

Pošteno suđenje u građanskim postupcima u Hrvatskoj u svjetlu članka 6., stavka 1. Europske konvencije o ljudskim pravima

Grbić, Sanja

Doctoral thesis / Disertacija

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, FACULTY OF LAW / Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:492830>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

PRAVNI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sanja Grbić

Pošteno suđenje u građanskim postupcima u Hrvatskoj u svjetlu članka 6.,
stavka 1. Europske konvencije o ljudskim pravima
(poštenost – razumna duljina trajanja postupaka - nezavisnost i nepristranost
sudova i sudaca - pristup sudu - jednakost oružja)

**PRAVNI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U RIJECI**

BIBLIOTEKA PRAVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U RIJECI

UREDNIK: prof. dr. sc. Miomir Matulović

NIZ EUROPSKO PRAVO

© Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014.

Nakladnik: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka

Fotografija na ovitku: Želimir Gržančić

Dizajn naslovnice:

Tisak: Helvetika d.o.o., Rijeka

Sanja Grbić

Pošteno suđenje u građanskim postupcima u Hrvatskoj u svjetlu članka 6., stavka 1. Europske konvencije o ljudskim pravima
(poštenost – razumna duljina trajanja postupaka - nezavisnost i nepristranost sudova i sudaca - pristup sudu - jednakost oružja)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice Rijeka
pod brojem 130421057

ISBN 978-953-6597-97-0

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U RIJECI
2014.

SADRŽAJ

Sadržaj	II
Predgovor	IV
Sudska praksa	VII
Sudska praksa Europskog suda za ljudska prava i bivše Europske komisije za ljudska prava	VII
Pravni izvori	XXIX
Međunarodni ugovori	XXIX
Pravni izvori Republike Hrvatske	XXIX
Kratice	XXXI
Uvod	1
1. Pravo na pošteno suđenje	4
1.1. Općenito o pravu na pošteno suđenje	4
1.2. Prešutna prava i načela u članku 6.	11
1.3. Stadij postupka u kojem se primjenjuje članak 6.	12
1.4. Pojam građanskih prava i obveza	15
2. Nezavisnost i nepristranost sudova	28
2.1. Sud	28
2.2. Definiranje zakonom ustanovljenog suda	29
2.3. Zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud	31
2.4. Nezavisnost suda	31
2.4.1. Sastav suda i imenovanje sudaca	32
2.4.2. Trajanje mandata sudaca	34
2.4.3. Postojanje zaštite od vanjskih pritisaka	35
2.4.4. Vanjski dojam nezavisnosti tijela koje odlučuje	36
2.5. Nepristranost suda	38
2.5.1. Različite uloge sudaca	42
2.5.2. Posebna sudska tijela	48
2.5.3. Upravne agencije i disciplinska tijela	49
2.5.4. Porote	50

2.6. Vojni sudovi i sudovi za nacionalnu sigurnost	52	5.6. Ostali vidovi prava na pošteno suđenje	212
2.7. Pojam “odluka”	56	6. Pravo na pošteno suđenje u razumnom roku u Republici Hrvatskoj	230
3. Pravo na pošteno suđenje u razumnom roku	58	6.1. Razdoblje nepostojanja pravnog sredstva za zaštitu prava na pošteno suđenje u razumnom roku	231
3.1. Razuman rok	60	6.2. Ustavna tužba za zaštitu prava na pošteno suđenje u razumnom roku	258
3.2. Relevantno razdoblje	61	6.2.1. Zaštita prava na pošteno suđenje kod postupaka koji su u tijeku	259
3.3. Pretpostavke za donošenje presude u razumnom roku	64	6.2.2. Zaštita prava na pošteno suđenje u razumnom roku kod okončanih predmeta	273
3.3.1. Složenost predmeta	66	6.3. Duljina postupka pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske	291
3.3.2. Ponašanje podnositelja	68	6.4. Ovršni postupci i pravo na pošteno suđenje u razumnom roku	310
3.3.3. Ponašanje nadležnih vlasti	69	6.5. Duljina trajanja upravnih postupaka u Republici Hrvatskoj	331
3.3.4. Važnost predmeta spora za podnositelja	75	6.6. Pravedna naknada	342
3.4. Posljedice prekoračenja razumnog roka	77	6.7. Izmjene Zakona o sudovima 2005. godine	353
4. Prešutna prava i načela	78	6.8. Izmjene Zakona o sudovima 2013. godine	361
4.1. Pravo na pristup sudu	78	6.8.1. Zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku	362
4.1.1. Pristup sudu	78	6.8.2. Zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku	362
4.1.2. Pravo na pristup sudu – pojam suda pune jurisdikcije	81	7. Zaključak	368
4.1.3. Pravo na pristup sudu i karakteristike stranaka u postupku	82	8. Bibliografija	374
4.1.4. Pravo na pristup sudu i pravna pomoć	83		
4.1.5. Pravo na pristup sudu i imunitet	86		
4.1.6. Pravo na pristup sudu i mogućnost naknadnog mijesanja izvršne vlasti	88		
4.1.7. Ograničenja prava na pristup sudu	90		
4.2. Načelo jednakosti oružja i kontradiktorni postupak	92		
4.3. Pošteno suđenje – daljnja prava stvorena sudskom praksom	99		
4.3.1. Pravo na prisutnost suđenju i pravo na usmeno saslušanje	103		
4.3.2. Pravo na odvjetnika	105		
4.3.3. Dokazi i pravo na pošteno suđenje	106		
4.3.4. Pravo na javnu raspravu	107		
5. Pravo na pošteno suđenje u predmetima protiv Republike Hrvatske	116		
5.1. Opći problemi učinkovitosti hrvatskog pravosuđa	116		
5.2. Građanska prava i obveze	118		
5.3. Nepristranost i nezavisnost sudova	135		
5.4. Pravo na pristup sudu	153		
5.5. Načelo jednakosti oružja i kontradiktornost postupka	204		

PREDGOVOR

Pravo na pošteno suđenje prema članku 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Europska konvencija) jedno je od središnjih i najznačajnijih prava iz navedene konvencije. Tumačeći konvencijske odredbe, Europski sud za ljudska prava (dalje: Europski sud) odvaguje i utvrđuje postojeće te stvara nove temeljne standarde za skup država ugovornica Europske konvencije. Zbog vrlo velike važnosti koju ima članak 6., možemo reći kako je on najčešći predmet postupaka koji se vode pred Europskim sudom, pa je stoga razvijena i opsežna praksa u tumačenju ovoga prava.

Znanstvena monografija nastala je iz potrebe da se u hrvatskoj pravnoj literaturi, na jednom mjestu i na hrvatskom jeziku, ponudi pregled i analiza prava na pošteno suđenje prema članku 6. Europske konvencije u građanskim postupcima. Europska konvencija je, tzv. “živući instrument” koji se neprestano mijenja sudskom praksom Europskog suda stoga je iznimno važno dobro poznavanje i primjena iste u unutarnjim pravnim poredcima država ugovornica Europske konvencije. U tom smislu ova monografija sadrži najznačajnije presude Europskog suda, posebice presude koje su donesene u odnosu na Hrvatsku do trenutka završetka izrade ovog rada, a sudeći po dosadašnjim iskustvima sudska praksa Europskog suda iznjedrit će i nova prava i načela koja zbog toga neće biti obuhvaćena ovim radom.

U Republici Hrvatskoj situacija je takva da zahtijeva radikalnu izmjenu hrvatskoga pravosuđa pogotovu u pitanju poštenog suđenja, stoga se autorica nada da će ova monografija predstavljati doprinos spremnosti hrvatske znanstvene i stručne, ali i šire javnosti da prihvati Europsku konvenciju kao i sudske prakse Europskog suda, posebno i onu vezanu uz članak 6. u građanskim predmetima kao dio vlastite pravne realnosti. Stoga je tekst popraćen relevantnim isticanjima sudske prakse Europskog suda bez koje izučavanje, razumijevanje i primjena prava na pošteno suđenje jednostavno nije moguća.

Predmet je ove monografije pravo na pošteno suđenje prema članku 6. Europske konvencije u građanskim predmetima i to načelo nezavisnosti i nepristranosti sudova, pravo na pošteno suđenje u razumnom roku, pravo na pristup sudu i načelo jednakosti oružja.

Načelo nezavisnosti i nepristranosti sudova te pravo na pošteno suđenje u razumnom roku izričito su navedena u članku 6. Međutim, njihov je sadržaj detaljno uređen sudskom praksom Europskog suda. Članak 6. navodi da svatko ima pravo na zakonom utvrđeni nezavisni i nepristrani sud. Europski sud pri razmatranju je li sud

nezavisan razmatra sljedeće kriterije utvrđene svojom sudskom praksom: 1.) sastav suda i imenovanje sudaca, 2.) trajanje njihovog mandata, 3.) postojanje zaštite od vanjskih pritisaka i 4.) vanjski dojam nezavisnosti tijela koje odlučuje.

Kada govorimo o nepristranosti smatra se da sud ne smije biti opterećen predrasudama u vezi s odlukom koju donosi. Postojanje nepristranosti u smislu članka 6., mora biti utvrđeno prema subjektivnom kriteriju, što znači na temelju osobnog uvjerenja suca koji odlučuje o predmetu i na temelju objektivnoga kriterija kojim se isključuje postojanje bilo kakve opravdane sumnje u takvo njegovo odlučivanje.

Pravo na pošteno suđenje mora biti provedeno u razumnom roku. Kako bi utvrdio je li došlo do povrede duljine trajanja postupka Europski sud ispituje sljedeće kriterije: 1.) složenost predmeta, 2.) ponašanje nadležnih vlasti, 3.) ponašanje stranaka te 4.) važnost predmeta spora.

Pravo na pristup sudu "prešutno" je pravo, što znači da nije izričito uneseno u tekst članka 6. Europski sud smatra da taj članak osigurava svakomu pravo na podnošenje tužbe sudu zbog povrede njegovih građanskih prava i obveza. Međutim, to pravo predstavlja samo jedan njegov dio. Tako pravo na pristup sudu obuhvaća i pravo na donošenje konačne odluke u sporu i izvršenje konačnih i pravno obvezujućih odluka.

Najvažnije od svih prešutnih načela iz članka 6. načelo je jednakosti oružja (ravnopravnosti stranaka) koje podrazumijeva da svaka stranka u postupku treba imati jednaku mogućnost iznijeti svoje stajalište i da niti jedna od njih ne smije biti u bitno povoljnijem položaju. Europski sud je utvrdio i da načelo jednakosti stranaka pred sudom podrazumijeva da stranke moraju imati jednak pristup spisima i drugim dokumentima značajnim za donošenje odluke te je ono usko povezano s načelom kontradiktornosti.

Nadalje, iznesene su povrede prava na pošteno suđenje kroz predmete koji su se vodili protiv Republike Hrvatske pred Europskim sudom u odnosu na građanske postupke. Objasnjeni su uzroci koji su doveli do utvrđenja povreda načela nepristranosti sudova, prava na pristup sudu i načelo jednakosti oružja kao i presude Europskog suda u tim predmetima. Također, prikazan je i način na koji je Hrvatska pokušala ukloniti takve povrede.

U posljednjem poglavlju prikazan je najveći problem hrvatskoga pravosuđa kada govorimo o povredi prava na pošteno suđenje, a to je dugotrajnost postupaka. Tako su u šest odjeljka kronološkim redom prikazane presude Europskog suda u predmetima koji su se vodili protiv Hrvatske. Podijeljene su u osam odjeljka koja odgovaraju promjenama koje je Hrvatska učinila u svom zakonodavstvu kako bi pokušala riješiti ovaj veliki problem.

Ova je knjiga zamišljena kao znanstvena monografija koja bi trebala biti od svekolike koristi studentima, nastavnim osoblju, odvjetnicima, sucima kao i državnoj upravi. Također, autorica se nada da će knjiga biti zanimljiva i za sve građane Republike Hrvatske budući da se oni mogu javiti kao žrtve povrede prava iz Europske konvencije i podnositelji zahtjeva zbog povreda tih prava, konkretno prava na pošteno suđenje Europskom sudu.

Ideja za tiskanje ove knjige nastala je pri izradi doktorske disertacije autorice te se autorica zahvaljuje za pomoć mentoru prof. dr. sc. Miomiru Matuloviću te komentoru prof. dr. sc. Eduardu Kunštekcu koji su joj pomogli u izradi iste.

Iskrena zahvalnost mojoj obitelji na velikoj podršci i strpljenju posebno suprugu Igoru i sinu Dinu kojima posvećujem ovu knjigu.

Autorica

SUDSKA PRAKSA

- Sudska praksa Europskog suda za ljudska prava i bivše Europske komisije za ljudska prava
- A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 17. prosinca 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-X
- AB Kurt Kellermann protiv Švedske*, presuda, 26. listopada 2005., br. 41579/98
- AB protiv Slovačke*, presuda, 4. ožujka 2003., br. 41784/98
- Ačimović protiv Hrvatske*, presuda, 9. listopada 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl20005070000012>
- Aksoy protiv Turske*, 18. prosinca 1996., Reports of Judgements and Decisions 1996-VI
- Aerts protiv Belgije*, presuda, 30. srpnja 1998., Reports 1998-V
- Airey protiv Irske*, presuda, 9. listopada 1979., Serija A, br. 32., *Rasmussen protiv Danske*, presuda 28. studeni 1984., Serija A, br. 87
- Al Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. studeni 2001., br. 35763/97
- Allenet de Ribemont protiv Francuske*, presuda, 10. veljače 1995., Serija A, br. 308
- Albert i Le Compte protiv Belgije*, presuda, 10. veljače 1983., Serija A, br. 58
- Altay protiv Turske*, presuda, 22. svibnja 2001., br. 22279/93
- Anca protiv Belgije*, odluka, 4. svibnja 1987., br. 11101/84
- Andreucci protiv Italije*, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 228-G
- Andronicou i Constantinou protiv Cipra*, presuda, 9. listopada 1997., Reports 1997-VI
- Angel Angelov protiv Bugarske*, presuda, 15. veljače 2007., br. 51343/99
- Angelucci protiv Italije*, presuda, 19. veljače 1991., Serija A, br. 196-C
- Ankerl protiv Švicarske*, presuda, 23. listopada 1996., Reports 1996-V
- Antonio Esposito protiv Italije*, odluka, 5. travnja 2007., br. 34971/02
- Apicella protiv Italije*, presuda, 10. studeni 2004., br. 64890/01
- A.P. protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., br. 35265/97
- APBP protiv Francuske*, presuda, 21. ožujka 2002., br. 38436/97
- Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. svibnja 1985., Serija A, br. 93
- Atkinson Crook and the Independent protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 3. prosinca 1990., D.R. br. 67
- Akdivar i ostali protiv Turske*, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgements and Decisions 1996-VI

Aksoy protiv Turske, presuda, 18. prosinca 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996 –VI

Antonić-Tomasović protiv Hrvatske, presuda, 10. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000001>

Apay protiv Turske, presuda, 11. prosinca 2007., br. 3964/05

Asch protiv Austrije, presuda, 26. travnja 1991., br. 12398/86

Axen protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 8. prosinca 1975., Serija A, br. 72

Bayer protiv Njemačke, presuda, 16. srpnja 2009., br. 8453/04

Bakker protiv Austrije, presuda, 10. travnja 2003., br. 43454/98

Balen protiv Hrvatske, presuda, 25. listopada 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200809040000004>

Barbera, Messegue and Jabardo protiv Španjolske, presuda, 6. prosinca 1988., Serija A, br. 146

Bassani protiv Italije, presuda, 11. prosinca 2003., br. 47778/99

Bašić protiv Austrije, presuda, 30. siječnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-I

Bayle protiv Francuske, presuda, 25. rujna 2003., br. 45840/99

Bayram protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 27. lipnja 2002., br. 38915/97

Bazo Gonzalez protiv Španjolske, presuda, 16. prosinca 2008., br. 30643/04

Beaumartin protiv Francuske, presuda, 24. studeni 1994. Serija A, br. 296 – B

Beian protiv Rumunjske (br. 1), presuda, 6. prosinca 2007., br. 30658/05

Belilos protiv Švicarske, presuda, 29. travnja 1988., Serija A, br. 132

Bentham protiv Nizozemske, presuda, 23. listopada 1985., Serija A, br. 97

Bertuzzi protiv Francuske, presuda, 13. veljače 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-III

B. i P. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 24. travnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-III

Biondić protiv Hrvatske, presuda, 8. studeni 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200712190000004>

Bock protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 29. ožujka 1989., Serija A, br. 150

Boddaert protiv Belgije, presuda, 12. listopada 1992., Serija A, br. 235-D

Boeckmans protiv Belgije, odluka, 29. listopada 1963., br. 1727/62

Bonisch protiv Austrije, presuda, 2. lipnja 1986. Serija A, br. 103

Borgers protiv Belgije, presuda, 30. listopada 1991., Serija A, br. 214-B

Bottazi protiv Italije, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V

Botten protiv Norveške, presuda, 19. veljače 1996., Reports 1996-I

Božić protiv Hrvatske, presuda, 29. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000003>

Bramelid i Malmstrom protiv Švedske, odluka, 12. listopada 1982., br. 8588/79 i 8589/79

Brajović-Bratanović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200902190000002>

Bricmont protiv Belgije, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A., br. 158

Brualla Gomez de la Torre protiv Španjolske, presuda, 19. prosinca 1997., Reports 1997-VIII

Brumarescu protiv Rumunjske, presuda, 23. siječnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 1999-VII

Brualla Gómez de la Torre protiv Španjolske, presuda, 19. prosinca 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-VIII

Bryan protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. studeni 1995., Serija A, br. 335-A

Buchholz protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 6. svibnja 1981., Serija A, br. 42

Buj protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000005>

Burdov protiv Rusije, presuda, 7. svibnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-III

Bulut protiv Austrije, presuda, 30. svibnja 1990., Reports 1996-II

Butković protiv Hrvatske, presuda, 24. svibnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200709270000003>

Camasso protiv Hrvatske, presuda, 13. siječnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505190000003>

Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 28. lipnja 1984, Serija A, br. 80

Canea katolička crkva protiv Grčke, presuda, 16. studeni 1997., Reports 1997-VIII

Capuano protiv Italije, presuda, 25. lipnja 1987., Serija A, br. 119

Capital Bank AD protiv Bugarske, presuda, 24. studeni 2005., br. 49429/99

Cardot protiv Francuske, presuda, 19. ožujka 1991., Serija A, br. 200

Castillo Algar protiv Španjolske, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VIII

Cerin protiv Hrvatske, presuda, 15. studeni 2001., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000019>

Ceteroni protiv Italije, presuda, 15. studeni 1996., Reports 1996-V

Chevol protiv Francuske, presuda, 13. veljače 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-III

Ciricosta i Viola protiv Italije, presuda, 4. prosinca 1995., Serija A, br. 337-A

Ciraklar protiv Turske, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VII

Cocchiarella protiv Italije, presuda, 29. ožujka 2006., Reports of Judgments and Decisions 2006-V

Coëme i dr. Protiv Belgije, presuda, 22. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII

Colozza protiv Italije, presuda, 12. veljače 1985., Serija A, br. 89

Comingersoll S.A. protiv Portugala, presuda, 6. travnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-IV

Cooper protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII

Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. protiv Nizozemske, odluka, 20. siječnja 2009., br. 13645/05

Cordova protiv Italije, presuda, 30. siječnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-I (extracts)

Corigliano protiv Italije, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 57

Crnojević protiv Hrvatske, presuda, 21. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505250000004>

Crocianii ostali protiv Italije, odluka, 18. prosinca 1980., br. 8603/79

Čuljak Gojko i Branko protiv Hrvatske, presuda, 19. studeni 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000023>

Cvijetić protiv Hrvatske, presuda, 26. veljače 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000022>

Cobianchi protiv Italije (br. 1), presuda, 9. studeni 2000., br. 43434/98

D. protiv Belgije, odluka, 3. listopada 1990., br. 12686/87

Daktaras protiv Litve, presuda, 10. listopada 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-X

Dalia protiv Francuske, presuda, 19. veljače 1998., Reports of Judgments and Decisions 1988 – I

Debelić protiv Hrvatske, presuda, 3. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512070000005>

De Cubber protiv Belgije, presuda, 26. listopada 1984., Serija A, br. 86

De Haes i Gijssels protiv Belgije, presuda, 24. veljače 1997., Reports 1997-I

De Haan protiv Nizozemske, presuda, 26. kolovoza 1997., Reports 1997-IV

Delcourt protiv Belgije, presuda, 17. siječnja 1970., Serija A, br. 11

Delić protiv Hrvatske, presuda, 27. lipnja 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000024>

Del Sol protiv Francuske, presuda, 26. veljače 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II

Demicoli protiv Malte, presuda, 27. kolovoza 1991., Serija A, br. 210

Deumeland protiv Federalne Republike Njemačke, presuda, 29. svibnja 1986., Serija A, br. 100

Devlin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 30. listopada 2001., br. 29545/95

Deweer protiv Belgije, presuda, 27. veljače 1980., Serija A, br. 35

Destrethem protiv Francuske, presuda, 18. svibnja 2004., br. 56651/00

Diana protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 229-A

Diaz Aparicio protiv Španjolske, presuda, 11. listopada 2001., br. 49468/99

Diennet protiv Francuske, presuda, 26. rujna 1995., Serija A, br. 325-A

D.I.S. protiv Slovenije, odluka, 4. ožujka 1998. br. 35274/97

Di Mauro protiv Italije, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V

Di Pede protiv Italije, 26. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV

Djangozov protiv Bugarske, presuda, 8. srpnja 2004., br. 45950/99

Dombo Beheer protiv Nizozemske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274

Dondrini protiv San Marina, presuda, 6. srpnja 2004., br. 50545/99

Dowsett protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 24. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII

Dragičević protiv Hrvatske, presuda, 9. prosinca 2004. <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000011>

Dragović protiv Hrvatske, presuda, 28. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000006>

Dražić protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000009>

Driza protiv Albanije, presuda, 13. studeni 2007., br. 33771/02
Dubjaková protiv Slovačke, odluka, 19. listopada 2004., br. 67299/01
Eccles, McPhillips i McShane protiv Irske, presuda, 9. prosinca 1988., br. 12839/87
Eckle protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 15. srpnja 1982., Serija A, br. 51
Edificaciones March Gallego S.A. protiv Španjolske, presuda, 19. veljače 1998., Reports 1998-I
Editions Périscope protiv Francuske, presuda, 26. ožujka 1992., Serija A, br. 234-B
Ekbatani protiv Švedske, presuda, 26. svibnja 1988., Serija A, br. 134
Engel protiv Nizozemske, presuda, 8. lipnja 1986., Serija A, br. 22
Emesa Sugar NV protiv Nizozemske, odluka, 13. siječnja 2005., br. 62023/00
Eriksson protiv Švedske, presuda, 22. lipnja 1989., presuda, Serija A, br. 156
Erkner i Hofauer protiv Austrije, presuda, 23. travnja 1987., Serija A, br. 117
Ernst protiv Belgije, presuda, 15. srpnja 2003., br. 33400/96
Ettl protiv Austrije, presuda, 23. travnja 1987., Serija A, br. 117
Ewing protiv Ujedinjenog Kraljevstva, odluka, 6. svibnja 1989., br. 14720/89
Ezelin protiv Francuske, presuda, 26. travnja 1991., Serija A, br. 202
Faulkner protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 30. studeni 1999., br. 30308/96
Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. rujna 1994., Serija A, br. 294 - B
Feldbrugge protiv Nizozemske, presuda, 29. svibnja 1986., Serija A, br. 99
Ferrari protiv Italije, presuda, 28. srpnja 1999., br. 33440/96
Ferrazzini protiv Italije, presuda, 12. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VII
Fey protiv Austrije, presuda, 24. veljače 1993., Serija A, br. 255 - A
Findlay protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 25. veljače 1997., Reports 1997-I
Fischer protiv Austrije, presuda, 24. travnja 1995., Serija A, br. 312
Fogarty protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. studeni 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-XI
Foti i ostali protiv Italije, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 56
Foucher protiv Francuske, presuda, 18. ožujka 1997., Reports 1997-II
F.R. protiv Švicarske, presuda 28. lipnja 2001., br. 37292/97
Freimann protiv Hrvatske, presuda, 24. lipnja 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050519000004>
Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. srpnja 2000., Reports of Judgments and

Decisions 2000-VII
Fütterer protiv Hrvatske, presuda, 20. studeni 2001., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000028>
Fuklev protiv Ukrajine, presuda, 7. lipnja 2005., br. 71186/01
G. protiv Finske, presuda, 27. siječnja 2009., br. 33173/05
Gallo protiv Slovačke, odluka, 4. rujna 1996., br. 30900/96
Garcia Ruiz protiv Španjolske, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I
Gautrin i ostali protiv Francuske, presuda, 20. svibnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-III
Georgiadis protiv Grčke, presuda, 29. svibnja 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-III
G.H. protiv Austrije, presuda, 3. listopada 2000., br. 31266/96
Glaser protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 19. rujna 2000., br. 32346/96
Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18
Grievies protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII (extracts)
Gorou protiv Grčke, presuda, 20. ožujka 2009., br. 12686/03
Grievies protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII (extracts)
Gregory protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 25. veljače 1997., Reports 1997-I
G.S. protiv Austrije, presuda, 21. prosinca 1999., br. 26297/95
Gudeljević protiv Hrvatske, presuda, 31. ožujka 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512070000006>
Guerin protiv Francuske, presuda, 29. srpnja 1998., Reports 1998-V
Gutfreund protiv Guillemont protiv Francuske, presuda, 20. prosinca 2005., br. 21922/03
Guincho protiv Portugala, presuda, 10. srpnja 1984., Serija A, br. 81
Francuske, presuda, 12. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII
H. protiv Belgije, presuda, 30. studeni 1987., Serija A, br. 127-B
H. protiv Francuske, presuda, 24. listopada 1989., Serija A, br. 162
H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 8. srpnja 1987., Serija A, br. 120-B
Habsburg-Lothringen protiv Austrije, odluka, 6. rujna 1991., br. 17517/90
Hajduković protiv Hrvatske, 12. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?g=200707160000008>

Hakansson i Sturesson protiv Švedske, presuda, 21. veljače 1990., Serija A, br. 191-A
Harabin protiv Slovačke, odluka, 9. srpnja 2002., br. 62584/00
Hauschildt protiv Danske, presuda, 24. svibnja 1989., Serija A, br. 154
H.E. protiv Austrije, presuda, 11. srpnja 2002., br. 335005/96
Heger protiv Slovačke, presuda, 17. svibnja 2005., br. 62194/00
Hendrich protiv Francuske, presuda, Serija A, br. 296-A
Helmers protiv Švedske, presuda, 29. listopada 1991., Serija A, br. 212-A
Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 7. prosinca 1976., Serija A, br. 24
Hennings protiv Njemačke, presuda, 16. prosinca 1992. Serija A, br. 251-A
Hermi protiv Italije, presuda, 18. listopada 2006., br. 18114/02
Hiro Balani protiv Španjolske, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 303-B
Hokkanen protiv Finske, presuda, 23. rujna 1994., Serija A, br. 299-A
Holm protiv Švedske, presuda, 25. studeni 1993., Serija A, br. 279 – A
Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports 1997-II
Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070_000030
H.T. protiv Njemačke, presuda, 11. listopada 2001., br. 38073/97
Humen protiv Poljske, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95
Husić protiv Hrvatske, presuda, 25. listopada 2007., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20080411_0000004
I.D. protiv Bugarske, presuda, 28. travnja 2005., br. 43578/98
Idrocalce S.r.l. protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., serija A, br. 229-F
Immobiliare Saffi protiv Italije, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V
Incal protiv Turske, presuda, 9. lipnja 1998., Reports 1998-IV
Interfina and Christian della Faille d'Huyse protiv Belgije, odluka, 4. svibnja 1987., br. 11101/84
Iordan Iordanov i drugi protiv Bugarske, presuda, 2. srpnja 2009., br. 23530/02.
Ismeta Bačić protiv Hrvatske, 19. lipnja 2008., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200_901210000002
J.A. Pye (Oxford) Ltd i J.A. Pye (Oxford) Land Ltd protiv Ujedinjenog kraljevstva [GC], presuda, 30. kolovoza 2007., br. 44302/02
J. Karrer, S. Fuchs i F. Kodrnja protiv Austrije, odluka, 5. prosinca 1978., br. 7464/76

Jakupović protiv Hrvatske, presuda, 31. srpnja 2007., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20071219_0000002
Janković protiv Hrvatske, presuda, 5. ožujka 2009., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20100212_0000001
Janssen protiv Njemačke, presuda, 20. prosinca 2001., br. 23959/94
Jasinski protiv Poljske, presuda, 20. prosinca 2005., br. 30865/96
Jasiuniene protiv Litve, presuda, 6. ožujka 2003., br. 41510/98
Jelavić-Mitrović protiv Hrvatske, presuda, 13. siječnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000016>
Jespers protiv Belgije, odluka, 15. listopada 1980., br. 8403/78
Jordeb Foundation protiv Švedske, odluka, 6. ožujka 1987., Commission Report br. 51.
K. protiv Švicarske, odluka, 6. prosinca 1991., br. 15668/89
Kaić protiv Hrvatske, presuda, 17. srpnja 2008., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20081112_0000001
Kadubec protiv Slovačke, presuda, 2. rujna 1998., Reports 1998-VI
Kalogeropoulou i 256 ostalih protiv Njemačke i Grčke, presuda, 12. prosinca 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-X
Karatas i Sari protiv Francuske, presuda, 16. svibnja 2002., br. 38396/97
Kart protiv Turske, presuda, 3. studeni 2009., br. 8917/05
Kastelić protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2005050_70000037
Katte Klitsche de la Grange protiv Italije, presuda, 27. listopada 1994., Serija A, br. 293-B
Keegan protiv Irske, presuda, 26. svibnja 1994., Serija A, br. 290
Kemmache protiv Francuske, presuda, 27. studeni 1991., Serija A, br. 218
Kerékgyártó protiv Mađarske, presuda, 16. prosinca 2003., br. 47355/99
K.H. i ostali protiv Slovačke, presuda, 28. travnja 2009., br. 32881/04
Khalifaoui protiv Francuske, presuda, 14. prosinca 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-IX
Kind protiv Njemačke, presuda, 20. veljače 2003., br. 44324/98
Kiurkchian protiv Bugarske, presuda, 24. ožujka 2005., br. 44626/98
Klass protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 6. rujna 1978. Serija A, br. 28
Kleyn protiv Nizozemske, presuda, 6. svibnja 2003., Reports of Judgments and Decisions

2003-VI
Kljajić protiv Hrvatske, presuda, 17. ožujka 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505250000005>
Kokkinakis protiv Grčke, presuda, 25. svibnja 1993., Serija A, br. 260-A
König protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 28. lipnja 1978., Serija A, br. 27
Kostadin Mihaylov protiv Bugarske, presuda, 27. ožujka 2008., br. 17868/07
Kozlica protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200612160000006>
Krcmar protiv Češke, presuda, 3. ožujka 2000., br. 35376/97
Krnić protiv Hrvatske, presuda, 31. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200901050000001>
Kreuz protiv Poljske, presuda, 19. lipnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VI
Krivokuća protiv Hrvatske, presuda, 23. ožujka 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200607130000003>
Kreuz protiv Poljske, presuda, 19. lipnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VI
Kudla protiv Poljske, presuda, 26. listopada 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XI
Kulikowski protiv Poljske, presuda, 19. svibnja 2009., br. 18353/03
Kunić protiv Hrvatske, presuda, 11. siječnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200703290000011>
Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II
Kvartuč protiv Hrvatske, presuda, 18. studeni 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000009>
Kyprianou protiv Cipra, presuda, 15. prosinca 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-XIII
Kyrtatos protiv Grčke, presuda, 22. svibnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VI (extracts)
L. Protiv Švedske, odluka, 20 siječnja 1986., br. 10801/8.
Laino protiv Italije, presuda, 18. veljače 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I
Langborger protiv Švedske, presuda, 22. lipnja 1989., Serija A, br. 155
Lavents protiv Latvije, presuda, 28. studeni 2002., br. 58442/00

Lawyer Partners a.s. protiv Slovačke, presuda, 16. lipnja 2009., br. 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08, 29557/08
Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije, presuda, 23. lipnja 1981., Serija A, br. 43
Lesnina d.d. protiv Hrvatske, presuda, 25. listopada 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200712190000003>
Letica protiv Hrvatske, presuda, 18. listopada 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200804110000003>
Levages Prestations Services protiv Francuske, presuda, 23. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-V
Liakopoulou protiv Grčke, presuda, 24. svibnja 2006., br. 20627/04
Lithgow protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 8. srpnja 1986., Serija A, br. 102
Lobo Machado protiv Portugala, presuda, 20. veljače 1996., Reports 1996-I
Lombardo protiv Italije, presuda, 26. studeni 1992., Serija A, br. 249-B
Lukavica protiv Hrvatske, presuda, 5. srpnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200711210000003>
Maaouia protiv Francuske, presuda, 5. listopada 2007., Reports of Judgments and Decisions 2000-X
Mačinković protiv Hrvatske, presuda, 7. prosinca 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200703290000006>
Mahmutović protiv Hrvatske, presuda, 15. veljače 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200709270000002>
Majski protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000006>
Malhous protiv Češke, presuda, 12. srpnja 2001., 33071/96
Mamatkulov i Askarov protiv Turske, presuda, 4. veljače 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-I
Manieri protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 229-D
Mantovanelli protiv Francuske, presuda, 18. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II
Manzoni protiv Italije, presuda, 19. veljače 1991., Serija A, br. 195-B
Marcotrigiano protiv Italije (br. 2), presuda, 1. ožujka 2001., br. 47783/99
Maresti protiv Hrvatske, presuda, 25. lipnja 2009., <http://www.pravosudje.hr/default>

.asp?gl=2009111 00000003
Marinović Dijana protiv Hrvatske, presuda, 22. rujna 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20051202000011>
Marinović Tatjana protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20051202000010>
Marinković protiv Hrvatske, presuda, 21. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050525000006>
Martins Moreira protiv Portugala, presuda, 26. listopada 1988., Serija A, br. 143
McElhinney protiv Irske, presuda, 21. studeni 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-XI
McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 8. veljače 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-II
McMichaell protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 24. veljače 1995., Serija A, br. 307-B
McVicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 9. svibnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-III
Medić protiv Hrvatske, presuda, 26. ožujka 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200910230000004>
Melek Sima Yilmaz protiv Turske, presuda, 30. rujna 2008., br. 37829/05
Mežnarić protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000002>
Micallef protiv Malte, presuda, 15. listopada 2009., 17056/06
Mihajlović protiv Hrvatske, presuda, 7. srpnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000012>
Milasi protiv Italije, presuda, 25. lipnja 1987., Serija A, br. 119
Milašinović protiv Hrvatske, presuda, 24. svibnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200708130000003>
Miragall Escolano i ostali protiv Španjolske, presuda, 25. siječnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-I
Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 26. veljače 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-I
Moiseyev protiv Rusije, presuda, 9. listopada 2008., br. 62936/00
Monnell i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 2. ožujka 1987., Serija A, br. 115

Monnet protiv Francuske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 273
Moreira de Azevedo protiv Portugala, presuda, 23. listopada 1990., Serija A, br. 189
Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00
Mutti protiv Italije, presuda, 23. ožujka 1978., Serija A, br. 281-.
Müller i drugi protiv Švicarske, presuda, 24. svibnja 1988., Serija A, br. 133
Muyldermans protiv Belgije, presuda, 23. listopada 1991., Serija A, br. 214-A
Muženjak protiv Hrvatske, presuda, 4. ožujka 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000012>
Mužević protiv Hrvatske, presuda, 16. studeni 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200703290000005>
Napijalo protiv Hrvatske, presuda, 13. studeni 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000014>
Nazsiz protiv Turske, presuda, 26. svibnja 2009., br. 22412/05
National & Provincial Building Society i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 23. listopada 1997., Reports 1997-VII
Nicolussi protiv Austrije, odluka, 8. svibnja 1987., D.R. br. 52
Nideröst-Huber protiv Švicarske, presuda, 18. veljače 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997
Nikolac protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200811120000003>
Neumeister protiv Austrije, presuda, 27. lipnja 1968., Serija A, br. 8
Neves i Silva protiv Portugala, 27. travnja 1989., Serija A, br. 153-A
Nogolica protiv Hrvatske, odluka, 5. rujna 2002., br. 77784/01
Nogolica protiv Hrvatske (br. 2), presuda, 17. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000003>
Nogolica protiv Hrvatske (br. 3), presuda, 7. prosinca 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200703290000008>
Nordh i ostali protiv Švedske, odluka, 3. prosinca 1990. br. 14225/88
Nortier protiv Nizozemske, presuda, 24. kolovoza 1993., Serija A, br. 267
Novaković protiv Hrvatske, presuda, 12. travnja 2007. <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200708130000006>
Novković protiv Hrvatske, presuda, 5. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000006>
Nylund protiv Finske, odluka, 29. lipnja 1999., Reports of Judgments and Decisions

1999-VI
Obermeier protiv Austrije, presuda, 28. lipnja 1990., Serija A, br. 179
Oberschlick br. 1 protiv Austrije, presuda, 23. svibnja 1991., Serija A, br. 204
Oerlemans protiv Nizozemske, presuda, 27. studeni 1991., Serija A, br. 219
Olsson protiv Švedske, presuda, 24. ožujka 1988., Serija A, br. 130
Olujčić protiv Hrvatske, presuda, 5. veljače 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200906120000004>
Omar protiv Francuske, presuda, 29. srpnja 1998., Reports 1998-V
Omasta protiv Slovačke, odluka, 10. prosinca 2002., br. 40221/98
Omerović protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000007>
Oreb protiv Hrvatske, presuda, 23. listopada 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200901210000001>
Orkem protiv Europske komisije, predmet 374/87, 1989., ECR 3283.T-335/94, 1999., ECRII 931
Oršuš i drugi protiv Hrvatske, presuda, 17. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200809040000005>
Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VIII
Osu protiv Italije, presuda, 11. srpnja 2002., br. 36534/97
Padovani protiv Italije, presuda, 26. veljače 1993., Serija A, br. 257-B
Pallanich protiv Austrije, presuda, 30. siječnja 2001., br. 30160/96
Palaoro protiv Austrije, presuda 23. listopada 1995., Serija A, br. 329 B
Pages protiv Francuske, presuda, 25. rujna 2003., br. 50343/99
Pammel protiv Njemačke, presuda, 1. srpnja 1997., Reports 1997-IV
Papon protiv Francuske, presuda, 25. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII
Papuk trgovina d.d. protiv Hrvatske, presuda, 15. rujna 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000003>
Pasanec protiv Hrvatske, presuda, 3. svibnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200708130000004>
Pastellis protiv Cipra, presuda, 2. ožujka 2006., br. 19106/03
Pavlyulynets protiv Ukrajine, presuda, 6. rujna 2005., br. 70767/01
P.C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. srpnja 2002., Reports of Judgments

and Decisions 2002-VI
Peić protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000004>
Peltonen protiv Finske, presuda, 28. rujna 2000., br. 27323/95
Pellegrin protiv Francuske, presuda, 18. studeni 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-VIII
Perić protiv Hrvatske, presuda, 27. ožujka 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200806130000005>
Petersen protiv Njemačke, presuda, 22. studeni 2001., br. 70210/0
Petrova i Chornobryvets protiv Ukrajine, presuda, 15. svibnja 2008., br. 6360/04 i 16820/04
Petrović protiv Hrvatske, presuda, 12. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000007>
Pescador Valero protiv Španjolske, presuda, 17. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII
Perez protiv Francuske, presuda, 12. veljače 2004., Reports of Judgments and Decisions 2004-I
Pfeiffer i Planki protiv Austrije, presuda, 25. veljače 1992., Serija A, br. 227
Philis protiv Grčke, presuda, 27. kolovoza 1991., Serija A, br. 209
Philis protiv Grčke (br. 2), presuda, 27. lipnja 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-IV
Pibernik protiv Hrvatske, presuda, 4. ožujka 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000020>
Piersac protiv Belgije, presuda, 1. listopada 1982., Serija A, br. 53
Pikić protiv Hrvatske, presuda, 18. siječnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000018>
Pitkanen protiv Finske, presuda, 9. ožujka 2004., br. 30508/96
Pitkevich protiv Rusije, odluka, 8. veljače 2001., br. 47936/99
Pitra protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000013>
Platakou protiv Grčke, presuda, br. 38460/97
Plazonić protiv Hrvatske, presuda, 6. ožujka 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200811120000002>
Pleteš protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default>

asp?gl=2009012 00000003
Pobornikoff protiv Austrije, presuda, 3. listopada 2000., br. 28501/95
Počuča protiv Hrvatske, presuda, 29. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060927 00000008>
Podbielski i PPU Polpure protiv Poljske, presuda, 36. srpnja 2005., br. 39199/98
Poje protiv Hrvatske, presuda, 9. ožujka 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200607130000002>
Poláčik protiv Slovačke, presuda, 15. studeni 2005., br. 58707/00
Popara protiv Hrvatske, presuda, 15. ožujka 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707 160000005>
Posedel-Jelinović protiv Hrvatske, presuda, 24. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl= 200604180000002>
Posokhov protiv Rusije, presuda, 4. ožujka 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-IV
Posti i Rahko protiv Finske, 24. rujna 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII
Pretto i ostali protiv Italije, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 71
Prežec protiv Hrvatske, presuda, 15. listopada 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2010030500 00006>
Procola protiv Luksemburga, presuda, 28. rujna 1995., Serija A, br. 326
Prodan protiv Moldavije, presuda, 18. svibnja 2004., Reports of Judgments and Decisions 2004-III (extracts)
Pudas protiv Švedske, presuda, 27. listopada 1987., Serija A, br. 125-A
Pullar protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 10. lipnja 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-III
Radoš i ostali protiv Hrvatske, presuda, 7. studeni 2001., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2005 05090000028>
Raguž protiv Hrvatske, presuda, 10. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060418 00000003>
Rajak protiv Hrvatske, presuda, 28. lipnja 2001., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050509 0000029>
Rajčević protiv Hrvatske, presuda, 23. srpnja 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090 000030>
Ringeisen protiv Austrije, presuda, 16. srpnja 1971., serija A, br.13

Remli protiv Francuske, presuda, 23. travnja 1996., Reports 1996-II
Rizman protiv Hrvatske, presuda, 31. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20090105 00000003>
Robins protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 23. rujna 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-V
Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 19. listopada 2005., Report of Judgments and Decisions 2005-X
Rolf Gustafson protiv Švedske, presuda, 1. srpnja 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-IV
Rowe i Davis protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. veljače 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-II
RR i GR protiv Nizozemske, presuda, 1991., br. 14216/88
Ruianu protiv Rumunjske, presuda, 17. lipnja 2003., br. 34647/97
Ruiz – Mateos protiv Španjolske, presuda, 12. prosinca 1993., Serija A, br. 262
Ruotolo protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 230-D
Rushiti protiv Austrije, presuda, 21. ožujka 2000., br. 28389/95
Ryabykh protiv Rusije, presuda, 24. srpnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-IX
Sahini protiv Hrvatske, presuda, 19. lipnja 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050509 0000033>
Sainte-Marie protiv Francuske, presuda, 16. prosinca 1992., Serija A, br. 253- A
Sairava de Carvalho protiv Španjolske, presuda, 22. travnja 1994., Serija A, br. 286-B
Salesi protiv Italije, presuda, 26. veljače 1993., Serija A, br. 257-E
Salov protiv Ukrajine, presuda, 6. rujna 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-VIII (extracts)
San Leonard Band Club protiv Malte, presuda, 29. srpnja 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-IX
Sander protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 9. svibnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-V
Satka i drugi protiv Grčke, presuda, 27. ožujka 2003., br. 55828/00
Schenk protiv Švicarske, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 140
Schouten i Meldrum protiv Nizozemske, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 304
Schuler – Zraggen protiv Švicarske, presuda, 24. lipnja 1993., Serija A, br. 263
Schmautzer protiv Austrije, presuda, 28. rujna 1995., Serija A, br. 328-A

Scopelliti protiv Italije, presuda, 23. studeni 1993., Serija A, br. 278
Selmouni protiv Francuske, presuda, 28. srpja 1999., br. 25803/94
Senine Vadbolski Demonet protiv Francuske, odluka, 12. listopada 1994., br. 22404/93
Shacolas protiv Cipra, presuda, 4. svibnja 2006., br. 47119/99
Sigurdsson protiv Islanda, presuda, 10. ožujka 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-IV
Silva Pontes protiv Portugala, presuda, 23. ožujka 1994., Serija A, br. 286-A
Simpson protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 4. prosinca 1989., br. 14688/89
Siničić protiv Hrvatske, presuda, 8. siječnja 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200906170000002>
Sirc protiv Slovenije, odluka, 16. svibnja 2002., br. 44580/98
Skokandić protiv Hrvatske, presuda, 31. srpnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200804110000002>
Slaviček protiv Hrvatske, odluka, 4. srpnja 2002., br. 20862/02
Smoje protiv Hrvatske, presuda, 11. siječnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000004>
Société Anonyme Sotiris i Nikos Koutras Attee protiv Grčke, presuda, 16. studeni 2000., br. 39442/98
Soering protiv Velike Britanije, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 161
Sovtransavto Holding protiv Ukrajine, presuda, 25. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII
S.p.r.l. ANCA and Others protiv Belgije, odluka, 10. prosinca 1984., Decisions and Reports 40
Sporrong i Lönnroth protiv Švedske, presuda, 23. prosinca 1982., Serija A, br. 52
Sramek protiv Austrije, presuda, 26. siječnja 1984., Serija A, br. 84
Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 23. veljače 1994., Serija A, br. 182-A
Steiner protiv Austrije, presuda, 1993., br. 16445/90
Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 15. veljače 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-II
Stoidis protiv Grčke, presuda, 17. svibnja 2001., br. 46407/99
Stojić protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000009>
Styranowski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII
Stögmüller protiv Austrije, presuda, 10. prosinca 1969., Serija A, br. 9

Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301-B
Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV
Sukhobokov protiv Rusije, presuda, 13. travnja 2006., br. 75470/01
Sveti manastiri protiv Grčke, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301 – A
Sukobljević protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200612160000007>
Subašić protiv Hrvatske, presuda, 1. prosinca 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000004>
Suominen protiv Finske, presuda, 1. srpnja 2003., br. 37801/97
Sussmann protiv Njemačke, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV
Süßmann protiv Njemačke, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV
Szwabowic protiv Švedske, odluka, 30. lipnja 1959., br. 434/58
Šamija protiv Hrvatske, presuda, 7. prosinca 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200703290000007>
Škare protiv Hrvatske, presuda, 15. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000011>
Šoć protiv Hrvatske, presuda, 17. siječnja 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000039>
Štokalo i dr. protiv Hrvatske, presuda, 16. listopada 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200902190000004>
Štajcar protiv Hrvatske, odluka, 20. siječnja 2000., br. 46279/99
Šundov protiv Hrvatske, presuda, 13. travnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000010>
T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. prosinca 1999., br. 24724/94
Terra Woningen B.V. protiv Nizozemske, presuda, 17. prosinca 1996., Reports 1996-VI
Terzin – Laub protiv Hrvatske, presuda, 12. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707180000001>
Tamminen protiv Finske, presuda, 15. lipnja 2004., br. 40847/98
Thomann protiv Švicarske, presuda, 10. lipnja 1996., Reports 1996-III
Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda, presuda, 25. lipnja 1992., Serija A, br. 239

Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. srpnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-IV

Tinnely protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. srpnja 1997., Reports 1998-IV

Todorov protiv Bugarske, presuda, 18. siječnja 2005., br. 39832/98

Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda 13. srpnja 1995., Serija A, br. 316-B

Tomašić protiv Hrvatske, presuda, 19. listopada 2006., br. 21753/02

Tomljenović protiv Hrvatske, presuda, 21. lipnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200711210000002>

Tosti protiv Italije, odluka, 12. svibnja 2009., br. 27791/06

T.P. i K.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. svibnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-V

Tričković protiv Slovenije, presuda, 12. lipnja 2001., br. 39914/98

Tre Traktörer Aktiebolag protiv Švedske, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 159

Triggiani protiv Italije, presuda, 19. veljače 1991., Serija A, br. 197-B

Truhli protiv Hrvatske, presuda, 28. lipnja 2001., br. 45424/99

Tummineli protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., serija A, br. 23-H

Tudor Tudor protiv Rumunjske, presuda, 24. ožujka 2009., br. 21911/03

Uljar protiv Hrvatske, presuda, 8. ožujka 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000003>

Union Alimentaria Sandars S.A. protiv Španjolske, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 157

Urukalo i Nemet protiv Hrvatske, presuda, 28. travnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000005>

V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. prosinca 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-IX

Van Orshoven protiv Belgije, presuda, 25. lipnja 1997., Reports 1997-III

Vasilescu protiv Rumunjske, presuda, 22. svibnja 1998., Reports 1998-III

Van de Hurk protiv Nizozemske, presuda, 19. ožujka 1994., Serija A, br. 288 – A.

Van Kuck protiv Njemačke, presuda, 12. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII

Vaivada i Vaivada protiv Litve, 24. studeni 2005., odluka, br. 66004/01 i 36996/0

Van Geysseghem protiv Belgije, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I

Van Oosterwijck protiv Belgije, presuda, 6. studeni 1980., Serija A, br. 40

Varičak protiv Hrvatske, presuda, 21. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505250000008>

Vernillo protiv Francuske, presuda, 20. veljače 1991., Serija A, br. 198

Vidal protiv Belgije, presuda, 22. travnja 1992., Serija A, br. 235-B

Vidas protiv Hrvatske, presuda, 3. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200901050000002>

Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske, presuda, 19. travnja 2007., br. 63235/00

Vodopyanov protiv Ukrajine, presuda, 17. siječnja 2006. br. 22214/02

Vujčić protiv Hrvatske, presuda, 25. lipnja 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=201003050000007>

Walston protiv Norveške, odluka, 11. prosinca 2001., br. 37372/97

Wemhoff protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 27. lipnja 1968., Serija A, br. 7

Werner protiv Poljske, presuda, 15. studeni 2001., Reports 1997-VII

Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII

Winterwerp protiv Nizozemske, presuda, 24. listopada 1979., Serija A, br. 33

W.R. protiv Austrije, presuda, 21. prosinca 1999., br. 26602/95.

Wynen protiv Belgije, presuda, 5. studeni 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VIII

X protiv Austrije, presuda, 1978., br. 7830/77

X protiv Francuske, presuda, 23. ožujka 1991., Serija A, br. 234-C

X protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 2. veljače 1970., br. 3925/69

X protiv Savezne Republike Njemačke, odluka, 8. prosinca 1981., br. 8961/80

Yagtzilar i ostali protiv Grčke, presuda, 6. prosinca 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-XII

Yvon protiv Francuske, presuda, 24. travnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-V

Z. i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. svibnja 2001., br. 29392/95

Zadro protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000006>

Zagorec protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000014>

Zand protiv Austrije, presuda, 16. svibnja 1977., br. 7360/76

Zander protiv Švedske, presuda, 25. studeni 1993., Serija A, br. 279-B
Zappia protiv Italije, presuda, 26. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV
Zimmermann i Steiner protiv Švicarske, presuda, 13. srpnja 1983., Serija A, br. 66
Zippel protiv Njemačke, odluka, 23. listopada 1997., br. 30470/96 i Siegl protiv Austrije, odluka, 8. veljače 2000., br. 36075/97
Zlinsat, spol. s.r.o., protiv Bugarske, presuda, 15. lipnja 2006., br. 57785/00
Zovanović protiv Hrvatske, presuda, 9. prosinca 2004., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050531_0000014

Pravni izvori

Međunarodni ugovori

Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN – MU, br. 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06. i 2/10.)
 Opća deklaracija o ljudskim pravima (NN MU 12/09)
 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (SL SFRJ 7/71).

Pravni izvori Republike Hrvatske

Sabor Republike Hrvatske, Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN br. 49/02)
 Sabor Republike Hrvatske, Ustavni zakon o Ustavnom sudu (NN br. 99/99, 29/02 i 49/02)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o izmjenama Zakona o obveznim odnosima (NN br. 7/1996)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o izmjenama i dopunama zakona o parničnom postupku (NN 88/01)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o dopunama Zakona o obveznim odnosima (NN 112/1999)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o Državnom sudbenom vijeću (NN br. 58/1993)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o državnom sudbenom vijeću (NN 58/93, 49/99, 31/00, 107/00, 129/00, 59/05, 150/05, 153/09)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija (NN br. 117/03)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata (NN br. 117/03)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu nastalu u bivšoj SFRJ za koju je odgovarala bivša SFRJ (NN br. 117/03)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o parničnom postupku (NN br. 53/91., 91/92. i 112/99, 88/01 i 117/03)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o provođenju odluke Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. (NN br. 105/2004)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o sudovima (NN br. 28/13)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o zabrani raspolaganja i preuzimanju sredstava

određenih pravnih osoba na teritoriju Republike Hrvatske (NN br. 29 i 35/1994)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, te upravljanju fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja (NN br. 20/1997)
 Sabor Republike Hrvatske, Zakon o umirovljeničkom fondu (NN br. 93/2005)
 Vlada Republike Hrvatske, Uredba o zabrani raspolaganja nekretninama na teritoriju Republike Hrvatske (NN br. 36/1991)
 Ustavni sud Republike Hrvatske, USH, U-III A-829/2002 (NN br. 44/04)
 Ustavni sud Republike Hrvatske, USH, U-III A-547/2004 od 8. srpnja 2004. (NN br. 109/04)
 Ustavni sud Republike Hrvatske, USH, U-III-2028/2002 od 8. srpnja 2004. (NN br. 109/04)
 Ustavni sud Republike Hrvatske, USH, U-III-790/2004 od 20. listopada 2005. (NN br. 128/05)
 Ustavni sud Republike Hrvatske, USH, U-III A-3138/2004 od 9. ožujka 2006. (NN br. 43/06),
 Odvjetnička komora Hrvatske, Tarifa o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika (NN br. 69/93, 87/93, 16/94, 11/96)
 Odvjetnička komora Hrvatske, Tarifa o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika (NN br. 91/04, 37/05)

KRATICE

Dopune iz 1999.	Zakon o dopunama Zakona o obveznim odnosima
Drugi zakon iz 2003.	Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata
DSV	Državo sudbeno vijeće
Europska komisija	Europska komisija za ljudska prava
Europska konvencija	Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda
Europski sud	Europski sud za ljudska prava
Francuska deklaracija	Deklaracija o pravima čovjeka i građanina
Izmjene iz 1996.	Zakon o izmjenama Zakona o obveznim odnosima
JNA	Jugoslavenska narodna armija
Komisija za preuzimanje	Komisija za privremeno preuzimanje i korištenje imovine
Međunarodni pakt	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
NN	Narodne novine
Opća deklaracija	Opća deklaracija o ljudskim pravima
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
Zakon o denacionalizaciji	Zakon o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine
Zakon iz 2003.	Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija
Zakon o odgovornosti SFRJ	Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu nastalu u bivšoj SFRJ za koju je odgovarala bivša SFRJ
Zakon o preuzimanju	Zakon o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom

Zakon o provedbi	Zakon o provođenju odluke Ustavnog suda od 12. svibnja 1998.
Zakon o usklađivanju mirovina	Zakon o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja te upravljanju fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja
Ustavni zakon	Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske
Ustavni zakon iz 2002.	Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske

UVOD

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Europska konvencija) potpisana je 4. studenog 1950. u Rimu, a stupila je na snagu 3. rujna 1953. nakon što ju je ratificiralo deset prvobitnih država članica (Danska, Grčka (koja je 13. lipnja 1970. prestala biti država ugovornica Europske konvencije, a ponovno ju ratificirala 28. studenog 1974.), Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Saarland (postao sastavnim dijelom Njemačke 1. siječnja 1957.), Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo). Budući da pri donošenju Europske konvencije nije postojala suglasnost između država članica o pravima koja bi njome trebala biti obuhvaćena, u njezin su sadržaj unesena ona koja su prema mišljenju država članica bila najvažnija, tj. neosporna. Međutim, Europska konvencija je do danas prošla mnoge izmjene te se smatra “živim instrumentom” koji ujedno predstavlja najuspješniji sustav zaštite ljudskih prava u svijetu.

Do sada je uz Europsku konvenciju doneseno ukupno četrnaest protokola koji su dopunjavali i mijenjali njezin sadržaj. Najznačajniji protokol koji je unio velike promjene unutar sudske zaštite zajamčene Europskom konvencijom je Protokol 11. U trenutku donošenja Europske konvencije bila je prisutna velika dvojba o pitanju povjeravanja nadležnosti odlučivanja o povredama ljudskih prava jednom nadnacionalnom sudu. Mogućnost obraćanja jednom takvom sudu ipak je uvrštena u tekst Europske konvencije, ali pojedinci se nisu mogli neposredno obraćati sudu u slučaju povrede njihovih prava, već je za to postojalo posebno tijelo – Europska komisija za ljudska prava (dalje: Europska komisija). Protokol 11. stupio je na snagu 1. studenog 1998. i tada je započeo s radom jedinstveni i stalni Europski sud, a Europska komisija je prestala postojati. Povećanjem broja zahtjeva koji su dolazili pred Europski sud kao i povećanjem broja država članica Vijeća Europe reforma provedena Protokolom 11. postala je nezadovoljavajuća. Stoga je donesen Protokol 14. koji je stupio na snagu 1. lipnja 2010. i kojim su uvedene nove izmjene u okviru postupka pred Europskim sudom.

Europskom sudu mogu se obratiti pojedinci ili skupine pojedinaca koje smatraju kako im je bilo koja od država članica povrijedila prava zajamčena Europskom konvencijom. Svoje zahtjeve podnositelji upućuju Europskom sudu u pisanom obliku čime ujedno i započinju postupak. To rezultira donošenjem presuda koje su obvezujuće za države članice i koje one moraju primjenjivati unutar svojih pravnih sustava. Stoga se Europsku konvenciju ne može razumjeti bez prakse Europskog suda jer je ona osnova koju ta praksa stalno nadograđuje i nadopunjuje.

Jedno od najznačajnijih i središnjih prava Europske konvencije pravo je na pošteno

suđenje koje se nalazi u članku 6. Zbog vrlo velike važnosti koju taj članak ima on je najčešći predmet postupaka koji se vode pred Europskim sudom, pa je stoga razvijena i opsežna praksa u tumačenju ovoga prava. Europski sud još je 1970. istaknuo takvu važnost članka 6. u predmetu *Delcourt protiv Belgije*: “U demokratskom društvu u smislu Europske konvencije, pravo na pošteno (pravično) provođenje pravde zadržava tako značajno mjesto da restriktivno tumačenje članka 6., stavka 1. ne bi odgovaralo cilju i svrsi te odredbe.”

Članak 6., stavak 1. Europske konvencije glasi: “Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj.” Nadalje se razrađuju okolnosti u kojima javnost može biti isključena sa suđenja. Članak 6., stavak 2. donosi odredbu o pretpostavci nevinosti, a stavak 3. donosi pet zasebnih prava vezanih uz kazneni postupak. Time članak 6. Europske konvencije predstavlja najznačajniju odredbu međunarodnog prava kojom se jamči pravo na pošteno suđenje ključno za ostvarenje vladavine prava.

Uz navedeno, Europski sud, da bi pomirio često vrlo različite koncepte koji postoje u nacionalnim pravima, te osigurao jedinstvenu primjenu konvencijskih pravnih pojmova i standarda, primjenjuje metodu autonomnog tumačenja. Tumačeći konvencijske odredbe, Europski sud odvaguje i utvrđuje postojeće te stvara nove temeljne standarde za skup država ugovornica Europske konvencije. Tako je stvorena vrlo opsežna praksa u pogledu tumačenja članka 6. koja je iznjedrila nova prava i nova načela poštenog suđenja, a koja nisu izrijeком proklamirana u njegovim odredbama. To su pravo na pristup sudu, načelo jednakosti oružja, pravo stranaka da nazoče poduzimanju radnji u postupku i budu saslušane prije donošenja odluke (*audiatur et altera pars*), zabrana utemeljenja sudskih odluka na nezakonitim dokazima, zabrana samooptuživanja i pravo na šutnju. Ta prava i načela nazivaju se “prešutnim” (*eng. implied, fr. implicite*) načelima.¹ Predmet razmatranja ovog rada odredbe su članka 6. Europske konvencije u odnosu na građanske postupke koje se odnose na načela nezavisnosti i nepristranosti sudova i pravo na pošteno suđenje u razumnom roku. Nadalje, obrađena su i tzv. “prešutna” prava i načela i to pravo na pristup sudu i načelo jednakosti oružja. Navedena prava i načela uvelike su značajna za Republiku Hrvatsku budući da je u odnosu na njih Europski sud utvrdio najviše povreda članka 6.

¹ Premda je autorica u doktorskoj disertaciji upotrebljavala izraz “neartikulirana” prava i načela u ovoj knjizi rabi izraz “prešutna” prava i načela. Zahvaljujem se jednom od recenzentata na ovom prijedlogu koji sam usvojila.

Detaljno istraživanje problematike prava na pošteno suđenje u građanskom postupku iz članka 6. Europske konvencije može polučiti vrlo korisne rezultate i za pravnu teoriju i za praksu, ali može biti i znakovita smjernica za donošenje budućih, očekivano kvalitetnijih hrvatskih ustavnih i zakonskih rješenja. S jedne strane usporedna analiza prava na pošteno suđenje, tj. njegovih prava i načela značajnih za pošteno suđenje u Republici Hrvatskoj u odnosu na građanske predmete, kao i njegova detaljna razrada kroz sudsku praksu Europskog suda, može ukazati da je polazna presumpcija o konačnom pronalasku formule njegove primjene i učinkovitosti, istinita, te da je u promatrane konvencije doista uključen pristup koji jamči postizanje njegove svrhe. S druge strane, analiza implementiranih rješenja u unutarnji hrvatski pravni poredak, kao i analiza kvalitete takve implementacije, ukazat će na propuste i moguća rješenja koja će pomoći u rješavanju problema poštenosti suđenja u Republici Hrvatskoj. Stoga je izgledno da ovo istraživanje može polučiti značajne rezultate u pravnoj teoriji, ali i praksi pravosudnog sustava Republike Hrvatske.

1. PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE

1.1. Općenito o pravu na pošteno suđenje

Naziv članka 6. Europske konvencije glasi Pravo na pošteno suđenje što je u engleskoj verziji teksta *Right to a fair trial*, a u francuskoj *Droit à un procès équitable*. Međutim, u tekstu navedenog članka koristi se i izraz pravo na pravično suđenje.² Članak 6., stavak 1. Europske konvencije glasi:

“Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. ...”

Prije razmatranja konvencijskoga prava na pošteno/pravično suđenje, potrebno je nešto reći i o značenju pojma pravičnosti u kojemu se nalaze začeci navedenoga pojma.

Filozofski pojam pravičnosti (*equity*) može se pronaći još u radovima Aristotela,³ koji je pravičnost poimao kao pravdu koja nadilazi pisani zakon. Jedna od osnovnih karakteristika zakona je njegova općenitost, a upravo pravičnost omogućuje uzimanje u obzir posebnosti određene situacije.

U rimskom pravu začetke pravičnosti pronalazimo u radu pretora.⁴ Stvaralačka djelatnost rimskih pretora predstavlja jedan od najznačajnijih dijelova rimske pravne povijesti. Trajne vrijednosti i dalekosežne posljedice pretorove pravosudne djelatnosti izdvajaju ga kao državno tijelo koje je tijekom gotovo četiri stoljeća bio prvorazredan čimbenik brzoga razvitka i prilagođavanja rimskoga prava. Njegova je uloga iznimno važna u građanskom postupku jer je o njegovoj ocjeni zavisila mogućnost vođenja spora i ostvarivanje subjektivnih prava građana i pravne zaštite. Međutim, pretor nije bio sudac, niti je imao zakonodavnu vlast. Nova pravna pravila uvedena su kroz pretorovu pravosudnu djelatnost i sudsku praksu pružanjem pravne zaštite faktičnim, odnosno neformalnim odnosima za koje nije bila predviđena pravna zaštita po civilnom pravu i to prvenstveno onima koji su bili utemeljeni na

2 Vidi više u Omejec, J., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, strasbourgški *acquis*, Zagreb, Novi informator, 2013., str. 1121-1122.

3 Vidi, Aristotel, *Nikomahova etika*, Zagreb, Globus: Sveučilišna naklada liber, 1988., 5. poglavlje.

4 Vidi, Buckland, W. W., *Equity in Roman law: lectures delivered in the University of London, at the request of the faculty of Laws*, London, University of London Press, 1911. i Buckland, W. W., McNair, A. D., *Roman Law and Common Law: a comparison in outline*, London, University Press Cambridge, 1952.

načelima dobre vjere (*bona fides*) i pravičnosti (*aequitas*). Vršeći svoju pravosudnu djelatnost pretor je uvodio mnoge nove pravne ustanove, potiskivao iz primjene zastarjele i time izravno utjecao na rimski pravni razvitak.⁵ Na taj način pretori su stvarali jednu vrstu eksperimentalnoga zakonodavstva u kojemu su dobra pravila “preživljavala”, a loša napuštena ili mijenjana. Do takvih je promjena dolazilo u skladu s pravilima pravičnosti, pa je stoga uobičajeno govoriti o pravu pretora kao rimskoj pravičnosti. To je najbolje izrazio Papinijan (*Amilius Papinianus*): “*Ius praetorium est quod praetores introduxerunt adiuvandi vel supplendi vel corrigendi iuris civilis gratia propter utilitatem publicam*” (Pravo pretora je pravo koje uvode pretori radi dopunjavanja ili mijenjanja građanskog prava u skladu s javnim interesom).⁶

Nakon antičkoga razdoblja, razvoj pojma pravičnosti krenuo je u različitim smjerovima u pravnim porecima koji su pripadali anglosaksonskoj pravnoj tradiciji s jedne strane te rimsko-germanskoj pravnoj tradiciji s druge. Tako je pravičnost prošla sasvim specifičnu evoluciju u engleskom pravu, s obzirom na važnu ulogu koju je imala među pravnim izvorima. Naprotiv, u porecima koji su pripadali rimsko-germanskoj pravnoj tradiciji, pravičnost kao pojam smatrao se subjektivnim i redovito je ostajao izvan pozitivnog prava.⁷

Engleski pravni sustav tradicionalno se dijeli na tri podsustava: *common law*, opće običajno pravo čije oblikovanje počinje nakon normanskoga osvajanja 1066., a kontinuirani razvoj može se pratiti od 13. stoljeća, *statute law*, podsustav utemeljen na zakonodavnoj aktivnosti parlamenta i kralja te *equity law*, tj. pravo pravičnosti.⁸ Tako, se dio engleskoga pravnog sustava, koji se naziva *equity*, zasniva na načelima pravičnosti, dobre vjere i savjesti. Pravičnost, odnosno pravo pravičnosti (*equity law*), nastaje u srednjem vijeku aktivnošću lorda kancelara (*Lord Chancellor*) i kasnije Kancelarovog suda (*Court of Chancery*).⁹ Temeljna karakteristika prava pravičnosti je što lorda kancelara u odlučivanju ne obvezuje ni *common law* ni *statute law*. Njegovi počeci kao i rana rješenja Kancelarovog suda temeljili su se na individualnom osjećaju za pravdu i pravičnost. Međutim, u praksi su se uobličila i precizna načela djelovanja

5 Buckland, W.W., *Equity in Roman law: lectures delivered in the University of London, at the request of the faculty of Laws, London, University of London Press, 1911.*, str. 11.

6 Buckland, W. W., McNair, A. D., *Roman Law and Common Law: a comparison in outline*, London, University Press Cambridge, 1952., str. 3-4.

7 Lambert, P. et al., *Égalité et équité, Antagonisme ou complémentarité?*, Paris, Economica, 1999., str. 4.

8 Vidi, Maitland, F. W., *Origins of Equity*, Cambridge, Cambridge University Press, 1908. i Galligan, D., J., *Due Process and Fair Procedures, A Study of Administrative Procedures*, Oxford, Clarendon Press, 1996.

9 Oxford Dictionary of Law, Oxford, New York, Oxford University Press, 2002., str. 178.

te određena pravila kojih su se pridržavali suci u donošenju odluka.

S vremenom, zahvaljujući presedanima, pravičnost se preobrazila u korpus pravila koja su konkurirala *common law* sustavu. Od početka osamnaestog stoljeća, pravičnost korigira i nadopunjuje *common law*, a njezin položaj u okviru izvora engleskoga prava preciziran je u *Supreme Court of Judicature (Consolidation) Act* iz 1925., koji je odredio da u slučaju nesuglasja, načela pravičnosti imaju prednost pred *common law* načelima.

Bitno je istaknuti da *equity* nije samodovoljan i samostalan sustav prava. Prema riječima F. W. Maitlanda “ako bi zakonodavac donio kratki zakon kojim bi ukinuo pravo pravičnosti, mi bi i dalje dobro funkcionirali. Naši zakoni bi, u nekim dijelovima bili barbarski ... ali bi najznačajnija prava bila zaštićena. S druge strane, ako bi zakonodavac ukinuo *common law*, došlo bi do anarhije. U svakom slučaju, pravo pravičnosti pretpostavlja postojanje *common law*.”¹⁰

U porecima koji su pripadali rimsko-germanskoj pravnoj tradiciji¹¹ posezanje za pravičnošću u početku se razmatrala s velikim oprezom. Riječ je o pravnim porecima utemeljenima na zakonu koji su davali prednost ustanovljenju sustava pozitivnih normi, jer je takav sustav bio jamstvo protiv arbitrarne vlasti državnih službenika. Pozivanje na pravičnost nalazimo u pravnim tekstovima. Ona nije pravno pravilo nego predstavlja skup načela, smjernica, uputa koje dobivaju svojstvo postojanosti i kontinuiteta, a pravo postupno prihvaća ustanove pravičnosti. Pravičnost tako postaje dio prava te se primjenjuje kako bi se osiguralo poštovanje zakona i njihova jednaka primjena prema svima, s jedne strane, te poštovanje pravičnosti u postupku s druge. No, pravičnost je bila uvelike određena političkim i socijalnim kontekstom, pa je stoga teško pronaći njezinu univerzalnu definiciju.

Pojam pravičnog postupka koji je u bliskoj vezi s pojmom pravičnosti pojavio se najprije u engleskom pravu. Već među odredbama *Magna Charta Libertatum* iz 1215. razaznaju se određena jamstva sudbene zaštite plemstva od samovolje vladara. Međutim, taj je dokument imao općenito veliku važnost, jer je u englesko pravo uveo postulat vladavine prava koji je bio prvenstveno postupovne naravi te je postavljao zahtjev za “postupovnom jednakošću” između pojedinca i državne vlasti.

S vremenom se pravo na postupak u pravnim sustavima anglosaksonske pravne tradicije razvilo i postalo konstitutivni element pojma vladavine prava (*rule of law*)

10 Maitland, F. W., *Origins of Equity*, Cambridge, Cambridge University Press, 1908., str. 11-12.

11 Vidi, Lambert, P., et al., *Égalité et équité, Antagonisme ou complémentarité?*, Paris, Economica, 1999.

i pojma poštenog suđenja (*fair trial*) shvaćenog u širem smislu u engleskom pravu.¹² Autori Europske konvencije kao i Europski sud u svojoj sudskoj praksi o pravu na pošteno suđenje bili su nadahnuti primjerima iz pravnih poredaka anglosaksonske pravne tradicije.

Za konstitucionalizaciju temeljnih ljudskih prava i sloboda bitno je usvajanje francuske Deklaracije o pravima čovjeka i građanina od 26. kolovoza 1789. (dalje: Francuska deklaracija), koja je sadržavala u člancima 7., 8. i 9. elemente prava na poštenu/pravični postupak. Premda je ona vjerojatno bila nadahnuta američkim modelom – Deklaracijom o pravima Virginije od 12. lipnja 1776. koja je i sama bila nadahnuta engleskim dokumentima ipak Francuska deklaracija ima neospornu i izvornu vrijednost zahvaljujući njezinom jednostavnom i jasnom stilu, njezinom ideologizmu i univerzalizmu.

Anglosaksonska pravna tradicija i Francuska deklaracija nadahnule su suvremene međunarodno pravne dokumente o temeljnim ljudskim pravima i slobodama, pa tako i autore Europske konvencije i sudsku praksu Europskog suda.

Međutim, treba naglasiti da Europski sud nadahnuće crpi i iz drugih izvora, pored navedenih kada je riječ o pojmu poštenog suđenja, a to su: Opća deklaracija o ljudskim pravima (dalje: Opća deklaracija) i nacrt budućeg Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.¹³ Opću deklaraciju o ljudskim pravima Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je 1948., koja u članku 10. navodi:

“Svako ima potpuno jednako pravo na pošteno i javno suđenje pred nezavisnim i nepristranim sudom koji će odlučiti o njegovim pravima i obvezama, i o osnovanosti svake kaznene optužbe protiv njega.”

U članku 11., stavku 1. Opće deklaracije navedena je pretpostavka nevinosti:

“Svako optužen za kazneno djelo smatra se nevinim dok se na temelju zakona ne dokaže njegova krivnja, na javnom saslušanju, na kojem su mu zajamčena sva jamstva potrebna za njegovu obranu.”

Pravo na pošteno suđenje slično je određeno i članakom 14. Međunarodnog pakta

¹² Galligan, D. J., *Due Process and Fair Procedures, A Study of Administrative Procedures*, Oxford, Clarendon Press, 1996., str. 171 – 176.

¹³ U članku 6. pripremljenih materijala uz Europsku konvenciju (*travaux préparatoires*) nalazimo pozivanje na Opću deklaraciju i Nacrt Međunarodnog pakta o ljudskim pravima koji je bio osnova za donošenje Međunarodnog pakta o političkim i građanskim pravima te Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

o građanskim i političkim pravima (dalje: Međunarodni pakt)¹⁴ koji glasi:

1. Svi moraju biti jednaki pred sudom i sudovima pravde. U slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega ili utvrđivanja njegovih prava i obveza građanske naravi, svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nadležni, nezavisni i nepristrani sud pošteno i javno ispita njegov slučaj. Sredstva priopćavanja i javnost se mogu isključiti iz cijele rasprave ili nekog njenog dijela zbog, u demokratskom društvu prijeko potrebnih interesa morala, javnog reda (*ordre public*) ili državne sigurnosti, kad to traže interesi privatnog života stranaka, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima u kojima bi javnost mogla štetiti interesima pravde. No svaka presuda donesena u kaznenom ili građanskom postupku mora se javno proglasiti, osim kad drukčije nalažu interesi maloljetnih osoba, ili se postupak odnosi na bračne sporove ili skrbništvo nad djetetom.
2. Svatko tko je optužen za kazneno djelo ima pravo da ga se smatra nevinim sve dok mu se krivnja ne dokaže u skladu sa zakonom.
3. Radi utvrđivanja opravdanosti podizanja bilo koje optužbe za kazneno djelo protiv njega, svatko ima u punoj jednakosti pravo na najmanje sljedeća jamstva:
 - a) da u najkraćem roku, potanko i na jeziku koji razumije bude obaviješten o naravi i razlozima optužbe podignute protiv njega;
 - b) da ima odgovarajuće vrijeme i uvjete za pripremu svoje obrane i za razgovore s braniteljem kojega sam izabere;
 - c) da mu se sudi bez prekomjernog odlaganja;
 - d) da mu se sudi u njegovoj prisutnosti i da se brani sam ili uz pomoć službenog branitelja po svom osobnom izboru; da ga se, ako nema svoga branitelja, uputi u pravo na njegov izbor i da mu se uvijek kad to nalažu interesi pravde po službenoj dužnosti dodijeli besplatni branitelj, svaki put kad on nema dovoljno sredstava da plati branitelja;
 - e) da ispituje ili daje ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisutnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;
 - f) da ima besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu;

¹⁴ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (SL SFRJ 7/71).

- g) da ga se ne prisiljava na svjedočenje protiv sebe ili na priznanje krivnje.
4. U slučaju maloljetnih osoba, postupak se mora voditi tako da se vodi računa o njihovoj dobi i potrebama njihova preodgoja.
 5. Svatko tko je proglašen krivim za kazneno djelo ima pravo tražiti da odluku o njegovoj krivnji i kazni preispita viši sud u skladu sa zakonom.
 6. Ako je neka osoba na temelju konačne presude osuđena za kazneno djelo, a presuda bude naknadno poništena, ili ona bude pomilovana na temelju neke nove ili novootkrivene činjenice koja nedvojbeno dokazuje da joj je učinjena nepravda, osobi koja je izdržala kaznu po takvoj presudi mora se nadoknaditi šteta u skladu sa zakonom, osim ako se dokaže da se njoj ima potpuno ili djelomice pripisati nepravodobno otkrivanje nepoznate činjenice.
 7. Nitko se ne smije ponovno progoniti ili kažnjavati za djelo za koje je bio konačno osuđen ili oslobođen u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom bilo koje zemlje.

Europska konvencija sadrži nešto drukčiju definiciju prava na pošteno suđenje koja bolje odgovara novonastalim potrebama. Članak 6. Europske konvencije glasi:

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.
2. Svatko optužen za kazneno djelo smatrat će se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.
3. Svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava:

da u najkraćem roku bude obaviješten, potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega;

- a) da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane;
- b) da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kad to

- nalažu interesi pravde;
- c) da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;
 - d) besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu.

Savjetodavna skupština Vijeća Europe 8. rujna 1949. donijela je Preporuku kojom je usvojila nacrt buduće Europske konvencije koji je sastavio Odbor za pravna i administrativna pitanja. Tada je članak 6. Europske konvencije bio izražen u jednoj općoj odredbi koja je sadržavala ograničeni broj prava koja se i danas jamče tim člankom. Temeljem takvog nacrta Tajništvo Vijeća Europe pripremi je "Pripremi izvještaj o nacrtu Konvencije o kolektivnim jamstvima ljudskih prava", koji je podnesen Odboru stručnjaka za ljudska prava. U drugom dijelu toga izvještaja istaknuto je da članak 6. obuhvaća odredbe članka 10. i 11. Opće deklaracije kao i pojedine dijelove današnjeg članka 14. Međunarodnog pakta.¹⁵ Također, tada je istaknuto kako postoji razlika u tumačenju pojma "građanska prava i obveze" između zemalja *common law* i *civil law* sustava. U zemljama *common law* sustava pojam građanskih prava i obveza ne može se podvesti pod upravno pravo pa je predložen izraz građanska prava i obveze u skladu s pravom.¹⁶ Nakon unesenih daljnjih izmjena i prijedloga, nacrt podnesen Odboru ministara Vijeća Europe sadržavao je dvije alternative teksta članka 6. Europske konvencije. Alternativa A i A/2 sastojala se u nabrananju prava i sloboda koje se štite člankom 6., a to su bile uglavnom one zajamčene člankom 10. i 11. Opće deklaracije. Alternativa B i B/2 sadržavala je precizne definicije prava i sloboda koje se štite člankom 6. i velikim je dijelom odgovarala današnjem tekstu toga članka. Ta je alternativa i prihvaćena te je nakon određenih izmjena 3. studenog 1950. Odbor pravnih stručnjaka proučio tekst Nacrta Europske konvencije i izvršio pet promjena navedenoga teksta. Jedna od navedenih promjena bila je i vraćanje u engleski tekst članka 6. Europske konvencije pojma "građanska prava i obveze". Europska konvencija je nakon toga potpisana 4. studenog 1950., a članak 6. dobio je današnji sadržaj.¹⁷

Možemo zaključiti da članak 6. Europske konvencije predstavlja najznačajniju odredbu međunarodnog prava kojom se jamči pravo na pošteno suđenje ključno za ostvarenje vladavine prava.

¹⁵ Vidi, Bossuyt, M., Guide to the "travaux préparatoires" of the International Covenant on Civil and Political Rights, Dordrecht, Boston, Lancaster, Martinus Nijhoff Publishers, 1987., str. 277-280.

¹⁶ U engleskoj verziji nacrta teksta Europske konvencije "in a suit of law".

¹⁷ European Commission of Human Rights, Preparatory work on article 6 of the European Convention on Human Rights, Strasbourg, Council of Europe, 1956., str. 1-25.

1.2. Prešutna prava i načela u članku 6.

Potrebno je naglasiti kako Europski sud, da bi pomirio često vrlo različite koncepte koji postoje u nacionalnim pravima te osigurao jedinstvenu primjenu konvencijskih pravnih pojmova i standarda, primjenjuje metodu autonomnog tumačenja. U metodi autonomnog tumačenja odražava se “gotovo ustavna priroda Europske konvencije”. Tumačeći konvencijske odredbe, Europski sud odvaguje i utvrđuje postojeće te stvara nove temeljne standarde za skup država ugovornica Europske konvencije.¹⁸ To je posebno značajno za članak 6. Europske konvencije i pravo na pošteno suđenje koje ono jamči. Budući da je to jedno od prava na koje su se podnositelji najviše pozivali pred Europskim sudom,¹⁹ stvorena je vrlo opsežna praksa u pogledu njegovog tumačenja. Tako su se u sudskoj praksi Europskog suda razvili opći elementi poštenog suđenja, koji nisu izrijeком proklamirani u odredbama članka 6. Ta prava i načela nazivaju se “prešutnim” pravima i načelima²⁰ iz članka 6.²¹ Predmet razmatranja ovoga rada prešutna su prava i načela iz članka 6. Europske konvencije koja su najznačajnija za Republiku Hrvatsku, a to su pravo na pristup sudu i načelo jednakosti oružja. Također, predmetom razmatranja su i pravo na pošteno suđenje u razumnom roku i načelo nezavisnosti i nepristranosti sudova koja su izričito navedena u Europskoj konvenciji.

1.3. Stadij postupka u kojem se primjenjuje članak 6.

U građanskim predmetima, pri utvrđivanju građanskih prava i obveza kao i u kaznenim predmetima u slučaju podizanja kaznene optužnice protiv njega, svatko

18 Ergec, R., *Protection européenne et internationale des droits de l' homme*, Bruxelles, Bruylant, 2004., str. 113 – 116.

19 Do 2010. godine 46 % svih presuda koje je donio Europski sud odnosilo se na članak 6. Europske konvencije. Vidi, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/E6B7605E-6D3C-4E85-A84D-6DD59C69F212/0/Graphique_violation_en.pdf, 29. 3. 2011.

20 Vidi, Harris, D. J., O' Boyle, M., Warbrick, C., *Law of the European Convention on Human Rights*, London, Butterworths, 1995., str. 196-197, 207-208, Leach, P., *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, New York, Oxford University Press, 2005., str. 248, 255-257, Ovey, C., White, R., *Jacobs and White: The European Convention on Human Rights*, 3rd ed, New York, Oxford University Press, 2006., str. 170,176. Loucaides, L., *The European Convention on Human Rights, Collected Essays*, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2007., str. 50, Pavišić, B., *Kazneno pravo Vijeća Europe, Golden marketing – tehnička knjiga*, Zagreb, 2006., 101 i 102. Vidjeti i Carić, M., *Pojam načela pravičnog postupka pred kaznenim sudom*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, br. 2, 2006., 55-73; Ivičević-Karas, E., *Načelo jednakosti oružja kao konstitutivni element prava na pravični kazneni postupak iz članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 4-5., 2007., 761-788. i Britvić Vetma, B., *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 6.) i upravni spor*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1., 2008., str. 129-148.

21 Vidi infra, bilj. 1., str. 2.

mora imati pravo na pristup sudu koji će odlučiti u njegovom predmetu. Zbog toga se prava iz članka 6. ne primjenjuju samo na sudske postupke, već i na one stadije koje im prethode ili slijede. Budući da građanski postupci započinju podnošenjem tužbe između stranaka u postupku onda se to smatra i početkom sudskog postupka.

Članak 6. ne propisuje pravo na žalbu. Međutim, Europski sud je u svojoj praksi zauzeo stajalište da ako država u domaćem pravnom sustavu propisuje pravo na žalbu onda se prava iz članka 6. protežu i na te postupke. Način na koji se ova prava primjenjuju uvijek ovisi o posebnim okolnostima konkretnog postupka. Prema praksi Europskog suda mora se voditi računa o cjelokupnom postupku koji je vođen u skladu s domaćim pravnim sustavom, funkcioniranjem zakona i praksi žalbenih tijela kao i ovlaštenjima i načinu na koji su interesi stranaka predstavljeni i zaštićeni.²² Stoga ne postoji točno određeno postupanje po članku 6. kada je u pitanju žalbeni postupak.²³

Zajedničko obilježje pojedinih država pokretanje je “nadzornog mehanizma” ili “protesta” (izvanrednih pravnih lijekova) nad presudom koju je donio sud nakon čije odluke više ne postoji pravo žalbe. Suglasnost takvoga nadzornog mehanizma s odredbama Europske konvencije ispitivana je u predmetu *Ryabykh protiv Rusije*.²⁴ Podnositeljica je pokrenula postupak protiv banke i Rusije jer je iznos njezine uštedevine značajno smanjen ekonomskom reformom u zemlji. Uštedevina je bila rezultat teškog rada i njome je namjeravala kupiti stan. Država nije revalorizirala iznos njezine štednje uslijed inflacije kao što je to bilo propisano zakonom. Okružni sud presudio je u korist podnositeljice i dodijelio joj naknadu. Međutim, predsjednik Regionalnog suda podnio je zahtjev za pokretanjem nadzornog mehanizma nad tom presudom navodeći kako je ona u suprotnosti s materijalnim pravom. Presuda je potom poništena i odbijeni su zahtjevi podnositeljice. Europski sud istaknuo je kako bi pravo stranke na sud bilo iluzorno ako bi pravosudni sustav države dopuštao poništenje pravomoćne i obvezujuće presude višeg suda, bez ikakvog prava žalbe, a samo po zahtjevu državnog službenika. Temeljem toga ustanovljena je povreda članka 6.

Nadalje, Europski sud, također, smatra kako se članak 6. primjenjuje i na postupak pred ustavnim sudom, ako ishod toga postupka izravno odlučuje o građanskom pravu ili obvezi.²⁵ Također, do primjene članka 6. dolazi i ako je sam postupak pred

22 Vidi npr. *Delcourt protiv Belgije*, presuda, 17. siječnja 1970., Serija A, br. 11.

23 Reid, Karen, *A practitioner's guide to European Convention on Human Rights*, London, Sweet & Maxwell, 2007., str. 89.

24 *Ryabykh protiv Rusije*, presuda, 24. srpnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-IX.

25 *Krcmar protiv Češke*, presuda, 3. ožujka 2000., br. 35376/97.

ustavnim sudom neazumno dugo trajao.²⁶

Članak 6. obuhvaća i postupke koji se vode nakon suđenja kao što je izvršenje presude. U predmetu *Hornsby protiv Grčke*²⁷ Europski je sud ustanovio kako bi pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. bilo iluzorno kada bi nacionalni pravni sustav države ugovornice dopustio da konačna i obvezujuća sudska odluka ne bude provedena na štetu jedne od stranaka u postupku. To je potvrđeno u predmetu *Burdov protiv Rusije*.²⁸ Tu se radilo o neizvršenju presude kojom je podnositelju dosuđena kompenzacija zbog njegovog izlaganja radioaktivnom zračenju. Europski je sud ovdje istaknuo kako financijski problemi države ne opravdavaju neispaćivanje duga po presudi. Izvršenje presude mora se automatski provoditi ako se vodi postupak protiv države, a država je taj spor izgubila. U privatno pravnim postupcima potrebno je da stranka koja je dobila presudu, poduzme daljnje korake za njezino izvršenje. Takav postupak ne predstavlja povredu članka 6. iako je u konačnici država odgovorna osigurati postupanje po presudi kao i provođenje načela vladavine prava.²⁹ Uz to, Europski sud smatrao je kako se u predmetima u kojima se raspravlja o povredama načela iz članka 8. Europske konvencije (pravo na obiteljski život), članak 6. primjenjuje i na administrativne dijelove postupka.

U predmetu *Emesa Sugar NV protiv Nizozemske*³⁰ postavljeno je pitanje može li Europski sud ispitivati poštenost postupka koji se vodi pred Sudom u Luksemburgu (dalje: Sud). Ovaj je predmet proglašen nedopuštenim pa nije dan odgovor na to pitanje. Međutim, Sud je utvrdio kako se članak 6. primjenjuje i na postupke koji se vode po pravu Europske unije.³¹ U predmetu *Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. protiv Nizozemske*³² Sud je odbio zahtjev treće strane kojim je ona tražila pravo davanja odgovora na izneseno mišljenje glavnog odvjetnika. Europski sud je uz pretpostavku da se članak 6. primjenjuje na prethodni postupak za tumačenje prava zajednice pred Sudom, ustanovio da taj postupak nudi jednaku zaštitu onoj iz članka 6. te da ona nije bila u suprotnosti s člankom 6. jer je

26 Omejec, J., op. cit., str. 749.

27 Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports 1997-II.

28 Burdov protiv Rusije, presuda, 7. svibnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-III.

29 Vidi, *Glaser protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 19. rujna 2000., br. 32346/96 i *Immobiliare Saffi protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V.

30 *Emesa Sugar NV protiv Nizozemske*, odluka, 13. siječnja 2005., br. 62023/00.

31 Vidi npr. *Orkem protiv Europske komisije*, predmet 374/87, 1989., ECR 3283 i *Limburgse Vinyl Maatschappij NV protiv Europske komisije*, pridruženi predmeti T-305/94-T-335/94, 1999., ECR II 931.

32 *Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. protiv Nizozemske*, odluka, 20. siječnja 2009., br. 13645/05.

Sud na vlastitu inicijativu ili na zahtjev stranaka, mogao ponoviti usmeno saslušanje nakon podnesenog mišljenja glavnog odvjetnika.

Nadalje, za primjenu članka 6. bitno je da se država ne miješa u ishod postupka. Europski sud smatra kako intervencija zakonodavca, koji usvaja određeni zakon radi određivanja ishoda postupka, može predstavljati povredu načela ravnopravnosti stranaka. Bitan zahtjev i poruka ovoga prava je da država ne može ograničiti ili onemogućiti sudski nadzor u određenom području. Primjerice, grčki parlament donio je zakon kojim je propisano da se određeni zahtjevi ne mogu rješavati sudskim putem. Nakon toga, obustavljeni su svi postupci koji su pokrenuti povodom navedenih zahtjeva. Time je došlo do povrede članka 6. Također, država ne može donošenjem zakona ograničavati posljedice koje nastaju donošenjem presuda. U predmetu *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*³³ grčki parlament donio je zakon kojim je oduzeo nadležnost tijelu prvobitno nadležnom za odlučivanje o naknadi štete prema ugovoru između podnositelja i vlade i proglasio ništetnom naknadu koja je kasnije dosuđena u sudskom postupku. Utvrđujući povredu prema članku 6. Europski sud je iznio: "Načelo vladavine prava i pojam poštenog suđenja prema članku 6. zabranjuju svako miješanje zakonodavne u sudsku vlast kojim se utječe na sudstvo pri odlučivanju o sporu".

Također, Europski sud je smatrao kako se članak 6. može primijeniti i izvan teritorija države. To znači da državu obvezuje članak 6. u slučaju izručenja ili protjerivanja osobe u državu u kojoj bi u sudskom postupku protiv nje došlo do ozbiljnih povreda članka 6.³⁴ Slično vrijedi i za priznavanje strane presude. Ovdje država mora ispitati je li strana presuda donesena u postupku koji je u skladu s člankom 6.³⁵

Iz svega navedenoga može se uočiti vrlo velika važnost i značaj koju ima članak 6., ali on ipak nije uključen u prava od kojih nema odstupanja prema članku 15. Europske konvencije.³⁶

33 *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301-B.

34 Vidi npr. *Soering protiv Velike Britanije*, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 161 i *Mamatkulov i Askarov protiv Turske*, presuda, 4. veljače 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-I.

35 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 8 – 10.

36 Europska konvencija:
Članak 15.

1. U vrijeme rata ili drugog izvanrednog stanja koje ugrožava opstanak naroda svaka visoka ugovorna stranka može, u opsegu koji je strogo određen potrebama tih izvanrednih prilika, poduzeti mjere koje derogiraju njezine obveze iz ove Konvencije, uz uvjet da te mjere nisu nespojive s njezinim ostalim obvezama po međunarodnom pravu.

2. Na temelju te odredbe ne može se derogirati članak 2, osim za slučajeve smrti prouzročene zakonitim ratnim činima, niti članci 3., 4. (stavak 1.) i 7.

1.4. Pojam građanskih prava i obveza

Članak 6. primjenjuje se u postupcima za utvrđenje građanskih prava ili obveza te pri podizanju kaznene optužnice. Kao što je rečeno u ovom radu autorica se bavi samo prvim problemom, a ne i potonjim. Europski sud razvio je opsežnu praksu u tumačenju pojma građanska prava i obveze iz Europske konvencije. Tako je samo značenje tih pojmova prema Europskoj konvenciji različito od njihova značenja u nacionalnim pravima. U početku se pojam građanskih prava i obveza određivao preko pojma građanskog prava praveći tako razliku između privatnog i javnog prava pa su građanska prava i obveze bila prava izvedena iz privatnog prava. Iz toga proizlazi da Europska konvencija ne jamči pojedincima utvrđivanje svih prava i obveza građanske naravi koja mogu tražiti prema nacionalnom pravu. Međutim, s vremenom je Europski sud sve više i više prava podvodio pod članak 6. Europske konvencije. Tako je pojam građanskih prava i obveza postalo teško tumačiti kroz razliku privatnog i javnog prava postavljenu u europskim nacionalnim pravnim sustavima. Također, takvo razlikovanje nije uvijek očito i ponekad je vrlo nejasno. Smatralo se da Europski sud može preformulirati svoj pristup u odnosu na apstraktne definicije građanskih prava i obveza ili postaviti nove kategorije izvan podjele na javno i privatno pravo. Takvo je stajalište bilo temelj za donošenje odluke u predmetu *Bentham protiv Nizozemske*.³⁷ “Sva prava koja pojedinac ima prema nacionalnom pravu i koja ulaze u područje općih sloboda pojedinaca, bez obzira jesu li to profesionalne ili neke druge pravno dopuštene aktivnosti moraju se smatrati građanskim pravima”.³⁸

Europski sud usprkos takvom razvoju sudske prakse, ipak nije dao izričitu definiciju građanskih prava i obveza, već to procjenjuje od slučaja do slučaja uzimajući u obzir sve okolnosti predmeta.

S obzirom na dosadašnju praksu Europskog suda možemo zaključiti kako je za primjenu članka 6. u građanskim predmetima potrebno ispuniti sljedeće uvjete:

Prvo da je o građanskim pravima i obvezama odlučeno u postupku u kojemu oko sadržaja tih prava i obveza postoji spor. Takav spor mora biti “izvoran i ozbiljan”. Sukladno tomu sudovi ne mogu odlučivati o zahtjevima koji nisu utemeljeni na domaćem pravu, tj. za postojanje spora moraju postojati dokazivi temelji u nacionalnom pravu. Taj zahtjev doveo je do sukoba u predmetima u kojima je

3. Svaka visoka ugovorna stranka koja se posluži tim pravom derogiranja svojih obveza mora glavnog tajnika Vijeća Europe u cijelosti obavijestiti o mjerama koje je poduzela i o razlozima radi kojih je to učinila. Ona će također obavijestiti glavnog tajnika Vijeća Europe o prestanku djelovanja tih mjera i o ponovnoj punoj primjeni svih odredaba ove Konvencije.

37 *Bentham protiv Nizozemske*, presuda, 23. listopada 1985., Serija A, br. 97.

38 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 184 – 185.

došlo do postupovnih ograničenja materijalnog prava. Primjerice, u *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁹ država je tvrdila kako nije bilo materijalnog prava u nacionalnom pravu prema kojem bi se moglo tužiti policiju za nemar u sprječavanju ubojstva podnositeljčinog muža i ranjavanja njezinog sina. Temeljem toga, vlada je zauzela stajalište da se članak 6. ovdje ne može primijeniti. Europski sud smatrao je kako se članak 6. ipak može primijeniti jer je podnositelj imao pravo tužiti za nemar prema pravilu koje su nacionalni sudovi primjenjivali, a temeljilo se na zaštiti javnog interesa. Prema tom pravilu policija odgovara i za nemar kada se radi o istraživanju i suzbijanju kriminala. U predmetu *Gorou protiv Grčke*⁴⁰ podnositeljica kao treća strana u postupku, zatražila je od državnog odvjetnika podnošenje žalbe na presudu Kasacijskom sudu zbog pogrešne primjene prava. Ovdje se radilo o kaznenoj optužbi za krivokletstvo i klevetu, a u postupku se raspravljalo i o povredi ugleda podnositeljice zbog koje je dobila simboličnu novčanu naknadu (oko tri eura). Europski sud utvrdio je da se članak 6., stavak 1. primjenjuje zbog toga što je takav zahtjev podnositeljice proizašao iz ozbiljnog spora, tj. iz povrede njezinog građanskog prava, a koji se morao smatrati sastavnim dijelom cjelokupnog postupka.

Također mora postojati i rješenje u tom sporu. Taj uvjet znači da ishod spora mora imati “izravan učinak” za “građansko pravo”. Odnosno članak 6. primijenit će se u svim postupcima čiji bi ishod imao izravni učinak na određivanje i/ili stvarni sadržaj građanskog prava ili obveze. Slaba povezanost spora s građanskim pravom ili obvezom kao i neznatne posljedice koje rješenje spora ima za ta prava neće dovesti do primjene članka 6. Tako su se u predmetu *Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴¹ podnositelji žalili na objavu inspektora vlade o tvrtki *House of Fraser*. Tvrdili su kako je nalaz inspektora o njihovoj nesavjesnosti bio izravno odlučujući za njihov dobar ugled koji potpada pod građansko pravo. Međutim, Europski sud zaključio je kako je funkcija inspektora bila samo istražiteljska, a ne odlučujuća za prava podnositelja. U *Gutfreund protiv Francuske*⁴² Europski sud je zaključio kako se članak 6. ne primjenjuje na podnositeljev zahtjev za pravnom pomoći u kaznenim predmetima jer nije odlučujući za njegova građanska prava (niti za kaznenu optužnicu). Tako će primjena članka 6. na nacionalne sudske postupke uvijek ovisiti o procjeni je li postupak bio odlučujući za građanska prava ili obveze u smislu njihovoga značenja iz Europske konvencije.⁴³

39 *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

40 *Gorou protiv Grčke*, presuda, 20. ožujka 2009., br. 12686/03.

41 *Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. rujna 1994., Serija A, br. 294 - B.

42 *Gutfreund protiv Francuske*, presuda, 12. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII.

43 Leach, P., op. cit., str. 246.

Drugo mjerilo odgovara na pitanje: Postoji li “pravo” u smislu članka 6.? Prethodno utvrđeni spor u smislu članka 6. mora se odnositi na materijalno pravo za koje se može reći da postoji u domaćem pravu tužene države. To drugo mjerilo stvoreno je zbog specifične normativne strukture članka 6. Europska konvencija ne propisuje nijedno materijalno pravo na koje bi se građanska glava članka 6. trebala primjenjivati. Stoga je Europski sud u svojoj praksi izgradio pravio da je građanska glava članka 6. u načelu primjenjiva samo na ona materijalna prava koja su priznata u nacionalnom pravu tužene države. Dakle, materijalno pravo o kojem je riječ mora imati pravnu osnovu u domaćem pravu. Europski sud ne smije tumačenjem članka 6. stvarati novo materijalno građansko pravo koje nema pravnu osnovu u tuženoj državi.

Međutim, budući da može postojati dvojba o tome je li pravo o kojem je riječ priznato na temelju domaćeg prava tužene države ili ne, samo to pitanje podobno je za raspravljanje. Ako se u nekom konkretnom slučaju dogodi da je sporno samo postojanje nekog materijalnog prava u tuženoj državi, a o tom pitanju ovisi primjena građanskog prava prema članku 6., Europski sud prosuđuje “na osnovama na kojima se može raspravljati” je li u konkretnom slučaju to pravo bilo priznato u domaćem poretku tužene države ili ne, neovisno o stajalištu same tužene države.⁴⁴

Treći je uvjet postojanje građanskog prava ili obveze. Europski sud je u pojedinim predmetima ustanovio kako je pojam građanskog prava i obveze autonoman i ne može biti tumačen samo prema nacionalnom pravu tužene države. Stoga ako se pravo u konkretnom predmetu tretira kao dio javnog prava tužene države ono se za potrebe članka 6. može smatrati dijelom privatnog prava i obrnuto. Iako je Europski sud prihvatio činjenicu kako pojmovi građansko pravo i obveza imaju samostalno, tj. autonomno značenje unutar Europske konvencije ipak nije dao točnu definiciju tih pojmova.⁴⁵ Europski sud dakle jasno razlikuje materijalna prava koja u svom nacionalnom poretku priznaje tužena država i postupovna prava.⁴⁶

S tim u vezi mora se ispitati nekoliko čimbenika kako bi se utvrdilo je li neko pravo građansko pravo prema odredbama Europske konvencije:

1.) Bitna je “vrsta samog prava”, a ne njegovo određivanje prema nacionalnom zakonodavstvu.⁴⁷ U predmetu *Ringeisen protiv Austrije*⁴⁸ vodio se upravni postupak za registraciju i transakciju zemljišta. Europski sud je utvrdio:

44 Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 19. listopada 2005., br. 32555/96.

45 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 174 – 175.

46 Omejec, J. op. cit., str. 723-724.

47 Vidi npr. *König protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 28. lipnja 1978., Serija A, br. 27.

48 *Ringeisen protiv Austrije*, presuda, 16. srpnja 1971., Serija A, br. 13.

“Članak 6., stavak 1. obuhvaća sve postupke čiji je ishod odlučujući za privatna prava i obveze bez obzira na narav propisa koji uređuje kako se neki predmet rješava (građansko, trgovačko, upravno pravo itd.) ili tijela u čijoj je nadležnosti taj predmet (redovni sud, upravno tijelo, itd.)”

Prema tomu, način na koji je pravo okarakterizirano u nacionalnom pravu nije odlučujući. Ovo stajalište posebno je važno u predmetima koji se vode između pojedinca i države. U tim situacijama, Europski sud zauzeo je stajalište kako nije odlučujuće nastupa li javna vlast određene države kao privatna osoba ili kao suverena vlast. Središte je ovdje u potpunosti na “vrsti samog prava”.

2.) Svaki jedinstveni europski pojam o prirodi nekog prava treba razmotriti⁴⁹ pri čemu je važna karakterizacija “vrste samog prava” unutar prava država ugovornica. Ako u većini predmeta postoji suglasnost država ugovornica o pravu kao građanskom onda će ga i Europski sud tretirati kao takvo. Takav zaključak proizlazi iz predmeta *Feldbrugge protiv Nizozemske*⁵⁰ i *Deumeland protiv Savezne Republike Njemačke*.⁵¹ Tu je Europski sud utvrdio kako ne postoji jedinstveni europski pojam kojim bi se odredilo spada li socijalna sigurnost u privatno ili javno pravo. Zbog toga takva prava mora razmatrati kao prava mješovite prirode, tj. kao prava koja potpadaju i pod privatno i pod javno pravo. Dakle, tek kada ispita sve okolnosti pojedinog predmeta Europski sud može ustanoviti radi li se o pravu koje potpada pod pojam građansko u smislu članka 6.

3.) Iako je pojam građanskog prava autonoman, Europski sud smatra kako nacionalno pravo nije nevažno, čak i kada ne postoji suglasnost među državama ugovornicama. U predmetu *König protiv Savezne Republike Njemačke*⁵² Europski sud utvrdio je sljedeće: “Kako bi se utvrdilo spada li pravo pod građansko prema značenju koje mu daje Europska konvencija potrebno je ispitati njegov materijalni sadržaj i učinke tog prava, a ne njegovu pravnu klasifikaciju u domaćem pravu države u pitanju.” Primjerice, pitanje potpada li pravo obavljanja liječničke prakse pod javno ili privatno pravo ovisi o činjenici jesu li takve usluge u tuženoj državi dio javnih službi ili se ključna pitanja uređuju ugovorom između liječnika i pacijenta. Na taj način, usprkos autonomnoj prirodi građanskih prava i obveza, ista prava i obveze u jednom pravnom sustavu potpadala bi pod članak 6., dok prema pravnom sustavu druge države ugovornice to ne bi bilo moguće. Iz toga je vidljivo kako Europski sud

49 *Feldbrugge protiv Nizozemske*, presuda, 29. svibnja 1986., Serija A, br. 99.

50 Loc. cit.

51 *Deumeland protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 29. svibnja 1986., Serija A, br. 100.

52 *König protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 28. lipnja 1978., Serija A, br. 27.

odlučujući potpada li određeno pravo pod građansko ili ne, ispituje sve okolnosti pojedinog predmeta pa kada se govori o pojmu građanskih prava i obveza u smislu članka 6. najjednostavnije je navoditi primjere u kojima je Europski sud utvrdio da pojedino pravo potpada ili ne potpada pod taj pojam.

3.1.) Primjenjujući takav pristup Europski sud stvorio je opsežnu sudsku praksu o pitanju potpadaju li prava i obveze pod građanska prava i obveze u smislu članka 6.⁵³ Europski sud je ustanovio kao prvo i najvažnije, da su prava i obveze privatnih osoba u njihovim međusobnim odnosima uvijek građanska prava i obveze. Prava privatnih osoba, fizičkih ili pravnih, u njihovim međusobnim odnosima, u npr. ugovornom pravu,⁵⁴ trgovačkom pravu,⁵⁵ pravu naknade štete,⁵⁶ obiteljskom pravu,⁵⁷ radnom pravu,⁵⁸ imovinskom pravu,⁵⁹ uvijek su građanska prava. U navedenim primjerima podudaraju se pojmovi privatnog prava iz članka 6. i europskih nacionalnih sustava.

Kada je riječ o situaciji u kojoj predmet uključuje odnos između pojedinca i države, onda ovo područje postaje problematičnije. U skladu sa stajalištem koje je zauzeo u predmetu *König protiv Savezne Republike Njemačke*,⁶⁰ Europski sud ispituje samo vrstu pojedinačnog prava ili obveze u pitanju. Tako sve više takvih prava i obveza priznaje kao građanska. Vlasništvo je, također, jedno od područja u kojem Europski sud smatra kako se članak 6. može primijeniti. Članak 6. primjenjuje se kod izvlaštenja, u postupcima konsolidacije i planiranja, kao i u postupcima za dobivanje građevinskih dozvola i drugih dozvola i odobrenja vezanih uz nekretnine. Ovi postupci imaju izravne posljedice na pravo vlasništva, tj. u odnosu na imovinu u pitanju,⁶¹ ali i na postupke čiji ishod može utjecati na korištenje ili uživanje imovine.⁶² Kod privatnog vlasništva pitanja kao što su povlačenje dobara iz optjecaja,⁶³

53 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 176 – 177.

54 Vidi npr. *Ringelsen protiv Austrije*, presuda, 16. srpnja 1971., serija A, br.13.

55 *Edificaciones March Gallego S.A. protiv Španjolske*, presuda, 19. veljače 1998., Reports 1998-I.

56 *Axen protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 8. prosinca 1975., Serija A, br. 72, *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. veljače 1975., serija A, br. 18.

57 *Airey protiv Irske*, presuda, 9. listopada 1979., Serija A, br. 32., *Rasmussen protiv Danske*, presuda 28. studeni 1984., Serija A, br. 87.

58 *Buchholz protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 6. svibnja 1981., Serija A, br. 42.

59 *Pretto i ostali protiv Italije*, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 71.

60 *König protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 28. lipnja 1978., Serija A, br. 27.

61 Vidi npr. *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, presuda, 23. prosinca 1982., Serija A, br. 52, *Ruiz – Mateos protiv Španjolske*, presuda, 12. prosinca 1993., Serija A, br. 262.

62 *Oerlemans protiv Nizozemske*, presuda, 27. studeni 1991., Serija A, br. 219.

63 *RR i GR protiv Nizozemske*, presuda, 1991., br. 14216/88.

bankrot⁶⁴ i pravo upravljanja imovinom⁶⁵ te sporovi o povlačenju dionica,⁶⁶ patenti⁶⁷ kao i sporovi zbog novčanih gubitaka do kojih dolazi zbog nesavjesnog obavljanja profesije⁶⁸ potpadaju pod članak 6.

Članak 6. također obuhvaća i pravo na sudjelovanje u trgovačkim poslovima. Predmeti iz ovoga područja obuhvaćaju oduzimanje dozvole za točenje alkohola restoranima,⁶⁹ dozvole za vođenje medicinskih klinika,⁷⁰ izdavanje dozvola za vođenje privatnih škola.⁷¹ Sporovi o pravu na obavljanje privatnih djelatnosti kao što su medicina ili pravo, također su obuhvaćeni člankom 6.⁷² Između predmeta, koji se odnose na pravo na sudjelovanje u trgovačkim poslovima i predmeta u kojima se javljaju sporovi o pravu vlasništva, često dolazi do preklapanja. Primjerice, članak 6. odnosi se na izdavanje dozvole za obavljanje trgovačke djelatnosti kao i na odluku o njezinom povlačenju. Tako je u predmetu *König* Europski sud istaknuo kako se radilo o dugotrajnom vršenju prava na obavljanje liječničke djelatnosti kao i pravu na vođenje medicinske ustanove. Tu je ustanovio razliku između diskrecijske odluke o izdavanju dozvole za vođenje medicinske ustanove i legitimnog očekivanja koja vlasnik takve dozvole ima zbog dugotrajnog izvršavanja liječničke djelatnosti. U predmetu *Bentham protiv Nizozemske*⁷³ članak 6. primijenjen je i kod traženja novih dozvola te je napušteno razlikovanje iz predmeta *König*.

Pravo vlasništva i pravo na sudjelovanje u trgovačkim poslovima dijele i zajedničku novčanu prirodu. Dosljedno tomu, Europski sud svrstava pod građansko pravo i pravo na naknadu novčanih gubitaka koji proizlaze iz protupravnih postupanja države. U predmetu *X. protiv Francuske*⁷⁴ Europski sud je smatrao kako zahtjev za odštetom podnositelja zaraženog sidom transfuzijom krvi zbog nemara države potpada pod članak 6. Iako se, ovdje predmet odnosio na izvršenje nadzornih ovlasti ministara, a koje potpadaju pod javno pravo u Francuskoj, posljedice su bile “odlučne za privatna

64 *Anca protiv Belgije*, odluka, 4. svibnja 1987., br. 11101/84.

65 *Winterwerp protiv Nizozemske*, presuda, 24. listopada 1979., Serija A, br. 33.

66 *Lithgow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. srpnja 1986., Serija A, br. 102. i *Ruiz – Mateos protiv Španjolske*, presuda, 12. prosinca 1993., Serija A, br. 262.

67 *X protiv Austrije*, presuda, 1978., br. 7830/77.

68 *Muyldermans protiv Belgije*, presuda, 23. listopada 1991., Serija A, br. 214-A.

69 *Tre Traktörer Aktiebolag protiv Švedske*, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 159.

70 *König protiv Njemačke*, presuda, 28. lipnja 1978., Serija A, br. 27.

71 *Jordeb Foundation protiv Švedske*, odluka, 6. ožujka 1987., Commission Report br. 51.

72 Vidi npr. *König protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 28. lipnja 1978., Serija A, br. 27., *H. protiv Belgije*, presuda, 30. studeni 1987., Serija A, br. 127-B.

73 *Bentham protiv Nizozemske*, presuda, 23. listopada 1985., serija A, br. 97.

74 *X protiv Francuske*, presuda, 23. ožujka 1991., Serija A, br. 234-C.

prava i obveze”, konkretno one koje su se odnosile na zahtjev za novčanom naknadom zbog fizičkih ozljeda.

Nadalje, Europski sud je ustanovio kako i postupci koji obuhvaćaju prava na zajednički život roditelja i djece potpadaju pod članak 6. Odredbe članka 6. primjenjuju se i na obiteljsko pravo. Primjeri iz ovog područja oduzimanje su skrbištva nad djecom,⁷⁵ usvojenje,⁷⁶ udomljenje⁷⁷ te pravo na pristup roditelja djeci.⁷⁸

Prava iz članka 6. primjenjuju se na postupke protiv javne uprave do kojih dolazi zbog sporova u vezi s ugovorima,⁷⁹ zbog šteta nastalih u upravnom postupku⁸⁰ ili kaznenom postupku.⁸¹ Ona se primjenjuju i na postupke u kojima je postavljen zahtjev za kompenzacijom zbog nezakonitoga pritvaranja prema članku 5., stavak 5. Europske konvencije nakon oslobađajuće presude u kaznenom postupku.⁸² Veliki broj država ugovornica smatrao je kako se članak 6. ne može primijeniti kada se radi o upravnim postupcima jer se njihov predmet ne može podvesti pod pojam građanskog prava. Međutim, tu je Europski sud zauzeo suprotno stajalište.

Odluke o plaćanju poreza i dobivanju fiskalnih povlastica potpadaju pod javno pravo. U predmetu *Editions Periscope protiv Francuske*⁸³ Europski sud je smatrao kako zahtjev za odštetom zbog financijskih gubitaka do kojih je došlo uslijed protupravne odluke o odbijanju porezne olakšice potpada pod članak 6. zbog svoje “novčane prirode”, dakle zato što je utjecala na podnositeljevo pravo vlasništva. Pri donošenju takve odluke Europski sud nije odbio niti potvrdio svoja stajališta u sudskoj praksi prema kojima porezni predmeti, kao i oni koji se tiču poreza, ne potpadaju pod članak 6. Pristup koji je Europski sud ovdje zauzeo odnosi se na utvrđivanje financijskog interesa za koji se pretpostavlja da potpada pod privatno pravo. Time upućuje na činjenicu kako sporovi javnog prava koji se vode pred upravnim sudovima, a u kojima se traži odšteta, potpadaju pod članak 6. Tako veliki dio sporova javnog prava potpada pod članak 6. te se napušta početno razlikovanje predmeta javnog i privatnog

75 *Olsson protiv Švedske*, presuda, 24. ožujka 1988., Serija A, br. 130.

76 *Keegan protiv Irske*, presuda, 26. svibnja 1994., Serija A, br. 290.

77 *Eriksson protiv Švedske*, presuda, 22. lipnja 1989., presuda, Serija A, br. 156.

78 Vidi npr. P.C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VI.

79 *Philis protiv Grčke*, presuda, 27. kolovoza 1991., Serija A, br. 209.

80 *Editions Periscope protiv Francuske*, presuda, 26. ožujka 1992., Serija A, br. 234-B.

81 *Moreira de Azevedo protiv Portugala*, presuda, 23. listopada 1990., Serija A, br. 189.

82 *Georgiadis protiv Grčke*, presuda, 29. svibnja 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-III.

83 *Editions Periscope protiv Francuske*, presuda, 26. ožujka 1992., Serija A, br. 234-B.

prava prema kojemu se članak 6. primjenjuje samo na predmete javnog prava.⁸⁴

Međutim, u *Schouten i Meldrum protiv Nizozemske*⁸⁵ Europski sud je potvrdio gledišta bivše Europske komisije po pitanju obveza iz poreznog prava. Utvrdio je kako se pojedine novčane obveze prema državi “smatraju isključivo dijelom javnog prava te tako nisu obuhvaćene pojmom građanskih prava i obveza”. Istaknuo je kako su obveze, koje proizlaze iz plaćanja kazni u kaznenom pravu, kao i obveze koje proizlaze iz poreznog prava ili se smatraju građanskim obvezama u demokratskim društvima, uvijek izvan članka 6. Iako postupci vezani uz oporezivanje ne potpadaju pod članak 6., pravo na povrat novca plaćenog prilikom oporezivanja obuhvaćeno je njime.⁸⁶

Pravo pojedinca na poštovanje njegovog ugleda od privatnih osoba također se smatra građanskim pravom.⁸⁷ Europski sud smatrao je i ako je ishod ustavnog postupka ili postupka koji se vodi oko prava koje potpada pod javno pravo, odlučujući za građanska prava i obveze, onda su i ti postupci obuhvaćeni poštenim suđenjem.⁸⁸ Pravo na naknadu štete od države,⁸⁹ također potpada pod građansko pravo kao i pravo na ulov lososa i pastrve u određenim vodama.⁹⁰

U predmetu koji se vodio 2004., Europski sud želio je ukloniti nesigurnost po pitanju primjenjuje li se članak 6. i na pridruživanje postupaka u kojima je žrtva zločina ujedno i stranka u građanskom postupku.⁹¹ Tada je ustanovio da ukoliko je uz kaznenu optužnicu podnesen i zahtjev za spajanje postupka u kojemu je žrtva stranka i u građanskom postupku, onda ti predmeti potpadaju pod članak 6. Međutim, u članku 6. ne postoji zasebno pravo kojim bi treće osobe mogle biti optužene i osuđene za takav zločin.⁹²

Zbog svega navedenoga danas postoji opširna sudska praksa Europskog suda i bivše Europske komisije⁹³ koja određuje što uključuje, a što ne uključuje pojam

84 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 179.

85 *Schouten i Meldrum protiv Nizozemske*, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 304.

86 *National & Provincial Building Society i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 23. listopada 1997., Reports 1997-VII.

87 *Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. rujna 1994., Serija A, br. 294-B.

88 *Ruiz - Mateos protiv Španjolske*, presuda, 12. rujna 1993., Serija A, br. 262.

89 *Aksoy protiv Turske*, 18. prosinca 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-VI.

90 *Posti i Rahko protiv Finske*, 24. rujna 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

91 *Perez protiv Francuske*, presuda, 12. veljače 2004., Reports of Judgments and Decisions 2004-I.

92 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 13 – 14.

93 Stupanjem na snagu Protokola br. 11 uz Europsku konvenciju 1. studenog 1997. godine došlo je do značajnih izmjena u radu Europskog suda. Ukinuta je Europska komisija koja je do tada

građanskog prava. Također, nužno je istaknuti kako se ta praksa i dalje razvija i proširuje. Pitanja za koja se smatralo kako ne potpadaju pod članak 6., npr. socijalna sigurnost, danas potpadaju pod građanska prava i obveze. Europski sud je u svojoj ranijoj praksi smatrao kako postupci koji se odnose na dobit od socijalnog osiguranja nisu obuhvaćeni člankom 6. Jedna od najkontroverznijih odluka Europskog suda odnosi se na klasifikaciju prava vezanih uz socijalnu sigurnost i socijalnu pomoć. U *Fledbrugge protiv Nizozemske*⁹⁴ podnositeljevo bolovanje ukinuto je prema nizozemskom socijalnom pravu jer su utvrdili kako je sposoban za rad. Iako bolovanje prema nizozemskom pravu potpada pod javno pravo, Europski sud je zaključio drukčije te ga je podveo pod članak 6. Europski sud je ispitao prirodu bolovanja prema nizozemskom pravu i ustanovio kako ono ima karakteristike i javnog i privatnog prava, ali kako tu ipak prevladavaju karakteristike privatnog. Prema njegovu stajalištu odluka o bolovanju potpada pod shemu zdravstvenog osiguranja države. Bolovanje je okarakterizirao kao statusno pravo, a ne kao pravo države na donošenje diskrecijske odluke o njemu. Također, zaključio je kako ono ima značajne ekonomske posljedice na nezaposlene osobe jer o tomu ovisi njihovo izdržavanje. Uz to radnici za bolovanja izdvajaju određene izdatke pa se to može smatrati zamjenom za plaću prema ugovoru o radu koji ulazi u područje privatnog prava. Nadalje, navedena shema imala je obilježja privatne osiguravajuće sheme.

Tako je kasnije nedvosmisleno utvrdio da članak 6. obuhvaća i postupke koji se odnose na prava iz socijalnog osiguranja, zdravstvenog osiguranja,⁹⁵ socijalnu pomoć (invalidnine)⁹⁶ i državne mirovine.⁹⁷ U predmetu *Schuler – Zraggen protiv Švicarske*⁹⁸ koji se odnosio na invalidsku mirovinu, Europski sud je ustanovio: "...razvoj prava... i načelo jednakosti postupanja zahtijevaju zauzimanje takvog stajališta prema kojemu je danas opće pravilo da se članak 6., stavak 1. primjenjuje u području socijalnog osiguranja, uključujući i socijalnu pomoć."⁹⁹

Europski sud je time odlučio da zahtjev za umirovljenjem policijskog djelatnika potpada pod članak 6., iako on proizlazi iz obavljanja javne službe.¹⁰⁰ Istaknuo je kako članak 6. obuhvaća i postupke u kojima se donosi odluka o obvezama plaćanja

odlučivala o dopuštenosti predmeta, te je uveden jedinstveni Europski sud.

94 *Feldbrugge protiv Nizozemske*, presuda, 29. svibnja 1986., Serija A, br. 99.

95 Ibid.

96 *Salesi protiv Italije*, presuda, 26. veljače 1993., Serija A, br. 257-E.

97 *Lombardo protiv Italije*, presuda, 26. studeni 1992., Serija A, br. 249-B.

98 *Schuler – Zraggen protiv Švicarske*, presuda, 24. lipnja 1993., Serija A, br. 263.

99 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 11 – 12.

100 *Lombardo protiv Italije*, presuda, 26. studeni 1992., Serija A, br. 249 – B.

doprinosu u okviru politike socijalnog osiguranja,¹⁰¹ a takva odluka ovdje, za razliku od odluke u predmetu *Fledbrugge* nije utemeljena na ugovoru o radu kao dijelu privatnog prava. Štoviše, Europski sud je proširio članak 6. i iznad prava iz socijalne sigurnosti te tako njime obuhvatio i pravo na socijalnu pomoć. U oba slučaja ključno je leži li pravo na korištenje takvih prava na diskrecijskoj odluci države ili se ono smatra statusnim pravom koje je utemeljeno na zakonu. Kod posljednjeg navedenog slučaja primjenjuje se članak 6. pa nema potrebe za ispitivanjem potpada li takvo pravo pod javno ili privatno kao što je to ispitivano u predmetu *Fledbrugge*.¹⁰²

Slično, Europski sud je u predmetu *Arac protiv Turske*¹⁰³ prvi puta konkretno naveo da je pravo na visoko obrazovanje građansko pravo. Time je napuštena dotadašnja praksa Europskog suda prema kojoj je pravo na osnovno obrazovanje potpadalo pod javno pravo, a time onda i pravo na visoko obrazovanje. U predmetu *Micallef protiv Malte*¹⁰⁴ Europski sud je odstupio od svoje prethodne sudske prakse utvrdivši kako i postupci u kojima je samo određena privremena mjera mogu potpasti pod građanska prava i obveze. Nakon toga je ustanovio kriterije koji moraju biti zadovoljeni za primjenu članka 6. u takvim postupcima. Takvo pravo će se smatrati građanskim u postupku za izricanje privremene mjere ako se ono može podvesti pod građansko i u glavnom postupku, a i sama mjera mora biti takva da se odnosi na građanska prava. Europski sud je istaknuo i da samo u iznimnim slučajevima neće biti moguće zadovoljiti sve navedene zahtjeve iz članka 6.¹⁰⁵

3.2.) Potrebno je navesti i kako je Europski sud utvrdio da se na određena područja prava ne može primijeniti članak 6. To su prava koja su zajamčena Europskom konvencijom te oko kojih postoji spor i podnesen je zahtjev Europskom sudu. Međutim, u tim će se situacijama primijeniti članak 13. (pravo na djelotvorni pravni lijek) koji onda može dovesti do primjene pravnog lijeka ili postupovnih zaštita sličnih onima prema članku 6., stavak 1.

Temeljem navedenoga Europski sud je utvrdio kako pod pojam građanska prava i obveze ne spadaju:

a) Opća pitanja oporezivanja i carinjenja te procjene vezane uz oporezivanje

101 *Schouten i Meldrum protiv Nizozemske*, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 304.

102 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 180.

103 *Arac protiv Turske*, presuda, 23. rujna 2008., br. 9907/02.

104 *Micallef protiv Malte*, presuda, 15. listopada 2009., 17056/06

105 Annual Report 2009 of the European Court of Human Rights (provisional edition), Council of Europe, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/C25277F5-BCAE-4401-BC9B-F58D015E4D54/0/Annual_Report_2009_version_Prov.pdf, 1. siječnja 2010., 15. veljače 2010., str. 76.

U predmetu *Ferrazzini protiv Italije*¹⁰⁶ Veliko vijeće je ispitalo pitanje primjene članka 6. na sporove državljana i javnih vlasti u kojima se odlučivalo o zakonitosti odluke koju su donijele porezne vlasti. Većina (jedanaest sudaca) je smatrala kako se na ova pitanja članak 6. ne može primijeniti. Međutim, šest sudaca smatralo je kako ne postoje uvjerljivi argumenti za takvu praksu Europskog suda kada je u pitanju oporezivanje.

b) Pitanja iseljavanja i državljanstva

Veliko vijeće smatralo je u predmetu *Maaouia protiv Francuske*¹⁰⁷ kako odluka o protjerivanju ne potpada pod kazneno pravo niti predstavlja građansko pravo ili obvezu, čak i ako je nalog za protjerivanje direktna posljedica kaznene presude. U *Mamatkulov i Askarov protiv Turske*¹⁰⁸ Europski sud smatrao je kako je postupak izručenja zbog kaznene optužbe opravdan ako se izručenje vrši u zemlju u kojoj se počinjeno djelo ne može podvesti niti pod građansko niti pod kazneno, a ako osoba koju se izručuje ima pravo pozivati se na odredbe članka 6. u postupku koji će se voditi protiv nje.

c) Sporovi vezani uz pitanja zaposlenja javnih službenika čiji opseg poslova obuhvaća izvršenje suverenih ovlasti države, npr. službe u vojsci ili policiji.¹⁰⁹

Članak 6. primjenjuje se na sporove privatnog prava između poslodavaca i radnika, međutim od primjene članka 6. izuzeti su javni službenici čiji poslovi obuhvaćaju izvršenje ovlasti određenih javnim pravom. To je utvrđeno u predmetu *Pellegrin protiv Francuske*¹¹⁰ te je tako riješeno prethodno nesuglasje Europskog suda o tom pitanju. Temeljem navedenoga, podnositelj koji se u predmetu *Devlin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,¹¹¹ prijavio za posao upravnog pomoćnika u javnoj službi Sjeverne Irske mogao se pozvati na članak 6. U predmetu *Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske*¹¹² Veliko vijeće uvelo je dva kriterija koja moraju biti kumulativno ispunjena, a kojima se članak 6. onda ne primjenjuje na javne službenike. To su sljedeći kriteriji:

106 *Ferrazzini protiv Italije*, presuda, 12. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VII.

107 *Maaouia protiv Francuske*, presuda, 5. listopada 2007., Reports of Judgments and Decisions 2000-X.

108 *Mamatkulov i Askarov protiv Turske*, presuda, 4. veljače 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-I.

109 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 14 - 15.

110 Vidi npr. *Pellegrin protiv Francuske*, presuda, 18. studeni 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-VIII i *Frydender protiv Francuske*, presuda, 27. srpnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

111 *Devlin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 30. listopada 2001., 29545/95.

112 *Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske*, presuda, 19. travnja 2007., br. 63235/00.

prvo, država u svom nacionalnom pravu mora izričito navesti koji su javni službenici izuzeti od prava na pristup sudu i drugo, izuzeća od prava prema članku 6. moraju biti objektivno opravdana u interesu države.

Nadalje, Europski sud je kroz svoju sudsku praksu istaknuo i da se sudski izvršitelj poljskoga trgovačkog suda, koji se imenuje prema potrebi, također mogao pozvati na članak 6., stavak 1. u sporu koji se vodio zbog njegovog otpuštanja.¹¹³ Pitanja koja se odnose na otpuštanje učitelja (i profesora na fakultetima),¹¹⁴ također potpadaju pod članak 6.¹¹⁵

d) Predmeti koji se odnose na izvještavanje o sudskim postupcima

Primjerice, u predmetu *Atkinson Crook and the Independent protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹¹⁶ podnositelji, dva novinara i jedna novinska kuća žalili su se kako je prekršeno njihovo pravo na pristup sudu prema članku 6. jer nisu mogli staviti prigovor na odluku o održavanju suđenja bez prisutnosti javnosti u predmetu o kojemu su oni željeli izvještavati. Europska komisija smatrala je kako prema domaćem pravu podnositelji nisu imali "građansko pravo" izvještavanja o sudskim postupcima. Tako je zaključila da žalbe podnositelja ne predstavljaju građansko pravo ili obvezu prema članku 6.

e) Pravo na obavljanje javnih službi¹¹⁷

U predmetu *Lombardo protiv Italije*¹¹⁸ Europski sud je utvrdio kako "sporovi koji se odnose na izbor, zapošljavanje i umirovljenje sudaca ne potpadaju pod članak 6." Međutim, Europski sud smatrao je kako se spor oko mirovine suca na koju je imao zakonsko pravo može podvesti pod građansko pravo. Tu je Europski sud razlikovao, kao i u predmetima o socijalnoj sigurnosti, izvršenje suverenih ovlasti države i statusne obveze: "Prilikom izvršenja takve obveze država ne koristi svoje diskrecijske ovlasti i može se usporediti s poslodavcem koji je stranka ugovora o radu, a koja onda potpada pod privatno pravo."¹¹⁹

f) Pravo na liječenje o državnom trošku¹²⁰

113 *Werner protiv Poljske*, presuda, 15. studeni 2001., Reports 1997-VII.

114 *Petersen protiv Njemačke*, presuda, 22. studeni 2001., br. 70210/0.

115 Leach, P., op. cit., str. 245 - 246.

116 *Atkinson Crook and the Independent protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 3. prosinca 1990., D. R., br. 67.

117 *Habsburg-Lothringen protiv Austrije*, odluka, 6. rujna 1991., br. 17517/90.

118 *Lombardo protiv Italije*, presuda, 26. studeni 1992., Serija A, br. 249- B.

119 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 182.

120 *L. Protiv Švedske*, odluka, 20. siječnja 1986., br. 10801/84

Ovu odluku treba preispitati u odnosu na predmet *Schuler – Zraggen protiv Švicarske*¹²¹ jer je tu Europski sud odlučio da se članak 6. primjenjuje u području socijalnog osiguranja uključujući i pravo na socijalnu pomoć. Međutim, ako država omogući zdravstveno osiguranje kroz privatno zdravstveno osiguranje moći će se primijeniti članak 6.¹²² Također, u predmetu *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹²³ građansko pravo o kojemu se raspravljalo bilo je pravo psihički oboljele osobe na premještanje u drugu psihijatrijsku bolnicu kako bi mogla dobiti odgovarajuće liječenje.

Nadalje, pod građanska prava i obveze ne spadaju sposobnost za vršenje vojne službe,¹²⁴ pravo na obrazovanje o državnom trošku,¹²⁵ odbijanje izdavanja putovnice,¹²⁶ pitanja pravne pomoći u građanskim predmetima,¹²⁷ jednostrane odluke države o naknadi štete žrtvama prirodnih katastrofa¹²⁸ i prijave patenata.¹²⁹

121 *Schuler – Zraggen protiv Švicarske*, presuda, 24. lipnja 1993., Serija A, br. 263.

122 *Van Kuck protiv Njemačke*, presuda, 12. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII.

123 *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. svibnja 1985., Serija A, br. 93.

124 *Nicolussi protiv Austrije*, odluka, 8. svibnja 1987., D. R., br. 52.

125 *Simpson protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 4. prosinca 1989., br. 14688/89.

126 *Peltonen protiv Finske*, presuda, 28. rujna 2000., br. 27323/95.

127 *X protiv Savezne Republike Njemačke*, 2. veljače 1970., br. 3925/69.

128 *Nordh i ostali protiv Švedske*, odluka, 3. prosinca 1990., br. 14225/88

129 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 15 - 16.

2. NEZAVISNOST I NEPRISTRANOST SUDOVA

2.1. Sud

Članak 6., stavak 1. Europske konvencije glasi:

“Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. (...)”

U predmetu *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*¹³⁰ Europski sud je naveo:

“U skladu s praksom Europskog suda, korištenje izraza “sud/tribunal” može se jamčiti samo za tijelo koje zadovoljava sljedeće zahtjeve - nezavisnost od izvršne vlasti i od stranaka u postupku, trajnost dužnosti te postupovna prava - od kojih se nekoliko nalazi i u tekstu članka 6., stavka 1.”¹³¹

Takvo stajalište Europskog suda rezultiralo je definicijom pojma sud¹³² u predmetu *Belilos protiv Švicarske*:¹³³

“... pojam “sud” određen je njegovom sudskom funkcijom što znači da on odlučuje o predmetu u okviru svoje nadležnosti, na temelju vladavine prava, a nakon provedenog postupka koji mora biti reguliran odgovarajućim propisima ... Pojam suda mora ispunjavati i sljedeće zahtjeve – nezavisnost, posebice od egzekutive; nepristranost; određeno vremensko trajanje mandata njegovih zaposlenika; postojanje postupovnih jamstava - od kojih se nekoliko nalazi i u tekstu članka 6., stavka 1.”

Ta je definicija suviše apstraktna jer sadrži i organizacijske i postupovne elemente koji su prema mišljenju Europskog suda uvršteni ili se mogu podvesti pod druga

130 *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, presuda, 23. lipnja 1981., Serija A, br. 43.

131 Maričić, D., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Informator, br. 5423-5424, 2006., str. 21.

132 Vidi, Bodul D., Grbić, S., Smokvina V., Diskriminacija osoba s invaliditetom i njihova uključenost u društvo s naglaskom na pravo pristupa sudu, Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 33, br. 2, 2012. str. 667-693 i Grbić, S., Bodul, D., O međusobnoj komplementarnosti pojmova “sud” i “javni bilježnik” u praksi Europskog suda za ljudska prava, Javni bilježnik, god. XVIII., br. 40, 2014., str. 35-52.

133 *Belilos protiv Švicarske*, presuda, 29. travnja 1988., Serija A, br. 132.

prava iz članka 6., stavka 1. Kada govorimo o samom radu suda potrebno je naglasiti da je bitno obilježje suda njegova nadležnost u donošenju pravno obvezujućih odluka. Sama mogućnost davanja preporuka i savjeta (koje iz toga proizlaze) nije dovoljna za njegovo uspješno djelovanje. Iako to tijelo može obavljati i druge funkcije (administrativne itd.) uvijek će se smatrati sudom pri izvršenju svoje sudske funkcije. Prema svom sastavu sud može biti sastavljen većinom ili u cijelosti od osoba koje nisu profesionalni suci. Javni službenici i pripadnici oružanih snaga mogu biti članovi upravnih i disciplinskih sudova.¹³⁴

Zaključno možemo reći da pravo na pristup pravosuđu pretpostavlja da pravosudno tijelo kojemu je pristup osiguran ima u državi kojoj pripada svojstvo suda (tribunala) u smislu članka 6. To znači da je takvo tijelo nezavisan i nepristran sud ustanovljen zakonom. Nije dakle odlučno naziva li se to tijelo sud ili drukčije. Europski je sud, primjerice, zauzeo gledište da se mogu smatrati nezavisnim i nepristranim sudom određena vojna ili zatvorska disciplinska tijela, profesionalni arbitražni sudovi, tijela nadležna za odobravanje ugovora o prodaji nekretnina, arbitražni sudovi nadležni za odlučivanje o naknadi u slučaju nacionalizacije itd.¹³⁵

2.2. Definiranje zakonom ustanovljenog suda

Članak 6. određuje kako mora postojati “zakonom ustanovljeni” sud što znači da organizacija sudstva mora biti regulirana zakonom. Dijelovi sudske organizacije, npr. posebna sudska tijela, mogu biti zakonski prepuštena izvršnoj vlasti putem delegiranja nadležnosti, pod uvjetom da se propišu odgovarajuća jamstva kako bi se spriječila proizvoljnost. Niti jedno pravo o kojemu se vodi postupak na redovnom sudu ne može se isključiti iz ove odredbe, pa i ako postoji pravna osnova za posebni sud.¹³⁶ U predmetu *Zand protiv Austrije*¹³⁷ bivša Europska komisija ustanovila je:

“Cilj i svrha odredbe u članku 6., stavku 1., kojom se zahtijeva da su sudovi “ustanovljeni zakonom,” je da organizacija sudstva u demokratskom društvu ne smije ovisiti o diskreciji izvršne vlasti nego mora biti regulirana zakonom koji dolazi iz parlamenta. Međutim, to ne znači da su delegirani propisi kao takvi neprihvatljivi u pitanjima koja se odnose na sudske organizacije. Članak 6., stavak 1. ne zahtijeva od zakonodavca reguliranje

134 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 230 – 231.

135 Vidi, npr. *Sramek protiv Austrije*, presuda, 26. siječnja 1984., Serija A, br. 84., *Ettl protiv Austrije*, presuda, 23. travnja 1987., Serija A, br. 117 i *Lithgow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. srpnja 1986., Serija A, br. 102.

136 Ibid., str. 70.

137 *Zand protiv Austrije*, presuda, 16. svibnja 1977., br. 7360/76.

svakog detalja u ovom području putem zakona ako zakonodavac postavi barem organizacijski okvir sudske djelatnosti.”

Iz toga proizlazi kako svaki detalj vezan uz sudske organizacije ne mora biti uređen zakonom s tim da temeljne odredbe koje se odnose na ustrojstvo i nadležnost sudova moraju biti propisane zakonom. Pojedina pitanja delegacijom se mogu prenijeti na izvršnu vlast s tim da ona moraju biti podložna sudskoj kontroli kako bi se izbjegla protupravna ili samovoljna djelovanja. Pojam “ustanovljen zakonom” znači ujedno i ustanovljen u skladu sa zakonom pa do povrede toga zahtjeva dolazi i ako sud ne djeluje u skladu s točno određenim zakonom kojim se propisuje njegovo djelovanje.¹³⁸

U predmetu *Coëme i dr. protiv Belgije*¹³⁹ Europski sud je utvrdio povredu te odredbe kada je sud povezo postupak protiv fizičke osobe i protiv ministra vlade na temelju Ustavne odredbe koja je to dopuštala u odnosu na kaznene postupke protiv ministara, ali nije bilo pravnoga osnova za takav postupak u odnosu na fizičke osobe.¹⁴⁰ Europski sud je ovdje iznio:

“(…) Uvrštavanje pojma “zakonom ustanovljeni” u članku 6. Europske konvencije ima za cilj izbjeći da organizacija pravosudnog sustava bude ostavljena na diskreciju izvršnoj vlasti. Potrebno je da ta materija bude uređena zakonom izglasanim u parlamentu. Također, u državama s kodificiranim pravom organizacija pravosudnog sustava ne može biti ostavljena na diskreciju pravosudnim vlastima, što međutim ne znači da sudovi nemaju određenu širinu u tumačenju mjerodavnog nacionalnog prava.”¹⁴¹

Nepoštovanje zakonskih odredbi o ustrojstvu sudova dovodi do povrede zahtjeva da sud mora biti ustanovljen zakonom. U predmetu *Lavents protiv Latvije*¹⁴² zaključeno je kako sud nije ustanovljen zakonom. Ovdje se radilo o dva suca porotnika čiju je odluku ukinuo viši sud. Prema pravnom sustavu Latvije oni nisu ponovno mogli odlučivati o tom predmetu. Time takav sud nije bio ustanovljen u skladu sa zakonom.

Europski sud ustanovio je povredu ove odredbe i u predmetu *Posokhov protiv Rusije*.¹⁴³ Ovdje je podnositelj, također tvrdio, kako ga je osudio sud čiji ustroj nije bio

138 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 239.

139 *Coëme i dr. protiv Belgije*, presuda, 22. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

140 Gomien, D., Europska konvencija o ..., cit., str. 94.

141 Maričić, D., op. cit., str. 20.

142 *Lavents protiv Latvije*, presuda, 28. studeni 2002., br. 58442/00.

143 *Posokhov protiv Rusije*, presuda, 4. ožujka 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-IV.

u skladu s nacionalnim zakonom. Suci porotnici trebali su biti odabrani ždrijebom. Europski sud je istaknuo kako je do povrede došlo jer je posebno tijelo odgovorno za izbor sudaca potvrdilo da nije imalo popis sudaca koji su imenovani u trenutku osude podnositelja. Time nadležne vlasti nisu imale osnovu za opravdanje rada sudaca porotnika u postupku koji se vodio protiv podnositelja, a koji je propisan zakonom.¹⁴⁴

2.3. Zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud

Članak 6., stavak 1. Europske konvencije navodi da svatko ima pravo na zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud. Tako da su načela nezavisnosti i nepristranosti međusobno povezana do te mjere da Europski sud često zajednički odlučuje o njima. Možemo reći da ne postoji jasna granica između nezavisnosti i nepristranosti. Sam pojam nezavisnosti više se odnosi na karakter tijela koje odlučuje nego na osobna iskustva i stavove ljudi koji predstavljaju to tijelo i o kojima se raspravlja pri utvrđivanju nepristranosti sudova. Do povrede nepristranosti doći će ako sud nije nezavisan od izvršne vlasti pa i ako je sama izvršna vlast jedna od stranaka u sporu. Također, ako je sudac povezan s jednom od stranaka u postupku, on se ne može smatrati nezavisnim i nepristranim. Zbog toga su predmeti u kojima je Europski sud raspravljao o nezavisnosti sudova u velikoj većini doveli i do rasprave o njegovoj nepristranosti i obrnuto.

2.4. Nezavisnost suda

Većina prakse Europskog suda o zahtjevu nezavisnosti stvorena je u odlukama u kojima se raspravljalo o nezavisnosti upravnih i disciplinskih tijela. Također, nezavisnost je ispitivana i u predmetima u kojima su uobičajene sudske dužnosti povjeravane vojnim časnicima i tijelima koja mogu biti ovisna ili su usko vezana uz izvršnu vlast.¹⁴⁵

Uobičajeno je da se sudovi smatraju nezavisnim tijelima te se njihova nezavisnost rijetko ispituje. Nezavisnost se najčešće dovodi u pitanje kada se radi o odlučivanju nesudskih tijela. Takva tijela, također mogu odlučivati o građanskim pravima i obvezama ili o kaznenoj optužnici iz članka 6. i to samo ako su njihove odluke utemeljene na njihovoj nezavisnosti i nepristranosti. To je najbolje izraženo u engleskoj verziji članka 6. Europske konvencije gdje se koristi izraz "tribunal", tj. kada se govori o sudu u smislu članka 6. misli se na sva tijela koja su u pravnim sustavima država ugovornica ovlaštena donositi odluke.

144 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 38.

145 Janis, W., Mark, et al., European Human Rights law, Text and materials, Oxford, Oxford University Press, 2008., str. 783.

U predmetu *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁴⁶ Europski sud je naveo što uzima u obzir pri razmatranju zahtjeva nezavisnosti: "Pri odlučivanju je li tijelo nezavisno – konkretno od izvršne vlasti i stranaka u postupku – Europski sud ispituje način na koji se izabiru suci, trajanje njihovog mandata, postojanje zaštite od vanjskih pritisaka te doima li se takvo tijelo nezavisnim."¹⁴⁷

Tako da možemo reći kako Europski sud pri razmatranju je li sud nezavisan navodi sljedeće:

1. sastav suda i imenovanje sudaca,
2. trajanje njihovog mandata,
3. postojanje zaštite od vanjskih pritisaka,
4. vanjski dojam nezavisnosti tijela koje odlučuje.¹⁴⁸

2.4.1. Sastav suda i imenovanje sudaca

Članak 6. Europske konvencije ne navodi kakav točno sastav suda mora biti. On se može sastojati od sudaca, od sudaca i porotnika, a moguće su i druge kombinacije. Niti jedan međunarodni dokument koji govori o ljudskim pravima ne propisuje izričito suđenje pred porotom. Međutim, ako je prema nacionalnom zakonodavstvu predviđeno suđenje pred porotom onda se zahtjevi nezavisnosti i nepristranosti protežu i na porotu. U predmetu *Holm protiv Švedske*¹⁴⁹ podnositelj je podnio tužbu zbog klevete protiv autora i izdavača knjige u kojoj je navedeno da je podnositelj bio pripadnik nacističkih i fašističkih grupa. Politička stranka, SAP (eng. *Swedish Social Democratic Works Party*) protiv čijih je stajališta podnositelj aktivno i javno istupao, bila je većinski dioničar izdavačke kuće. Autor knjige bio je ideologijski savjetnik SAP-a i u to vrijeme zaposlen u navedenoj izdavačkoj kući. Prema zahtjevu branitelja za suđenjem pred porotom, sastavljene su dvije liste s imenima porotnika. Na jednoj od njih više od polovice osoba bili su pripadnici SAP-a, a na drugoj pola mogućih porotnika. U konačnom sastavu u poroti je od devet porotnika njih pet bilo iz redova SAP-a. Europski sud je utvrdio kako je podnositelj bio u pravu kad je iznio da takva porota ne može biti nezavisna i nepristrana te je utvrdio da je došlo do povrede članka 6.¹⁵⁰

146 *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984, Serija A, br. 80.

147 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 231 – 232.

148 Pettiti, L. E., Decaux, E., Imbert, P. H., La Convention européenne des droits de l' homme, Commentaire article par article, Economica, Paris, 1999., str. 260.

149 *Holm protiv Švedske*, presuda, 25. studeni 1993., Serija A, br. 279 – A.

150 Gomien, D., Harris, D., Zwaak, L., Law and practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter, Germany, Council of Europe Publishing, 1996., str. 169

Općenito možemo reći, kao što je Europski sud i utvrdio u predmetu *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*¹⁵¹ da prisutnost sudaca ili pravno obrazovanih članova u sudskom tijelu najčešće predstavlja ispunjenje zahtjeva nezavisnosti. Nadalje, Europski sud je u predmetu *Langborger protiv Švedske*¹⁵² ustanovio povredu članka 6. Europske konvencije te naveo: “Kada su pojedinci kvalificirani za rješavanje pojedinog pitanja, i kada nema subjektivnih razloga za sumnju u njihov osobni integritet, važno je sačuvati izgled objektivne nezavisnosti i nepristranosti.”

Taj kriterij poglavito zahtijeva da oni koji odlučuju o pojedinom pitanju ne smiju biti u vezi s bilo kojom od stranaka u postupku. U predmetu *Sramek protiv Austrije*¹⁵³ sudski službenik bio je podređen stranci u postupku pri obavljanju svojih službenih dužnosti što je dovelo do povrede članka 6. Također, u predmetu *Pescador Valero protiv Španjolske*¹⁵⁴ sudac je bio zaposlen i kod stranke u postupku, a u *Sigurdsson protiv Islanda*¹⁵⁵ suprug sutkinje bio je dužnik jedne od stranaka što je bio dostatan razlog Europskom sudu za utvrđivanje povrede članka 6. U predmetu *Daktaras protiv Litve*¹⁵⁶ istaknuo je kako sudac koji je na visokom položaju unutar sudskog sustava ne smije imenovati suce u predmetu u kojem se raspravljaju značajna pitanja za njega.¹⁵⁷

Nadalje, činjenica da djelatnike suda ili sudskih tijela izabire izvršna vlast sama po sebi ne predstavlja povredu Europske konvencije, ona je dopuštena i uobičajena.¹⁵⁸ U predmetu *Zand protiv Austrije*¹⁵⁹ Europski sud zaključio je da je za povredu nezavisnosti sudaca iz članka 6., zbog načina na koji se oni izabiru, potrebno dokazati da je: “način na koji je sudac izabran nezadovoljavajući u cijelosti ili da je sastav suda takav da bi mogao utjecati na donošenje odluke u konkretnom predmetu.”¹⁶⁰

2.4.2. Trajanje mandata sudaca

– 170.

151 *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, presuda, 23. lipnja 1981., Serija A, br. 43.

152 *Langborger protiv Švedske*, presuda, 22. lipnja 1989., Serija A, br. 155.

153 *Sramek protiv Austrije*, 22. listopada 1984., Serija A, br. 84.

154 *Pescador Valero protiv Španjolske*, presuda, 17. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII.

155 *Sigurdsson protiv Islanda*, presuda, 10. ožujka 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-IV.

156 *Daktaras protiv Litve*, presuda, 10. listopada 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-X.

157 Gomien, D., Europska konvencija o ljudskim pravima, Naklada, Pravni fakultet Sveučilišta, Rijeka, 2007., str. 92 – 93.

158 Vidi npr. *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984., Serija A, br. 80., *Belilos protiv Švicarske*, presuda, 29. ožujka 1988., Serija A, br. 132.

159 *Zand protiv Austrije*, presuda, 16. svibnja 1977., br. 7360/76.

160 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 232.

Ako su suci ili osobe koje odlučuju u drugim sudskim tijelima izabrane na vremenski određeni mandat, takav postupak predstavlja načelo nezavisnosti. U predmetu *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*¹⁶¹ između ostalog Europski sud odlučio je da mandat članova Žalbenog vijeća u trajanju od šest godina predstavlja načelo nezavisnosti. U *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁶² Zatvorski odbor za posjetitelje birao se na tri godine. Iako je to relativno kratko vrijeme, Europski sud je uzeo u obzir činjenicu da je to neplaćeni posao te da je teško doći do volontera koji bi ga obavljali pa zbog toga nije došlo do povrede članka 6.¹⁶³ Imenovanje sudaca na vremenski određeni mandat kako bi se spriječilo njihovo otpuštanje, također se uzima u obzir¹⁶⁴ čak i kada nije izričito navedeno.¹⁶⁵ U predmetu *Sramek protiv Austrije*¹⁶⁶ Europski sud je ustanovio kako je trajanje mandata pripadnika Drugostupanjskog ureda za promet nekretninama bilo ograničeno te da su oni mogli biti smijenjeni, ali to ipak nije bilo dovoljno da bi došlo do povrede zahtjeva nezavisnosti i nepristranosti iz članka 6.

Prava iz članka 6. Europske konvencije protežu se i na vojne sudove.¹⁶⁷ Europski je sud utvrdio veliki broj povreda nezavisnosti kada se radilo o vođenju postupaka pred vojnim sudovima. U predmetu *Grievess protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁶⁸ Veliko vijeće je utvrdilo da je postupak pred britanskim mornaričkim vojnim sudom predstavljao povredu članka 6. zbog *ad hoc* imenovanja predsjednika vojnog suda i činjenice da su suci odvjetnici bili časnici u mornarici. Međutim, u *Cooper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁶⁹ Europski sud je utvrdio da u vojnim sudovima koji vode postupke protiv vojnika prisutnost civilnog suca odvjetnika (JAG) i trajnog predsjednika ne predstavlja povredu članka 6.

2.4.3. Postojanje zaštite od vanjskih pritisaka

Odredba članka 6., stavak 1. o nezavisnosti i nepristranosti temelji se na načelu

161 *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, presuda, 23. lipnja 1981., Serija A, br. 43.

162 *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984., Serija A, br. 80.

163 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 31.

164 Vidi npr. *Zand protiv Austrije*, presuda, 16. svibnja 1977., br. 7360/76., *Crocianii ostali protiv Italije*, odluka, 18. prosinca 1980., br. 8603/79.

165 Vidi npr. *Engel protiv Nizozemske*, presuda, 8. lipnja 1986., Serija A, br. 22.

166 *Sramek protiv Austrije*, 22. listopada 1984., Serija A, br. 84.

167 Vidi infra str. 52.

168 *Grievess protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII (extracts).

169 *Cooper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII.

diobe vlasti, ali niti Europska konvencija niti Europski sud ne navode sredstva za ostvarenje tog zahtjeva. Međutim, očito je iz sudske prakse da se ni zakonodavna ni izvršna vlast ne smiju miješati u djelovanje sudova. U predmetu *Beaumartin protiv Francuske*¹⁷⁰ postavljeno je pitanje podjele vlasti kada je *Conseil d'Etat* zatražio od ministra vanjskih poslova tumačenje ugovora i na temelju takvog tumačenja odbio tužbu. Europski sud je zaključio da je došlo do povrede podnositeljevog prava na pošteno suđenje jer to predstavlja povredu nezavisnosti: "Samo tijelo koje ima punu jurisdikciju i zadovoljava mnogobrojne zahtjeve, između kojih je i zahtjev nezavisnosti od izvršne vlasti, a i nezavisnost od stranaka u postupku, može se nazvati "sudom" u smislu članka 6."

U predmetu *Van de Hurk protiv Nizozemske*¹⁷¹ podnositelji su iznijeli kako mogućnost da izvršna vlast može donijeti odluku kojom određuje da neće provesti odluku sudova, predstavlja povredu članka 6. Europski sud se ovdje složio s podnositeljima te povezoao zahtjev za nezavisnošću suda s pojmom "utvrđivanja prava i obveza": "Mogućnost donošenja obvezujuće odluke koju ne mogu mijenjati nesudska tijela na štetu stranaka u sporu, utjelovljena je u samom pojmu "suda" što i potvrđuje riječ "utvrđivanje" ... Takva se ovlast može smatrati sastavnim dijelom nezavisnosti iz članka 6."

Također, Europski sud je potvrdio u predmetu *Hornsby protiv Grčke*¹⁷² da državne vlasti ne smiju neizvršavati niti odbiti izvršiti odluke koje su donijeli sudovi.

Kako bi zaštita od vanjskih pritisaka doista i funkcionirala potrebno je onemogućiti smjenu sudaca i članova tribunala za vrijeme trajanja njihovih mandata. U *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁷³ Europski sud nije tražio formalno priznanje putem zakona kojim bi se jamčila takva zaštita članova Odbora za posjetitelje, a u predmetu *Zand protiv Austrije*¹⁷⁴ bilo je dostatno priznanje "da su prisutna sva druga nužna jamstva". Taj minimalni standard primijenila je bivša Europska komisija u predmetu *Eccles, McPhillips i McShane protiv Irske*¹⁷⁵ na poseban irski kazneni sud koji odlučuje o terorističkim djelima. Nezavisnost ovoga suda ispitivana je jer su suci mogli biti proizvoljno smjenjivani i mogle su im se smanjivati plaće. Europska komisija ovdje je naglasila nužnost sagledavanja stvarne situacije u Irskoj te ustanovila kako izvršna vlast nije niti jednom pokušala ometati rad suda na takav način te istaknula kako su redovni

170 *Beaumartin protiv Francuske*, presuda, 24. studeni 1994. Serija A, br. 296 – B.

171 *Van de Hurk protiv Nizozemske*, presuda, 19. ožujka 1994., Serija A, br. 288 – A.

172 *Hornsby protiv Grčke*, presuda, 19. ožujka 1993., Reports 1997-II.

173 *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984, Serija A, br. 80.

174 *Zand protiv Austrije*, presuda, 16. svibnja 1977., br. 7360/76.

175 *Eccles, McPhillips i McShane protiv Irske*, presuda, 9. prosinca 1988., br. 12839/87.

sudovi ovlašteni na ispitivanje nezavisnosti toga suda.¹⁷⁶

Povredu članka 6. ustanovljena je u predmetu *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*¹⁷⁷ kada je predsjednik Ukrajine tražio pisanim putem od Vrhovnog arbitražnog tribunala da "zaštiti interese državljana Ukrajine" u odnosu na rusku tvrtku podnositeljicu zahtjeva. Do povrede dolazi i kada su sudska i zakonodavna funkcija spojene kao što je odlučeno u predmetu *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.¹⁷⁸ Tu je kraljičin predstavnik u Guernseyu predsjedao u sudskom postupku u kojem je pobijan Razvojni plan pri čijem je donošenju isti predsjedao u zakonodavnom tijelu.

2.4.4. Vanjski dojam nezavisnosti tijela koje odlučuje

Pitanje doima li se tijelo koje odlučuje o predmetu nezavisnim odnosi se na, tzv. objektivni kriterij koji je Europski sud postavio u presudi *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.¹⁷⁹ Zahtjevi koji proizlaze iz takvog kriterija uglavnom su institucionalne naravi i traže odvojenost vlasti u okviru ustavnog uređenja države. Odvojenost sudske od izvršne vlasti nužno je za osiguranje njezine nezavisnosti, a uz to potrebna je i nezavisnost samih tijela koja provode sudsku vlast. Tu ključnu ulogu ima pozicija suca: ako vlada ili druga tijela vlasti mogu bilo kada smijeniti suce, njihova institucionalna nezavisnost bit će povrijeđena. Nadalje, u suprotnosti s člankom 6. je i situacija u kojoj su suci ili sudovi pod utjecajem ili nadzorom nesudskih tijela. Takva situacija odnosi se na nadzor nad plaćama sudaca, na izdavanje uputa sudovima od strane drugih vlasti ili prijetnje sucima da će ih se premjestiti na druga radna mjesta ako njihove odluke neće biti sukladne s očekivanjima ili navedenim uputama.¹⁸⁰

U predmetu *Sramek protiv Austrije*¹⁸¹ došlo je do povrede članka 6. Europske konvencije jer je član tribunala bio javni službenik čiji je nadređeni bio zastupnik vlade u ovom predmetu. Europski sud ovdje nije ispitivao nadležnost nadređenoga člana tribunala u smislu ovlasti na izdavanje uputa za njegov rad, jer takva situacija sama po sebi predstavlja "legitimnu sumnju" o nezavisnosti člana tribunala u odnosu na stranke.¹⁸² Objektivni kriterij primijenjen je i u predmetu *Belilos protiv Švicarske*.¹⁸³

176 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 232 – 233.

177 *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*, presuda, 25. srpnja 202., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

178 *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. veljače 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-II.

179 *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984, Serija A, br. 80.

180 Gomien, D., Harris, D., Zwaak, L., op. cit., str. 169.

181 *Sramek protiv Austrije*, 22. listopada 1984., Serija A, br. 84.

182 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 233.

183 *Belilos protiv Švicarske*, presuda, 29. ožujka 1988., Serija A, br. 132.

Europski sud ustanovio je da je postupak u kojemu Policijski odbor odlučuje o lakšim kaznenim djelima, a ne postoji mogućnost preispitivanja njegove odluke u suprotnosti s člankom 6. Takav odbor mogao se sastojati i samo od jednog policijskog djelatnika. Pri obavljanju takve dužnosti, policijski djelatnik nije pod nadzorom policije i ne može ga se smijeniti za vrijeme trajanja njegovog ili njezinog četverogodišnjeg mandata. Međutim, Europski sud je ustanovio da povratak na obavljanje dužnosti djelatnika policije može dovesti do osjećaja podređenosti kod drugih djelatnika policije, a dolazi i do lojalnosti kolegama pa sve to umanjuje povjerenje u rad takvog odbora. Na taj je način, došlo do legitimne sumnje u nezavisnost i organizacijsku nepristranost Policijskog odbora što je dovelo do povrede članka 6.¹⁸⁴

Nasuprot tome u predmetu *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁸⁵ Europski sud nije ustanovio povredu članka 6. Ovdje se radilo o dvostrukoj ulozi Odbora za posjetitelje kao disciplinskog tribunala nezavisnog o izvršnoj vlasti koji je nadzirao upravljanje zatvorom u interesu zatvorenika i javnosti. Zatvorenici su tvrdili da je taj odbor usko povezan s upravom zatvora te da ga se zato ne može smatrati nezavisnim disciplinskim tribunalom. Europski sud je ustanovio da takvo stajalište nije razumno opravdano te je utvrdio da nije došlo do povrede objektivnoga kriterija.¹⁸⁶

U predmetu *Procola protiv Luksemburga*¹⁸⁷ sudac je obavljao i savjetodavnu i sudsku dužnost u istom predmetu. U *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁸⁸ sudac koji je predsjedao u žalbenom postupku koji se vodio zbog postupka planiranja, sudjelovao je i u usvajanju takvog razvojnog plana unutar parlamenta te je Europski sud i tu utvrdio povredu nezavisnosti. Nasuprot tome u *Kleyn protiv Nizozemske*¹⁸⁹ nije došlo do povrede članka 6. iako se radilo o sličnoj situaciji. Ovdje je sudac sudjelovao u dva postupka (savjetodavnom i sudskom), ali je njegova savjetodavna uloga bila puno značajnija od one koju je imao prilikom donošenju sudske odluke.¹⁹⁰

Zaključno možemo reći da Europski sud primjenom objektivnog kriterija u odlučivanju doima li se tijelo koje odlučuje nezavisnim detaljno ispituje činjenice svakog konkretnog slučaja i tek tada primjena objektivnog kriterija može dati potvrđan ili negativan odgovor u odnosu na nezavisnost toga tijela.

184 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 32.

185 *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984, Serija A, br. 80.

186 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 234.

187 *Procola protiv Luksemburga*, presuda, 28. rujna 1995., Serija A, br. 326.

188 *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. veljače 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-II.

189 *Kleyn protiv Nizozemske*, presuda, 6. svibnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VI.

190 Nuala, M., Harby C., op. cit., str. 32.

2.5. Nepristranost suda

Kada govorimo o nepristranosti onda se smatra da sud ne smije biti opterećen predrasudama u vezi s odlukom koju donosi. U sudnici ne smije biti pod utjecajem vanjskih informacija, stajališta javnosti ili kakvog drugog pritiska. Svoje mišljenje temelji isključivo na onome što je izneseno na suđenju.

Nepristranost pretpostavlja nepostojanje "predrasuda ili pristranosti" kao što je to utvrđeno u predmetu *Piersac protiv Belgije*.¹⁹¹ U predmetu *Hauschildt protiv Danske*¹⁹² Europski sud je ustanovio da je za nepristranost suda potrebno ispunjenje objektivnog i subjektivnog kriterija:¹⁹³

"Postojanje nepristranosti u smislu članka 6., stavka 1. mora biti utvrđeno prema subjektivnom kriteriju, što znači na temelju osobnog uvjerenja suca koji odlučuje o predmetu, i na temelju objektivnog kriterija kojim se isključuje postojanje bilo kakve opravdane sumnje u njegovo takvo odlučivanje."

Također, u predmetu *Fey protiv Austrije*¹⁹⁴ Europski sud je utvrdio:

"Postojanje nepristranosti u smislu članka 6., stavka 1. mora biti utvrđeno u skladu sa subjektivnim kriterijem prema kojemu treba voditi računa o osobnom uvjerenju i ponašanju suca, a to je ima li sudac ikakvu osobnu predrasudu, tj. je li pristran u određenom predmetu, te također i u skladu s objektivnim kriterijem, i to provjeravanjem daje li sud sam po sebi, između ostalog i svojim sastavom, dovoljno jamstva da se može isključiti svaka legitimna dvojba glede njegove nepristranosti."

Da bi se dokazala subjektivna nepristranost, Europski sud zahtijeva dokaze konkretne pristranosti. Osobna nepristranost sudaca pretpostavlja se dok se ne dokaže suprotno. Ovo je vrlo snažna pretpostavka i u praksi je vrlo teško dokazati osobnu pristranost. Niti jedan takav zahtjev nikada nije bio uspješan pred Europskim sudom bez obzira na česte žalbe. U predmetu *Boeckmans protiv Belgije*¹⁹⁵ osobna pristranost suca očitovala se u njegovom negativnom stavu prema obrani optuženog. On je izjavio da je njegov način obrane "neiskren", "sramotan" i "neukusan" u tolikoj mjeri da bi mogao dovesti i do povećanja kazne. Međutim, predmet je riješen prijateljskim

191 *Piersac protiv Belgije*, presuda, 1. listopada 1982., Serija A, br. 53.

192 *Hauschildt protiv Danske*, presuda, 24. svibnja 1989., Serija A, br. 154.

193 Vidi, *Driza protiv Albanije*, presuda, 13. studeni 2007., br. 33771/02.

194 *Fey protiv Austrije*, presuda, 24. veljače 1993., Serija A, br. 255 – A.

195 *Boeckmans protiv Belgije*, odluka, 29. listopada 1963., br. 1727/62.

rješenjem pa nije bilo konačne odluke, ali bilo je dovoljno dokaza koji su ukazivali na postojanje osobne pristranosti.¹⁹⁶ U predmetu *Lavents protiv Latvije*¹⁹⁷ Europski sud osudio je komentare suca koji je vodio postupak, a koje je iznio na konferenciji za tisak prije okončanja postupka. Taj je sudac tako povrijedio zahtjev nepristranosti zbog tvrdnje o mogućoj osudi ili djelomičnom oslobođenju bez navođenja mogućnosti oslobođenja podnositelja.

Kada je riječ o objektivnom kriteriju, Europski sud je u predmetu *Fey protiv Austrije*¹⁹⁸ izjavio:

“U okviru objektivnoga kriterija mora se odrediti, u potpunosti odvojeno od osobnog ponašanja suca, postoje li činjenice koje mogu dovesti u sumnju njegovu nepristranost. U tom pogledu čak i dojam može imati izvjesnu važnost. Ono što je ovdje važno je povjerenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju ulijevati javnosti pogotovo kada su u pitanju kazneni postupci koji takvo povjerenje moraju ulijevati samom okrivljeniku. To podrazumijeva da u odlučivanju postoji li u nekom konkretnom predmetu opravdani razlog za strah da određeni sudac nije nepristran, stav okrivljenika je važan, ali ne i odlučujući. Ono što je odlučujuće je može li se takav strah smatrati objektivno opravdanim.”

Europski sud sasvim je jasno stavio do znanja da se svaki sudac za kojeg postoji legitiman razlog za bojazan da nije nepristran mora povući. To je ponovio u predmetu *Sigurdsson protiv Islanda*.¹⁹⁹ Suprug sutkinje koja je između ostalih odlučivala u sporu podnositelja i banke, imao je financijske veze s navedenom bankom. Sve to je navelo Europski sud na zaključak kako su podnositeljeve pritužbe na nedostatak objektivne nepristranosti opravdane, iako nije bilo naznaka stvarne pristranosti te je time došlo do povrede članka 6.

U predmetu *Kleyn i drugi protiv Nizozemske*²⁰⁰ Europski sud je ispitivao tužbu podnesenu na rad Državnog vijeća koje je vršilo savjetodavnu i sudsku funkciju. Ovdje nije došlo do povrede Europske konvencije jer se savjetodavna uloga tog tijela pri donošenju propisa o razvoju infrastrukture za transport te njegova uloga u postupku

196 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 234.

197 *Lavents protiv Latvije*, presuda, 28. studeni 2002., br. 58442/00.

198 *Fey protiv Austrije*, presuda, 24. veljače 1992., Serija A, br. 255 – A.

199 *Sigurdsson protiv Islanda*, presuda, 10. srpnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-IV.

200 *Kleyn i drugi protiv Nizozemske*, presuda, 6. svibnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VI.

podnositelja koja se odnosila na donošenje “odluke o ruti” nije odnosila na isti predmet ili odluku.

U predmetu *Salov protiv Ukrajine*²⁰¹ Europski je sud šire ispitao financijsku i sudsku pozadinu odluke koja je dovela do odbijanja podnositeljevog predmeta. Ukrajinski ustavni sud utvrdio je da je kabinet ministara djelovao protuustavno prilikom drastičnog smanjenja državnog proračuna u dijelu namijenjenom sudskoj djelatnosti. Europski sud ustanovio je kako je takva odluka imala velike financijske posljedice za sudove te je time onda bilo i ugroženo pravo građana na sudsku zaštitu. Pozvao se i na Rezoluciju Ukrajinskog vijeća sudaca iz 2000. kojom su zaključili da je takva odluka Kabineta ministara o smanjenju plaća sucima bila u suprotnosti s načelom nezavisnosti sudstva. Uzevši u obzir sve navedeno, zajedno s organizacijskom strukturom sudova (posebice vezu između predsjedništva Regionalnog i Okružnog suda), Europski sud došao je do zaključka da su podnositeljeve sumnje o nepristranosti suca objektivno opravdane.²⁰²

Europski sud uzima u obzir i postojanje domaćih postupaka kojima se osigurava nepristranost. Iako Europska konvencija ne propisuje izričito da moraju postojati mehanizmi kojima stranke u postupku mogu osporavati nepristranost, vjerojatno je da će doći do povrede članka 6. ako takvi mehanizmi ne postoje. Tako je Europski sud zaključio u predmetu *Remli protiv Francuske*²⁰³ iznoseći da ako optuženi dovede u pitanje nepristranost, onda se ona mora ispitati, osim ako takvo osporavanje nije “očigledno bez ikakve osnove”.

Na ovo se najčešće pozivalo pred Europskim sudom u kontekstu rasizma.

U navedenom predmetu *Remli protiv Francuske*²⁰⁴ treća strana čula je jednog od porotnika kako izjavljuje “Štoviše, ja sam rasist”. Domaći sud odlučio je da ne može formalno uzeti u obzir događaje koji su se navodno dogodili izvan njega. Međutim, Europski sud je ustanovio da domaći sud nije provjeravao nepristranost te time lišio podnositelja mogućnosti da ispravi situaciju koja je bila u suprotnosti sa zahtjevima iz Europske konvencije. Europski sud je na temelju svega navedenog zaključio da je došlo do povrede članka 6. Europske konvencije. Dakle, nije nepristran sud koji sudi strancu ili osobi stranog podrijetla, a jedan od članova suda javno iznosi svoje rasističke osjećaje. Takav član suda ne smije sudjelovati u odlučivanju o predmetu jer ne može objektivno prosuđivati.

201 *Salov protiv Ukrajine*, presuda, 6. rujna 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-VIII (extracts).

202 Nuala, M., Harby, C., op. cit., str. 33 - 34.

203 *Remli protiv Francuske*, presuda, 23. travnja 1996., Reports 1996-II.

204 Loc. cit.

Kada domaći sud provede ispravnu istragu o pristranosti i zaključi da je sporni postupak pošteno proveden, Europski sud će nerado dovoditi u pitanje njegov zaključak. U predmetu *Gregory protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,²⁰⁵ sucu je dostavljena pisana poruka porote u kojoj je pisalo “Porota pokazuje znakove rasne netrpeljivosti. Jedan član trebao bi biti isključen.” Sudac je ovu poruku pokazao tužitelju i obrani. Također, opomenuo je porotu da je dužna suditi na temelju dokaza i da mora isključiti svaku predrasudu. Europski sud je smatrao da je ovo dostatno za zadovoljenje članka 6. On je smatrao bitnim što branitelj nije zahtijevao raspuštanje porote niti je od njih tražio da se javno izjasne pred sudom mogu li nastaviti odlučivati o presudi samo na temelju iznesenih dokaza. Sudac koji je sudio dao je sasvim jasnu, detaljnu i obvezujuću izjavu kojom nalaže poroti da odbace “bilo kakve misli ili predrasude ove ili one vrste”.

Nadalje, uspoređujući predmet *Remli protiv Francuske*²⁰⁶ i *Gregory protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Europski je sud istaknuo:

“U predmetu *Remli* sudac nije reagirao na navode da je neidentificirani porotnik izjavio da je rasist. Za razliku od toga u predmetu *Gregory* sudac je bio suočen s navodima o rasističkim predrasudama porote za koje se, iako su bili nejasni i neprecizni, nije moglo reći da su neosnovani. U takvim okolnostima on je poduzeo zadovoljavajuće korake kako bi provjerio je li sud nepristran u okviru značenja članka 6., Europske konvencije te time dao dovoljno jamstva da se otkloni bilo kakva sumnja u tom smislu.”

Oba ova načela jednako se primjenjuju i na ostale vrste predrasuda ili nepristranosti.

U predmetu *Sander protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,²⁰⁷ koji je uslijedio nakon odluke u predmetu *Remli*, Europski je sud međutim smatrao da kada reakcija suca na slične dokaze o postojanju rasističkih predrasuda među porotom nije odgovarajuća, dolazi do povrede članka 6. Europski sud je tada zaključio:

“... sudac bi trebao reagirati daleko kategoričnije, a ne samo zahtijevati nejasna uvjerenja da su porotnici ostavili po strani svoje rasističke predrasude i sudili u predmetu samo na temelju dokaza. Budući da nije tako postupio, sudac nije pružio dovoljno jamstava kojima bi se isključile sve objektivno opravdane ili legitimne

205 *Gregory protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 25. veljače 1997., Reports 1997-I.

206 *Remli protiv Francuske*, presuda, 23. travnja 1996., Reports 1996-II.

207 *Sander protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 9. svibnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-V.

sumnje u nepristranost suda. Iz toga proizlazi da sud koji je osudio podnositelja objektivno gledano nije bio nepristran.”²⁰⁸

2.5.1. Različite uloge sudaca

Veliki broj predmeta iz sudske prakse u vezi s nepristranosti odnosi se na situacije kada sudac ima različite postupovne uloge tijekom postupka.²⁰⁹ U predmetu *Piersack protiv Belgije*²¹⁰ sudac koji je sudio u postupku protiv podnositelja prije toga bio je član odjela koji je proveo istragu u tom predmetu i podnio tužbu protiv njega. Europski sud zaključio je da je time došlo do povrede članka 6. i to na temelju povrede objektivnoga kriterija: “ako pojedinac obavlja dužnosti u uredu javnog tužitelja, a kasnije odlučuje o istom predmetu u ulozi suca onda je opravdan strah javnosti da takav sudac neće zadovoljiti zahtjeve nepristranosti.” Tako je u ovom predmetu zaključio kako nije zadovoljen zahtjev nepristranosti jer sastav suda koji je trebao odlučiti o optužbi ide u prilog tužiteljstvu.²¹¹

U predmetu *Fey protiv Austrije*²¹² ustanovio je: “Sama činjenica da je sudac donosio odluke o konkretnom predmetu i prije početka samog suđenja ne opravdava odmah sumnju u njegovu nepristranost ... Ovdje je bitna vrsta i opseg takve odluke.”²¹³

U presudama koje su uslijedile nakon predmeta *Piersack* Europski sud je razmatrao utječe li prethodno sudjelovanje sudaca u razmatranju o predmetu na njegovu nepristranost povodom donošenja odluke u samom postupku. U svakom takvom predmetu, ispitivao je ulogu suca u stadiju postupka koji je prethodio samom suđenju. Tu je utvrđivao je li njegova uloga već u tom stadiju postupka dovela do stvaranja njegove odluke o podnositeljevoj krivnji.

U predmetu *De Cubber protiv Belgije*²¹⁴ jedan od triju sudaca koji je sudio podnositelju za prijevaru, prethodno je provodio istražne radnje u tom predmetu kao istražni sudac. Istražni sudac zadužen je prema belgijskom pravu za “pozivanje optuženog pred sud ili za određivanje njegovog pritvaranja, prisutnost optuženog na suđenju ili za njegovo

208 Loucaides Loukis, G., Judge Loukis Loucaides: an alternative view on the jurisprudence of the European Court of Human Rights: a collection of separate opinions (1998 – 2007), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2008., str. 121-122.

209 Nuala, M., Harby, C., Pravo na pošteno suđenje, IMTEC, Sarajevo, 2005., str. 66 - 67.

210 *Piersack protiv Belgije*, presuda, 1. listopada 1982., Serija A, br. 53.

211 Berger, V., Petiti, L. E. Jurisprudence de la Cour Européenne des droits de l' homme, Paris, Sirey, 2007., str. 233.

212 *Fey protiv Austrije*, presuda, 24. veljače 1993., Serija A, br. 255 – A.

213 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 236.

214 *De Cubber protiv Belgije*, presuda, 26. listopada 1984., Serija A, br. 86.

uhićenje. Također, ovlašten je i ispitivati optuženika, saslušati svjedoke, međusobno suprotstaviti svjedoke, može pregledati mjesto zločina, pregledati i pretražiti prostorije, raspolagati dokazima, itd. ..." Vlada je tvrdila kako navedene funkcije nisu narušile njegovu objektivnost u ulozi suca:

"Istaknuli su da je u Belgiji istražni sudac u potpunosti nezavisan u obavljanja svojih dužnosti; za razliku od sudskih dužnosnika u državnom odvjetništvu on nema status stranke u kaznenom postupku, njihovi podnesci ga ne obvezuju i nije "instrument tužiteljstva". Također, "predmet njegovih aktivnosti" nije, kao što je g. De Cubber naveo "utvrđivanje krivnje osobe koju on smatra krivom", nego "nepriistrano prikupljanje dokaza u prilog, a i protiv optuženog, te održavanje "pravedne ravnoteže između tužiteljstva i obrane" budući da on nikada ne prestaje biti sudac ..."

Europski sud je smatrao da navedene činjenice nemaju odlučujući učinak. Istražni sudac ima mnogo sličnih dužnosti kao i tužitelj i barem formalno je pod nadzorom *Procureur generale*. U ovom je predmetu sudac čija se pristranost ispitivala obavljao takve dužnosti. Uz to, obavljao ih je i u tajnosti. Budući da je sudac bio već dobro upoznat s detaljima predmeta opravdan je strah optuženoga da je taj sudac stvorio odluku o njegovoj krivnji ili nevinosti. Također, takav sudac nema uobičajeni utjecaj na donošenje odluke u postupku, jer između ostalog mora ispitivati i svoje odluke koje je donio obavljajući dužnost istražnog suca. Dakle, zaključeno je da je povrijeđeno načelo nezavisnosti i nepristranosti sudova.

Presuda u predmetu *De Cubber* stvorila je probleme sudskim sustavima u državama u kojima je uobičajeno da zbog ograničenog broja osoblja suci koji odlučuju o predmetu obavljaju različite dužnosti u različitim stadijima postupka. Predmet *Oberschlick br. 1 protiv Austrije*²¹⁵ odnosio se na postupak pred žalbenim sudom u kojemu su sudjelovala trojica sudaca, koji su ranije sudjelovali u donošenju odluke prvostupanjskog suda. Europski sud ustanovio je da to predstavlja povredu načela nepristranosti. Međutim, u predmetu *Thomann protiv Švicarske*²¹⁶ nije došlo do povrede kada je podnositelju u istom sastavu sudio sud koji ga je osudio u odsutnosti. Europski sud je iznio "da se ovaj predmet ne odnosi na vršenje različitih dužnosti sudaca već na činjenicu da suci dva puta odlučuju o istom predmetu", što je nedopušteno. Suci su ovdje bili svjesni da su prvu presudu donijeli na temelju ograničenih dokaza te da će ponovno razmotriti čitav predmet uključujući i dokaze suprotne strane.

215 *Oberschlick br. 1 protiv Austrije*, presuda, 23. svibnja 1991., Serija A, br. 204.

216 *Thomann protiv Švicarske*, presuda, 10. lipnja 1996., Reports 1996-III.

Nakon toga je razvio praksu po kojoj je rješavao takve predmete. U *Hauschildt protiv Danske*²¹⁷ Europski sud je utvrdio da ga prethodne odluke danskoga suca u kaznenom postupku, uključujući i odluku o pritvoru, nisu spriječile u odlučivanju o konačnoj odluci u postupku. U Danskoj, za razliku od Belgije ne postoji istražni sudac. Istragu i progon počinitelja kaznenih djela u potpunosti provodi policija i tužiteljstvo. Sudac u tom stadiju postupka odlučuje samo jesu li predočeni dokazi koji opravdavaju pritvaranje. Sve to ne navodi na isti zaključak koji je Europski sud donio u predmetu *De Cubber*. Međutim, u predmetu *Hauschildt* sudac je nekoliko puta odlučivao o produženju pritvora na temelju "izričito utvrđene sumnje". Europski sud je iznio da su razlike između ove odluke i one koju je sudac morao donijeti u kaznenom postupku bile neznatne, te je došlo do povrede članka 6. Ista je odluka donesena u predmetu *Ferrantelli i Santangelo protiv Italije*²¹⁸ gdje je sudac koji je osudio podnositelja sudjelovao i u donošenju odluke u postupku u kojemu je osuđen i drugi počinitelj za isto kazneno djelo. Europski sud je utvrdio da je taj sudac više puta nazvao podnositelja "supočiniteljem". U predmetu *Jasinski protiv Poljske*²¹⁹ primijenio je načela ustanovljena u predmetu *Hauschildt* i zaključio da nije došlo do povrede članka 6. kada je sudac prethodno donio i odluku o pritvoru podnositelja.

U nekoliko predmeta Europski sud je kritički ocjenjivao tvrdnje da je sudac izuzet zbog prijašnjega angažmana u postupku. Tako je u predmetu *Nortier protiv Nizozemske*²²⁰ iznio da "sama činjenica da je sudac donosio odluke prije početka suđenja ne može odmah opravdati sumnje u njegovu nepristranost; bitna je vrsta i učinak takve odluke." U predmetu *Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda*²²¹ utvrdio je da nije došlo do povrede kada je na početku postupka sudac bio ovlašten djelovati umjesto odsutnog tužitelja. Nakon što je ispitao stvarne činjenice predmeta, ustanovio je da ovdje navedeni sudac nije poduzeo niti jednu radnju na koju je bio ovlašten kao zamjenik tužitelja. Do povrede članka 6. nije došlo niti u predmetu *Sainte-Marie protiv Francuske*²²² gdje su dva od tri suca sudjelovala u ispitivanju odluke o zabrani puštanja na slobodu podnositelja prije početka suđenja. Takvo ispitivanje povjereno im je "u smislu iznošenja kratke procjene postojećih činjenica putem kojih se moglo ustanoviti je li opravdana sumnja policije da bi optuženi mogao pobjeći." Zbog takvog ograničenja njihovog djelovanja, Europski sud je smatrao da strah od pristranosti nije "objektivno opravdan". Također,

217 *Hauschildt protiv Danske*, presuda, 24. svibnja 1989., Serija A, br. 154.

218 *Ferrantelli i Santangelo protiv Italije*, presuda, 7. kolovoza 1996., Reports 1996-III.

219 *Jasinski protiv Poljske*, presuda, 20. prosinca 2005., br. 30865/96.

220 *Nortier protiv Nizozemske*, presuda, 24. kolovoza 1993., Serija A, br. 267.

221 *Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda*, presuda, 25. lipnja 1992., Serija A, br. 239.

222 *Sainte-Marie protiv Francuske*, presuda, 16. prosinca 1992., Serija A, br. 253- A.

do povrede nije došlo niti u predmetu *Sairava de Carvalho protiv Španjolske*,²²³ gdje je predsjedavajući sudac prethodno dao izjavu o održivosti optužnice zato što je takva izjava dana u provođenju istrage. Europski je sud utvrdio kako je sudac imao puno manje ovlasti u tom stadiju postupka negoli suci u predmetu *Piersack* ili *De Cubber*.²²⁴ U predmetu *Fey protiv Austrije*²²⁵ sutkinja je ispitala svjedoke i obavijestila stranke u postupku o relevantnim informacijama. Također je donijela i odluku o pokretanju postupka. Prema austrijskom pravu sudac Okružnog suda može provesti "prethodno ispitivanje", a ako to učini mora postupati prema istim pravilima kao i istražni sudac regionalnoga suda. Europski sud je ustanovio da su ovdje poduzete mjere, za razliku od onih u predmetu *De Cubber*, bile ograničene i formalne. U predmetu *De Cubber* sudac "je proveo opsežnu istragu i više puta ispitaio optuženika". Slično, u predmetu *Bulut protiv Austrije*²²⁶ član suda prethodno je ispitaio dva svjedoka, a Europski sud je zaključio kako to ne predstavlja povredu nepristranosti suda. Uloga suca u tom stadiju postupka nije podrazumijevala i razmatranje dokaza, niti je morao donositi odluke o postupanju podnositelja. Europski sud uzima u obzir sve navedeno i kada razmatra pitanje nepristranosti suda koji sudi u građanskim predmetima.

Sudac Van Dijk u odvojenom mišljenju u presudi *De Haan protiv Nizozemske*²²⁷ osporavao je ideju da sudac ne može biti objektivno nepristran ako je prethodno poduzimao mjere koje su značajne za samu bit predmeta. U tom predmetu Europski sud je utvrdio povredu članka 6. u sporu koji se vodio o pravu na bolovanje. Sudac koji je donio odluku u ovom predmetu odlučivao je i povodom žalbe na presudu te je Europski sud zaključio da je opravdan strah podnositelja u vezi s objektivnom nepristranosti takvog suca. Sudac Van Dijk istaknuo je, za razliku od drugih sudaca koji su odlučili da je došlo do povrede članka 6., sljedeće: "sudac je ... odlučivao dva puta o istom predmetu na istoj instanci". Istaknuo je navode belgijske vlade u predmetu *De Cubber* prema kojima "sudac nikada ne prestaje biti sudac" pa se tako javlja pitanje pristupa li on ili ona predmetu o kojem su prethodno odlučivali bez predrasuda. Naveo je i kako je "sudac S zauzeo stajalište o predmetu prije početka postupka te je o tome i obavijestio podnositelja. To ne znači da zbog toga više ne postoji dovoljno jamstava da će takav sudac odlučivati isključivo na temelju iznesenih činjenica i prava jer predznanje se ne može poistovjetiti sa predrasudom." Citirao je i presudu *Thomann protiv Švicarske*²²⁸ u kojoj je Europski sud naveo da stručno obrazovanje i iskustvo

223 Sairava de Carvalho protiv Španjolske, presuda, 22. travnja 1994., Serija A, br. 286-B.

224 Gomien, D., Harris, D., Zwaak, L., op. cit., str. 171.

225 Fey protiv Austrije, presuda, 24. veljače 1993., Serija A, br. 255 – A.

226 Bulut protiv Austrije, presuda, 22. veljače 1996., Reports 1996-II.

227 De Haan protiv Nizozemske, presuda, 26. kolovoza 1997., Reports 1997-IV.

228 Thomann protiv Švicarske, presuda, 10. lipnja 1996., Reports 1996-III.

sudaca osiguravaju da njegovo postupanje neće biti predodređeno odlukama koje je prethodno donio.

U predmetu *Delcourt protiv Belgije*²²⁹ podnositelj se žalio na sudjelovanje *Avocate generale*, člana odjela *Procureura generale*, u odluci o žalbi koju je donio belgijski Kasacijski sud u kaznenom postupku protiv podnositelja. *Avocate generale* podnio je svoje mišljenje o predmetu nakon saslušanja stranaka te je sudjelovao u odlučivanju tog suda. Europski sud je smatrao da takvo postupanje nije ugrozilo nezavisnost i nepristranost Kasacijskog suda. Utvrdio je da odjel ureda *Procureur generale* koji je sudjelovao u odluci suda nije bio zavisan od odjela tog ureda koji je bio zadužen za progon podnositelja. Kao takav bio je nepristran savjetnik sudu. Međutim 1991. takav belgijski postupak uspješno je osporen pred Europskim sudom u predmetu *Borgers protiv Belgije*.²³⁰ Europska komisija zatražila je tada od Europskog suda da preispita svoju odluku u predmetu *Delcourt*. On je zaključio da je njegova odluka o nezavisnosti i nepristranosti kasacijskog suda "u potpunosti valjana". Nadalje, ispitivao je predstavlja li sudjelovanje *Avocate generale* povredu članka 6. u smislu da se optuženicima u kaznenom postupku omogući pošteno iznošenje njihove obrane što im i pripada prema načelu jednakosti oružja na isti način kao i tužiteljstvu. Europski sud je ustanovio da je ovo načelo povrijeđeno u belgijskom žalbenom postupku jer podnositelj nije mogao odgovoriti na podnesak *Avocate generale*, a nepovoljno po njega je i sudjelovanje takvog dužnosnika u odlučivanju suda. Što se tiče navoda da *Avocate generale* nije stranka u postupku istaknuto je:

"Nitko ne ispituje objektivnost kojom ured *Procureur generale* obavlja svoje dužnosti ... Međutim, sa stajališta stranaka u postupku pred kasacijskim sudom, mišljenje takvog odjela ne može biti neutralno. Budući da to tijelo daje preporuku o prihvaćanju ili odbijanju žalbe optuženika, dužnosnik tog ureda postaje objektivno govoreći, njegov saveznik ili protivnik. U daljnjem tekstu članka 6. traži i poštovanje prava na obranu i načela jednakosti oružja."

Stajalište koje je Europski sud zauzeo u predmetu *Borgers* prošireno je i na građanske predmete u *Lobo Machado protiv Portugala*.²³¹ Tu je zamjenik državnog odvjetnika podnio Vrhovnom sudu prethodnu preporuku na žalbu i sudjelovao u odlučivanju povodom te žalbe. Postupak se vodio povodom tužbe zbog zapošljavanja koja je podnesena protiv državne firme. Europski sud je ovdje zaprimio podnesak belgijske

229 *Delcourt protiv Belgije*, presuda, 17. siječnja 1970., Serija A., br. 11.

230 *Borgers protiv Belgije*, presuda, 30. listopada 1991., Serija A, br. 214- B.

231 *Lobo Machado protiv Portugala*, presuda, 20. veljače 1996., Reports 1996-I.

vlade kojim je ona kao *amicus curiae* podržala portugalski postupak koji je bio isti kao i belgijski žalbeni postupak u građanskim predmetima.²³²

U predmetu *Wettstein protiv Švicarske*²³³ ustanovio je povredu članka 6. Podnositelj je bio uključen u postupak pred sudom koji je bio sastavljen od pet sudaca. Dvoje sudaca bili su honorarni suci koji su zastupali suprotnu stranku u odvojenom postupku koji je vodio isti podnositelj. Europski sud smatrao je da je zakonodavstvo i praksa honorarnih sudaca općenito u skladu s člankom 6., međutim ovdje je bio bitan način na koji je postupak vođen. Iako nije postojala nikakva materijalna veza između podnositeljevog predmeta i odvojenog postupka u kojemu su dva honorarna suca obavljali dužnosti pravnih zastupnika, radilo se čisto o vremenskom preklapanju. Podnositelj je prema tome imao razloga za zabrinutost da će ga ti suci smatrati protivnom strankom u postupku pa je Europski sud zaključio da je strah podnositelja o nepristranosti tih sudaca opravdan. U predmetu *Kyprianou protiv Cipra*²³⁴ Veliko vijeće je utvrdilo povredu članka 6., stavka 1. kada je sudac u postupku naveo da je podnositelj uvrijedio sud te pokrenuo postupak i sudio podnositelju zbog uvrede. Ovdje čak ni Vrhovni sud u preispitivanju takvoga postupka nije zaključio da je takvo postupanje dovelo do povrede.

Tako možemo zaključiti da sama činjenica da je sudac prethodno imao veze s podnositeljem nije dostatna sama po sebi da bi predstavljala povredu članka 6. Potrebne su posebne pretpostavke, poput onih opisanih u gore navedenim predmetima koje predstavljaju odlučivanje na temelju činjenica koje se ne nalaze samo u spisu predmeta.

2.5.2. Posebna sudska tijela

Europski sud prihvaća da se rasprave mogu voditi pred posebnim sudskim tijelima kada je za rješavanje predmeta potrebno posebno stručno znanje. To može dovesti do postavljanja za članove suda osoba koje su specijalizirane za određena stručna područja pa se tako postavljaju članovi npr. medicinskih disciplinskih tribunala. Kada postoji izravna veza između članova suda ili posebnih sudskih tijela i bilo koje stranke u postupku takav član mora odstupati. Ako se utvrdi postojanje osnovane sumnje o toj vezi onda nije dovoljno samo upućivanje na postojanje tog sudskog člana ili njegovog sudskog glasa. U predmetu *Langborger protiv Švedske*²³⁵ radilo se o postupku pred Sudom za stambena i stanarska pitanja. Sud se sastojao od dva suca i dva laika, sudska

232 Janis, W., Mark et al., op. cit., str. 769 – 774.

233 *Wettstein protiv Švicarske*, presuda, 21. prosinca 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII.

234 *Kyprianou protiv Cipra*, presuda, 15. prosinca 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-XIII.

235 *Langborger protiv Švedske*, presuda, 22. lipnja 1989., Serija A, br. 155.

vještaka koje su imenovali Udruga stanara i Udruga vlasnika. Ti su vještaci bili usko povezani s udrugama koje su nastojale podržati odredbe propisa koje je osporavao podnositelj. Zbog toga je bio opravdan podnositeljev strah da su interesi sudskih vještaka suprotni njegovim, a također i sama nepristranost takvog tijela nije mogla biti osigurana pravom glasa suca koji je vodio postupak.²³⁶ U odvojenom mišljenju, suci Valticos i Pettiti istaknuli su kako su posebna sudska tijela korisna za rješavanje industrijskih i socijalnih sukoba zainteresiranih stranaka u postupku. Konkretno u ovom predmetu odluka nije mogla biti donesena bez dva sudska vještaka. Odluka kojom se sumnja u nepristranost takvog tijela dovodi u sumnju opravdanost postojanja mnogih takvih posebnih sudskih tijela.

Nasuprot tomu u predmetu *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*²³⁷ suci laici imali su i ulogu medicinskih vještaka u disciplinskom postupku koji se vodio protiv liječnika. To je ublaženo činjenicom da je o predmetu odlučivao jednak broj sudaca laika i sudaca od kojih je jedan imao odlučujući glas pa nije došlo do povrede članka 6.²³⁸

U predmetu *AB Kurt Kellermann protiv Švedske*²³⁹ tvrtka podnositelja žalila se da je pri odlučivanju o zakonitosti industrijskih mjera, Švedski radni sud nepropisno zaposlio većinu sudaca laika koje je izabrala udruga poslodavaca i udruga zaposlenika (Kellermann je bio pripadnik udruge zaposlenika) umjesto da su izabrani profesionalni suci. Odbacivši Kellermannov zahtjev Europski sud je ustanovio da je odlučujuće bilo pitanje je li došlo do neravnoteže u interesima između postavljenih sudaca Radnog suda. To bi bilo tako da su suci laici imali zajedničke interese suprotne podnositeljevim ili da se njihov interes, iako ne zajednički, mogao smatrati suprotnim onomu kojeg ima podnositelj. Budući da suci laici nisu sudili o švedskom pravu prema kojemu su industrijske mjere bile zakonito provedene, već o pravilnoj primjeni članka 11. Europske konvencije, Europski sud je smatrao da ne postoji opravdani strah podnositelja o nepristranosti takvog suda.²⁴⁰

2.5.3. Upravne agencije i disciplinska tijela

Načelo nezavisnosti i nepristranosti suda iz članka 6. primjenjuje se i izvan uobičajenih sudskih postupaka, kao što je već i prethodno opisano. U predmetu

236 Nuala, M., Harby, C., Pravo na ..., cit., str. 68 – 69.

237 *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, presuda, 23. lipnja 1981., Serija A, br. 43.

238 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 238.

239 *AB Kurt Kellermann protiv Švedske*, presuda, 26. listopada 2005., br. 41579/98.

240 Janis, W., Mark, et al., op. cit., str. 782.

*Demicoli protiv Malte*²⁴¹ Europski sud je ustanovio da Donji dom nije bio nepristrani tribunal pri odlučivanju o krivnji podnositelja zbog povrede zastupničkih privilegija, a koja se očitovala u izdavanju satiričkog članka kojim je uvrijedio to tijelo.

Načelo nepristranosti u ovom kontekstu ima dvije bitne karakteristike. Prva je da se takve agencije poistovjećuju s politikom i interesima područja koje reguliraju. Druga je da takve agencije često imaju mnogo uloga u takvoj regulaciji – donose pravila, nadziru njihovo izvršenje i presuđuju u sporovima koji se povodom njih javljaju.

Prva karakteristika vezana je, osobito uz tijela koja reguliraju konkretne poslove i djelatnosti. Europski sud suočio se s takvom situacijom u predmetu *Albert i Le Compte protiv Belgije*.²⁴² Ustanovio je da belgijski disciplinski postupak koji se ovdje vodio protiv liječnika, nije bio u suprotnosti s člankom 6. Budući da je u pitanju bilo pravo podnositelja na obavljanje njegove djelatnosti, Europski sud je prvo ustanovio da se radi o utvrđivanju građanskih prava i obveza, kao što je to iznio i sam podnositelj, a ne o “javnom pravu”. Donio je odluku “bez obzira na specifičan karakter medicinske djelatnosti, djelatnosti koja se izvršava u javnom interesu, a i posebne dužnosti koje leže na osobama koje tu djelatnost obavljaju.”

Nadalje, utvrdio je da se tijelo koje je odlučivalo o tome moglo smatrati nepristranim u smislu članka 6., iako je bilo sastavljeno djelomično i od liječnika jer nije dokazano postojanje bilo kakve predrasude kod tih osoba. Ti su liječnici odlučivali kao predstavnici djelatnosti koje obavljaju, a ne kao privatne osobe.

U predmetu *H protiv Belgije*²⁴³ Europski sud je izričito odbio ispitati strukturalnu nepristranost Vijeća *Ordre des avocats*, jer postupak koji je vodilo to vijeće nije bio sukladan sa zahtjevima iz članka 6. Vijeće koje je odlučivalo o ponovnom primanju odvjetnika u odvjetničku komoru sastojalo se samo od odvjetnika. U odvojenim izjavama suci su iznosili sumnje o nepristranosti takvog tijela.

Europski sud je u predmetu *Ettl protiv Austrije*²⁴⁴ podržao osporavani postupak koji se odnosio na reformu zemljišta koju su provodile lokalne vlasti Austrije. Zemljoposjednici su mogli podnijeti tužbu i žalbu pred provincijskim Odborom za reforme zemljišta, a nakon toga i Vrhovnom nacionalnom odboru za reformu zemljišta. Takvi su odbori većinom bili sastavljeni od državnih službenika koji su bili specijalizirani u tom području. Međutim, to nije bilo dostatno da bi se dovela u pitanje njihova nepristranost. Ti su stručnjaci imali mandat od pet godina u tijelu iz kojega ih

241 *Demicoli protiv Malte*, presuda, 27. kolovoza 1991., Serija A, br. 210.

242 *Albert i Le Compte protiv Belgije*, presuda, 10. veljače 1983., Serija A, br. 58.

243 *H. protiv Belgije*, presuda, 30. studeni 1987., Serija A, br. 127-B.

244 *Ettl protiv Austrije*, presuda, 23. travnja 1987., Serija A, br. 117.

je praktički bilo nemoguće smijeniti i nisu podlijegali uputama nadređenih.

Druga karakteristika koja se odnosi na donošenje pravila, sudsku funkciju i upravnu funkciju takvih tijela, ispitivana je u predmetu *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.²⁴⁵ Tu su ispitivane povrede disciplinskih pravila u zatvorima o kojima je odlučivao Odbor posjetitelja te gdje je zbog postojanja i miješanja navedenih dužnosti Zatvorskog odbora došlo do povrede načela nezavisnosti iz članka 6., pa po tom pitanju nije bilo potrebe raspravljati i o nepristranosti.²⁴⁶

2.5.4. Porote

U predmetu *Langborger protiv Švedske*,²⁴⁷ Europski sud je utvrdio da se naprijed navedena načela primjenjuju i na porotnike.²⁴⁸ Također, u predmetu *Holm protiv Švedske*²⁴⁹ ustanovio je povredu članka 6. zbog sastava porote. Većina porotnika bili su pripadnici stranke čijeg je člana podnositelj tužio zbog klevete. Europski sud je ustanovio da će do povrede nezavisnosti i nepristranosti doći ako postoji “opravdana sumnja” da pravila o imenovanju arbitara u arbitražnim postupcima pogoduju sastavljanju porote koja će odlučiti u korist jedne od stranaka.²⁵⁰ Međutim, činjenica da je sudac porotnik u brakorazvodnoj parnici nakon saslušanja razgovarao sa suprugom podnositelja ne predstavlja odmah takvu “opravdanu sumnju”.²⁵¹ U predmetu *Steiner protiv Austrije*²⁵² Europski sud je presudio da pod takvu sumnju ne ulazi članstvo suca u studentskoj udruzi koja je jedna od stranaka u sporu.²⁵³

Iz navedenih primjera možemo zaključiti sljedeće: premda suci i porotnici mogu imati svoje političke naklonosti, pridržavati se neke specifične životne filozofije, imati svoje osobne osjećaje i sl., to ne smije utjecati na njihovo odlučivanje.

Nadalje, pritisak javnosti može ponekad biti vrlo jak i tako ugrožavati nepristranost suda. Sudac mora uzeti u obzir ovaj rizik u formiranju vlastitog mišljenja o predmetu. Ovo posebno dolazi do izražaja u predmetima sa značajnom političkom pozadinom. Kod suđenja pred porotom rizik je još i veći jer je za očekivati da će porota biti pod utjecajem javnog mišljenja ili predrasuda u izjavama svjedoka i vještaka. Može biti čak

245 *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984., Serija A, br. 80.

246 Janis, W., Mark, et al., op. cit., str. 787 – 790.

247 *Langborger protiv Švedske*, presuda, 22. lipnja 1989., Serija A, br. 155.

248 Vidi npr. *Lavents protiv Latvije*, presuda, 28. studeni 2002., br. 58442/00.

249 *Holm protiv Švedske*, presuda, 25. studeni 1993., Serija A, br. 279 – A.

250 Vidi *Bramelid i Malmstrom protiv Švedske*, odluka, 12. listopada 1982., br. 8588/79 i 8589/79.

251 Vidi *X protiv Austrije*, presuda, 1960., br. 556/59.

252 *Steiner protiv Austrije*, presuda, 1993., br. 16445/90.

253 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 239.

i impresionirana društvenim položajem svjedoka, vještaka ili optuženog.

Ovdje se također ispituju i subjektivni i objektivni kriteriji. Subjektivni pristup odnosi se na osobnu nepristranost sudaca ili sudaca porotnika koja se pretpostavlja dok se ne dokaže suprotno. Osobne predrasude vrlo je teško dokazati. To je moguće samo kada to sasvim jasno proizlazi iz nečijeg stajališta tijekom postupka ili iz sadržaja presude, a što je još teže dokazati kada se radio o nepristranosti porotnika. Objektivni pristup odnosi se na pitanje jesu li sastav i organizacija suda dali osnovu sumnji u nepristranost suda ili nekog njegovog člana. Ako se pojavi sumnja u nepristranost suda, ona je sama po sebi dostatna za ugrožavanje povjerenja koje u demokratskom društvu uživaju sudovi, pogotovo ako se sumnja u nepristranost porote te je stoga vrlo bitno paziti da se načela nezavisnosti i nepristranosti poštuju tijekom cijeloga postupka.²⁵⁴

2.6. Vojni sudovi i sudovi za nacionalnu sigurnost

Europski sud je rješavao nekoliko predmeta u vezi s nezavisnošću i nepristranošću sudova za nacionalnu sigurnost, vojnih sudova ili drugih paravojnih sudova ili tribunala. Nezavisnost i nepristranost vojnih sudova ili tribunala može dovesti do određenih poteškoća. U predmetu *Findlay protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²⁵⁵ raspravljalo se o poštenosti postupaka pred vojnim sudovima u Ujedinjenom Kraljevstvu prema zakonodavstvu koje je bilo na snazi do 1955. Findlay je bio veteran britanske vojske koji je patio od posttraumatskog stresnog poremećaja. Do toga je došlo nakon njegovog ranjavanja prilikom kojeg je svjedočio ubojstvima i unakaženju svojih prijatelja. Dok je bio na odsluženju u Sjevernoj Irskoj prijetio je da će ubiti sebe i svoje kolege zbog čega je izveden pred vojni sud. On je odlučio da mu se smanji čin, otpušten je iz vojske te osuđen na dvije godine zatvora. Vojni sud nije bio redovan sud već formiran samo za suđenje posebnih djela kada bi se ona pojavila. Sastojao se od predsjednika (uglavnom brigadira ili poručnika) i najmanje još četiri vojna časnika koje je imenovao "sazivajući časnik", redovan vojni časnik. Odlučivao je o podnošenju optužnice, o svjedocima obrane i optužbe, te je njegov pristanak bio potreban za povlačenje optužnice. Europski sud je utvrdio da je došlo do povrede prava na pošteno suđenje prema članku 6. Europske konvencije, te je potvrdio podnositeljeve tvrdnje o nepostojanju nepristranosti i nezavisnosti takvog suda. To je odlučeno na temelju sljedećih činjenica:

- a) svi članovi vojnog suda koje je izabrao sazivajući časnik (eng. *Convening officer*) bili su mu podređeni u zapovjednom lancu,
- b) većina članova vojnog suda (uključujući i predsjednika) bili su izravno pod njegovim zapovjedništvom,

254 Nuala, M., Harby C., Pravo na ..., cit., str. 69 – 70.

255 *Findlay protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 25. veljače 1997., Reports 1997-I.

- c) sazivajući časnik imao je pravo raspustiti vojni sud prije ili za vrijeme provođenja postupka i
- d) sazivajući časnik bio je, i tzv. "potvrđujući časnik" (eng. *Confirming officer*) pa odluka vojnog suda nije mogla proizvoditi učinke dok ju on nije potvrdio, a također bio je i ovlašten na izmjenu izrečene presude.

Zbog iznesenih činjenica u predmetu *Findlay* došlo je do promjene u postupcima pred vojnim sudovima koje su uvedene Aktom o oružanim snagama 1996. On je stupio na snagu 1997. Međutim, i te promjene, iako su izvršene kako bi postupci pred vojnim sudovima bili u skladu s člankom 6., opet nisu polučile takav učinak što je Europski sud utvrdio u presudi *Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.²⁵⁶ Morris je u postupku pred vojnim sudom priznao krivnju nakon što je napustio britansku vojsku bez dopuštenja. Sastav vojnog suda bio je sljedeći: trajni predsjednik vojnog suda (satnik u vojsci), dva generala bojnika i pravno kvalificirani civilni sudac odvjetnik (JAG). Podnositelj je bio otpušten iz vojske i osuđen na zatvorsku kaznu u trajanju od devet mjeseci.

Vijeće Europskog suda utvrdilo je povredu članka 6. zbog opće strukture sustava vojnih sudova. Iako su promjene uvedene 1996. učinile značajan pomak, u odnosu na zahtjeve iz članka 6., u pogledu strukture vojnih sudova i dalje je bilo velikih nedostataka. Sam pojam trajnog predsjednika vojnog suda i relativno odvajanje od vojne strukture dovelo je do toga da se s tim položajem ostvaruju mnogi zahtjevi nezavisnosti prema članku 6. Međutim, Europski sud je smatrao opravdanima izjave podnositelja u odnosu na nepostojanje nezavisnosti dva mlađa sazivajuća časnika koja je *ad hoc* izabrao predsjednik suda, te koji nisu bili pravno obrazovani, a bili su podvrgnuti vojnoj disciplini i nadzoru. U predmetu *Grieves protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²⁵⁷ utvrđeno je da i Kraljevski mornarički sud nije nezavisno tijelo zbog *ad hoc* imenovanja predsjednika i činjenice da su suci odvjetnici bili mornarički časnici, a ne civili. U predmetu *Cooper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²⁵⁸ Europski sud nije utvrdio povredu članka 6. kada je predsjednik vijeća vojnog suda bio časnik pred odlaskom u mirovinu te njegov rad više nije podlijegao ocjeni njegovih nadređenih ili kada su dva civilna člana obučena za disciplinski postupak.

U Turskoj, nasuprot tomu, Europski sud je utvrdio u velikom broju slučajeva da vojni sudovi ne smiju suditi civilima, osobito kada postoji velika strukturalna

256 *Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 26. veljače 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-I.

257 *Grieves protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII (extracts).

258 *Cooper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII.

povezanost između izvršne vlasti i vojnih časnika zaduženih za vođenje postupka. Turski sustav "Sudova za nacionalnu sigurnost" uspostavljen je kako bi ti sudovi odlučivali u postupcima koji su se vodili zbog ozbiljnih kaznenih djela koja su predstavljala opasnost za sigurnost države. Svaki takav sud sastojao se od jednog vojnog i dva civilna suca. U predmetu *Incal protiv Turske*²⁵⁹ Europski sud je odlučivao o nezavisnosti i nepristranosti vojnog suca u Sudu za nacionalnu sigurnost. Gospodin Incal bio je odvjetnik i član Narodne radničke partije. Protiv njega se vodio postupak zbog raspačavanja letaka u kojima je kritizirao mjere lokalnih vlasti u Izmiru, u zapadnoj Turskoj, koje su bile poduzete prema *squatterima* (uglavnom Kurdima), a koji su se naseljavali oko grada. Osuđen je zbog širenja separatističke propagande na novčanu kaznu i kaznu zatvora. Incal je tvrdio pred Europskim sudom da nije imao pošteno suđenje (kao i da mu je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja). Tvrdio je da je vojni sudac bio zavisen od izvršne vlasti, a pogotovo i od vojne vlasti jer je bio vojni časnik podvrgnut zapovjednom lancu u vojsci. Također, tvrdio je kako je Sud za nacionalnu sigurnost bio u uskoj vezi s izvršnom vlasti jer je u biti on formiran radi zaštite državnih interesa. Europski sud ustanovio je da položaj vojnog suca na Sudu za nacionalnu sigurnost ispunjava neke zahtjeve nezavisnosti prema članku 6. Ovdje se postavilo pitanje njegove uloge na takvom sudu, koju Europski sud nije razmatrao u predmetu *Findlay*:

- a) vojni suci su bili vojni časnici koji su dobivali upute od izvršne vlasti,
- b) vojni suci su podvrgnuti vojnoj disciplini, a vojska je tražila podnošenje izvještaja kojima je provjeravala ponašaju li se u skladu s time,
- c) odluka o imenovanju vojnih sudaca u velikoj mjeri bila je povjerena samoj vojsci i
- d) mandat im je trajao samo četiri godine, a mogli su biti i ponovo izabrani.

Posljedično, Europski je sud utvrdio povredu članka 6. pozivajući se na načela nezavisnosti i nepristranosti:

"Ono što je ovdje predmet spora povjerenje je koje sudovi moraju uživati u javnosti u demokratskom društvu, a pogotovo u kaznenim predmetima. ... Pri odlučivanju je li sud nezavisan i nepristran bitno je stajalište optuženog iako nije odlučujuće. Odlučujuće je jesu li te sumnje objektivno opravdane..."

Nadalje, Europski sud je stavio naglasak na činjenicu nužnosti postojanja civilnih sudaca u sastavu suda koji je sastavljen

²⁵⁹ *Incal protiv Turske*, presuda, 9. srpnja 1998., Reports 1998-IV.

većinom od pripadnika vojske...

Iz toga proizlazi da je podnositeljev strah bio opravdan jer je jedan od sudaca Suda za nacionalnu sigurnost u Izmiru bio vojni sudac na kojega se moglo utjecati stvarima koje nisu bile u vezi sa prirodom spora. Kasacijski sud nije uspio pobiti te navode, a i nije imao punu jurisdikciju..."

Nakon presude u predmetu *Incal* turski je parlament izmijenio ustav 1999. Tada su vojni suci isključeni iz rada sudova za nacionalnu sigurnost. Nakon toga pojavio se niz sličnih predmeta pred Europskim sudom. Europski sud je tu presudio da ako je podnositelje osudio sud koji nije nezavisan i nepristran, imaju pravo tražiti ponovno suđenje pred nezavisnim i nepristranim sudom.²⁶⁰

Slično, presuda *Altay protiv Turske*²⁶¹ odnosila se na činjenicu da su se unutar Ssдова za nacionalnu sigurnost nalazili pripadnici oružanih snaga, a podnositelj je bio civilna osoba. Europski sud je u tom pogledu iznio sljedeće mišljenje:

"Europski sud podsjeća da je u gore spomenutoj presudi *Incal*, a i presudi *Ciraklar protiv Turske*²⁶² razmatrao argumente slične onima koje je vlada iznijela u ovom predmetu. Europski sud je u ovim presudama istaknuo da status vojnih sudaca koji su članovi Sudova za nacionalnu sigurnost daje izvjesna jamstva nezavisnosti i nepristranosti. Međutim, Europski je sud također primijetio da određena statusna pitanja tih sudaca, poput još uvijek aktivne službe u vojsci, koja naređenja dobiva od izvršne vlasti, dovode u pitanje njihovu nezavisnost i nepristranost, kao i činjenica da oni i dalje podliježu vojnoj disciplini, a njihovo imenovanje i postavljanje i dalje uvelike ovisi od državne uprave i vojske.

Zadatak Europskog suda nije da određuje *in abstracto* je li bilo neophodno uspostaviti takve sudove u svjetlu opravdanja koje je iznijela vlada. On utvrđuje je li način na koji je djelovao Sud nacionalne sigurnosti u Istanbulu povrijedio pravo g. Altaya na pošteno suđenje i posebno je li g. Altay objektivno imao legitimnih razloga za strah da onaj dio suda koji mu je sudio nije bio nezavisan i nepristran. U tom pogledu Europski sud ne vidi nikakvog razloga da zaključi isto što je zaključio i u pogledu

²⁶⁰ Leach, P., op. cit., str. 265 – 268.

²⁶¹ *Altay protiv Turske*, presuda, 22. svibnja 2001., br. 22279/93.

²⁶² *Ciraklar protiv Turske*, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VII.

g. Incala i g. Ciraklara, koji su obojica, kao i podnositelj, bili civilne osobe. Razumljivo je da se g. Altay, suočen pred Sudom za nacionalnu sigurnost s optužbama za povredu ustavnog poretka i nacionalnog jedinstva, bojao i imao određeni strah u odnosu na suce od kojih je jedan bio i profesionalni pripadnik vojske. Zbog toga je taj strah bio opravdan kada govorimo o mogućnosti da bi Nacionalni sud Istanbula mogao biti bezrazložno pod utjecajem razloga koji nisu bili u vezi s prirodom njegovog predmeta. Drugim riječima, podnositeljev strah uzrokovan mogućim nepostojanjem nepristranosti i nezavisnosti tog suda može se smatrati objektivno opravdanim.

Prema tomu, Europski sud zaključuje da se radilo o povredi članka 6., stavka 1. Europske konvencije.²⁶³

2.7. Pojam “odluka”

Svrha prava na sud je da se donese odluka kojom se rješava spor između stranaka u postupku, a koju donosi tijelo koje predstavlja nezavisan i nepristran sud. Prema tomu, da bi se osigurala svrha članka 6. Europske konvencije potrebno je ne samo postojanje nepristranog i nezavisnog suda, nego i da taj sud donosi odluke u smislu članka 6. U predmetu *Bentham protiv Nizozemske*²⁶⁴ Europski sud je naglasio važnost prava na donošenje odluka kao bitnu karakteristiku takvog suda: “... ovlast odlučivanja utjelovljena je u pojmu “sud” kako ga tumači Europska konvencija”

U presudi *Albert i Le Compte protiv Belgije*,²⁶⁵ Europski sud je odredio domašaj toga prava i istaknuo da se njime mora osigurati podnositeljima: “... korist od “prava na sud” i korist od odlučivanja suda o predmetu spora kako u pogledu činjenica tako i u pogledu primjene materijalnog prava.” Iz toga proizlazi da sud mora biti nadležan da ispituje i rješava činjenična i pravna pitanja jer samo na taj način može donositi odluke.

Uz navedeno pojam odluke pretpostavlja konačno rješavanje spora pred sudom. Tako je Europski sud u predmetu *Eckle protiv Njemačke*²⁶⁶ zauzeo sljedeće stajalište:

“U slučaju osuđujuće presude, nema “odlučivanja ... o optužbama” prema članku 6., sve dok se kazna definitivno ne

263 Dutertre, G., op. cit., str. 173.

264 Bentham protiv Nizozemske, presuda, 23. listopada 1985., Serija A, br. 97.

265 Albert i Le Compte protiv Belgije, presuda, 10. veljače 1983, Serija A, br. 58.

266 Eckle protiv Njemačke, presuda, 15. srpnja 1982., Serija A, br. 51.

odredi. U predmetu *Ringeisen protiv Austrije*²⁶⁷ Europski sud je odlučio da je postupak završio u trenutku kada je sudsko vijeće donijelo odluku, nakon žalbenog postupka, kao i da cijeli period koji je podnositelj proveo u pritvoru mora biti uračunat u kaznu.”

Sve navedeno vrijedi i za građanske postupke.

Europski sud je podsjetio i na sljedeće u predmetu *Hiro Balani protiv Španjolske*:²⁶⁸ “Europski sud naglašava da članak 6. obvezuje sudove da obrazlažu svoje presude, ali to ne treba shvatiti kao detaljni odgovor na svaki argument.”²⁶⁹ Mjera u kojoj se ova obveza iznošenja razloga primjenjuje može varirati ovisno o prirodi takve odluke.²⁷⁰

Zaključno možemo reći da se pojam odluke u smislu članka 6. odnosi na odluku koju donosi nadležan, nezavisan i nepristran sud u za to propisanom postupku. Takva odluka predstavlja konačno rješenje spora između stranaka te mora biti obrazložena.

267 *Ringeisen protiv Austrije*, presuda, 16. srpnja 1971., Serija A, br. 13.

268 *Hiro Balani protiv Španjolske*, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 303-B.

269 Vidi, *Van de Hurk protiv Nizozemske*, presuda, 19. travnja 1994., Serija A, br. 288.

270 Dutertre, G., Izvodi iz sudske prakse – Evropski sud za ljudska prava, IMTEC, Sarajevo, 2002., str. 174-175.

3. PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

Razlozi zbog kojih se najčešće poziva na povredu članka 6. su da su postupci trajali preko "razumnog roka". Samo o tom pitanju doneseno je više presuda negoli i za jedno drugo koje jamči Europska konvencija. Stranke se zbog povrede razumnog roka mogu obraćati Europskom sudu bilo tijekom trajanja postupka za koji smatraju da predugo traje ili nakon završenog postupka (čak i ako su izgubile spor), pri čemu je važno da je to rok od šest mjeseci nakon donošenja pravomoćne odluke. U početku se razumni rok primjenjivao samo na rad redovnih sudova, ali je s vremenom Europski sud svoju praksu o razumnom roku proširio i na rad ustavnih sudova. Ustavni sudovi Španjolske, Njemačke, Poljske i drugi, a onda i hrvatski Ustavni sud, to su morali prihvatiti. Tako je Europski sud u presudi *Diaz Aparicio protiv Španjolske*²⁷¹ ustanovio: "... Europski sud je uzeo u obzir dužinu svih postupaka o kojima je riječ, uključujući i postupak pred Ustavnim sudom."

Suočavajući se, pak, s ogromnim brojem predmeta duljine postupka koji su dolazili iz jedne zemlje, Italije, Europski je sud otišao još korak dalje te je u predmetima *Ferrari protiv Italije*,²⁷² *A.P. protiv Italije*,²⁷³ *Di Mauro protiv Italije*²⁷⁴ i *Bottazi protiv Italije*²⁷⁵ ustanovio kako je veliki broj predmeta povrede duljine postupka doveo do toga da se može govoriti o postojanju, tzv. upravne prakse povrede duljine postupka u toj zemlji. U Italiji je godinama dolazilo do masovnih povreda duljine trajanja postupka, odnosno, do ponavljanja istih čina povreda Europske konvencije. Čini se da su u Italiji jednostavno smatrali kako je jeftinije plaćati ogromne odštete podnositeljima koji dolaze pred Europski sud nego reformirati pravosuđe. Donesen je zakon prema kojemu nije bilo moguće pokrenuti postupak zbog povrede duljine trajanja postupka, te nije bilo moguće dobiti naknadu zbog takve povrede. Europski sud je tada ustanovio da takva povreda razumnog roka dovodi do toga da se radi o posebno teškoj povredi Europske konvencije. Posljedice su takve odluke da se od tog trena na sve talijanske predmete povrede duljine postupka primjenjuje posebni, skraćeni, postupak te su jako uvećane naknade koje Europski sud daje podnositeljima iz Italije.

Do najvećega zaokreta glede problema razumnog roka došlo je 2000. presudom

271 *Diaz Aparicio protiv Španjolske*, presuda, 11. listopada 2001., br. 49468/99.

272 *Ferrari protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., br. 33440/96.

273 *A.P. protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., br. 35265/97.

274 *Di Mauro protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V

275 *Bottazi protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V.

Kudla protiv Poljske,²⁷⁶ u kojoj je novi Europski sud²⁷⁷ prvi puta u nekom predmetu povrede duljine trajanja postupka razmatrao i povredu članka 13. Europske konvencije. Do tada je Europski sud uvijek smatrao da je pitanje djelotvornog pravnog lijeka (članak 13.) apsorbirano člankom 6. Europske konvencije koji nalaže suđenje u razumnom roku i koji daje stroža prava od članka 13. Europski sud je, međutim, u velikoj mjeri pod pritiskom znatnog broja takvih predmeta, izmijenio svoju dotadašnju praksu i tom je presudom obvezao države članke Europske konvencije na uvođenje domaćega pravnog lijeka za povredu duljine postupka te da same daju naknade u onom smislu i po onim kriterijima po kojima to čini Europski sud. Posljedica toga je da u slučaju postojanja domaćega pravnog lijeka podnositelji – i ako se radi o duljini trajanja postupka – mogu doći pred Europski sud tek nakon iscrpljenih domaćih sredstava.

U državama koje su uskladile domaće postupke s člankom 6. Europske konvencije, a na temelju odluke u presudi *Kudla*, Europski sud je inzistirao da dodijeljene odštete zbog povrede prava na pošteno suđenje u razumnom roku budu u skladu s odštetama koje dodjeljuje Europski sud u sličnim predmetima. Tako su u predmetu *Cocchiarella protiv Italije*²⁷⁸ i devet drugih talijanskih predmeta, podnositelji tvrdili da je iznos naknade koju su dobili zbog nerazumnog trajanja postupka neprimjeren. Svi su tražili naknade pred talijanskim sudovima prema, tzv. Pinto zakonu, zbog nerazumno dugog trajanja građanskih postupaka. U svim tim predmetima talijanski sudovi utvrdili su da su postupci doista nerazumno dugo trajali i dodijelili podnositeljima naknade u iznosu od 1000 do 5000 eura. Europski sud je ustanovio da je došlo do povrede članka 6. jer su se naknade koje su talijanski sudovi dodijelili u ovih devet predmeta kretale u iznosu od minimalno 8 % do maksimalno 27 % naknada koje je općenito dodjeljivao Europski sud u sličnim predmetima. Europski sud je slijedio takav pristup i u sporovima koji su dolazili iz Hrvatske. Tako je u predmetu *Tomašić protiv Hrvatske*²⁷⁹ utvrdio povredu članka 6., u predmetima gdje je Ustavni

276 *Kudla protiv Poljske*, presuda, 26. listopada 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000–XI.

277 Do Protokola 11. koji je temeljito revidirao mehanizam zaštite, o zahtjevima “dvostrukog kolosijeka”: o dopustivosti zahtjeva odlučivala je Europska komisija, a o meritumu Europski sud. Zbog intenziviranja rada Europskog suda takav način rada postao je neprihvatljiv – bio je prespor i bilo ga je nužno promijeniti kako sam Europski sud ne bi stvarao povrede prava na suđenje u razumnom roku zajamčeno Europskom konvencijom. Protokolom 11. ukida se “dvostruki kolosijek” i funkcija filtriranja prebacuje se s političkog tijela – Komisije, na stručno tijelo – Europski sud koji tako postaje institucija pune jurisdikcije. Seminar o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima <http://jagor.srce.hr/gpp/Aktualno/122001/echr.htm>, 4. prosinca 2001., 8. svibnja 2003.

278 *Cocchiarella protiv Italije*, presuda, 29. ožujka 2006., Reports of Judgments and Decisions 2006–V, i *Sukobljević protiv Hrvatske*, presuda, 2. studeni 2006., br. 5129/03.

279 *Tomašić protiv Hrvatske*, presuda, 19. listopada 2006., br. 21753/02.

sud dodijelio znatno manju naknadu zbog nerazumno dugog trajanja postupka, nego što je ona koju dodjeljuje Europski sud u sličnim predmetima.²⁸⁰ Također je u predmetu *Simaldone protiv Italije*²⁸¹ Europski sud donio odluku o povredi članka 6. zbog odgode plaćanja naknade koju je dodijelio zbog dugotrajnog trajanja postupka. Tu je Europski sud istaknuo i da je utvrđivanje povrede prava na izvršenje sudskih presuda u Italiji u interesu svih država ugovornica koje su uvele postupke u kojima se na nacionalnoj razini može ostvariti pravo na naknadu zbog dugotrajnog vođenja postupka.²⁸²

Europski sud je u predmetu *Stögmüller protiv Austrije*²⁸³ istaknuo da je cilj razumnog roka zaštita “svih stranaka u postupku pred sudom ... protiv pretjeranih postupovnih kašnjenja.” Ovo pravo, nadalje “ističe važnost provođenja pravde bez kašnjenja koja bi mogla ugroziti njenu djelotvornost i kredibilitet.” Značenje zahtjeva za razumnim rokom je, prema tomu, pravo da se u okviru razumnog roka i putem sudske odluke okonča nesigurnost u kojoj se neka osoba nalazi u pogledu svojeg položaja u građanskom pravu ili u vezi s kaznenom optužbom protiv nje. Ovo je jednako u interesu osobe o kojoj se radi kao i u interesu pravne sigurnosti.

Zaključno možemo navesti da se svaki sudski postupak mora završiti u razumnom roku pri čemu Europski sud ispituje ima li poruka koju daju domaći sudovi, dosljednost u dosezanju krajnjeg cilja. Također, s obzirom na to da pošteno suđenje podrazumijeva i izvršenje presude, povreda ovoga prava može se ispitivati i u donosu na izvršenje presude u razumnom roku.²⁸⁴

3.1. Razuman rok

Rok koji se navodi u članku 6. uključuje, ne samo vrijeme od početka suđenja, već cjelokupno trajanje postupka, uključujući i mogućnost podnošenja žalbe višem sudu, tj. najvišoj sudbenoj ustanovi u dotičnoj državi. Ovdje je bitno istaknuti da se ono što se uzima u obzir pri određivanju razumnog roka razlikuje od slučaja do slučaja o kojem se raspravlja. Također se razumni rok trajanja sudskih postupaka ispituje u odnosu na građanske i kaznene predmete. S time da se pojam građanskog i kaznenog tumači prema sudskoj praksi Europskog suda.

Brzina kojom se rješavaju kazneni slučajevi različita je u različitim europskim

280 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., Right to a Fair Trial under the European Convention for Protection of Human Rights (Article 6), Manual for lawyers, Interights, London, 2008., str. 52.

281 *Simaldone protiv Italije*, presuda, 31. ožujka 2009., br. 22644/03.

282 Annual Report 2009, op. cit., str. 78.

283 *Stögmüller protiv Austrije*, presuda, 10. prosinca 1969., Serija A, br. 9.

284 Nuala, M., Harby C., Pravo na ..., cit., str. 52 – 53.

državama. U građanskim predmetima dužnost države da osigura suđenje u razumnom roku manje je vidljiva jer inicijativa za pokretanje i vođenje postupka može doći od samih stranaka. Međutim, sudska praksa Europskog suda, a ranije i Europske komisije, pokazuje kako postoji i veliki broj povreda članka 6. koje se odnose na duljinu građanskih postupaka, iako to znatno ovisi o području o kojem se raspravlja. Stoga je tu potrebno uzeti u obzir da veliki broj predmeta u kojima se odlučuje o građanskim pravima i obvezama rješavaju sudovi upravnog karaktera, kao što su sudovi za radno pravo, sudovi koji se bave pravom vlasništva, konkretno uporabom zemljišta i drugi slični organi. Sve to potvrđuje kako je sporo rješavanje postupaka problem koji se pokušava riješiti i koji nadzire Europski sud, te sama razumnost postupka ovisi o svim okolnostima predmeta. Primjer jednoga takvog postupka vidljiv je u predmetu *Pretto i ostali protiv Italije*,²⁸⁵ gdje je talijanskim sudovima trebalo šest godina za donošenje odluke, a Europskom sudu i bivšoj Europskoj komisiji još narednih šest. Konačno, Europski sud, za razliku od Europske komisije, zaključio je uzimajući u obzir okolnosti predmeta i sudsku praksu Europskog suda, da državni sudovi nisu prekršili zahtjev razumnog roka.²⁸⁶

Tako možemo zaključiti da razumni rok ovisi uvijek i isključivo o posebnim okolnostima svakog predmeta, dakle o činjenicama svakoga konkretnog predmeta koji dođe pred Europski sud. Za sada nema nekih apsolutno utvrđenih granica, odnosno točno određenih vremenskih razmaka za koje se može reći da su uvijek ili da nisu nikada povreda tog razumnog roka. Dalje će u ovom poglavlju biti riječi o određivanju razumnog roka i o pretpostavkama za donošenje presude u takvom roku.

3.2. Relevantno razdoblje

Pri odlučivanju o tome je li postupak predugo trajao, prvo je nužno utvrditi vremensko razdoblje u kojem se taj postupak odvijao. Tu se mora uzeti u obzir *competentio ratione temporis*. Standard "razumni rok" je subjektivan i može biti različit za građanske i kaznene predmete.

U vezi s određivanjem građanskih prava i obveza kao početak razdoblja može se općenito uzeti trenutak kada je taj postupak pokrenut,²⁸⁷ ili u kome je, u okviru drugih postupaka, takvo pravo ili obveza spomenuto u obrani. Ako je prije sudskog

285 Vidi, *Pretto protiv Italije*, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 71.

286 Gomien, D., Harris, D., Zwaak, L., op. cit. str. 165 - 166.

287 Vidi npr. *Scopelliti protiv Italije*, presuda, 23. studeni 1993., Serija A, br. 278, *Mutti protiv Italije*, presuda, 23. ožujka 1978., Serija A, br. 281-C, *Katte Klitsche de la Grange protiv Italije*, presuda, 27. listopada 1994., Serija A, br. 293-B.

postupka neka druga radnja, npr. upravna tužba²⁸⁸ ili zahtjev za formalnom potvrdom morao biti iznesen, početak se pomiče na trenutak te radnje. Etape pregovora koje prethode postupku ne računaju se u relevantno razdoblje.²⁸⁹

U predmetu *Konig protiv Njemačke*²⁹⁰ koji se odnosio na oduzimanje dozvole za bavljenje liječničkom praksom, podnositelju je Statutom zabranjeno obraćanje nadležnom sudu do okončanja prethodnih postupaka koji su se vodili pred upravnim tijelima. Europski sud je zaključio da je u smislu određivanja razumnosti dužine postupaka, vrijeme počelo teći od datuma kada je podnositelj uložio prigovor zbog oduzimanja dozvole za obavljanjem liječničke prakse, a ne od kasnijeg datuma kada mu je konačno dopušteno uložiti žalbu sudu.²⁹¹

Europski sud je u predmetu *Silva Pontes protiv Portugala*²⁹² istaknuo sljedeće: duljina ovršnog postupka koji slijedi nakon neizvršenja pravomoćne sudske odluke, također se mora uzeti u obzir pri utvrđivanju razumnog roka, kada je spor definitivno riješen u takvom postupku:

“... svrha ovršnog postupka nije samo obveza plaćanja dosuđenog iznosa; on je značajan i za utvrđivanje važnih elemenata duga (...). Iz toga proizlazi da će se spor o podnositeljevu pravu na naknadu štete riješiti jedino konačnom odlukom u ovršnom postupku.

(...)

Uopće ne postoji sumnja da se članak 6. primjenjuje i na taj drugi stadij postupka.”

Također, Europski sud u predmetu *Erkner i Hofauer protiv Austrije*²⁹³ zaključio je: “U građanskim postupcima, “razumni rok” iz članka 6., normalno počinje teći u trenutku kada je pokrenut postupak pred sudom; međutim, u određenim situacijama, to vrijeme, eventualno, može početi teći i ranije.”²⁹⁴

288 *Konig protiv Njemačke*, presuda, 28. lipnja 1987., Serija A, br. 27.

289 *Lithgow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. srpnja 1986., Serija A, br. 102.

290 *Konig protiv Njemačke*, presuda, 28. lipnja 1987., Serija A, br. 27.

291 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 53.

292 *Silva Pontes protiv Portugala*, presuda, 23. ožujka 1994., Serija A, br. 286-A.

293 *Erkner i Hofauer protiv Austrije*, presuda, 23. travnja 1987., Serija A, br. 117.

294 Dutertre, G., van der Velde, J., Key extracts from a selection of judgements of the European Court of Human Rights and decisions and reports of the European Commission of Human Rights, Bruxelles, Council of Europe, 1999., str. 84 - 85.

U presudi *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²⁹⁵ on je zauzeo stajalište da “razumni rok, u određenim slučajevima može započeti i prije početka pisanog postupka” kao što je navedeno i u predmetu *Bock protiv Savezne Republike Njemačke*.²⁹⁶ Ustanovio je povredu članka 6. u postupku razvoda braka koji je trajao devet godina²⁹⁷ ili kad je trebalo sedam godina i sedam mjeseci da se slučaj s razine prvostupanjskog upravnog suda uputi na Upravno vijeće²⁹⁸ i gdje je konačno odlučivanje o tužbi za naknadu štete trajalo šest godina i sedam mjeseci.²⁹⁹

Kraj razdoblja, koje treba uzeti u obzir trenutak je u kome je sud okončao neizvjesnost u vezi s pravnim položajem dotične osobe. Kada je riječ o građanskom postupku, to je trenutak kada se na najvišoj instanci donese odluka ili kada je ona postala konačna istekom žalbenog roka. Europski sud je u presudi *Erkner i Hofauer protiv Austrije* iznio sljedeći zaključak glede određivanja završetka razdoblja o kojem je riječ: “Period o čijem se razumnoj trajanju raspravlja obuhvaća cjelokupni postupak, uključujući i postupke povodom žalbe. Tako se taj period produžuje sve do donošenja odluke koja rješava dotični spor.”³⁰⁰

U presudi *Eckle*³⁰¹ Europski sud je izričito naglasio da: “Što se tiče završetka razumnog roka iz članka 6., u obzir se uzima cjelokupni postupak, uključujući i postupke povodom žalbe.”³⁰²

Konačno, možemo zaključiti da se relevantno razdoblje trajanja postupka odnosi na cjelokupan postupak te završava kada je donesena presuda kojom se konačno rješava predmet. U građanskim postupcima to razdoblje završava pravomoćnošću presude. Budući da se odredbe Europske konvencije odnose na cijeli postupak, moraju se u obzir uzeti i žalbeni postupci, te također i postupci u kojima se odlučuje o troškovima samog postupka.³⁰³ Također, u obzir se uzima i odlučivanje o ustavnoj tužbi ako se radi o primjeni članka 6. dakle u predmetima u kojima takvi revizijski

295 Vidi npr. *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

296 Gomien, D., Kratak vodič kroz Konvenciju o ljudskim pravima, Zagreb, Organizator, 1996., str. 48.

297 *Bock protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 29. ožujka 1989., Serija A, br. 150.

298 *H. protiv Francuske*, presuda, 24. listopada 1989., Serija A, br. 162.

299 *Neves i Silva protiv Portugala*, 27. travnja 1989., Serija A, br. 153–A.

300 Dutertre, G., van der Velde, J., op. cit., str. 84.

301 Vidi, *Eckle protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 15. srpnja 1982., Serija A, br. 51.

302 Van Dijk, P. et al., Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima, Mueller, Sarajevo, 2001., str. 417 – 418.

303 Merrills, J. G., Robertson, A. H., Human Rights in Europe, A study of the European Convention on Human Rights, Manchester, Manchester University Press, 2001., str. 108. – 109.

postupci mogu izravno utjecati na ishod predmeta.³⁰⁴

3.3. Pretpostavke za donošenje presude u razumnoj roku

Kada se odredi dužina relevantnog razdoblja, mora se odlučiti treba li to razdoblje smatrati razumnim. U mnogim slučajevima, Europski sud daje samo opću procjenu, dok u drugim procjenjuje vrijeme koje je proteklo u svakom stadiju postupka. Procjenjuju se okolnosti svakog pojedinačnog predmeta bez apstraktnosti, pri čemu se interesi dotične osobe u vezi s najbržom mogućom odlukom moraju vagati u odnosu na zahtjeve brižljive provjere i ispravnog vođenja postupka. O tom pitanju postoji mnogo primjera iz sudske prakse Europskog suda, tako da je potrebno pojam “razumno” prosuđivati ne apstraktno, već u svjetlu okolnosti svakoga pojedinačnog predmeta.

Odlučivanje u razumnoj roku ponajprije je u interesu onoga tko zahtijeva da se odluči o njegovim pravima, ili obvezama, ili o sumnji, ili optužbi zbog kaznenog djela. Međutim, odlučivanje u tom roku u interesu je i države koja financira rad sudstva, jer bi kraće trajanje postupaka za posljedicu trebalo imati manje financijske obveze države. Ocjenu o tome je li u konkretnom slučaju povrijeđen razumni rok, trebalo bi zasnivati na utvrđenju ukupnog trajanja postupka, složenosti predmeta, načina na koji su nadležni sudovi postupali s predmetom, ponašanja podnositelja koje je moglo pridonijeti produživanju postupka, te posebnih okolnosti koje mogu opravdati produženje postupka. Stoga bi pravo pitanje trebalo glasiti: postoje li uvijek objektivne okolnosti koje sucu omogućuju da ispuni taj pravni standard.³⁰⁵

Nužno je naglasiti da Europski sud kada ispituje predmete koji su se vodili nakon što je u određenoj državi Europska konvencija stupila na snagu, uzima u obzir i stanje predmeta na dan kada je Europska konvencija u toj državi stupila na snagu. Kada je riječ o Republici Hrvatskoj, Europska konvencija stupila je na snagu 5. studenog 1997. Tako da možemo reći da se za procjenu razumnog roka uzima u obzir i stadij u kojem se sudski postupak našao u tom trenutku, odnosno koliko dugo se postupak vodio do navedenog datuma.

Države ugovornice često se pozivaju na činjenicu da podnositelj nije iscrpio sva domaća pravna sredstva, pa predlažu odbijanje takvog zahtjeva kao neosnovanog. Međutim, podnositelji se često u tim situacijama pozivaju na činjenicu da nadležne domaće vlasti pretjerano dugo vode postupak, tako da je apsolutno neizvjesno kada

304 *Buchholz protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 6. svibnja 1981., Serija A, br. 42.

305 Disopra, T., Ivica Crnić, predsjednik Vrhovnog suda, na konferenciji o pravu na pravično suđenje u razumnoj roku: Hrvatska nema dovoljno sudaca, <http://www.slobodnadalmacija.hr/20021019/novosti11.asp>, 06. svibnja 2003.

će on biti završen. Iako je uvjet pristupa Europskom sudu iscrpljenost svih domaćih pravnih sredstava, stranka će moći ne samo obratiti se Europskom sudu, već i dobiti spor ako je postupak u takvom stadiju i takvom kašnjenju da doista postaje upitno hoće li stranka i kada imati konačnu odluku. U tim situacijama podnositelj mora dokazati da je u domaćem postupku iskoristio svaki mogući pravni lijek da ubrza postupak. Tada Europski sud od vlasti dotične države traži suspenziju domaćeg postupka dok se čeka odluka Europskog suda, osim ako bi eventualni nastavak postupka bio disproportionalno opterećen predrasudom koju je uzrokovala ta suspenzija. Dakle, kao što je Europski sud odlučio u predmetu *Martins Moreira protiv Portugala*,³⁰⁶ za procjenu razumnog roka uzima se u obzir i stadij u kojem se sudski postupak našao u tom trenutku.³⁰⁷

Možemo reći da postupak da bi bio pošten, treba biti proveden u razumnom roku, a u predmetu *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*³⁰⁸ Europski je sud dao sljedeći kriterij za njegovo određivanje:

“Razumni rok, u okviru kojeg se mora provesti postupak i koji potpada pod članak 6., stavak 1. Europske konvencije, mora se odrediti u svakom pojedinom slučaju prema okolnostima toga predmeta. Europski sud mora uzeti u obzir složenost činjeničnih i pravnih pitanja, ponašanje podnositelja i nadležnog tijela i značaj predmeta za podnositelja ...”³⁰⁹

Iz toga proizlazi da pri procjenjivanju razumnosti relevantnog razdoblja, Europski sud posebno razmatra sljedeće čimbenike:

- 1) složenost predmeta,
- 2) ponašanje podnositelja,
- 3) ponašanje nadležnih vlasti i
- 4) važnost predmeta spora za podnositelja.

Može se smatrati da dugotrajni postupci ipak zadovoljavaju taj kriterij, ako je predmet složen ili ako dugotrajnosti postupka nije pridonio podnositelj svojim ponašanjem. Nasuprot tomu, za postupke koji su trajali kraće vremensko razdoblje može se zaključiti da su ipak trajali nerazumno dugo, ako je u takvim predmetima

306 Vidi npr. *Foti i ostali protiv Italije*, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 56., *Martins Moreira protiv Portugala*, presuda, 26. listopada 1988., Serija A, br. 143.

307 Nuala, M., Harby, C., Pravo na ..., cit., str. 53-54.

308 *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*, presuda, 13. srpnja 1983., Serija A, br. 66.

309 Dutertre, G., van der Velde, J., op. cit., str. 83.

došlo do velikih odugovlačenja za koja su odgovorne nadležne vlasti. U građanskim postupcima i stranke moraju pokazati dužnu pažnju u vođenju postupka, a samo za ona odugovlačenja za koja se državu može smatrati odgovornom, opravdano se može utvrditi da je prekoračen razumni rok.³¹⁰

Dalje ću iscrpnije prikazati svaki od navedenih čimbenika koje Europski sud koristi pri procjeni razumnosti trajanja sudskog postupka.

3.3.1. Složenost predmeta

Sve okolnosti predmeta relevantne su u procjeni njegove složenosti. Tako da je na samo pitanje je li neki predmet složen, teško općenito odgovoriti. U prvom redu prosuđuje se složenost predmeta, bilo u postupovnom smislu ili s obzirom na meritum samog spora. Tako će, primjerice, Europski sud uzeti u obzir činjenicu da je predmet u određenom razdoblju razmatralo više sudova, a ne samo jedan, što znači kako nije ista situacija je li postupak trajao sedam godina pred jednom instancom ili pred tri instance.³¹¹ U predmetu *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*³¹² poprilično kratko razdoblje od tri i pol godine smatran je predugim za žalbeni postupak pred Upravnim sudom gdje postoji jedna jedina sudska instanca, a nisu poduzeti odgovarajući koraci u rješavanju problema nagomilavanja predmeta. Razdoblje od tri godine i deset mjeseci u prvom stupnju u jednom građanskom postupku smatrano je predugim jer su postojala dva razdoblja gotovo potpune neaktivnosti vlasti koja su ukupno trajala dvije godine.³¹³ U predmetu *H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,³¹⁴ koji se odnosio na usvajanje i mogućnost viđanja roditelja i djece, smatralo se da je razdoblje od dvije godine i sedam mjeseci, uključujući i žalbeni postupak, bilo predugo jer su lokalne vlasti osam mjeseci kasnile s podnošenjem dokaza.³¹⁵

Ispitivanje složenosti predmeta odnosi se i na činjenična i pravna pitanja:³¹⁶ prirodu i težinu tih pitanja ili kaznenih djela povodom kojih se vodi spor; prirodu činjenica koje treba ustanoviti;³¹⁷ broj pitanja ili kaznenih djela o kojima se mora odlučiti u pojedinom slučaju; ispitivanje prostorne ili vremenske udaljenosti između događaja

310 Lawson, R. A., Schermers H. G., *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nijmegen, Ars aequi libri, 1999., str. 450.

311 Gomien, D., Harris, D., Zwaak, L., op. cit., str. 166.

312 *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*, presuda, 13. srpnja 1983., Serija A, br. 66.

313 *Guincho protiv Portugala*, presuda, 10. srpnja 1984., Serija A, br. 81.

314 *H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. srpnja 1987., Serija A, br. 120-B.

315 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 54.

316 Vidi, *Katte Klitsche de la Grange protiv Italije*, presuda, 27. listopada 1994., Serija A, br. 293-B.

317 Vidi, *Triggiani protiv Italije*, presuda, 19. veljače 1991., Serija A, br. 197-B.

ili činjenica o kojima je riječ; broja svjedoka i drugih pitanja koja se postavljaju prilikom sakupljanja dokaza; broj optuženih osoba i svjedoka;³¹⁸ javljanje potreba da se pribavi spis sa suđenja koje je obavljeno u drugoj državi, tj. međunarodni elementi;³¹⁹ povezanost s drugim predmetima;³²⁰ intervencija drugih osoba u postupku;³²¹ itd. Pozivanje vlasti na složenost slučaja bit će uspješno samo ako one mogu dokazati da tijekom dotičnog postupka nije doveo do povrede razumnog roka iz članka 6. Na primjer, veći broj stranaka u postupku ne znači, automatski, da je postupak složen. Sve to Europski sud uzima u obzir kao elemente koji pridonose složenosti postupka, kao i složenost pravnih pitanja o kojima se odlučivalo u domaćem postupku. Često, Europski sud razmatra složenost predmeta uzimajući u obzir i ponašanje nadležnih vlasti ili ponašanje podnositelja ili oboje, kako bi utvrdio traje li taj postupak predugo.³²²

Nužno je naglasiti da će se u kaznenim postupcima najlakše dokazati da nije došlo do povrede razumnog roka tako da se pokaže da se postupak odužio zbog njegove složenosti. Primjerice u predmetu *Boddaert protiv Belgije*³²³ šest godina i tri mjeseca nisu smatrani nerazumnim zato što se ovaj predmet odnosio na vrlo tešku istragu ubojstva i usporedno odvijanje dva postupka. Iz toga je vidljivo da predmet koji je vrlo složen može ponekad opravdati dugotrajan postupak. Tako je zaključeno i u predmetu *Tričković protiv Slovenije*³²⁴ u kojem se radilo o isplati podnositeljeve vojne mirovine. Nakon raspada bivše Jugoslavije slovenska vlada preuzela je odgovornost za isplatu vojnih mirovina. Europski sud smatrao je da je predmet o kojem se ovdje raspravljalo dosta složen. To je bio prvi predmet, od kasnije velikog broja podnesenih predmeta koji su završili s ustavnom tužbom zbog mirovina vojnih osoba bivše Jugoslavije, te je zbog toga domaći sud morao ispitati njegov meritum vrlo detaljno. Budući da Ustavni sud nije vršio svoju dužnost nerazumno, utvrđeno je da nije došlo do povrede članka 6.³²⁵

Zaključno možemo reći da ako je postupak na koji se odnosi zahtjev definiran kao složen, Europski sud će u pravilu dopustiti duže vremensko razdoblje domaćim vlastima za okončanje postupka, odnosno za donošenje rješenja u predmetu o kojem

318 Vidi, *Angelucci protiv Italije*, presuda, 19. veljače 1991., Serija A, br. 196-C i *Andreucci protiv Italije*, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 228-G.

319 Vidi, *Manzoni protiv Italije*, presuda, 19. veljače 1991., Serija A, br. 195-B.

320 Vidi, *Diana protiv Italije*, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 229-A.

321 Vidi, *Manieri protiv Italije*, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 229-D.

322 Gomien, D., Harris, D., Zwaak, L., op. cit., str. 167.

323 *Boddaert protiv Belgije*, presuda, 12. listopada 1992., Serija A, br. 235-D.

324 *Tričković protiv Slovenije*, presuda, 12. lipnja 2001., br. 39914/98.

325 Nuala, M., Harby, C., The Right to..., cit., str. 26.

je riječ.³²⁶

3.3.2. Ponašanje podnositelja

Ponašanje samoga podnositelja, također se uzima u obzir, jer ako on oteže s postupkom, to neće pasti na teret i na odgovornost države. Podnositelj, međutim, ima pravo iskoristiti sve postupovne mogućnosti koje mu pružaju zakoni, i to se samo po sebi neće smatrati produženjem postupka. Naprotiv, ako podnositelj odbija suradnju s vještakom, ako ne želi prihvatiti nadležnost određenog suda itd., Europski sud može zaključiti da je podnositelj sam pridonio trajanju postupka. Ako podnositelj nastoji ubrzati postupak, to će ići u njegovu korist, ali propust zahtjeva za ubrzanjem postupka nije obvezno bitan.³²⁷

U predmetu *Ciricosta i Viola protiv Italije*,³²⁸ podnesen je zahtjev za obustavom radova za koje je bilo vjerojatno da će utjecati na imovinska prava, jer su podnositelji zahtijevali najmanje sedamnaest odgoda i nisu se protivili još dodatnim šest koje je zahtijevala druga strana. Tu je Europski sud utvrdio da se petnaest godina ne može smatrati nerazumnim rokom.

Općenito je prihvaćeno da se od optužene osobe ne traži aktivna suradnja u kaznenom postupku koji se vodi protiv nje. Međutim, postoje dva ekstremna stajališta koja se odnose na podnositelja koji ne surađuje u postupku, a tvrdi da je sam postupak nerazumno dugo trajao. Prema prvom stajalištu takvo ponašanje podnositelja smatra se dijelom njegovog prava na obranu i ne utječe na njegovu tvrdnju kako je došlo do povrede članka 6., stavka 1. zbog duljine postupka. Prema drugom stajalištu nesurađivanje podnositelja i svaki njegov pokušaj ometanja postupka bi bio dovoljan, prema pravilu pravičnosti, da onemogući podnositelju pozivanje na povredu članka 6., stavka 1. Tijela Europske konvencije nisu prihvatila niti jedno stajalište, tvrdeći kako se takvo ponašanje podnositelja u kaznenim slučajevima mora razmotriti, a u građanskim postupcima zainteresirana strana mora pokazati dužno poštovanje u vođenju postupka i ne odugovlačiti postupak.

Europski sud je razjasnio tu dužnost podnositelja kada nacionalno pravo propisuje da je odgovornost za vođenje postupka na strankama.³²⁹ Tako je u predmetu *Union*

326 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 54.

327 Vidi, *Ceteroni protiv Italije*, presuda, 15. studeni 1996., Reports 1996-V.

328 *Ciricosta i Viola protiv Italije*, presuda, 4. prosinca 1995., Serija A, br. 337-A.

329 Vidi npr. *Union Alimentaria Sandars S.A. protiv Španjolske*, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 157, *Martins Moreira protiv Portugala*, presuda, 26. listopada 1988., br. 143., *Guincho protiv Portugala*, presuda, 28. lipnja 1984., br. 81., *Vernillo protiv Francuske*, presuda, 20. veljače 1991., Serija A, br. 198.

*Alimentaria Sandars S.A. protiv Španjolske*³³⁰ iznio sljedeće: “Europski sud smatra da ta osoba mora samo pokazati dužno poštovanje prilikom vođenja postupka, te ne smije činiti ništa što bi dovelo do nepotrebnog produživanja postupka i mora upotrijebiti sve mogućnosti koje mu nudi nacionalno prava, a koje će dovesti do bržeg rješavanja predmeta.”³³¹

U pravosudnim sustavima pojedinih država ugovornica više sudova može se smatrati nadležnim za rješavanje pojedinog predmeta. Tako se javilo nekoliko predmeta u kojima je Vlada tvrdila da je postupak prekoračio razuman rok, jer se podnositelj obratio pogrešnom sudu u krivo vrijeme. Iako i Europski sud i Europska komisija uzimaju u obzir i takve situacije, pri ocjenjivanju je li postupak završen u razumnom roku, ipak takva pogreška podnositelja neće se smatrati ključnom prilikom donošenja odluke o tom pitanju.³³² U predmetu *Beaumartin protiv Francuske*³³³ u kojem su podnositelji doprinijeli kašnjenju podnošenjem predmeta pogrešnom sudu i podnošenjem dokaza četiri mjeseca nakon ulaganja žalbe, Europski sud smatrao je da su vlasti odgovorne jer je domaćem sudu trebalo preko pet godina da održi prvo ročište, a odgovornom ministarstvu dvadeset mjeseci za podnošenje dokaznog materijala.

3.3.3. Ponašanje nadležnih vlasti

Nastojanja sudske vlasti da što brže provedu postupak ima vrlo važnu ulogu. U tom smislu na sudu leži posebna dužnost osiguranja da sve osobe u postupku daju maksimum kako bi se izbjegla nepotrebna kašnjenja, jer država je odgovorna za svako trajanje postupka koje se pripisuje njezinim sudskim i upravnim tijelima. Tu se, gotovo matematički, uzimaju u obzir razdoblja neaktivnosti sudova. Neaktivnost ne znači samo neodržavanje rasprave, već izostanak bilo kojih postupovnih radnji kroz duže razdoblje. Takvu pasivnost Europski sud strogo sankcionira.

S tim u vezi postavlja se pitanje što sve spada u odgovornost države. Smatra se da je država odgovorna ako puno vremena prođe pri ustupanju ili dostavi predmeta između sudova ili kada postoji nedostatak koordinacije između upravnih organa. Vođenje rasprave može, također, biti u suprotnosti sa zahtjevom suđenja u razumnom roku, primjerice ako je izvođenje dokaza predugo trajalo ili je bilo nepotrebno. Štoviše, ako je postupak odgođen jer se čekao ishod nekog drugog, paralelnog postupka, to također može predstavljati dovoljan razlog za odgovornost. U odgovornost države

330 *Union Alimentaria Sandars S.A. protiv Španjolske*, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 157.

331 Janis, M., Kay, R., Bradely, A., op. cit., str. 418.

332 Gomien, D., Harris, D., Zwaak, L., op. cit., str. 168.

333 *Beaumartin protiv Francuske*, presuda, 24. studeni 1994., Serija A, br. 296-B.

spadaju i kašnjenja za koja su odgovorna različita administrativna tijela.

To vrijedi i za građanske i za kaznene predmete. Ponekad su takva kašnjenja rezultat individualne odluke u pojedinom slučaju.³³⁴ Ona uključuju upućivanje predmeta s jednog suda na drugi, zajednička ročišta u predmetima protiv dvoje ili više optuženih, dostavljanje sudske odluke optuženoj strani i održavanje rasprava po žalbi.³³⁵

Državna tijela odgovorna su za kašnjenja onda kada odobre produženje rokova, a uslijed takvog produženja se ustanovi da je ono bilo nepotrebno. Tamo gdje je produženje rokova nužno, njih treba produžiti na način koji će dovesti do najkraćeg mogućeg odlaganja. Prema tomu, privremena obustava postupka radi donošenja odluke u drugom postupku je u načelu opravdana prema članku 6. To je u pravilu prihvaćeno kod privremene obustave nekih optužbi protiv optuženika, u situaciji kada se vodi postupak zbog ozbiljnih optužbi ili ako dođe do obustave postupka zbog pokretanja postupka za utvrđivanje ustavnosti nekih zakona pred ustavnim sudom.³³⁶

U razmatranju predmeta u odnosu na dužinu trajanja postupka, Europski sud vodio je računa o načelu ispravnog izvršenja pravde, tj. jesu li domaći sudovi u skladu sa svojom obvezom rješavali predmete koji su im dostavljeni.³³⁷ Odluke koje se odnose na odgodu zbog posebnih razloga ili prikupljanja dokaza mogu stoga biti od izuzetne važnosti. U predmetu *Ewing protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,³³⁸ spajanje tri predmeta koje je produžilo suđenje nije smatrano proizvoljnim, nerazumnim ili nepotrebnim odugovlačenjem, priznajući potrebe ispravno vođenog sudskog postupka.

Europski sud je jasno istaknuo kako nastojanja sudskih vlasti da ubrzaju postupke što je moguće više imaju važnu ulogu u osiguravanju podnositeljima prava prema članku 6.³³⁹ Posebna odgovornost stoga je na domaćem sudu da osigura kako bi svi oni koji sudjeluju u postupku pred sudom napravili sve da se izbjegne nepotrebno

334 Primjerice ako postoje dvije tužene osobe, a jedna od njih treba biti izručena, a taj postupak vrlo dugo traje. U tom slučaju nemogućnost države da razdvoji postupak u odnosu na podnositelja, tj. nemogućnost donošenja takve odluke, može biti uzrokom odugovlačenja postupka. Vidi, *Kemmache protiv Francuske*, presuda, 27. studeni 1991., Serija A, br. 218., gdje je nacionalni sud previše vremena utrošio na utvrđivanje mentalnog zdravlja tužitelja prije nego što mu je dopustio razvod. Ili predmet *Bock protiv Njemačke* presuda, 29. ožujka 1989., Serija A, br. 150. gdje je previše vremena utrošeno na pregovore koji su mogli dovesti do nagodbe.

335 Vidi, *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*, presuda, 13. srpnja 1983., Serija A, br. 66 i *Guincho protiv Portugala*, presuda, 10. srpnja 1984., Serija A., br. 81.

336 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 54-55.

337 Vidi, *Boddaert protiv Belgije*, presuda, 12. listopada 1992., Serija A, br. 235-D.

338 *Ewing protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka, 6. svibnja 1989., br. 14720/89.

339 *Vernillo protiv Francuske*, presuda, 20. veljače 1991., Serija A, br. 198.

kašnjenje.³⁴⁰

Često je uzrok tih kašnjenja nagomilavanje predmeta u sudovima. Europski sud je takve situacije podijelio u dvije vrste. Prva se odnosi na hitne slučajeve, kao što je na primjer recesija,³⁴¹ kada iznenada dolazi do velikog porasta pokretanja postupaka, te kada država, u takvim situacijama, poduzima brze i učinkovite korake kako bi uklonila takvo stanje. Europska konvencija obvezuje države ugovornice na organiziranje svojih pravosudnih sustava na način koji omogućava rad sudova u skladu sa zahtjevima iz članka 6., stavka 1., uključujući i zahtjev za vođenjem postupaka u "razumnom roku". Privremena opterećenost sudstva ne utječe na tu obvezu države, ako one brzo poduzmu potrebne korake kojima bi riješile takve situacije.³⁴² Prema tome, države ugovornice nisu odgovorne u slučaju privremenog zaostatka svojih sudova, pod uvjetom da odmah poduzmu radnje da se popravi takva izvanredna situacija. Poduzete mjere procjenjuju se u odnosu na njihovu djelotvornost, a procjenjuje se i jesu li poduzete pravodobno. Mjere poduzete kasnije ne mogu promijeniti činjenicu prekoračenja razumnog roka. Kada to procjenjuje, Europski sud je spreman uzeti u obzir političke i društvene prilike zemlje.

Druga vrsta je strukturalnog tipa, i javlja se kada se pojavljuje više predmeta nego što ih pravosudni organi mogu riješiti. Tada se "manje važni" predmeti ostavljaju po strani, kako bi se riješili kritičniji, ili do takve situacije dolazi ako je država u kritičnoj situaciji, a nije bila učinkovita prilikom njenog otklanjanja. Europski sud u takvim situacijama smatra da je neprimjereno svako produživanje postupaka izvan onoga što se može smatrati razumnim rokom. Tako je Europski sud smatrao kako do takvih kašnjenja dolazi ako previše vremena prođe do donošenja presude ili ako se odgađaju saslušanja zbog toga što suci rješavaju istodobno veliki broj predmeta,³⁴³ pa se preopterećenost sudstva općenito ne prihvaća kao opravdanje.

Europski sud je posebno iznio svoj negativan stav prema takvom opravdavanju nadležnih vlasti u predmetu *Guincho protiv Portugala*.³⁴⁴ G. Guincho je doživio prometnu nesreću u Portugalu 1976. Tražio je naknadu štete, ali taj je postupak trajao skoro četiri godine. Kada je podnio svoj zahtjev u Strasbourgu, žaleći se na duljinu postupka, Vlada je istaknula kako je u to vrijeme pravosudni sustav u Portugalu djelovao u izvanrednim okolnostima: demokracija je ponovno uspostavljena

340 Nuala, M., Harby, C., Pravo na ..., cit., str. 60.

341 Vidi, *Buchholz protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 6. svibnja 1981., Serija A, br. 42.

342 Vidi npr. *Milasi protiv Italije*, presuda, 25. lipnja 1987., Serija A, br. 119. Isto to je Europski sud iznio u presudi *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*, presuda, 13. srpnja 1983., Serija A, br. 66.

343 Janis, M., Kay, R., Bradely, A., op. cit., str. 419.

344 *Guincho protiv Portugala*, presuda, 10. srpnja 1984., Serija A., br. 81.

tek 1974.; novoosnovane ustanove su se tek trebale uskladiti; oko milijun ljudi se doselilo iz bivših kolonija. Uz to, domaći sudovi su trebali steći povjerenje u doba velike ekonomske recesije. Poduzeto je nekoliko mjera kako bi pravosuđe moglo funkcionirati, ali u razdoblju između 1974. i 1979. broj podnesenih tužbi se ipak udvostručio. Europski sud je prihvatio ove argumente kao i činjenicu da "privremena preopterećenost sudova ne predstavlja, odmah, međunarodnu odgovornost države prema Europskoj konvenciji, ako je ta država brzo poduzela učinkovite mjere za uklanjanje takve situacije." Međutim, Europski sud je podsjetio kako je ratifikacijom Europske konvencije Portugal prihvatio obvezu organiziranja svog pravosudnog sustava koji će biti u skladu sa zahtjevima iz članka 6., stavka 1., uključujući i obvezu provođenja postupaka u razumnom roku. Posebno je bila istaknuta važnost zahtjeva za pravilnim funkcioniranjem pravosudnog sustava. Nakon toga, Europski sud je ispitivao mjere, koje je u tom smislu, poduzeo Portugal i zaključio kako su one bile nedovoljne i provedene sa zakašnjenjem. Dalje, kada je riječ o pitanju je li nedostatak osoblja ili opća opterećenost upravnim stvarima isprika za nepridržavanje standarda razumnog roka,³⁴⁵ Europski sud je zauzeo stav da ona to nije.

U predmetu *Martins Moreira protiv Portugala*,³⁴⁶ Europski sud je utvrdio da se razna odlaganja mogu pripisati domaćim sudovima, uključujući i tromjesečni razmak između saslušanja podnositelja pred sudom i donošenja preliminarne odluke, kao i četveromjesečno odlaganje zbog donošenja odluke o stručnom liječničkom mišljenju. Druga odlaganja o kojima je ovdje riječ odnosila su se na osmomjesečni razmak od trenutka kada je podnositelj uložio žalbu i datuma kada je taj predmet zaveden u registar žalbenog suda. Europski sud utvrdio je da su domaći sudovi opterećeni velikim brojem neriješenih predmeta, što predstavlja dio organizacijskog problema. Međutim utvrdio je i kako nije učinjeno ništa da se takvi problemi riješe. Drugi oblici kašnjenja proizašli su iz postupka koji se vodio zbog pribavljanja medicinskih izvještaja. Trebalo je dvije godine da se obave sva medicinska ispitivanja. Europski sud utvrdio je da su domaći sudovi odgovorni i za ta kašnjenja, budući da su medicinske ustanove javne i da one zbog nedostatka resursa nisu mogle brzo djelovati. U svakom slučaju sudovi snose opću odgovornost za ekspeditivnost u svim stadijima postupka. Temeljem toga, Europski sud zaključio je da je došlo do povrede prava na pošteno suđenje u razumnom roku, što je u suprotnosti s člankom 6., stavkom 1.

Nadalje, u predmetu *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*³⁴⁷ Europski sud

345 Vidi npr. *De Cubber protiv Belgije*, presuda, 26. listopada 1984., Serija A, br. 86., *Guincho protiv Portugala*, presuda, 10. srpnja 1984., Serija A, br. 81.

346 *Martins Moreira protiv Portugala*, presuda, 26. listopada 1988., Serija A, br. 143.

347 *Zimmermann i Steiner protiv Švicarske*, presuda, 13. srpnja 1983., Serija A, br. 66.

smatrao je da je zadatak država da: “organiziraju svoje pravne sustave tako da omogućе sudovima poštovanje prava prema članku 6. uključujući i onaj o suđenju u razumnom roku.” U tom su predmetu prošle tri i pol godine prije nego što je žalbeni sud uzeo u razmatranje žalbu podnositelja. Europski sud utvrdio je da je žalbeni sud u to vrijeme bio preopterećen neriješenim predmetima. Nacionalne vlasti su to smatrale privremenim problemom i poduzele su neke mjere da se taj problem riješi. Međutim, dok je žalbeni sud shvatio da se radi o organizacijskom problemu i bio spreman poduzeti neophodne korake da se takva situacija ispravi, mjere koje je donijelo zakonodavno tijelo, izglasavanje odluke o povećanju broja sudaca s dvadeset i osam na trideset i broja tajnika suda i drugih djelatnika s dvadeset i četiri na dvadeset i osam, nisu bile dostatne za rješavanje problema. Europski sud utvrdio je da se broj predmeta povećao razmjerno povećanju broja parnica. Prema tomu, protek od tri i pol godine za rješavanje predmeta na žalbenom sudu bio je prema mišljenju Europskog suda predug. Ovdje je Europski sud istaknuo i da je u ovakvoj procjeni spreman uzeti u obzir i politički i socijalni kontekst u svakoj državi. Uzevši sve navedeno u obzir Europski sud utvrdio je da je došlo do povrede članka 6., stavka 1.³⁴⁸

Europski sud bio je popustljiviji, pri ocjenjivanju tih kriterija, u predmetu *Süßmann protiv Njemačke*,³⁴⁹ u kojem se podnositelj žalio na duljinu postupka pred njemačkim Saveznim ustavnim sudom. Europska komisija jednoglasno se složila kako je ovdje došlo do povrede članka 6., stavka 1. Međutim, nije se složio s Europskom komisijom i zaključio je da nije bilo povrede članka 6., stavka 1. jer sama uloga Ustavnog suda, kao čuvara ustavnog poretka, zahtijeva ponekad proučavanje i drugih čimbenika, npr. prirodu predmeta i njegovu važnost u političkom i socijalnom pogledu, a ne samo uobičajeni kronološki red kojim predmeti dolaze na listu toga suda. Europski sud nadalje je primijetio i kako je podnositeljeva žalba bila podnesena istodobno sa žalbama javnih djelatnika Demokratske Republike Njemačke koji su se žalili na odredbe Ugovora o njemačkom ujedinjenju, a koje su dovele do prekida ugovora o radu za preko 300 000 osoba. Uzimajući sve to u obzir, Europski sud je zaključio: “imajući na umu jedinstveni politički kontekst ujedinjenja Njemačke i ozbiljne socijalne posljedice koje su proizašle iz okončanja ugovora o radu, Savezni Ustavni sud je opravdano dao prioritet tim slučajevima”. Iz toga je vidljivo kako je do toga zaključka došlo zbog posebnog položaja ustavnih sudova, pa možemo reći kako je primjena članka 6. na ustavne sudove uvijek podložna određenom stupnju rasprave.³⁵⁰

348 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 55.

349 *Süßmann protiv Njemačke*, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgements and Decisions 1996-IV.

350 Vidi npr. *Buchholz protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 6. svibnja 1981., Serija A, br. 42.

U predmetu *Capuano protiv Italije*³⁵¹ talijanska vlada istaknula je kako su za odlaganje postupka, koje je trajalo više od šest godina, odgovorni vještaci koji su prekasno dali svoja mišljenja. Europski sud smatrao je da je dotični sud odgovoran za kašnjenja koja su se dogodila u odnosu na iznošenje mišljenja vještaka. Sud mora stvoriti vještaku uvjete da može vještačiti.

U predmetima *Idrocalce protiv Italije*³⁵² i *Tummineli protiv Italije*³⁵³ Europski sud je došao do istoga zaključka u vezi s odlaganjem saslušavanja svjedoka. Sama činjenica da vlasti države nisu poštovalе zakonske, vremenske rokove nije sama po sebi u suprotnosti sa člankom 6., stavkom 1. Međutim, zakonodavstvo ili sudska praksa koja pravi prepreke na putu podnositelja da odmah pokrene postupak, kao i zakonodavstvo koje mu omogućava ostavljanje druge strane, pretjerano dugo vremensko razdoblje u neizvjesnosti oko toga hoće li biti poduzeta neka radnja ili ne, bez razumnog vremenskog ograničenja, kojim bi se takvo postupanje moglo spriječiti, dovodi do povrede članka 6. Europske konvencije. Kod odlaganja saslušanja svjedoka nema opravdanja jer sud i policija, dakle država – druga strana, imaju zakonske mjere za pronalaženje i privođenje svjedoka.

3.3.4. Važnost predmeta spora za podnositelja

Sljedeći čimbenik koji Europski sud uzima u obzir pri ocjenjivanju je li povrijeđen članak 6., stavak 1. Europske konvencije, tj. čimbenik koji se mora uzeti u obzir pri određivanju razumnosti trajanja postupka, jest važnost predmeta spora za podnositelja, jer je iznimno značajno od kolike je važnosti predmet spora za podnositelja. Tako, kada je riječ o određenim pitanjima, Europski sud mora postupati s još više pažnje i učinkovitije. U predmetu *H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁵⁴ Europski sud je zaključio:

“U predmetima u kojima se raspravlja o egzistencijalnim pitanjima za podnositelja, nadležne vlasti moraju postupati s dužnom pažnjom ... tu uvijek postoji opasnost da će postupovne odgode dovesti do rješavanja pitanja povodom kojeg je pokrenut postupak, prije nego što domaći sud, uopće, uspije održati raspravu o njemu.”

U tom predmetu koji je pokrenula majka zbog trajanja postupka, a koji se odnosio na pristup njezinom djetetu koje je bilo povjereno na brigu lokalnim vlastima,

351 *Capuano protiv Italije*, presuda, 25. lipnja 1987., Serija A, br. 119.

352 *Idrocalce S.r.l. protiv Italije*, presuda, 27. veljače 1992., serija A, br. 229-F.

353 *Tummineli protiv Italije*, presuda, 27. veljače 1992., serija A, br. 23-H.

354 *H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. srpnja 1987., Serija A, br. 120-B.

Europski sud je posebno naglasio značaj onoga što je za podnositeljicu time bilo ugroženo u ovom postupku. Taj postupak nije bio odlučujući samo za njezine buduće odnose s vlastitim djetetom, već je imao posebnu osobinu nemogućnosti poništavanja učinaka, uključujući i ono što je Visoki sud slikovito opisao kao “zakonsku giljotinu” - usvajanje djeteta. U tim okolnostima Europski sud zahtijevao je poseban napor u smislu pravodobnosti i učinkovitosti vlasti.³⁵⁵

To je potvrđeno u predmetima u kojima se raspravljalo o obiteljskim odnosima (npr. *Bock protiv Savezne Republike Njemačke*),³⁵⁶ starateljskim odnosima (navedeni predmet *H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*). Tu je značajan i predmet *Hokkanen protiv Finske*³⁵⁷ u kojemu je Europski sud zaključio da je “osnovno da se predmeti koji se odnose na starateljstvo rješavaju brzo” kao i u radnim odnosima.³⁵⁸ Tu spadaju i sporovi vezani uz mirovinu, osobito ako je podnositelj poodmakle dobi. Odvjetnici moraju posebno istaknuti takve okolnosti i pozvati se na činjenicu da je podnositelj zbog starosti u posebno teškoj situaciji ili zbog svojih godina nije svejedno koliko će čekati na rješenje spora. Nadalje, u slučajevima u kojima su osobe zaražene virusom side transfuzijom krvi, u bolnicama kao što je to bilo u predmetu *X protiv Francuske*.³⁵⁹ U tom predmetu podnositelj je bio hemofilicar koji je preminuo mjesec dana prije izricanja presude suda. Zbog hemofilije bio je podvrgnut određenom broju transfuzija krvi te tako zaražen virusom HIV-a. G. X tražio je naknadu od državnih tijela. U trenutku kada je Europski sud počeo razmatrati ovaj predmet, postupak pred domaćim sudovima trajao je već više od dvije godine. Europski sud zaključio je da su domaća tijela, iako sama nisu prouzročila nepotrebno odlaganje, ipak morala djelovati s izuzetnom pažnjom i brzinom s obzirom na to da je očekivani životni vijek podnositelja bio drastično skraćen zbog bolesti. Europski sud utvrdio je da nacionalne vlasti nisu iskoristile sva sredstva koja su imala na raspolaganju za ubrzanje pravnog postupka. Europski sud je stoga zaključio da je došlo do povrede članka 6., stavka 1.

Nadalje, u slučaju prometnih nesreća kao što je to Europski sud ustanovio u predmetu *Silva Pontes protiv Portugala*.³⁶⁰ Tu je bila potrebna posebna revnost jer je podnositelj zahtijevao odštetu zbog teških ozljeda zadobivenih u prometnoj nesreći. To je osobito značajno, ako je došlo do osobito teških tjelesnih povreda ili

355 Van Dijk, P. et al., op. cit., str. 420 – 421.

356 *Bock protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 29. ožujka 1989., Serija A, br. 150.

357 *Hokkanen protiv Finske*, presuda, 23. rujna 1994., Serija A, br. 299-A.

358 *Obermeier protiv Austrije*, presuda, 28. lipnja 1990., Serija A, br. 179.

359 *X. protiv Francuske*, presuda, 23. ožujka 1991., Serija A, br. 234-C.

360 *Silva Pontes protiv Portugala*, presuda, 23. ožujka 1994., Serija A, br. 286-A.

u postupcima koji su vezani uz smrt neke osobe. Sve su to okolnosti koje zahtijevaju rješavanje predmeta u što kraćem roku. U tu kategoriju spadaju, zatim, slučajevi u kojima se raspravlja o građanskom statusu i položaju,³⁶¹ tj. statusni predmeti, a i stečajni postupci. Uz to ovdje spadaju i slučajevi u kojima se zadržava optuženog do donošenja odluke u kaznenom postupku koji se vodi protiv njega. Stoga možemo reći da su to su glavne vrste predmeta kod kojih se zahtijeva posebna brzina u odlučivanju.

Općenito govoreći, Europski sud će primjenjivati strože standarde kada se radi o kaznenim postupcima, jer je u tim slučajevima, najčešće, podnositelj duže vrijeme proveo u pritvoru, do podnošenja zahtjeva Europskom sudu, te također on može nakon donošenja konačne odluke biti osuđen na zatvorsku kaznu. Nasuprot tomu, okončanje građanskog postupka ne mora imati teže posljedice za podnositelja. Primjerice, u određenom broju slučajeva, Europski sud utvrdio je kako država nije prekoračila stupanj slobodne procjene prilikom provođenja nadzora nad pravom mirnog uživanja vlasništva koje jamči članak 1., Protokola 1., ali je ustanovio da je postupak kroz koji je država donosila odluke vezane uz to pravo, predstavljao povredu zahtjeva za razumnim rokom iz članka 6. Glavna iznimka od te fleksibilnosti, koja se dopušta državi u građanskim i kaznenim predmetima, pojavljuje se u predmetima vezanim uz osobe koje su zaražene virusom side transfuzijom krvi, a koja nije bila podvrgnuta potrebnoj kontroli, kao što je i gore navedeno. U takvim slučajevima traži se “posebna pažnja” u postupanju nadležnih tijela, jer njihov propust djelovati ekspeditivno, tada ima puno veću težinu.

3.4. Posljedice prekoračenja razumnog roka

Zahtjev za suđenjem u razumnom roku podjednako zahtijeva da to vrijeme ne smije biti nerazumno kratko, u smislu onemogućavanja strankama u postupku da na pravi način pripreme predmet. Članak 6., stavak 1. ne govori o posljedicama u postupku ako zahtjev razumnog roka nije poštivan. Izgleda da iz ove odredbe proizlazi kako bi se, ako je razumno vrijeme prekoračeno, i posljedično se u razumnom roku više ne može odlučiti o tom pitanju, postupak morao prekinuti, a građanski postupak ili kaznena optužnica proglasiti neprihvatljivom. Međutim, strasburški organi prihvatili su fleksibilniji stav i naveli: “Pretjerano trajanje kaznenog postupka može u načelu biti kompenzirano mjerama domaćih vlasti, uključujući posebno smanjenje kazne po osnovi trajanja postupka.”³⁶²

Ovo gledište, koje je, teško pomiriti s tekstom članka 6., stavka 1., nudi prihvatljivije rješenje u nekim slučajevima. U građanskim postupcima podnositelj ne smije postati

361 Vidi, *Bock protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 29. ožujka 1989., Serija A, br. 150.

362 *Eckle protiv Njemačke*, presuda, 15. srpnja 1982., Serija A, br. 51.

žrtva nerazumnog odlaganja za koje su krivi javni organi vlasti; obje strane mogu biti žrtve odlaganja i imaju pravo na neki vid pravedne satisfakcije. A u kaznenim postupcima, javni interes gonjenja i osuđivanja kriminalaca može biti toliko velik pa gonjenje ne smije biti prekinuto zbog jednog jedinog razloga – povrede zahtjeva za poštovanjem razumnog roka. Druga, proporcionalnija kompenzacija treba se dodijeliti žrtvi koja je pretrpjela takvu povredu.³⁶³

³⁶³ Van Dijk, P., et al., op. cit., str. 422 – 423.

4. PREŠUTNA PRAVA I NAČELA

4.1. Pravo na pristup sudu

4.1.1. Pristup sudu

Pravo na pošteno suđenje sadrži i pravo pojedinca na pristup sudu, iako ga članak 6. Europske konvencije izričito ne navodi te je ono jedno od prešutnih prava. Poštenu sudski postupak započinje navodeći da pojedinac ima pravo na pristup sudu koji omogućava sve oblike sudske zaštite. Tako pravo na pristup sudu, ali i pravo na pristup drugim tijelima i institucijama pravosudnog sustava (eng. *access to justice*, pravo na pristup pravosuđu) mora postojati i mora biti osigurano zakonom, tj. mora biti stvarno i djelotvorno. Također, pravo na pristup sudu temelj je vladavine prava što je i navedeno u Preambuli Europske konvencije kao dio “zajedničkog nasljeđa” država članica Vijeća Europe. Štoviše, drukčije tumačenje ovog prava bilo bi u suprotnosti s opće priznatim načelom zakonitosti.

Europski sud smatra da članak 6. osigurava svakome pravo na podnošenje tužbe sudu zbog povrede njegovih građanskih prava i obveza, odnosno u slučaju podizanja optužnice protiv njega. Tako, on obuhvaća pravo na sud, a pravo pristupa sudu, tj. pravo na pokretanje postupka pred sudom predstavlja samo jedan njegov dio.

U predmetu *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁶⁴ Europski sud je utvrdio:

“Kada bi članak 6., stavak 1. bio shvaćen kao nešto što se isključivo odnosi na vođenje postupka koji je već pokrenut pred sudom, države ugovornice bi mogle bez povrede odredaba ovog članka eliminirati svoje sudove, ili im oduzeti njihovu nadležnost rješavanja sporova u građanskim predmetima i tu nadležnost povjeriti tijelima ovisnima o vladi... Prema mišljenju Europskog suda, bilo bi neshvatljivo da članak 6., stavak 1. detaljno opisuje postupovna prava koja stranke imaju u parnici u tijeku, a da prvo ne zaštiti ono što samo po sebi omogućava korist od takvih jamstava, tj. pristup sudu. Karakteristike kao što su pošteno, javno i brzo vođenje sudskih postupaka nemaju nikakvu vrijednost ako nema sudskih postupaka.

(...)

(...) iz ovog slijedi da pristup sudu predstavlja element koji

³⁶⁴ *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

je inherentan u pravu koje jamči članak 6., stavak 1. Ovo nije nikakvo ekstenzivno tumačenje koje nameće nove obveze državi ugovornici: ono se temelji upravo na prvoj rečenici članka 6., stavka 1., koju treba gledati u njezinom kontekstu imajući na umu cilj i svrhu Europske konvencije, a koja je međunarodni ugovor sa snagom zakona i opća pravna načela.

Europski sud time zaključuje da članak 6., stavak 1., osigurava svim osobama pravo na pokretanje bilo kakvog postupka pred sudom ili tribunalom u vezi s bilo kojim građanskim pravom ili obvezom. Ovaj članak tako uključuje pravo na sud, unutar kojega je i pravo pristupa, tj. pravo pokretanja sudskog postupka u građanskim predmetima koje predstavlja samo jedan njegov dio.”

Također, pravo na pristup sudu obuhvaća i pravo na donošenje konačne odluke u sporu, a ne samo pravo na pokretanje postupka. Stoga to pravo obuhvaća i izvršenje konačnih i pravno obvezujućih odluka. Tako je u predmetu *Multiplex protiv Hrvatske*³⁶⁵ izneseno:

“Europski sud ponavlja kako postupovna prava prema članku 6. osiguravaju svima pravo da svaki zahtjev koji se odnosi na njihova prava i obveze građanske prirode podnesu sudu; na taj način on obuhvaća “pravo na sud”, s time da pristup, tj. pravo pokrenuti postupak pred sudovima u građanskim stvarima, predstavlja jedan njegov oblik.”

U predmetu *Kutić protiv Hrvatske*³⁶⁶ Europski sud je utvrdio:

“... da se člankom 6., stavkom 1. Europske konvencije jamči pravo pristupa sudu radi rješavanja građanskih sporova. Europski sud smatra da ovo pravo pristupa sudu ne obuhvaća samo pravo pokretanja postupka, već i pravo da sud “riješi” spor. Bilo bi iluzorno kada bi pravni sustav države ugovornice pojedincu omogućavao podnošenje građanske tužbe sudu, a da mu pritom ne omogućava rješavanje predmeta donošenjem konačne odluke u sudskom postupku. Isto tako, bilo bi nezamislivo da članak 6., stavak 1. sadržava podroban opis postupovnih prava koja se pružaju strankama u parnici – tj. poštenu, javni i brzi postupak – bez da im osigurava konačno rješavanje njihovih građanskih

³⁶⁵ *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

³⁶⁶ *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

sporova.”

U predmetu *Immobiliare Saffi protiv Italije*³⁶⁷ Europski sud je nadodao i:

“da bi pravo na sud bilo iluzorno ako bi se dopustilo da u državama ugovornicama konačne i pravno obvezujuće odluke ostanu neprovedene i to na štetu jedne od stranaka. Bilo bi nepojmljivo da članak 6. detaljno propiše postupovna prava koja stranke imaju - poštenu javni i učinkoviti postupak – bez pružanja zaštite glede provedbe sudskih odluka. Konstruirati članak 6. na način da jamči samo pravo na pristup sudu i vođenje postupka vodilo bi po svoj prilici, u situaciju koja je nespojiva s načelom vladavine prava, koje su se države ugovornice obvezale poštivati kada su ratificirale Europsku konvenciju. Izvršenje presuda donesenih od strane bilo kojeg suda treba stoga smatrati sastavnim dijelom suđenja u smislu članka 6.”³⁶⁸

Vladavina prava i načelo pravne sigurnosti, također su vrlo važni dijelovi zahtjeva za ostvarenje prava na obvezujuće rješavanje sporova. U predmetu *Brumarescu protiv Rumunjske*³⁶⁹ ovo je načelo povrijeđeno zbog ovlasti *Procureura generale* u Rumunjskoj koji je mogao oboriti cjelokupni sudski postupak. U *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*³⁷⁰ “nadzorni postupak” bio je u suprotnosti s načelom pravne sigurnosti. Tu su se konačne odluke sudova beskonačno ispitivale zbog diskrecijske ovlasti za preispitivanje sudskih odluka predsjednika Visokog arbitražnog suda, javnog pravobranitelja i njegovih zamjenika.³⁷¹

U predmetu *Lawyer Partners a.s. protiv Slovačke*³⁷² Europski sud je utvrdio da i tehničke zapreke mogu dovesti do povrede prava na pristup sudu. Ovdje su sudovi odbijali zaprimiti tužbe zbog toga što su podnesene na DVD-u, jer nisu imali potrebnu opremu za takav način podnošenja. Međutim, Europski sud je utvrdio da je takav postupak, koji su koristili tužitelji bio u potpunosti u skladu s opsegom predmeta,

³⁶⁷ *Immobiliare Saffi protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V.

³⁶⁸ Maričić, D., op. cit., str. 19.

³⁶⁹ *Brumarescu protiv Rumunjske*, presuda, 23. siječnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 1999-VII.

³⁷⁰ *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*, presuda, 25. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

³⁷¹ Leach, P., op. cit., str. 253.

³⁷² *Lawyer Partners a.s. protiv Slovačke*, presuda, 16. lipnja 2009., br. 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08, 29557/08.

budući da se on sastojao od 70 000 pokušaja za povrat duga, a podaci na DVD-u bili su spremljeni na 43.800,000 stranica.³⁷³

Također, ako domaće pravo ne pruža mogućnost sudske revizije, pri čemu se misli na pravo suda da ispita svaki zahtjev, postoji povreda članka 6. Na određeni način članak 6. u znatnoj mjeri preuzima funkciju članka 13. (pravo na djelotvorni pravni lijek). Međutim, članak 6. puno je širi od članka 13. jer podrazumijeva pravo na sud i primjenjuje se na sva tumačenja građanskih prava i obveza, a ne samo na ona vezana na jedno pravo koje jamči Europska konvencija.³⁷⁴

Nadalje, djelomična ili privremena zaprjeka koja onemogućava pristup sudu, također se smatra njegovom povredom.³⁷⁵ U predmetu *K.H. i ostali protiv Slovačke*³⁷⁶ ženama romskoga podrijetla onemogućen je uvid u izvornu medicinsku dokumentaciju za koju se sumnjalo da sadrži podatke o njihovoj sterilizaciji nakon poroda, a na koju nisu pristale. Europski sud je utvrdio da, iako podnositeljicama nije u potpunosti povrijeđeno pravo na podnošenje tužbe u građanskom postupku, stroga primjena nacionalnog zakonodavstva nametnula je ograničenja njihovom pravu na učinkovito iznošenje predmeta pred sudom.³⁷⁷

4.1.2. Pravo na pristup sudu – pojam suda pune jurisdikcije

Do povrede prava na pristup sudu doći će i kada Europski sud ustanovi da domaći sud nema potpunu jurisdikciju za odlučivanje o činjenicama i pravnim pitanjima predmeta iznesenog pred njega. Pri utvrđivanju takve povrede, Europski sud razmatra predmet spora, može li sud, pa iako ima i ograničenu nadležnost primjereno ispitati sporna pitanja, način donošenja odluke, sadržaj spora, uključujući i željene i stvarne osnove tužbenog zahtjeva ili žalbe.

U predmetu *Bryan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁷⁸ radilo se o vođenju postupka zbog povrede dozvole planiranja. Europski sud zaključio je da nije došlo do povrede članka 6., iako je mogućnost podnošenja žalbe Visokom sudu bila pravno ograničena, a samim time i njegova jurisdikcija za odlučivanje o činjenicama. To je proizlazilo iz posebnoga karaktera planiranja, koje je prema mišljenju Europskog suda, bio tipičan primjer izvršenja diskrecijske ovlasti vlasti kojom se regulira ponašanje građana. Samo razmatranje žalbe od Visokog suda time nije povrijedilo članak 6. iako nije

373 Annual Report 2009., op. cit., str. 78.

374 Nuala, M., Harby, C., Pravo na ..., cit., str. 30 – 31.

375 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 197.

376 *K.H. i ostali protiv Slovačke*, presuda, 28. travnja 2009., br. 32881/04.

377 Annual Report 2009., op. cit., str. 77.

378 *Bryan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 22. studeni 1995., Serija A, br. 335-A.

imao punu jurisdikciju.

Međutim, u predmetu *Vailescu protiv Rumunjske*³⁷⁹ Europski sud je ustanovio povredu članka 6. jer sud nije imao jurisdikciju za odlučivanje o tužbi za povratak konfiscirane imovine za vrijeme komunističkog režima. Europski sud je prihvatio tumačenje domaćega zakona od Vrhovnog suda Rumunjske kojim je ustanovljeno da niti jedan sud nije bio nadležan za odlučivanje o podnositeljevoj tužbi. To svoje pravo, podnositelj je mogao ostvariti u postupku pred Glavnim odjelom *Procureura generale*. Europski sud je ustanovio da takav odjel nije nezavisni sud u smislu članka 6., stavka 1.³⁸⁰

U predmetu *Palaoro protiv Austrije*³⁸¹ Europski sud je odredio da ako donošenje odluka u predmetima gdje upravne vlasti odlučuju o upravnim prekršajima, koji se mogu podvesti pod pojam “kaznene optužnice” prema članku 6. Europske konvencije, kao što su predmeti koji se odnose na prekoračenje brzine na autocesti, ne zadovoljavaju zahtjeve iz tog članka, onda one moraju biti podvrgnute nadzoru “sudskog tijela koje ima punu jurisdikciju”. To znači da sudsko tijelo mora imati ovlasti za ukidanje odluka nižih tijela zbog svih činjeničnih i pravnih razloga. Ako u ovakvim okolnostima Ustavni sud ispituje samo pravna pitanja tada on ne zadovoljava zahtjeve iz članka 6. Slično ako Upravni sud nije ovlašten na ukidanje odluka zbog pravnih i činjeničnih razloga ne može se smatrati sudom u smislu članka 6.³⁸²

U *Schmautzer protiv Austrije*³⁸³ Europski sud je ustanovio:

“da odluke upravnih tijela koje same po sebi ne udovoljavaju zahtjevima članka 6.,– kao što je slučaj u ovom predmetu (...) – moraju biti podložne naknadnoj kontroli sudskog tijela koje ima punu jurisdikciju. To uključuje ovlast ukidanja odluke nižeg tijela zbog svih činjeničnih i pravnih razloga.”

4.1.3. Pravo na pristup sudu i karakteristike stranaka u postupku

U nekim predmetima pristup sudu odbijen je zbog karakteristika stranke u postupku. Europski sud je utvrdio da ograničenja kao što su pravo pristupa sudu

379 *Vailescu protiv Rumunjske*, presuda, 22. svibnja 1998., Reports 1998-III.

380 Nuala, M., Harby, C., The right to ..., cit., str. 43.

381 *Palaoro protiv Austrije*, presuda 23. listopada 1995., Serija A, br. 329 B.

382 United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in cooperation with the International Bar Association, Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9Titleen.pdf>, 2003., 15. rujna 2007.

383 *Schmautzer protiv Austrije*, presuda, 28. rujna 1995., Serija A, br. 328-A.

maloljetnicima, mentalno oboljelim osobama, pristup strankama koje ometaju postupak i pristup strankama u postupku koji se vodi zbog njihovog bankrota predstavlja zakonom opravdani cilj.

Međutim, države ne mogu uskratiti to pravo samo zato što smatraju da za to postoje opravdani razlozi. Takve razloge uvijek detaljno ispituje Europski sud. U predmetu *Canea katolička crkva protiv Grčke*³⁸⁴ grčki sud je ustanovio da crkva kao podnositelj nema pravnu osobnost prema grčkom pravu. To je dovelo do odbacivanja tužbe podnesene zbog utvrđivanja njezinih imovinskih prava. Međutim, Europski sud je utvrdio kako je takva odluka u suprotnosti s pravom na sud te je time došlo do povrede članka 6.

Europski sud je ustanovio i povredu u predmetu u kojem je pravo na pokretanje postupka imalo posebno tijelo, usprkos izravnom interesu podnositelja u takvom postupku. U predmetu *Philis protiv Grčke*³⁸⁵ podnositelj koji je bio inženjer po struci, tražio je naknadu za obavljene posao. Takvu tužbu mogla je podnijeti samo Grčka inženjerska komora. Europski sud utvrdio je da je takav postupak omogućavao inženjerima iskusno pravno zastupanje uz smanjene troškove, ali to nije bilo dostatno za opravdanje lišavanja podnositelja prava na podnošenje tužbe.³⁸⁶

4.1.4. Pravo na pristup sudu i pravna pomoć

U određenim okolnostima nužna je stručna pravna pomoć kojom se pojedincu osigurava uživanje prava na pristup sudu. Kada je riječ o osobama koje nemaju sredstava za plaćanje pravne pomoći taj je zahtjev moguće ispuniti tako da im se dodijeli besplatna pravna pomoć ili na drugi način kada ne postoji takav vid građanske pomoći.³⁸⁷ Tako primjerice, u predmetu *Andronicou i Constantinou protiv Cipra*³⁸⁸ utvrđeno je kako u pojedinim zemljama, koje su unutar Vijeća Europe kao što je Cipar ne postoji točno propisan postupak dobivanja pravne pomoći u građanskim predmetima, ali država može isplatiti određene iznose strankama ukoliko utvrdi da je to u konkretnom postupku doista i potrebno. Međutim, hoće li takva vrsta pravne pomoći biti smatrana povredom članka 6. ovisi o okolnostima slučaja. U predmetu *Airey protiv Irske*,³⁸⁹ supruzi koja je bila bez pravnih sredstava odbijena je pravna pomoć koja bi joj omogućila pokretanje postupka radi odvajanja od supruga.

384 *Canea katolička crkva protiv Grčke*, presuda, 16. studeni 1997., Reports 1997-VIII.

385 *Philis protiv Grčke*, presuda, 17. kolovoza 1991., Serija A, br. 209.

386 Nuala, M., Harby, C., *The right to ...*, cit., str. 40

387 Gomien, D., *Europska konvencija o ...*, cit., str. 87.

388 *Andronicou i Constantinou protiv Cipra*, presuda, 9. listopada 1997., Reports 1997-VI.

389 *Airey protiv Irske*, presuda, 9. listopada 1979., Serija A, br. 32.

Europski sud je ovdje smatrao:

“Članak 6., stavak 1. može ponekad prisiliti državu da osigura pomoć odvjetnika ako je takva pomoć neophodna za djelotvoran pristup sudu, jer je pravno zastupanje obvezatno jer je to predviđeno nacionalnim pravom nekih država ugovornica u određenim postupcima, bilo zbog složenosti postupka ili konkretnog predmeta.”

Europski sud je ustanovio da podnositeljica u ovom predmetu nije imala djelotvorno pravo na pristup sudu, te tako nije mogla dobiti sudsku odluku o razvodu braka. Međutim, potrebno je reći da ne postoji jedno općenito pravo na pravnu pomoć u građanskim predmetima. Pravna pomoć nužna je samo ako je pravno zastupanje obvezatno ili zbog složenosti i vrste postupka koji se vodi. U predmetu *P, C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁹⁰ podnositeljicu je na početku postupka koji se odnosio na posvajanje njezinog djeteta zastupao odvjetnik. Međutim, nakon njegovog povlačenja s predmeta podnositeljica nije dobila odgovarajuće vrijeme u kojem bi pronašla novog odvjetnika. Europski sud utvrdio je da je time došlo do povrede članka 6. jer je pravno zastupanje bilo nužno zbog složenosti i važnosti predmeta spora za podnositeljicu.³⁹¹ U predmetu *Bertuzzi protiv Francuske*³⁹² više je odvjetnika odbilo pružiti pravnu pomoć podnositelju u postupku koji se vodio radi naknade štete koju je podnositelju prouzročio drugi odvjetnik. Zato se podnositelj morao sam zastupati što je dovelo do povrede načela jednakosti oružja. Također, u predmetu *AB protiv Slovačke*³⁹³ došlo je do povrede članka 6. jer sud nije u građanskom postupku koji je bio u tijeku, donio odluku povodom podnositeljevog zahtjeva za odvjetnikom. U predmetu *Faulkner protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁹⁴ nedostupnost pravne pomoći u građanskim predmetima smatrana je povredom prava na pristup sudu. Međutim, Europski sud je utvrdio da država može odbiti pružanje pravne pomoći, a da ne povrijedi članak 6., kada je očito da pojedinac koji traži takvu pravnu pomoć dobro poznaje važeće pravo, a nije riječ o složenim pravnim pitanjima, kao što je bilo u predmetu *Mc Vicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁹⁵ ili kao što je odlučeno u predmetu

390 *P.C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 16. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VI.

391 Nuala, M., Harby, C., *The right to ...*, cit., str. 40 – 41.

392 *Bertuzzi protiv Francuske*, presuda, 13. veljače 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-III.

393 *AB protiv Slovačke*, presuda, 4. ožujka 2003., br. 41784/98.

394 *Faulkner protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 30. studeni 1999., br. 30308/96.

395 *McVicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 9. svibnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-III.

*Del Sol protiv Francuske*³⁹⁶ kada osnove za podnošenje žalbe nisu toliko ozbiljne da zahtijevaju stručnu pravnu pomoć.³⁹⁷

Europski sud je u predmetu *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*³⁹⁸ dao opširno tumačenje prava na pravnu pomoć u građanskim predmetima. Tu je zbog nedostatka prava na pravnu pomoć u građanskim predmetima došlo do povrede članka 6. Lanac restorana brze hrane *McDonalds* pokrenuo je postupak protiv dva podnositelja tražeći naknadu zbog štete. Šteta im je počinjena distribucijom letaka u kojima su podnositelji kritizirali uslugu i hranu u *McDonaldsu*. Podnositelji nisu imali pravo na pravnu pomoć tijekom postupka, uključujući i žalbeni postupak pa su se branili sami. Jedina pravna pomoć koju su dobili bila je na volonterskoj osnovi od pojedinih odvjetnika. Suđenje je trajalo 313 sudskih dana i bilo je najduže u engleskoj sudskoj povijesti. Europski sud je ustanovio kako je predmet bio pravno i činjenično složen. Smatrao je kako zbog takve složenosti predmeta, pomoć koju su podnositelji dobili od odvjetnika volontera, kao i pomoć od suda tijekom postupka nije bila primjerena. Odgovarajuću pravnu pomoć podnositeljima mogao je pružiti samo iskusan odvjetnik koji bi bio dobro upoznat s predmetom i imao iskustva u postupcima koji se vode zbog klevete. Trajanje postupka, također je u određenoj mjeri produženo zbog nedostatka stručnoga znanja i iskustva podnositelja. Konačno, Europski sud je istaknuo kako je *McDonalds* pokrenuo postupak, a ne podnositelji.³⁹⁹

Nadalje, u predmetu *Kulikowski protiv Poljske*⁴⁰⁰ Europski sud je utvrdio da država nije obvezna osigurati pomoć branitelja za podnošenje pravnih lijekova za koje nije razumno vjerovati da će polučiti ikakav uspjeh. Međutim, došlo je do povrede članka 6. jer nacionalni sud nije obavijestio podnositelja o novom roku za podnošenje žalbe i time povrijedio podnositeljevo pravo na pristup Vrhovnom sudu.⁴⁰¹

4.1.5. Pravo na pristup sudu i imunitet

Ako je prema propisima država ugovornica, moguće pozvati se na imunitet, kojim se uskraćuje pravo na pokretanje građanskih postupaka, onda može doći do povrede prava na pristup sudu. U predmetu *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁰² radilo

396 *Del Sol protiv Francuske*, presuda, 26. veljače 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

397 Gomien, D., Europska konvencija o ..., cit., str. 87

398 *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 15. veljače 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-II.

399 Nuala, M., Harby, C., The right to ..., cit., str. 41

400 *Kulikowski protiv Poljske*, presuda, 19. svibnja 2009., br. 18353/03.

401 Annual Report 2009., op. cit., str. 77.

402 *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. svibnja 1985., Serija A, br. 93.

se o imunitetu kojim je mentalno oboljelim osobama onemogućeno pokretanje građanskog postupka protiv zdravstvenih djelatnika ili nadležnih tijela vlasti osim ako se mogu pozvati na nepoštenje ili neprimjerenu brigu. Čak i tada sudac Visokog suda mora dopustiti pokretanje postupka u kojemu se onda dokazaju nepoštenje ili neadekvatna briga. Europski sud je smatrao da takvo ograničenje pozivanja na odgovornost nadležnih vlasti nije ugrozilo bit podnositeljevog prava na pristup sudu, niti su ona prekoračila načelo proporcionalnosti. Europski sud nadalje je istaknuo kako je podnositelj mogao pokrenuti postupak zbog nehata jer je uz dopuštenje Visokog suda mogao tužiti zdravstvene djelatnike i nadležna tijela zbog nepoštenja i neprimjerene brige.

U predmetu *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,⁴⁰³ radilo se o imunitetu policijskih djelatnika, koji je bio propisan zbog zaštite javnog interesa, a na koji imaju pravo u slučaju podizanja tužbe zbog nehata, do kojeg bi moglo doći tijekom istrage ili u obavljanju njihovih djelatnosti kod prevencije kaznenih djela. Europski sud je utvrdio da su pravila o izuzeću legitimna zato što su usmjerena na održavanje djelotvornosti policije pri sprječavanju nereda i kriminala. No ipak, primjena toga pravila u ovom predmetu bez daljnjeg ispitivanja onoga što je u javnom interesu omogućilo je da se policiji da neograničeni imunitet u njezinom djelovanju i tako nastanu propusti. Zato je došlo do neopravdanog ograničavanja prava pojedinaca na donošenje odluke u postupku u kojemu se odlučuje o meritumu podnesene tužbe. Europski sud je stoga, ovdje ustanovio povredu članka 6. Ukratko rečeno, država koja sebe ili svoje djelatnike izuzme od građanske odgovornosti na temelju imuniteta u javnom interesu, mora omogućiti osobama, koje su pretrpjele štetu kao rezultat državnog djelovanja ili ponašanja, da na drugi način dobiju odštetu.⁴⁰⁴ Tako je Europski sud ustanovio kako je u predmetu *Ernst i drugi protiv Belgije*,⁴⁰⁵ izuzeće pripadnika pravosuđa od građanske odgovornosti sukladno s člankom 6. kada pojedinac ima alternativna sredstva za obeštećenje zbog štete koju je pretrpio zbog djelovanja pravosudnih djelatnika.

U *Al Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁰⁶ Europski sud nije utvrdio povredu članka 6. kada su sudovi u Ujedinjenom Kraljevstvu zauzeli stajalište da država Kuvajt ima imunitet u građanskom postupku povodom zahtjeva za naknadu štete pretrpljenu mučenjem od kuvajtskih državnih djelatnika. Europski sud je ovdje naglasio da imunitet koji ima Kuvajt u ovom postupku mora biti u skladu s međunarodnim

403 *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

404 Gomien, D., Europska konvencija o ..., cit., str. 90.

405 *Ernst protiv Belgije*, presuda, 15. srpnja 2003., br. 33400/96.

406 *Al Adsani protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. studeni 2001., br. 35763/97.

pravom.⁴⁰⁷

Slično, u predmetu *Fogarty protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁰⁸ nije došlo do povrede članka 6. u postupku koji se vodio zbog diskriminacije u zapošljavanju na radno mjesto u veleposlanstvu. Europski sud je zaključio kako se američko veleposlanstvo moglo pozvati na imunitet pred sudovima Ujedinjenog Kraljevstva. U *Kalogeropoulou i 256 ostalih protiv Njemačke i Grčke*⁴⁰⁹ podnositelji su bili rodbina žrtava stradalih u masakru za vrijeme nacističke okupacije Distoma 1944. Njihovu tužbu, kojom su tražili naknadu od Njemačke odbile su nadležne vlasti u Grčkoj, a zbog imuniteta Njemačke njihov je zahtjev proglašen nedopuštenim na temelju članka 6.⁴¹⁰ Nadalje, Europski sud je utvrdio u *McElhinney protiv Irske*⁴¹¹ da je Irska mogla priznati imunitet Ujedinjenom Kraljevstvu s obzirom na djelovanje britanskih vojnika u Sjevernoj Irskoj u smislu da se šteta koju su oni počinili mogla smatrati kao *acta jure imperii*. Ocijenivši da Irska nije prekoračila svoju slobodnu procjenu ograničavajući pravo na pristup sudu, Europski sud je primijetio da je podnositelj mogao podnijeti tužbu britanskim sudovima i tako ostvariti svoje pravo na odštetu.

Zaključno možemo reći, da premda se članak 6. primjenjuje na mnoge sporove između pojedinca i države, države ili državni djelatnici ili zaposlenici mogu biti izuzeti od vođenja sudskih postupaka na temelju raznih imuniteta.⁴¹² Također i međunarodne organizacije mogu imati imunitet u građanskim postupcima pred domaćim sudovima u državama u kojima se nalaze.⁴¹³ U odlučivanju dolazi li do povrede članka 6. zbog imuniteta međunarodnih organizacija, Europski sud stavio je naglasak na postojanje alternativnih sredstava za zaštitu prava koja potpadaju pod članak 6.

Europski sud je ispitivao i imunitet u kontekstu rasprava unutar parlamenata država ugovornica. U predmetu *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴¹⁴ podnositeljicu je zastupnik u parlamentu nazvao "susjedom iz pakla". Ona nije mogla pokrenuti postupak protiv njega jer ga je štiti zastupnički imunitet. Europski sud je smatrao kako

407 Nuala, M., Harby, C., The right to ..., cit., str. 42.

408 Fogarty protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. studeni 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-XI.

409 Kalogeropoulou i 256 ostalih protiv Njemačke i Grčke, presuda, 12. prosinca 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-X.

410 Leach, P., op. cit., str. 251.

411 McElhinney protiv Irske, presuda, Reports of Judgments and Decisions 2001-XI.

412 Vidi, Antonio Esposito protiv Italije, odluka, 5. travnja 2007., br. 34971/02.

413 Gomien, D., Europska konvencija o ..., cit., str. 90.

414 A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 17. prosinca 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-X.

je ovo ograničenje pristupa sudu opravdano zbog velike važnosti koju uživa zaštita slobodne rasprave unutar parlamenta. Međutim, Europski sud je došao do suprotnog zaključka u predmetu *Cordova protiv Italije*.⁴¹⁵ Utvrdio je da član parlamenta nije smio biti izuzet iz sudskog postupka, koji se vodio protiv njega zbog klevete izrečene izvan konteksta političkih pitanja, a na temelju imuniteta dodijeljenog rezolucijom samoga parlamenta. Isto vrijedi i kada pojedinac, koji je bio navodno oklevetan, nije imao nikakvo drugo sredstvo za obeštećenje od klevete.⁴¹⁶

U predmetu *Kart protiv Turske*⁴¹⁷ podnositelj, zastupnik u parlamentu pobijao je odluku o obustavi kaznenog postupka protiv njega za vrijeme trajanja njegovoga zastupničkog mandata. Europski sud je ustanovio da je podnositelj znao već i pri izboru za parlament da će takav poseban položaj dovesti do odgode kaznenog postupka koji se vodi protiv njega. Također je znao da se neće moći odreći takve nepovredivosti i da se ona neće moći ukloniti na njegov zahtjev. Tako, iako bi sama odgoda postupka zbog zastupničkog imuniteta mogla utjecati na pravo podnositelja da sud riješi njegov predmet, ona kao takva nije narušila samu bit toga prava u ovome predmetu.⁴¹⁸

4.1.6. Pravo na pristup sudu i mogućnost naknadnog miješanja izvršne vlasti

Načelo vladavine prava podrazumijeva dužnost države i drugih tijela javne vlasti da poštuju sudske naloge ili odluke koje su donesene protiv njih, kao i odluke donesene u kontekstu upravnog postupka.⁴¹⁹

Ako izvršna vlast može zahtijevati preispitivanje ili poništenje pravomoćne sudske presude, može doći do povrede članka 6. Na primjer, u predmetu *Sovtransavto protiv Ukrajine*⁴²⁰ Europski sud je zauzeo stav da kada su razna tijela državne vlasti ovlaštena na podnošenje prigovora o ishodu sudskog postupka, sama mogućnost da se na taj način opetovano poništi pravomoćna sudska odluka *ipso facto* proturječi načelu pravne sigurnosti. Do povrede može doći i kada najviše sudsko tijelo prenese odgovornost za rješavanje žalbi zbog povreda zaštićenih prava na izvršnu vlast.⁴²¹

415 Cordova protiv Italije, presuda, 30. siječnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-I (extracts).

416 Nuala, M., Harby, C., The right to ..., cit., str. 42 – 43.

417 Kart protiv Turske, presuda, 3. studeni 2009., br. 8917/05.

418 Annual Report 2009., op. cit., str. 77.

419 Vidi. Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports 1997-II., Immobiliare Saffi protiv Italije, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V.

420 Sovtransavto protiv Ukrajine, presuda, 25. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

421 Vidi., npr. Vasilescu protiv Rumunjske, presuda, 22. svibnja 1998., Reports 1998-III, Brumarescu

Ponekad je izvršna vlast, odgovorna za izvršenje sudskih presuda donosila vlastite odluke kojima bi poništavala ili odlagala na neodređeno vrijeme njihovo izvršenje. U predmetu *Satka i drugi protiv Grčke*⁴²² država je poništila niz presuda kojima je regulirano vlasništvo nad imovinom donoseći niz upravnih akata kojima je određivala način korištenja te imovine. U predmetu *Imobiliare Saffi protiv Italije*⁴²³ i drugim sličnim predmetima prefekti, nadležni za izvršenje sudskih odluka o povratu vlasništva nad stanovima, nisu naložili policijsku pomoć prilikom deložacije, a koja je bila određena sudskom odlukom. U predmetu *Burdov protiv Rusije*⁴²⁴ Europski sud je utvrdio da se država ne smije pozivati na financijske poteškoće kako bi izbjegla plaćanje naknade koju je odredio sud.⁴²⁵ Europski sud je u tim predmetima utvrdio da su zbog naknadnog miješanja u izvršenje presuda izvršne vlasti navedenih država podnositeljima povrijedile pravo pristupa sudu.

Također, ako miješanje izvršne vlasti u sudski postupak dovede do njegovog prekida Europski sud će uglavnom takve radnje smatrati povredom prava na pristup sudu. U predmetu *Tinnely protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴²⁶ i *Devlin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,⁴²⁷ Vlada je izdala propise o nacionalnoj sigurnosti kojima je obustavila postupke koji su se vodili zbog diskriminacije koju je počinilo od Ujedinjeno Kraljevstvo. Sve je to učinjeno bez nezavisnog ispitivanja činjenica koje su dovele do donošenja takvih propisa, a njihova je jedina svrha bila sprječavanje donošenja sudskih odluka povodom tužbi podnositelja. Zbog toga je Europski sud smatrao kako se takvo miješanje izvršnih vlasti u sudski postupak ne može smatrati opravdanima čak niti zbog sigurnosnih razloga.⁴²⁸

4.1.7. Ograničenja prava na pristup sudu

Pravo na pristup sudu nije apsolutno pravo, već ono može podlijegati ograničenjima. Takva ograničenja moguća su jer to pravo “po samoj svojoj prirodi zahtijeva regulaciju države, regulaciju koja varira u prostoru i vremenu s obzirom na potrebe i sredstva zajednice i pojedinaca” kao što je naveo Europski sud u predmetu

protiv Rumunjske, presuda, 28. listopada 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-VII.

422 Satka i drugi protiv Grčke, presuda, 27. ožujka 2003., br. 55828/00.

423 Imobiliare Saffi protiv Italije, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V.

424 Burdov protiv Rusije, presuda, 7. svibnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-III.

425 Gomien, Europska konvencija o ..., cit., str. 89.

426 Tinnely protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. srpnja 1997., Reports 1998-IV.

427 Devlin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 30. listopada 2001., br. 29545/95.

428 Leach, P., op. cit., str. 250 – 251.

Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva.⁴²⁹ U nametanju takvih ograničenja, države ugovornice uživaju određeni stupanj slobodne procjene. Međutim, kao što je to navedeno u predmetu *Ashingdane*⁴³⁰ “ograničenja ne smiju biti takva da narušavaju samu bit prava na pristup sudu.” Ograničenja se moraju temeljiti na “opravdanom cilju” te biti u skladu s načelom proporcionalnosti. “Upotrijebljena sredstava i cilj koji se njima ostvaruje moraju biti razumno proporcionalni.”⁴³¹

U predmetu *Tinnely & sinovi i dr. i McElduff i dr. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴³² Europski sud je ponovio kako se bilo kakvo ograničenje pristupa sudu ili sudskom tijelu mora temeljiti na opravdanom cilju, a sredstva koja se koriste moraju biti razmjerna tom cilju. Premda pristup sudu može u nekim okolnostima biti ograničen, npr. nastupom zastare ili zahtjevom u građanskim predmetima da tužitelj osigura sudske troškove ili ograničenjem stranačke sposobnosti maloljetnika ili duševno bolesnih osoba, ograničenja ne smiju biti takve naravi da bitno naštetu pravu na pristup sudu.⁴³³ Tako je u predmetima *Pages protiv Francuske*⁴³⁴ i *Bayle protiv Francuske*⁴³⁵ Europski sud utvrdio povredu članka 6. kada je žalbeni sud odbacio žalbu stranke na temelju toga da ona nije u potpunosti izvršila presudu na koju se žali.⁴³⁶

Nadalje, ograničenja koja neće dovesti do povrede prava na pristup sudu, odnose se na razumni rok vođenja postupka, određivanje da je na podnošenje žalbe ovlašten odvjetnik, a ne podnositelj, kao i zahtjev za osiguranjem troškova postupka. Također, može se odbiti zahtjev osobe čiji se telefon prisluškuje, a kojim ona traži utvrđivanje njegove opravdanosti putem suda sve dok takvo prisluškivanje traje. To je moguće dok je takvo prisluškivanje u skladu s člankom 8. Europske konvencije, a to je ograničenje nametnuto kako bi se osigurala učinkovitost takve mjere.⁴³⁷ U slučaju nacionalizacije trgovačkog društva jedan suvlasnik može podnijeti zahtjev za kompenzacijom u

429 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

430 Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 28. svibnja 1985., Serija A, br. 93.

431 Harris, DJ., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 199.

432 Tinnely & sinovi i dr. i McElduff i dr. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. srpnja 1998., Reports 1998-IV.

433 Vidi, npr. Brualla Gomez de la Torre protiv Španjolske, presuda, 19. prosinca 1997., Reports 1997-VIII, Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda 13. srpnja 1995., Serija A, br. 316-B, Kreuz protiv Poljske, presuda, 19. lipnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VI., Podbielski i PPU Polpure protiv Poljske, presuda, 6. srpnja 2005., br. 39199/98.

434 Pages protiv Francuske, presuda, 25. rujna 2003., br. 50343/99.

435 Bayle protiv Francuske, presuda, 25. rujna 2003., br. 45840/99.

436 Gomien, D., Europska konvencija o ..., cit., str. 86.

437 Klass protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 6. rujna 1978. Serija A, br. 28.

ime svih vlasnika kako bi se izbjegle mnogobrojne tužbe.⁴³⁸ Nasuprot tomu propis, kojim osoba ne može tražiti naknadu za izvršeni posao, već je to povjereno posebnoj organizaciji, koja onda ima i nadzor nad izvršenjem, predstavlja povredu same biti prava na pristup sudu.⁴³⁹ Slično, propis koji je zabranjivao pokretanje postupaka u kojima se raspravljalo o pravu vlasništva grčkih manastira, a za to je ovlastio Grčku crkvu, predstavljao je povredu prava manastira na pristup sudu jer je u interesu Grčke crkve bila zaštita takvog vlasništva.⁴⁴⁰

Uz navedenu mogućnost ograničavanja prava na pristup sudu, moguće je i odricanje od toga prava. Primjerice, ako stranke ugovore arbitražu umjesto da se obrate sudu. U predmetu *Deweer protiv Belgije*,⁴⁴¹ Europski sud je iznio da se odricanje prava na sud mora "posebno pažljivo ispitati". Tu je podnositelj, mesar, odabrao plaćanje novčane kazne zbog prekršaja koji se sastojao u određivanju visokih cijena bez provođenja sudskog postupka, tj. prihvaćanjem nagodbe. Međutim, ovdje je Europski sud smatrao da se podnositelj nije odrekao svoga prava na sud jer je takva njegova odluka bila donesena pod nekom vrstom prisile. Prisila se očitovala u tomu da bi prema postojećim propisima došlo do zatvaranja njegovog dućana zbog neplaćanja novčane kazne tijekom provođenja sudskog postupka, a to bi značilo velike financijske gubitke za podnositelja.

Konačno, ovdje je potrebno i reći kako je pravo na pristup sudu usko povezano s pravom na učinkovito pravno sredstvo koje Europska konvencija jamči člankom 13. Do preklapanja tih prava dolazi ako je pravo iz Europske konvencije ujedno i građansko pravo u smislu članka 6. Međutim, pravo pristupa sudu daje stroža jamstva od prava na djelotvorno pravno sredstvo iz članka 13.⁴⁴²

4.2. Načelo jednakosti oružja i kontradiktorni postupak

Uz zahtjev, da radi utvrđivanja svojih građanskih prava i obveza ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo, svatko ima pravo da njegov slučaj ispita zakonom ustanovljeni, nezavisni i nepristrani sud, članak 6. zahtijeva i da se to ostvari u poštenom i javnom postupku. Iako nije izričito navedeno u tekstu Europske konvencije poštenost u tom smislu obuhvaća načelo jednakosti oružja i kontradiktornost postupka.

Najvažnije od svih prešutnih načela iz članka 6. načelo je jednakosti oružja (ravnopravnosti stranaka) koje podrazumijeva da svaka stranka u postupku treba

438 *Lithgow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 8. srpnja 1986., Serija A, br. 102.

439 *Philis protiv Grčke*, presuda, 17. kolovoza 1991., Serija A, br. 209.

440 *Sveti manastiri protiv Grčke*, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301 – A.

441 *Deweer protiv Belgije*, presuda, 27. veljače 1980., Serija A, br. 35.

442 *Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C.*, op. cit., str. 201 – 202.

imati jednaku mogućnost iznijeti svoj stav i da niti jedna od njih ne smije biti u bitno povoljnijem položaju u odnosu na svoga protivnika. Među strankama u postupku mora se uspostaviti pravična ravnoteža.⁴⁴³ Tako je načelo jednakosti oružja uvedeno i potvrđeno u sudskoj praksi Europskog suda kao osnovni element pojma, odnosno prava na pošteno postupak. I danas je još uvijek teško dati njegovu točnu definiciju jer je u biti riječ o "kvalifikaciji ili pravnom predočenju". Međutim, načelo jednakosti oružja pojavilo se kao sredstvo ostvarivanja pravičnosti, najprije u jednom mišljenju Europske komisije 1959. u građanskom predmetu⁴⁴⁴, a potom i u kaznenom predmetu 1962.,⁴⁴⁵ u kojemu su prvi put proširena prava optuženoga na pošteno suđenje uvođenjem pojma jednakosti oružja. Tako je u predmetima *Neumeister protiv Austrije*,⁴⁴⁶ *Delcourt protiv Belgije*⁴⁴⁷ i *Bonisch protiv Austrije*⁴⁴⁸ načelo jednakosti oružja postalo načelo priznato u sudskoj praksi Europskog suda.⁴⁴⁹ Do danas Europski sud je detaljno razradio ovo načelo i za očekivati je da će i dalje to nastaviti kroz svoju sudsku praksu, uzimajući u obzir veliku važnost koju ono ima u okviru poštenoga suđenja.

Za razliku od građanskoga postupka, koji je koncipiran kao spor dviju jednakih stranaka pred nezavisnim sudom, kazneni postupak koncipiran je kao postupanje tijela kaznenog postupka koje sadržava represivne radnje i mjere protiv gonjene osobe. Cilj kaznenog postupka nije kazneno rješavanje privatnopravnog spora između stranaka, već utvrđivanje počinjenoga kaznenog djela, počinitelja i njegove krivnje, a naposljetku i izricanje odgovarajuće kazne. Zbog represivne prirode kaznenog postupka, načelo jednakosti oružja ne može podrazumijevati opću i potpunu, dakle doslovno shvaćenu jednakost između stranaka u kaznenom postupku, jer u kaznenom postupku stranke obnašaju specifične funkcije pa su stoga i njihovi procesni položaji različiti.⁴⁵⁰ Usprkos tomu Europski sud primjenjuje iste kriterije kada odlučuje o povredi načela jednakosti oružja u kaznenim i građanskim predmetima. Tako se u poštenom postupku nastoje uskladiti procesni položaji stranaka raznim procesnim sredstvima i prava koja su im dodijeljena, a jednakost oružja jedno je od njih.⁴⁵¹

443 Vidi npr. *De Haes i Gijssels protiv Belgije*, presuda, 24. veljače 1997., Reports 1997-I.

444 *Szwabowic protiv Švedske*, odluka, 30. lipnja 1959., br. 434/58.

445 *Ofner i Hopfinger protiv Austrije*, odluka, 23. studeni 1962., br. 524/59, 617/59.

446 *Neumeister protiv Austrije*, presuda, 27. lipnja 1968., Serija A, br. 8.

447 *Delcourt protiv Belgije*, presuda, 17. siječnja 1970., Serija A, br. 11.

448 *Bonisch protiv Austrije*, presuda, 2. lipnja 1986. Serija A, br. 103.

449 *Stavros, S.*, The guarantees for accused persons under article 6 of the European Convention on Human Rights, An Analysis of the Application of the Convention and a comparison with Other Instruments, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Boston, London, 1993., str. 52.

450 *Ivičević Karas*, op. cit., str. 780 – 781.

451 *Gomien, D.*, Europska konvencija o ..., cit., str. 99.

Kao što je gore navedeno, ova se načela primjenjuju i na kaznene i na građanske postupke. U kaznenim predmetima oni se poklapaju s nekim od posebnih zahtjeva iz članka 6., stavka 3., ali nisu ograničeni samo na ta prava koja u postupku ima optuženi. Primjerice u predmetu *Bönisch protiv Austrije*,⁴⁵² Europski sud je smatrao da ako sudskom vještaku, kojeg je imenovala obrana nisu pružene iste pogodnosti kao i onome kojeg je imenovala optužba ili sud dolazi do povrede članka 6., stavka 1. Slično je Europski sud ustanovio u predmetu *Fledbrugge protiv Nizozemske*⁴⁵³ kada podnositelj nije dobio priliku da se očituje o nalazu i mišljenju vještaka.⁴⁵⁴ Nadalje, u predmetu *Jespers protiv Belgije*⁴⁵⁵ Europska komisija smatrala je da načelo ravnopravnosti stranaka zajedno s pravom na pristup pravnim sredstvima i uzimajući u obzir članak 6., stavak 3. b), nameće obvezu tužiteljstvu i istražnim tijelima na iznošenje materijala koji posjeduju, ili koji bi mogli posjedovati, a koji bi mogao pomoći optuženom da se oslobodi krivnje ili utječu na smanjenje njegove kazne. Ovo se načelo proširuje i na materijal koji bi mogao narušiti vjerodostojnost svjedoka optužbe. U predmetu *Foucher protiv Francuske*,⁴⁵⁶ Europski sud je utvrdio da je došlo do povrede načela jednakosti oružja i članka 6., stavka 3. jer je tužitelj uskratio optuženom koji se branio sam pristup sudskom spisu kao i dokumentima koji su se u njemu nalazili, što je dovelo do toga da nije mogao adekvatno pripremiti svoju obranu.

U većem broju predmeta (koji su se odnosili na građanske, kaznene i disciplinske postupke) Europski sud je utvrdio povredu članka 6., stavka 1. zbog uloge, tzv. *Procureur generale*⁴⁵⁷ ili sličnih djelatnika u postupku pred kasacijskim i vrhovnim sudom Austrije, Belgije, Francuske, Nizozemske i Portugala. U tim je predmetima dolazilo do povrede zbog uskraćivanja dokaza od takvih djelatnika ili uskraćivanja izvještaja sudaca i onemogućavanju podnositelja u iznošenju protuargumenata na dokaze i davanju odgovora na navedene izvještaje. U predmetu *Yvon protiv Francuske*⁴⁵⁸ došlo je do povrede načela jednakosti oružja kada je podnositelj tražio kompenzaciju zbog izvlaštenja zemljišta, a u tom je postupku kao protivna stranka sudjelovalo tijelo koje ga je izvlástilo i predstavnik vlade. Europski sud je ovdje uzeo u obzir činjenicu da je predstavnik vlade bio u povoljnijem položaju zbog mogućnosti pristupa određenim

452 *Bönisch protiv Austrije*, presuda, 6. svibnja 1985., Serija A, br. 92.

453 *Feldbrugge protiv Nizozemske*, presuda, 29. svibnja 1986., Serija A, br. 99.

454 Nuala, M., Harby, C., *The Right to...*, cit., str. 46 – 47.

455 *Jespers protiv Belgije*, odluka, 15. listopada 1980., br. 8403/78.

456 *Foucher protiv Francuske*, presuda, 18. ožujka 1997., Reports 1997-II.

457 *Procureur generale* je sudski službenik koji u Belgiji na Žalbenom ili Kasacijskom sudu ima ovlasti u kaznenom postupku u istrazi prikupljati dokaze protiv osumnjičenika i zadržati ga u pritvoru ako je to potrebno.

458 *Yvon protiv Francuske*, presuda, 24. travnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-V.

informacijama i njegove uloge u samom postupku.

U građanskim postupcima članak 6. zahtijeva da stranke imaju pravo unakrsno ispitati svjedoke. Do povrede načela jednakosti oružja dolazi i kada je jednoj strani uskraćena mogućnost da odgovori na pisane podneske koje je domaćem sudu podnio državni pravobranitelj. U predmetu *Dombo Beheer protiv Nizozemske*⁴⁵⁹ podnositelj, društvo s ograničenom odgovornošću, pokrenulo je postupak protiv jedne banke kako bi dokazalo da je postojao usmeni sporazum između njega i banke o davanju određenih kreditnih olakšica. Samo su dvije osobe bile prisutne na sastanku na kojem je ovaj sporazum navodno postignut, jedna od njih u ime podnositelja, druga u ime banke. Međutim, domaći sud dopustio je saslušanje u svojstvu svjedoka samo osobi koja je zastupala banku. Podnositelj, odnosno navedeno društvo nije moglo pozvati osobu koja ga je zastupala jer ju je sud poistovjetio sa samim podnositeljem. Europski sud je, međutim, smatrao da su u konkretnim pregovorima sudjelovala dva predstavnika koji su bili ravnopravni i ovlašteni sudjelovati svatko u ime svoje stranke, tako da je bilo teško razumijeti zašto obojici nije bilo dopušteno svjedočenje. Time je društvo, podnositelj stavljeno u nepovoljniji položaj u odnosu na banku što je predstavljalo povredu članka 6., stavka 1. Iznoseći svoje stajalište Europski sud je zaključio: “Objema strankama u postupku mora biti dana razumna mogućnost za izlaganje svojeg predmeta uključujući i iznošenje dokaza pod uvjetima koji ih ne stavljaju u znatno podređeni položaj u odnosu na protivnika.” Slično je i u predmetu *Bricmont protiv Belgije*,⁴⁶⁰ gdje nije došlo do suočenja optuženih osoba i člana belgijske kraljevske obitelji, kao stranke koja je tražila odštetu došlo je do povrede članka 6., stavka 1. i članka 6., stavka 3.

U predmetu *Wynen protiv Belgije*⁴⁶¹ utvrđena je povreda jednakosti oružja zbog pravila o vremenskom ograničenju za podnošenje žalbe Kasacijskom sudu u građanskim postupcima. Taj se rok nije jednako primjenjivao na tuženika i žalitelja što je dovelo do toga da žalitelj nije mogao odgovoriti na podnesak tuženika.⁴⁶² U *Hentrich protiv Francuske*⁴⁶³ Uprava prihoda koristila je pravo prvokupa održavajući prenisu prodajnu cijenu. Podnositeljica nije imala stvarnu mogućnost osporiti odluku Uprave prihoda jer su joj sudovi s jedne strane odbili pružiti mogućnost da dokaže da je prodajna cijena odgovarala stvarnoj tržišnoj vrijednosti zemlje, i s druge je dopustila Upravi prihoda da ponudi potpuno besmisleno obrazloženje odluke o pravu prvokupa. Uprava prihoda svoje je razloge svela na izjavu da je cijena bila preniska. Stoga je došlo

459 *Dombo Beheer protiv Nizozemske*, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274.

460 *Bricmont protiv Belgije*, presuda, 7. srpnja 1989., Serija A, br. 158.

461 *Wynen protiv Belgije*, presuda, 5. studeni 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VIII.

462 Leach, P., op. cit., str. 257.

463 *Bricmont protiv Belgije*, presuda, 22. rujna 1994., Serija A, br. 296-A.

do povrede članka 6., stavka 1.

Međutim, u predmetu *Ankerl protiv Švicarske*⁴⁶⁴ Europski sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. Ovaj se predmet odnosio na pozivanje svjedoka. Podnositelj se žalio da je došlo do povrede načela jednakosti oružja jer sud nije dopustio njegovoj supruzi da svjedoči pod zakletvom u njegovu korist u građanskom postupku. Tvrdio je da je do takve povrede došlo jer je druga stranka u postupku mogla pozvati svjedoka kojemu je sud dopustio da svjedoči pod zakletvom. Europski sud je iznio da ne vidi kako bi iskaz supruge podnositelja pod zakletvom utjecao na tijek postupka. Zaključio je da je sud mogao uzeti u obzir svjedočenje gđe Ankerl, međutim nije pridao veću važnost iskazu svjedoka protivne stranke, već je odluku temeljio na drugim dokazima iznesenim u predmetnom postupku.

U *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*⁴⁶⁵ Europski sud je također utvrdio da je došlo do povrede načela jednakosti oružja kada je usvojen zakon kojemu je cilj bio osigurati neuspjeh podnositelja u postupku pred nacionalnim sudom.

Europski sud je utvrdio i da načelo jednakosti stranaka pred sudom podrazumijeva da stranke moraju imati jednak pristup spisima i drugim dokumentima, barem u onoj mjeri u kojoj je to bitno radi donošenja odluke od suda koji odlučuje o tom predmetu.⁴⁶⁶ U presudi *F. R. protiv Švicarske*⁴⁶⁷ u vezi s dokumentima koji nisu dostavljeni podnositelju Europski sud podsjetio je:

“(…) koncept poštenog suđenja podrazumijeva također, u načelu i pravo stranaka u postupku biti upoznate i iznesu svoje argumente o izvedenim dokazima ili izjavama koje se nalaze u spisu predmeta.

(…)

Ono što je ovdje od posebnog značaja je povjerenje stranaka u sporu u funkcioniranje pravde, koje se zasniva, *inter alia*, na spoznaji da su imali priliku iskazati svoje mišljenje o svakom dokumentu koji se nalazi u spisu predmeta.”⁴⁶⁸

464 Ankerl protiv Švicarske, presuda, 23. listopada 1996., Reports 1996-V., vidi i Guillemont protiv Francuske, presuda, 20. prosinca 2005., br. 21922/03.

465 Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301-B.

466 Vidi, McMichael protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 24. veljače 1995., Serija A, br. 307-B.

467 F.R. protiv Švicarske, presuda 28. lipnja 2001., br. 37292/97, vidi i Ferreira Alves protiv Portugala, presuda, 21. lipnja 2007., br. 25053/05.

468 Dutertre, G., op. cit., str. 178.

Nadalje, u predmetu *T. P. i K. M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁶⁹ Europski sud je ustanovio da su javne vlasti morale dostaviti majci video dokaz na kojemu su temeljilo oduzimanje njezinoga djeteta. To je trebalo biti učinjeno i bez da je ona to izričito tražila.⁴⁷⁰ U sličnim predmetima u kojima se radilo o oduzimanju djece roditeljima, prestanku roditeljskog prava i sličnim pitanjima koja spadaju u temeljno pravo na obiteljski život, Europski sud je utvrdio povredu u predmetu *P. C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,⁴⁷¹ u kojima je dijete oduzeto majci odmah nakon poroda te tjedan dana nakon toga dano na posvojenje, a da se roditeljima nije omogućilo savjetovanje s odvjetnikom niti je proveden postupak u kojem bi se o tomu pravno odlučilo.

Ovdje je bitno istaknuti da u predmetima protiv maloljetnika mogu vrijediti drukčiji kriteriji s obzirom na načelo jednakosti oružja negoli u predmetima protiv odraslih. Primjerice, Europski sud je utvrdio u predmetu *V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁷² i *T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁷³ povredu članka 6. u predmetu u kojem je utvrđeno da je dvoje malodobne djece okrivljene za ubojstvo oboljelo od posttraumatskog stresa te da su bili ograničeno sposobni savjetovati se sa svojim odvjetnicima, na odgovarajući način braniti se, ili na drugi način u potpunosti sudjelovati u postupku koji je pratila velika medijska pozornost i zanimanje javnosti.

U *Krcmar protiv Češke*⁴⁷⁴ objašnjena je razlika između dva povezana pojma jednakosti oružja i kontradiktornosti postupka. Predmet se odnosio na postupak pred Ustavnim sudom koji se vodio zbog nacionalizacije i mogućeg povrata podnositeljeve imovine. Ustavni sud samostalno je prikupio dokaze na temelju kojih je donio odluku. Europski sud je ustanovio da ovdje nije došlo do povrede načela jednakosti oružja, budući da ti dokazi nisu podneseni niti jednoj stranci. Međutim, došlo je do povrede prava na kontradiktornost postupka jer podnositelj nije mogao iznijeti svoje argumente na podnesene dokaze.⁴⁷⁵ Tako da možemo reći kako je načelo kontradiktornosti posebno povezano s načelom jednakosti oružja. Pravo stranaka da se izjasne o iznesenim dokazima i biti saslušane jedan je aspekt načela

469 T. P. i K. M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. svibnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-V.

470 Nuala, M., Harby, C., The Right to..., cit., str. 48.

471 P. C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VI.

472 V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. prosinca 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-IX.

473 T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 16. prosinca 1999., br. 24724/94.

474 Krcmar protiv Češke, presuda, 3. ožujka 2000., br. 35376/97.

475 Nuala, M., Harby, C., The Right to..., cit., str. 49.

jednakosti oružja, no istovremeno čini samu srž načela kontradiktornosti. Riječ je o nedvojbeno sličnim konceptima, no razlika je u tome što je načelo kontradiktornosti “konstrukcijsko načelo” koje modelira kazneni postupak u spor dviju jednakopravnih stranaka, dok je načelo jednakosti oružja funkcionalno načelo koje podrazumijeva da stranke u postupku imaju jednaka procesna prava i mogućnost utjecati na tijek i rezultat postupka.⁴⁷⁶

Pravo na pošteno suđenje obuhvaća i pravo na kontradiktorni postupak u kaznenim i građanskim predmetima što znači da su obje stranke u postupku ovlaštene biti informirane o činjenicama i argumentima suprotne strane, i da svaka stranka mora imati istu mogućnost odgovoriti drugoj. U tom je kontekstu značajno pošteno provođenje pravde kao što je to Europski sud istaknuo u predmetu *Borgers protiv Belgije*.⁴⁷⁷ Predmet *Van Orshoven protiv Belgije*⁴⁷⁸ odnosio se na liječnika protiv kojeg se vodio disciplinski postupak. Podnositelj je uložio žalbu protiv odluke kojom je on izbrisan iz registra liječnika, ali sud je tu žalbu odbio. Tvrdio je da niti u jednom stadiju žalbenog postupka nije mogao odgovoriti na podneske koje je podnio *Procureur generale*, te da mu ti podnesci nikada nisu dostavljeni. Europski sud ustanovio je s obzirom na interes podnositelja i vrstu podnesaka o kojima je riječ, kako sama činjenica da Van Orshoven nije mogao odgovoriti na navedene podneske prije završetka suđenja predstavlja povredu prava na kontradiktornost postupka. Ovdje je istaknuo kako to pravo znači priliku za obje stranke u postupku biti upoznate sa svim iznesenim dokazima te da imaju pravo iznijeti svoje argumente o njima. Prema tomu, možemo zaključiti da je došlo do povrede članka 6., stavka 1.

U predmetu *Mantovanelli protiv Francuske*⁴⁷⁹ podnositelji su se žalili da nisu imali priliku sudjelovati u izradi izvještaja sudskoga medicinskog vještaka, niti iznijeti svoje argumente na takav izvještaj, kao i za dokaze o smrti njihove kćeri do koje je došlo nakon nekoliko operacija:

“Europski sud ističe da je jedan od elemenata poštenog suđenja prema značenju iz članka 6., stavka 1. pravo na primjenu načela kontradiktornosti u postupku: svaka stranka u postupku mora, u načelu, imati priliku ne samo biti upoznata sa svim dokazima koji

476 Id., Okrivljenikovo pravo da ispituje svjedoke optužbe u stadiju istrage kao važan aspekt načela jednakosti oružja stranaka u kaznenom postupku (u povodu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Kovač protiv Hrvatske*), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 14, br. 2, 2007., str. 1010.

477 *Borgers protiv Belgije*, presuda, 30. listopada 1991., Serija A, br. 214-B.

478 *Van Orshoven protiv Belgije*, presuda, 25. lipnja 1997., Reports 1997-III.

479 *Mantovanelli protiv Francuske*, presuda, 18. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

su neophodni kako bi njezina žalba bila uspješna, nego i znati i moći komentirati sve dokaze koji su izvedeni ili davati primjedu u smislu utjecanja na donošenje odluke suda.”

S ovim u vezi, Europski sud je na samom početku istaknuo da se kao i poštivanje drugih postupovnih jamstava predviđenih u članku 6., stavku 1. poštivanje načela kontradiktornosti odnosi na postupak pred “sudom”. Nikakvo apstraktno načelo ne može se, prema tomu, izvući iz ove odredbe, tako da ako nekog vještaka postavi sud, strankama se svaki put mora dati prilika da sudjeluju u saslušanju ili razgovorima koje on vodi ili da imaju uvid u dokumente koje on uzima u obzir. Ono što je bitno je da stranke trebaju u pravom smislu sudjelovati u postupku pred “sudom”.⁴⁸⁰ Tako da je sama kontradiktornost postupka načelo koje prožima cjelokupni tekst članka 6. To najbolje prikazuje posebni zahtjev iz članka 6., stavka 3. d) koji se odnosi na pravo na ispitivanje svjedoka optužbe i obrane pod istim uvjetima u kaznenim predmetima, a isto vrijedi i za druge predmete koji ne potpadaju pod kazneno pravo. Općenito, Europski sud je u predmetu *Barbera, Messegue and Jabardo protiv Španjolske*⁴⁸¹ zaključio da to znači da “svi dokazi u načelu trebaju biti izvedeni u prisutnosti optuženog ... uz mogućnost kontradiktornog iznošenja argumenata.” Navedeno je posebno značajno u kaznenom postupku, gdje objektivno gledano postoji velika nejednakost stranaka u postupku, ali isto vrijedi i za građanske postupke. Predmet *Rowe i Davis protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁸² vodio se zbog djela koja su počinila dva podnositelja i treći muškarac. Konkretno, bili su optuženi za ubojstvo, napad s teškim fizičkim ozljedama i razbojništva. Optužnica se uglavnom temeljila na iskazima male skupine ljudi koji su živjeli s podnositeljima, i na svjedočenju djevojke jednog od podnositelja. Oni su i osuđeni za navedena djela, a žalbeni sud je potvrdio presudu. U postupku pred prvostupanjskim sudom podnositeljima je tužiteljstvo uskratilo dokaze bez odobrenja suca koji je vodio postupak. Tužiteljstvo je tvrdilo da je takvo postupanje bilo u javnom interesu. Na početku žalbenog postupka tužitelj je obavijestio obranu da su neke informacije uskraćene, ne otkrivajući o kakvom se materijalu radi. Nadalje, žalbeni sud je u dva navrata ispitao uskraćene dokaze na *ex parte* raspravi, uz podneske optužbe, ali u odsutnosti obrane. Ovaj se sud odlučio za neobjavlivanje tih materijala.

Europski sud je istaknuo da pravo na objavljivanje relevantnih dokaza nije apsolutno pravo i da tu mogu postojati sukobljeni interesi, kao što je zaštita svjedoka

480 Dutertre, G., op. cit., str. 178.

481 *Barbera, Messegue and Jabardo protiv Španjolske*, presuda, 6. prosinca 1988., Serija A, br. 146.

482 *Rowe i Davis protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 16. veljače 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-II.

ili ne otkrivanje policijskih metoda u istrazi zločina. Međutim, jedine mjere koje ograničavaju pravo obrane, a koje su dopuštene prema članku 6. su one koje su nužno neophodne. Europski sud je smatrao da procjena optužbe o važnosti zadržanih informacija nije bila u skladu s načelima kontradiktornosti postupka i načelom jednakosti oružja. Postupak, koji je vođen pred žalbenim sudom nije bio dostatan da ispravi nepoštenost do koje je došlo takvim postupanjem optužbe. Do toga je došlo jer je mišljenje suca o eventualnoj važnosti neotkrivenog materijala ovisilo o zapisnicima s prvog suđenja, a također i zbog podataka koje im je dostavilo samo tužiteljstvo. Zbog toga je došlo do povrede članka 6., stavka 1.⁴⁸³

4.3. Pošteno suđenje – daljnja prava stvorena sudskom praksom

Pojam poštenog suđenja u smislu članka 6. dosta je nejasan i obuhvaća u njemu izričito navedena prava i načela, kao što su nezavisnost i nepristranost ili pojam razumnoga roka. S druge strane, obuhvaća i zahtjeve koji nisu navedeni u tekstu Europske konvencije, već su ustanovljeni sudskom praksom Europskog suda, tj. njegova prešutna prava i načela kao što su pravo na pristup sudu, načelo jednakosti oružja i kontradiktorni postupak, pravo na prisutnost suđenju i pravo na usmeno saslušanje, pravo na zaštitu od samooptuživanja i pravo na obranu šutnjom, pravo na odvjetnika, pravo na obrazloženje presude i odnos dokaza i poštenog suđenja. Sama procjena poštenoga suđenja nužno je subjektivna, a ne objektivna, iako se neka razmatranja objektivne naravi pojavljuju u odnosu na drugi i treći stavak članka 6. Stoga je potrebno imati na umu da zahtjevi pravičnosti nisu isti u predmetima koji se vode u pogledu utvrđivanja građanskih prava i obveza kao oni koji se odnose na podizanje kaznene optužnice.

U kaznenim predmetima zahtjev poštenog suđenja usko je povezan s posebnim zahtjevima iz članka 6., stavka 2. i stavka 3. Tako je još Europska komisija utvrdila da članak 6., stavak 3. samo dajući primjere ukazuje na minimalna jamstva koja moraju biti pružena optuženom u kontekstu prava na pošteno suđenje iz članka 6., stavka 1.⁴⁸⁴ To podrazumijeva s jedne strane da negativan odgovor na pitanje je li prvi stavak povrijeđen dovodi do toga da ispitivanje navodne povrede trećeg stavka postane suvišno, dok se s druge strane, ispitivanje povrede poštenog suđenja prema prvom stavku, ne smije ograničiti samo na provjeru trećeg stavka. Međutim, kada je utvrđena povreda jednog zahtjeva iz trećeg stavka, Europski sud, a prije i Europska komisija ne ispituju navodnu povredu prvog stavka.⁴⁸⁵

483 Nuala, M., Harby, C., Pravo na ..., cit., str. 43 – 44.

484 Vidi, Deweer protiv Belgije, presuda, 27. veljače 1980., Serija A, br. 35.

485 Van Dijk, P., et al., op., cit., str. 403.

Iako se pravo na pošteno suđenje primjenjuje i na građanske i na kaznene predmete, Europski sud ustanovio je u predmetu *Dombo Beheer protiv Nizozemske*⁴⁸⁶ “da su države puno otvorenije kada raspravljaju o tome u građanskim predmetima nego u kaznenim”. Na temelju toga može se zaključiti da prava iz članka 6., stavka 3. (npr. pravo na pravnu pomoć, pravo na ispitivanje i suočavanje svjedoka) mogu biti utjelovljena u pojmu poštenog suđenja u građanskim kao i u kaznenim predmetima. Ona se ne moraju na jednako rigorozan i precizan način primjenjivati u građanskim predmetima kao što se primjenjuju u kaznenim.⁴⁸⁷ Budući da nema tako navedenih kriterija u vezi s građanskim postupcima kao što članak 6., stavak 2. i 3., daju za kaznene postupke, Europski sud je zaključio da zahtjevi inherentni pojmu poštenog suđenja u građanskim predmetima nisu obvezno identični zahtjevima u kaznenim predmetima. Zato postoji više prostora za diskrecijsku odluku domaćih vlasti kada odlučuju u građanskim predmetima nego kada odlučuju u kaznenim kao što je već navedeno u gore spomenutoj *Dombo Beheer* presudi.⁴⁸⁸ Isto vrijedi i za pravo na sudjelovanje u postupku, načelo jednakosti oružja koja proizlaze iz članka 6., stavka 1. Europske konvencije u kaznenim i građanskim predmetima, iako nisu izričito navedena u njemu.⁴⁸⁹

Tim je putem došlo do stvaranja posebnih prava tako da su ona dodana članku 6., razradom prava na pošteno suđenje u sudskoj praksi Europskog suda. Povreda tih posebnih prava automatski može dovesti do povrede poštenog suđenja bez daljnega razmatranja okolnosti predmeta o kojem se raspravlja.

Europski sud može i u predmetima, koji se ne odnose na povredu nekog od tih posebnih prava iz članka 6., utvrditi povredu prava na pošteno suđenje uzimajući u obzir postupak u cijelosti. U predmetu *Barbera, Messegue and Jabardo protiv Španjolske*⁴⁹⁰ radilo se o progonu navodnoga pripadnika separatističke organizacije iz Katalonije zbog terorističkih djela. Europski sud je u različitim stadijima postupka utvrdio niz povreda koje su onda kumulativno dovele do zaključka da podnositelj nije imao pravo na pošteno suđenje. Do toga je prema zaključku Europskog suda došlo jer se podnositelj vozio preko 483 km noć prije suđenja, pojavile su se i “neočekivane promjene” u sastavu suda, uzeta je u obzir i “kratkoća” suđenja i iznad svega propust usmenog iznošenja i razmatranja dokaza u prisutnosti optuženika. Sve je to u cijelosti dovelo do utvrđivanja kako navedeni postupak nije bio pošten i time u suprotnosti sa

486 *Dombo Beheer protiv Nizozemske*, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274.

487 Ibid.

488 Van Dijk, P., et al., op. cit., str. 402.

489 Vidi, *Dombo Beheer protiv Nizozemske*, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274. i *Hendrich protiv Francuske*, presuda, Serija A, br. 296-A.

490 *Barbera, Messegue and Jabardo protiv Španjolske*, presuda, 6. prosinca 1988., Serija A, br. 146.

člankom 6., stavkom 1.⁴⁹¹

Nadalje, pristup Europskog suda kojim on na temelju kumulativnih povreda u postupku, uzimajući u obzir cjelokupan postupak, zaključuje da je došlo do povrede poštenog suđenja ne ide uvijek u korist podnositelja. Do toga dolazi kada je utvrđena povreda poštenog suđenja u jednom od stadija postupka, međutim Europski sud ipak može odlučiti, da gledajući postupak u cijelosti, do takve povrede nije došlo. U *Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁹² utvrđeno je da podnositelj nije u biti sudjelovao u postupku jer nije mogao saslušati svjedoke. Međutim, kada je postupak sagledan u cijelosti, uključujući i činjenicu da je imao iskusnog odvjetnika s kojim je komunicirao tijekom postupka i koji ga je dobro branio, Europski sud zaključio je da nije došlo do povrede poštenog suđenja.⁴⁹³

Europski sud može zaključiti da je postupak u cijelosti bio pošten, iako postoje manje povrede tog načela. I obrnuto, može utvrditi povredu prava na pošteno, suđenje iako su ispunjeni relevantni formalni zahtjevi poštenosti. Europski sud je naglasio da on ne ispituje podnositeljeve navode o pogreškama u pravu ili činjenicama koje su napravili domaći sudovi osim ako time nije povrijeđeno pravo zaštićeno Europskom konvencijom. On nije žalbeni sud.⁴⁹⁴

Ovdje je nužno još nešto reći, o tzv. doktrini “četvrte instance”. Europski sud svakodnevno zaprima veliki broj pritužbi na kaznene i građanske odluke nacionalnih sudova. Međutim, takvi se zahtjevi postavljaju na pogrešnom razumijevanju sustava koji utjelovljuje Europska konvencija. Europski sud nije ovlašten prema članku 6. na ponovno pokretanje postupaka koji su se vodili pred nacionalnim sudovima, niti može izmijeniti njihovu odluku o utvrđenom činjeničnom stanju ili primjeni prava. Zadaća je Europskog suda u odnosu na članak 6. ispitati je li provedeni postupak u cijelosti bio pošten i u skladu sa zahtjevima iz Europske konvencije. Za razliku od nacionalnih žalbenih sudova, on ne ispituje je li osuda opravdana, kazna mjerodavna, a naknada štete u skladu s domaćim pravom itd. Također, odluka Europskog suda kojom potvrđuje da je postupak koji se vodio protiv podnositelja povrijedio članak 6., ne dovodi do poništenja presude ili vraćanja predmeta na ponovno suđenje.

Europski sud svoje ovlasti naziva doktrinom “četvrte instance”, ali ističe da nije sud koji u trećem ili četvrtom stupnju odlučuje o žalbama nacionalnih sudova. Tako da tu doktrinu uvijek treba imati na umu kada se raspravlja o tomu može li određena

491 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 203.

492 Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 23. veljače 1994., Serija A, br. 182-A.

493 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 203.

494 Leach, P., op. cit., str. 253-254.

činjenična situacija, bilo kaznena bilo građanska, potpasti pod članak 6. u smislu ispitivanja njihove sukladnosti.⁴⁹⁵

Zbog svega navedenog u ovom dijelu rada bit će objašnjena posebna prava i načela iz članka 6. koja su stvorena sudskom praksom Europskog suda. Ona usko vezana uz prava i načela iz članka 6. koja su predmet razmatranja ovoga rada, a koja Europski sud učestalo povezuje i time utvrđuje povredu članka 6. ističući da je došlo do povrede poštenog suđenja. Ona su u velikoj mjeri isprepletana u presudama Europskog suda i vrlo su značajna za donošenje odluke o povredi prava na pošteno suđenje. Stoga ih je bitno iznijeti u ovom dijelu rada kako bi se u potpunosti razjasnio i obuhvatio način na koji Europski sud dolazi do odluke o povredi prava na pošteno suđenje. To su sljedeća prava i načela:

- 1.) pravo na prisutnost suđenju i pravo na usmeno saslušanje,
- 2.) pravo na odvjetnika,
- 3.) dokazi i pravo na pošteno suđenje te
- 4.) pravo na javnu raspravu.

4.3.1. Pravo na prisutnost suđenju i pravo na usmeno saslušanje

Stranke u postupku imaju pravo biti osobno prisutne na suđenju. To je pravo usko vezano uz pravo na usmeno saslušanje i uz pravo da stranka može pratiti postupak. Dakle, svrha i cilj članka 6., stavka 1. i članka 6., stavka 3. c) podrazumijevaju prisutnost okrivljenika na suđenju kao što je Europski sud i potvrdio u predmetu *Ekbatani protiv Švedske*.⁴⁹⁶

U kaznenim predmetima pravo na prisutnost suđenju proizlazi iz “pojma poštenog suđenja koje dovodi do toga da bi osoba optužena za kazneno djelo morala biti prisutna tijekom provođenja postupka.”⁴⁹⁷ Očito je da optuženi želi pratiti i nadzirati postupak koji ima veliki značaj za njega. Štoviše, pravo na prisutnost suđenju sadržano je u pravu na “aktivno sudjelovanje” u provođenju postupka koji se vodi protiv njega.⁴⁹⁸ Optuženi mora biti prisutan kako bi mogao iznijeti dokaze i savjetovati odvjetnika o vođenju predmeta ili kako bi se mogao braniti sam.⁴⁹⁹

Iz prava optuženog biti prisutan na suđenju proizlazi i činjenica da država mora

495 Ovey, C., White, R., op. cit., str. 159.

496 Ekbatani protiv Švedske, presuda, 26. svibnja 1988., Serija A, br. 134.

497 Ibid.

498 Vidi, Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 23. veljače 1994., Serija A, br. 182-A.

499 Vidi, Colozza protiv Italije, presuda, 12. veljače 1985., Serija A, br. 89.

osigurati njegovu nazočnost i ako se on nalazi u pritvoru, a uprava zatvora mora biti obaviještena o tome.⁵⁰⁰

Kada su u pitanju građanski predmeti, zahtjev da stranke budu prisutne na ročištima obuhvaća samo određeni tip predmeta. To se odnosi na predmete u kojima je "osobno ponašanje i način života" ključno za donošenje odluke ili ako se u predmetu ispituje ponašanje stranke. U drugim predmetima dostatno je da se u postupku odvija usmeno saslušanje te da na njemu stranku zastupa odvjetnik. Međutim, to se pravo sve više proširuje kroz sudsku praksu Europskog suda. U predmetu *Helmerts protiv Švedske*⁵⁰¹ koji se odnosi na građansko pravo užitivanja ugleda, Europski sud je u vezi s pravom podnositelja biti prisutan u žalbenom postupku, slijedio istu logiku kao i u kaznenim predmetima.⁵⁰²

U nekim građanskim predmetima Europski sud prihvatio je da pravo na prisutnost suđenju može biti ukinuto. U predmetu *Schuler – Zraggen protiv Švicarske*⁵⁰³ zaključio je da ako jedna od stranaka propusti tražiti usmeno saslušanje, a domaći propisi određuju da se postupak vodi bez usmenog saslušanja, osim ako jedna od stranaka ne zatraži takvo saslušanje, propust se može tumačiti kao neopozivo odustajanje od prava na prisutnost suđenju.⁵⁰⁴

Ovdje je nužno istaknuti da osobi kojoj se sudi u odsutnosti na temelju članka 6. ne smije zbog toga biti uskraćena zaštita koju on pruža. Europski sud zauzeo je stav da domaći sud ne smije zabraniti pravnom zastupniku da zastupa odsutnu stranku,⁵⁰⁵ niti smije odbiti žalbu kao neosnovanu na temelju istog razloga.⁵⁰⁶

Premda Europski sud nije zabranio suđenje u odsutnosti optuženog koji je nedostupan, dosljedno se držao stajališta da takva osoba ima pravo na ponovno suđenje kada bude dostupna.⁵⁰⁷ U predmetu *Karatas i Sari protiv Francuske*⁵⁰⁸ Europski

500 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 203 – 204.

501 *Helmerts protiv Švedske*, presuda, 29. listopada 1991., Serija A, br. 212-A.

502 Harris, D. J., O'Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 203 – 204.

503 *Schuler – Zraggen protiv Švicarske*, presuda, 24. lipnja 1993., Serija A, br. 263.

504 Van Dijk, P., et al., op. cit., str. 407.

505 Vidi, Van Geysegem protiv Belgije, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I i Pobornikoff protiv Austrije, presuda, 3. listopada 2000., br. 28501/95.

506 Vidi, Guerin protiv Francuske, presuda, 29. srpnja 1998., Reports 1998-V, Omar protiv Francuske, presuda, 29. srpnja 1998., Reports 1998-V, Khalfaoui protiv Francuske, presuda, 14. prosinca 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-IX i Papon protiv Francuske, presuda, 25. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

507 Vidi, Colozza protiv Italije, presuda, 12. veljače 1985., Serija A, br. 89 i Osu protiv Italije, presuda, 11. srpnja 2002., br. 36534/97.

508 *Karatas i Sari protiv Francuske*, presuda, 16. svibnja 2002., br. 38396/97.

sud zaključio je da ako se osoba koja je puštena na slobodu uz jamstvo, ne pojavi na suđenju te joj se sudi u odsutnosti, ona se ne može žaliti zbog povrede prava na pristup sudu.⁵⁰⁹

Iako se članak 6. primjenjuje i na žalbene postupke ako su oni provedeni pred domaćim sudovima, ovdje se mogu pojaviti ograničenja prava na javno, a uz to i usmeno saslušanje povodom žalbe. U nekim predmetima pisani postupak udovoljava takvom zahtjevu pa se ne postavlja pitanje prava na prisutnost stranke na takvom suđenju. Ako je usmeno saslušanje nužno, ponekad u pojedinim predmetima taj zahtjev može biti ispunjen i samom nazočnošću odvjetnika zainteresirane stranke. Preduvjet bilo kakvog određivanja prava podnositelja na prisutnost suđenju pred žalbenim sudom je da je bio prisutan na saslušanju pred prvostupanjskim sudom. Izvan toga, takvo pravo ovisi o ulozi žalbenog suda i činjenicama predmeta. Tako možemo reći da uz navedeni preduvjet Europski sud uzima u obzir prirodu domaćeg žalbenog sustava, opseg nadležnosti domaćeg suda i način na koji su interesi podnositelja zapravo izneseni i zaštićeni pred domaćim nadležnim sudom.

4.3.2. Pravo na odvjetnika

Članak 6., stavak 3. c) Europske konvencije sadrži posebno jamstvo prava na pravnu pomoć i prava na besplatnu pravnu pomoć kada je to potrebno u kaznenim predmetima. Međutim, ne postoji takvo jamstvo za predmete koji ne potpadaju pod kazneno pravo. Zbog toga je Europski sud utvrdio da iz članka 6., stavka 1. Europske konvencije proizlazi takvo pravo i za ostale predmete, ali ne i u jednakom opsegu kao i za kaznene. Ovdje se postavlja pitanje je li moguće iz načela poštenog suđenja izvesti pravo na besplatnu pravnu pomoć. Iz članka 6., stavka 3. c) može se zaključiti, *a contrario*, da to nije slučaj. Zapravo, članak 6., stavak 3. c) to pravo jamči samo u kaznenim predmetima "kada to nalažu interesi pravde." Međutim, ako jedna strana ima sredstava da osigura pravnu pomoć, a druga nema onda ne postoji jednakost oružja ako ta druga stranka ne dobije pomoć odvjetnika. Isto tako pravo na pristup sudu podrazumijeva obvezu država ugovornica da stave na raspolaganje pravnu pomoć ili je bar financijski omogućuje, ako bez toga ne bi imala adekvatnu obranu.⁵¹⁰

Podnositeljica u predmetu *Airey protiv Irske*⁵¹¹ nije imala sredstava za ostvarenje pravne pomoći koja joj je bila potrebna za pokretanje postupka radi odvajanja od supruga. Tada je to bio jedini način na koji su u Irskoj rastavljeni supružnici mogli dobiti pravno obvezujuću sudsku odluku o razvodu braka. Iako se podnositeljica

509 Gomien, D., Europska konvencija o ..., cit., str. 102 – 103.

510 Van Dijk, P., et al., op. cit., str. 410.

511 *Airey protiv Irske*, presuda, 9. listopada 1979., Serija A, br. 32.

mogla probati sama zastupati, Europski sud zaključio je da je postupak pred Visokim sudom u takvim predmetima vrlo složen. Temeljem navedenoga utvrdio je da je došlo do povrede podnositeljevog prava na saslušanje koje se jamči člankom 6., stavkom 1. Vlada je osporavala takvu odluku navodeći da se time pravo na pravnu pomoć proširuje na sve predmete u kojima se odlučuje o građanskim pravima i obvezama, a ne samo na kaznene predmete kao što je to zajamčeno Europskom konvencijom. Europski sud opovrgnuo je takvo stajalište utvrdivši da u jednostavnijim slučajevima i samo sudjelovanje stranke u postupku može zadovoljiti ovaj zahtjev. Naveo je i da bi Irska trebala pojednostaviti brakorazvodni postupak.

Europski sud također je, u predmetu *Wemhoff protiv Savezne Republike Njemačke*⁵¹² smatrao da nerazumno visoke sudske pristojbe mogu dovesti do lišenja prava na saslušanje prema članku 6., stavku 1. pri utvrđivanju građanskih prava i obveza, a s tim u vezi i prava na odvjetnika.⁵¹³

4.3.3. Dokazi i pravo na pošteno suđenje

Odredbe Europske konvencije o pravu na pošteno suđenje ne propisuju pravila o izvođenju dokaza koje bi trebali poštivati nacionalni sudovi u građanskim i kaznenim postupcima. Svaka država za sebe treba donijeti takve propise.⁵¹⁴ Takav pristup zauzeo je Europski sud zbog velikih razlika u propisima iz toga područja između država ugovornica. Ovdje treba naglasiti i da je tomu razlog činjenica da *common law* sustav strogo propisuje i određuje koji će se dokazi prihvatiti, za razliku od *civil law* sustava gdje se postavlja vrlo malo ograničenja u tom području. Zbog toga je Europski sud u više navrata iznio da on ne može mijenjati stavove nacionalnih sudova kada se radi o izvođenju dokaza. On ispituje kako se takvi dokazi tretiraju pred nacionalnim sudovima i je li takav postupak ugrozio poštenost suđenja.

U pogledu nezakonito pribavljenih dokaza prema domaćim zakonima, Europski sud opisao je svoj pristup određivanju poštenog suđenja u presudi *Schenk protiv Švicarske*⁵¹⁵ u kojoj naglašava da njegova ocjena predstavlja dio cjelokupnog pristupa:

“Tako članak 6. Europske konvencije sadrži pravo na pošteno suđenje, on ne propisuje nikakva pravila o prihvaćanju dokaza kao takvih, iz čega slijedi da je to materija koju prvenstveno reguliraju države svojim zakonima.

512 *Wemhoff protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 27. lipnja 1968., Serija A, br. 7.

513 Janis, W., Mark et al., op. cit. str. 816.

514 Vidi, *Schenk protiv Švicarske*, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 140.

515 *Schenk protiv Švicarske*, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 188.

Europski sud ne može, prema tome, isključiti u načelu i apstraktno govoreći da nezakonito pribavljeni dokazi ove ili one vrste mogu biti prihvaćeni. On može jedino ocijeniti je li suđenje g. Schenku bilo, gledano u cijelosti, pošteno.”

U ovom predmetu snimani su telefonski razgovori podnositelja, a da za to nije bilo odgovarajućeg naloga nadležnog suca. Europski sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. jer je obrana mogla osporavati vjerodostojnost i korištenje navedene snimke, a i sam podnositelj se na početku suđenja složio da se ta snimka koristi kao dokaz.

Zapravo, zadatak Europskog suda nije da ocjenjuje dokaze. U predmetu *Van Mechelen i ostali protiv Nizozemske*, Europski sud naglasio je sljedeće:

“Europski sud ponovno naglašava da je prihvaćanje dokaza prvenstveno materija koju reguliraju zakoni pojedinih država i da je opće pravilo da su domaći sudovi ti koji procjenjuju dokaze koji su im podnijeti. Zadatak Europskog suda, nije prema Europskoj konvenciji da odlučuje jesu li izjave svjedoka dokazno sredstvo, nego utvrditi je li postupak u cjelini, uključujući i način na koji su pribavljeni dokazi, bio pošten.”⁵¹⁶

Tako poštenost suđenja uvelike ovisi o dostupnosti dokaza strankama kao i njihovom pravu na iznošenje svojih mišljenja i argumenata te protuargumenata o podnesenim dokazima što im omogućuje načelo jednakosti oružja. Tek kada sve te okolnosti svakog pojedinog predmeta ispita Europski sud može se ustvrditi je li pošteno proveden postupak ili nije.

4.3.4. Pravo na javnu raspravu

Pravo na pošteno suđenje jamči svakome pravo na javnu raspravu pri utvrđivanju njegovih građanskih prava i obveza ili u slučaju podizanja bilo kakve optužnice za kazneno djelo protiv njega. Članak 6. u daljnjem tekstu glasi da se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kada interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde. Ova odredba u načelu znači da bi trebalo biti održano usmeno saslušanje u kojem sudjeluju tužitelj i optuženik u kaznenim predmetima i stranke u građanskim predmetima, te da bi to saslušanje

516 Dutertre, G., op. cit., str. 175 - 177.

trebalo biti otvoreno za javnost.

Svrha javnosti vođenja sudskih postupaka zaštita je pojedinca od tajnog djelovanja pravosuđa. Javnim vođenjem postupaka ne štite se samo interesi stranaka nego i cjelokupne javnosti: osiguranje povjerenja u pravosuđe. Iz toga proizlazi, kao što je i utvrđeno u predmetima *Kadubec protiv Slovačke*⁵¹⁷ i *Malhous protiv Češke*⁵¹⁸ da postupak u kojemu mogu biti prisutne samo stranke i njihovi zastupnici ne udovoljava zahtjevu iz ove odredbe Europske konvencije.⁵¹⁹ U presudi *Pretto i ostali protiv Italije*⁵²⁰ Europski sud je iznio:

“Dok sve države članice Vijeća Europe priznaju načelo javnosti, njihovi pravni sustavi i pravna praksa ukazuju na određenu raznolikost glede opsega i uvjeta provedbe toga načela u praksi, bilo da se radi o održavanju ročišta ili o javnoj objavi presude. Međutim, formalni aspekt toga pitanja od drugorazredne je važnosti kada se u obzir uzme cilj koji javnost postupka ima u smislu članka 6., stavka 1. Europske konvencije. Značaj koji pravo na pošten postupak ima u demokratskom društvu vodi Europski sud da prilikom vršenja svoje kontrolne dužnosti, ispita stvarno stanje postupka o kojem je riječ.”

Dakle, javna rasprava osnovna je značajka prava na pošteno suđenje. Europski sud je to i potvrdio u predmetu *Axen protiv Savezne Republike Njemačke*:⁵²¹

“Javni karakter postupka pred sudskim organima na koje se poziva članak 6., stavak 1. štiti stranke u sporu protiv provođenja pravde u tajnosti bez javne kontrole; to je također jedan od načina kojim se održava povjerenje u sudove, kako više tako i niže. Činjenica da je provođenje pravde vidljivo, javno doprinosi postizanju cilja članka 6., stavka 1., tj. poštenog suđenja, prava koje je jedno od temelja svakoga demokratskog društva, u smislu koje mu daje Europska konvencija.”⁵²²

Prema tomu pretpostavka će uvijek biti u korist javne rasprave. Javna priroda rasprave nudi mogućnost zaštite stranaka u sporu od tajnog provođenja pravde

517 Kadubec protiv Slovačke, presuda, 2. rujna 1998., Reports 1998-VI.

518 Malhous protiv Češke, presuda, 12. srpnja 2001., 33071/96.

519 Gomien, D., Europska konvencija o ..., cit., str. 97.

520 Pretto i ostali protiv Italije, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 71.

521 Axen protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 72.

522 Nuala, M., Harby, C., Pravo na ..., cit., str. 48.

bez nadzora javnosti. Osim toga, omogućava da se zadrži povjerenje javnosti u sam postupak provođenja pravde kao i u same sudove. Transparentnost pravde doprinosi osiguravanju poštenog suđenja, što je i svrha članka 6. i što se smatra bitno značajnim u jednom demokratskom društvu. Javna rasprava, također omogućava i tisku da odigra svoju ključnu ulogu “budnog oka javnosti” što je zaštićeno i člankom 10. Europske konvencije.⁵²³ Budući da je prisutnost predstavnika tiska od velikog značaja ovdje je potrebno istaknuti da članak 6., stavak 1. ne zahtijeva da ih se i obavijesti o održavanju rasprave ili da se to posebno ističe za tisak i javnost, dovoljno je samo da oni nisu isključeni. To vrijedi i za kaznene i građanske predmete. Ova je odredba u uskoj vezi s nepristranošću sudova na koju mogu utjecati izjave dane u tisku kao i sam način iznošenja činjenica s rasprave putem medija.

Ako dođe do primjene odredaba o obveznoj arbitraži, u predmetima koji nisu kazneni, onda i taj tribunal mora održati javnu raspravu budući da Europski sud takve tribunale uvrštava pod pojam sud iz članka 6. U slučaju dobrovoljnog odabira arbitraže, gdje stranke same biraju tribunal koji će riješiti njihov spor, članak 6. se ne primjenjuje.⁵²⁴

Javna rasprava obično je potrebna kako bi se zadovoljili zahtjevi članka 6. pred prvostupanjskim sudovima. Međutim, kada se odlučuje o stručnim pitanjima ona se ne mora uvijek zahtijevati.⁵²⁵

Ako se javna rasprava ne održi na prvoj instanci to može biti ispravljeno održavanjem javne rasprave na višoj instanci. Međutim, ako žalbeni sud ne razmatra meritum predmeta ili nije nadležan za određenu materiju tada dolazi do povrede članka 6.⁵²⁶

Tako je u predmetu *Bulut protiv Austrije*⁵²⁷ odlučeno da primjena ove odredbe članka 6. “na postupak pred žalbenim sudom ovisi o posebnim okolnostima postupka” i “u obzir se mora uzeti cjelokupni postupak u domaćem pravnom poretku kao i uloga žalbenog suda u njemu”.

Europski sud tako je ustanovio da:

“Ako je u postupku pred sudom prvog stupnja održana javna rasprava, neodržavanje javnih rasprava na drugoj i trećoj instanci može biti opravdano posebnim okolnostima postupka o kojem

523 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 42 – 43.

524 Harris, D. J., O’Boyle, M., Warbrick, C., op. cit., str. 218.

525 Vidi, Schuller-Zraggen protiv Švicarske, presuda, 24. lipnja 1993., Serija A, br. 305-A.

526 Vidi, Bazo Gonzalez protiv Španjolske, presuda, 16. prosinca 2008., br. 30643/04.

527 Bulut protiv Austrije, presuda, 22. veljače 1996., Reports 1996-II.

je riječ. Tako postupci u kojima se odlučuje o dopuštenosti žalbe ili postupci u kojima se raspravlja samo o pravnim pitanjima, a ne i o činjeničnom stanju, mogu biti u skladu s člankom 6. iako podnositelj nije mogao biti osobno saslušan pred žalbenim ili kasacijskim sudom.”⁵²⁸

Zbog primjene takvog tumačenja u predmetu *Bulut* Europski sud ustanovio je da nije došlo do povrede, iako je Vrhovni sud jednoglasno odlučio u skraćenom postupku, da neće ispitivati žalbu budući da je ona neosnovana. Europski sud nije uzeo u obzir navode podnositelja gdje je on tvrdio kako bi do poništenja presude došlo “ponovnim ispitivanjem činjenica o njegovoj krivnji ili nevinosti, a za što je potrebna rasprava”. Također, do povrede članka 6., stavka 1. u pogledu odsutnosti javne rasprave nije došlo ni u predmetu *Axen protiv Savezne Republike Njemačke*⁵²⁹ gdje je Njemački Savezni sud jednoglasno zaključio da rasprava nije potrebna jer žalba nije bila osnovana. Prije donošenja takve odluke Savezni sud je “uzeo u obzir stajališta stranaka”.⁵³⁰ Odnosno u ovom predmetu javna rasprava održana je pred prvostupanjskim sudom te je Europski sud zaključio da nije došlo do povrede članka 6., jer postupak pred žalbenim sudom koji se sastoji u ispitivanju pravnih pitanja ne mora obuhvaćati donošenje takve odluke na javnoj raspravi.⁵³¹

U predmetu *Diennet protiv Francuske*⁵³² Europski sud je smatrao da to što nije održana javna rasprava pred disciplinskim tijelom, nije ispravljeno činjenicom da je žalbeno medicinsko tijelo održalo svoju raspravu u javnosti, jer se ono ne smatra sudskim tijelom koje ima potpunu jurisdikciju, posebno ne ovlaštenje da procjenjuje je li konkretna kazna proporcionalna povredi dužnosti. Potrebni su izuzetni razlozi da bi se opravdalo neodržavanje javne rasprave, ako ona nije održana pred prvostupanjskim sudom. Također, Europski sud ovdje je zaključio da se isključenje javnosti u ovom predmetu može opravdati potrebom za zaštitom profesionalne tajne i privatnih života pacijenata. Međutim, Europski sud istaknuo je i da se zatvorena rasprava može održati samo ako to striktno nalažu okolnosti određenog predmeta. U ovom predmetu domaći sud trebao je razmatrati samo pisani oblik konzultacija koje je koristio podnositelj. Nije bilo ničega što bi sugeriralo da su tijekom postupka

528 Ibid.

529 *Axen protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 72.

530 United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in cooperation with the International Bar Association, *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers*, Chapter 7, United Nations, New York and Geneva, 2003., str. 264-265.

531 Berger, V., Pettiti, L., op. cit., str. 292.

532 *Diennet protiv Francuske*, presuda, 26. rujna 1995., Serija A, br. 325-A.

objavljeni podatci o bolesti bilo kojeg pacijenta ili da je otkrivena bilo koja profesionalna tajna. Europski sud je ustanovio i da je tijekom postupka došlo do mogućnosti odavanja liječničke tajne, ali takva povreda mogla se otkloniti na način da je sam tribunal mogao u tom stadiju postupka isključiti javnost. U tom slučaju postupak je po samoj definiciji vođen bez prisutnosti javnosti. Prema tomu došlo je do povrede članka 6., stavka 1.

Pravo na javnu raspravu obično uključuje pravo na usmeno saslušanje ko ne postoje izuzetne okolnosti. U kaznenim predmetima to je pravo usko povezano s jamstvima iz članka 6., stavka 3. c), d) i e) Europske konvencije. Pravo mora biti omogućeno i kada se radi o zatvorenoj raspravi, ali tada se mogućnost održavanja javne rasprave procjenjuje prema odredbama o pravu na pošteno suđenje.

Europski sud pojasnio je i da zahtjev javne rasprave obično obuhvaća i pravo na usmeno saslušanje⁵³³ osobito kada stranka izričito traži takvo saslušanje. Tako je u predmetu *Fischer protiv Austrije*⁵³⁴ Europski sud zaključio da ako stranka izričito traži usmeno saslušanje, a ne postoje nikakve posebne okolnosti koje bi to onemogućavale pojam javne rasprave iz članka 6., stavka 1. uključuje i pravo na usmeno saslušanje. Europski sud ovdje je naveo i da kada jedna sudska instanca ispituje činjenična i pravna pitanja pod pojam javne rasprave potpada i pojam usmenog saslušanja. Međutim, u predmetu *Rushiti protiv Austrije*⁵³⁵ Europski sud zauzeo je stav da saslušanje nije nužno kada se postavljaju činjenična i pravna pitanja koja se mogu na odgovarajući način riješiti na temelju uvida u spis i pisanih podnesaka stranaka.⁵³⁶

Ovdje je potrebno istaknuti da ne postoji opći zahtjev za usmenim saslušanjem pred žalbenim sudom. Primjerice, u već navedenom predmetu *Axen protiv Savezne Republike Njemačke*⁵³⁷ Europski sud utvrdio je da je u kaznenim predmetima usmeno saslušanje bilo nepotrebno jer je žalbeni sud odbio žalbu utvrdivši da su pravna pitanja dovela do njezine neosnovanosti. Međutim, kada žalbeni sud razmatra i činjenična i pravna pitanja, i kada odlučuje o pitanjima krivnje ili nevinosti optužene osobe, ročište je neophodno.⁵³⁸

533 Vidi npr., *Ezelin protiv Francuske*, presuda, 26. travnja 1991., Serija A, br. 202., *Bakker protiv Austrije*, presuda, 10. travnja 2003., br. 43454/98., *Hermi protiv Italije*, presuda, 18. listopada 2006., br. 18114/02.

534 *Fischer protiv Austrije*, presuda, 24. travnja 1995., Serija A, br. 312.

535 *Rushiti protiv Austrije*, presuda, 21. ožujka 2000., br. 28389/95.

536 Gomien, D., *Europska konvencija o ...*, cit., str. 98.

537 *Axen protiv Savezne Republike Njemačke*, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 72.

538 Vidi, *Ekbatani protiv Švedske*, presuda, 26. svibnja 1988., Serija A, br. 134., *Dondrini protiv San Marina*, presuda, 6. srpnja 2004., br. 50545/99.

Smatra se da je u građanskim postupcima usmeno saslušanje povodom žalbe nepotrebno. U predmetu *K. protiv Švicarske*⁵³⁹ vodio se dugotrajan postupak između podnositelja i tvrtke koja mu je nadograđivala kuću. Prvostupanjski sud presudio je protiv podnositelja u korist tvrtke, a žalbeni sud potvrdio je ovu presudu. Podnositelj se zatim žalio Federalnom sudu, koji je odbio žalbu bez zakazivanja rasprave i bez traženja pisanih zapažanja. Europska komisija zauzela je sljedeći stav: “Nadalje, o pitanju tvrdnji podnositelja da suci Federalnog suda nisu vijećali i glasovali javno o njegovoj žalbi u parničnom postupku, Europska komisija primjećuje da takvo pravo nije predviđeno Europskom konvencijom.”

U određenim slučajevima podnositelj se može odreći svoga prava na javnu raspravu. U predmetu *Hakansson i Sturesson protiv Švedske*⁵⁴⁰ Europski sud je iznio sljedeće:

“Javni karakter sudskih rasprava predstavlja temeljno načelo koje propisuje članak 6. Opće poznato je da ni tekst niti smisao ove odredbe ne sprečavaju neku osobu da se po vlastitoj volji odrekne, bilo izričito ili prešutno, prava na javnu raspravu u svom predmetu. Međutim, odricanje mora biti neopozivo i ne smije biti u suprotnosti s bilo kojim važnim javnim interesom.”

Dakle, Europski sud ustanovio je da su se podnositelji prešutno odrekli svojeg prava na javnu raspravu, jer nisu zahtijevali da se ona održi kada je ta mogućnost bila izričito predviđena švedskim zakonima.⁵⁴¹

Vežano uz osnove za ograničenje javnosti, ono što iznenađuje je da članak 6. dopušta ograničenje isključivo u pogledu javne prirode postupka, a ne presude. Što se tiče mogućnosti ograničenja dostatno je dati sljedeća zapažanja.

S jedne strane, čini se da je Europski sud spreman prepustiti domaćim tijelima vlasti, posebno domaćim sudovima, određeni “stupanj jurisdikcije” u procijeni pitanja postoji li bilo koji razlog za primjenu jednog od ograničenja, kao što se to može prepustiti u odnosu na druge odredbe Europske konvencije. S druge strane, čini se također da Europski sud sam provodi nezavisnu provjeru razloga ograničenja, te da u tom kontekstu nije spreman prihvatiti tek utvrđenu praksu, već traži da se posebno, u svakom predmetu navede osnova na koju se poziva ograničenje kao što je to i iznio u presudi *Engel i ostali protiv Nizozemske*.⁵⁴²

539 K. protiv Švicarske, odluka, 6. prosinca 1991., br. 15668/89.

540 Hakansson i Sturesson protiv Švedske, presuda, 21. veljače 1990., Serija A, br. 191-A.

541 Nuala, M., Harby C., Pravo na ..., cit., str. 49-50.

542 Engel i ostali protiv Nizozemske, presuda, 8. lipnja 2007., Serija A, br. 22

Kada se radi o zaštiti javnog reda kao ograničenju javnosti, sam pojam po svom smislu upućuje na sprječavanje nereda. Kada je sastavljen članak 14. Međunarodnog pakta, ovo tumačenje zaista je i zagovarala Velika Britanija. Međutim, danas kada imamo potpuni tekst članka 14. Međunarodnog pakta i članka 6. Europske konvencije, te ako ih usporedimo s člankom 10., stavkom 2. i člankom 11., stavkom 2. Europske konvencije gdje se navodi zaštita javnog reda teško je održati ovakvo tumačenje. Bilo kako bilo sprječavanje nereda u sudnici može se u svakom slučaju podvesti pod osnovu “interesa pravde”. Vežano uz pojam “javnog reda” u predmetu *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*⁵⁴³ belgijska vlada pozvala se na ovu osnovu navodeći da objavljivanje medicinskih disciplinskih predmeta može dovesti do povrede medicinske profesionalne tajne. Europska komisija doista je i ispitivala ovaj predmet u odnosu na povredu javnoga reda.⁵⁴⁴ Medicinska profesionalna tajna spomenuta je i u već navedenom predmetu *Diennet protiv Francuske*⁵⁴⁵ gdje je francuska vlada saslušana kako bi opravdala činjenicu što je disciplinski postupak protiv jednoga medicinskog radnika održan iza zatvorenih vrata. Međutim, prema Europskoj komisiji i Europskom sudu, navedeni postupci odnosili su se samo na “pisane konzultacije” na koje je podnositelj pristao i time u načelu nije bio povrijeđen privatni život pacijenata podnositelja.

U predmetu *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵⁴⁶ Europski sud oslonio se na ograničenje “javnog reda” kao ograničenje javnosti rasprave koje je dopušteno prema članku 6., te mu je dao šire značenje od onoga koje bi se odnosilo na održavanje reda u samoj sudnici tijekom suđenja, a u korist zaštite javnog interesa. Europski sud je stoga inzistirao da pravo na javnu raspravu može biti ograničeno samo ako to nalažu posebne okolnosti i uključio je pojam proporcionalnosti u razmatranje potrebe za isključenjem javnosti.⁵⁴⁷

Nadalje, interes nacionalne sigurnosti nije imao za sada veliku ulogu u sudskoj praksi Europskog suda u pogledu javnosti rasprave, ali lako je zamisliti situacije u kojima se postupak tiče državne tajne ili druge sigurnosno osjetljive informacije. Europski sud bi tada o ovome morao formirati nezavisno mišljenje.

Predmeti koji se tiču zaštite privatnoga života stranaka, osim slučajeva gdje su interesi maloljetnika u pitanju, traže da odluka o razmatranju toga pitanja može biti donesena *in camera*, tj. na zatvorenoj raspravi, samo ako stranke doista i prihvate

543 Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije, presuda, 23. lipnja 1981., Serija A, br. 43.

544 Vidjeti izvještaj od 14. prosinca 1979., Serija B, br. 38.

545 Diennet protiv Francuske, presuda, 26. rujna 1995., Serija A, br. 325-A.

546 Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 28. lipnja 1984., Serija A, br. 80.

547 Ibid.

takvu zaštitu.⁵⁴⁸

Posljednji temelj ograničenja – interes pravde – prepušten je izričito domaćem sudu. Ovdje je potreban krajnji nadzor Europskog suda, premda će i to vjerojatno biti marginalno. U tom slučaju Europska komisija i Europski sud neće prihvatiti tek pozivanje na postojeću praksu. U svojoj odluci u predmetu *X. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵⁴⁹ Europska komisija sugerirala je da se svjedoci, čije svjedočenje može njih same ugroziti, mogu osloniti na članak 6., stavak 1. kada ulažu žalbu na činjenicu da ih je sud propustio saslušati *in camera*. Može se prihvatiti da interesi pravde zahtijevaju da se svjedocima pruži adekvatna zaštita jer i oni imaju pravo zahtijevati pošteno suđenje. Interesi pravde mogu i zahtijevati da prostor stavljen na raspolaganje javnosti ne bude prenapučen i da publika koja navija za jednu ili drugu stranu bude isključena, ali s druge strane interes javnosti nalaže da se pravda vrši i provodi na mjestima na kojima ima dostatno prostora za smještaj predstavnika javnog mnijenja.⁵⁵⁰

Europski sud zauzeo je stav da javnost i novinari smiju biti isključeni iz stegovnih postupaka koji se vode unutar zatvora. Kao što je već navedeno, u predmetu *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵⁵¹ objavio je da se moraju uzeti u obzir javni red i sigurnosni problemi da bi se ovaj postupak mogao voditi javno. Pored toga, ako se rasprave održavaju unutar zatvorskih prostorija, javnost je s njih općenito gledano isključena. Europski sud stoga razlikuje disciplinski i kazneni postupak koji se vode u zatvoru. Kada je riječ o disciplinskom postupku Europski sud je suglasan da se postupak bez prisutnosti javnosti može opravdati razlozima sigurnosti. Istovremeno smatra da se ne može očekivati da države vode takve postupke izvan zatvora, jer bi na takav način na državu bio prebačen neproporcionalno veliki teret.⁵⁵² Međutim, kada je riječ o kaznenom postupku Europski sud postavlja puno više zahtjeva. Ako se suđenje treba odvijati unutar zatvora, onda inzistira na tomu da nadležne domaće vlasti poduzmu posebne mjere kako bi se osiguralo da je javnost informirana o tom suđenju, o tomu gdje se ono odvija i o činjenici da javnost ima pravo biti prisutna na raspravama.

548 Europska komisija je takav stav zauzela u svom izvještaju u predmetu *Albert i Le Compte protiv Belgije*, presuda, 10. veljače 1983., Serija A, br. 58. U svojoj odluci *X. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 7366/76 (neobjavljeno), razmatranje *in camera* Europska komisija smatrala je opravdanim po toj osnovi održavanje zatvorene rasprave, protivno želji podnositelja zahtjeva, ali se to odnosilo na brakorazvodni postupak, tako da se radilo o privatnom životu supružnika i mogućim interesima jednog ili više maloljetne djece.

549 *X. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka, br. 8016/77.

550 Van Dijk, P., et al., op. cit., str. 413 – 415.

551 *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. lipnja 1984., Serija A, br. 80.

552 Ibid.

U predmetu *Riepan protiv Austrije*⁵⁵³ podnositelju je suđeno zbog djela koje je počinio u zatvoru. Rasprava se odvijala u posebnoj zatvorskoj prostoriji namijenjenoj takvim raspravama. Javnost nije bila isključena, ali nije poduzeto ništa kako bi se obavijestilo o održavanju takve rasprave. Europski sud smatra da samo u rijetkim slučajevima razlozi sigurnosti mogu opravdati potpuno isključenje javnosti. Stoga je Europski sud utvrdio da suđenje ispunjava zahtjev za prisutnošću javnosti samo ako je javnost pravodobno obaviještena o vremenu i mjestu održavanja rasprave uz uvjet da je takvo mjesto doista i dostupno javnosti. U većini slučajeva ti su uvjeti ispunjeni kada se rasprava odvija u normalnoj sudnici, dostatno velikoj da primi promatrače. Održavanje rasprava izvan sudnice predstavlja ozbiljnu prepreku javnom karakteru rasprave te je država obvezna poduzeti odgovarajuće mjere da se javnost obavijesti o mjestu u kojem se zatvor nalazi, uvjetima pristupa i sličnim pitanjima, tj. poduzeti sve kako bi omogućila stvaran pristup. Prema tomu, u ovom je predmetu došlo do povrede članka 6., stavka 1.⁵⁵⁴

Uzimajući u obzir sve navedeno Europski sud je smatrao da iako potpuna zabrana prisutnosti javnosti ne može biti opravdana, ipak pojedini stručni disciplinski postupci mogu biti održani privatno, ovisno o okolnostima danoga predmeta. Čimbenici koji se trebaju uzeti u obzir kod odlučivanja je li javna rasprava neophodna, interesi su profesionalne tajne i privatnoga života klijenata ili pacijenata.⁵⁵⁵

U predmetu *P. i B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵⁵⁶ sudovi su na zatvorenim raspravama odlučivali o smještaju djece. Europski sud je tu iznio da postupak koji se tiče odlučivanja o smještaju djece predstavlja izravan primjer u kojemu može biti opravdana odsutnost javnosti i tiska kako bi se zaštitila privatnost djeteta i stranaka u sporu i da bi se izbjeglo prejudiciranje interesa pravde. Kako bi sudac koji odlučuje mogao steći što precizniju i cjelovitiju sliku o svim prednostima i nedostacima smještaja i mogućnosti kontakata s roditeljima koji se pružaju djeci, iznimno je važno da roditelji i drugi svjedoci mogu iskreno i otvoreno govoriti o osobnim pitanjima bez straha od komentara i radoznalosti javnosti.⁵⁵⁷ Ovdje je, tzv. *Children Act* dopuštao održavanje zatvorenih rasprava o smještaju sinova podnositelja. To se odnosilo čak i na bliske članove obitelji koji nisu bili stranke u sporu, ali u odnosu na koje su se utvrđivala takva prava. Navedeni zakon nije ostavio diskreciju sudu u pogledu odlučivanja o javnosti rasprave jer su na raspravama mogle biti nazočne

553 *Riepan protiv Austrije*, presuda, 14. studeni 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII.

554 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 43.

555 Vidi, *Albert i Le Compte protiv Belgije*, presuda, 10. veljače 1983., Serija A, br. 58.

556 *B. i P. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 24. travnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-III.

557 Grozev, Y., Sian, L., Vitkauskas D., op. cit., str. 43.

samo stranke i nitko drugi. Stoga, ovdje nije došlo do povrede članka 6., stavka 1.

5. PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE U PREDMETIMA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

5.1. Opći problemi učinkovitosti hrvatskoga pravosuđa

Europska konvencija je stupila na snagu u Republici Hrvatskoj 5. studenog 1997. U mišljenju Europske komisije o pridruživanju Hrvatske Europskoj uniji (Avis, 2005), upozoreno je na „neučinkovitost pravosudnog sustava“ te na „veoma velike sudske zaostatke.“ Iz toga se izvodi zaključak da u Hrvatskoj „prava građana nisu u potpunosti zaštićena od strane pravosuđa“ jer postoje „ozbiljna ograničenja u mogućnosti pravosuđa odraditi svoj posao.“ Nakon početka pregovora, u mišljenju o napretku Hrvatske u procesu pridruživanja izraženo je mišljenje da je „reforma počela, ali da se nalazi u ranome stadiju te da „pravosudni sustav i dalje pati od ozbiljnih nedostataka.“

Slične ocjene o aktualnom stanju hrvatskoga pravosuđa davale su i druge međunarodne organizacije, kao što su Svjetska banka, Organizacija za europsku sigurnost i suradnju, Transparency International, HHO i UNHCR, kao i diplomatska predstavništva drugih zemalja (npr. u izvještaju o stanju ljudskih prava američkoga State Departmenta). I u javnim anketama među hrvatskim građanima stanje u pravosuđu (trajanje postupaka i korupcija) izdvojeno je kao jedan od prioritetnih problema.

Uspoređujući pokazatelje djelovanja hrvatskoga pravosuđa, može se ustanoviti više područja na kojima ona odskaka od ostalih europskih država. Između ostaloga: (1) organizacija, veličina i broj sudova je neracionalan (prevelik broj sudova različite veličine i nesrazmjernog broja predmeta, stanovništva koje navedeni sudovi pokrivaju, međusobno nepovezanih, uz djelovanje u nefleksibilnom i nelogičnom sustavu nadležnosti); (2) broj sudaca u Hrvatskoj među najvećim je u Europi (41 do 43 sudaca na 100.000 stanovnika, usporedivo s 10 u Francuskoj, 20 u Austriji, 2,5 u Engleskoj ili 25 u Njemačkoj); (3) broj zaposlenika u pravosuđu, također je među najvećim, no pritom nedostaju neke od ključnih pomoćnih profesija (npr. autonomni profesionalni ovršitelji), dok je položaj drugih nedefinirana (sudski savjetnici); (4) djelovanje i uloga odvjetnika u postupcima, iako u granicama usporedivih sustava, također pokazuje strukturalne nedostatke koji otežavaju racionalno djelovanje (npr. odvjetničke tarife koje potiču neučinkovito djelovanje i dugotrajnost postupaka, nepostojanje učinkovitog sustava održavanja visokih etičkih standarda u djelovanju); (5) praćenje djelovanja sudova, a osobito praćenje trajanja sudskih postupaka na veoma je niskoj razini, a unutarnjih mehanizama planiranja trajanja postupaka,

kao i standarda za optimalno integralno trajanje pojedinih tipova postupaka praktički nema; (6) predvidivost i transparentnost sudskih postupaka za javnost na nezadovoljavajućoj je razini; (7) sustav obrazovanja kandidata za pravosudne službe, njihovog regrutiranja, ocjene njihovog djelovanja, promicanja u viši stupanj i odgovornosti za njihovo djelovanje ne zadovoljava, osobito u pogledu osiguranja objektivnih kriterija, izvrsnosti kandidata i ravnovjesnosti između društvene odgovornosti i autonomnosti u djelovanju.

Pojedini projekti koji se odvijaju u sklopu međunarodne suradnje, u prvom redu s Europskom unijom, ali i s drugim organizacijama (npr. Svjetskom bankom) imaju ili su imali za cilj upravo pomoći uspostavljanju bolje funkcionirajućeg i učinkovitijeg pravosuđa koje bi moglo ispuniti nastojanje da se osigura pravo na suđenje u razumnom roku.⁵⁵⁸ Uz te projekte, i Vrhovni je sud započeo projekt rješavanja, tzv. starih predmeta uz nastojanje da se osobito smanji broj slučajeva u kojima postoji visoka vjerojatnost da su granice razumnog roka suđenja već prekoračene (predmeti stariji od 5 godina).

Unatoč važnim početnim koracima, zbog mnogih strukturalnih problema hrvatskoga pravosuđa koji se tiču organizacije, kadrovske potencijala, ustrojstva pravnih profesija i prevladavajuće svijesti, potrebno je još mnogo učiniti da bi se ostvarile dublje i trajnije promjene u zaštiti i promicanju prava na pošteno suđenje, a osobito prava na suđenje u razumnom roku.

Republika Hrvatska treba i nadalje omogućavati sudionicima u sudskim postupcima pristup sudu, kontinuirano praćenje tijeka postupka, informacije o narednim koracima i uvid u predvidivi kalendar narednih procesnih radnji, sve do okončanja postupka i ispunjenja odluke suda.⁵⁵⁹ Kako bi sve to bilo moguće bitan je članak 6. Europske konvencije, kao i sudska praksa Europskog suda za ljudska prava koja je detaljno razradila te odredbe, a čiji je prikaz dan u ovom radu. Nadalje, kako bi se poboljšalo stanje u hrvatskom pravosuđu glede poštenog suđenja nužno je i analizirati predmete o kojima se u odnosu na Republiku Hrvatsku odlučivalo pred Europskim sudom zbog povreda članka 6. i koje su dovele do značajnih promjena u hrvatskom zakonodavstvu. U ovom poglavlju autorica će obraditi predmete

558 Između ostalih, posebno treba spomenuti projekte iz sklopa CARDS (suradnja s ministarstvima pravosuđa Finske, Austrije te Velike Britanije) kao i projekte bilateralne suradnje s Vijećem Europe i njegovom Komisijom za efikasnost pravosuđa (CEPEJ) usmjerene na racionalizaciju organizacije i djelovanja hrvatskoga pravosuđa, te projekte informatizacije i integralnog upravljanja predmetima (ICMS, eSPIS).

559 Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj od 2008. do 2011. godine, Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava, Zagreb, <http://www.ljudskapravavladarh.hr/Default.aspx?sec=178>, rujan 2007., 15. ožujka 2009.

Europskog suda koji su se vodili protiv Republike Hrvatske, a koji obuhvaćaju pojam građanskih prava i obveza iz članka 6., stavka 1. Europske konvencije, nepristranost sudova, pristup sudu, jednakost oružja i ostale vidove prava na pošteno suđenje iz članka 6. Europske konvencije.

U posljednjem poglavlju rasčlanit će se predmeti o pravu na pošteno suđenje u razumnom roku koji su se vodili protiv Hrvatske.

5.2. Građanska prava i obveze

Europski sud detaljno je razradio, u svojoj sudskoj praksi, pojam građanskih prava i obveza iz članka 6. o čemu je više bilo riječi u prvom poglavlju ovoga rada. Budući da se ti pojmovi razlikuju od poimanja pojma građanskih prava i obveza koje primjenjuju države ugovornice unutar svojih pravosudnih sustava, a isto vrijedi i za Republiku Hrvatsku, nadalje, u ovom dijelu rada bit će opisani predmeti u kojima je Europski sud raspravljao potpadaju li određeni postupci koji su se vodili u Republici Hrvatskoj pod građanska prava i obveze u smislu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Štokalo i ostali protiv Hrvatske*⁵⁶⁰ komunističke vlasti nacionalizirale su zemljišnu česticu na otoku Rabu, koja je bila u vlasništvu četvrtog i petog podnositelja i određenog J. Š., supruga prve podnositeljice te oca druge i treće podnositeljice 1963. Na toj je lokaciji izgrađen restoran 1964. Zemljište, koje je bilo preneseno u društveno vlasništvo, nakon toga je bilo dano na korištenje poduzeću I. Tijekom procesa privatizacije poduzeća I. zemljište je bilo uključeno kao dio njegovog temeljnog kapitala. Međutim, jedan je broj dionica bio pričuvan kako bi služile kao naknada bivšim vlasnicima nacionalizirane imovine koja je činila dio temeljnog kapitala poduzeća. Hrvatski fond za privatizaciju dao je svoju suglasnost za privatizaciju poduzeća 20. lipnja 1994., koje je na temelju te odluke postalo vlasnikom dotičnog zemljišta. Hrvatski sabor donio je Zakon o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine (dalje: Zakon o denacionalizaciji) 11. listopada 1996.⁵⁶¹ koji je omogućio bivšim vlasnicima nacionalizirane ili konfiscirane imovine ili njihovim nasljednicima u prvom redu tražiti povrat ili naknadu za oduzetu imovinu. Zakon je stupio na snagu 1. siječnja 1997. Podnositelji su pokrenuli upravni postupak pred nadležnim prvostupanjskim tijelom pozivajući se na navedeni zakon 16. lipnja 1997. Ministarstvo pravosuđa preinačilo je prvostupanjsku odluku od 24. ožujka 2003. i odbilo zahtjev podnositelja od 16. lipnja 1997. u cijelosti 15. veljače

560 *Štokalo i dr. protiv Hrvatske*, presuda, 16. listopada 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200902190000004>.

561 Zakon o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine, NN, br. 92/96, 92/99 (ispravak), 80/02 (izmjene i dopune) i 81/02 (ispravak).

2006. Podnositelji su tada podnijeli tužbu Upravnom sudu pobijajući tu odluku. Postupak pred tim sudom bio je u tijeku u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu.

Podnositelji su podnijeli Hrvatskom fondu za privatizaciju prijedlog za proglašenje ništetim njegovog rješenja od 20. lipnja 1994., 29. veljače 2000., izvanredni pravni lijek na raspolaganju na temelju Zakona o upravnom postupku. Fond je odbio zahtjev podnositelja 28. srpnja 2000. Upravni sud je presudio u korist podnositelja 12. rujna 2002. i kinuo odluku Fonda. Predmet je vraćen Fondu na ponovljeni postupak. Fond je odbio zahtjev podnositelja 23. siječnja 2003. Upravni sud je odbio tužbu podnositelja zahtjeva u listopadu 2004., a 18. listopada 2007. isto je učinio i Ustavni sud.

Pri odlučivanju o dopuštenosti prigovora podnositelja Europski sud je istaknuo kako za primjenjivost članka 6., stavka 1. s njegove „građanske“ osnove treba postojati „spor“ o „pravu“ za koje se može reći, barem na osnovi o kojoj se može raspravljati, da je priznato na temelju domaćeg prava. Kad odlučuje može li se za neko „pravo“ reći na osnovi o kojoj se može raspravljati, da je priznato na temelju domaćeg prava, Europski sud mora uzeti u obzir formulaciju mjerodavnih pravnih odredbi i način na koje te odredbe tumače domaći sudovi.⁵⁶² S tim u vezi Europski sud primjećuje da su podnositelji pokrenuli drugi skup postupaka podnijevši prijedlog za proglašavanje ništetnom odluku Fonda za privatizaciju kojom je Hrvatski fond za privatizaciju dao svoju suglasnost za privatizaciju poduzeća, koje je na temelju te odluke postalo vlasnikom zemljišta nacionaliziranog 1963., a čiji su vlasnici do tada bili podnositelji. Taj zahtjev predstavlja izvanredni pravni lijek, koji se može koristiti za pobijanje upravne odluke isključivo na osnovama navedenim u Zakonu o općem upravnom postupku. Podnositelji su naveli da je ta odluka ništetna samo zbog toga što nisu sudjelovali u postupku koji je doveo do te odluke. Europski sud smatra da pravo koje traže podnositelji, i to da se odluka Fonda proglasi ništetnom zbog njihovoga nesudjelovanja u postupku nije priznato, čak i na osnovi o kojoj bi se moglo raspravljati prema hrvatskom pravu.⁵⁶³ Stoga je Europski sud utvrdio da članak 6. nije primjenjiv na drugi skup postupaka. S druge strane, primjećuje da prigovor podnositelja u odnosu na prvi skup postupaka očigledno nije neosnovan.

U predmetu *Olujčić protiv Hrvatske*⁵⁶⁴ pri raspravljanju o dopuštenosti predmeta pred Europskim sudom, Vlada Republike Hrvatske tvrdila je da članak 6. nije

562 Nylund protiv Finske, odluka, 29. lipnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-VI.

563 Gallo protiv Slovačke, odluka, 4. rujna 1996., br. 30900/96.

564 Olujčić protiv Hrvatske, presuda, 5. veljače 2009., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200906120000_004.

primjenjiv na ovaj predmet niti sa svoga građanskog niti kaznenoga naslova. Glede građanskoga aspekta, pozivajući se na obrazloženje koje je dao Europski sud u svojoj odluci *Harabin protiv Slovačke*,⁵⁶⁵ Vlada je tvrdila da je položaj podnositelja uvjetovan činjenicom da je on bio predsjednik Vrhovnog suda, te je to po samoj svojoj naravi uključivalo vršenje javnopravnih ovlasti i dužnosti kojima je svrha čuvanje interesa države. Nadalje, tvrde da u državama članicama ne postoje univerzalni kriteriji glede postupka imenovanja i razrješenja predsjednika najvišega suda. To je pitanje koje zadire u suverene ovlasti države i stoga ga treba isključiti iz domašaja Europske konvencije.

Europski sud je ustanovio da u postupku o kojemu se radi podnositelj nije bio samo razriješen dužnosti predsjednika Vrhovnoga suda, nego je istovremeno bio i razriješen dužnosti suca Vrhovnoga suda. U takvim okolnostima Europski sud smatra da je narav položaja podnositelja kao predsjednika Vrhovnoga nevažna.

Glede primjenjivosti članka 6., stavka 1. na postupak o kojemu je riječ, Europski sud prvo upućuje na presudu u predmetu *Pellegrin protiv Francuske*.⁵⁶⁶ Izrekao je da radni sporovi između vlasti i javnih službenika čije su dužnosti tipične upravo za aktivnosti javne službe, ako oni djeluju kao depozitari javne vlasti odgovorne za zaštitu općih interesa države, nisu „građanski“ te su isključeni iz opsega članka 6., stavka 1. Oružane snage i policija očigledan su primjer takvih aktivnosti. Nadalje, glede postupka za razrješenje suca, u svojoj odluci o dopuštenosti *Pitkevich protiv Rusije*⁵⁶⁷ Europski sud utvrdio je da sudstvo, iako nije dio državne službe, ipak je dio tipične javne službe. Sudac ima konkretne nadležnosti u području provođenja pravde, što je sfera u kojoj država vrši suverene ovlasti. Stoga sudac izravno sudjeluje u vršenju javnopravnih ovlasti i obavlja dužnosti kojima je cilj čuvati opće interese države. Spor koji se odnosi na razrješenje suca ne tiče se njegovih građanskih prava ili obveza u smislu članka 6. Europske konvencije. Međutim, u presudi *Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske*⁵⁶⁸ Europski sud utvrdio je kako funkcionalni kriterij usvojen u presudi *Pellegrin* nije pojednostavio analizu primjenjivosti članka 6. na postupak u kojemu je državni službenik stranka, ili donio veći stupanj izvjesnosti u ovome području, kao što mu je bila namjera. Zbog toga je Europski sud odlučio dalje razviti funkcionalni kriterij postavljen u predmetu *Pellegrin*, te je usvojio sljedeći pristup:

“Europski sud priznaje interes države da kontrolira pristup

565 Harabin protiv Slovačke, odluka, 9. srpnja 2002., br. 62584/00.

566 Pellegrin protiv Francuske, presuda, 8. prosinca 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-VIII.

567 Pitkevich protiv Rusije, odluka, 8. veljače 2001., br. 47936/99.

568 Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, presuda, 19. travnja 2007., Reports of Judgments and Decisions.

sudu kad se radi o određenim kategorijama osoblja. Međutim, prvenstveno je na državama ugovornicama, posebice na nadležnome nacionalnom zakonodavcu, a ne na Europskom sudu, da izričito odredi ona područja javne službe koja uključuju vršenje diskrecijskih ovlasti koje su sastavni dio državnoga suvereniteta, gdje interesi pojedinca moraju ustupiti prvenstvo. Europski sud vrši svoju nadzornu ulogu uz primjenu načela supsidijarnosti. Ako domaći sustav priječi pristup sudu, Europski sud će provjeriti je li spor uistinu takav da opravdava primjenu iznimke od članka 6. Ako ne opravdava, tada se to pitanje ne postavlja i članak 6., stavak 1. se ne primjenjuje.

...

Da bi se tužena država mogla pred Europskim sudom pozvati na status podnositelja kao državnog službenika radi isključenja zaštite sadržane u članku 6., trebaju biti ispunjena dva uvjeta. Prvo, država mora u svojem domaćem pravu izričito isključiti pristup sudu za položaj ili kategoriju osoblja o kojemu se radi. Drugo, isključenje mora biti opravdano objektivnim razlozima u interesu države.”

Tako presuda *Eskelinen* nameće širu primjenjivost nego prijašnja sudska praksa Europskog suda. Ona uključuje i predmete razrješenja, osim ako domaći sustav isključi pristup sudu u tom pogledu. Članak 6. se ne primjenjuje samo na slučajeve kada domaće pravo izričito isključi pristup sudu za kategoriju osoblja o kojemu se radi i kada je to isključenje opravdano objektivnim interesima države.

Glede ovoga predmeta, Europski sud prvo primjećuje da Zakon o Državnom sudbenom vijeću izričito isključuje sudska zaštitu u svezi sa stegovnim postupcima protiv sudaca. Međutim, opseg ovoga isključenja nije apsolutan, budući da se odnosi samo na isključenje zaštite pred redovnim sudovima. Nadalje, primjećuje da je podnositelj mogao podnijeti ustavnu tužbu protiv odluka Državnog sudbenog vijeća i Županijskoga doma. Podnositelj je iste prigovore koje sada ulaže pred Europskim sudom uložio Ustavnom sudu, te je taj sud ispita osnovanost tih prigovora. Da je Ustavni sud prihvatio prigovore podnositelja, ukinuo bi pobijane odluke i vratio predmet Državnom sudbenom vijeću na novi postupak. S obzirom na takvu pozadinu, Europski sud smatra kako opseg preispitivanja Ustavnoga suda u ovome predmetu, i njegove ovlasti glede pobijanih odluka, podnositelju omogućavaju pristup sudu u domaćem sustavu, što zadovoljava kriterij *Eskelinen*. Štoviše, kao što Vlada priznaje, samo Državno sudbeno vijeće zadovoljava kriterije na temelju članka

6., stavka 1. Europske konvencije da bi ga se smatralo nezavisnim i nepristranim sudom ustanovljenim zakonom. Europski sud ponavlja kako u svrhu članka 6., stavka 1. sud ne treba biti redovni sud integriran u standardnu sudska mašineriju⁵⁶⁹ budući da sud, u sadržajnom smislu tog izraza, karakterizira njegova sudska funkcija, a to znači odlučivanje o stvarima u njegovoj nadležnosti na temelju pravila prava i nakon postupka provedenog na propisani način. On mora također zadovoljiti i niz zahtjeva – nezavisnost, posebno od izvršne vlasti, nepristranost i prava koja daje svojim postupkom – od kojih ih se nekoliko pojavljuje u tekstu samoga članka 6., stavka 1.⁵⁷⁰

Kako bi se utvrdilo može li se neko tijelo smatrati nezavisnim, treba uzeti u obzir, *inter alia*, način imenovanja njegovih članova i njihov mandat, postojanje jamstava protiv vanjskih pritisaka i pitanje daje li to tijelo utisak da je nezavisno.⁵⁷¹ Nadalje, sud o kojemu se radi mora biti nadležan ispitati sva činjenična i pravna pitanja mjerodavna za spor koji je pred njim.⁵⁷² Europski sud bilježi da je Državo sudbeno vijeće osnovano (dalje: DSV) zakonom, i to Zakonom o Državnom sudbenom vijeću iz 1993., s daljnjim izmjenama i dopunama, koje je donio Sabor u standardnom zakonodavnom postupku. Ovaj Zakon uređuje imenovanje članova DSV-a, njihove imunitete, razrješenje, opseg njihovih funkcija, postupke koje treba primijeniti i sva druga pitanja mjerodavna za djelovanje DSV-a. Glede nezavisnosti DSV-a Europski sud bilježi da se sredstva za njegov rad osiguravaju u državnom proračunu i da ih dodjeljuje Sabor. Raspodjela tih sredstva u rukama je predsjednika DSV-a. Ono je nezavisno od izvršne vlasti i njegovi članovi nisu vezani nikakvom uputom u vršenju svojih funkcija. Imenuje ih Sabor na razdoblje od osam godina te imaju isti imunitet kao i suci. Biraju se iz redova sudaca, državnih odvjetnika, Hrvatske odvjetničke komore i profesora prava i svi moraju biti vrlo ugledne osobe. Oni djeluju u svom osobnom svojstvu, i ne primaju naredbe za vršenje svojih ovlasti, te daju prisegu da će se pridržavati Ustava i zakona. Može ih razriješiti Sabor, samo iz razloga konkretno navedenih u Zakonu o Državnom sudbenom vijeću i u skladu s postupkom propisanim tim zakonom. Glede postupka pred Državnim sudbenim vijećem, Europski sud bilježi da ono primjenjuje pravila kaznenoga postupka detaljno propisana Zakonom o kaznenom postupku. Ova uključuju, *inter alia*, sva prava prema članku 6. Europske konvencije i omogućuju okrivljeniku dati svoju obranu.

569 Rolf Gustafson protiv Švedske, presuda, 1. srpnja 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-IV.

570 Zlinsat, spol. s.r.o., protiv Bugarske, presuda, 15. lipnja 2006., br. 57785/00.

571 Vidi, Langborger protiv Švedske, presuda, 22. lipnja 1989., Serija A, br. 155 i Bryan protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. studeni 1995., Serija A, br. 335-A.

572 Vidi, Terra Woningen B.V. protiv Nizozemske, presuda, 17. prosinca 1996., Reports 1996-VI, Chevrol protiv Francuske, presuda, 13. veljače 2003, Reports of Judgments and Decisions 2003-III. i I.D. protiv Bugarske, presuda, 28. travnja 2005., br. 43578/98.

Kad donosi odluku u stegovnom postupku protiv sudaca, Državno sudbeno vijeće ovlašteno je utvrditi činjenice u određenom predmetu, održavati ročišta, saslušati svjedoke i ocijeniti druge dokaze te odlučiti o svim činjeničnim i pravnim pitanjima. Tako je u predmetu podnositelja pri odlučivanju o njegovoj stegovnoj odgovornosti Državno sudbeno vijeće vršilo sudske ovlasti. S obzirom na takvu pozadinu, Europski sud smatra da se u svrhu članka 6. Državno sudbeno vijeće treba smatrati nezavisnim sudom osnovanim zakonom, te da je stoga u svrhu članka 6., stavka 1. Europske konvencije stegovni postupak protiv podnositelja zahtjeva bio vođen pred sudom. Slijedi da je podnositelj imao pristup sudu i da se članak 6. primjenjuje i na stegovni postupak protiv podnositelja pred Državnim sudbenim vijećem i na postupak koji je uslijedio povodom ustavne tužbe podnositelja. Zaključno, Europski sud nalazi da se članak 6. primjenjuje sa svoga građanskog naslova na stegovni postupak protiv podnositelja, uključujući i postupak povodom njegove ustavne tužbe.

U svojoj odluci o dopuštenosti u predmetu *Bačić protiv Hrvatske*⁵⁷³ Europski sud ponavlja da je primjenjivost članka 6., stavka 1. na stečajni postupak neupitna.⁵⁷⁴ Tako, Europski sud primjećuje da, prema hrvatskome pravu, ako se nad određenim poduzećem otvori stečajni postupak, njegovi vjerovnici imaju pravo svoje tražbine ostvarivati isključivo u stečajnome postupku. Stoga se prekidaju svi građanski postupci protiv tog poduzeća dok stečajni upravitelj na ispitnom ročištu u stečajnom postupku ne prihvati ili ne ospori tražbine što su ih prijavili vjerovnici. Ako stečajni upravitelj prihvati tražbinu koja je bila predmet ispitivanja u građanskom postupku, tražbina se smatra konačno utvrđenom, a građanski se postupak kao posljedica toga više ne vodi. Ako ospori tu tražbinu, mora preuzeti građanski postupak koji je u tijeku, koji će se prema tomu nastaviti i u kojem će se odlučiti o tražbini. Dakle, u smislu članka 6. Europske konvencije građanski i stečajni postupak uzimaju se kao jedna cjelina.⁵⁷⁵

Europski sud stoga smatra da je u ovome predmetu utvrđivanje podnositeljčinih prava i obveza "građanske naravi", u smislu članka 6., započelo u građanskome postupku koji je podnositeljica vodila, protiv svoga bivšeg poslodavca osporavajući odluku o prestanku radnog odnosa i tražila isplatu plaća za razdoblje u kojemu je

573 Ismeta Bačić protiv Hrvatske, 19. lipnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200901210000002>.

574 Vidi, S.p.r.l. ANCA and Others protiv Belgije, odluka, 10. prosinca 1984., Decisions and Reports 40, Interfina and Christian della Faille d'Huyse protiv Belgije, odluka, 4. svibnja 1987., br. 11101/84, Ceteroni protiv Italije, presuda, 15. studeni 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-V, Bassani protiv Italije, presuda, 11. prosinca 2003., br. 47778/99, Capital Bank AD protiv Bugarske, presuda, 24. studeni 2005., br. 49429/99 i Sukobljević protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., br. 5129/03.

575 Vidi, Sukobljević protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., br. 5129/03.

bila bez posla, a nastavilo se u stečajnome postupku vođenom protiv podnositeljčina bivšeg poslodavca u kojemu je podnositeljica bila jedan od vjerovnika.

U predmetu *Oršuš i drugi protiv Hrvatske*⁵⁷⁶ Europski sud primjećuje da prema načelima objavljenim u njegovoj sudskoj praksi⁵⁷⁷ spor o nekom "pravu" za koje se može barem argumentirano tvrditi da je priznato prema domaćem pravu mora biti istinski i ozbiljan. On se može odnositi ne samo na stvarno postojanje prava, već i na njegov opseg i način njegovoga ostvarivanja. Ishod postupka mora biti izravno presudan za pravo o kojemu je riječ. Nadalje, odluka o tomu treba li se određeno pravo smatrati građanskim kako to određuje Europska konvencija mora se donijeti s obzirom na materijalni sadržaj i učinke tog prava prema domaćem pravu dotične države, a ne samo na njegovu zakonsku klasifikaciju.⁵⁷⁸ Dakle, pri utvrđivanju tiče li se ovaj predmet odlučivanja o građanskom pravu, relevantan je isključivo karakter prava o kojemu je riječ. U ovome predmetu Europski sud primjećuje da se postupak pred domaćim sudovima odnosio na navode podnositelja o povredi njihovoga prava da ne budu diskriminirani na području obrazovanja, njihovoga prava na obrazovanje i njihovoga prava da ne budu podvrgnuti nečovječnom i ponižavajućem postupanju. Podnositelji su svoje prigovore iznijeli pred redovne građanske sudove i pred Ustavni sud te je ispitana osnovanost njihovih prigovora.

Europski sud podsjeća da je već utvrdio da je članak 6. primjenjiv u predmetima koji se tiču prava osobe ne biti diskriminirana na temelju vjerskog uvjerenja ili političkog mišljenja.⁵⁷⁹ Europski sud ne vidi razloga za zauzimanje različitog pristupa prema predmetima koji se, *inter alia*, tiču navodne diskriminacije na temelju rase. Nadalje, pravo podnositelja ne biti diskriminirani na temelju rase nedvojbeno je zajamčeno člankom 14., stavkom 1. Ustava Republike Hrvatske⁵⁸⁰ te se kao takvo može ostvarivati pred redovnim građanskim sudovima u nacionalnom pravnom sustavu. S obzirom na naprijed navedeno, Europski sud utvrđuje da je članak 6. primjenjiv u ovome predmetu.

576 Oršuš i drugi protiv Hrvatske, presuda, 17. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200809040000005>.

577 Pudas protiv Švedske, presuda, 27. listopada 1987., Serija A, br. 125-A.

578 König protiv Njemačke, presuda, 28. lipnja 1978., Serija A, br. 27.

579 Vidi, Tinnelly & Sons Ltd i drugi i McElduff i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 10. srpnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-IV i Devlin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 30. listopada 2001., br. 29545/95.

580 Ustav Republike Hrvatske, NN br. 41/2001 (pročišćeni tekst) i NN br. 55/2001 (ispravak), članak 14.: "Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, nezavisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Svi su pred zakonom jednaki."

U predmetu *Napijalo protiv Hrvatske*⁵⁸¹ Vlada je prihvatila da je članak 6., stavak 1. primjenjiv na postupak u kojem je podnositelj tražio povrat svoje putovnice. U tom su se smislu složili da se zahtjev podnositelja odnosio na utvrđenje njegovih građanskih prava jer je bio usmjeren na povrat stvari u vlasništvu podnositelja, tj. njegove putovnice. No, osporili su primjenjivosti članka 6., stavka 1. na dio postupka koji se dogodio nakon što je podnositelj izmijenio svoj zahtjev i tražio samo utvrđenje da su mu hrvatske vlasti 6. veljače 1999. oduzele njegovu putovnicu i vratile je 4. travnja 2001. Pozvali su se na sudsku praksu Europskog suda tvrdeći kako članak 6. nije primjenjiv na postupak u kojem se radi samo o postupovnom pitanju.⁵⁸² Podnositelj se nije očitovao o ovom dijelu Vladinog očitovanja. Europski sud ponavlja kako, prema načelima iznesenim u njegovoj sudskoj praksi,⁵⁸³ prvo treba utvrditi postoji li spor o "pravu" za koje se može reći ili barem argumentirano tvrditi, da ga priznaje domaće pravo. Taj spor mora biti istinski i ozbiljan, može se odnositi ne samo na stvarno postojanje prava nego i na njegov opseg i na način njegovog vršenja i, konačno, rezultat postupka mora biti izravno odlučan za dotično pravo. Glede ovog predmeta Europski sud primjećuje da je podnositelj, iako mu je u određenom trenutku putovnica bila vraćena, još uvijek tražio, osim deklaratorne odluke i da mu se dosude troškovi postupka.

Europski sud smatra kako se navedeni postupak treba razmotriti kao cjelina, osobito imajući na umu kako Općinski sud nije donio nikakvu odluku po prvotnom zahtjevu podnositelja. Nadalje, podnositelj je tražio i naknadu troškova nastalih tijekom cijelog postupka. Također, bilježi kako je zahtjev podnositelja da se donese deklaratorna odluka glede oduzimanja njegove putovnice bio blisko povezan s njegovim zahtjevom za naknadu štete. Kako bi dobio naknadu štete u svezi s oduzimanjem putovnice, a što je svakako zahtjev novčane naravi, podnositelj je imao interes da građanski sud utvrdi kako je došlo do takvog oduzimanja. Stoga su, po mišljenju Europskog suda, postupci pred Općinskim sudom i Županijskim sudom bili blisko povezani sa zahtjevom podnositelja novčane naravi i odlučni za utvrđivanje njegovih prava građanske naravi. Slijedi da se članak 6. primjenjuje na taj postupak u cjelini.

U predmetu *Buj protiv Hrvatske*⁵⁸⁴ Vlada je ustvrdila da članak 6., stavak 1. Europske konvencije nije primjenjiv na ovaj predmet. Ostavinski postupak podnositelja je

581 *Napijalo protiv Hrvatske*, presuda, 13. studeni 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000014>.

582 Vidi, *Senine Vadbolski Demonet protiv Francuske*, odluka, 12. listopada 1994., br. 22404/93.

583 Vidi, *Zander protiv Švedske*, presuda, 25. studeni 1993., Serija A, br. 279-B.

584 *Buj protiv Hrvatske*, presuda, 1. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000005>.

nesporan, izvanparnični postupak i ne uključuje izvorni i ozbiljan spor. Glede daljnega upisa u zemljišnu knjigu, Vlada je također tvrdila da nije bilo spora, budući da je u ovome predmetu upis prava vlasništva trebao izvršiti sud po službenoj dužnosti, a ne na zahtjev podnositelja. Oba dijela postupka nisu stoga sukladna *ratione materiae* sa člankom 6., stavkom 1. Europski sud podsjeća da članak 6., stavak 1. Europske konvencije traži da svi stadiji pravnog postupka „za odlučivanje...o građanskim pravima i obvezama“, ne isključujući stadije nakon presude o osnovanosti, budu riješeni u razumnome roku.⁵⁸⁵ Ovrhu presude koju je donio bilo koji sud treba stoga smatrati sastavnim dijelom „suđenja“ u svrhu članka 6.⁵⁸⁶

Glede naknadnog upisa vlasništva u zemljišnu knjigu, Europski sud primjećuje da mu je svrha bila upisati promjene vlasništva zemljišta učinjene odlukom donesenom u ostavinskome postupku, a to je trebao po službenoj dužnosti izvršiti zemljišnoknjižni odjel Općinskoga suda. Kad je to tako, ovaj postupak služi kao funkcionalni ekvivalent ovrsi. Štoviše, bez obzira na činjenicu je li članak 6. primjenjiv na ostavinski postupak ili nije, Europski sud podsjeća da ovršna isprava kojom se utvrđuju građanska prava ne mora nužno proizlaziti iz postupka na koji je članak 6. primjenjiv.⁵⁸⁷ Rješenje Općinskog suda od 8. lipnja 1999. predstavljalo je ovršnu ispravu, bez obzira na narav ostavinskoga postupka. Iako se upis prava vlasništva podnositelja u ovome predmetu po domaćem pravu ne bi smatrao konstitutivnim, daljnji postupak upisa u zemljišne knjige bio je odlučan za djelotvorno vršenje njegovih prava, tj. slobodno uživanje njegovoga vlasništva. Nakon toga rješenja brat podnositelja uložio je žalbu prigovarajući odluci o troškovima postupka. U travnju 2002. Županijski sud žalbu je proglasio nedopuštenom. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu pravo vlasništva podnositelja nad naslijeđenom imovinom nije bilo upisano u zemljišnu knjigu. Dok se ne izvrši taj upis, podnositelj ostaje značajno ograničen u slobodnom raspolaganju svojim vlasništvom. Stoga se na taj dio postupka primjenjuje članak 6., stavak 1.

U predmetu *Debelić protiv Hrvatske*⁵⁸⁸ Vlada je tvrdila da postupak podnositelja koji se odnosi na reviziju ne potpada pod članak 6., stavak 1. Europske konvencije, budući da se u domaćem pravu takav zahtjev smatra izvanrednim pravnim sredstvom.

585 Vidi, *Estima Jorge protiv Portugala*, presuda, 21. travnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-II, *Robins protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 23. rujna 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-V.

586 *Hornsby protiv Grčke*, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

587 *Estima Jorge protiv Portugala*, presuda, 21. travnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-II.

588 *Debelić protiv Hrvatske*, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512070000005>.

Europski sud kao prvo napominje da samo ime koje je dano postupku u domaćem pravnom sustavu ili činjenica da ga domaće pravosuđe smatra izvanrednim pravnim sredstvom ne može biti odlučujuće: odlučna je priroda i doseg postupka u pitanju.⁵⁸⁹ Nadalje, ustaljena je praksa Europskog suda da postupci slijedom zahtjeva za reviziju ili za ukidanje presude spadaju u domet članka 6., stavka 1.⁵⁹⁰

Glede prirode postupka po zahtjevu za revizijom u građanskim stvarima u Hrvatskoj, Europski sud opaža da Vrhovni sud može, ako utvrdi da je takav zahtjev osnovan, ukinuti presudu nižeg stupnja i vratiti predmet na ponovno suđenje, ili čak u određenim slučajevima sam odlučiti o predmetu. Razlozi za reviziju izričito su navedeni u Zakonu o parničnom postupku i nisu podložni diskrecijskoj ocjeni suda. Štoviše, radi iscrpljivanja pravnih sredstava, Ustavni zakon o Ustavnom sudu zahtijeva da žalitelj prethodno podnese zahtjev za reviziju kad god je to dopušteno. Ustavna tužba je, s druge strane, prethodni uvjet za podnošenje tužbe Europskom sudu. U tim okolnostima, Europski sud zaključuje da je postupak koji slijedi nakon zahtjeva za reviziju odlučan za građanska prava i obveze podnositelja i da spada u domet članka 6., stavka 1.

U predmetu *Vanjak protiv Hrvatske*⁵⁹¹ podnositelj je bio policijski službenik u Policijskoj upravi od 5. kolovoza 1990., gdje je radio kao pomoćnik zapovjednika za poslove osiguranja državne granice. Kolege su ga pozvale u policijsku postaju 28. svibnja 1996. gdje je ispitan zbog sumnje da je posredovao u pribavljanju krivotvorene domovnice za izvjesnog H.Č.-a. Podnositelj je priznao da je posredovao u pribavljanju nelegalne domovnice za H.Č.-a, u izjavi danoj na zapisnik policiji. Načelnik Policijske uprave zatražio je pokretanje disciplinskog postupka protiv podnositelja 29. svibnja 1996. zbog sumnje da je počinio tešku povredu radne discipline. Podnositelj je proglašen krivim te mu je izrečena mjera prestanka radnog odnosa. Postupajući povodom žalbe koju je podnositelj naknadno podnio protiv presude od 10. listopada 1996., drugostupanjski disciplinski sud Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske potvrdio je 3. prosinca 1996. prvostupanjsku presudu, ali je izmijenio pravnu kvalifikaciju djela. Podnositelj je potom podnio tužbu protiv presuda disciplinskih sudova Upravnom sudu Republike Hrvatske u kojoj je, između ostalog, prigovorio zbog činjenice da izjave dane policiji nisu mogle poslužiti kao dokaz u disciplinskom postupku koji se vodio protiv njega. Prigovorio je i da nije imao pristup dokazima na koje su se pozvali disciplinski sudovi, a to su izjave što su ih dvije osobe dale policiji.

589 San Leonard Band Club protiv Malte, presuda, 29. srpnja 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-IX.

590 Vidi, H.E. protiv Austrije, presuda, 11. srpnja 2002., br. 335005/96 i Cobianchi protiv Italije (br. 1), presuda, 9. studeni 2000., br. 43434/98.

591 Vanjak protiv Hrvatske, presuda, 14. siječnja 2010., br. 29889/04.

Njegova je tužba odbijena 6. svibnja 1998. zbog toga što je u disciplinskom postupku utvrđeno da je podnositelj počinio djelo o kojemu je riječ i da je uporaba pobijanih izjava bila propisna.

U postupku pred Europskim sudom odlučeno je kako slijedi. Kad je riječ o primjenjivosti članka 6., stavka 1. na disciplinski postupak protiv državnog službenika, Europski sud je presudio da u načelu nema opravdanja za isključenje redovnih radnih sporova državnih službenika poput onih koji se odnose na plaće, doplatke i slična prava iz članka 6. s osnove posebne naravi odnosa između određenog državnog službenika i dotične države. Zapravo, postojat će presumpcija da se članak 6. primjenjuje. Tužena će država morati dokazati, kao prvo, da podnositelj, koji je državni službenik, nema pravo pristupa sudu prema nacionalnom pravu i, kao drugo, da je opravdano isključenje prava iz članka 6. u odnosu na tog državnog službenika.⁵⁹² U ovom se predmetu postupak odnosio na disciplinsku mjeru, to jest otpuštanje podnositelja iz policijske službe. Iako je u prethodno spomenutoj presudi u predmetu *Vilho Eskelinen* Europski sud dao neiscrpan popis primjera "redovnih radnih sporova" na koje bi se članak 6. u načelu trebao primjenjivati, on time iz primjene tog članka nije isključio i ostale postupke koji se odnose na radne sporove. U više je navrata presudio da disciplinski postupci u kojima se dovodi u pitanje pravo daljnjeg obavljanja zanimanja otvaraju "contestations" (sporove) o građanskim pravima u smislu članka 6., stavka 1.⁵⁹³ Nadalje, kad je riječ o pitanju je li podnositelj imao pristup sudu u odnosu na disciplinski postupak koji se vodio protiv njega, primjena testa Eskelinen daje potvrđan odgovor. Europski sud u tom pogledu zaključuje da su podnositeljev predmet razmatrali disciplinski sudovi u okviru Ministarstva unutarnjih poslova na dvije razine, a nakon toga i Upravni sud i Ustavni sud. Hrvatski je sustav dakle podnositelju osigurao "pravo na sud", jedan vid kojega je i pravo pristupa. Iz toga slijedi da je, sa svoga građanskog naslova, članak 6. primjenjiv na disciplinske postupke o kojima je riječ u ovome predmetu.⁵⁹⁴

U predmetu *Majski protiv Hrvatske (br. 2.)*⁵⁹⁵ podnositelj je podnio prijavu za mjesto zamjenika županijskog državnog odvjetnika u Županijskom državnom odvjetništvu u Vukovaru 28. listopada 2004. Pozvao se na članak 22., stavak 2.

592 Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, presuda, 19. travnja 2007., br. 63235/00.

593 Philis protiv Grčke (br. 2), presuda, 27. lipnja 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997IV, Gautrin i ostali protiv Francuske, presuda, 20. svibnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-III, te W.R. protiv Austrije, presuda, 21. prosinca 1999., br. 26602/95.

594 Melek Sima Yilmaz protiv Turske, presuda, 30. rujna 2008., br. 37829/05, Olujić protiv Hrvatske, presuda, 5. veljače 2009., br. 22330/05, te Bayer protiv Njemačke, presuda, 16. srpnja 2009., br. 8453/04.

595 Majski protiv Hrvatske (br. 2.), presuda, 19. srpnja 2011., br. 16924/08. |

Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i članak 63., stavak 2. Zakona o državnom odvjetništvu. Državnoodvjetničko vijeće donijelo je odluku kojom je D.K.I. imenovalo zamjenicom Županijskog državnog odvjetnika u Županijskom državnom odvjetništvu u Vukovaru. Utvrdilo je da oba kandidata ispunjavaju zakonske uvjete za imenovanje zamjenikom državnog odvjetnika, ali je prednost dalo D.K.I., s obzirom na njezino dugo iskustvo u radu na građanskopravnim i upravno pravnim predmetima. Podnositelj je pokrenuo upravni spor pred Upravnim sudom, podnijevši tužbu temeljem članka 23. Zakona o upravnim sporovima 4. veljače 2005., protiv odluke Državnoodvjetničkog vijeća od 11. siječnja 2005. Upravni sud je utvrdio da je tužba podnositelja nedopuštena 16. ožujka 2005., našavši da pobijana odluka ne predstavlja upravni akt u smislu članka 6., stavka 2. Zakona o upravnim sporovima. Stoga je podnositelj, umjesto pokretanja upravnog spora podnošenjem tužbe (protiv upravnog akta), trebao podnijeti “zahtjev za zaštitu ustavom zajamčenog prava”. Upravni sud je također presudio da se tužba podnositelja nije mogla, čak ni po sadržaju, smatrati takvim zahtjevom, jer se nije pozvao na bilo koju odredbu Ustava, nego samo na Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Podnositelj je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske 18. srpnja 2005., protiv presude Upravnoga suda. Pri tome je naveo povredu svoga prava na pristup sudu te se pozvao na članak 6., stavak 1. Europske konvencije.

Europski sud ponavlja da članak 6., stavak 1. svakome osigurava pravo da pred sud ili sudište iznese svaki zahtjev vezan za svoja građanska prava i obveze. Pravo na pristup, to jest pravo na pokretanje postupka pred sudom u građanskim stvarima, čini jedan vid “prava na sud”.⁵⁹⁶ To se pravo proteže samo na “građanska prava i obveze” za koje se može reći, barem s osnova o kojima se može raspravljati, da su priznate u domaćem pravu. Stoga, da bi se utvrdilo je li građanski vid članka 6. primjenjiv u ovome predmetu, i, posljedično, može li se podnositelj pozvati na pravo na pristup sudu, Europski sud treba prvo ispitati je li on imao “pravo” za koje se može tvrditi i reći da je priznato na temelju konvencijskog prava, i, drugo, je li to pravo bilo “građansko” pravo. S tim u vezi primjećuje da prema sudskoj praksi Upravnoga suda svaki kandidat koji ispunjava zakonske uvjete ima pravo ravnopravno sudjelovati u natječaju za javnu dužnost, a to je pravo nužna posljedica prava na jednaki pristup javnoj službi, zajamčenog člankom 44. Ustava. S obzirom na nalaze Državnoodvjetničkog vijeća u ovome predmetu, prema kojima su i podnositelj i gđa D.K.I. zadovoljili zakonske uvjete za imenovanje na mjesto zamjenika državnog odvjetnika Županijskog državnog odvjetništva u Vukovaru, smatra da je podnositelj imao “pravo” za koje se može osnovano tvrditi da je priznato u hrvatskom pravu. Glede “građanske” prirode toga prava, presudio je da je pristup koji je razvijen u predmetu

⁵⁹⁶ Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske,⁵⁹⁷ također primijenjen na pravo na pristup javnoj dužnosti. Nakon predmeta *Vilho Eskelinen* utvrdio je da je članak 6. neprimjenjiv na postupak koji se tiče odabira i zapošljavanja⁵⁹⁸ te stegovnih postupaka koji se odnose na prestanak zaposlenja državnih odvjetnika,⁵⁹⁹ ali samo zato što je domaće pravo izričito isključilo pristup sudu. Međutim, vraćajući se okolnostima ovoga predmeta, Europski sud prvo primjećuje da članak 66. Zakona o upravnim sporovima predviđa “zahtjev za zaštitu ustavom zajamčenog prava i slobode čovjeka i građanina”, pravni lijek koji može podnijeti svatko tko smatra da su mu odlukom javne vlasti povrijeđena ustavom zajamčena prava ili slobode, u situaciji kada nije osigurana druga sudska zaštita. Nadalje, primjećuje da je u ovome predmetu podnositelj imao pravo pobijati spornu odluku Državnoodvjetničkog vijeća od 11. siječnja 2005. pred Upravnim sudom na način da podnese takav zahtjev, ako je ta odluka bila protivna njegovom ustavnom pravu na jednak pristup javnoj službi. U svjetlu naprijed navedenog smatra da je članak 6. primjenjiv na ovaj predmet na temelju svoga građanskog vida.

U predmetu *Juričić protiv Hrvatske*⁶⁰⁰ Odbor za Ustav, Poslovnik i politički sustav Hrvatskog sabora, (dalje: Saborski odbor) u Narodnim novinama je objavio javni poziv za podnošenje kandidature za tri suca Ustavnog suda Republike Hrvatske 26. veljače 2008., pozvavši izgledne kandidate da podnesu svoje prijave. Podnositeljica, sutkinja Upravnoga suda, podnijela je svoju prijavu za mjesto suca Ustavnog suda. Svoje je prijave dostavilo još osamnaest kandidata. Saborski odbor je na kraju sastavio listu od četvero kandidata koji ulaze u uži izbor i to g. M.J., gđu D.Š, gđu S. B. i podnositeljicu te ga dostavio Saboru na glasovanje. Nakon tajnoga glasovanja na kojemu je podnositeljica dobila četiri od traženih 77 glasova, Sabor je donio odluku kojom je g. M.J., gđu D.Š i gđu S.B., koji su svaki dobili 78 glasova, izabrao za suce Ustavnoga suda. Podnositeljica je podnijela zahtjev za zaštitu ustavom zajamčenog prava Upravnom sudu Republike Hrvatske, pobijajući odluku Sabora 26. svibnja 2008. Tvrdila je da S.B. nije dokazala da je imala najmanje petnaest godina profesionalnog iskustva te da stoga nije dokazala da je zadovoljila zakonske kriterije za izbor za suca Ustavnog suda. Stoga je, po mišljenju podnositeljice, time što je izabrao S.B. umjesto nje, Sabor povrijedio njezino pravo na jednakost pred zakonom, pravo na jednakost pred državnim i drugim javnim vlastima, pravo na jednak pristup javnoj službi i pravo na jednak pristup zapošljavanju, zajamčeno Ustavom. Upravni sud je donio presudu kojom je usvojio zahtjev podnositeljice i ukinuo odluku Sabora od 9. svibnja 2008. u dijelu koji se tiče S.B. Sud je presudio da je podnositeljica imala pravo podnijeti svoj

⁵⁹⁷ Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, presuda, 19. travnja 2007., br. 63235/00.

⁵⁹⁸ Apay protiv Turske, presuda, 11. prosinca 2007., br. 3964/05.

⁵⁹⁹ Nazsiz protiv Turske, presuda, 26. svibnja 2009., br. 22412/05.

⁶⁰⁰ Juričić protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2011., br. 58222/09.

zahtjev iako presuda tog suda nije izmijenila njezin položaj neizabranog kandidata. Također je presudio da se iz dokaza koje je S.B. dostavila saborskom Odboru ne može zaključiti je li bila stekla profesionalno iskustvo, te da je stoga pobijanom odlukom povrijeđeno pravo podnositeljice na jednak pristup javnim službama i njeno pravo na jednak pristup zapošljavanju. S.B. je podnijela ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske, protiv presude Upravnoga suda. Istovremeno je zatražila da Ustavni sud izda privremenu mjeru koja bi odgodila učinke pobijane presude dok taj sud ne odluči o njejoj ustavnoj tužbi. S. B. je u svojoj ustavnoj tužbi prigovorila da je pobijanom presudom Upravnog suda povrijeđeno njezino pravo na jednakost pred zakonom, pravo na rad i pravo na jednak pristup zapošljavanju, zajamčeno u članku 14., stavku 2. i članku 54., stavku 1. i 2. Ustava. Također je tvrdila da je izbor sudaca Ustavnog suda bilo političko, a ne pravno pitanje. Stoga odluka Sabora od 9. svibnja 2008. predstavlja, tzv. akt vladanja u odnosu na koji je opseg ispitivanja zakonitosti ograničen na poštovanje postupovnih pravila (tj. formalne ustavnosti) i stoga je vrlo uzak. Posebice tvrdi da Upravni sud nije bio ovlašten ocjenjivati jesu li dokazi koje je ona dostavila dovoljni da dokaže da je imala traženo profesionalno iskustvo i da u tom pogledu dovede u pitanje nalaze Saborskog odbora.

Ustavni je sud, zasjedajući u plenarnoj sjednici u sastavu od deset sudaca (uključujući suce M.J. i D.Š.) istoga dana izdao privremenu mjeru kojom je odgodio učinke presude Upravnoga suda od 15. listopada 2008. Ta je odluka objavljena u Narodnim novinama, ali nije nikada dostavljena podnositeljici. S.B. je dopunila svoju ustavnu tužbu, navodeći povredu svojega prava na pošteno suđenje zajamčenog člankom 29., stavkom 1. Ustava. Ustavni je sud dostavio te dvije dopune podnositeljici. Podnositeljica je dostavila svoj odgovor na ustavnu tužbu S.B., a dva dana kasnije na njene dopune. Tvrdila je da, zbog toga što je izbor sudaca Ustavnog suda uređen zakonom, on nije političko nego prvenstveno pravno pitanje. Stoga odluka Sabora od 9. svibnja 2008. nije "akt države" te je dakle podložna suđenju, tj. može ju se pobijati u pravnom postupku. U svakom slučaju, članak 66. Zakona o upravnim sporovima ovlastio je Upravni sud da preispita svaku pojedinačnu odluku koja bi mogla povrijediti ustavna prava, bez obzira na njenu prirodu ili na to potječe li od zakonodavne ili izvršne grane vlasti. Glede zahtjeva S.B. za izdavanjem privremene mjere, podnositeljica tvrdi, nakon što je primijetila da je Ustavni sud izdao tu mjeru istoga dana kad je postavljen taj zahtjev, da takva mjera ne može temeljem članka 67., stavka 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu odgoditi "učinke pobijane odluke", nego samo njenu "ovrhu". Nakon toga, S.B. je dopunila svoju ustavnu tužbu, navodeći povredu svojega prava na pošteno suđenje zajamčenog člankom 29., stavkom 1. Ustava. Kao posljednje, podnositeljica je zatražila da Ustavni sud održi javnu sjednicu (raspravu) i na koju je zamolila da ju se pozove. Ustavni sud je tijekom postupka

zatražio i dobio očitovanja Saborskog odbora, stručna mišljenja šest profesora pravnog fakulteta i dva bivša suca toga suda, kao i mišljenja i informacije od Hrvatske narodne bake, Središnjeg državnog ureda za upravu, Hrvatske odvjetničke komore, Ministarstva pravosuđa, Državnog ureda za statistiku i privatne banke Zagrebačka banka d.d. Ostala devetorica profesora Pravnog fakulteta, od kojih je Ustavni sud također zatražio stručna mišljenja, nisu ih dostavila. Pokušaj da se dobiju informacije od Danskog crvenog križa nije uspio jer se tu nevladinu organizaciju nije moglo pronaći na adresi naznačenoj u mjerodavnom registru. Podnositeljica je pisala je Ustavnom sudu tražeći da joj dostavi "zatražena stručna mišljenja (od pojedinaca i institucija)", za koje je saznala iz medija. Ustavni je sud, zasjedajući u vijeću od deset sudaca (uključujući suce M.J. i D.Š.) održao zatvorenu sjednicu na koju podnositeljica nije bila pozvana i donio odluku kojom je ukinuo presudu Upravnog suda od 15. listopada 2008. Presudio je da je izbor sudaca Ustavnog suda hibridno (političko i pravno) pitanje i da je Upravni sud, iako je odluka Sabora do 9. svibnja 2008. "akt države", mogao preispitati ne samo je li poštovan propisani postupak, nego i jesu li kandidati ispunili tražene zakonske uvjete. Ipak, Upravni je sud prekoračio granice svoje nadležnosti kad je (ponovno) ocjenjivao dokaznu vrijednost dokumenata koje je S.B. dostavila kao dokaz da ima traženo profesionalno iskustvo. Time je Upravni sud ne samo ušao u pitanja koja su u isključivoj nadležnosti Sabora, nego je i povrijedio pravo S.B. na rad i njeno pravo na jednak pristup zaposlenju, kao i njeno pravo na jednakost pred zakonom. Istoga su dana predsjednica Ustavnog suda i njen zamjenik održali konferenciju za tisak na kojoj su objavili da je presuda Upravnog suda od 15. listopada 2008. ukinuta i da S.B. ostaje sutkinjom Ustavnog suda, te da predmet neće biti vraćen Upravnom sudu na ponovljeni postupak kako bi se "zaustavila ova agonija". Ustavni sud je podnositeljici dostavio svoju odluku, zajedno s mišljenjima stručnjaka i informacijama koje je dobio tijekom postupka 4. svibnja 2009.

Podnositeljica prigovara na temelju članka 6., stavka 1. da naprijed navedeni postupak nije bio pošten jer: (a) nije održana javna rasprava, (b) postupak nije bio kontradiktoran i nije bilo poštovano načelo jednakosti stranaka u postupku jer su joj stručna mišljenja uglednih pravnika i mišljenja i informacije koje je Ustavni sud dobio od raznih institucija dostavljena tek nakon što je postupak završio i (c) Ustavni sud nije bio nepristran budući da su suci M.J. i D.Š. bili članovi vijeća toga suda koji je donio odluku u njenom predmetu iako su ta dva suca imala status treće strane u prethodnom postupku pred Upravnim sudom, u kojem su, *inter alia*, izrazili svoje mišljenje da je izbor tri suca na Ustavni sud bio zakonit. Europski sud ponavlja da članak 6., stavak 1. svakome osigurava pravo da pred sud ili sudište iznese svaki zahtjev vezan za svoja građanska prava i obveze. Pravo na pristup, to jest pravo na pokretanje postupka pred sudom u građanskim stvarima, čini jedan vid "prava na

sud”.⁶⁰¹ To se pravo proteže samo na “građanska prava i obveze” za koje se može reći, barem s osnova o kojima se može raspravljati, da su priznata u domaćem pravu. Stoga, da bi se utvrdilo je li građanski vid članka 6. primjenjiv u ovome predmetu, i, posljedično, može li se podnositeljica pozvati na taj članak, treba prvo ispitati je li ona imala “pravo” za koje se može tvrditi i reći da je priznato na temelju hrvatskoga prava, i, drugo, je li to pravo bilo “građansko” pravo. S tim u vezi primjećuje da prema sudskoj praksi Upravnog suda svaki kandidat koji ispunjava zakonske uvjete ima pravo ravnopravno sudjelovati u natječaju za javnu dužnost, a to je pravo nužna posljedica prava na jednaki pristup javnoj službi. Također, primjećuje da je u ovome predmetu Upravni sud u svojoj presudi od 15. listopada 2008. utvrdio da su izborom S.B. povrijeđena ustavna prava podnositeljice na jednaki pristup javnoj službi, i na jednaki pristup zapošljavanju. Iako je istina da je presuda Upravnog suda naknadno ukinuta, nakon ustavne tuže S.B., Ustavni sud u svojoj odluci od 30. travnja 2009. nije doveo u pitanje pravo podnositeljice da se pozove na ta ustavna prava. U takvim okolnostima, smatra da je podnositeljica imala “pravo” za koje se može tvrditi da je priznato na temelju hrvatskoga prava. Glede “građanske” naravi tog prava, Europski sud je presudio da se pristup koji je razvijen u predmetu *Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske*⁶⁰² primjenjuje i na pravo na pristup javnoj dužnosti. U predmetu *Vilho Eskelinen* Europski sud se vratio na pitanje primjenjivosti članka 6. i presudio da je na državama ugovornicama, posebice na nadležnom nacionalnom zakonodavcu, a ne na Europskom sudu, da izričito odredi ona područja javne službe koja uključuju vršenje diskrecijskih ovlasti koje su sastavni dio državnoga suvereniteta, gdje interesi pojedinca moraju ustupiti prvenstvo. Ako domaći sustav priječi pristup sudu, Europski sud će provjeriti je li spor uistinu takav da opravdava primjenu iznimke od članka 6. Ako ne opravdava, tada se to pitanje ne postavlja te se članak 6., stavak 1. primjenjuje. Nakon predmeta *Vilho Eskelinen* utvrdio je da je članak 6. primjenjiv na sporove koji se tiču isplate plaća i drugih naknada sudaca⁶⁰³ kao i one koji se odnose na njihov premještaj⁶⁰⁴ i razrješenje,⁶⁰⁵ u predmetima u kojima domaće pravo dopušta pristup sudu radi pobijanja mjerodavnih odluka. S tim u vezi Europski sud primjećuje da hrvatsko pravo dopušta da se odluke Hrvatskoga sabora o izboru sudaca Ustavnog suda pobijaju pred sudskim vlastima ako su te odluke protivne ustavnim pravima na jednaki pristup javnoj službi i na jednaki pristup zapošljavanju.

601 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A br. 18.

602 Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, presuda, 19. travnja 2007., br. 63235/00.

603 Petrova i Chornobryvets protiv Ukrajine, presuda, 15. svibnja 2008., br. 6360/04 i 16820/04.

604 Tosti protiv Italije, odluka, 12. svibnja 2009., br. 27791/06.

605 Olujčić protiv Hrvatske, presuda, 5. veljače 2009., br. 22330/05 i G. protiv Finske, presuda, 27. siječnja 2009., br. 33173/05.

U ovome predmetu podnositeljica je pobijala spornu odluku pred Upravnim sudom na način da je podnijela zahtjev za zaštitu ustavom zajamčenog prava temeljem članka 66. Zakona o upravnim sporovima. U svjetlu naprijed navedenoga Europski sud nalazi da je članak 6. primjenjiv na ovaj predmet u svom građanskom aspektu.

5.3. Nepristranost sudova

U Republici Hrvatskoj pravo na nepristrano suđenje jamči se Ustavom i pojedinačnim odredbama niza zakona koji nastoje osigurati nezavisnost i nepristranost sudaca kakoto propisuju odredbe članka 6. Europske konvencije i sudska praksa Europskog suda. Sve to treba omogućiti da suci svoje dužnosti mogu obavljati isključivo prema svojim stručnim i profesionalnim sposobnostima te bez uplitanja egzekutive i drugih subjekata u njihovu djelatnost. Nadalje, u ovom radu, bit će iznesene dvije presude Europskog suda u kojima se odlučivalo o nepristranosti sudaca te izmjene propisa na koje su između ostaloga utjecale i te presude. Također, ovdje će se obraditi i presuda *Parlov – Tkalčić protiv Hrvatske* u kojoj je Europski sud odlučivao o nepristranosti i nezavisnosti sudova kao i presuda *Juričić protiv Hrvatske* u kojoj je Europski sud utvrdio da je zahtjev podnositeljice koji se odnosi na nepostojanje nepristranosti nedopušten.

U predmetu *Mežnarić protiv Hrvatske*⁶⁰⁶ podnositelj se žalio da je bio lišen svoga prava na suđenje nepristranog suda jer je o njegovoj ustavnoj tužbi odlučilo vijeće sudaca u kojem je bio sudac M.V., iako su i on, a kasnije i njegova kćer, zastupali protivnike podnositelja. Tvrdio je da je sudac M.V. prema domaćem pravu trebao biti izuzet u tom predmetu. U vezi s tim, istaknuo je da su na temelju Zakona o Ustavnom sudu iz 1999., zajedno s Zakonom o parničnom postupku, u slučaju suca M.V. postojala dva apsolutna razloga za izuzeće. Sudac koji je prethodno zastupao njegove protivnike, i čija je kćer nastavila to raditi, ne čini se nepristranim i tako ne prolazi objektivni kriterij nepristranosti.

Vlada je tvrdila da je sudac M.V. bio nepristran jer nije sudjelovao u donošenju niti jedne odluke suda prije postupka pred Ustavnim sudom. Činjenica da je prije toga sudjelovao u predmetu podnositelja nije, sama po sebi, povrijedila članak 6. jer je tužitelje zastupao samo dva mjeseca, gotovo devet godina prije nego je od Ustavnoga suda zatražena odluka o predmetu podnositelja. Nadalje, tijekom razdoblja dok je zastupao protivnike podnositelja, nije bila donesena nikakva značajna odluka. Prema domaćem pravu, sudac M.V. nije bio obavezan izuzeti se od postupanja u tom predmetu. Stoga nema naznake niti objektivne niti subjektivne pristranosti suca M.V.

606 Mežnarić protiv Hrvatske, presuda, 15. srpnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000002>.

Europski sud primjećuje da je postojanje nacionalnoga postupka za osiguranje nepristranosti, i to pravila koja uređuju izuzeće sudaca, mjerodavan čimbenik. Takva pravila očituju brigu nacionalnoga zakonodavstva da se uklone sve razumne dvojbe glede nepristranosti dotičnoga suca ili suda i predstavljaju pokušaj da se osigura nepristranost uklanjanjem razloga za takvu brigu. Uz osiguranje nepostojanja stvarne pristranosti, usmjerena su i na otklanjanje svega onoga što bi moglo izgledati kao pristranost, te tako služe za promicanje povjerenja koje sudovi moraju nadahnjivati u javnosti u demokratskom društvu. Prema tomu, ako se ta pravila ne poštuju, to znači da je u predmetu postupao sud čija je nepristranost domaćeg prava prepoznata kao dvojbena. Ako se ne temelje na proizvoljnim pretpostavkama, Europski sud takva pravila uzima u obzir kad donosi svoju procjenu je li sud bio pristran, i, posebice, mogu li se bojazni podnositelja smatrati objektivno opravdanimi.⁶⁰⁷

U ovome predmetu Europski sud primjećuje da su konkretne odredbe o izuzeću sudaca Ustavnoga suda sadržane u Zakonu o Ustavnom sudu iz 1999., dok se odredbe mjerodavnog postupnog prava (Zakona o parničnom postupku) primijenjene *mutatis mutandis* kao pomoćna pravila. Čak i ako bi se moglo tvrditi da konkretne odredbe o izuzeću nisu osobito jasne i određene, Europski sud ističe da mu nije zadatak preispitivati mjerodavno domaće pravo i praksu *in abstracto*, nego utvrditi je li način na koji su bile primijenjene ili na koji su utjecale na podnositelje doveo do povrede članka 6., stavka 1. u ovome predmetu.⁶⁰⁸

Prema stalnoj sudskoj praksi Europskog suda, postojanje nepristranosti u smislu članka 6., stavka 1. mora biti utvrđeno prema subjektivnom kriteriju, pri čemu se mora uzeti u obzir osobno uvjerenje i ponašanje konkretnog suca, tj. je li sudac imao neke osobne predrasude ili pristranosti u tom predmetu, te isto tako prema objektivnom kriteriju, tj. treba utvrditi je li sam sud, i između drugih vidova, i njegov sastav, nudio dovoljno jamstava kako bi se isključila svaka legitimna dvojba glede njegove nepristranosti.⁶⁰⁹ U svakom pojedinačnom predmetu treba odlučiti je li odnos o kojemu se radi takve naravi i stupnja da ukazuje na nedostatak nepristranosti kod suda.⁶¹⁰

607 Pescador Valero protiv Španjolske, presuda, 17. lipnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VII, Pfeifer i Plankl protiv Austrije, presuda, 25. veljače 1992., Serija A, br. 227. i Oberschlick protiv Austrije (br. 1), presuda, 23. svibnja 1991., Serija A, br. 204.

608 Padovani protiv Italije, presuda, 26. veljače 1993., Serija A, br. 257-B i Hauschildt protiv Danske, presuda, 24. svibnja 1989., Serija A, br. 154.

609 Vidi, Fey protiv Austrije, presuda, 24. veljače 1993., Serija A, br. 255 i Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII.

610 Pullar protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 10. lipnja 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-III.

Glede subjektivnog kriterija, osobna nepristranost suca mora se pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno.⁶¹¹ U ovome predmetu podnositelj nije dostavio nikakve dokaze o tome, te nije bilo ničega što bi ukazalo na osobnu pristranost suca M.V. Glede objektivnoga kriterija, mora se utvrditi postoje li, sasvim odvojeno od ponašanja suca, provjerljive činjenice koje mogu potaknuti dvojbu glede njegove nepristranosti. To podrazumijeva da je, pri odlučivanju postoji li u nekom predmetu legitiman razlog za bojazan da neki sudac nije nepristran, stav dotične osobe važan, ali ne i odlučan. Ono što je odlučno jest to može li se ta bojazan smatrati objektivno opravdanom.⁶¹² U tom smislu čak i ono što se izvana čini može biti od određene važnosti ili, drugim riječima, "ne samo da se pravda mora izvršavati, mora se i vidjeti da se ona izvršava".⁶¹³ Ono o čemu se ovdje radi je povjerenje koje sudovi moraju nadahnjivati u javnosti u demokratskom društvu.⁶¹⁴

Činjenica da je sudac djelovao u različitim svojstvima u istome predmetu može u određenim okolnostima kompromitirati nepristranost suda. U predmetu *Piersack protiv Belgije*⁶¹⁵ činjenica da je sudac predsjedao u kaznenom postupku nakon što je bio predstojnik ureda državnog odvjetnika nadležnog za kazneno gonjenje u tom predmetu bila je dovoljna da se nepristranost suda izloži mogućoj dvojbi, protivno članku 6., stavku 1. Europske konvencije. U predmetu *Wettstein protiv Švicarske*⁶¹⁶ došlo je do vremenskog preklapanja dva postupka u kojima je R. obnašao dužnost suca u jednome predmetu, a pravnog zastupnika stranke protivnika podnositelja u drugom. Kao rezultat toga podnositelj je imao razloga za zabrinutost da će ga sudac R. i dalje vidjeti kao protivnu stranku. Europski sud je zaključio da bi ovakva situacija mogla potaknuti opravdane bojazni kod podnositelja da sudac R. nije pristupao predmetu s traženom nepristranošću. Nadalje, u predmetu *Walston protiv Norveške*⁶¹⁷ vremenski je okvir bio smatran mjerodavnim pri ocjeni značaja prošlog odnosa suca s protivnom strankom.

Europski sud primjećuje da je u ovome predmetu sudac M.V. zastupao protivnike podnositelja u ranijoj fazi postupka i da je nakon toga to isto nastavila raditi njegova

611 Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII.

612 Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII i Ferrantelli and Santangelo protiv Italije, presuda, 7. kolovoza 1996., Reports 1996-III.

613 De Cubber protiv Belgije, presuda, 26. listopada 1984., Serija A, br. 86.

614 Vidi, Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII i Castillo Algar protiv Španjolske, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VIII,

615 Piersack protiv Belgije, presuda, 1. listopada 1982., Serija A, br. 53.

616 Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-XII.

617 Walston protiv Norveške, odluka, 11. prosinca 2001., br. 37372/97.

kćer. Istina je da je prethodno sudjelovanje suca M.V. bilo manje važno i vremenski udaljeno, budući da je protivnike podnositelja zastupao samo dva mjeseca, gotovo devet godina prije odluke Ustavnoga suda, ali aktivnost mu je bila ograničena samo na pisanje samo jednog skupa podnesaka sudu. Njegova dvostruka uloga odnosila se na različita pravna pitanja: prvo se bavio primjenom pravila građanskoga prava kao punomoćnik tužitelja u glavnome postupku, i, nakon toga, kao sudac Ustavnoga suda, s ustavnošću presude donesene u tom postupku. Isto je tako točno da je kćer suca M.V. prestala zastupati protivnike podnositelja prije nego što je Vrhovni sud donio svoju odluku koja je potom bila podvrgnuta ispitivanju ustavnosti. Međutim, za razliku od naprijed citiranih predmeta, u ovome se predmetu radi o dvostrukoj ulozi suca u samo jednom postupku. Ta činjenica, osnažena sudjelovanjem kćeri suca M.V. stvorila je, po mišljenju Europskog suda, situaciju koja može potaknuti legitimne dvojbe glede nepristranosti suca M.V. U takvim okolnostima Europski sud smatra da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. u odnosu na uvjet nepristranosti suda.

Europski sud ispitivao je i povredu nepristranosti tri člana Državnog sudbenog vijeća u predmetu *Olujic protiv Hrvatske*⁶¹⁸ gdje je odlučio kako slijedi: pri ocjeni jesu li tri člana Državnog sudbenog vijeća bili nepristrani Europski sud će uzeti u obzir sljedeća načela, kako se pojavljuju u utvrđenoj sudskoj praksi. Prvo i najvažnije, u demokratskom je društvu od temeljne važnosti da sudovi nadahnjuju povjerenje u javnosti, i, iznad svega, što se tiče kaznenog postupka, kod okrivljenika.⁶¹⁹ U tu svrhu članak 6. traži da sud koji spada u njegov doseg bude nepristran. Nepristranost u pravilu znači nepostojanje predrasuda ili negativne pristranosti i njezino se postojanje može testirati na različite načine. Europski sud je tako razlikovao subjektivni pristup, to jest nastojanje da se utvrdi osobno uvjerenje ili interesi određenoga suca u konkretnom predmetu, i objektivni pristup, to jest utvrđenje nudi li taj sudac dovoljna jamstava kako bi isključio svaku legitimnu dvojbu u tom pogledu.⁶²⁰

Primjenjujući subjektivni kriterij Europski sud je dosljedno presuđivao da se osobna nepristranost suca predmnijeva dok se ne dokaže suprotno.⁶²¹ Načelo prema kojem se predmnijeva da je sud slobodan od osobnih predrasuda ili pristranosti davno je ustanovljeno u sudskoj praksi Europskog suda. Iako u nekim predmetima

618 *Olujic protiv Hrvatske*, presuda, 5. veljače 2009., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200906120000_004.

619 *Padovani protiv Italije*, presuda, 26. veljače 1993., Serija A, br. 257-B.

620 *Vidi, Piersack protiv Belgije*, presuda, 1. listopada 1982., Serija A, br. 53 i *Grieves Protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 16. prosinca 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XII (extracts).

621 *Hauschildt protiv Danske*, presuda, 24. svibnja 1989., Serija A, br. 154.

može biti teško pribaviti dokaze kojima se pobija ta predmnijeva, treba zapamtiti da zahtjev objektivne nepristranosti daje daljnje važno jamstvo.⁶²² Europski sud je priznao poteškoću kod utvrđivanja povrede članka 6. zbog subjektivne pristranosti i iz tih se razloga u velikoj većini predmeta u kojima se javljaju ista pitanja usredotočio na objektivni kriterij. Međutim, nema nepropusne podjele između ta dva pojma, budući da ponašanje suca ne samo da može potaknuti objektivne bojazni glede nepristranosti s gledišta vanjskoga promatrača (objektivni kriterij), nego se može postaviti i pitanje njegovog ili njezinog osobnog uvjerenja (subjektivni kriterij).⁶²³ Europski sud je, primjerice, smatrao kako se od sudskih vlasti traži najveća moguća diskrecija glede predmeta u kojima postupaju, kako bi se zadržala slika o njima kao nepristranim sucima. Ta bi ih diskrecija trebala odvratiti od korištenja tiska, čak i kada su provocirani. U predmetu *Buscemi protiv Italije*⁶²⁴ Europski sud ustanovio je da viši zahtjevi pravde i časna narav sudačkog zvanja predstavljaju ono što nameće tu dužnost. S druge strane, u jednom drugom predmetu, gdje je sudac sudjelovao u javnom kritiziranju obrane i javno izrazio iznenađenje što je okrivljenik rekao kako se ne smatra krivim, Europski sud je stvari pristupio na temelju subjektivnog kriterija.⁶²⁵

Kada primjenjuje objektivni kriterij Europski sud pridaje važnost i situacijama od osobnog značaja te razmatra ponašanje sudaca u određenome predmetu. U smislu objektivnoga kriterija, takvo ponašanje može biti dovoljna osnova za legitimne i objektivno opravdane bojazni, kao u naprijed navedenom predmetu *Buscemi*, ali može biti i takve naravi da otvara pitanje na temelju subjektivnog kriterija te čak može otkriti i otvorenu nesklonost prema nekome. Stoga će u tom kontekstu odgovor na pitanje treba li se na predmet primijeniti jedan ili drugi kriterij, ili oba, ovisiti o konkretnim činjenicama pobijanoga ponašanja. Tako, Europski sud primjećuje da podnositelj u ovome predmetu osporava nepristranost tri člana Državnog sudbenog vijeća (V.M., A.P. i M.H.) zato što su tijekom stegovnog postupka protiv njega davali intervju, objavljene u dvjema različitim nacionalnim novinama, izražavajući nesklonost prema podnositelju. Europski sud ispituje odvojeno navode o nepostojanju nepristranosti svake osobe koje se to tiče.

Podnositelj je bio sudac i predsjednik Vrhovnoga suda Republike Hrvatske. Bio je i član Državnog sudbenog vijeća (dalje: DSV). Tijekom 1996. Vlada je podnijela zahtjev DSV-u za pokretanje stegovnog postupka protiv podnositelja.⁶²⁶

622 *Pullar protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 10. lipnja 1996., Reports 1996-III.

623 *Kyprianou protiv Cipra*, presuda, 15. prosinca 2005., Reports of Judgments and Decisions 2005-XIII.

624 *Buscemi protiv Italije*, presuda, 16. rujna 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-VI.

625 *Lavents protiv Latvije*, presuda, 28. studeni 2002., br. 58442/00.

626 Zakon o Državnom sudbenom vijeću, NN br. 58/1993 na snazi u relevantno vrijeme propisuju:

Članak 3.

„Prijedlog kandidata za predsjednika i članove Vijeća utvrđuje Županijski dom Sabora Republike Hrvatske.

U postupku utvrđivanja kandidata za predsjednika i članove Vijeća Županijski dom Sabora Republike Hrvatske zatražit će od Vrhovnog suda Republike Hrvatske, ministra pravosuđa, državnog odvjetnika Republike Hrvatske, Odvjetničke komore Hrvatske i pravnih fakulteta da predlože osobe za koje smatraju da mogu biti kandidati za predsjednika i članove Vijeća.

Članak 4.

„Predsjednika i članove Vijeća bira Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske za vrijeme od osam godina iz reda istaknutih sudaca, državnih odvjetnika, odvjetnika i sveučilišnih profesora pravnih znanosti koji imaju u pravilu 15 ili više godina radnog iskustva.

Predsjednika i sedam članova bira se iz reda sudaca, četiri člana iz reda državnih odvjetnika i njihovih zamjenika, jednog člana iz reda odvjetnika i dva člana iz reda profesora pravnih znanosti. Predsjednik i članovi Vijeća ne smiju obavljati zastupničku dužnost u Saboru Republike Hrvatske.“

Članak 8.

„Predsjednik i član Vijeća imaju imunitet.

Predsjednik ili član Vijeća ne smije biti pozvan na odgovornost za izraženo mišljenje ili glasovanje u Vijeću.

Predsjednik ili član Vijeća ne smije biti pritvoren niti se protiv njega smije pokrenuti kazneni postupak bez odobrenja Vijeća.

Predsjednik ili član Vijeća može biti pritvoren bez odobrenja Vijeća samo ako je zatečen da čini kažnjivo djelo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju duljem od 5 godina. U takvom slučaju državno tijelo, koje je predsjednika ili člana Vijeća pritvorilo dužno je o tome odmah izvijestiti Vijeće.

Članak 9.

Predsjednik ili član Vijeća bit će razriješen dužnosti prije isteka vremena na koje je izabran:

- ako to sam zatraži;
- ako bude osuđen na kaznu zatvora;
- ako trajno izgubi sposobnost obavljati svoju dužnost;
- ako primi državljanstvo druge države.

Postojanje razloga za razrješenje predsjednika ili člana Vijeća prije isteka vremena na koje je izabran utvrđuje Županijski dom Sabora Republike Hrvatske, a razrješuje ih Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske.“

Članak 10.

Prijedlog da se pokrene postupak radi utvrđivanja trajnog gubitka sposobnosti člana Vijeća da obavlja svoju dužnost podnosi Županijskom domu Sabora Republike Hrvatske predsjednik Vijeća, a za predsjednika najmanje pet članova Vijeća.

Članak 12.

„U djelokrug Vijeća spada:

- imenovanje predsjednika sudova ili sudaca te državnih odvjetnika i njihovih zamjenika,
- vođenje postupka za razrješenje predsjednika suda ili suca te odlučivanje o njihovom razrješenju i rada razrješenju državnih odvjetnika i njihovih zamjenika.“

Članak 20.

„Predsjednik suda ili sudac odgovara disciplinski ako počini teško disciplinsko djelo.

Teška disciplinska djela su:

....

6. nanošenje štete ugleda suda ili sudačke dužnosti na drugi način.“

Članak 25.

„Za teško disciplinsko djelo smije se izreći jedna od slijedećih disciplinskih kazni:

Tvrdili su da je podnositelj održavao seksualne odnose s maloljetnicima od siječnja do kolovoza 1996., te da je od 1995. na dalje koristio svoj položaj kako bi zaštitio financijske aktivnosti dvojice pojedinaca koji su bili poznati po svojim kriminalnim aktivnostima, te da je tako nanio štetu ugledu sudstva, što predstavlja teško stegovno djelo. DSV je pokrenuo stegovni postupak protiv podnositelja, a on je podnio zahtjev za izuzeće iz rada na predmetu tri člana DSV-a zbog toga što su pokazali nesklonost prema podnositelju u intervjuima objavljenima u raznim nacionalnim novinama. Taj je prijedlog odbijen kao neosnovan. Utvrđeno je i da je podnositelj počinio stegovnu povredu. Naknadni “zahtjev za zaštitu” koji je podnositelj podnio Županijskom domu Sabora Republike Hrvatske odbijen je 19. veljače 1997. Podnositelj je podnio ustavnu tužbu u kojoj je tvrdio da je postupak bio nepošten i da je bilo povrijeđeno njegovo pravo na slobodu dopisivanja 21. ožujka 1997. U svojoj odluci od 7. listopada 1998. DSV je utvrdio da je podnositelj počinio stegovno djelo jer je održavao kontakte i družio se na javnim mjestima s dva pojedinca koji su imali kriminalnu povijest, koje je naštetilo ugledu sudstva i bilo protivno njegovoj sudačkoj dužnosti. Razriješen je dužnosti suca i predsjednika Vrhovnog suda.

Glede V.M., Europski sud bilježi da je intervju s njim objavljen u nacionalnim dnevnim novinama 10. veljače 1997., kad je postupak u predmetu bio u tijeku pred Županijskim domom Hrvatskoga sabora. Tada je Državno sudbeno vijeće već donijelo odluku protiv podnositelja o nekima od prvotnih navoda protiv njega. Međutim, budući da je podnositelj podnio zahtjev za zaštitu, predmet nije bio pravomoćno okončan, a sam je V.M. u intervjuu izjavio kako se pridružio zahtjevu podnositelja za svojim izuzećem iz predmeta.

Europski sud naglašava činjenicu da je V.M. smatrao da ga treba izuzeti iz predmeta i da je dao uvjerljive razloge za to mišljenje. Ostavljajući na stranu pitanje subjektivne nepristranosti V.M.-a, Europski sud ponavlja kako za pitanje objektivne nepristranosti čak i vanjski dojam može biti od izvjesne važnosti ili drugim riječima, “nije dovoljno samo izvršiti pravdu, nego se treba i vidjeti da je izvršena.”⁶²⁷ Činjenica

...

3. razrješenje od dužnosti.

Članak 26.

„Protiv odluke Vijeća kojom ga se disciplinski kažnjava, predsjednik suda ili sudac ima pravo podnijeti zahtjev za zaštitu Županijskom domu Sabora Republike Hrvatske u roku od 15 dana od dana dostave odluke Vijeća.

Županijski dom Sabora može odluku o razrješenju potvrditi ili ukinuti i vratiti Vijeću na ponovni postupak i odlučivanje.

U slučaju ukidanja rokovi zastare počinju teći iznova. Protiv odluke Županijskog doma Sabora Republike Hrvatske nije dopuštena sudska zaštita.“

627 De Cubber protiv Belgije, presuda, 26. listopada 1984., Serija A, br. 86.

da je V.M. javno otkrio kako je glasovao protiv imenovanja podnositelja, uzeta zajedno s činjenicom da je on sam bio mogući kandidat za isto mjesto u isto vrijeme kad je podnositelj imenovan, stvorila je, po mišljenju Europskog suda, situaciju koja je mogla dovesti do razumnih dvojbi o V.M.-ovoj nepristranosti.

Glede A.P., tadašnjega predsjednika Državnog sudbenog vijeća, Europski sud bilježi da je intervju s njim objavljen u istim dnevnim novinama, 28. ožujka 1997., kada je postupak bio u tijeku pred Ustavnim sudom, te stoga još nije bio pravomoćno okončan. On je u tom intervjuu izjavio da je podnositelj izvršio nedolične aktivnosti na način da je iskoristio svoj osobni utjecaj i kontakte kako bi zaštitio interese i dobitke dvije osobe s kriminalnom prošlošću. Također, komentirao je kako su netočni navodi obrane da je predmet politički motiviran. Europski sud smatra kako to što je predsjednik Državnog sudbenog vijeća javno koristio izraze koji su podrazumijevali da je već formirao nepovoljno mišljenje o predmetu podnositelja prije nego je predmet pravomoćno okončan, i kojima je kritizirao izjave obrane, izgleda jasno nespojivo s njegovim daljnjim sudjelovanjem u obnovljenom postupku, a nakon što je Ustavni sud ukinuo prvotnu odluku DSV-a. Izjave koje je dao predsjednik DSV-a su takve da objektivno opravdavaju strahove podnositelja glede njegove nepristranosti.⁶²⁸

Glede M.H., Europski sud bilježi da je intervju s njim objavljen u jednim drugim dnevnim novinama 22. rujna 1997., kad je postupak u predmetu bio u tijeku pred Ustavnim sudom, te tako još nije bio pravomoćno okončan. On je u intervjuu izjavio da podnositelja i njegove izjave o nepostojanju njegove (M.H.-ove) nezavisnosti smatra komičnima. Opisao je podnositelja kao osobu kojoj nedostaju iskustvo i znanje, te kao *corpus alienum* (strano tijelo) u hrvatskom pravosuđu. Europski sud smatra da su izrazi koje je koristio M.H. jasno pokazali njegovu nesklonost u odnosu na podnositelja, te da je stoga njegovo daljnje sudjelovanje u postupku nakon objave intervju o kojemu je riječ bilo nespojivo sa zahtjevom nepristranosti na temelju članka 6., stavka 1. Europske konvencije. Zaključno, došlo je do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije zbog nepostojanja nepristranosti predsjednika i dva člana Državnog sudbenog vijeća.

Iz ovih je presuda vidljivo da se Europski sud u presudi *Mežnarić* pozvao na odredbe Ustavnog zakona o Ustavnom sudu i Zakona o parničnom postupku iz 1999. koje su govorele o izuzeću sudaca i tako omogućavale nepristranost sudova. Ovdje je bitno istaknuti da Europski sud ne ispituje koliko su uistinu odredbe hrvatskoga zakonodavstva omogućavale nepristranost u skladu s odredbama Europske konvencije, ali je ipak nužno to istaknuti budući da su navedene odredbe izmijenjene

628 Buscemi protiv Italije, presuda, 16. rujna 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-VI.

Zakonom o Ustavnom sudu⁶²⁹ iz 2002., kao i izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2001.⁶³⁰ Također, u tom predmetu, kao što je navedeno, Europski je sud prihvatio razmotriti je li došlo do povrede nepristranosti suđenja zbog sudjelovanja suca Ustavnoga suda u odlučivanju o predmetu u kojemu je taj isti sudac prethodno zastupao jednu od strana. Značajno je kako odredbe Ustavnoga zakona o Ustavnome sudu nisu predvidjele izuzeće suca u ovoj situaciji. Bez obzira na to što je 2002. preformulirana, nova odredba jasno ne izuzeće sudaca u takvoj situaciji.

Drugi navedeni predmet u kojemu se odlučivalo o nepristranosti, *Olujić protiv Hrvatske*, između ostalog, potaknuo je i pitanje sukladnosti odredaba Zakona o državnom sudbenom vijeću koji je tada bio na snazi s Europskom konvencijom. Tako su brojni hrvatski pravni znanstvenici prigovarali podnormiranosti toga zakona, tj. činjenici da su mnogobrojna pravna pitanja ostala neriješena.⁶³¹ To se osobito odnosilo na odredbe o regrutaciji, imenovanju i postavljanju sudaca kao i nedostatke disciplinskog postupka protiv sudaca koji je mogao rezultirati gubitkom službe. Taj je postupak bio sagrađen na jakom inkvizitornom načelu, zahtjevu za zaštitu prava Županijskom domu sabora omogućen je samo sucu kojemu je izrečena najteža kazna dok kod ostalih osuda o tome ne govori.⁶³² U tom smislu izmijenjene su odredbe

629 Ustavni zakon o Ustavnom sudu, NN br. 49/02, članak 27., stavak 6.:

“Sudac Ustavnog suda se ne može uzdržati od glasovanja, osim u slučaju kada je sudjelovao u donošenju zakona, drugog propisa ili odluke koji su predmet odlučivanja.”

630 Zakon o izmjenama i dopunama zakona o parničnom postupku, NN 88/01, članak 71. danas na snazi glasi:

Sudac ne može obavljati sudačku dužnost:

- 1) ako je sam stranka, zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke, ako je sa strankom u odnosu suovlaštenika, suobveznika ili regresnog obveznika ili ako je u istom predmetu saslušan kao svjedok ili vještak;
- 2) ako stalno ili privremeno radi u pravnoj osobi koja je stranka u postupku;
- 3) ako mu je stranka ili zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kog stupnja, a u pobočnoj liniji do četvrtog stupnja ili mu je bračni drug, izvanbračni drug ili srodnik po tazbini do drugog stupnja, bez obzira na to je li brak prestao ili nije;
- 4) ako je skrbnik, usvojitelj ili usvojenik stranke, njezina zakonskog zastupnika ili punomoćnika;
- 5) ako je u istom predmetu sudjelovao u postupku pred nižim sudom ili pred kojim drugim tijelom;
- 6) ako je u stečajnom postupku u povodu kojega je došlo do spora sudjelovao ili sudjeluje kao stečajni sudac ili član stečajnog vijeća,
- 7) ako postoje druge okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristranost.

631 Dika, M., Organizacijska samostalnost i funkcionalna sudbene vlasti u Republici Hrvatskoj, Privreda i pravo, vol. 33, br. 1-2, 1994., str. 19 – 46.

632 Krapac, D., Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i hrvatski kazneni postupak, Zagreb, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, god. 2, br. 1, 1995., str. 31 – 32.

Zakona o državnom sudbenom vijeću⁶³³ kako bi se i osigurala veća nepristranost

633 Izmijenjene odredbe Zakona o državnom sudbenom vijeću, NN 58/93, 49/99, 31/00, 107/00, 129/00, 59/05, 150/05, 153/09 glase:

Članak 3.

U postupku izbora članova Vijeća Odbor za pravosuđe Hrvatskoga sabora zatražit će od predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske, predsjednika Hrvatske odvjetničke komore i dekana pravnih fakulteta pokretanje postupka kandidiranja za članove Vijeća.

Članak 4.

Članove Vijeća bira Zastupnički dom Hrvatskoga sabora.

Sedam članova Vijeća bira se iz reda sudaca, dva člana iz reda odvjetnika i dva člana iz reda sveučilišnih profesora pravnih znanosti.

Članovi Vijeća između sebe biraju predsjednika i zamjenika predsjednika tajnim glasovanjem na vrijeme od dvije godine.

Predsjednik i zamjenik predsjednika moraju biti iz reda sudaca.

Članak 8.

Ukinut

Članak 9.

...

Član Vijeća bit će razriješen dužnosti prije isteka vremena na koje je izabran:

- ako to sam zatraži,
- ako bude imenovan predsjednikom suda, danom stupanja na dužnost,
- ako bude osuđen na kaznu zatvora,
- ako trajno izgubi sposobnost obavljati svoju dužnost,
- ako izgubi hrvatsko državljanstvo.

Prijedlog za razrješenje dužnosti člana Vijeća prije isteka vremena na koje je izabran može podnijeti opća sjednica Vrhovnog suda Republike Hrvatske uz sudjelovanje po dva predstavnika Visokoga prekršajnog suda Republike Hrvatske, Visokoga trgovačkog suda Republike Hrvatske, Upravnog suda Republike Hrvatske, te po jednog predstavnika svakoga županijskog suda, Skupština Hrvatske odvjetničke komore i sjednica dekana pravnih fakulteta, svaki u pogledu članova Vijeća koje su predložili u postupku utvrđivanja kandidata za članove Vijeća.

Postojanje razloga za razrješenje člana Vijeća prije isteka vremena na koje je izabran utvrđuje Odbor za pravosuđe Hrvatskoga sabora, a razrješuje ih Hrvatski sabor.

Članak 10.

...

Prijedlog da se pokrene postupak radi utvrđivanja trajnog gubitka sposobnosti člana Vijeća da obavlja svoju dužnost podnosi mjerodavni odbor Zastupničkog doma Hrvatskoga sabora predsjednik Vijeća, a za predsjednika najmanje tri članova Vijeća.

Članak 12.

U djelokrug Vijeća spada:

- imenovanje sudaca,
- vođenje stegovnog postupka i odlučivanje o stegovnoj odgovornosti sudaca,
- odlučivanje o razrješenju sudaca,
- obavljanje i drugih poslova u skladu sa zakonom.

Članak 26.

Brisan.

Članak 29.

Protiv odluke o razrješenju, odnosno stegovnoj odgovornosti sudac ima pravo žalbe koja odgađa izvršenje odluke. Žalba se u roku od 15 dana od dana dostave odluke podnosi Ustavnom sudu Republike Hrvatske.

hrvatskih sudova. Sve se to odrazilo i na rad Ustavnog suda Republike Hrvatske. Tako je u predmetu U-III-790/2004⁶³⁴ Ustavni sud odlučio sljedeće: odredbom članka 354., stavka 2., točke 1. Zakona o parničnom postupku⁶³⁵ propisano je da bitna povreda odredaba parničnog postupka uvijek postoji, ako je u donošenju presude sudjelovao sudac koji se po zakonu mora izuzeti (članak 71., stavak 1., točka 1. do 6.), odnosno koji je rješenjem suda bio izuzet, ili ako je u donošenju presude sudjelovala osoba koja nema svojstvo suca. Također je propisano da sudac ne može obavljati sudačku dužnost, ako je u istom predmetu sudjelovao u postupku pred nižim sudom ili pred kojim drugim tijelom. Odredba članka 29., stavka 1. Ustava propisuje da svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela. U konkretnom slučaju sutkinja F. Z. N. sudjelovala je, kao predsjednica vijeća u donošenju presude i rješenja Općinskog suda, koja je ukinuta rješenjem Županijskog suda.

U međuvremenu sutkinja F. Z. N. imenovana je sućem Županijskog suda, te je spis dodijeljen sutkinji H. Z. U ponovljenom postupku pred Općinskim sudom sutkinja H. Z. donijela je presudu protiv koje je podnositeljica podnijela žalbu. Osporenu presudu i rješenje donijelo je vijeće Županijskog suda čiji je član i sutkinja F. Z. N.

Ustavni sud posebno ističe da se u pogledu pitanja nepristranosti suda primjenjuje subjektivno i objektivno mjerilo. Subjektivno mjerilo znači ispitivanje je li sudac imao neki osobni razlog pristranosti u konkretnom predmetu ili osobnu predrasudu. U ovom predmetu nema ničega što bi ukazivalo na subjektivnu pristranost sutkinje. Objektivno mjerilo znači ispitivanje jamči li sud kao takav i njegov sastav, dovoljno sigurnosti da bi isključili svaku opravdanu sumnju u pogledu nepristranosti suda. To je važno imati u vidu pri ispitivanju objektivne nepristranosti, jer sudovi upravo time što nastupaju kao nepristrani pridonose povjerenju javnosti koje je nužno u demokratskom društvu.

U pogledu objektivne nepristranosti, Ustavni sud je, kao što je naprijed navedeno, utvrdio da je ista sutkinja sudjelovala u postupku pred sudom prvog stupnja, a kasnije je bila i članica žalbenog vijeća. Iako je odluka suda prvog stupnja koju je donijela ta sutkinja ukinuta, te u ponovljenom postupku pred sudom prvog stupnja ta sutkinja nije sudjelovala, ipak se sudjelovanje te sutkinje ne bi moglo smatrati posve objektivnim. Naime, sudjelujući u prvostupanjskom postupku i donoseći odluku prvog stupnja, sutkinja je već zauzela i u odluci izrazila stav u pogledu predmeta spora. Ta okolnost dovodi u ozbiljnu sumnju objektivnu nepristranost sutkinje u

634 USH, U-III-790/2004 od 20. listopada 2005., NN br. 128/05.

635 Zakon o parničnom postupku, NN, br. 53/91., 91/92., 112/99., 88/01. i 117/03.

odlučivanju u žalbenom postupku, pri čemu nije značajno što je u ponovljenom postupku u prvom stupnju odluku donio drugi sudac. Imajući u vidu sve navedene okolnosti, Ustavni sud utvrđuje da je povrijeđeno pravo podnositeljice na suđenje nepristranog suda, zajamčeno člankom 29., stavkom 1. Ustava.

Iz svega navedenog je vidljivo da je postignut napredak u rješavanju pitanja nepristranosti sudova posebice stoga što je Ustavni sud počeo primjenjivati iste kriterije kao i Europski sud pri odlučivanju o nezavisnosti i nepristranosti sudova.

U predmetu *Juričić protiv Hrvatske*⁶³⁶ Vlada je tvrdila da podnositeljica nije iscrpila domaća pravna sredstva u odnosu na svoj prigovor koji se tiče navodnog nedostatka nepristranosti Ustavnog suda, jer nikada nije zatražila izuzeće sudaca M.J. i D.Š. Nadalje, Vlada je ustvrdila, protivno tvrdnjama podnositeljice, da je ona trebala biti svjesna da će na njenom predmetu raditi suci M.J. i D.Š. jer: a) Ustavni sud redovito objavljuje odluke o sastavu svoja dva vijeća koja odlučuju o ustavnim tužbama u Narodnim novinama, te je takvu odluku objavio 23. lipnja 2008., a iz koje je bilo razvidno da je sutkinja D.Š. bila članica prvog vijeća, a sudac M.J. član drugog vijeća, b) je Ustavni sud odlučio o zahtjevu S.B. za izdavanjem privremene mjere 4. veljače 2009., podnesenim istovremeno kad i njezina ustavna tužba, zasjedajući u plenarnoj sjednici uključujući suce M.J. i D.Š. c) je odluka suda kojom je izdana privremena mjera bila objavljena u Narodnim novinama 5. veljače 2009. i d) se sama podnositeljica pozvala na tu odluku u svom odgovoru na ustavnu tužbu S.B. Podnositeljica je tvrdila da ona prije nego što je Ustavni sud donio svoju odluku 30. travnja 2009. nije znala, niti je mogla znati, da će u predmetu suditi suci M.J. i D.Š. iz dva razloga. Prvo, s obzirom na to da temeljem članka 68. Ustavnog zakona taj sud u pravilu odlučuje o ustavnim tužbama u vijeću od šest sudaca, a samo izuzetno u plenarnoj sjednici, ona nije mogla unaprijed znati u kojem će sastavu zasjedati Ustavni sud kad će odlučivati o ustavnoj tuži S.B. Čak nije mogla ni zamisliti da će suci M.J. i D.Š. biti članovi vijeća u tom predmetu, nakon što su postupali kao (treće/zainteresirane) strane u postupku pred Upravnim sudom i nakon što su izrazili svoje mišljenje da je njezin zahtjev neosnovan i da je izbor sudaca Ustavnog suda bio u skladu sa zakonom. Oni su umjesto toga u tom predmetu su trebali biti izuzeti *ex lege*. Kao drugo, s obzirom na to da nije održana javna rasprava, podnositeljica nije mogla zatražiti izuzeće sudaca M.J. i D.Š. prije nego je donesena odluka. Europski sud primjećuje da hrvatski Ustavni sud ima trinaest sudaca. Njihova su imena dobro poznata općoj javnosti, a još više pravnim profesionalcima. Nadalje, primjećuje da članak 68. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu propisuje da Ustavni sud odlučuje o ustavnim tužbama u plenarnim sjednicama ako vijeće od šest sudaca ne donese

636 Vidi, supra, str. 131, bilj. 600.

jednoglasnu odluku, ili ako vijeće smatra da je pitanje postavljeno u ustavnoj tužbi od šire važnosti. Kad je to tako, i s obzirom na to da je predmet izazvao dosta prijepora i privukao veliku pozornost medija, smatra da je podnositeljica mogla očekivati da će Ustavni sud odlučivati o ustavnoj tužbi S.B. u plenarnoj sjednici. Još važnije, primjećuje da je Ustavni sud 4. veljače 2009., zasjedajući u plenarnoj sjednici i uključujući suce M.J. i D.Š. izdao privremenu mjeru koja je odgodila učinke presude Upravnog suda 15. listopada 2008. O njoj se široko izvještavalo u medijima i podnositeljica se na nju pozvala u svom odgovoru na ustavnu tužbu S.B. Stoga, iako joj nikada nije bila dostavljena, Europski sud smatra da je podnositeljica morala biti svjesna odluke o kojoj je riječ kao i sastava vijeća Ustavnog suda koje ju je donijelo. Europski sud smatra da ne samo da je bilo moguće, nego i vrlo vjerojatno da će se o ustavnoj tužbi S.B. odlučivati u plenarnoj sjednici Ustavnog suda, uključujući suce M.J. i D.Š., i da je podnositeljica morala biti svjesna te mogućnosti, koliko god to bilo vrijedno žaljenja. U tim okolnostima prvo nalazi da je podnositeljica trebala zatražiti njihovo izuzeće. Međutim, ona to nije učinila. Slijedi da je zahtjev podnositeljice koji se odnosi na navodno nepostojanje nepristranosti nedopušten.

U predmetu *Parlov – Tkalčić protiv Hrvatske*⁶³⁷ podnositeljica je doživjela prometnu nesreću u srpnju 1991. Budući da joj je osiguravajuće društvo C.O. (dalje: društvo) odbilo štetu koja je nastala kao posljedica te nesreće, ona je 8. srpnja 1992. protiv njega pokrenula građanski postupak pred Općinskim sudom. Općinski sud je presudio u korist podnositeljice te je društvu naložio da joj plati iznos od 222.501 hrvatskih dinara (HRD) zajedno sa zakonskom zateznom kamatom koja teče od 19. kolovoza 1991. Podnositeljica je naplatila dug po presudi 16. srpnja 1993. Međutim, u međuvremenu je Općinski sud donio odluku kojom je ispravio pogrešku u pisanju u svojoj presudi od 15. ožujka 1993. Umjesto da društvu naloži plaćanje zakonske zatezne kamate koja teče od 19. kolovoza 1991. na cijeli iznos dosuđene naknade štete (222.501 HRD), sud mu je u ispravljenoj presudi naložio da to učini samo za dio toga iznosa, i to za 22.501 HRD, koliki je bio iznos dosuđen na ime materijalne štete. Društvu je naloženo platiti dospjelu kamatu na preostali dio od 200.000 HRD samo od 15. ožujka 1993. Sudac M.M., koji je u to vrijeme bio predsjednik Općinskog suda u Zlataru, podnio je Općinskom državnom odvjetništvu u Zlataru kaznenu prijavu protiv podnositeljice smatrajući da je počinila kazneno djelo. M.M. je u svojoj prijavi naveo da je početkom srpnja 1993. u njegov ured došla Z.F.C., pravnica zaposlena u osiguravajućem društvu C.O. i objasnila pogrešku u pisanju u presudi Općinskog suda od 15. ožujka 1993., te ga je zamolila da utječe na podnositeljicu, koja je u to vrijeme radila kao odvjetnica, da vrati nezakonito stečeni iznos. Nakon što je objasnio pogrešku i spomenuo da je ona ispravljena rješenjem, općinski državni odvjetnik

637 Parlov – Tkalčić protiv Hrvatske, presuda, 22. studeni 2009., br. 24810/06.

u Zlataru zatražio je delegaciju nadležnosti zbog prijateljstva s podnositeljicom. Postupanje u predmetu delegirano je općinskom državnom odvjetniku u Krapini koji je 24. siječnja 1994. pred Općinskim sudom u Zlataru protiv podnositeljice podnio optužni prijedlog za kazneno djelo utaje. Međutim, sudac kojemu je predmet bio dodijeljen zatražio je da se predmet ustupi drugom sudu jer je njegov predsjednik protiv podnositeljice bio podnio kaznenu prijavu. Vrhovni sud prihvatio je prijedlog u ožujku 1994. i odlučio mjesnu nadležnost prenijeti na Općinski sud u Krapini. Općinski sud u Krapini odbacio je optužni prijedlog protiv podnositeljice 28. studenoga 1997. s obzirom na činjenicu da je u međuvremenu nastupila apsolutna zastara u postupku za kazneno djelo koje joj je bilo stavljeno na teret. U međuvremenu, društvo je podignulo pred Općinskim sudom u Zlataru tužbu zbog stjecanja bez osnove protiv podnositeljice 26. kolovoza 1993. tražeći povrat preplaćene kamate. Podnositeljica je uložila protutužbu. Općinski sud u Zlataru donio je presudu protiv podnositeljice 5. srpnja 2000. kojom joj je naložio da tužitelju isplati 12.525 hrvatskih kuna (HRK) zajedno sa zateznom kamatom koja teče od 26. srpnja 1993., kao i 4.381,25 troškova. Uz to je njezinu protutužbu u jednome dijelu odbacio, a u drugome odbio. Županijski sud u Zlataru odbio je žalbu podnositeljice i potvrdio prvostupanjsku presudu. Odluka je podnositeljici dostavljena 20. travnja 2005.

Podnositeljica je podnijela uobičajenu ustavnu tužbu protiv drugostupanjske presude na temelju članka 62. Zakona o Ustavnom sudu 20. svibnja 2005. Pozivajući se na članak 29. Ustava, između ostalog je ustvrdila da joj je povrijeđeno ustavno pravo na nepristrani sud jer je pobijanu presudu donio sud čiji je predsjednik protiv nje prethodno podnio kaznenu prijavu pozvavši se na iste činjenice na koje su se u donošenju svojih odluka pozvali prvostupanjski i drugostupanjski sud. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je njezinu ustavnu tužbu. Ta je odluka podnositeljici dostavljena 21. prosinca 2005. U međuvremenu, podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu žaleći se na duljinu gore navedenog građanskog postupka zbog stjecanja bez osnove 27. siječnja 2005. Ustavni sud je ispitao duljinu postupka u razdoblju u kojemu se postupak vodio pred redovnim sudovima, isključivši time razdoblje od otprilike sedam mjeseci u kojemu se postupak vodio pred samim Ustavnim sudom. Ustavni sud je utvrdio povredu ustavnog prava podnositeljice na suđenje u razumnoj roku i dosudio joj naknadu u iznosu od 5.000 HRK 15. veljače 2006.

U postupku pred Europskim sudom podnositeljica je prigovorila na temelju članka 6., stavka 1. da domaći sudovi koji su njezin predmet rješavali u građanskom postupku zbog stjecanja bez osnove nisu bili nepristrani, posebno zbog toga što je predsjednik drugostupanjskog suda prethodno protiv nje bio podnio kaznenu prijavu u vezi s činjenicama predmeta. Europski sud ponavlja da se, prema njegovoj stalnoj

sudskoj praksi, postojanje nepristranosti u smislu članka 6., stavka 1. mora utvrditi primjenom subjektivnog testa, pri čemu se mora uzeti u obzir osobno uvjerenje i ponašanje konkretnog suca, tj. je li sudac imao neke osobne predrasude ili pristranosti u tom predmetu. Isto tako primjenom objektivnog testa, tj. na način da se utvrdi je li sam sud, uzimajući u obzir, i njegov sastav, nudio dovoljno jamstava kako bi se isključila svaka opravdana sumnja glede njegove nepristranosti.⁶³⁸ Glede subjektivnoga testa, osobna nepristranost suca mora se pretpostaviti dok se ne dokaže suprotno. Glede objektivnoga testa, potrebno je utvrditi postoje li dokazive činjenice koje mogu pobuditi sumnju glede nepristranosti suca koji odlučuje u predmetu. To podrazumijeva da, kad se odlučuje o tome postoji li u određenom predmetu opravdani razlog za bojazan da sud nije nepristran, stav dotične osobe jest važan, ali nije i odlučan. Odlučno je može li se ta bojazan smatrati objektivno opravdanom. Europski sud na početku primjećuje da u ovome predmetu sudac M.M. nije bio član vijeća Županijskog suda u Zlataru koje je odlučivalo o žalbi podnositeljice, niti je podnositeljica pružila ikakve dokaze koji bi upućivali na osobnu pristranost bilo kojega suca u tom vijeću. Ona je pitanje pristranosti tog suda zapravo otvorila zbog činjenice da je sudac M.M., koji je bio njegov predsjednik, prethodno podnio kaznenu prijavu protiv nje na temelju istih činjenica na kojima je tužitelj temeljio svoju tužbu zbog stjecanja bez osnove. Europski sud stoga smatra da osobna nepristranost sudaca koji su odlučivali o podnositeljici žalbi u ovome predmetu nije upitna, te smatra da se prigovor o pomanjkanju nepristranosti mora ispitati s polazišta testa objektivne nepristranosti. Europski sud je stoga pozvan utvrditi jesu li okolnosti vezane uz predsjednika suda o kojemu je riječ mogle dovesti u pitanje nepristranost cijeloga suda kao takvog. Ponavlja da u ovakvim predmetima čak i vanjski dojam može biti od određene važnosti odnosno, drugim riječima, "ne samo da se pravda mora izvršavati, mora se i vidjeti da se ona izvršava. Ono o čemu je ovdje zapravo riječ je povjerenje što ga sudovi u demokratskom društvu moraju izgraditi u javnosti."⁶³⁹ Međutim, iako vanjski dojam ima određenu važnost, to samo po sebi nije odlučno. Često je potrebno gledati i iza onoga što se izvana čini i usredotočiti se na stvarnost situacije. Stoga, da bi se moglo utvrditi jesu li podnositeljicini navodni strahovi glede pristranosti bili objektivno opravdani, vanjski dojam se treba provjeravati u odnosu na objektivnu stvarnost koja ga okružuje. Provjerivši što se nalazi iza vanjskog dojma, Europski sud nije utvrdio da je stvarnost situacije u ovome predmetu bila i u kakvom sukobu s pravom podnositeljice na suđenje pred nepristranim sudom. U vezi s time, prvo ponavlja da sudac M.M. nije bio član vijeća Županijskog suda u Zlataru koji je

638 Fey protiv Austrije, presuda, 24. veljače 1993., Serija A, br. 255-A i Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., br. 33958/96.

639 Wettstein protiv Švicarske, presuda, 21. prosinca 2000., br. 33958/96., i Castillo Algar protiv Španjolske, presuda, 28. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

ispitivao žalbu podnositeljice. Uz to prima na znanje Vladine tvrdnje: (a) da je M.M. kaznenu prijavu protiv podnositeljice podnio po službenoj dužnosti, (b) da je od tog trenutka do trenutka kad je podnositeljica podnijela žalbu prošlo više od sedam godina te (c) da on nije imao nikakav osobni interes za ishod kaznenog ili parničnog postupka koji se vodio protiv nje. Europski sud osim toga ponavlja da su pojmovi nezavisnosti i objektivne nepristranosti blisko povezani te da ih je ponekad teško odijeliti. U odnosu na pitanje “nezavisnosti”, Europski sud uz to ponavlja da je, da bi se moglo utvrditi može li se određeni sud smatrati “nezavisnim” u smislu članka 6., stavka 1., između ostalog potrebno uzeti u obzir način imenovanja sudaca tog suda i njihov mandat, postojanje zaštite od vanjskih pritisaka te ostavlja li on vanjski dojam nezavisnosti. Međutim, sudačka nezavisnost zahtijeva da nijedan sudac ne smije biti izložen neprimjerenim utjecajima koji dolaze ne samo izvan pravosuđa, već i iznutra. Ta unutarnja sudačka nezavisnost zahtijeva da suci ne budu izloženi uputama i pritiscima drugih sudaca ili osoba koje imaju upravne odgovornosti na sudu, poput predsjednika suda ili predsjednika sudskog odjela.⁶⁴⁰ Ako nema dostatne zaštite koja osigurava nezavisnost sudaca unutar pravosudnoga sustava, a osobito u odnosu na njihove nadređene u pravosudnim tijelima, Europski sud bi to moglo navesti na zaključak da su sumnje podnositelja glede (nezavisnosti i) nepristranosti suda možda bile objektivno opravdane. Dakle, pitanje koje se u ovome predmetu treba ispitati je jesu li suci Županijskog suda u Zlataru, koji su bili članovi vijeća koje je odlučivalo o žalbi podnositeljice u parničnom postupku zbog stjecanja bez osnove, bili dovoljno nezavisni o predsjedniku tog suda. U vezi s time, Europski sud primjećuje da prema hrvatskom zakonodavstvu predsjednik suda obavlja samo upravne (upravljačke i organizacijske) poslove, koji su strogo odvojeni od pravosudnih poslova, tj. od suđenja u pojedinačnim predmetima. Sudac M.M. stoga nije mogao iskoristiti svoj hijerarhijski položaj da bi izvjestitelju ili ostalim članovima vijeća dao upute o tome kako odlučiti o žalbi podnositeljice te ništa ne upućuje na to da je u njenome predmetu on to učinio. Nadalje, iako je istina da je sudac M.M., u svojstvu predsjednika Županijskog suda u Zlataru, između ostalog imao i upravnu dužnost raspoređivanja predmeta u rad sucima, Europski sud primjećuje da je hrvatsko zakonodavstvo u relevantno vrijeme sadržavalo pravila koja su uređivala podjelu predmeta sucima na sudovima, što znači da predsjednici sudova predmete nisu raspoređivali po vlastitome nahođenju. Kao što proizlazi iz informacije koje je dostavila Vlada, a i iz Sudskoga poslovnika, na Županijskom sudu u Zlataru parnični su se predmeti prvo razvrstavali po vremenskom redosljedju primitka, a potom ih je predsjednik suda raspoređivao jednome od dvojice predsjednika vijeća po abecednom redu njihovih prezimena, a

640 Daktaras protiv Litve, presuda, 10. listopada 2000., br. 42095/98 i Moiseyev protiv Rusije, presuda, 9. listopada 2008., br. 62936/00.

oni su ih dalje raspoređivali, također po abecednom redu, jednome od sudaca vijeća. Jedini izuzetak od tog pravila bio je predviđen za situacije kad je sudac kojemu je predmet trebao biti raspoređen u rad sudjelovao u prvostupanjskom postupku u istome predmetu, pa mu stoga nije bilo dopušteno ispitivati ga. Iako je istina da je predsjednik suda mogao preraspodjeljivati predmete zbog važnih razloga, kao što je duža bolest ili posebna radna opterećenost suca, takva je preraspodjela također podlijegala objektivnim kriterijima, utvrđenim Sudskim poslovníkom. Uz to primjećuje da je, prema Zakonu o sudovima, povreda prethodno spomenutih pravila o raspodjeli predmeta koje raspoređuje predsjednik suda bila jedna od osnova za njegovo razrješenje. Europski sud stoga zaključuje da je hrvatsko zakonodavstvo koje je bilo na snazi u relevantno vrijeme predviđalo odgovarajuću zaštitu od proizvoljnog izvršavanja dužnosti predsjednika suda vezanih uz (pre)raspodjelu predmeta u rad sucima. Iz toga slijedi da sudac M.M. nije mogao utjecati na izbor suca izvjestitelja niti na sastav vijeća, te da se u tom pogledu ovaj predmet treba razlikovati od predmeta *Daktaras*⁶⁴¹ u kojemu je predsjednik kaznenog odjela Vrhovnog suda birao suca izvjestitelja i članove vijeća. Niti je, za razliku od predmeta *Moiseyev*,⁶⁴² bilo ikakvih dokaza o tome da je sudac M.M. preraspodijelio predmet podnositeljice. Nadalje, u predmetu *Daktaras*, postupak pred Vrhovnim sudom, u vezi s kojim je podnositelj prigovorio, bio je pokrenut na temelju prijedloga predsjednika kaznenog odjela tog suda, dok u ovome predmetu sudac M.M. nije igrao nikakvu ulogu ni u podnošenju građanske tužbe zbog stjecanja bez osnove ni u naknadnom postupku protiv podnositeljice.

Europski sud još mora ispitati je li bilo kakvih drugih elemenata u (hijerarhijskom) odnosu između sudaca koji su odlučivali o žalbi podnositeljice i predsjednika Županijskog suda u Zlataru, koji su mogli ograničiti njihovu unutarnju nezavisnost. Na općenitoj razini postavlja se pitanje jesu li ovlasti koje su predsjednici sudova imali prema hrvatskom zakonodavstvu bile takve da su mogle generirati latentne pritiske koji bi imali za posljedicu dovođenje sudaca u položaj pokornosti prema njihovim nadređenima u pravosuđu ili barem takve da se zbog njih suci ne bi usudili proturječiti željama predsjednika, to jest, jesu li one izazivale strah od posljedica izražavanja vlastitog mišljenja (eng. *chilling effect*) koji je mogao narušiti unutarnju nezavisnost sudaca. Da bi se moglo odgovoriti na to pitanje, potrebno je imati na umu da svaki nadzor nad radom sudaca uključuje određeni rizik za njihovu unutarnju nezavisnost i da je nemoguće osmisliti sustav koji bi takav rizik potpuno uklonio. U tom smislu Europski sud prvo zaključuje da su prema hrvatskom zakonodavstvu koje je bilo na snazi u relevantno vrijeme predsjednici sudova, između ostalog,

641 Daktaras protiv Litve, presuda, 10. listopada 2000., br. 42095/98.

642 Moiseyev protiv Rusije, presuda, 9. listopada 2008., br. 62936/00.

igrali određenu ulogu u ocjenjivanju sudaca, s time što su davali mišljenja sudačkim vijećima koja su Državnom sudbenom vijeću predlagala kandidate za slobodna mjesta sudaca. Također, bili su ovlašteni pred Državnim sudbenim vijećem pokrenuti stegovni postupak protiv sudaca i odlučiti o njihovom udaljenju s dužnosti. Međutim, niti na jednom od tih područja predsjednici suda nisu imali isključive ovlasti niti neograničenu slobodu. Naime, sudac koji bi dobio negativnu ocjenu od predsjednika suda na kojemu je radio mogao se protiv takve odluke žaliti predsjedniku neposredno višeg suda. Ocjenjivanje sudaca u osjetljivim situacijama njihovog imenovanja na sudačku dužnost trajno ili napredovanja u karijeri bilo je u nadležnosti sudačkih vijeća čiji su članovi bili njihovi kolege, koji su pravomoćno rješenje s mišljenjem predsjednika suda o obnašanju sudačke dužnosti dotičnoga suca samo trebali uzeti u obzir. Štoviše, ta su vijeća samo davala mišljenja o kandidatima za sudačku dužnost ministru pravosuđa. Ministar je bio taj koji je podnosio popis kandidata Državnom sudbenom vijeću, koje je bilo jedino tijelo nadležno za donošenje pravomoćne odluke o imenovanju. Kad je riječ o ovlasti stegovnog kažnjavanja sudaca, predsjednici suda mogli su samo pokrenuti stegovni postupak protiv suca, dok je ovlast provođenja stegovnog postupka te oslobađanja od odgovornosti ili izricanja kazne isključivo imalo Državno sudbeno vijeće. Predsjednici sudova bili su ovlašteni suca udaljiti s dužnosti, ali oni su to mogli napraviti samo ako je protiv suca pokrenut kazneni postupak ili ako se nalazio u pritvoru. Iz toga slijedi da su, posebno kad je riječ o napredovanju u karijeri i stegovnom kažnjavanju, tj. na područjima koja su mogla imati najveći utjecaj na unutarnju nezavisnost sudaca, ovlasti predsjednika sudova bile prilično ograničene. Iz tih razloga Europski sud smatra da je hrvatsko zakonodavstvo u relevantno vrijeme imalo odgovarajuće mehanizme za sprječavanje neprimjerenih uplitanja koja su dolazila iz samoga pravosuđa, te da se za ovlasti što su ih predsjednici sudova imali nije moglo opravdano smatrati da idu na štetu unutarnje nezavisnosti sudaca ili da izazivaju strah od posljedica izražavanja vlastitog mišljenja koji je mogao narušiti njihovu unutarnju nezavisnost. U svjetlu prethodno navedenog, smatra utvrđenim da su suci Županijskog suca u Zlataru koji su ispitivali žalbu podnositeljice bili dovoljno nezavisni o predsjedniku tog suda. Stoga, smatra da strahovi podnositeljice glede pomanjkanja nepristranosti Županijskog suda u Zlataru nisu bili objektivno opravdani. To utvrđenje dodatno potkrjepljuje podnositeljčino vlastito ponašanje. Naime, primjećuje da podnositeljica delegaciju nadležnosti nije zatražila dok je njezin predmet bio u postupku pred Općinskim sudom u Zlataru, iako je M.M. bio predsjednik tog suda gotovo tri godine nakon što je tužitelj protiv nje podnio tužbu zbog stjecanja bez osnove, već je to učinila tek u žalbi protiv prvostupanjske presude. Europski sud za takvo ponašanje teško može reći da je u skladu s podnositeljčinim navodnim strahovima da drugostupanjski sud neće biti

nepristran zbog činjenice da je njegov predsjednik bio M.M. Stoga nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. u odnosu na zahtjev nezavisnog suda.

5.4. Pravo na pristup sudu

Povreda prava na pristup sudu iz članka 6., stavka 1. Europske konvencije utvrđena je u velikom broju predmeta koji su se vodili protiv Republike Hrvatske te predstavlja, uz pravo na pošteno suđenje u razumnom roku najproblematičnije područje u kojem je Europski sud odlučivao o povredi prava Europske konvencije u odnosu na Republiku Hrvatsku. Budući da je u takvoj situaciji Hrvatska izgubila većinu predmeta u kojima se pozivalo na pravo na pristup sudu, a koji su detaljno obrađeni dalje u ovom radu, to se onda i odrazilo na promjene koje je Hrvatska morala unijeti u svoje zakonodavstvo kako bi se spriječila daljnje takve povrede. Tako možemo reći da povreda prava na pristup sudu predstavlja, ozbiljniju povredu od prava na suđenje u razumnom roku. Takva povreda upućuje da je podnositelju pravda uskraćena, a ne samo da mu je pristup pravdi otežan zbog prekomjerne duljine postupka.

Ovdje je bitno ponoviti da je Europski sud u svojoj sudskoj praksi utvrdio da postupovna prava predviđena člankom 6. svakome daju pravo da sudu ili tribunalu podnese bilo kakvu tužbu vezanu uz njegova građanska prava i obveze. Tako da članak 6. sadrži pravo na sud, pri čemu pravo na pristup sudu predstavlja jedan od oblika istog. Međutim, prema stajalištu Europskog suda to nije dovoljno jer svrha Europske konvencije nije zajamčiti prava koja su teoretska ili prividna već prava koja su praktična i djelotvorna. Europski sud je potom zaključio da pravo na pristup sudu, kako bi ono doista i bilo djelotvorno, obuhvaća ne samo pravo pokretanja postupaka, već i pravo na rješavanje spora suda.⁶⁴³

Ovo je osobito važno u odnosu na Republiku Hrvatsku jer je veliki broj predmeta izgubila pred Europskim sudom zbog zakonodavne intervencije, a što je rezultiralo prekidom postupka i nedonošenjem sudskih odluka kroz dugi niz godina. Naime hrvatski zakonodavac je odredio prekid određenih parničnih postupaka u kojima je zbog naknade štete tužena Republika Hrvatska. Radi se o tri skupine postupaka o naknadi štete nastalih u svezi s Domovinskim ratom i raspadom bivše države i to: prvo, terorističkim aktima, drugo, pripadnika hrvatske vojske i redarstva tijekom Domovinskog rata, te treće, štete za koju je odgovarala bivša SFRJ, a za koju odgovornost preuzima Republika Hrvatska. U svezi s tim postupcima Europski sud je donio presude u važnim predmetima *Kutić*, *Multiplex*, *Kastelić* i *Ačimović*. Ustavni

643 Maričić, D., Europski sud za ljudska prava sudska praksa u odnosu na Republiku Hrvatsku, Informator, Zagreb, god. 51, br. 5135, str. 3-4.

sud Republike Hrvatske je 24. ožujka 2004. donio odluku⁶⁴⁴ u kojoj je izrazio neka pravna shvaćanja koja su kasnije utjecala na donošenje čitavog niza istovrsnih odluka. Ta odluka Ustavnog suda posebno je značajna za ostvarenje prava na pošteno suđenje zbog četiri razloga. Prvo, s aspekta nadležnosti Ustavnog suda zbog toga što je taj sud, mijenjajući dotadašnju praksu,⁶⁴⁵ utvrdio da i u slučaju zakonom određenog prekida sudskih postupaka može postupati temeljem članka 63., stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske⁶⁴⁶ (dalje: Ustavni zakon). Temeljem te odredbe Ustavnog zakona ustavnosudski postupak može se pokrenuti i prije iscrpljivanja redovnog puta pravne zaštite, a utvrđenu povredu prava na pošteno suđenje (u razumnom roku) sankcionirati određivanjem roka u kojem se predmet mora riješiti te određivanjem primjerene materijalne satisfakcije. Drugo, da do povrede temeljnoga ljudskog prava na pošteno suđenje može doći ne samo nerazumno dugotrajnim postupanjem sudova, već za povredu tog prava mogu biti odgovorne i druge dvije vlasti (izvršna i zakonodavna). Treće, u navedenoj se odluci, barem u određenoj mjeri, naznačuju granice u kojima je s ustavnopravnog aspekta dopuštena zakonodavna intervencija u sudske postupke u tijeku. Četvrto, tom se odlukom po prvi puta u našoj ustavnosudskoj praksi izričito spominju dvije sastavnice prava na pošteno suđenje: pravo na sud i pravo na pristup sudu. Naime, u navedenoj je odluci Ustavni sud utvrdio da je “podnositelju povrijeđeno i pravo na pristup sudu, koje je dio prava na sud, također zajamčenog odredbom članka 29., stavka 1. Ustava Republike Hrvatske o temeljnom ljudskom pravu prava na pošteno suđenje.” Na donošenje takve odluke Ustavnog suda znatno je utjecala praksa Europskog suda.

Nadalje, u ovom dijelu rada nužno je nešto više reći o intervenciji hrvatskoga zakonodavca u navedene tri skupine postupaka. Prvo takvo miješanje zbilo se 1996. donošenjem Zakona o izmjeni zakona o obveznim odnosima⁶⁴⁷ (dalje: Izmjene iz 1996.). Njime su brisane odredbe članka 180. Zakona o obveznim odnosima koji je

644 USH, U-III-A-829/2002 od 24. ožujka 2004., NN, br. 44/04.

645 Ustavni sud je tijekom 2000. i 2001. godine u nekoliko predmeta u vezi s primjenom Zakona o izmjenama Zakona o obveznim odnosima iz 1996. i Zakona o dopunama Zakona o obveznim odnosima iz 1999. odbacio ustavne tužbe kojima su pobijana rješenja o prekidu postupka. Pozivom na odredbu članka 59., stavka 1. tada važećeg Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, NN br. 99/99, Ustavni sud je utvrdio da “osporavano rješenje ne predstavlja odluku sudbene vlasti u smislu članka 59., stavka 1. Ustavnog zakona povodom koje je dopušteno podnijeti ustavnu tužbu radi povrede ustavnog prava. Naime u konkretnom slučaju radi se o rješenju kojim se unutar parničnog postupka upravlja tim postupkom, a ne o odluci kojom se pravomoćno okončava parnični postupak.” (USH, U-III-554/1998 od 17. siječnja 2000.). Isti stav Ustavni sud je izrazio i u odlukama br. U-III-1445/2000 od 11. prosinca 2000., U-III-1619/2000 od 11. prosinca 2000., U-III-186/2001 od 22. veljače 2001. te U-III-1494/2000 od 11. travnja 2001.

646 Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, NN br. 49/02.

647 Zakon o izmjenama Zakona o obveznim odnosima, NN br. 7/1996.

propisivao da “za štetu nastalu smrću, tjelesnom povredom ili oštećenjem odnosno uništenjem imovine fizičke osobe uslijed akata nasilja ili terora te prilikom javnih demonstracija i manifestacija odgovara društveno-politička zajednica čiji su organi po važećim propisima bili dužni spriječiti takvu štetu.” Također, taj je zakon propisao i da se “postupci za naknadu štete pokrenuti po odredbama članka 180. Zakona o obveznim odnosima prekidaju.” Uz to je bilo određeno da će se prekinuti postupci nastaviti nakon što se donese poseban propis kojim će se urediti odgovornost za štetu nastalu uslijed terorističkih akata.

Druga zakonska intervencija u postupke u kojima je Republika Hrvatska bila tužena radi naknade šteta, uslijedila je 1999. Te je godine donesen Zakon o dopunama zakona o obveznim odnosima (dalje: Dopune iz 1999.).⁶⁴⁸ Tim je zakonom određen prekid još dvije vrste sudskih postupaka pa je propisao da “se svi postupci pokrenuti protiv Republike Hrvatske radi naknade štete koju su uzrokovali pripadnici hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga u vojnoj ili redarstvenoj službi tijekom Domovinskog rata od 17. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996. prekidaju,” kao i “postupci za naknadu štete nastali u bivšoj SFRJ, koji se vode protiv Republike Hrvatske kao pravne slijednice bivše SFRJ.” Taj je zakon također obvezao Vladu da parlamentu predloži poseban zakon, koji će urediti odgovornost za naknadu takve štete, ne kasnije od šest mjeseci od stupanja na snagu tog Zakona.

Treća intervencija hrvatskoga zakonodavca u sudske postupke uslijedila je 2003. Naime, Hrvatski sabor je na sjednici održanoj 14. srpnja 2003. donio tri zakona kojima se uređuje odgovornost za određene slučajeve naknade štete. Tako su doneseni Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija (dalje: Zakon iz 2003.),⁶⁴⁹ Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata⁶⁵⁰ (dalje: Drugi zakon iz 2003.) i Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu nastalu u bivšoj SFRJ za koju je odgovarala bivša SFRJ⁶⁵¹ (dalje: Zakon o odgovornosti SFRJ).⁶⁵²

648 Zakon o dopunama Zakona o obveznim odnosima, NN 112/1999.

649 Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija, NN br. 117/03.

650 Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata, NN br. 117/03.

651 Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu nastalu u bivšoj SFRJ za koju je odgovarala bivša SFRJ, NN br. 117/03.

652 Potočnjak, Ž., Pravo na sud, pristup sudu i suđenje u razumnom roku u slučaju intervencije zakonodavca u sudske postupke u tijeku, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, v. 25, br. 2., str. 827-828.

Sve navedeno detaljno je opisano u presudama Europskog suda u kojima su se podnositelji pozivali na povrede prava na pristup sudu zbog objašnjenih zakonodavnih intervencija hrvatskoga zakonodavca. Republika Hrvatska je tako nakon dugogodišnjih povreda prava na pristup sudu poduzetim mjerama, tj. donošenjem navedena tri zakona pokušala riješiti ovo problematično pitanje i uskladiti svoje zakonodavstvo s odredbama Europske konvencije. To se odrazilo i na praksu Ustavnog suda kao što je već i navedeno u važnoj odluci u predmetu U-III A-829/2002 o kojoj je već bilo riječi. Ustavni sud je slijedio takvu praksu i sve navedeno potvrdio u odluci U-III A-547/2004.⁶⁵³ Ovdje je podnositelj 9. svibnja 1995. podnio tužbu protiv Republike Hrvatske radi naknade štete na njegovom vozilu koju su uzrokovali pripadnici hrvatske vojske. Do prekida postupka došlo je Zakonom o dopunama Zakona o obveznim odnosima iz 1999., a nastavljen je nakon donošenja Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata. Prekid postupka tako je trajao tri godine, osam mjeseci i dvadeset i pet dana. Do podnošenja ustavne tužbe postupak u ovom predmetu trajao je 7 godina, devet mjeseci i 10 dana. Ustavni sud je i ovdje zaključio da je zbog intervencije zakonodavca u postupak koji je bio u tijeku došlo do povrede prava na pošteno suđenje u razumnom roku. Također, zaključio je da je i takvim zakonom određenim prekidom postupka u ovom predmetu podnositelju povrijeđeno pravo na pristup sudu, koji je dio prava na sud, zajamčenog i odredbom članka 29., stavka 1. Ustava. Također, takvo stajalište Ustavni sud je zauzeo i u odluci U-III A-3138/2004.⁶⁵⁴ U ovom predmetu podnositelj je pokrenuo postupak tužbom 29. lipnja 1987. radi naknade štete protiv Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Donošenjem Zakona o dopunama Zakona o obveznim odnosima iz 1999. navedeni je postupak prekinut. Nakon stupanja na snagu Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu nastalu u bivšoj SFRJ za koju je odgovarala bivša SFRJ 2003. podnositelj je podnio ustavnu tužbu temeljem članka 63. Ustavnog zakona zbog povrede ustavnog prava na donošenje sudske odluke u razumnom roku. Ustavni sud je odlučio da je zbog tako određenog prekida postupka došlo do povrede prava na pošteno suđenje u razumnom roku. Također je utvrdio i da je zakonom određeni prekid postupka radi naknade štete za koje je ranije odgovarala bivša SFRJ trajao jednu godinu, četiri mjeseca i dvadeset četiri dana čime je povrijeđeno i pravo na pristup sudu koje je dio prava na sud, zajamčenog i odredbom članka 29., stavka 1. Ustava.

Premda je i Europski sud ocjenio ovakve mjere Republike Hrvatske zadovoljavajućima problem i dalje ostaje činjenica da podnositelji dugi niz godina

653 USH od 8. srpnja 2004., U-III A-547/2004, NN br. 109/04.

654 USH, U-III A-3138/2004 od 9. ožujka 2006., NN br. 43/06.

nisu mogli dobiti presude u svojim predmetima što je dovoljno za utvrđivanje povrede prava na pristup sudu u takvim predmetima. Međutim, pozitivan pomak ostvaren je u činjenici da je i Ustavni sud na temelju navedenih zakona počeo dosuđivati pravedne naknade zbog povreda prava na pristup sudu i određivati sudovima pred kojima je postupak obustavljen da na temelju donesenih zakona u određenom roku donesu presude i okončaju spor. Tako je to pitanje od velike važnosti Republika Hrvatska počela riješavati putem svojih sudova, što je dovelo do smanjenja podnošenja takvih predmeta Europskom sudu, ali u prikazu presuda je vidljivo da i na takve presude i utvrđivanje povreda prava na pristup sudu Europski sud strogo pazi. Uzimajući u obzir sve navedeno može se zaključiti da je Republika Hrvatska ovdje krenula, nakon dugog niza godina u pravom smjeru pri otklanjanju ove vrste povreda prava na pristup sudu te ostaje potrebno analizirati odluke i sudsku praksu Europskog suda kako bi se te povrede u potpunosti pozitivno rješavale pred nacionalnim sudovima. Stoga se dalje u ovom radu donosi prikaz tih presuda koje su se protiv Republike Hrvatske vodile pred Europskim sudom.

Prije prikaza presuda povreda prava na pristup sudu treba spomenuti još jednu skupinu predmeta u kojima su se podnositelji pozivali na povredu prava na pristup sudu, a koji su se javili nakon presude u predmetu *Tomašić protiv Hrvatske*.⁶⁵⁵ Ovdje se također radilo o prekidu postupaka podnositelja zbog zakonodavnih intervencija hrvatskoga zakonodavca od 1992. do 1996. U svim tim predmetima podnositelji su podnijeli Ustavnu tužbu Ustavnom sudu zbog duljine trajanja postupka i dobili spor pred Ustavnim sudom. Međutim, u postupku pred Europskim sudom utvrđeno je da je ipak došlo do povrede članka 6., stavka 1. budući da je iznos naknade koju je dosudio Ustavni sud u takvim predmetima bio 15 % manji od iznosa kojeg je Europski sud dosuđivao podnositeljima iz Hrvatske u sličnim predmetima. To su sljedeći predmeti: *Krivokuća protiv Hrvatske*, *Novković protiv Hrvatske*, *Petrović protiv Hrvatske*, *Terzin-Laub protiv Hrvatske*, *Hajduković protiv Hrvatske*, *Novaković protiv Hrvatske*, *Pasanec protiv Hrvatske* i *Milašinović protiv Hrvatske*, a koji su opisani u ovom radu. Iz toga je vidljivo da je Europski sud priznao napore Hrvatske koji se sastoje u provođenju tri navedena zakona iz 2003. koja su trebala dovesti do rješavanja ovog problema, ali također, potrebno je i dalje raditi na tom pitanju prateći sudsku praksu Europskog suda posebice njegove presude u gore navedenim predmetima protiv Republike Hrvatske.

Dalje će se u radu prikazati predmeti protiv Republike Hrvatske u kojima su se podnositelji pozivali na povredu prava na pristup sudu.

655 *Tomašić protiv Hrvatske*, presuda, 19. listopada 2006., br. 21753/02.

U predmetu *Kutić protiv Hrvatske*⁶⁵⁶ podnositelji su naveli dvije povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije: tvrdili su kako im je uskraćeno pravo pristupa sudu jer je Općinski sud prekinuo postupak sukladno izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima. Drugo, postupci pokrenuti 29. studenog, odnosno 14. prosinca 1994. pred Općinskim sudom povodom njihovih tužbi za naknadu štete nisu bili okončani u razumnom roku.

Vlada je tvrdila kako su podnositelji imali pristup sudu te da su to pravo iskoristili kada su Općinskom sudu podnijeli dvije građanske tužbe za naknadu štete jer je 26. prosinca 1991., kuća podnositelja uništena u eksploziji. Također, 13. studenoga 1994. uništena je garaža podnositelja, kao i obližnje spremište i sušionica mesa. Istina je da su postupci bili prekinuti slijedom donošenja Izmjena iz 1996. Međutim, ovakvo je stanje trebalo biti samo privremeno. Vlada je nastojala donijeti nove propise kojima bi se predvidjelo bolje rješenje, u skladu s europskim normama i resursima države. Podnositelji su tvrdili kako postupak nije uopće uznapredovao, čak ni prije izmjena i dopuna zakona. Njihovo pravo na pristup sudu bilo je ozbiljno narušeno jer već više od šest godina nije donesen nikakav novi propis. To je pokazalo da Vlada nije imala namjeru riješiti njihovo stanje. Europski sud je ponovio kako članak 6. svakome daje pravo na podnošenje sudu bilo kakve tužbe vezane uz njegova građanska prava i obveze. Taj članak sadrži "pravo na sud", pri čemu pravo na pristup, tj. pravo na pokretanje sudskih postupaka u građanskim predmetima, predstavlja jedan od vidova istog.⁶⁵⁷ Nadalje, Europski sud je smatrao kako pravo na pristup sudu štiti i provedbu obvezujućih sudskih odluka, koje nisu mogle ostati nedjelotvorne na štetu jedne od stranaka.⁶⁵⁸ Podnositelji su u ovom predmetu imali mogućnost pokretanja pravnog postupka te su je i iskoristili kada su podnijeli Općinskom sudu tužbu. Međutim, time nisu ispunjeni svi zahtjevi postavljeni člankom 6. Također, trebalo je utvrditi je li stupanj pristupa predviđen odredbama domaćih zakona bio dovoljan kako bi se osiguralo pojedinčevo pravo na sud, a s obzirom na načelo vladavine prava u demokratskom društvu.⁶⁵⁹ Europski sud je ponovio da se člankom 6. jamči pravo pristupa sudu radi rješavanja građanskih sporova, a to pravo obuhvaća i pravo suda na "rješavanje" spora.

Izmjenama iz 1996., podnositelji su bili spriječeni u ostvarivanju prava da o njihovoj građanskoj tužbi za naknadu štete odluku donese građanski sud, utoliko što se njime određuje prekid svih postupaka povodom zahtjeva za naknadu štete nastalu

656 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000042>.

657 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

658 Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgements and Decisions 1997-II.

659 Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 28. svibnja 1985., Serija A, br. 93.

zbog terorističkih akata. Postupci su bili prekinuti rješenjem Općinskog suda 1998., odnosno 2000. Međutim, postupci su *de facto* bili prekinuti još od siječnja 1996. S obzirom na vrijeme proteklo od donošenja toga zakona Europski sud se nije mogao suglasiti s tvrdnjom Vlade kako je nemogućnost podnositelja da bude odlučeno o njihovim zahtjevima tek privremena. U predmetnom slučaju prekid postupaka trajao je već više od šest godina, od čega je više od četiri godine proteklo od kako je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku. U tim okolnostima, Europski sud nije mogao prihvatiti da je stupanj pristupa predviđen odredbama domaćih zakona dostatan kako bi se podnositeljima osiguralo pravo na sud. Stoga je utvrdio da to predstavlja povredu članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Kastelić protiv Hrvatske*⁶⁶⁰ podnositelj je naveo nekoliko povreda članka 6. Kao prvo, tvrdio je kako je lišen prava na pristup sudu i pošteno suđenje jer je Općinski sud odredio prekid postupka u skladu s Izmjenom iz 1996., koji se vodio zbog toga što su mu u travnju 1992. u eksploziji bili uništeni restoran i obližnja kuća. Nadalje, tvrdio je kako je duljina postupka povodom njegove tužbe za naknadu štete pred Općinskim sudom prekoračila razumni rok.

Vlada je tvrdila kako pravo podnositelja na pošteno suđenje nije bilo povrijeđeno te kako je on imao pristup sudu u odnosu na svoj zahtjev za naknadu štete jer je mogao pokrenuti građanski postupak. Tijekom toga postupka donesena je prvostupanjska presuda, a o tuženikovoju žalbi odlučio je žalbeni sud. Iako je istina da je nakon donošenja Izmjena iz 1996., Općinski sud odredio prekid postupka, ta je odluka bila samo privremena. Vlada se pozvala na sudsku praksu Europskog suda i navela kako pravo na pristup nije apsolutno, već može podlijevati ograničenjima. U ovom je predmetu sam karakter ograničenja bio takav da nije sprječavao osobe u položaju podnositelja ostvariti pravo na pristup sudu, već je privremeno odgodio konačno rješavanje takvih sporova. Primijenjena mjera nije narušila to pravo podnositelja jer je Žalbeni sud ukinuo prvostupanjsku presudu zbog toga što je prvostupanjski sud pogrešno utvrdio činjenično stanje, a ne zbog donošenja novoga zakona. Podnositelj je tvrdio kako nije imao pošteno suđenje i kako činjenica da su domaće vlasti spriječile odlučivanje o njegovoj tužbi na temelju članka 180. Zakona o obveznim odnosima predstavlja miješanje u njegovo pravo na pristup sudu.

Europski sud je ustanovio kako je postupak povodom tužbe podnositelja, podnesene protiv Republike Hrvatske, prekinut odlukom Općinskog suda od veljače 1998. na temelju Izmjena iz 1996. i da ona nije sporna među strankama. Podsjetio je

660 Kastelić protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000037>.

kako je u tim okolnostima u predmetu *Kutić*⁶⁶¹ utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu. Hrvatske vlasti do trenutka odlučivanja Europskog suda još nisu bile donijele nikakav propis o tom pitanju, pa prema tomu Europski sud nije vidio nikakav razlog za odstupanje od zaključka donesenog u predmetu *Kutić*. Slijedom navedenog, Europski sud je zaključio da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. u odnosu na pravo podnositelja na pristup sudu.

U sljedećem predmetu, *Multiplex protiv Hrvatske*⁶⁶² tvrtka podnositelj navela je dvije povrede članka 6. Tvrdila je kako je lišena prava na pristup sudu jer je Općinski sud odredio prekid postupaka u skladu s Dopunama iz 1999. Prigovorila je i kako je duljina postupka povodom njezinog zahtjeva za naknadu štete pred Općinskim sudom prekoračila razumni rok. Vlada je tvrdila kako je tvrtka podnositelja imala pravo na pristup sudu jer je mogla pokrenuti građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom zato što je u kolovozu 1992. hrvatska Vojna policija mobilizirala vozilo koje je pripadalo tvrtki podnositelju. Prema navodima Vlade vozilo su mobilizirale vojne vlasti iz Bosne i Hercegovine. Na zahtjev tih vlasti, kojim se tražio povrat vozila što su u BiH bila mobilizirana za vojne potrebe, a za koja je utvrđeno da se nalaze u Republici Hrvatskoj, hrvatsko je Ministarstvo obrane predalo vozilo tvrtke podnositelja nakon što ga je našlo.

Prema navodima podnositelja vozilo su mobilizirale hrvatske vlasti te ga predale hrvatskim paravojnim snagama u BiH, tzv. Hrvatskom vijeću obrane. Tvrtka podnositelj podnijela je zahtjev građanske naravi za naknadu štete u iznosu od 15.600,00 DEM protiv Republike Hrvatske u listopadu 1993. Činjenica da je sud prekinuo postupak nije negativno utjecala na to pravo jer je postupak prekinut samo privremeno do donošenja novog propisa. Vlada se pozvala na sudsku praksu Europskog suda i navela kako zakonodavcu u načelu nije bilo zabranjeno u građanskim stvarima donositi nove retroaktivne odredbe radi uređenja prava koja proistječu iz postojećih zakona. Pitanje naknade štete povezane s ratom obuhvaćalo je vrlo složena pravna pitanja, a postojeći zakoni u Hrvatskoj nisu bili valjani za rješenje tog pitanja. Tvrtka podnositelj tvrdila je kako je njeno pravo na pristup sudu bilo samo formalno.

Europski sud je ponovio kako su postupovna prava navedena u članku 6. svima osiguravala pravo da svaki zahtjev koji se odnosi na njihova prava i obveze građanske naravi podnesu sudu. Na taj način ona su obuhvatila pravo na sud.⁶⁶³ U predmetu *Kutić* smatralo se kako nemogućnost da tijekom dugog razdoblja sud

661 *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

662 *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050509_0000010.

663 *Vidi Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

odluči o nečijim zahtjevima građanske naravi koja je posljedica zakonodavne mjere, predstavlja povredu članka 6., stavka 1. Europske konvencije. Tako je utvrdio kako je tvrtka podnositelj imala mogućnost pokrenuti pravni postupak i ona ju je iskoristila, ali to nije dovoljno prema članku 6. Utvrdio je i da je stupanj pristupa sudu prema nacionalnom zakonodavstvu bio dovoljan kako bi osigurao pojedinčevo pravo na sud.⁶⁶⁴ To je pravo obuhvaćalo pravo pokrenuti postupak, ali i pravo dobiti od suda odluku u sporu. Dopunama iz 1999. spriječeno je pravo tvrtke podnositelja da o njezinom zahtjevu građanske naravi za naknadu štete odluči građanski sud. Europski sud je ponovio kako je u predmetu *Kutić* utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu jer je mogućnost da sud odluči o njihovom zahtjevu bila prekinuta kroz duge vremenske razmake kao rezultat intervencije zakonodavca.⁶⁶⁵ U ovom predmetu postupak je prekinut prije nego što je prvostupanjski sud donio presudu. Uzevši u obzir vrijeme koje je proteklo od donošenja Dopuna iz 1999. i činjenicu da do tada još nije bio donesen nikakav novi zakon, Europski sud se nije mogao složiti s Vladinom tvrdnjom kako se pokazalo da je odgoda donošenja odluke o zahtjevu tvrtke podnositelja samo privremena. Europski sud je ustanovio kako situacija u kojoj je podnesen značajan broj pravnih tužbi protiv države, a u kojima se traže veliki iznosi novca, može tražiti neko dodatno uređenje od strane države i da u tom smislu države uživaju određenu slobodu procjene. No, poduzete mjere ipak moraju biti u skladu s člankom 6., stavkom 1. Europske konvencije.

U predmetu *Ačimović protiv Hrvatske*⁶⁶⁶ podnositelj se žalio pred Europskim sudom kako mu je uskraćeno pravo na pristup sudu zbog toga što je Općinski prekinuo njegov postupak u skladu s Dopunama iz 1999. Pozvao se na članak 6., stavak 1. Navedeni građanski postupak vodio se jer je Hrvatska vojska koristila podnositeljevu kućicu u Gospiću za vojne potrebe od 1. kolovoza 1992. do 31. kolovoza 1995. Nakon što su je pripadnici vojske napustili, podnositelj je ustanovio da je ona uništena i da su sve njegove stvari odnesene. Tako je u ožujku 1996. podnositelj pokrenuo građanski postupak za naknadu štete protiv Republike Hrvatske pred Općinskim sudom.

Vlada je tvrdila kako nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. jer je podnositelj imao pravo pristupa sudu činjenicom da je pokrenuo građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je Općinski sud prekinuo postupak nije utjecala na pravo podnositelja jer je ta situacija bila samo privremena. Vlada se pozvala na sudsku praksu Europskog suda i tvrdila kako u načelu zakonodavac može donositi

664 *Vidi, Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. svibnja 1985., Serija A, br. 93.

665 *Vidi, Immobiliare Saffi protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V.

666 *Ačimović protiv Hrvatske*, presuda, 9. listopada 2003., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2000507_0000012.

u građanskim stvarima nove odredbe koje će onda retroaktivno uređivati prava koja proizlaze iz postojećih zakona. Podnositelj je tvrdio kako je činjenica da je on, u razdoblju do donošenja novog zakona, bio spriječen u vođenju svog postupka pred domaćim sudovima, dovela do povrede njegovog prava na pristup sudu. Mogućnost donošenja odluke u njegovu korist prema novom zakonu bila je vrlo mala.

Europski sud je ponovio da članak 6. obuhvaća i pravo na pristup sudu, međutim, to pravo nije apsolutno. To pravo po svojoj prirodi zahtijeva regulaciju države. Države uživaju određeni stupanj slobodne procjene, ali konačna odluka o tome je li povrijeđena Europska konvencija ostaje na Europskom sudu. Međutim, ograničenja koja se primjenjuju ne smiju biti takva da ograničavaju ili zabranjuju pristup pojedincu u takvoj mjeri koja bi dovela do povrede toga njegovog prava. Ograničenja neće biti u skladu s Europskom konvencijom ako ne postoji razumna veza i proporcionalnost između sredstava i cilja koji se njima ostvaruje.⁶⁶⁷ Tako je bio vrlo oprezan prilikom ispitivanja primjene retroaktivnih odredbi. Poštovanje vladavine prava i prava na pošteno suđenje zahtijeva da razlozi koji opravdavaju primjenu takvih odredbi budu ispitivani s najvećom mogućom pažnjom.⁶⁶⁸ Postupak povodom zahtjeva podnositelja za naknadu štete bio je prekinut temeljem Dopuna iz 1999., a novi zakon usvojen je 2003. Do 6. studenog 1999. podnositelj je imao pravo na naknadu štete od Republike Hrvatske zajamčeno zakonom. To je pravo narušeno donošenjem dviju zakonodavnih mjera koje su se retroaktivno primijenile na podnositelja. Prvo, zbog promjena uvedenih 1999. podnositelj tri godine i osam mjeseci nije mogao ostvariti svoje pravo na donošenje odluke o njegovom zahtjevu. Drugo, Drugi zakon iz 2003. omogućavao je daljnje nastavljavanje postupka, ali je i uveo nove kriterije po kojima je Republika Hrvatska odgovorna za štetu koju su počinili pripadnici njenih oružanih i redarstvenih snaga, a koji su bili nepovoljniji za podnositelja. Tek je trebalo vidjeti kako će sud primijeniti odredbe o odgovornosti. Europski sud nije mogao odlučivati o tome kakav bi ishod bio da je donesena odluka. Temeljem toga nije se moglo se reći da je novi zakon uskratilo podnositelju pravo na pristup sudu.

Europski sud je istaknuo i da je u predmetu *Multiplex*⁶⁶⁹ i *Kutić*⁶⁷⁰ pronašao povredu prava na pristup sudu, tj. članka 6. zbog toga što je postupak bio prekinut

667 Vidi, Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999–IV.

668 Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis protiv Grčke, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301–B, National & Provincial Building Society, the Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 23. listopada 1997., Reports of Judgements and Decisions 1997–VII.

669 Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

670 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

kroz dugo vremensko razdoblje. U ovom predmetu postupak je bio prekinut čak prije nego što je prvostupanjski sud donio svoju odluku. Postupak je bio prekinut odlukom Općinskog suda u studenom 2000., ali je stvarno bio prekinut uvođenjem Dopuna iz 1999. Prema tom zakonu postupak nije mogao biti nastavljen do donošenja novog zakona, a to se dogodilo 14. srpnja 2003. Nadležne vlasti su postavile rok od šest mjeseci za donošenje toga zakona, ali nisu uspjele, pa su prekoračile rok za više od tri godine.

Ustanovio je kako je donošenje odluke povodom podnositeljevog zahtjeva za naknadu štete predstavljalo njegov vitalni interes te da je on bio ostavljen u stanju produljene neizvjesnosti u pogledu rješavanja toga postupka protiv države. Ta se neizvjesnost povećala nakon što u roku od šest mjeseci, koji je odredila Vlada, nije bio donesen novi zakon. Kada vlasti ne poštuju rokove koje su same odredile postavlja se pitanje hoće li ta prepreka koja sprječava donošenje odluke o zahtjevu podnositelja uopće biti uklonjena. U takvim okolnostima Europski sud nije mogao prihvatiti da je stupanj pristupa prema nacionalnom pravu dostatan za osiguranje podnositeljevog prava na pristup sudu. Budući da podnositelj kroz dugo vremensko razdoblje nije mogao ostvariti svoje pravo na donošenje odluke povodom njegovog zahtjeva, a što je prouzrokovano odredbama zakona, došlo je do povrede članka 6., stavka 1.

U predmetu *Freimann protiv Hrvatske*⁶⁷¹ kuća podnositeljice uništena je u eksploziji mine koju su postavili nepoznati počinitelji u kolovožu 1992.. Podnositeljica je pokrenula pred Općinskim sudom građanski postupak za naknadu štete protiv Republike Hrvatske 4. listopada 1995. Sukladno Izmjeni iz 1996. Općinski sud je 28. rujna 2000. donio odluku o prekidu postupka. Sukladno Zakonu iz 2003. postupak je nastavljen 4. prosinca 2003.

Podnositeljica je prigovorila da donošenje Izmjena iz 1996. predstavlja povredu njezinog prava na pristup sudu. Vlada je pozvala Europski sud da zaključi da zahtjev ne ukazuje na postojanje povrede članka 6. U tom smislu, navodi da je podnositeljica imala pristup sudu s obzirom na to da je pokrenula građanski postupak pred Općinskim sudom. Činjenica da je sud privremeno prekinuo postupak sukladno Izmjenama iz 1996. nije povrijedilo njezino pravo pristupa sudu. Zakon iz 2003. omogućio joj je pristup sudu. Podnositeljica tvrdi da je njezino pravo na pristup sudu povrijeđeno, utoliko što je bila spriječena voditi postupak u Republici Hrvatskoj u razdoblju koje je prethodilo donošenju Zakona iz 2003.

Europski sud podsjeća da članak 6. uključuje i “pravo na sud” u okviru kojeg pravo na pristup sudu, posebno pravo na pokretanje građanskog postupka pred

671 Freimann protiv Hrvatske, presuda, 24. lipnja 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505190000004>.

sudom, predstavlja jedan aspekt. Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju uvjeta iz Europske konvencije donosi sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne sprječavaju niti umanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6., stavkom 1. ako nema legitimni cilj i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁷²

U ovom slučaju, Europski sud bilježi da je postupak podnositeljice protiv Republike Hrvatske, *de facto* prekinut 3. veljače 1996., kada su stupile na snagu Izmjene iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003., a postupak je sukladno navedenom zakonu nastavljen 4. prosinca 2003. Domaći sudovi, bili su spriječeni više od sedam godina, od kojih više od pet godina od ratifikacije Europske konvencije u Republici Hrvatskoj, odlučivati o tužbi podnositeljice zbog donošenja Izmjena iz 1996. Nadalje, utvrđuje, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁶⁷³ da dugo razdoblje tijekom kojeg je podnositeljici bilo onemogućeno da o njezinom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi kao posljedica zakonodavne mjere predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Varičak protiv Hrvatske*,⁶⁷⁴ nepoznati su počinitelji dignuli u zrak kuću i poslovni prostor podnositeljice 21. ili 22. veljače 1992. Ona je pred Općinskim sudom pokrenula građanski postupak protiv Republike Hrvatske i jednog osiguravajućeg društva 11. kolovoza 1994. Općinski sud prekinuo je postupak u odnosu na Republiku Hrvatsku 20. rujna 2002. Svoju je odluku utemeljio na Dopunama iz 1999. Zakon iz 2003. i Drugi zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Županijski je sud ukinuo odluku od 20. rujna 2002. u prosincu 2003. i predmet vratio Općinskom sudu na ponovno suđenje. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak protiv Republike Hrvatske bio je još uvijek u tijeku.

Podnositeljica je prigovorila da joj je donošenjem Izmjena iz 1996. povrijeđeno pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. Vlada je pozvala Europski sud da zaključi kako zahtjev ni na koji način ne ukazuje na povredu članka 6. U vezi s time, Vlada

672 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

673 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

674 Varičak protiv Hrvatske, presuda, 21. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505250000008>.

je ustvrdila kako je podnositeljica imala pristup sudu budući da je pred Općinskim sudom pokrenula građanski postupak. Činjenica da je sud privremeno prekinuo taj postupak na temelju Dopuna iz 1999. nije utjecala na njezino pravo na pristup sudu. Pristup sudu sada su joj omogućila dva zakona iz 2003. Podnositeljica je tvrdila kako joj je pravo na pristup sudu bilo povrijeđeno jer joj je od stupanja na snagu Izmjena iz 1996. do stupanja na snagu dvaju zakona iz 2003. bilo onemogućeno voditi postupak u svom predmetu protiv Republike Hrvatske.

Europski sud podsjeća kako je u članku 6., “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima. Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6., stavkom 1. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁷⁵ Nadalje, primjećuje kako je u ovom predmetu između podnositeljice i Vlade sporno je li postupak podnositeljice protiv Republike Hrvatske *de facto* prekinut 3. veljače 1996., kada su na snagu stupile Izmjene iz 1996. ili 6. studenoga 1999. kada su na snagu stupile Dopune iz 1999. U oba slučaja Općinski sud nije mogao nastaviti postupak do 31. srpnja 2003. kada su na snagu stupila dva zakona iz 2003. Dakle, podnositeljica je zbog naprijed navedenih zakona bila spriječena barem tri i pol godine u tome da o njenom zahtjevu odluče domaći sudovi. Europski sud nalazi, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁶⁷⁶ da dugo razdoblje u kojem je podnositeljica, zbog zakonodavne mjere, bila spriječena u tome da o njezinom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Marinković protiv Hrvatske*⁶⁷⁷ nepoznati su počinitelji zapalili kuću podnositelja 6. ili 7. svibnja 1992. Oni su pred Općinskim sudom pokrenuli građanski postupak tražeći od Republike Hrvatske naknadu štete za svoju oštećenu imovinu u studenom 1996. Općinski sud prekinuo je postupak 24. listopada 1997. na temelju

675 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV.

676 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

677 Marinković protiv Hrvatske, presuda, 21. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505250000006>.

Izmjena iz 1996. Postupak je nastavljen 22. listopada 2003. na temelju Zakona iz 2003.

Podnositelji su prigovorili da im je donošenjem Izmjena iz 1996. povrijeđeno pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. Vlada je pozvala Europski sud da zaključi kako zahtjev ni na koji način ne ukazuje na povredu članka 6. U vezi s time, Vlada je ustvrdila kako su podnositelji imali pristup sudu budući da su pred Općinskim sudom pokrenuli građanski postupak. Činjenica da je sud privremeno prekinuo postupak na temelju Izmjena iz 1996. nije utjecala na njihovo pravo na pristup sudu. Podnositelji su tvrdili kako im je pravo na pristup sudu bilo povrijeđeno budući da im je od stupanja na snagu Izmjena iz 1996. do stupanja na snagu Zakona iz 2003. bilo onemogućeno voditi postupak u njihovom predmetu.

Europski sud podsjeća kako je u članak 6. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima. Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijevati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6., stavkom 1. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁷⁸ Također, primjećuje kako je u ovom predmetu postupak podnositelja protiv Republike Hrvatske *de facto* prekinut 3. veljače 1996., kad su na snagu stupile Izmjene iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003., a postupak je na temelju toga zakona nastavljen 22. listopada 2003. Dakle, podnositelji su zbog Izmjena iz 1996. bili spriječeni više od sedam godina, od kojih je više od pet godina nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju, u tome da o njihovom zahtjevu odluče domaći sudovi. Temeljem toga nalazi, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁶⁷⁹ da dugo razdoblje u kojem su podnositelji zbog zakonodavne mjere bili spriječeni u tome da o njihovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Crnojević protiv Hrvatske*⁶⁸⁰ nepoznati su počinitelji dignuli u zrak

678 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999–IV.

679 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

680 Crnojević protiv Hrvatske, presuda, 21. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050525 0000004>.

podnositeljevu kuću za odmor 6. rujna 1991. Povodom toga događaja on je pred Općinskim sudom pokrenuo građanski postupak tražeći od Republike Hrvatske naknadu štete za svoju oštećenu imovinu. Općinski sud prekinuo je postupak na temelju Izmjeni iz 1996., 3. rujna 1997. Zakon iz 1993. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. On predviđa da će se postupci prekinuti na temelju Izmjena iz 1996. nastaviti. Međutim, nije sigurno je li i kada je postupak podnositelja pred Općinskim sudom nastavljen.

Podnositelj je prigovorio da mu je donošenjem Izmjena iz 1996. povrijeđeno pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. Vlada je pozvala Europski sud da zaključi kako zahtjev ni nikako ne ukazuje na povredu članka 6. U vezi s time, Vlada je ustvrdila kako je podnositelj imao pristup sudu budući da je pred Općinskim sudom pokrenuo građanski postupak. Činjenica da je sud privremeno prekinuo postupak na temelju Izmjena iz 1996. nije utjecala na njegovo pravo na pristup sudu. Izmjenom iz 2003. mu je omogućeno pravo pristupa sudu. Podnositelj je tvrdio kako mu je pravo na pristup sudu bilo povrijeđeno jer mu je u razdoblju do stupanja na snagu Zakona iz 2003. bilo onemogućeno voditi postupak u Hrvatskoj.

Europski sud podsjeća kako je u članak 6. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima. Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijevati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Također, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6., stavkom 1. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁸¹ Nadalje, primjećuje kako je u ovom predmetu postupak podnositelja protiv Republike Hrvatske *de facto* prekinut 3. veljače 1996. kad su na snagu stupile Izmjene iz 1996. Prema tom Zakonu, Općinski sud nije mogao nastaviti postupak. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. predviđajući nastavak postupka. Dakle, podnositelj je zbog Izmjena iz 1996. bio spriječen više od sedam godina, od kojih je više od pet godina nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju, u tome da o njegovom zahtjevu odluče domaći sudovi. Temeljem toga

681 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999–IV.

nalazi, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁶⁸² da dugo razdoblje u kojem je podnositelj, zbog zakonodavne mjere, bio spriječen u tome da o njegovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Dragović protiv Hrvatske*⁶⁸³ podnositelji tvrde da izglasavanje Dopuna iz 1999. predstavlja miješanje u njihovo pravo na pristup sudu u smislu članka 6. Vlada je pozvala Europski sud da zaključi kako zahtjev ne ukazuje ni na kakvo postojanje povrede članka 6. U vezi s time, ustvrdila je kako su podnositelji imali pristup sudu jer su pokrenuli dva građanska postupka i to pred dva Općinska suda. Prvi postupak se vodio zbog toga što je u rujnu 1991. Hrvatska vojska oduzela vozilo drugopodnositeljice. Drugopodnositeljica je obaviještena da je vozilo uništeno u kolovozu 1992. Ona je pokrenula građanski postupak pred Općinskim sudom tražeći naknadu štete za svoje oštećeno vozilo 18. kolovoza 1995. Drugi postupak se vodio zbog tvrdnje podnositelja da su pripadnici Hrvatske vojske sredinom 1992. uništili njihovu kuću pa su u kolovozu 1995. pokrenuli građanski postupak pred Općinskim sudom tražeći od Republike Hrvatske naknadu štete za njihovu oštećenu kuću. Vlada je istaknula i da činjenica da su sudovi na temelju Dopuna iz 1999. privremeno prekinuli postupke nije utjecala na njihovo pravo na pristup sudu. Zakon iz 2003. sada im omogućuje takav pristup. Podnositelji tvrde da je povreda njihovih prava na pristup sudu nastala time što su bili spriječeni voditi postupak u Hrvatskoj tijekom razdoblja koje je prethodilo stupanju na snagu Zakona iz 2003.

Što se tiče standarda zaštite zajamčenih člankom 6. Europski sud ponavlja kako je u njega ugrađeno "pravo na sud" za koje pravo na pristup, to jest pravo na pokretanje postupka pred sudom u građanskim stvarima, predstavlja samo jedan vid. Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijetati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6., stavkom 1. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁸⁴

682 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

683 Dragović protiv Hrvatske, presuda, 28. listopada 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000006>.

684 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV.

U ovom slučaju, Europski sud bilježi kako je postupak podnositelja protiv Republike Hrvatske *de facto* u prekidu od 6. studenoga 1999. kada su Dopune iz 1999. stupile na snagu. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. i postupci su nastavljani u skladu s tim Zakonom 24. listopada 2003., odnosno 2. rujna 2003. Prema tome podnositelji su gotovo četiri godine bili spriječeni da o njihovim zahtjevima odlučuju domaći sudovi, a prema Dopunama iz 1999. Europski sud stoga utvrđuje, u skladu sa svojom sudskom praksom⁶⁸⁵ da dugo razdoblje tijekom kojeg je podnositeljima bilo onemogućeno da o njihovim zahtjevima građanske naravi odlučuju domaći sudovi kao posljedica zakonodavne mjere predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Zovanović protiv Hrvatske*⁶⁸⁶ podnositeljevu robu uskladištenu u kiosku uništili su nepoznati počinitelji 3. svibnja 1991. On je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom u lipnju 1992. tražeći naknadu štete od Republike Hrvatske i osiguravajućeg društva za svoju oštećenu imovinu. Općinski sud prekinuo je postupak u odnosu na Republiku Hrvatsku na temelju Izmjena iz 1996. 17. svibnja 1999. Postupak protiv Republike Hrvatske nastavljen je 5. prosinca 2003. na temelju Zakona iz 2003.

Podnositelj je prigovorio da mu je donošenjem Izmjena iz 1996. povrijeđeno pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. Vlada je pozvala Europski sud da zaključi kako zahtjev ne ukazuje na povredu članka 6. U vezi s time, Vlada je ustvrdila kako je podnositelj imao pristup sudu budući da je pred Općinskim sudom pokrenuo građanski postupak. Činjenica da je sud privremeno prekinuo postupak na temelju Izmjena iz 1996. nije utjecala na njegovo pravo na pristup sudu. Zakon iz 2003. mu je sada omogućio pristup sudu. Podnositelj je tvrdio kako mu je pravo na pristup sudu bilo povrijeđeno jer mu je bilo onemogućeno voditi postupak protiv Republike Hrvatske u razdoblju do stupanja na snagu Zakona iz 2003.

Europski sud podsjeća kako je u članku 6. ugrađeno "pravo na sud", a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima. Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijetati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu

685 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II, Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i Ačimović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

686 Zovanović protiv Hrvatske, presuda, 9. prosinca 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000014>.

ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6., stavkom 1. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁸⁷ Primjećuje i kako je u ovom predmetu postupak podnositelja protiv Republike Hrvatske *de facto* prekinut 3. veljače 1996. kad su na snagu stupile Izmjene iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. i postupak je nastavljen temeljem toga Zakona 5. prosinca 2003. Dakle, podnositelj je zbog Izmjena iz 1996. bio spriječen više od sedam godina, od kojih je više od pet godina nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju, u tome da o njegovom zahtjevu odluče domaći sudovi. Tako nalazi, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁶⁸⁸ da dugo razdoblje u kojem je podnositelj, zbog zakonodavne mjere, bio spriječen u tome da o njegovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6.

U predmetu *Dragičević protiv Hrvatske*⁶⁸⁹ nepoznati su počinitelji digli u zrak podnositeljevu kuću za odmor 6. srpnja 1992. On je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom u svibnju 2003. tražeći naknadu štete od Republike Hrvatske za svoju oštećenu imovinu. Temeljem Izmjena iz 1996. Općinski sud prekinuo je postupak 17. prosinca 1998. Postupak je nastavljen 24. listopada 2003. temeljem Zakona iz 2003.

Podnositelj je prigovorio da mu je donošenjem Izmjena iz 1996. povrijeđeno pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. Vlada je pozvala Europski sud da zaključi kako zahtjev ne ukazuje na povredu članka 6. U vezi s time, Vlada je ustvrdila kako je podnositelj imao pristup sudu budući da je pred Općinskim sudom pokrenuo građanski postupak. Činjenica da je sud privremeno prekinuo postupak na temelju Izmjena iz 1996. nije utjecala na njegovo pravo na pristup sudu. Zakon iz 2003. mu je sada omogućio pristup sudu. Podnositelj je tvrdio kako mu je pravo na pristup sudu bilo povrijeđeno jer mu je bilo onemogućeno voditi postupak protiv Republike Hrvatske u razdoblju do stupanja na snagu Zakona iz 2003.

Europski sud podsjeća kako je u članku 6. ugrađeno "pravo na sud", a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima. Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po

687 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999–IV.

688 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

689 Dragičević protiv Hrvatske, presuda, 9. prosinca 2004. <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000011>.

samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁹⁰ Nadalje, primjećuje kako je u ovom predmetu postupak podnositelja protiv Republike Hrvatske *de facto* prekinut 3. veljače 1996. kad su na snagu stupile Izmjene iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. i postupak je nastavljen temeljem tog Zakona 24. listopada 2003. Dakle, podnositelj je zbog Izmjena iz 1996. bio spriječen više od sedam godina, od kojih je više od pet godina nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju, u tome da o njegovom zahtjevu odluče domaći sudovi. Tako nalazi, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁶⁹¹ da dugo razdoblje u kojem je podnositelj, zbog zakonodavne mjere, bio spriječen u tome da o njegovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Pikić protiv Hrvatske*⁶⁹² hrvatska je Vojna policija za potrebe Hrvatske vojske rekvirirala vozilo podnositelja 13. kolovoza 1992. Ured za obranu Dubrovnik obavijestio je podnositelja da je vozilo oštećeno na način da se više ne može popraviti dopisom od 1. kolovoza 1996. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom u kojem je od države tražio naknadu štete zbog gubitka vozila 1998. Sabor je donio Dopune iz 1999. 6. studenoga 1999. Njima je predviđeno da se prekidaju svi postupci koji se vode protiv države radi naknade štete koju su počinili pripadnici hrvatske vojske i policije u obavljanju svoje službe tijekom Domovinskoga rata u Hrvatskoj. Općinski je sud na temelju tog propisa prekinuo postupak u svibnju 2000. Sabor je donio novi propis o odgovornosti države za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatske vojske i policije u obavljanju svoje službe tijekom Domovinskoga rata 14. srpnja 2003. Postupak podnositelja nastavljen je u skladu s naprijed navedenim propisom 2004. Postupak je bio u tijeku u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu.

Podnositelj je prigovorio da nije imao pristup sudu jer je Općinski sud prekinuo

690 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999–IV.

691 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

692 Pikić protiv Hrvatske, presuda, 18. siječnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000018>.

postupak na temelju Dopuna iz 1999. Vlada je ustvrdila kako je podnositelj imao pristup sudu budući da je pokrenuo građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. nije utjecala na pravo podnositelja na pristup sudu jer je sudski postupak prekinut tek privremeno, do donošenja novoga propisa. Donošenjem Zakona iz 2003. podnositelju omogućen je pristup sudu. Također, Vlada je priznala da su od donošenja Dopuna iz 1999. do donošenja Zakona iz 2003. prošle četiri godine. Međutim, istaknula je kako je to razdoblje znatno kraće nego u predmetu *Kutić protiv Hrvatske*⁶⁹³ u kojem je Europski sud utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu. Podnositelj je osporio te stavove. Tvrдио je kako mu je ne donošenjem novoga propisa u utvrđenom roku država onemogućila dobiti naknadu za svoje vozilo.

Europski sud ponavlja kako je u članku 6. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁶⁹⁴ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijeđati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁶⁹⁵ Naglašava i kako je u predmetu *Multiplex*⁶⁹⁶ utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6. zbog toga što mu je, zbog intervencije zakonodavca, uskraćena svaka mogućnost da sud o njegovom zahtjevu odlučuje kroz dulje razdoblje. U ovome je predmetu postupak prekinut odlukom Općinskoga suda od 2. svibnja 2000. Međutim, on je *de facto* prekinut od 6. studenoga 1999. Zbog Dopuna iz 1999., Općinski sud nije mogao nastaviti s ispitivanjem tužbenoga zahtjeva podnositelja barem do srpnja 2003. kad je donesen novi propis. Europski sud smatra, u skladu sa svojom sudskom praksom⁶⁹⁷ kako činjenica da je podnositelj kroz dulje razdoblje zakonom, bio spriječen u tome da o njegovom zahtjevu građanske naravi

693 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

694 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

695 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV.

696 Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

697 Vidi, Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i Ačimović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Kljajić protiv Hrvatske*⁶⁹⁸ nepoznati je počinitelj digao u zrak poslovni prostor koji je podnositelj imao u zakupu 11. studenoga 1991. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak protiv države pred Općinskim sudom, tražeći naknadu štete. Svoj je zahtjev temeljio na članku 180. Zakona o obveznim odnosima. Sabor je donio Izmjene iz 1996. 17. siječnja 1996., kojima je propisano da se do donošenja posebnog propisa o toj materiji, prekidaju svi postupci koji se vode radi naknade štete nastale kao posljedica terorističke djelatnosti. Općinski je sud prekinuo postupak na temelju Izmjene iz 1996. 14. veljače 1996. Zakon iz 2003. Sabor je donio 14. srpnja 2003. Na temelju tog zakona 19. studenoga 2003. Općinski sud je nastavio postupak.

Podnositelj je prigovorio da je donošenja Izmjene iz 1996. u Saboru povrijedilo njegovo pravo na pristup sudu iz članka 6. Vlada je tvrdila da činjenica da je sud prekinuo postupak na temelju Izmjena iz 1996. nije ugrozila samu bit prava podnositelja na pristup sudu jer je postupak bio prekinut samo privremeno, do donošenja novog zakona. Donošenjem Zakona iz 2003. podnositelju je dan pristup sudu. Podnositelj je osporio navode Vlade da mu je nakon što je Zakon iz 2003. stupio na snagu dan pristup sudu.

Europski sud ponavlja da članak 6. obuhvaća “pravo na sud”, čiji je jedan vid pravo na pristup, naime pravo pokrenuti postupak pred sudom u građanskim pravima.⁶⁹⁹ Međutim, ovo pravo nije apsolutno, već može podlijeđati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. On mora utvrditi da primijenjene granice ne ograničavaju ili smanjuju pristup koji je ostavljen pojedincu na način ili u mjeri da bi time bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako nema legitimni cilj i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷⁰⁰ Okrećući se ovome predmetu, Europski sud primjećuje da je postupak podnositelja bio *de facto* prekinut od 3. veljače 1996., dana kad je Izmjena iz 1996. stupila na snagu do barem 31. srpnja 2003., kad je stupio na snagu Zakon iz 2003., tj. tijekom razdoblja od sedam i pol godina, od kojih je nekih pet godina i šest mjeseci bilo nakon stupanja na snagu

698 Kljajić protiv Hrvatske, presuda, 17. ožujka 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505250000005>.

699 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

700 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV.

Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku 5. studenog 1997. Istina je da je nakon toga Općinski sud odbacio zahtjev podnositelja smatrajući da nakon novog zakona više nije bio nadležan postupati po njemu. Europski sud, međutim podsjeća da se podnositelj nije žalio protiv odluke Općinskog suda od 19. studenog 2003. i da ne može spekulirati o ishodu takve žalbe. Stoga Europski sud smatra, u skladu sa svojom sudskom praksom⁷⁰¹ da dugačko razdoblje tijekom kojega je podnositelj bio spriječen da mu o njegovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi kao posljedica zakonodavne mjere predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Urukalo i Nemet protiv Hrvatske*⁷⁰² za vrijeme vojnih operacija poduzetih tijekom Domovinskog rata od strane Hrvatske vojske, uništena je kuća podnositelja u kolovozu 1995. Podnositelji su pokrenuli građanski postupak protiv države pred Općinskim sudom 10. rujna 1998., tražeći naknadu štete za svoju uništenu imovinu. Dopune iz 1999 stupile su na snagu 6. studenog 1999. Izmjena propisa predviđala je prekid svih postupaka pokrenutih protiv države za štetu koju su počinili pripadnici oružanih i redarstvenih snaga u obavljanju službene dužnosti za vrijeme Domovinskog rata u Hrvatskoj. Općinski sud prekinuo je postupak 23. ožujka 2000. Zakon iz 2003. donesen je 31. srpnja 2003. Vlada je iznijela da je postupak podnositelja nastavljen temeljem gornjeg propisa i da se sada nalazi pred sudom drugog stupnja. Podnositelji su iznijeli da nisu primili odluku o nastavku postupka. Prigovorili su da su bili lišeni prava na pristup sudu jer je Općinski sud prekinuo postupak slijedom Dopuna iz 1999. Vlada je tvrdila da su podnositelji imali pristup sudu budući da su pokrenuli građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je postupak prekinut temeljem Dopuna iz 1999. nije ugrozila samu bit prava na pristup sudu jer je prekid bio samo privremen. Donošenjem Zakona iz 2003. podnositeljima je omogućen pristup sudu. Podnositelji su pobijali to gledište. Smatrali su da je razdoblje u kojem je postupak bio prekinut bilo prekomjerno.

Europski sud ponavlja kako je u članku 6. ugrađeno "pravo na sud", a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷⁰³ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva

701 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

702 Urukalo i Nemet protiv Hrvatske, presuda, 28. travnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000005>.

703 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷⁰⁴ Također, naglašava kako je u predmetu *Multiplex*⁷⁰⁵ utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6. zbog toga što mu je, zbog intervencije zakonodavca, uskraćena svaka mogućnost da sud o njegovom zahtjevu odlučuje kroz dulje razdoblje. U ovom slučaju, postupak je bio prekinut temeljem odluke Općinskog suda od 23. ožujka 2000. Međutim, postupak je *de facto* u prekidu od 6. studenoga 1999. kad su donesene Dopune iz 1999., do 31. srpnja 2003., kada je Zakon iz 2003. stupio na snagu, to jest u razdoblje od tri godine i devet mjeseci. Europski sud smatra, u skladu sa svojom praksom⁷⁰⁶ kako dugo razdoblje tijekom kojeg je podnositeljima zahtjeva bilo onemogućeno da o njihovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi kao posljedica zakonodavne mjere, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Zadro protiv Hrvatske*⁷⁰⁷ nepoznati počinitelji digli su u zrak kuću podnositeljice 14. travnja 1992. Podnositeljica je zajedno sa suprugom podnijela tužbu protiv države u srpnju 1993. pri Općinskom sudu tražeći naknadu štete za svoju uništenu imovinu. Pozvala se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Zakon o izmjenama Zakona o obveznim odnosima stupio je na snagu 3. veljače 1996. On je propisivao da svi postupci povodom tužbi za štetu nastalu uslijed terorističkih akata moraju biti prekinuti do donošenja novih propisa u tom području. Općinski sud prekinuo je postupak temeljem Izmjena iz 1996. u ožujku 2002. Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Tada je Općinski sud nastavio postupak.

Podnositeljica je prigovorila da joj je donošenjem Izmjena iz 1996. povrijeđeno pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6., Vlada je navela da nije došlo do povrede prava podnositeljice na pristup sudu jer je uništena obiteljska kuća, za koju je tražila naknadu štete u parničnom postupku, obnovljena do 26. svibnja 1997. iz državnih fondova, sukladno Zakonu o obnovi. Vlada je tvrdila da su podnositeljica i njezin suprug pokušali ostvariti dvostruku naknadu za istu štetu pozivajući se

704 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999-IV.

705 Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

706 Vidi, Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i Ačimović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

707 Zadro protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000006>.

na dva različita, međusobno isključiva pravna temelja: u parničnom postupku na temelju članka 180. Zakona o obveznim odnosima i u upravnom postupku temeljem Zakona o obnovi. Podnositeljica je ostvarila svoje pravo na naknadu štete za uništenu obiteljsku kuću u upravnom postupku (koji je pokrenuo njezin suprug, no također i u njezino ime). Slijedi, da je o njezinom tužbenom zahtjevu zapravo odlučeno u ovom postupku. Prema tomu, treba smatrati da je imala pristup sudu u pogledu svoga zahtjeva. Izjavila je kako pomoć pri obnovi koju je primila predstavlja samo djelomičnu naknadu za štetu koja je nastala budući da, između ostalog, nije nadoknađena vrijednost uništene pokretne imovine u kući. Zbog toga je ustrajala na zahtjevu za naknadu štete u parničnom postupku tražeći punu naknadu. Dakle, imala je opravdan pravni interes pokrenuti ovaj postupak odvojeno od upravnog postupka i dobiti meritornu odluku.

Europski sud neprestano ponavlja kako je u članku 6. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷⁰⁸ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷⁰⁹ Vraćajući se na ovaj predmet, Europski sud kao prvo bilježi da je Vrhovni sud već utvrdio da se prema domaćem pravu, zahtjev za naknadu štete nastale uslijed terorističkih akata protiv države, smatra posebnim zahtjevom u odnosu na zahtjev za obnovu podnesen na temelju Zakona o obnovi.⁷¹⁰ Europski sud nema razloga smatrati drukčije. Sukladno tomu, za Europski sud, podnositeljica je bila ovlaštena dobiti meritornu odluku o svom zahtjevu za naknadu štete u parničnom postupku u vezi s kojim prigovara. Nadalje, primjećuje kako je postupak podnositeljice *de facto* u prekidu od 3. veljače 1996., dana kada su na snagu stupile Izmjene iz 1996., do 31. srpnja 2003. kada je Zakon iz 2003. stupio na snagu, odnosno u razdoblju

708 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

709 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999–IV.

710 U svojoj odluci Rev-905/04-2 od 4. studenog 2004. Vrhovni sud je presudio da se tužba za naknadu štete radi odgovornosti države u parničnom postupku i zahtjev za pomoć pri obnovi, budući da su utemeljeni na različitoj pravnoj osnovi, imaju smatrati zasebnim zahtjevima, iako oba imaju za cilj ostvarivanje naknade za štetu koja je nastala uslijed terorističkog akta.

od sedam i pol godina, od kojih pet godina i šest mjeseci nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Temeljem toga Europski sud nalazi, u skladu sa svojom sudskom praksom⁷¹¹ da dugo razdoblje u kojem je podnositeljica, zbog zakonodavne mjere, bila spriječena u tomu da o njezinom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Peić protiv Hrvatske*⁷¹² tijekom Domovinskoga rata, pripadnici Hrvatske vojske zaplijenili su vozilo podnositelja. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom 24. siječnja 1994. u kojem je od države tražio naknadu štete za svoje vozilo. Sabor je donio Dopune iz 1999. 6. studenoga 1999. Općinski je sud na temelju tog propisa prekinuo postupak. Sabor je donio novi propis o odgovornosti države za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatske vojske i policije u obavljanju svoje službe tijekom Domovinskoga rata 14. srpnja 2003. Postupak podnositelja nastavljen je 11. studenoga 2003. Podnositelj je prigovorio da nije imao pristup sudu jer je Općinski sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. Vlada je ustvrdila kako je podnositelj imao pristup sudu budući da je pokrenuo građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. nije utjecala na pravo podnositelja na pristup sudu jer je postupak prekinut tek privremeno, do donošenja novoga propisa. Donošenjem Zakona iz 2003. podnositelju je omogućen pristup sudu.

Vlada je priznala da su od donošenja Dopuna iz 1999. do donošenja Zakona iz 2003. prošle četiri godine. Međutim, istaknula je kako je to razdoblje znatno kraće nego u predmetu *Kutić protiv Hrvatske*⁷¹³ u kojem je Europski sud utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu. Podnositelj je osporio te stavove. Ustvrdio je kako mu je zbog nedonošenja novoga propisa u utvrđenom roku država onemogućila dobiti naknadu za svoje vozilo.

Europski sud ponavlja kako je u članak 6. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷¹⁴ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva

711 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

712 Peić protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512090000004>.

713 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

714 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷¹⁵ Naglašava i kako je u predmetima *Kutić*⁷¹⁶ i *Multiplex*⁷¹⁷ utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6. zbog toga što mu je, zbog intervencije zakonodavca, uskraćena svaka mogućnost da sud o njegovom zahtjevu odlučuje u duljem razdoblju. U ovome je predmetu postupak *de facto* prekinut od 6. studenoga 1999. kad su donesene Dopune iz 1999. Zbog tog zakona Općinski sud nije mogao nastaviti s ispitivanjem tužbenoga zahtjeva podnositelja barem do srpnja 2003. kad je donesen novi propis. Temeljem toga, Europski sud smatra, u skladu sa svojom praksom⁷¹⁸ kako dugo razdoblje tijekom kojeg je podnositeljima bilo onemogućeno da o njihovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi kao posljedica zakonodavne mjere, predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Mihajlović protiv Hrvatske*⁷¹⁹ nepoznati su počinitelji digli u zrak kuću podnositelja 12. veljače 1992. Podnositelji su pokrenuli građanski postupak pred Općinskim sudom u veljači 1995., tražeći od države naknadu štete za svoju uništenu imovinu. Sabor je donio Izmjene iz 1996. 17. siječnja 1996. Općinski je sud prekinuo postupak na temelju naprijed navedenog zakona. Sabor je donio Zakon iz 2003. 14. srpnja 2003. Općinski je sud nastavio postupak u rujnu 2003.

Podnositelji su prigovorili da je donošenje Izmjena iz 1996. od strane Sabora povrijedilo njihovo pravo na pristup sudu. Vlada je ustvrdila da su podnositelji imali pristup sudu utoliko što su pokrenuli građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je postupak prekinut na temelju Izmjena iz 1996. nije doveo u pitanje samu bit prava na pristup sudu jer je prekid bio samo privremen. Donošenjem Zakona iz 2003., podnositelji su opet dobili pristup sudu. Podnositelji su osporili ova stajališta. Ustvrdili su da u razdoblju tijekom kojega je postupak bio prekinut, nisu imali djelotvoran pristup sudu i da je to razdoblje bilo prekomjerno.

Europski sud ponavlja kako je u članku 6. ugrađeno "pravo na sud", a jedan

715 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999-IV.

716 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

717 Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

718 Vidi, Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i Ačimović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

719 Mihajlović protiv Hrvatske, presuda, 7. srpnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000012>.

vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷²⁰ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷²¹ Također, naglašava kako je u predmetu *Kutić*⁷²² utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6. zbog toga što mu je, zbog intervencije zakonodavca, uskraćena svaka mogućnost da sud o njegovom zahtjevu odlučuje kroz dulje razdoblje. U ovome je predmetu postupak u predmetu podnositelja *de facto* prekinut od 3. veljače 1996., kad su stupile na snagu Izmjene iz 1996. Postupak je nastavljen odlukom suda 23. rujna 2003., nakon donošenja Zakona iz 2003. Dakle, podnositelji su bili sedam i pol godina spriječeni u tome da o njihovom zahtjevu odluče sudovi, od čega je više od pet godina bilo nakon što je Hrvatska 5. studenoga 1997. ratificirala Europsku konvenciju. Temeljem toga, Europski sud smatra, u skladu sa svojom praksom⁷²³ kako dugo razdoblje tijekom kojeg je podnositeljima bilo onemogućeno da o njihovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi kao posljedica zakonodavne mjere, predstavlja povredu članka 6.

U predmetu *Papuk trgovina d.d. protiv Hrvatske*⁷²⁴ hrvatska je policija oduzela nekoliko vozila koja pripadaju trgovačkom društvu podnositelju 21. i 23. kolovoza 1991. Trgovačko društvo podnositelj pokrenulo je građanski postupak pred Općinskim sudom tražeći naknadu štete od Republike Hrvatske u ožujku 1995. Svoj je zahtjev temeljilo na članku 180. Zakona o obveznim odnosima. Sabor je donio Dopune iz 1999. 6. studenog 1999. Dopunjen zakon propisao je da se prekidaju svi postupci protiv države radi naknade štete za djela pripadnika Hrvatske vojske i policije u obavljanju njihovih službenih dužnosti tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj.

720 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

721 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgements and Decisions 1999-IV.

722 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

723 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Kastelić protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 60533/00.

724 Papuk trgovina d.d. protiv Hrvatske, presuda, 15. rujna 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2005120900000003>.

Općinski sud prekinuo je postupak na temelju naprijed navedenoga zakona. Drugi zakon iz 2003., Sabor je donio 14. srpnja 2003. Postupak je nastavljen 5. studenoga 2003. i u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu bio je još u tijeku.

Trgovačko društvo podnositelj prigovorilo je da nije imalo pristup sudu jer je Općinski sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. Vlada je tvrdila je trgovačko društvo podnositelj imalo pristup sudu time što je pokrenulo građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. nije ugrozila pravo podnositelja na pristup sudu jer je postupak bio prekinut samo privremeno, do donošenja novoga zakona. Donošenjem Drugog zakona iz 2003., podnositeljima je dan pristup sudu. Vlada je priznala da je između naknadnog donošenja Dopuna iz 1999. i Drugog zakona iz 2003. prošlo četiri godine. Međutim, istaknuli su da je to razdoblje bilo bitno kraće nego u predmetu *Kutić*,⁷²⁵ u kojemu je Europski sud utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu. Trgovačko društvo podnositelj osporilo je ta mišljenja. Tvrdio je da ih je država spriječila u dobivanju naknade za oduzeta vozila time što nije donijela novi zakon u zadanom roku. Europski sud ponavlja kako je u članku 6. ugrađeno "pravo na sud", a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷²⁶ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijetati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷²⁷ Podsjeća kako je u predmetima *Kutić*⁷²⁸ i *Multiplex*⁷²⁹ utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6., zbog toga što mu je, zbog intervencije zakonodavca, uskraćena svaka mogućnost da sud o njegovom zahtjevu odlučuje kroz dulje razdoblje.

U ovome predmetu postupak je bio *de facto* prekinut od 6. studenog 1999., kad su donesene Dopune iz 1999. Zbog tog zakona Općinski sud nije mogao nastaviti s

725 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

726 Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

727 Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV.

728 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

729 Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

ispitivanjem zahtjeva trgovačkog društva podnositelja barem do srpnja 2003. kad je donesen novi zakon. Europski sud smatra, u skladu sa svojom sudskom praksom⁷³⁰ da činjenica da je trgovačko društvo podnositelji bilo spriječeno zakonom kroz produljeno razdoblje da im o njihovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Marinović protiv Hrvatske*⁷³¹ godine podnositeljica je zadobila povredu u prometnoj nezgodi koju je uzrokovao A.P., pripadnik Jugoslavenske narodne armije (dalje: JNA) 20. lipnja 1991. Podnositeljica je podnijela građansku tužbu protiv države pred Općinskim sudom u kolovozu 1993., tražeći naknadu nematerijalne štete. Dopune iz 1999. stupile su na snagu 6. studenog 1999. Vrhovni je sud vratio spis Općinskome sudu u siječnju 2002., s uputom da prekine postupak na temelju toga Zakona. Zakon o odgovornosti SFRJ stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Postupak je nastavljen na temelju toga zakona.

Podnositeljica je prigovorila da je donošenje Dopuna iz 1996. povrijedilo njezino pravo na pristup sudu. Vlada je ustvrdila da je podnositeljica imala pristup sudu utoliko što je sama pokrenula građanski postupak. Činjenica da je postupak prekinut na temelju Dopuna iz 1999. nije doveo u pitanje samu bit prava na pristup sudu jer je prekid bio samo privremen. Donošenjem Zakona o odgovornosti SFRJ, podnositeljica je opet dobila pristup sudu te je Vrhovni sud donio odluku o njezinoj reviziji u najkraćem mogućem roku. Vlada je nadalje tvrdila da je u ovome predmetu, za razliku od predmeta *Aćimović* i predmeta *Kutić* i *Multiplex* postupak prekinut u trenutku kada je o građanskim pravima podnositeljice već odlučio Županijski sud, što predstavlja *res iudicata*, te je postupak u predmetu bio u tijeku pred Vrhovnim sudom po reviziji podnositeljice zahtjeva, tj. izvanrednoga pravnog lijeka protiv presude. Stoga stupanj nesigurnosti glede donošenja odluke o zahtjevu građanske naravi podnositeljice nije bio isti kao kod podnositelja u naprijed navedenim predmetima u kojima je postupak prekinut dok je bio u tijeku pred prvostupanjskim ili drugostupanjskim sudom. Podnositeljica je osporila ta stajališta. Tvrdila je da je razdoblje u kojemu je postupak bio prekinut bilo prekomjerno. Europski sud primjećuje da je postupak bio prekinut odlukom Općinskog suda od 10. svibnja 2002. Međutim, on je bio *de facto* prekinut od 6. studenog 1999., dana kad su stupile na snagu Dopune iz 1999., do najmanje 31. srpnja 2003., kad je stupio na snagu Zakon o odgovornosti SFRJ, dakle kroz razdoblje od tri godine i devet mjeseci.

730 Vidi, Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i Aćimović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

731 Marinović Dijana protiv Hrvatske, presuda, 22. rujna 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000011>.

Europski sud podsjeća da je u predmetu *Multiplex* i u drugim predmetima utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu, na temelju članka 6. jer je, kao rezultat iste intervencije zakonodavca, podnositeljima bila kroz dugo vremensko razdoblje uskraćena mogućnost da o njihovom zahtjevu odluči sud.⁷³² Izvršivši uvid u sve materijale koji su mu podneseni, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da u ovome predmetu dođe do drukčijeg zaključka. Nadalje, primjećuje da je argument Vlade da sama činjenica da je postupak bio prekinut u fazi pred Vrhovnim sudom, nije dovela do lišavanja podnositeljice njezinog prava na pristup sudu, budući da je drugostupanjska odluka u svakome slučaju bila obvezujuća jer revizija nema suspenzivni učinak. Međutim, Europski sud primjećuje da je drugostupanjski sud odbio zahtjev podnositeljice i da je na koncu Vrhovni sud ukinuo tu odluku i predmet vratio na ponovno suđenje. U takvim se okolnostima ne može tvrditi da je stupanj nesigurnosti glede odluke o zahtjevu građanske naravi podnositeljice bio različit od onoga koji su iskusili podnositelji u predmetima na koje se poziva Vlada. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovoj stvari,⁷³³ Europski sud smatra da činjenica što je podnositeljica kroz produljeno razdoblje bila spriječena u tome da domaći sudovi donesu odluku o njezinom zahtjevu građanske naravi predstavlja povredu njezinog prava na pristup sudu.

U predmetu *Mežnarić protiv Hrvatske*⁷³⁴ Hrvatska je vojska rekvirirala vozilo koje je pripadalo podnositelju 29. studenoga 1991. Vozilo se više nije moglo popraviti nakon prometne nesreće 1993. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom u siječnju 1996. tražeći naknadu štete od Republike Hrvatske. Svoj je zahtjev temeljio na članku 180. Zakona o obveznim odnosima. Hrvatski Sabor je donio Dopune iz 1999. 6. studenoga 1999. Dopunama tog propisa predviđeno je da se prekidaju svi postupci koji se vode protiv države radi naknade štete koju su počinili pripadnici hrvatske vojske i policije u obavljanju svoje službe tijekom Domovinskoga rata u Hrvatskoj. Općinski je sud na temelju tog propisa prekinuo postupak. Hrvatski sabor je donio novi propis o odgovornosti države za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatske vojske i policije u obavljanju svoje službe tijekom Domovinskoga rata 14. srpnja 2003. Postupak je nastavljen 18. prosinca 2003.

Podnositelj je prigovorio da nije imao pristup sudu jer je Općinski sud prekinuo njegov postupak na temelju Dopuna iz 1999. Vlada je ustvrdila kako je podnositelj

732 Vidi, *Multiplex* protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

733 Vidi, *Multiplex* protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i Ačimović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

734 *Mežnarić* protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2005120900 00002>.

imao pristup sudu jer je pokrenuo građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. nije utjecala na pravo podnositelja na pristup sudu jer je postupak prekinut samo privremeno, do donošenja novoga propisa. Donošenjem Drugog zakona iz 2003. podnositelju je omogućen pristup sudu. Vlada je priznala da su od donošenja Dopuna iz 1999. do donošenja Drugog zakona iz 2003. prošle četiri godine. Međutim, istaknula je kako je to razdoblje znatno kraće nego u predmetu *Kutić* u kojem je Europski sud utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu. Podnositelj je osporio te stavove. Ustvrdio je kako mu je zbog nedonošenja novoga propisa u utvrđenom roku država onemogućila dobiti naknadu za svoje vozilo.

Europski sud ponavlja kako je u članku 6. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, tj. pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷³⁵ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razuman odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷³⁶ Podsjeća i kako je u predmetima *Kutić*⁷³⁷ i *Multiplex*⁷³⁸ utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6. zbog toga što mu je, zbog intervencije zakonodavca, uskraćena svaka mogućnost da sud o njegovom zahtjevu odlučuje kroz dulje razdoblje. U ovome je predmetu postupak *de facto* prekinut od 6. studenoga 1999. kad su donesene Dopune iz 1999. Zbog tog Zakona Općinski sud nije mogao nastaviti s ispitivanjem tužbenoga zahtjeva podnositelja barem do srpnja 2003. kada je donesen novi propis. Europski sud smatra, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁷³⁹ kako činjenica da je podnositelj kroz dulje razdoblje zakonom bio spriječen u tome da o njegovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi, predstavlja povredu članka 6.

735 *Golder* protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

736 *Stubbings* i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV.

737 *Kutić* protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

738 *Multiplex* protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

739 Vidi, *Multiplex* protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i Ačimović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

U predmetu *Dražić protiv Hrvatske*⁷⁴⁰ supruga prve podnositeljice, oca drugog i trećeg podnositelja 7. kolovoza 1995., ubio je neidentificirani pripadnik Hrvatske vojske, tijekom vojne operacije. Podnositelji su pokrenuli građanski postupak pred Općinskim sudom tražeći naknadu štete od države u lipnju 1998. Svoj su zahtjev temeljili na članku 180. Zakona o obveznim odnosima. Dopune iz 1999. Sabor je donio 6. studenog 1999. Dopunjeni je zakon propisao da se prekidaju svi postupci protiv države radi naknade štete za djela pripadnika Hrvatske vojske i policije u obavljanju njihovih službenih dužnosti tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj. Zakon o odgovornosti RH za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata donio je Sabor 14. srpnja 2003. Postupak podnositelja nastavljen je 13. listopada 2004.

Vlada je tvrdila su podnositelji imali pristup sudu time što su pokrenuli građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom. Činjenica da je sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. nije ugrozila pravo podnositelja na pristup sudu jer je postupak bio prekinut samo privremeno, do donošenja novoga zakona. Donošenjem Drugog zakona iz 2003., podnositeljima je dan pristup sudu. Vlada je priznala da je između naknadnog donošenja Dopuna iz 1999. i Drugoga zakona iz 2003. prošlo četiri godine. Međutim, istaknuli su da je to razdoblje bilo bitno kraće nego u predmetu *Kutić*, u kojemu je Europski sud utvrdio povredu prava podnositelja na pristup. Podnositelji su osporili ta mišljenja. Tvrdili su da je ih je država spriječila u dobivanju naknade za smrt člana njihove obitelji time što nije donijela novi zakon u zadanom roku.

Europski sud ponavlja kako je u članak 6. ugrađeno "pravo na sud", a jedan vid toga prava je pravo na pristup, tj. pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷⁴¹ Međutim, to pravo nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Europski sud se mora uvjeriti da primijenjena ograničenja ne ograničavaju niti smanjuju pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Nadalje, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju i ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti.⁷⁴²

740 *Dražić protiv Hrvatske*, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000009>.

741 *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

742 *Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1999-IV.

Nadalje, podsjeća kako je u predmetima *Kutić*⁷⁴³ i *Multiplex*⁷⁴⁴ utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6., zbog toga što mu je, zbog intervencije zakonodavca, uskraćena svaka mogućnost da sud o njegovom zahtjevu odlučuje kroz dulje razdoblje. U ovome predmetu postupak je bio *de facto* prekinut od 6. studenog 1999., kada su donesene Dopune iz 1999. Zbog tog zakona Općinski sud nije mogao nastaviti s ispitivanjem zahtjeva podnositelja barem do srpnja 2003. kad je donesen novi zakon. Europski sud smatra, u skladu sa svojom sudskom praksom,⁷⁴⁵ da činjenica da su podnositelji kroz dulje razdoblje zakonom bili spriječeni u tome da o njihovom zahtjevu građanske naravi odluče domaći sudovi predstavlja povredu članka 6., stavka 1.

U predmetu *Subašić protiv Hrvatske*⁷⁴⁶ vojna policija oduzela je automobil podnositelja pred njegovom kućom 25. kolovoza 1993. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom u rujnu 1993., protiv države, tražeći vraćanje oduzetog automobila ili, podredno, naknadu materijalne štete. Dopune iz 1999. stupile su na snagu 6. studenog 1999. Dopunjeni je zakon propisao da se prekidaju svi postupci pokrenuti protiv države radi naknade štete za djela pripadnika Hrvatske vojske i policije u obavljanju njihovih službenih dužnosti tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj. Sabor je donio novi Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata 31. srpnja 2003.

Podnositelj je prigovorio da je stupanje na snagu Dopuna iz 1999. povrijedilo njegovo pravo na pristup sudu. Vlada je tvrdila je podnositelj imao pristup sudu time što je pokrenuo građanski postupak. Činjenica da je sud prekinuo postupak na temelju Dopuna iz 1999. nije ugrozila samu bit prava na pristup sudu jer je prekid bio samo privremen. Donošenjem Zakona iz 2003., podnositelju je ponovno bio dan pristup sudu. Podnositelj i treća stranka osporili su ova stajališta. Treća je stranka tvrdila da se ovaj predmet ne razlikuje od predmeta *Aćimović* u kojemu je Europski sud utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu.

Europski sud primjećuje da je postupak bio prekinut odlukom Općinskog suda od 10. veljače 2003. Međutim, on je bio *de facto* prekinut od 6. studenog 1999., kad su donesene Dopune iz 1999. barem do 31. srpnja 2003., kad je stupio na snagu Zakon iz

743 *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

744 *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

745 Vidi, *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i *Aćimović protiv Hrvatske*, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

746 *Subašić protiv Hrvatske*, presuda, 1. prosinca 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000004>.

2003., tj. tijekom razdoblja od oko tri godine i devet mjeseci. Temeljem toga, Europski sud podsjeća kako je u predmetu *Multiplex* i u drugim predmetima, utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu prema članku 6., stavku 1., zbog toga što im je, zbog iste te intervencije zakonodavca, bila uskraćena mogućnost da sud o njihovom zahtjevu odlučuje kroz dulje razdoblje.⁷⁴⁷ Izvršivši uvid u sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud smatra da Vlada nije navela niti jednu tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drukčijeg zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Popara protiv Hrvatske*⁷⁴⁸ poslovni prostor u vlasništvu D.P.-a, pokojnog oca podnositeljice zahtjeva, nepoznati su počinitelji digli u zrak 1991. Neko vrijeme nakon toga eksplozivnim mu je sredstvom potpuno uništen i automobil. D.P. je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom u Zagrebu, tražeći naknadu štete od države. Pozvao se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. Sabor je donio 17. siječnja 1996., kojima je propisano da se prekidaju svi postupci po tužbama za naknadu štete nastale terorističkim aktima do donošenja novoga zakona. Novi zakon trebao je biti donesen u roku od šest mjeseci. Na temelju navedenoga zakona Općinski sud prekinuo je postupak.

Podnositeljice su prigovorile da je donošenje Izmjena iz 1996. koje je donio Sabor povrijedilo njihovo pravo na pristup sudu. Europski sud je često utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.⁷⁴⁹ Ispitavši sav materijal koji mu je predložen, Europski sud smatra da Vlada nije podnijela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drukčijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Krivokuća protiv Hrvatske*⁷⁵⁰ u svibnju 1995. A.Š. je provalio i zauzeo podnositeljevu kuću za odmor. Nakon uspješne građanske tužbe podnositelja, A.Š. je 8. listopada 2001. ispraznio kuću. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Propisale su da se prekidaju svi postupci za naknadu štete nastalu uslijed terorističkih akata ili akata nasilja do donošenja novoga propisa o tom pitanju. Podnositelj je podnio građansku tužbu protiv države i Zadarske županije (dalje: Županija) u ožujku 1999. Općinski sud je odbio tužbeni zahtjev tužitelja. Utvrdio je da se djelo A.Š.-a

747 Vidi, *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00 i *Ačimović protiv Hrvatske*, presuda, 9. listopada 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-XI.

748 *Popara protiv Hrvatske*, presuda, 15. ožujka 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000005>.

749 *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

750 *Krivokuća protiv Hrvatske*, presuda, 23. ožujka 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200607130000003>.

ne može smatrati djelom nasilja za koje bi bila odgovorna država ili županija. Stoga nije bilo potrebe prekinuti postupak na temelju Izmjena iz 1996. Podnositelj je uložio žalbu. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovno odlučivanje. Utvrdio je da se predmet spora trebao smatrati aktom nasilja za koji su odgovorne država i županija. Stoga je uputio Općinski sud da prekine postupak na temelju Izmjena iz 1996. Općinski sud je prekinuo postupak. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Na temelju toga zakona Općinski sud je u veljači 2005. nastavio postupak.

Tada je podnositelj prigovorio produljenoj nemogućnosti dobivanja naknade za svoju imovinu. Pozvao se na članak 1. Protokola 1. Europske konvencije. U svojoj djelomičnoj odluci o nedopuštenosti,⁷⁵¹ Europski sud je smatrao da je do ove situacije došlo zbog zakona iz 1996., koji je spriječio sudove odlučiti o osnovanosti tužbe podnositelja za naknadu štete. Stoga je odlučio ispitati predmet na temelju članka 6. Europski sud je često utvrdio povredu prava podnositelja na pristup sudu u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.⁷⁵² Ispitavši sav materijal koji mu je predložen, Europski sud smatra da Vlada nije podnijela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drugačijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Tomašić protiv Hrvatske*⁷⁵³ nepoznati počinitelji dignuli su u zrak vikendicu podnositelja 26. veljače 1992. Podnositelj je zajedno sa svojom ženom pokrenuo građanski postupak protiv države pred Općinskim sudom u veljači 1995., tražeći naknadu štete. Pozvali su se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Propisale su da se prekidaju svi postupci po tužbama za naknadu štete nastale zbog terorističkih akata ili akata nasilja do donošenja novoga zakona o tom pitanju. Općinski sud je prekinuo postupak na temelju toga zakona. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Na temelju tog zakona Općinski sud je nastavio postupak 17. veljače 2004.

Podnositelj je prigovorio da je donošenje Izmjene iz 1996. od strane Sabora povrijedilo njegovo pravo na pristup sudu. Pri odlučivanju o dopuštenosti Vlada je ustvrdila da podnositelj više ne može tvrditi da je žrtva u smislu članka 34. Europske konvencije,⁷⁵⁴ budući da je 31. srpnja 2003. stupio na snagu Zakon iz 2003., koji je

751 *Krivokuća protiv Hrvatske*, odluka, 25. studeni 2004., br. 38770/02.

752 *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

753 *Tomašić protiv Hrvatske*, presuda, 19. listopada 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200612160000005>.

754 Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN, MU, br. 6/99: Članak 34

propisao da se nastavljaju postupci prekinuti Izmenom iz 1996. Štoviše, Ustavni sud je prihvatio ustavnu tužbu podnositelja, utvrdio povredu njegovoga ustavnoga prava na pristup sudu i dosudio mu naknadu. Prigovorena povreda stoga je bila ispravljena pred domaćim vlastima i podnositelj je izgubio položaj žrtve. Podnositelj je ustvrdio da je usprkos odluke Ustavnoga suda od 7. srpnja 2004. on još uvijek "žrtva". Tvrдио je da je iznos naknade nedostatan i značajno niži od iznosa koje dosuđuje Europski sud u sličnim predmetima.⁷⁵⁵ Nadalje je tvrdio da prema Tarifi o nagradama odvjetnika⁷⁵⁶ iz 2004. nagrada za sastav ustavne tužbe iznosi 5.000,00 kn. Zakon o Ustavnom sudu nije predvidio naknadu te nagrade u slučaju povoljnoga ishoda postupka koji se vodi pred njim. Stoga naknada koja mu je bila dosuđena nije bila dovoljna da pokrije barem troškove zastupanja po odvjetniku, a da ne govorimo o naknadi nematerijalne štete uzrokovane povredom.

Europski sud podsjeća da je u predmetima u kojima su se postavljala slična pitanja o osnovanosti kao i u ovome predmetu utvrdio da su duga razdoblja u kojima su podnositelji bili spriječeni da se odluči o njihovim građanskim zahtjevima kao posljedica Izmenе iz 1996. predstavljali povrede članka 6.⁷⁵⁷ Presudio je i da su čak i nakon stupanja na snagu Zakona iz 2003. i nastavka postupka, podnositelji još uvijek mogli tvrditi da su žrtve povreda njihovoga prava na pristup sudu jer je postupak bio dugo vremena prekinut, s time da navodne povrede nisu bile priznate niti jednom odlukom domaćih vlasti, niti im je bila dosuđena bilo kakva naknada.⁷⁵⁸ Međutim, u ovome je predmetu prigovor podnositelja koji se odnosi na pristup sudu ispitao Ustavni sud koji je o njemu presudio u svojoj odluci od 7. srpnja 2004. Dajući svoju ocjenu na poštenoj osnovi, osigurao je zadovoljštinu koja ima narav naknade, dosudivši podnositelju pravičnu naknadu za nematerijalnu štetu u iznosu od 4.400,00 kn. Isto je tako naložio Općinskom sudu da donese odluku u predmetu podnositelja

Europski sud može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Visoke ugovorne stranke obvezuju se da ni na koji način neće sprječavati djelotvorno vršenje toga prava.

755 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

756 Tarifa o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika, NN br. 69/93, 87/93, 16/94, 11/96 koja je bila na snazi u relevantno vrijeme, tj. kad je podnositelj podnio svoju ustavnu tužbu propisivala je da naknada za sastavljanje ustavne tužbe iznosi 400,00 kn. Prema Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika, NN br. 91/04, 37/05 naknada za sastav ustavne tužbe iznosi 5.000,00 kn.

757 Vidi, Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Freimann protiv Hrvatske, presuda, 24. lipnja 2004., br. 5266/02, 24. lipnja 2004.

758 Vidi, npr., predmete Urukalo i Nemet protiv Hrvatske, presuda, 28. travnja 2005., br. 26886/02 i Lulić i Becker protiv Hrvatske, presuda, 24. ožujka 2005., br. 22857/02.

u roku od godinu dana. Međutim, u trenutku kad je Ustavni sud donio odluku o ustavnoj tužbi podnositelja, Općinski sud je to već učinio.

Europski sud ponavlja da odluka ili mjera koja je povoljna za podnositelja nije u načelu dostatna da ga liši statusa žrtve, osim ako nacionalne vlasti nisu priznale, bilo izričito ili u biti, a onda i pružile zadovoljštinu za povredu Europske konvencije.⁷⁵⁹ Također, Europski sud primjećuje da je Ustavni sud, izričito se pozivajući na sudsku praksu Europskog suda, priznao da je došlo do povrede ustavnog prava podnositelja na pristup sudu. Europski sud smatra da takvo priznanje zadovoljava u biti prvi uvjet naveden u sudskoj praksi Europskog suda. Položaj podnositelja kao žrtve tada ovisi o tome je li dosuđena zadovoljština bila odgovarajuća i dostatna, s obzirom na pravičnu naknadu kako je propisana u članku 41. Europske konvencije.⁷⁶⁰ Nadalje, Europski sud primjećuje da je u ovome predmetu dosuđena naknada bila bitno niža onoga što je sud dosudio u sličnim predmetima.⁷⁶¹ Međutim, je li zadovoljština bila odgovarajuća treba razmotriti u svjetlu svih okolnosti predmeta.⁷⁶² S tim u vezi, Europski sud podsjeća da se u predmetima radi duljine postupka jedna od značajki dovoljne zadovoljštine koja može ukloniti položaj parnične stranke kao žrtve odnosi na dosuđeni iznos. Taj iznos ovisi, osobito, o značajkama i djelotvornosti pravnoga sredstva. Tako su države koje su se, kao Hrvatska, odlučile za pravno sredstvo koje je namijenjeno i za ubrzanje postupka i za dosudu naknade, slobodne dosuditi iznose koji – iako su niži od iznosa koje dosuđuje Europski sud – nisu nerazumni.⁷⁶³ To nije tako samo zato što je to pravno sredstvo bliže i dostupnije podnositelju nego što je to zahtjev Europskom sudu, nego i zato što je brže i po njemu se postupa na jeziku podnositelja. Ono tako pruža prednosti koje treba uzeti u obzir.⁷⁶⁴

Mišljenje Europskog suda je da se ova načela primjenjuju *mutatis mutandis* na navodne povrede prava na pristup sudu u okolnostima sličnima okolnostima ovoga predmeta. Tako primjećuje da je u ovome predmetu Sabor donio zakon predviđen u Izmeni iz 1996. – Zakon iz 2003. – koji sada uređuje sva pitanja koja se odnose na naknadu štete od terorističkih akata. Novi zakon je isto tako okončao pobijanu pravnu situaciju, propisavši da se nastavljaju svi postupci prekinuti na temelju Izmenе iz 1996. Štoviše, na temelju novoga zakona, Općinski sud je donio odluku u predmetu podnositelja. Europski sud također primjećuje da je, osim što je podnositelju dosudio

759 Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01.

760 Dubjaková protiv Slovačke, odluka, 19. listopada 2004., br. 67299/01.

761 Vidi, npr., predmete Kastelić protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 60533/00, i Crnojević protiv Hrvatske, presuda, 21. listopada 2004., br. 71614/01.

762 Vidi, Dubjaková protiv Slovačke, odluka, 19. listopada 2004., br. 67299/01.

763 Vidi, Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01.

764 Ibid.

naknadu, Ustavni sud u svojoj odluci isto tako htio naložiti Općinskom sudu za ubrza postupak. Ispostavilo se je da je dio njegove odluke, kojim je naložio Općinskom sudu donošenje odluke u predmetu podnositelja u roku od godinu dana, bio neoperativan jer je taj sud već donio odluku u predmetu podnositelja. Glede pitanja nagrade za rad odvjetnika, Europski sud ponavlja da prekomjerni troškovi postupka (uključujući nagrade za rad odvjetnika) mogu značajno kočiti napore podnositelja da dobije naknadu. Budući da u postupku pred Ustavnim sudom svaki sudionik u načelu plaća svoje troškove,⁷⁶⁵ bitno povećanje nagrada za rad odvjetnika,⁷⁶⁶ čimbenik je koji treba uzeti u obzir pri utvrđivanju iznosa naknade. Inače se domaće vlasti izlažu riziku da postignu paradoksalni rezultat da s jednom rukom oduzmu ono što su drugom dosudile.⁷⁶⁷ Međutim, Europski sud primjećuje da u ovome predmetu nagrada za rad odvjetnika nije premašila 400,00 kn u trenutku kad je podnositelj podnio svoju ustavnu tužbu. Nadalje, podnositelj nije dostavio nikakve dokaze kojima bi dokazao da je ikada od Ustavnoga suda zatražio da mu naknadi troškove postupka, a to je mogućnost koja postoji na temelju članka 23. Zakona o Ustavnom sudu.⁷⁶⁸ Ipak, uzimajući u obzir okolnosti predmeta, Europski sud smatra kako je iznos naknade

765 Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, NN br. 49/02: Članak 63.

“1) Ustavni sud će pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije no što je iscrpljen pravni put, u slučaju kad o pravima i obvezama stranke ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela nije u razumnom roku odlučio sud ili u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava, a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice.

2) U odluci kojom usvaja ustavnu tužbu zbog nedonošenja akta u razumnom roku iz stavka 1. ovoga članka, Ustavni sud će nadležnom sudu odrediti rok za donošenje akta kojim će taj sud meritorno odlučiti o pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela podnositelja. Rok za donošenje akta počinje teći idućeg dana od dana objave odluke Ustavnog suda u “Narodnim novinama”.

(3) U odluci iz stavka 2. ovoga članka Ustavni sud će odrediti primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegova ustavnog prava koju je sud učinio kada o pravima i obvezama podnositelja ili o sumnji ili optužbi zbog njegova kažnjivog djela nije odlučio u razumnom roku. Naknada se isplaćuje iz državnog proračuna u roku od tri mjeseca od dana podnošenja zahtjeva stranke za njezinu isplatu.”

766 Prema Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika, NN br. 91/04, 37/05 naknada za sastav ustavne tužbe iznosi 5.000,00 kn.

767 Vidi, Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01.

768 Ustavni zakon o Ustavnom sudu, Narodne novine br. 49/02, članak 23.: U postupku pred Ustavnim sudom svaki sudionik plaća svoje troškove, osim ako sud ne odluči drugačije. Izraz „troškovi postupka“ ne uključuje sudske pristojbe, jer se u postupku pred Ustavnim sudom takve pristojbe ne plaćaju. Prema sudskoj praksi Ustavnoga suda o pitanju naknade troškova postupka treba odlučiti taj sud ako sudionik to zatraži. Na primjer, u predmetu br. U-III-1384/2000 od 30. studenog 2000. godine Ustavni sud je odbio zahtjev podnositelja ustavne tužbe za naknadu troškova budući da je odbacio ustavnu tužbu.

koji iznosi oko 15 % iznosa koji općenito dosuđuje Europski sud u sličnim hrvatskim predmetima očigledno nerazuman s obzirom na njegovu sudsku praksu. Slijedi da se zadovoljština dosuđena podnositelju ne može smatrati odgovarajućom i dostatnom. Stoga podnositelj još uvijek može tvrditi da je “žrtva” povrede svoga prava na pristup sudu, i da stoga Vladin prigovor treba odbiti.

U svojoj presudi Europski sud je često utvrdio povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.⁷⁶⁹ Ispitavši sav materijal koji mu je predložen, Europski sud smatra da Vlada nije podnijela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drugačijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Novković protiv Hrvatske*⁷⁷⁰ restoran podnositelja nepoznati počinitelji četiri su puta digli u zrak u razdoblju između 11. rujna 1991. i 13. travnja 1992. Podnositelji su podnijeli građansku tužbu protiv države Općinskom sudu u Zagrebu u travnju 1995., tražeći naknadu materijalne i nematerijalne štete. Pozvali su se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Propisale su da se prekidaju svi postupci povodom tužbi za naknadu štete uzrokovane terorističkim aktima ili aktima nasilja, do donošenja novog zakona o tom pitanju. Općinski je sud prekinuo postupak na temelju Izmjene iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Općinski je sud nastavio postupak 26. rujna 2003.

Podnositelji su prigovorili da je donošenja Izmjene iz 1996. u Saboru povrijedilo njihovo pravo na pristup sudu. Europski sud je potom u svojoj presudi iznio kako je često utvrđivao povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta.⁷⁷¹ Nakon što je ispitao sve podnesene materijale, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijeg zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Petrović protiv Hrvatske*⁷⁷² nepoznati počinitelji digli su u zrak kuću podnositelja 8. kolovoza 1992. Podnositelj je podnio građansku tužbu protiv države

769 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

770 Novković protiv Hrvatske, presuda, 5. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000006>.

771 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

772 Petrović protiv Hrvatske, presuda, 12. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000007>.

Općinskom sudu u studenom 1992., tražeći naknadu štete. Pozvao se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1999. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Propisale su da se prekidaju svi postupci povodom tužbi za naknadu štete uzrokovane terorističkim aktima ili aktima nasilja, do donošenja novog zakona o tom pitanju. Općinski sud prekinuo je postupak na temelju Izmjena iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Na temelju toga zakona Općinski je sud nastavio postupak.

Podnositelj je prigovorio da je donošenja Izmjene iz 1996. u Saboru povrijedilo njihovo pravo na pristup sudu. U presudi Europski sud iznio je kako je često utvrđivao povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta⁷⁷³ Nakon što je ispitao sve podnesene mu materijale, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Terzin-Laub protiv Hrvatske*⁷⁷⁴ nepoznati počinitelji digli su u zrak kuću podnositelja u noći između 12. i 13. travnja 1992. Nekoliko mjeseci kasnije zapaljena je ruševina kuće, što je dovelo do potpunog uništenja. Podnositelji su podnijeli građansku tužbu protiv države Općinskom sudu u Zagrebu u studenom 1994., tražeći naknadu štete. Pozvali su se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Taj je zakon propisao da se prekidaju svi postupci povodom tužbi za naknadu štete uzrokovane terorističkim aktima ili aktima nasilja, do donošenja novog zakona o tom pitanju. Općinski je sud prekinuo postupak na temelju toga zakona. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Na temelju tog zakona Općinski je sud nastavio postupak.

Podnositelji su prigovorili da je donošenja Izmjene iz 1996. u Saboru povrijedilo njihovo pravo na pristup sudu. U svojoj presudi Europski sud je istaknuo da je često utvrđivao povrede prava podnositelja na pristup u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta. Nakon što je ispitao sve podnesene mu materijale, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijeg zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Hajduković protiv Hrvatske*⁷⁷⁵ nepoznati počinitelji kuću digli su u

773 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

774 Terzin – Laub protiv Hrvatske, presuda, 12. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707180 000001>.

775 Hajduković protiv Hrvatske, 12. travnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default>.

zrak podnositelja 1. ožujka 1992. Podnositelji su podnijeli građansku tužbu protiv države Općinskom sudu u ožujku 1994., tražeći naknadu štete. Pozvali su se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Propisale su da se prekidaju svi postupci povodom tužbi za naknadu štete uzrokovane terorističkim aktima ili aktima nasilja, do donošenja novoga zakona o tom pitanju. Općinski sud je prekinuo postupak na temelju Izmjena iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Na temelju toga zakona Općinski je sud nastavio postupak 14. siječnja 2004.

Podnositelji su prigovorili da je donošenje Izmjena iz 1996. u Saboru povrijedilo njihovo pravo na pristup sudu. Europski sud je često utvrđivao povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta.⁷⁷⁶ Nakon što je ispitao sve podnesene mu materijale, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Novaković protiv Hrvatske*⁷⁷⁷ kuću podnositelja digli su u zrak nepoznati počinitelji 30. svibnja 1992. Podnositelj je podnio građansku tužbu protiv države Općinskom sudu u veljači 1995., tražeći naknadu štete. Pozvao se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Propisale su da se prekidaju svi postupci povodom tužbi za naknadu štete uzrokovane terorističkim aktima ili aktima nasilja, do donošenja novoga zakona o tom pitanju. Općinski je sud prekinuo postupak na temelju Izmjene iz 1996. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Na temelju toga zakona Općinski sud nastavio je postupak.

Podnositelj je prigovorio da je donošenja Izmjene iz 1996. u Saboru povrijedilo njegovo pravo na pristup sudu. Europski sud je često utvrđivao povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta⁷⁷⁸ Nakon što je ispitao sve podnesene materijale, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijega zaključka u ovome predmetu.

[asp?gl=200707160000008](http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000008).

776 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

777 Novaković protiv Hrvatske, presuda, 12. travnja 2007. <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2007081300 00006>.

778 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i Multiplex protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

U predmetu *Pasanec protiv Hrvatske*⁷⁷⁹ dok se vozila u automobilu kao putnik, na podnositeljicu je pucao i ranio ju nepoznati počinitelj 8. ožujka 1991. Podnositeljica je u ožujku 1994. podnijela građansku tužbu protiv države Općinskom sudu, tražeći naknadu štete za pretrpljene povrede. Pozvala se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Njima je propisano da se, do donošenja posebnog propisa o toj materiji, prekidaju svi postupci koji se vode radi naknade štete nastale kao posljedica terorističke djelatnosti. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovljeni postupak u lipnju 1996. Općinski sud je u ponovljenom postupku prekinuo postupak na temelju Izmjene iz 1996. Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Općinski sud nastavio postupak na temelju Zakona o odgovornosti iz 2003.

Podnositeljica je prigovorila da je donošenje Izmjene iz 1996. koje je donio Sabor povrijedilo njezino pravo na pristup sudu. Europski sud je često utvrđivao povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta⁷⁸⁰ Nakon što je ispitao sve podnesene mu materijale, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetum *Milašinić protiv Hrvatske*⁷⁸¹ nakon što se vratila iz Njemačke u ožujku 1992. podnositeljica je otkrila da su nepoznati počinitelji digli u zrak tri poslovna prostora u njezinom vlasništvu. Podnositeljica je pokrenula tri odvojena postupka protiv države pred Općinskim sudom, tražeći naknadu štete 1. ožujka 1995. Pozvala se na članak 180. Zakona o obveznim odnosima. Izmjene iz 1996. stupile su na snagu 3. veljače 1996. Propisale su da se prekidaju svi postupci za naknadu štete nastalu uslijed terorističkih akata ili akata nasilja do donošenja novoga propisa o tom pitanju. Zakon iz 2003. stupio je na snagu 31. srpnja 2003. Na temelju tog zakona Općinski sud je nastavio postupak.

Podnositeljica je prigovorila da je donošenje Izmjene iz 1996. Sabora povrijedilo njezino pravo na pristup sudu. Europski sud često je utvrđivao povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su

779 *Pasanec protiv Hrvatske*, presuda, 3. svibnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20070813 0000004>.

780 *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

781 *Milašinić protiv Hrvatske*, presuda, 24. svibnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20070813 0000003>.

se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta.⁷⁸² Nakon što je ispitao sve podnesene mu materijale, Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Biondić protiv Hrvatske*⁷⁸³ podnositeljica je prigovorila da joj je povrijeđeno pravo na pošteno suđenje jer nije imala pristup sudu glede svojega zahtjeva za izdvajanje njezinog osobnog vlasništva iz bračne stečevine. Podnositeljica je tvrdila da prije nego što je K.D. pokrenuo građanski postupak nakon smrti njezinoga supruga, ona nije znala da on postoji. Tvrdila je da rješenje o nasljeđivanju ne može biti obvezujuće u odnosu na zahtjeve koje je postavio K.D., budući da on nije bio stranka u ostavinskom postupku. Stoga nije mogla znati da bi postojao bilo kakav razlog da traži izdvajanje svoga osobnoga udjela iz bračne stečevine.

Europski sud ponavlja kako je u članak 6. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, to jest pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁷⁸⁴ Međutim, ovo pravo nije apsolutno, već može podlijevati ograničenjima koja se podrazumijevaju, osobito kada se to tiče uvjeta dopuštenosti zahtjeva, budući da je ono po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države koja u tom pogledu uživa određenu slobodu procjene.⁷⁸⁵ Nadalje, primjećuje da je tijekom građanskoga postupka koji je pokrenula treća osoba protiv podnositeljice, ona podnijela protutužbu tražeći da se njezin osobni dio bračne stečevine izuzme iz ostavinske imovine njezinoga pokojnoga supruga. Općinski sud utvrdio je da je zahtjev podnositeljice nedopušten jer ga nije postavila u ostavinskom postupku pokrenutom nakon smrti supruga. Županijski sud je, prihvativši isto obrazloženje, odbacio zahtjev podnositeljice bez daljnjega ispitivanja. Europski sud nadalje primjećuje da je u ovome predmetu nesporno da su podnositeljica i njezina kćer bile jedine stranke u ostavinskom postupku i da je novi nasljednik, koji nije bio stranka u ostavinskom postupku podnio zahtjev protiv podnositeljice nakon što je odluka donesena u tom postupku postala pravomoćna. Također, primjećuje da je Vrhovni sud utvrdio kako je revizija podnositeljice u odnosu na njezin protutužbeni zahtjev

782 *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II i *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00.

783 *Biondić protiv Hrvatske*, presuda, 8. studeni 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20071219 0000004>.

784 *Vidi, Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18.

785 *Vidi npr., Levages Prestations Services protiv Francuske*, presuda, 23. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-V, *Yagtzilar i ostali protiv Grčke*, presuda, 6. prosinca 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-XII, te *Truhli protiv Hrvatske*, presuda, 28. lipnja 2001., br. 45424/99.

nedopuštena *ratione valoris* i tako je odbio svoju ulogu koja treba osigurati da je tumačenje mjerodavnog materijalnog i postupovnog prava nižih sudova u skladu s njegovom sudskom praksom. Međutim, usprkos činjenici da su domaći sudovi, i to Vrhovni sud i Ustavni sud, koji imaju ovlasti nadzora, dopustili da ta odluka ostane na snazi, Europski sud primjećuje da je očigledno da je tumačenje koje su potvrdili Općinski sud i Županijski sud u predmetu podnositeljice bilo suprotno sudskoj praksi Vrhovnoga suda.⁷⁸⁶

Stajalište Vrhovnoga suda glede opsega obvezujućeg učinka odluka donesenih u ostavinskom postupku jasno pokazuje da su niži sudovi trebali ispitati sadržaj protutužbenog zahtjeva podnositeljice. Budući da to nije bilo tako, Europski sud nema izbora nego zaključiti da podnositeljica nije imala pravo pristupa u mjeri koju traži mjerodavno domaće pravo kako ga tumači Vrhovni sud u analognim situacijama.

U predmetu *Majski protiv Hrvatske*⁷⁸⁷ pri odlučivanju o meritumu predmeta Europski sud prvo ponavlja da pravo na pristup sudu nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena, jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštivanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Međutim, ta ograničenja ne smiju ograničiti niti umanjiti pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Vraćajući se okolnostima ovoga predmeta, primjećuje da je Državnoodvjetničko vijeće pogrešno uputilo podnositelja o pravnim sredstvima koja su na raspolaganju protiv njegove odluke od 11. siječnja 2005. Odnosno, uputilo ga je da može pokrenuti upravni spor podnošenjem tužbe Upravnom sudu temeljem članka 23. Zakona o upravnim sporovima, dok je (jedino) pravno sredstvo na raspolaganju u stvari bio zahtjev za zaštitu ustavom zajamčenog prava temeljem članka 66. istoga Zakona. Kad je podnositelj konačno podnio tužbu kao što je bio upućen, Upravni sud je utvrdio da je ona nedopuštena i odbio ispitati osnovanost pobijane odluke. To je učinio jer:

786 U nizu odluka (na primjer u predmetima br. Rev-727/1990, Rev-1232/1991-2, Rev-2276/1992-2, Rev-288/1993-2, Rev-559/1993-2, Rev-3127/1993-2, Rev-2173/1994-2, Rev-212/03-2 i Rev-436/03-2) Vrhovni sud tumačio je obvezujuće učinke *res iudicatae* u odnosu na rješenje o nasljeđivanju kako slijedi:

Rev. 727/1990: "Pravomoćno rješenje o nasljeđivanju veže sve osobe koje su sudjelovale u ostavinskom postupku i odnosi se na sve činjenice koje su ostavinskom sudu bile poznate i nesporne u vrijeme donošenja rješenja o nasljeđivanju."

Rev. 2276/1992-2:

"Nasljednika koji nije sudjelovao u ostavinskom postupku ne veže pravomoćnost rješenja o nasljeđivanju koje glede opsega ostavine s obzirom na tog nasljednika ne veže ni nasljednike koji su sudjelovali u pravomoćno okončanome ostavinskom postupku."

787 Vidi, supra, str.128., bilj. 593.

(a) što pobijana odluka nije predstavljala upravni akt u smislu članka 6., stavka 2. Zakona o upravnim sporovima, i (b) što se podnositelj u svojoj tužbi nije pozvao na bilo koje pravo ili slobodu zajamčenu Ustavom, čime je onemogućio Upravni sud da njegovu tužbu u biti smatra zahtjevom za zaštitu Ustavom zajamčenog prava iz članka 66. Zakona o upravnim sporovima. Europski sud ponavlja da zadaću tumačenja i primjene domaćega prava prvenstveno imaju nacionalne vlasti, i to sudovi. To se osobito odnosi na tumačenje postupovnih pravila sudova. Uloga Europskog suda ograničava se na utvrđivanje jesu li učinci takvog tumačenja u skladu s Europskom konvencijom. Da bi se mogao uvjeriti da nije narušena sama bit podnositeljevog "prava na sud", mora se ispitati može li se odluka Upravnog suda kojom je utvrđeno da je njegova tužba nedopuštena, smatrati predvidivom, s obzirom na mjerodavno zakonodavstvo i sudsku praksu i s obzirom na činjenicu da je podnositelj dobio pogrešnu uputu o pravnim sredstvima. U vezi s time, Europski sud prvo primjećuje da Zakon o državnom odvjetništvu ne sadrži nikakve odredbe o pravnim sredstvima koja su na raspolaganju protiv odluka Državnoodvjetničkog vijeća o imenovanju zamjenika državnog odvjetnika, i da stoga iz njegovog teksta nije izvjesno koje je pravno sredstvo trebalo koristiti. Ova je neizvjesnost ispravljena sudskim tumačenjem 17. studenoga 2004. kad je Upravni sud presudio po prvi puta da se takve odluke mogu pobijati samo zahtjevom za zaštitu Ustavom zajamčenog prava temeljem članka 66. Zakona o upravnim sporovima. Iako je istina da je navedena odluka Upravnog suda donesena oko dva mjeseca prije nego što je podnositelj podnio svoju tužbu istom sudu, ne smatra da je podnositelj trebao biti svjestan te odluke i zanemariti izričitu uputu o pravnim sredstvima sadržanu u odluci Državnoodvjetničkog vijeća koju je pobijao. Zbog toga što je u predmetima kao što je ovaj, u kojemu je pravno sredstvo o kojemu je riječ rezultat sudskog tumačenja, u pravilu potrebno šest mjeseci da takav razvoj sudske prakse dosegne dovoljni stupanj pravne sigurnosti prije nego što se može smatrati da je javnost djelotvorno svjesna domaće odluke koja je uspostavila pravno sredstvo i da su osobe kojih se to tiče sposobne i obvezne koristiti ga. U ovom konkretnim okolnostima podnositelj je mogao razumno očekivati, s obzirom na članak 29., stavak 1. i 2. u vezi s člankom 66. Zakona o upravnim sporovima, da ga Upravni sud prvo obavijesti da se njegova tužba može ispitati samo kao zahtjev za zaštitu Ustavom zajamčenog prava, te da ga pozove da točno navede svoje ustavno pravo koje smatra da mu je povrijeđeno. Umjesto toga, Upravni sud je odmah utvrdio da je njegova tužba nedopuštena. Zbog toga se podnositelj zahtijeva našao u situaciji u kojoj je bio spriječen, bez vlastite krivnje, da se ispita osnovanost pobijane odluke Državnoodvjetničkog vijeća.⁷⁸⁸ Po mišljenju Europskog suda, ta je situacija

788 *Société Anonyme Sotiris i Nikos Koutras Attee protiv Grčke*, presuda, 16. studeni 2000., br. 39442/98, i *Platakou protiv Grčke*, presuda, br. 38460/97.

povrijedila samu bit prava podnositelja na pristup sudu, kako je osigurao članak 6., stavak 1.

U predmetu *Vrbica protiv Hrvatske*⁷⁸⁹ Osnovni sud u Titogradu donio je presudu br. P-437/87 15. listopada 1991. kojom je naložio tvrtkama C.O. i P. – objema osnovanim prema hrvatskome pravu i sa sjedištem u Hrvatskoj – da podnositelju solidarno isplate naknadu štete u ukupnom iznosu od 600.000 jugoslavenskih dinara zbog ozljeda koje je pretrpio u prometnoj nesreći, zajedno sa zakonskom zateznom kamatom i troškovima postupka. Presuda je postala pravomoćnom 6. siječnja 1992., a podnositelj je pokrenuo izvanparnični postupak 16. listopada 2001. pred Općinskim sudom sa zahtjevom da se naprijed spomenuta strana presuda prizna u Hrvatskoj. Općinski je sud prihvatio podnositeljev zahtjev i donio rješenje o priznanju presude crnogorskoga suda. Podnositelj je zatražio da se to rješenje ispravi jer je u njemu bilo netočno navedeno da je poslovni broj priznate presude bio P-437/97, umjesto P-437/87. Općinski sud donio je rješenje kojim je ispravio pogrešku 13. ožujka 2002. Dostavio ga je punomoćnicima podnositelja dva dana nakon toga. U međuvremenu, tj. 3. prosinca 2001. podnositelj je pokrenuo ovršni postupak pred Općinskim sudom u Koprivnici protiv tvrtki C.O. i P. podnošenjem prijedloga za ovrhu priznate presude. Sud je izdao rješenje o ovrsi naplatom sredstava s bankovnih računa ovršenika 6. veljače 2002. Ovršenici su se žalili tvrdeći da se broj P-437/97 u rješenju o ovrsi navodi kao broj priznate presude, dok je zapravo točan broj presude čija se ovrha traži bio P-437/87. Podnositelj je ustvrdio da rješenje o ovrsi sadrži pogrešku u pisanju te da je podnio zahtjev za njegovo ispravljanje, koji je još u tijeku. Županijski sud u Koprivnici ukinuo je rješenje o ovrsi od 6. veljače 2002. i predmet vratio na ponovni postupak. Utvrdio je da rješenje o priznanju strane presude doista sadrži broj P-437/97 kao broj priznate presude, dok je broj presude čija se ovrha traži zapravo P-437/87. Sud je primijetio da je ta nepodudarnost možda posljedica pogreške u pisanju, ali je unatoč tome ukinuo rješenje o ovrsi, dajući prednost načelu stroge formalne zakonitosti u ovršnom postupku. Drugostupanjsko je rješenje punomoćnicima podnositelja zahtjeva dostavljeno 10. svibnja 2002. U ponovljenom postupku, Općinski sud donio je zaključak, kojim je podnositelja pozvao da u roku od petnaest dana dostavi urednu ovršnu ispravu (to jest, presudu koja ima isti broj za koji se navodi da je broj priznate presude u rješenju od 20. studenoga 2001.) ili ispravljeno rješenje o priznanju. Budući da podnositelj to nije učinio, 6. kolovoza 2002. sud je odbacio njegov ovršni prijedlog. Podnositelj se žalio priloživši sudsko rješenje o ispravku od 13. ožujka 2002. Županijski sud odbio je žalbu podnositelja 17. rujna 2002. Utvrdio je da je prvostupanjsko rješenje o odbacivanju ovršnog prijedloga bilo opravdano, zbog toga što podnositelj nije udovoljio zahtjevu prvostupanjskog suda iako je to mogao

789 *Vrbica protiv Hrvatske*, presuda, 1. travnja 2010., br. 32540/05.

učiniti jer je u relevantno vrijeme raspolagao ispravkom rješenja. Drugostupanjsko je rješenje punomoćnicima podnositelja zahtjeva dostavljeno 15. listopada 2002. Podnositelj je potom protiv tog rješenja podnio ustavnu tužbu, koju je Ustavni sud Republike Hrvatske odbio 17. rujna 2004.

U međuvremenu, podnositelj je pokrenuo protiv ovršenika drugi ovršni postupak pred Općinskim sudom 24. prosinca 2002., tako što je ponovno podnio ovršni prijedlog zajedno s ispravljenim rješenjem o priznanju. Sud je izdao rješenje o ovrsi naplatom sredstava s bankovnih računa ovršenika u ožujku 2003. Ovršenici su se žalili, tvrdeći da je u odnosu na ovrhu nastupila zastara jer je zastarni rok od deset godina od pravomoćnosti presude čija se ovrha tražila protekao 6. siječnja 2002. Sud ih je u odgovoru uputio da, na temelju Ovršnoga zakona, protiv podnositelja pred njime mogu pokrenuti posebni građanski postupak radi proglašenja ovrhe nedopuštenom. Nakon što je taj građanski postupak okončan na štetu podnositelja 10. prosinca 2004. Općinski sud donio je rješenje o obustavi ovršnog postupka. Podnositelj se žalio, ali žalbu mu je Županijski sud odbio 25. siječnja 2005.

Ovršenici, tvrtke C.O. i P., podnijeli su Općinskom sudu građansku tužbu protiv podnositelja 19. svibnja 2003. tražeći proglašenje ovrhe nedopuštenom. Općinski sud donio je presudu u korist tužitelja 8. lipnja 2004., utvrdivši da je u odnosu na ovrhu nastupila zastara, pa je ona time nedopuštena. Županijski sud odbio je žalbu podnositelja zahtjeva i potvrdio prvostupanjsku presudu. Sudovi su utvrdili da podnositeljev prijedlog za priznanje strane presude od 16. listopada 2001., kojim je pokrenut odgovarajući izvanparnični postupak, nije prekinuo rok zastare u kojemu se mogla tražiti ovrha priznate presude. Sudovi su tako odlučili zbog toga što su smatrali da ovršenik nije bio stranka u tom postupku, pa stoga nije ni znao da je ovrhovoditelj poduzeo korake radi ovrhe presude. Sudovi su napomenuli i da podnositelj nije iskoristio priliku pokretanja ovršnog postupka neposredno – što je radnja koja bi zasigurno prekinula rok zastare – u kojem bi se slučaju o priznanju ovršne isprave moglo odlučiti usput, kao o prethodnom pitanju u tom postupku. Na kraju, sudovi su napomenuli da je podnositelj pokrenuo prvi ovršni postupak unutar zastarnog roka od deset godina, ali da je taj postupak okončan rješenjem o odbacivanju njegovog ovršnog prijedloga, što znači da on nije prekinuo rok zastare. Podnositelj je potom podnio ustavnu tužbu protiv drugostupanjske presude, ustvrdivši da su mu povrijeđena ustavna prava na pošteno suđenje, jednakost i imovinu. Ustavni sud odbio je njegovu ustavnu tužbu 20. travnja 2005.

Podnositelj je prigovorio da odbijanje hrvatskih sudova da dopuste ovrhu priznate strane presude od 15. listopada 1991. bilo protivno članku 6., stavku 1. Europski sud ponavlja da članak 6. svakome jamči pravo da pred sud iznese bilo koji zahtjev koji

se odnosi na njegova građanska prava i obveze. Time je u njega ugrađeno pravo na sud, čiji je jedan vid pravo na pristup, to jest, pravo na pokretanje postupka pred sudom u građanskim stvarima. Međutim, to bi pravo bilo iluzorno kad bi domaći pravni sustav države ugovornice dopustio da pravomoćne, obvezujuće sudske odluke ostanu neprovedive na štetu jedne stranke. Bilo bi nezamislivo da članak 6. s jedne strane iscrpno opisuje postupovna prava koja se pružaju strankama u sporu, to jest, postupak koji je pošten, javan i brz, a da se pritom ne štiti provedba sudskih odluka. Tumačiti članak 6. na način kao da se tiče isključivo pristupa sudu i vođenja postupka vjerojatno bi dovelo do situacija koje nisu u skladu s načelom vladavine prava koje su se države ugovornice obvezale poštivati prilikom ratificiranja Europske konvencije. Ovrha presude koju je donio bilo koji sud mora se stoga smatrati sastavnim dijelom "suđenja" u smislu članka 6. Kad je pak riječ o okolnostima ovoga predmeta, Europski sud primjećuje da su domaći sudovi odbili izvršiti pravomoćnu i ovršnu presudu Osnovnog suda u Titogradu od 15. listopada 1991. donesenu u korist podnositelja, koja je u Hrvatskoj priznata 20. studenoga 2001., jer su smatrali da je protekao rok zastare od deset godina u kojemu je podnositelj mogao zatražiti ovrhu. Stoga se, za presudu Općinskog suda od 8. lipnja 2004. kojom je nedopuštenom proglašena ovrha prethodno spomenute presude crnogorskog suda može smatrati da nameće ograničenje podnositeljevu pravu na pristup sudu. Stoga se mora ispitati je li podnositeljevo pravo na pristup sudu tom odlukom na neprimjeren način ograničeno. U vezi s time, Europski sud prvo ponavlja da pravo na pristup sudu nije apsolutno, već može podlijegati ograničenjima. Podrazumijeva se kako su ona dopuštena jer pravo na pristup po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države. U tom pogledu države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene, iako konačnu odluku o poštovanju zahtjeva iz Europske konvencije donosi Europski sud. Međutim, ta ograničenja ne smiju ograničiti niti umanjiti pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava. Osim toga, ograničenje neće biti u skladu s člankom 6. ako ne teži legitimnom cilju te ako ne postoji razuman odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastojao ostvariti.⁷⁹⁰ Europski sud ponavlja da rokovi zastare imaju više važnih svrha, a to je osigurati pravnu sigurnost i konačnost, zaštititi moguće tuženike od zastarjelih potraživanja koje bi možda bilo teško osporiti i spriječiti nepravdu koja bi mogla nastati kad bi sudovi bili prisiljeni odlučivati o događajima koji su se zbili u dalekoj prošlosti na temelju dokaza koji bi možda postali nepouzdanima i nepotpunima zbog protoka vremena.⁷⁹¹ Prema tome, postojanje roka zastare samo

790 Vidi, *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 28. svibnja 1985., Serija A br. 93 i *Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 22. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

791 Vidi, *Stubbings i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 22. listopada 1996., Vo protiv

po sebi nije u suprotnosti s Europskom konvencijom. Ono što treba utvrditi jest je li u određenom predmetu karakter dotičnoga roka i/ili način na koji se on primjenjuje u skladu s Europskom konvencijom. Da bi se mogao uvjeriti da proglašenjem ovrhe nedopuštenom nije narušena sama bit podnositeljevog "prava na sud", Europski sud mora ispitati je li zbog stava domaćih sudova da pokretanje postupka za priznanje strane presude od strane podnositelja nije prekinulo zastarni rok od deset godina, te zbog sankcija za nepoštivanje tog roka koja je uslijedila, povrijeđeno načelo razmjernosti.⁷⁹² U vezi s time, Europski sud se poziva na svoja prethodno iznesena utvrđenja u odnosu na podnositeljev prigovor na temelju članka 1. Protokola 1 uz Europaku konvenciju, prema kojima je podnositelj mogao razumno očekivati da će pokretanje postupka za priznanje strane presude prekinuti tijekom zastarnog roka, te da presuda Općinskog suda od 28. rujna 2004., kojom je riješeno suprotno, nije bila u skladu s utvrđenom sudskom praksom Vrhovnoga suda. U tim okolnostima, zbog odbijanja domaćih sudova da dopuste ovrhu priznate strane presude od 15. listopada 1991., donesene u korist podnositelja, povrijeđeno je načelo razmjernosti, čime je narušena sama bit podnositeljevog prava na pristup sudu. Stoga je došlo do povrede članka 6., stavka 1.

5.5. Načelo jednakosti oružja i kontradiktornost postupka

O načelu jednakosti oružja i kontradiktornosti postupka u odnosu na Republiku Hrvatsku Europski sud odlučivao je u sljedećim predmetima:

U predmetu *Perić protiv Hrvatske*⁷⁹³ podnositeljica je podnijela Općinskom sudu građansku tužbu protiv D.K. i J. K., tražeći raskid ugovora o doživotnom uzdržavanju 2002. Tuženi su prema odredbama ugovora bili obvezni brinuti o podnositeljici do njezine smrti kako bi u cijelosti stekli njenu imovinu *post mortem*. Također, zahtijevala je saslušanje svjedoka E.P. i Š.T. Tuženi su podnijeli račune mjesečnih troškova za uzdržavanje podnositeljice te tražili saslušanje četiri svjedoka. Na saslušanju održanom 6. veljače 2003. Općinski sud razmotrio je dokaze stranaka u prisutnosti podnositeljičinog odvjetnika. U međuvremenu odvjetnik podnositeljice se razbolio i morao je biti hospitaliziran zbog hitne operacije. Stoga je on poslao faks Općinskom sudu 11. ožujka 2003., u kojemu je obavijestio sud da neće moći prisustvovati ročištu zakazanom za 17. ožujka te tražio odgodu ročišta. Međutim, Općinski sud je održao

Francuske [GC], presuda, 08. srpnja 2007., br. 53924/00, te J.A. Pye (Oxford) Ltd i J.A. Pye (Oxford) Land Ltd protiv Ujedinjenog kraljevstva [GC], presuda, 30. kolovoza 2007., br. 44302/02.

792 Vidi, *Levages Prestations Services protiv Francuske*, presuda, 23. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996., te *Osui protiv Italije*, presuda, 11. srpnja 2002., br. 36534/97.

793 *Perić protiv Hrvatske*, presuda, 27. ožujka 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2008061300000005>.

ročište i saslušao dvoje svjedoka, L.J. M. i Š. M., roditelje jednog od tuženih. Zakazao je i daljnje ročište i odredio da se na tom ročištu imaju saslušati dvoje drugih svjedoka, isto u korist tuženih. Niti podnositeljica niti njen odvjetnik nisu bili obaviješteni o ročištu.

Odvjetnik podnositeljice ipak se odazvao na ročište jer je slučajno saznao za njega, kada je na tom sudu bio zbog drugih razloga. Općinski sud saslušao je dvoje svjedoka tuženih, A.A. i I.P., ali je odbio zahtjev odvjetnika da se sasluša još drugih pet svjedoka. Nadalje, donio je rješenje kojim se odbija saslušanje svjedoka koje je predlagao odvjetnik podnositeljice. Općinski sud nastavio je s postupkom i donio presudu kojom se odbija zahtjev podnositeljice.

Županijski sud odbacio je žalbu podnositeljice. Podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu u veljači 2004. navodeći da je povrijeđeno njezino pravo na pošteno suđenje, budući da je ročište od 17. ožujka 2003. održano usprkos činjenici da se njezin odvjetnik uredno ispričao jer je imao zakazanu operaciju te da stoga ona nije bila u mogućnosti ispitati dvoje svjedoka. Nadalje, niti ona niti njezin odvjetnik nisu bili obaviješteni o ročištu zakazanom za 23. travnja 2003. Iako je njezin odvjetnik uspio doći, jer je za zakazano ročište slučajno saznao tog dana, nije se imao vremena pripremiti za ispitivanje dodatnih dvoje svjedoka. Stoga podnositeljica nije bila u mogućnosti ispitati niti jednog od četiri svjedoka na strani tuženih. Konačno, prigovorila je i da je Općinski sud odbio saslušanje svih sedam svjedoka koje je ona predložila. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je tužbu podnositeljice kao neosnovanu.

Pred Europskim sudom podnositeljica se žalila da je postupak pokrenut po njejoj tužbi bio nepošten te se pozvala na članak 6. Tvrdila je da je u građanskom postupku, pokrenutom po njezinoj tužbi, Općinski sud odbio saslušati i jednog od njezinih šest svjedoka, dok, s druge strane, saslušao četiri svjedoka koje su predložili tuženici. Dalje, tvrdila je da joj je bilo onemogućeno ispitati dvoje svjedoka, L.J. M. i Š. M., koji su bili pozvani u korist tuženih, te također da nije bila primjereno zastupana na ročištu održanom 23. travnja 2003., budući da je njezin odvjetnik o ročištu bio obaviješten tek na dan kad se ono trebalo održati pa se stoga nije mogao propisno pripremiti za njihovo ispitivanje.

Europski sud ističe da članak 6., koji jamči pravo na pošteno suđenje, ne postavlja nikakva pravila o tomu koje bi dokazne prijedloge sud trebao u konkretnom slučaju prihvatiti, odnosno na koji način bi trebao ocjenjivati dokaze, već ova pitanja regulira nacionalno pravo i nacionalni sudovi.⁷⁹⁴ Slično tomu, zadaća je u prvom

⁷⁹⁴ Vidi, Schenk protiv Švicarske, presuda, 12. srpnja 1988. godine, Serija A, br. 140 i Garcia Ruiz protiv Španjolske, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I.

redu nacionalnih vlasti, osobito sudova, interpretirati domaće pravo, pa Europski sud stoga neće interpretacije nacionalnih sudova zamjenjivati vlastitim, sve dok ne postoji arbitrarnost. To načelo vrijedi, između ostalog, i za primjenu postupovnih pravila koja se tiču svjedoka koje predlože stranke.⁷⁹⁵ Europski sud nadalje ponovno ističe da nije na njemu da utvrđuje činjenice umjesto nacionalnih sudova. Međutim, prema sudskoj praksi zahtjevi poštenog postupka uključuju način predlaganja i prihvaćanja dokaza. Zadaća je Europskog suda ispitati je li postupak kao cjelina bio pošten u smislu članka 6. uključujući način predlaganja i prihvaćanja dokaza.⁷⁹⁶

Zahtjevi obuhvaćeni konceptom poštenog saslušanja nisu nužno identični u predmetima koji se odnose na građanska prava i dužnosti, i u predmetima u kojima se odlučuje o kaznenoj odgovornosti. Ovu tvrdnju potvrđuje odsutnost detaljnih odredbi poput stavka 2. i 3., članka 6. u odnosu na drugu skupinu predmeta. Stoga, iako su te odredbe relevantne izvan okvira kaznenoga prava⁷⁹⁷ države stranke vodeći građanske postupke imaju veću slobodu djelovanja nego kad odlučuju u kaznenim predmetima.⁷⁹⁸

Ipak, iz sudske prakse Europskog suda izviru određena načela koja se odnose na saslušanje stranaka u predmetima koji obuhvaćaju građanska prava i dužnosti. Za ovaj je predmet najznačajnije jasno istaknuti da se načelo jednakosti oružja, u smislu poštene ravnoteže među strankama, odnosi i na kazneni i na građanski postupak.⁷⁹⁹ S time u vezi, Europski sud smatra da načelo jednakosti oružja u kontekstu građanske parnice između privatnih stranaka nužno obuhvaća razumnu mogućnost obaju stranaka da izlože činjenice i podupru ih svojim dokazima, u takvim uvjetima koji niti jednu od stranaka ne stavljaju u bitno lošiji položaj u odnosu na suprotnu stranku. Na nacionalnim je vlastima osigurati u svakom pojedinačnom slučaju ispunjenje tih zahtjeva.⁸⁰⁰

Europski sud primjećuje da je podnositeljica isprva, pri podnošenju građanske tužbe, predložila saslušanje dvaju svjedoka, E.P. i Š.T. Kasnije, na ročištu održanom 23. travnja 2003., podnositeljica je povukla svoj dokazni prijedlog u odnosu na E.P. te predložila saslušanje još pet svjedoka. Izjavila je da se važnost njenih dokaznih prijedloga sastoji u njihovoj mogućnosti da pruže informacije u pogledu njege

⁷⁹⁵ Tamminen protiv Finske, presuda, 15. lipnja 2004., br. 40847/98.

⁷⁹⁶ Dombo Beheer protiv Nizozemske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274.

⁷⁹⁷ Albert i Le Compte protiv Belgije, presuda, 10. veljače 1983, Serija A, br. 58.

⁷⁹⁸ Vidi, Pitkanen protiv Finske, presuda, 9. ožujka 2004., br. 30508/96.

⁷⁹⁹ Vidi., Feldbrugge protiv Nizozemske, presuda, 29. svibnja 1986., Serija A, br. 99. i Dombo Beheer protiv Nizozemske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274.

⁸⁰⁰ Dombo Beheer protiv Nizozemske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274.

koju su joj pružile druge osobe, pored tuženih, koji su preuzeli obvezu njegovati podnositeljicu kako bi stekli njenu imovinu *post mortem*. Stoga bi iskazi tih svjedoka, prema mišljenju podnositeljice, pokazali da su tuženi propustili pružiti joj primjerenu njegu i stoga propustili ispuniti svoje ugovorne obveze, što je pak temelj podnositeljici za traženje raskida spornog ugovora.

U odnosu na razloge odbijanja dokaznih prijedloga koje je predložila podnositeljica, koje su iznijeli domaći sudovi, Europski sud primjećuje da unatoč postojanju određene slobode prosudbe u odabiru argumenata u konkretnom predmetu i prihvaćanju dokaznih prijedloga u prilog navoda stranaka, sud je dužan opravdati svoje postupanje putem obrazloženja razloga za svoje odluke.⁸⁰¹

Općinski sud odbio je saslušati dodatnih šest svjedoka koje je predložila podnositeljica zato jer je smatrao da je činjenično stanje u tom slučaju već dovoljno utvrđeno iskazima stranaka i priloženim dokumentima, ugovorom o doživotnom uzdržavanju i njegovim priložima te računima o uplatama koje su tuženici primili od podnositeljice. Stoga je, prema obrazloženju Općinskog suda, činjenično stanje bilo utvrđeno već 6. veljače 2003., pa je to bio jedini razlog zašto je sud odbio daljnje dokazne prijedloge podnositeljice. Međutim, Europski sud je primijetio kako su na strani tuženika i nakon toga saslušana dodatna četiri svjedoka. Na ročištu na kojemu nisu bili prisutni niti podnositeljica niti njen odvjetnik, saslušani su još dva svjedoka i roditelji jednog od tuženih, dok su na ročištu od 23. travnja 2003. saslušana još dva svjedoka u korist tuženih.

Europski sud utvrdio je da je Općinski sud stoga, s jedne strane, odbio saslušati ijednog od šest svjedoka koje je predložila podnositeljica dok je, s druge strane, saslušao još četiri svjedoka koje su predložili tuženi, iako je, po vlastitom navodu, činjenično stanje do tada već bilo utvrđeno. S tim u vezi, Europski sud utvrdio je kako, iako nije njegov zadatak preispitivati diskrecijsku ocjenu suda o tome koje će se dokazi izvesti, u ovom slučaju odbijanje dokaznih prijedloga podnositeljice nije bilo u skladu s jednakošću oružja, kao jednom od zahtjeva koncepta poštenog suđenja⁸⁰² te kako posebnu važnost valja posvetiti povećanju senzibiliteta javnosti na poštenu distribuciju pravde.⁸⁰³

Imajući na umu navedena razmatranja, Europski sud je utvrdio kako podnositeljica u ovom slučaju nije imala pošteno suđenje utoliko što je sud odbio saslušati ijednog od šest svjedoka koje je podnositeljica predložila na način koji je proturječan

801 Suominen protiv Finske, presuda, 1. srpnja 2003., br. 37801/97.

802 Vidi, Eskbatani protiv Švedske, presuda, 26. svibnja 1988., Serija A, br. 134.

803 Borgers protiv Belgije, presuda, 30. listopada 1991., Serija A, br. 214-B.

argumentima kojima je taj isti sud ipak dopustio saslušanje dodatna četiri svjedoka tuženih. Stoga je došlo do povrede članka 6.

Također, o načelu ravnopravnosti stranaka Europski sud je raspravljao u predmetu *Olujić protiv Hrvatske*.⁸⁰⁴ U tom predmetu podnositelj je naveo da u postupku pred Državnim sudbenim vijećem nije bio saslušan niti jedan jedini svjedok pozvan u ime obrane. Europski sud ponavlja da, iako članak 6. jamči pravo na pošteno suđenje, ali on ne daje nikakva pravila o dopuštenosti dokaza ili načinu na koji ih treba ocjenjivati, što su stoga prvenstveno stvari koje trebaju urediti nacionalno pravo i nacionalni sudovi.⁸⁰⁵ Slično tomu, prvenstveno je na nacionalnim vlastima, poglavito sudovima, tumačiti domaće pravo i, ako nema arbitrarnosti, Europski sud neće njihovo tumačenje zamijeniti svojim. Ovo se načelo primjenjuje, *inter alia*, na primjenu postupovnih pravila koja se odnose na predlaganje svjedoka stranaka.⁸⁰⁶ Europski sud nadalje ponavlja da nije u njegovoj nadležnosti ocjenu činjenica od strane nacionalnih sudova zamijeniti svojom vlastitom ocjenom. Međutim, prema sudskoj praksi zahtjevi poštenosti postupka uključuju način na koji se dokazi izvode i predlažu. Zadatak Europskog suda je odrediti je li postupak u svojoj cijelosti, uključujući i način na koji su dokazi predloženi i izvedeni, pošten u smislu članka 6.⁸⁰⁷

Što se tiče stegovnog postupka protiv suca, ravnopravnost stranaka podrazumijeva da sudac o čijoj se dužnosti radi mora dobiti razumnu priliku izložiti svoje argumente – uključujući i svoje dokaze – pod uvjetima koji ga ne stavljaju u bitno nepovoljan položaj *vis-à-vis* vlasti koje su protiv suca pokrenule taj postupak, i to, u ovome slučaju, Vlade. Nacionalnim je vlastima ostavljeno osigurati u svakom pojedinačnom predmetu da su zadovoljeni zahtjevi poštenog suđenja. Kako bi odlučio je li podnositelju u ovome predmetu bila dana prilika izložiti svoje argumente bez da je stavljen u nepovoljan položaj *vis-à-vis* Vlade, i je li postupak bio vođen pošteno, Europski sud će prvo ispitati što je činilo osnovu razrješenja podnositelja.⁸⁰⁸ S tim u vezi Europski sud primjećuje da je Vlada u stegovnom postupku protiv podnositelja navela da je održavao stalne kontakte u javnosti s dva pojedinca koji su imali kriminalnu prošlost. Ovi su navodi mogli utjecati na ugled podnositelja. Stoga je bilo nužno da se u postupku o kojemu je riječ podnositelju da prilika da iznese svoje argumente i predoči svoje dokaze.

804 Olujić protiv Hrvatske, presuda, 5. veljače 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200906120000004>.

805 Vidi npr., Schenk protiv Švicarske, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 188, Garcia Ruiz protiv Španjolske, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I.

806 Tamminen protiv Finske, presuda, 15. lipnja 2004., br. 40847/98.

807 Dombo Beheer protiv Nizozemske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 274.

808 Destrehem protiv Francuske, presuda, 18. svibnja 2004., br. 56651/00.

Europski sud bilježi da je podnositelj naveo kako su njegovi kontakti s ta dva pojedinca bili vrlo sporadični i da se ponekad našao u njihovom društvu, no uvijek na javnim mjestima i uvijek u društvu raznih drugih osoba. Iz toga je vidljivo da podnositelj nije održavao nikakve bliske kontakte s ta dva pojedinca. Po mišljenju Europskog suda, obrazloženje koje je dao podnositelj o navodu protiv njega, važnost predloženih svjedoka bila je relevantna za njegov predmet i bilo je vjerojatno da bi pridonijeli ciljevima njegove obrane. O razlozima koje su dali domaći sudovi za to što nisu dopustili izvođenje dokaza koje je predložio podnositelj, Europski sud bilježi da je svaka vlast obvezna opravdati svoje radnje dajući razloge za svoje odluke, iako domaći sud uživa određenu slobodu procjene kad odabire argumente u konkretnom predmetu i kad dopušta dokaze za potporu tvrdnji stranaka.⁸⁰⁹

U ovome predmetu DSV je opravdao svoje odbijanje za saslušanjem svih svjedoka predloženih po podnositelju time što je naveo da su okolnosti navedene u dokazima na koje se oslanjao podnositelj već bile utvrđene ili da nisu bile važne za predmet. Međutim, Europski sud bilježi da su i podnositelj i dva pojedinca o kojima se radi zaničevali da su imali bilo kakve bliske kontakte. Prema njegovom mišljenju razlozi na koje se pozvalo DSV kad je odbilo prihvatiti sve svjedoke predložene po podnositelju u svrhu potkrjepljenja njegove crte obrane, nisu dostatni. Nadalje, primjećuje da, iako nije njegov zadatak ispitati je li odbijanje suda da prihvati dokaze koje je predložio podnositelj bilo osnovano, Europski sud u svojoj ocjeni je li u postupku o kojemu se radi poštovano načelo ravnopravnosti stranaka, koje je značajka širega koncepta poštenoga suđenja⁸¹⁰ pridaje značajnu važnost vanjskom dojmu i povećanoj osjetljivosti javnosti za pošteno vršenje pravde.⁸¹¹ Europski sud bilježi da je DSV prihvatio sve dokazne prijedloge za saslušanje svjedoka koje je predložila Vlada, a niti jedan dokazni prijedlog koji je predložio podnositelj.

Uloga Europskog suda nije izražavati mišljenje o važnosti dokaza, ili, općenitije, o tome jesu li navodi protiv podnositelja bili osnovani. Međutim, na Europskom sudu je utvrditi je li postupak u cjelini, uključujući i način na koji su provedeni dokazi, bio pošten.⁸¹² U okolnostima ovoga predmeta smatra da je odbijanje nacionalnih vlasti da saslušaju bilo kojega svjedoka obrane dovelo, na način nespojiv s poštenim suđenjem prema članku 6., do ograničenja mogućnosti podnositelja da iznese svoje argumente.⁸¹³ Stoga je došlo do povrede članka 6., stavka 1. glede načela ravnopravnosti stranaka.

809 Suominen protiv Finske, presuda, 1. srpnja 2003., br. 37801/97.

810 Ekbatani protiv Švedske, presuda, 26. svibnja 1988., Serija A, br. 134.

811 Borgers protiv Belgije, presuda, 30. listopada 1991., Serija A, br. 214-B.

812 Asch protiv Austrije, presuda, 26. travnja 1991., br. 12398/86.

813 Vidal protiv Belgije, presuda, 22. travnja 1992., Serija A, br. 235-B.

Takve odluke Europskog suda kao i općenito njegova sudska praksa u odnosu na načelo jednakosti oružja odrazile su se i na odluke hrvatskoga Ustavnog suda. Tako je u predmetu U-III-2028/2002⁸¹⁴ utvrdio povredu navedenoga načela. Podnositelj je podnio Ustavnu tužbu protiv presude Županijskog suda kojom je odbijena žalba podnositelja i potvrđena presuda Općinskog suda. Rasprava je održana 16. travnja 2002., na koju nije pristupio punomoćnik podnositelja. Općinski sud je utvrdio na početku rasprave da "ročištu nije pristupio punomoćnik tuženika za kojega je dostava vraćena s obrazloženjem da je isti obaviješten o pismenu isto nije podigao", te je odlučeno da će se ročište za glavnu raspravu održati u odsustvu tuženika. Na tom je ročištu saslušan svjedok I. P. i tužitelj osobno te je punomoćnik tužitelja snizio tužbeni zahtjev za naknadu štete. Na taj je način dokazni postupak dovršen, objavljeno je da je glavna rasprava zaključena, te da će se odluka suda dostaviti naknadno. Podnositelj u žalbi navodi da je na navedeni način, nezakonitom dostavom, došlo do apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka propisane člankom 354., stavkom 2., točkom 7. ZPP-a. Županijski sud je odbio žalbu podnositelja. Ustavni sud je ovdje utvrdio da je pravo na pošteno suđenje u postupovnom smislu povrijeđeno jer podnositelju nije bila dana mogućnost iznositi činjenice i predlagati dokaze na raspravi održanoj 16. travnja 2002. Nadležni sud nije osigurao podnositelju pravo da se izjasni o njegovim navodima važnim za odlučivanje, jer je na tom ročištu glavna rasprava zaključena, te je na podlozi činjeničnoga stanja koje je utvrđeno pretežno iz navoda jedne strane - tužitelja, donesena presuda. Dakle, povrijeđeno je načelo jednakosti oružja koje na raspolaganju moraju imati obje parnične stranke.

Načelo jednakosti oružja samo je jedan izraz pojma poštenog suđenja koji uključuje i temeljno pravo stranke da je postupak kontradiktoran. Samo kontradiktoran postupak daje strankama mogućnost uvida te izražavanja svoga mišljenja o stavovima ili dokazima koje predlaže suprotna stranka. U ovom sudskom postupku tužitelj (povrijeđeni objavljenom informacijom) i nakladnik koji izdaje tiskovinu u kojoj je objavljena informacija koja vrijeđa ugled i čast tužitelja, moraju imati ista postupovna jamstva i uživati ista postupovna prava. Ukoliko ta prava nisu izjednačena, kao što je to utvrđeno u konkretnom predmetu, postupak koji se vodi radi ispravka informacije neposredno predstavlja povredu prava na pravično suđenje zajamčenog odredbom članka 29. stavka 1. Ustava.

O kontradiktornosti postupka Europski sud je odlučivao u predmetu *Juričić protiv Hrvatske*.⁸¹⁵ Europski sud ponavlja da načelo ravnopravnost stranaka, koje je jedno od elemenata šireg pojma poštenog suđenja, podrazumijeva da svaka stranka mora

814 USH, U-III-2028/2002 od 8. srpnja 2004., NN br. 109/04.

815 Vidi supra, str. 131., bilj. 600.

dobiti razumnu priliku izložiti svoje argumente pod uvjetima koji ju ne stavljaju u bitno nepovoljniji položaj vis-a-vis njenog protivnika.⁸¹⁶ U ovome je predmetu nesporno: a) da stručna mišljenja uglednih pravnika te mišljenja i informacije koje je Ustavni sud pribavio od raznih institucija nisu bili priopćeni niti podnositeljici niti S.B. prije odluke Suda od 30. travnja 2009. i b) da su svi podnesci S.B. u postupku pred Ustavnim sudom (ustavna tužba od 4. veljače 2009. i njeni dodaci od 18. veljače i 3. ožujka 2009.) prosljeđeni podnositeljici i da joj je dana prilika da odgovori na njih, koju je ona i iskoristila. Prema tome, Europski sud nalazi da u ovome predmetu nije povrijeđeno načelo jednakosti oružja.⁸¹⁷ Europski sud ponavlja da pojam poštenog suđenja podrazumijeva i pravo na kontradiktorni postupak. To pravo znači da stranke u kaznenom ili građanskom postupku moraju u načelu imati priliku ne samo da obznane bilo koji dokaz koji je potreban da bi uspjele sa svojim zahtjevima, nego i priliku da saznaju za sve dokaze i očitovanja predložena odnosno podnesena radi utjecaja na odluku suda te priliku da daju primjedbe na njih. Ovo se stajalište ne mijenja kad su ta očitovanja neutralna glede pitanja o kojemu treba odlučiti sud, ili, po mišljenju dotičnoga suda, ne iznose nikakvu činjenicu ili tvrdnju koja se već nije pojavila u pobijanoj odluci. Stoga, iako Europski sud nije našao povredu načela jednakosti stranaka u postupku on ipak treba ispitati je li istim skupom činjenica povrijeđeno pravo podnositeljice na kontradiktorni postupak. Primjećuje da je glavno pravno pitanje u ovome predmetu opseg preispitivanja ustavnosti odluka o imenovanju državnih dužnosnika, posebno odluke Sabora od 9. svibnja 2008. o izboru tri suca Ustavnog suda. Glavno činjenično pitanje u ovome predmetu je bilo je li S.B. stekla traženo profesionalno iskustvo da bude kandidat za dužnost suca Ustavnog suda te da bude izabrana na tu dužnost. Za Europski sud je očigledno da je Ustavni sud zatražio mišljenja uglednih pravnika i raznih institucija kako bi donio informiranu odluku o glavnom pravnom pitanju koje je trebao riješiti, a informacije koje je tražio od Hrvatske odvjetničke komore, Zagrebačke banke d.d. i Danskog Crvenog križa bile su zatražene kako bi se utvrdile bitne činjenice, i to u pogledu profesionalnog iskustva S.B. Dakle, ne može se nego zaključiti da su ova mišljenja i informacije očigledno imala za cilj utjecati na odluku suda. U takvim okolnostima od Ustavnog suda se moglo očekivati da se strogo pridržava načela kontradiktornosti postupka, jer je bilo od presudne važnosti dati podnositeljici priliku da na njih iznese primjedbe. Međutim, ti su dokumenti poslani podnositeljici tek nakon što je Ustavni sud donio svoju odluku 30. travnja 2009., ne ostavivši joj priliku za iznošenje primjedbi. Europski sud ponavlja da je samo na strankama u postupku da kažu traži

816 *Dombo Beheer B.V. protiv Nizozemske*, presuda, 27. listopada 1993., Serija A br. 274 i *Ankerl protiv Švicarske*, presuda, 23. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996 V.

817 *Nideröst-Huber protiv Švicarske*, presuda, 18. veljače 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997.

li neki dokument njihov komentar. Ono što je ovdje posebno dovedeno u pitanje je povjerenje stranaka u postupak provođenja pravde, na znanju da imaju priliku izraziti svoje poglede o svakom dokumentu u spis. Tako mogu legitimno očekivati da ih se konzultira o tome traži li neki određeni dokument njihove primjedbe. Slijedi da je u ovome predmetu na podnositeljici bilo da ocijeni traže li mišljenja i informacije koje je pribavio Ustavni sud njene primjedbe. Na sudu je stoga bila dužnost davanja prilike podnositeljici da komentira ta mišljenja i informacije prije odluke od 30. travnja 2009. S obzirom na zahtjeve načela kontradiktornosti postupka zajamčene člankom 6., i na ulogu dojma kod utvrđivanja jesu li ispunjeni ti zahtjevi Europski sud nalazi da se u ovome predmetu podnositeljicu trebalo obavijestiti o mišljenjima i informacijama dobivenim u postupku pred Ustavnim sudom, te joj je trebala biti dana prilika da ih komentira. S obzirom na to da je podnositeljica bila obaviještena o tim mišljenjima i informacijama pribavljenim u postupku pred Ustavnim sudom tek nakon što je postupak pred tim sudom završio, naprijed navedena razmatranja su dovoljna da omoguće zaključiti da u postupku o kojemu je riječ nije bilo poštovano pravo podnositeljice zahtjeva na kontradiktorna raspravu. Stoga je u ovome predmetu došlo do povrede članka 6., stavka 1. zbog nedostatka kontradiktornosti rasprave.

5.6. Ostali vidovi prava na pošteno suđenje

Europski sud može utvrditi povredu prava na pošteno suđenje ako se podnositelji pozivaju na činjenicu da je nacionalni sud pogrešno utvrdio činjenično stanje ili pogrešno primijenio materijalno pravo. Međutim, Europski sud tu ne postupuje kao žalbeni sud već ispituje je li time došlo do povreda članka 6. Također, ako se podnositelji pozivaju na nepravedan ishod postupka ili im je uskraćena mogućnost iznošenja dokaza ili ispitivanja svjedoka, te ako je došlo do povrede pravne sigurnosti, sve su to razlozi zbog kojih Europski sud može utvrditi povredu prava na pošteno suđenje.

U nastavku će se opisati ti predmeti.

U predmetu *Nicolac protiv Hrvatske*⁸¹⁸ podnositelj je podnio Općinskom sudu građansku tužbu protiv svog bivšeg poslodavca, kojom je osporavao svoj otkaz i tražio isplatu zaostalih plaća. Općinski je sud djelomično usvojio podnositeljev tužbeni zahtjev u lipnju 1993. Međutim, tu je presudu žalbeni sud ukinuo i predmet vratio na ponovno odlučivanje Općinskom sudu koji se pak odlukom od 6. veljače 1996. proglasio nenadležnim. Tu je odluku potvrdio Županijski sud u srpnju 1996. Povodom revizije koju je podnositelj tražio u rujnu 1996. Vrhovni sud je ustupio

818 *Nicolac protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200811120000003>.

predmet Upravnom sudu Republike Hrvatske 13. listopada 1999. Upravni sud je odbacio tužbu podnositelja 31. siječnja 2002. Naknadnu ustavnu tužbu koju je podnositelj zahtjeva podnio u 2002. Ustavni sud odbacio je 12. listopada 2005.

Podnositelj je prigovorio da je postupak bio nepošten, tvrdeći da su domaći sudovi pogrešno utvrdili činjenično stanje i pogrešno primijenili zakonske odredbe. U mjeri u kojoj se za prigovor podnositelja može podrazumijevati da se tiče ocjene dokaza i ishoda postupka pred domaćim sudovima, Europski sud ponavlja da je, prema članku 19. Europske konvencije, njegova dužnost osigurati poštovanje obveza što su ih preuzele ugovorne stranke Europske konvencije. Naime, njegova zadaća nije baviti se činjeničnim ili pravnim pogreškama koje je navodno počinio nacionalni sud osim i u mjeri u kojoj su time eventualno povrijeđena prava i slobode zaštićene Europskom konvencijom. Osim toga, iako članak 6. jamči pravo na pošteno suđenje, on ne utvrđuje nikakva pravila o dopuštenosti dokaza niti o načinu na koji bi se oni trebali ocjenjivati, pa su to, dakle, pitanja koja prvenstveno treba urediti nacionalno pravo i nacionalni sudovi.⁸¹⁹

Europski sud nalazi da ništa ne ukazuje na to da su nacionalni sudovi ocijenili činjenice i dokaze iznesene u predmetu podnositelja na način koji bi bio u suprotnosti s člankom 6. Podnositelj je mogao u potpunosti iznijeti činjenice svog predmeta i osporiti dokaze. Izvedeni su svi bitni dokazi, a sudske odluke na zadovoljavajući su način obrazložene. U tim okolnostima, Europski sud smatra da u predmetu nije došlo do povrede jamstava poštenog suđenja na koje se poziva podnositelj.

U predmetu *Plazonić protiv Hrvatske*⁸²⁰ vodila su se četiri skupa postupaka.

Prvi skup postupaka započeo je 8. listopada 1996. kada je podnositelj podnio građansku tužbu Općinskom sudu protiv određenog obrtnika B.P. radi isplate. Sud je održao deset ročišta u razdoblju od 12. studenog 1997. do 7. svibnja 2001. Ročišta zakazana za 15. srpnja 1998. i 16. studenog 1999. odgođena su na zahtjev podnositelja. Ona zakazana za 14. prosinca 1999. i 14. ožujka 2001. također su odgođena. Ročište zakazano za 31. listopada 2000. je odgođeno jer su stranke pokušale zaključiti sudsku nagodbu. Općinski sud je donio presudu djelomično usvojivši zahtjev podnositelja na ročištu održanom 7. svibnja 2001. Tuženik je uložio žalbu u prosincu 2001., a njegova žalba, zajedno sa spisom predmeta prosljeđena je Županijskom sudu u veljači 2002. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovni postupak u listopadu 2003. U ponovljenom postupku Općinski sud je u

819 Vidi Schenk protiv Austrije, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 140 i Garcia Ruiz protiv Španjolske, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I.

820 Plazonić protiv Hrvatske, presuda, 6. ožujka 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20081112 0000002>.

ožujku 2005. sud je donio novu presudu prihvativši djelomično zahtjev podnositelja. Županijski sud odbio je žalbu podnositelja zahtjeva i potvrdio prvostupanjsku presudu 16. siječnja 2006. Podnositelj je zatražio od Općinskog suda ovrhu naprijed navedene presude zapljenom sredstava s bankovnih računa dužnika 24. ožujka 2006. Sud je izdao rješenje o ovrši privremeno zaplijenivši sredstva na svim bankovnim računima dužnika. Nakon što je dobio mjerodavne informacije od banaka sud je pozvao podnositelja da točno navede, u roku od osam dana, s kojega štednog računa treba zaplijeniti sredstva. Budući da podnositelj to nije učinio u zadanom roku, u srpnju 2006. donio je odluku kojom je prekinuo ovršni postupak.

U međuvremenu podnositelj je pokrenuo novi ovršni postupak pred istim sudom tražeći ovrhu iste presude. Međutim, u tom je postupku tražio namirenje svojega zahtjeva, podredno, zapljenom sredstava s bankovnog računa dužnika ili zapljenom i prodajom njegove pokretne imovine. Sud je donio rješenje o ovrši 9. lipnja 2006. Intervenciju sudskog ovršitelja za 17. siječnja 2007. sud je zakazao 27. studenog 2006. Dan prije intervencije podnositelj zahtjeva zatražio je odgodu ovrhe. Zahtjev je usvojen i ovrha je odgođena do 8. svibnja 2007. Nakon toga sud je nastavio postupak te je 15. lipnja 2007. dostavio rješenje o ovrši banci dužnika radi zapljene sredstava i njihovog prebacivanja na račun podnositelja zahtjeva. Nakon zahtjeva podnositelja od 19. srpnja 2007. da se nastavi sa zapljenom pokretne imovine dužnika, sud je zakazao intervenciju sudskoga ovršitelja za 19. studeni 2007. Sudski ovršitelj je obavio očevid na licu mjesta kako je bilo zakazano, no nije pronašao nikakve pokretne podobne za zapljenu. U trenutku pokretanja postupka pred Europskim sudom ovaj je postupak još uvijek bio u tijeku.

Drugi skup postupaka započeo je kada je podnositelj podnio građansku tužbu protiv svoga bivšeg poslodavca, poduzeća P., Općinskom sudu, tražeći isplatu zaostataka plaće 30. prosinca 1996. Nakon izmjene zakonodavstva koje uređuje mjesnu nadležnost u listopadu 1997., predmet je prebačen nadležnom Općinskom sudu 14. svibnja 1998. Taj je sud održao četiri ročišta 1999. s time da su dva ročišta odgođena zato što podnositelj nije primio poziv, a jedno ročište otkazano je i na sam njegov zahtjev. Četvrto ročište odgođeno je zbog toga što nije pristupio pozvani svjedok. Budući da podnositelj nije pristupio na dva uzastopna ročišta sud je donio odluku utvrdivši da se tužba smatra povučenom. Podnositelj je tada podnio prijedlog za povrat u prijašnje stanje, koji je sud dopustio 20. lipnja 2000. Nakon toga Općinski sud donio je presudu kojom je djelomično presudio u korist podnositelja. Po žalbi, Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku odluku i vratio predmet na ponovljeni postupak. U ponovljenom postupku Općinski sud ponovno je donio presudu, presudivši djelomično u korist podnositelja zahtjeva. Kako nije bilo žalbi, presuda je postala pravomoćna i ovršna kratko nakon toga. Podnositelj je zatražio ovrhu u

siječnju 2003. Ovrha je dovršena zapljenom sredstava s bankovnog računa poduzeća dužnika 4. ožujka 2003.

Treći skup postupaka započeo je 21. svibnja 1997. kada je podnositelj podnio građansku tužbu protiv poduzeća L. Općinskom sudu radi isplate. Budući da taj Općinski sud nije bio mjesno nadležan, predmet je 8. listopada 1997. proslijeđen nadležnom Općinskom sudu. Prvo ročište održano je 18. lipnja 1998. Budući da niti jedna stranka nije pristupila na ročište zakazao za 12. srpnja 1999., sud je odredio mirovanje postupka, za razdoblje od tri mjeseca. Podnositelj je zatražio od suda nastavak postupka 26. listopada 1999. Sud je održao sedam ročišta od 19. travnja 2001. do 13. studenog 2002. Presudu u korist podnositelja donio je 23. siječnja 2003. Županijski je sud odbio žalbu podnositelja i potvrdio prvostupanjsku presudu u listopadu 2004.

Podnositelj je zatražio od Općinskog suda ovrhu naprijed navedene presude 25. svibnja 2005. Sud je izdao rješenje o ovrsi pljenidbom sredstava sa bankovnog računa poduzeća dužnika. Rješenje je dostavljeno banci poduzeća dužnika, a podnositelj je zatražio od suda nastavak ovrhe zapljenom i prodajom pokretne imovine poduzeća dužnika, radi namirenja svoga potraživanja 28. ožujka 2006. Sud je prihvatio zahtjev podnositelja i izdao novo rješenje o ovrsi. Nakon toga sudski ovršitelj obavio je očevid na licu mjesta na adresi koju je dostavio podnositelj da bi utvrdio kako poduzeće dužnik više ne posluje na toj adresi. Stoga je sud pozvao podnositelja da dostavi drugu adresu u roku od tri mjeseca, a u protivnom da će prekinuti ovršni postupak.

Podnositelj je zatražio od suda da pozove direktora poduzeća dužnika, radi sastavljanja prokarnog popisa imovine 15. siječnja 2007. Usvojio je zahtjev i zakazao ročište za 25. travnja 2007., na koje pozvani direktor nije pristupio. Nakon što direktor nije pristupio ni na sljedeće ročište sud je zatražio od policijskih vlasti provjeru njegove adrese. U trenutku pokretanja postupka pred Europskim sudom ovaj je postupak još uvijek bio u tijeku.

Četvrti skup postupaka započeo je kada su nadležne porezne vlasti donijele odluku, kojom su naložile podnositelju plaćanje poreza u iznosu od 19.427 hrvatskih kuna 3. lipnja 1996. Ministarstvo financija potvrdilo je prvostupanjsku odluku u ožujku 1997. Podnositelj je nakon toga podnio upravnu tužbu. Upravni sud ukinuo je odluku od 27. ožujka 1997. i vratio predmet na ponovljeni postupak. U ponovljenom postupku nadležne porezne vlasti donijele su novu odluku kojom su naložile podnositelju isplatu manjeg iznosa poreza. Podnositelj je tvrdio da je platio zatraženi iznos, no da su mu porezne vlasti usprkos tome nastavile slati upozoravajuća pisma i odbile deblokirati njegov bankovni račun.

Podnositelj je u međuvremenu, podnio ustavnu tužbu na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu 4. prosinca 2002., prigovarajući zbog duljine prvog i drugog skupa naprijed navedenih postupaka. On je podnio drugu ustavnu tužbu u svibnju 2004., prigovarajući duljini trećeg skupa postupaka. Ustavni sud odbio je prvu ustavnu tužbu podnositelja u odnosu na prvi skup postupaka s obzirom na ponašanje podnositelja i presudio je da prvi postupak nije premašio razumni rok. Međutim, u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu Ustavni sud je još uvijek ispitivao prvu ustavnu tužbu podnositelja u odnosu na drugi skup postupaka. Ustavni sud je odbio i drugu ustavnu tužbu podnositelja 7. travnja 2005. Uzimajući u obzir ponašanje podnositelja presudio je da duljina postupka kojoj se prigovara nije bila prekomjerna.

Podnositelj je prigovorio na temelju članka 6., stavka 1. zbog nepoštenosti drugog skupa postupka i, osobito, zbog toga što domaći sud nije saslušao određene svjedoke. Također je prigovorio na temelju istoga članka zbog ishoda četvrtoga skupa postupaka. Glede drugog skupa postupaka, Europski sud primjećuje da podnositelj nije uložio žalbu protiv presude Općinskog suda od 24. siječnja 2003. Kod četvrtog skupa postupaka Europski sud podsjeća da su sporovi radi razrezivanja poreza izvan dosega članka 6., stavka 1., budući da ne uključuju odlučivanje o građanskim pravima i obvezama u smislu toga članka, koji stoga nije primjenjiv na takve predmete.⁸²¹ Slijedi da je ovaj dio zahtjeva nedopušten na temelju članka 35., stavka 1. zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava, te da je nespojiv *ratione materiae* s njegovim odredbama u smislu članka 35., stavka 3. Stoga ove prigovore treba odbiti na temelju članka 35., stavka 4.

O pravu na pošteno suđenje Europski sud je odlučivao i u presudi *Bačić Ismeta protiv Hrvatske*.⁸²² Podnositeljica je prigovorila da stečajna upraviteljica nije ispunila svoju zakonsku obvezu koja proizlazi iz mjerodavnih odredaba Stečajnoga zakona, tj. da se nije umiješala u građanski postupak što ga je sama podnositeljica pokrenula protiv svoga bivšega poslodavca. Također, Općinski sud koji je taj građanski postupak vodio nije prekinuo postupak i nije ju uputio da podnese zahtjev u stečajnom postupku nakon što je taj postupak otvoren nad njezinim bivšim poslodavcem. Time su podnositeljicu držali u uvjerenju da njezin bivši poslodavac još posluje, ne nagovijestivši mogućnost da je u međuvremenu otvoren stečajni postupak. Također, stečajna upraviteljica imala je obvezu uvrstiti podnositeljčin zahtjev u popis tražbina svih zaposlenika i ranijih zaposlenika stečajnoga dužnika u stečajnom postupku, te

821 Ferrazzini protiv Italije, presuda, 12. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VII.

822 Ismeta Bačić protiv Hrvatske, 19. lipnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200901210000002>.

ga i predočiti podnositeljici na potpis, čime bi se osiguralo da se njezina tražbina u postupku ispita. Vlada je ustvrdila da stečajna upraviteljica nije znala za tražbinu podnositeljice. Osim toga, svi vjerovnici obaviješteni su o otvaranju stečajnog postupka objavom u Narodnim novinama. Međutim, podnositeljica je prijavila svoju tražbinu u stečajnom postupku nakon protoka svih rokova, pa su domaći sudovi njezinu prijavu tražbine morali odbaciti kao nepravodobnu.

Europski sud ponavlja da je u članku 6., stavku 1. ugrađeno “pravo na sud”, a jedan vid toga prava je pravo na pristup, tj. pravo pokretanja postupka pred sudom u građanskim stvarima.⁸²³ Međutim, to pravo nije apsolutno, ono može podlijevati ograničenjima koja se podrazumijevaju, osobito kad je riječ o uvjetima dopuštenosti zahtjeva, budući da po samoj svojoj naravi zahtijeva uređenje od strane države koja uživa određenu slobodu procjene u tom pogledu. Ako je pojedincu ograničen pristup, bilo pravno ili stvarno, Europski sud će ispitati je li nametnuto ograničenje narušilo samu bit prava, a osobito je li težilo legitimnom cilju i je li postojao razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se nastojao ostvariti.⁸²⁴

Kad je pak riječ o ovome predmetu, Europski je sud na početku zaključio da je podnositeljici bilo omogućeno podnijeti građansku tužbu. Međutim, podnositeljčin zahtjev da joj se u stečajnom postupku prizna tražbina prema bivšem poslodavcu odbačen je zbog nepravodobnosti. Što se tiče uloge stečajne upraviteljice u postupku, Europski sud primjećuje da je stečajnu upraviteljicu imenovao Trgovački sud koji joj je povjerio dužnost da pravilno rješava sva pitanja koja se odnose na imovinu stečajnoga dužnika, uključujući i tražbine svih potencijalnih vjerovnika prema toj imovini. To znači da je u tom svojstvu ona nastupala kao zastupnica javne vlasti. Europski sud je tako utvrdio da je stečajni upravitelj, na temelju Stečajnoga zakona, obvezan preuzeti sve građanske postupke u ime i za račun dužnika, dok Zakon o parničnom postupku nalaže da se svi takvi postupci prekinu *ex lege* jer se svi građanski zahtjevi protiv dužnika nad kojim je pokrenut stečajni postupak trebaju ispitati isključivo u tom postupku.

U ovome je predmetu, u vrijeme kad je otvoren stečajni postupak o kojemu je riječ, građanski postupak po podnositeljčinoj tužbi protiv stečajnog dužnika bio u žalbenoj fazi. Međutim, stečajna upraviteljica nije se umiješala u taj postupak, unatoč tomu što je bila dužna to učiniti i iako je trebala znati za taj postupak. U svakom

823 Vidi, Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18. i Dubinskaya protiv Rusije, presuda, 13. srpnja 2006.

824 Vidi npr., Levages Prestations Services protiv Francuske, presuda, 23. listopada 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-V, Yagtzilar i ostali protiv Grčke, presuda, 6. prosinca 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-XII te Truhli protiv Hrvatske, presuda, 28. lipnja 2001., br. 45424/99.

slučaju, Europski sud smatra da se država mora pobrinuti da se stečajna upraviteljica upozna sa svim stvarima koje se tiču stečajnog dužnika, a relevantne su za pravilno vođenje stečajnoga postupka, s time da tužbe podignute protiv dužnika nedvojbeno predstavljaju jednu od takvih stvari. Nadalje, primjećuje da iako su prema Stečajnom zakonu svi vjerovnici dužni stečajnome upravitelju prijaviti svoje tražbine prema stečajnom dužniku, on nameće stečajnome upravitelju obvezu sastavljanja popisa tražbina svih zaposlenika i ranijih zaposlenika stečajnoga dužnika, te da taj popis predoči dotičnim zaposlenicima na potpis. Međutim, prema mišljenju Europskog suda, ako prema domaćem pravu postoji takva situacija podijeljene odgovornosti, kao što se čini da je riječ u ovome predmetu, nametanje obveze prijave tražbine u stečajnom postupku isključivo podnositeljici, u situaciji kad je ona već pokrenula građanski postupak protiv stečajnog dužnika, predstavljalo bi nerazmjernan teret. U vezi s time, Europski sud naglašava da je stečajna upraviteljica trebala znati za građanski postupak financijske naravi što ga je podnositeljica prethodno pokrenula protiv stečajnoga dužnika.

Europski sud je svjestan toga da mogu postojati različiti stavovi o posljedicama propusta stečajne upraviteljice koji su bili predmet razmatranja u prethodnome tekstu. S druge je strane svjestan i toga da je podnositeljica mogla i da je bila obvezna prijaviti svoju tražbinu u stečajnom postupku bez obzira na propust stečajne upraviteljice. Međutim, u odlukama domaćih sudova nije se uzelo u obzir pitanje podijeljene odgovornosti, kao ni dužnosti stečajne upraviteljice, već su se sudovi ograničili na tvrdnju da podnositeljica nije poštivala propisani rok. U tim okolnostima Europski sud smatra da podnositeljici nije pruženo puno pravo poštenog suđenja prema standardima koje nalaže članak 6., stavak 1. pa je stoga došlo do povrede toga članka.

U predmetu *Lesnina d.d. protiv Hrvatske*⁸²⁵ osam osoba podnijelo je građansku tužbu u lipnju 1992. Općinskom sudu protiv društva podnositelja pobijajući odluku o otkazu ugovora o radu. Tužitelji su također tražili izdavanje privremene mjere. Općinski sud usvojio je tužbeni zahtjev presudom od 21. prosinca 1992., ali je tu presudu Okružni sud ukinuo 6. listopada 1993., te je predmet bio vraćen na ponovljeni postupak Općinskom sudu. U ponovljenom postupku Općinski sud ponovno je usvojio tužbeni zahtjev i izdao je traženu privremenu mjeru. Županijski sud djelomično je preinačio presudu i ona je postala pravomoćna. Nadalje, odluka o privremenoj mjeri bila je ukinuta i u tom je dijelu predmet bio vraćen Općinskom sudu radi donošenja nove odluke. I društvo podnositelj i tužitelji podnijeli su reviziju protiv drugostupanjske presude kojom je odlučeno o osnovanosti zahtjeva. U skladu

825 *Lesnina d.d. protiv Hrvatske*, presuda, 25. listopada 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20071219000003>.

s primjenjivim postupovnim pravilima revizija se podnosi Općinskom sudu koji je vodio postupak u prvom stupnju, te se nakon toga prosljeđuje, sa spisom predmeta, na odluku o osnovanosti Vrhovnom sudu. Nakon što je primio revizije, Općinski sud je prvo prosljeđio spis predmeta Vrhovnome sudu. Međutim, spis je bio vraćen Općinskom sudu uz uputu da prvo odluči o zahtjevu tužitelja o privremenoj mjeri. Općinski sud je donio odluku kojom je utvrdio da je taj zahtjev povučen 20. siječnja 1998. Spis predmeta tada je ponovno prosljeđen Vrhovnome sudu. Vrhovni sud odbio je obje revizije 22. studenog 2000. Društvo podnositelj tada je podnijelo ustavnu tužbu navodeći da su niži sudovi pogrešno primijenili mjerodavno pravo, da je bilo povrijeđeno njegovo pravo vlasništva i pravo na slobodno poduzetništvo. Ustavni sud odbio je ustavnu tužbu 29. rujna 2004.

Podnositelj je uložio dva odvojena prigovora na temelju članka 6., stavka 1. Prvo je prigovorio da je duljina postupka bila nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Drugo, prigovorio je poštenosti postupka navodeći da su domaći sudovi pogrešno utvrdili mjerodavne činjenice i pogriješili u primjeni pravnih odredbi. U mjeri u kojoj se prigovor društva podnositelja može shvatiti kao da se odnosi na ocjenu dokaza i rezultat postupka pred domaćim sudovima, Europski sud ponavlja da je, prema članku 19. Europske konvencije, njegova dužnost osigurati poštovanje obveza koje su preuzele ugovorne stranke Europske konvencije. Posebice, njegova funkcija nije baviti se činjeničnim ili pravnim pogreškama koje je navodno počinio nacionalni sud, osim ako su i u mjeri u kojoj su povrijedile prava i slobode zaštićene Europskom konvencijom. Štoviše, dok članak 6. jamči pravo na pošteno suđenje, on ne iznosi pravila o dopuštenosti dokaza ili načinu na koji ih treba ocjenjivati, što su dakle prvenstveno stvari koje treba urediti nacionalno pravo i nacionalni sudovi.⁸²⁶

Europski sud smatra da nema ničega što bi naznačilo da bi ocjena nacionalnih sudova činjenica i dokaza iznesenih u predmetu društva podnositelja bila suprotna članku 6. Društvo podnositelj u potpunosti je moglo iznijeti svoj predmet i pobijati dokaze, svi su bitni dokazi provedeni, a i održana je javna rasprava pred prvim stupnjem i odluke sudova su zadovoljavajuće obrazložene. Također, primjećuje da je društvo podnositelj moglo podnijeti žalbu protiv prvostupanjske presude, reviziju kao i ustavnu tužbu. U takvim okolnostima Europski sud nalazi da se u predmetu ne otkrivaju pojave povrede odredbi na koje se poziva društvo podnositelj.

U predmetu *Pitra protiv Hrvatske*⁸²⁷ podnositeljica je dobila otkaz sa svog posla

⁸²⁶ Schenk protiv Austrije, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 140 i Garcia Ruiz protiv Španjolske, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I.

⁸²⁷ Pitra protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20051202 0000013>.

na Poljoprivrednom fakultetu (dalje: Fakultet) 15. siječnja 1997. Odluka je imala retroaktivni učinak s 27. studenim 1995. Podnositeljica je pokrenula građanski postupak pobijajući zakonitost odluke Fakulteta u siječnju 1997. Tvrđila je da nikad nije vraćena na posao, kako je to bilo naređeno pravomoćnom odlukom u postupku koji je bila prethodno pokrenula protiv Fakulteta, te da stoga nije mogla biti otpuštena. Općinski sud presudio je u korist podnositeljice, naloživši Fakultetu da je vrati na posao. Po žalbi Fakulteta, Županijski sud potvrdio je 28. listopada 1999. prvostupanjsku presudu. Fakultet je nakon toga podnio reviziju. Vrhovni sud preinačio je prvostupanjsku i drugostupanjsku odluku i odbio zahtjev podnositeljice. Vrhovni sud je utvrdio da Fakultet nije imao nikakvu obvezu vratiti podnositeljicu na posao te da je stoga njegova odluka bila u skladu sa primjenjivim pravom.

Podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu Ustavnom sudu u kolovozu 2000., tvrdeći da je presuda Vrhovnog suda povrijedila njezino ustavno pravo na rad, vladavinu prava te obvezu sudova da sude na temelju zakona i Ustava. Ustavni sud je odbio njenu ustavnu tužbu 24. ožujka 2004. ne našavši nikakve povrede navedenih ustavnih prava.

Podnositeljica je prigovorila i da je presuda Vrhovnoga suda bila pogrešna. Pozvala se na članak 6. S tim u svezi, Europski sud podsjeća da je prema članku 19. njegova dužnost osigurati poštovanje obveza koje su preuzele države ugovornice u Europskoj konvenciji. Posebice, njegova uloga nije baviti se činjeničnim ili pravnim pogreškama koje je navodno počinio nacionalni sud, osim ako bi mogle povrijediti prava i slobode zaštićene Europskom konvencijom.⁸²⁸ Istina je da se u ovome predmetu podnositeljica pozvala na članak 6. Međutim, Europski sud primjećuje da je podnositeljica imala na raspolaganju kontradiktorni postupak i da je mogla podnositi argumente koje je smatrala bitnima za svoj predmet u raznim fazama toga postupka. Štoviše, Europski sud nalazi da ništa u spisu predmeta ne ukazuje da bi odluke nacionalnih sudova bile arbitrarne ili da je postupak na neki drugi način bio nekorektan. Slijedi da je ovaj prigovor očito neosnovan i treba biti odbijen na temelju članka 35., stavka 3. i stavka 4. Europske konvencije.

U predmetu *Siničić protiv Hrvatske*⁸²⁹ Policijska postaja Sisak privremeno je oduzela kamion podnositelja zbog sumnje da je počinio tešku krađu 23. kolovoza 1995. Kaznena prijava protiv podnositelja kasnije je odbačena te je policija u veljači 1996. pozvala podnositelja da preuzme vozilo. Isto su tako naveli da vozilo nije bilo u ispravnom stanju. Podnositelj je zbog toga odbio preuzeti vozilo.

⁸²⁸ Schenk protiv Švicarske, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 188.

⁸²⁹ Siničić protiv Hrvatske, presuda, 8. siječnja 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20090617 0000002>.

Podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom protiv Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (dalje: Ministarstvo) tražeći povrat vozila i naknadu štete 13. lipnja 1996. Općinski sud je naložio državi da u roku od petnaest dana od pravomoćnosti presude vrati vozilo podnositelju u ispravnome stanju 2. listopada 1997. Utvrdio je da je u trenutku privremenoga oduzimanja vozilo podnositelja bilo u ispravnome stanju. Općinski sud je također odbio njegov zahtjev za naknadu štete. Ovu je presudu potvrdio Županijski sud i ona je tako postala pravomoćna u travnju 2000. Vrhovni je sud odbio revizije koje su uložile obje stranke 23. ožujka 2004. Ustavni je sud odbio naknadnu ustavnu tužbu podnositelja 19. siječnja 2005.

Podnositelj je podnio Općinskom sudu prijedlog za ovrhu pravomoćne presude 14. lipnja 2000. Općinski je sud donio rješenje o ovrsi kojim je naložio predaju vozila podnositelju u ispravnom stanju. Podnositelj je povukao svoj prvotni zahtjev 20. prosinca 2000. i umjesto toga zatražio od Općinskog suda da naloži Ministarstvu plaćanje sudskih penala zbog toga što nije postupilo po rješenju o ovrsi. Ministarstvo je priznalo da nije postupilo po prvotnom rješenju o ovrsi. S obzirom na novi zahtjev podnositelja, postupak po rješenju o ovrsi od 9. listopada 2000. je obustavljen, a nastavljen je postupak po prijedlogu podnositelja za plaćanje sudskih penala.

Općinski sud je naložio Ministarstvu da u roku od 2 dana vrati vozilo podnositelju u veljači 2001. Ako to ne učini dužno je isplatiti podnositelju 1.500,00 kn za svaki dan zakašnjenja od tada na dalje. Ministarstvo je uložilo žalbu, te je drugostupanjski sud ukinuo prvostupanjsko rješenje utvrdivši da je Općinski sud u ovoj stvari mjesno nenadležan. Predmet je prebačen nadležnom Općinskom sudu koji je 20. svibnja 2002. naložio Ministarstvu vraćanje vozila u roku od dva dana, a ako to ne učini, isplatu sudskih penala u iznosu od 1.500,00 kn po danu zakašnjenja. Međutim, drugostupanjski sud je ukinuo to rješenje i naložio prvostupanjskom sudu ispitati jesu li stranke voljne zaključiti nagodbu. Ministarstvo je ponudilo nagodbu, koju je podnositelj odbio.

Općinski sud naložio je Ministarstvu da u roku od 8 dana postupi po presudi od 4. travnja 2000. u prosincu 2003., a ako to ne učini, isplatu iznosa od 1.500,00 kn po danu zakašnjenja. Ovo je rješenje potvrdio Županijski sud. Stranke su se sastale u nazočnosti sudskoga vještaka koji je utvrdio da je vozilo popravljeno i da mu se vrijednost povećala. Stranke su se ponovno sastale u nazočnosti sudskoga vještaka 25. siječnja 2005., ali je podnositelj odbio primiti vozilo, prigovorivši da nije dobro popravljeno. Tražio je isplatu 10.000,00 kn i 600 EUR kako bi popravio vozilo, te daljnjih 8.000,00 kn za njegovu registraciju. Očevidom Općinskog suda utvrđeno je da vozilo ima određene nedostatke, u nazočnosti stranaka i sudskoga vještaka u

svibnju 2006. Podnositelj je ponudio nagodbu, prema kojoj bi vozilo bilo dovezeno na njegovu adresu te isplaćen iznos od 15.000,00 kn za troškove daljnjeg popravka i registracije vozila.

Općinski sud održao je ročište 14. srpnja 2006. kako bi pomogao strankama da postignu nagodbu. Međutim, podnositelj je odbio nagodbu jer je Ministarstvo odbilo isplatiti sudske penale koje je naložio Općinski sud u prosincu 2003. Očevidom Općinskog suda utvrđeno je u nazočnosti stranaka i sudskoga vještaka da vozilo i dalje ima neke nedostatke. Oni su odmah uklonjeni, ali ga je podnositelj ipak odbio preuzeti. Općinski sud naložio je da Ministarstvo položi vozilo u zatvorenu garažu, na trošak podnositelja, uz zakupninu od 60,00 kn na dan. Podnositelj se žalio protiv te odluke, tvrdeći da vozilo nije pravilno popravljeno. Županijski sud odbio je žalbu podnositelja utvrdivši da je vozilo u ispravnome stanju i da može proći tehnički pregled potreban za registraciju. Tako je vozilo ostalo u posjedu Ministarstva, budući da ga je podnositelj zahtjeva odbio preuzeti.

Podnositelj je također zatražio plaćanje sudskih penala 22. studenog 2004. koje je naloženo odlukom Općinskoga suda u ukupnom iznosu od 454.500,00 kn, zajedno s troškovima u iznosu od 7.808,00 kn. Rješenje o ovrsi navedenog iznosa doneseno je 3. siječnja 2005. Općinski sud naložio je Ministarstvu da podnositelju isplati iznos od 625.500,00 kn za sudske penale u razdoblju od 23. veljače do 3. svibnja 2006., kao i iznos od 7.966,60 kn za troškove postupka. Isti je sud u svojoj odluci naložio Ministarstvu da plati podnositelju zahtjeva iznos od 201.000,00 kn za sudske penale za razdoblje od 3. svibnja do 13. rujna 2006., zajedno s 3.050,00 kn troškova. Međutim, Županijski sud ukinuo je ove odluke i odbio prijedlog podnositelja za ovrhu sudskih penala 26. veljače 2007., zbog toga što je Ministarstvo 19. studenog 2004. ispunilo svoju obvezu vraćanja vozila u ispravnome stanju, kada je sudski vještak utvrdio da je vozilo popravljeno.

Podnositelj je neutvrđenoga datuma podnio ustavnu tužbu protiv odluke Županijskoga suda tvrdeći da mu treba platiti dodatne sudske penale. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu ovaj je postupak još bio u tijeku.

Podnositelj je u ovom predmetu podnio prigovor zbog navodne nepoštenosti postupka. Europski sud je ustanovio da u mjeri u kojoj se prigovor podnositelja može shvatiti kao prigovor protiv ocjene dokaza i rezultata postupka pred domaćim sudovima, njegova dužnost, prema članku 19. Europske konvencije, je osigurati poštovanje obveza koje su preuzele stranke ugovornice. Posebice, njegova uloga nije baviti se činjeničnim ili pravnim pogreškama koje su navodno počinili domaći sudovi, osim i u mjeri u kojoj su možda povrijedili prava i slobode zaštićene Europskom konvencijom. Štoviše, iako članak 6. Europske konvencije jamči pravo

na pošteno suđenje, on ne postavlja nikakva pravila o dopuštenosti dokaza ili načinu na koji treba ocijeniti dokaze, što je prvenstveno stvar koju treba urediti domaće pravo i domaći sudovi.⁸³⁰ Europski sud nalazi da nema ničega što bi naznačilo da je ocjena činjenica i dokaza podnesenih u predmetu podnositelja koju su izvršili domaći sudovi bila protivna članku 6. Podnositelj, kojega zastupa pravnik, bio je u cijelosti sposoban izložiti svoj predmet i pobijati dokaze. Svi su bitni dokazi izneseni, održana je javna rasprava na prvom stupnju i odluke sudova su zadovoljavajuće obrazložene. U tim okolnostima Europski sud smatra da u predmetu nema naznaka povrede jamstava poštenog suđenja na koje se poziva podnositelj.

U predmetu *Juričić protiv Hrvatske*⁸³¹ Europski sud ponavlja da javni značaj postupka pred sudskim tijelima o kojem se govori u članku 6., stavku 1. štiti stranke u postupku od provođenja pravde u tajnosti, bez kontrole javnosti, te je to jedno od sredstava kojima se može održavati povjerenje u više i niže sudove. Time što čini provođenje pravde vidljivim, javnost pridonosi postizanju cilja članka 6., stavka 1., a to je pošteno suđenje koje je jedno od temeljnih načela demokratskog društva u smislu Europske konvencije.⁸³² Nadalje, ponavlja da pravo na javnu raspravu općenito uključuje pravo na usmenu raspravu. Primjećuje da ovome slučaju niti Upravni sud niti Ustavni sud nisu održali raspravu u predmetu podnositeljice. Stoga treba ispitati je li nedostatak usmene i javne rasprave u ovome predmetu protivan članku 6., stavku 1. S tim u vezi ponavlja kako obveza održati raspravu nije apsolutna. Na primjer, rasprava se ne mora održati kad se stranka nedvosmisleno odrekne svog prava na nju, a nema pitanja od javnog interes koja raspravu čine nužnom. To odricanje može biti izričito ili prešutno. Prešutno može biti, primjerice, tako da se suzdrži od podnošenja zahtjeva da se održi rasprava. Europski sud primjećuje da članak 34. Zakona o upravnim sporovima propisuje da Upravni sud u pravilu odlučuje u predmetima koji su pred njim u nejavnoj sjednici. Iznimno može održati usmenu raspravu. Isto tako propisuje pravo stranke u postupku pred tim sudom da zatraži održavanje usmene rasprave. Kad je to tako, od podnositeljice se moglo očekivati da zatraži raspravu pred tim sudom ako joj je pridavala važnost. Međutim, u svom zahtjevu za zaštitu ustavom zajamčenog prava podnesenom Upravnom sudu 26. svibnja 2008. podnositeljica nije tražila održavanje usmene rasprave. Nije dostavila nikakve druge dokaze kojima bi dokazala da je to učinila u bilo kojoj kasnijoj etapi postupka pred Upravnim sudom. Europski sud stoga uzima utvrđenim da podnositeljica nije zatražila održavanje usmene rasprave pred Upravnim sudom. Stoga se treba smatrati da se nedvosmisleno odrekla prava na

830 Vidi, Schenk protiv Austrije, presuda, 12. srpnja 1988., Serija A, br. 140. i Garcia Ruiz protiv Španjolske, presuda, 21. siječnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-I.

831 Vidi supra, str. 131., bilj. 600.

832 Axen protiv Njemačke, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A br. 72.

raspravu. Ostaje utvrditi je li, u ovim okolnostima, nedostatak usmene rasprave pred Ustavnim sudom značio povredu članka 6., stavka 1. S tim u vezi ponavlja da je pri utvrđivanju može li nedostatak rasprave pred drugostupanjskim ili trećestupanjskim sudom biti opravdan, ovisi o posebnim značajkama postupka o kojemu je riječ. Štoviše, treba voditi računa o ukupnosti postupaka u domaćem pravnom poretku i o ulozi takvih sudova u njima. Kad se u postupku pred višim sudovima radi samo o pravnim pitanjima, za razliku od činjeničnih pitanja, tada se općenito ne traži usmena i javna rasprava, ako je takva rasprava održana ili je se stranka odrekla u prvom stupnju. Primjenjujući ova načela na ustavne sudove Europski sud je smatrao da se u postupku pred takvim sudovima u pravilu ne zahtijeva rasprava jer oni, time što su ograničeni na ispitivanje ustavnih pitanja, ne povlače za sobom ocjenu činjeničnih pitanja već pravnih pitanja.⁸³³

Europski sud prvo primjećuje da se ovaj predmet tiče navodnih nepravilnosti u izboru suca Ustavnog suda i da je glavno pravno pitanje bilo opseg ocjene ustavnosti odluka o imenovanju državnih dužnosnika, osobito odluke Sabora od 9. svibnja 2008. Istina je, kao što je već primijećeno u ovoj presudi, da je Ustavni sud zatražio informacije i o profesionalnom iskustvu S.B. Međutim, iz obrazloženja njegove odluke od 30. travnja 2009., osobito iz nalaza da je Upravni sud djelovao *ultra vires* kad je (ponovno) ocjenjivao dokaznu vrijednost dokumenata koje je S.B. dostavila kao dokaz svojeg profesionalnog iskustva, jasno je da Ustavni sud u konačnici nije utvrđivao ili preispitivao činjenice ili (ponovno) ocjenjivao dokaze. Slijedi da je postupak pred njim bio ograničen na ispitivanje naprijed navedenog ustavnog pitanja, tj. nije povlačio ocjenu činjeničnih, nego isključivo pravnih pitanja. S obzirom na naprijed navedeno, Europski sud nalazi da u okolnostima ovog predmeta, u kojemu se podnositeljica odrekla prava na javnu i usmenu raspravu u prvom stupnju, članak 6., stavak 1. ne traži da se takva rasprava održi pred višim sudom, kad je taj sud pozvan ispitati ista pravna pitanja kao i prvostupanjski sud. Stoga u ovome predmetu nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. zbog toga što nije održana usmena i javna rasprava.

U predmetu *Vusić protiv Hrvatske*⁸³⁴ podnositelj je podnio Općinskom sudu u Varaždinu tužbu 30. ožujka 1988. protiv J.V. radi predaje u posjed kuće u Varaždinu, tvrdeći da mu je ta kuća bila darovana. U tužbi je kao vrijednost spora naveo 1.000.000 nekadašnjih jugoslavenskih dinara (DIN). U podnesku sudu podnositelj je naveo da je vrijednost spora 101.000 hrvatskih kuna (kn) od 1. ožujka 2001., te je objasnio

833 Zippel protiv Njemačke, odluka, 23. listopada 1997., br. 30470/96 i Siegl protiv Austrije, odluka, 8. veljače 2000., br. 36075/97.

834 Vusić protiv Hrvatske, presuda, 1. srpnja 2010., br. 48101/07.

da je vrijednost uskladio s obzirom na inflaciju, promjenom i povećanjem svoga tužbenog zahtjeva. Tužbu je preinačio na način da je postavio i zahtjev za upis prava vlasništva kuće na njegovo ime u zemljišnim knjigama 25. rujna 2001. Općinski sud je presudio na štetu podnositelja 5. srpnja 2002. Županijski sud je odbio žalbu podnositelja i potvrdio prvostupanjsku presudu. Podnositelj je izjavio reviziju protiv drugostupanjske presude 6. ožujka 2003. Općinski sud je odbacio njegovu reviziju 26. ožujka 2003., jer je smatrao da je vrijednost predmeta spora ispod zakonom utvrđenog cenzusa od 100.000,00 kn. Utvrdio je da je vrijednost predmeta spora koju je podnositelj naveo u svojoj tužbi bila 1.000.000 DIN što, kad se preračuna u kune, iznosi 1 kn. Podnositelj žalio se protiv tog rješenja, prigovarajući između ostalog da je u svome podnesku od 1. ožujka 2001. uskladio vrijednost predmeta spora, te da nova vrijednost premašuje zakonom utvrđeni cenzus od 100.000,00 kn. Županijski sud odbio je njegovu žalbu 20. svibnja 2003. Sud je utvrdio da je, na temelju Zakona o parničnom postupku, mjerodavna ona vrijednost predmeta spora koju je tužitelj naznačio u tužbi, te da naknadne promjene nisu bile mjerodavne. Uz to je ispravio izračun prvostupanjskog suda utvrdivši da, nakon preračunavanja u kune, vrijednost predmeta spora što ju je podnositelj naveo u tužbi zapravo iznosi samo 0,10 kn (deset lipa). Podnositelj je potom Vrhovnome sudu izjavio reviziju protiv tog rješenja. Vrhovni je sud, ukinuo rješenja nižih sudova 25. veljače 2004. Zaključio je da je podnositeljeva revizija od 6. ožujka 2003. dopuštena. U ponovljenom je postupku Općinski sud dostavio spis predmeta Vrhovnom sudu na odlučivanje o podnositeljevoj reviziji od 6. ožujka 2003. Vrhovni sud odbacio je podnositeljevu reviziju od 6. ožujka 2003. *ratione valoris* 23. veljače 2005., utvrdivši da je vrijednost predmeta spora ispod zakonom utvrđenog cenzusa od 100.000,00 kn. Ovaj je put sud presudio da je mjerodavna ona vrijednost predmeta spora koju je tužitelj naznačio u tužbi, a da je u ovome predmetu to vrijednost od 1.000.000 DIN što, kad se preračuna u kune, iznosi 0,10 kn.

Podnositelj je podnio ustavnu tužbu protiv rješenja Vrhovnog suda od 23. veljače 2005. navodeći da mu je povrijeđeno ustavno pravo na pošteno suđenje upućujući na razliku između tog rješenja i rješenja od 25. veljače 2004. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je podnositeljevu tužbu, a 15. ožujka 2007. svoju je odluku dostavio njegovome punomoćniku. Primio je na znanje podnositeljevu tvrdnju u vezi s proturječnim rješenjima Vrhovnog suda, ali je presudio da je sporno rješenje u skladu s mjerodavnim odredbama Zakona o parničnom postupku, te da mu u postupku pred redovnim sudovima nije povrijeđeno ustavno pravo na pošteno suđenje.

Podnositelj je prigovorio da je Vrhovni sud prvo, 25. veljače 2004., njegovu reviziju proglasio dopuštenom, da bi ju potom, 23. veljače 2005., proglasio nedopuštenom, ne navodeći razloge za odstupanje od svoje prethodne odluke. Pozvao se na članak 6.,

stavak 1. Europske konvencije.

Europski sud ponavlja da članak 6. ne prisiljava države ugovornice na osnivanje žalbenih ili kasacijskih sudova. Međutim, kad takvi sudovi postoje, prava iz članka 6. moraju se poštovati, na primjer u smislu da on jamči parničnim strankama djelotvorno pravo na pristup sudovima radi donošenja odluke o njihovim "građanskim pravima i obvezama."⁸³⁵ Kad je pak riječ o ovome predmetu, Europski sud prvo primjećuje da su, suprotno podnositeljevom mišljenju, izmjene i dopune Zakona o parničnom postupku iz 1999., kojima je zakonom utvrđeni cenzus za izjavljivanje revizije podignut na 100.000 HRK bile primjenjive na njegov predmet. One su u skladu s općepriznatim načelom da se postupovna pravila trenutačno primjenjuju na postupke koji su u tijeku. Dalje primjećuje da je podnositelj, nakon što su prvostupanjski i drugostupanjski sud presudili na njegovu štetu, 6. ožujka 2003. Vrhovnome sudu izjavio reviziju protiv presude. Iako su niži sudovi tu reviziju proglasili nedopuštenom *ratione valoris*, Vrhovni je sud 25. veljače 2004. njihove odluke ukinuo, jasno utvrdivši u obrazloženom rješenju da je podnositeljeva revizija dopuštena. Međutim, kad je, nakon te odluke, prvostupanjski sud Vrhovnome sudu dostavio spis predmeta i podnositeljevu reviziju od 6. ožujka 2003., Vrhovni je sud, reviziju proglasio nedopuštenom 23. veljače 2005. bez ikakvog obrazloženja o tome zašto je odstupio od svoje prethodne odluke od 25. veljače 2004. Nadalje, četvero je sudaca bilo u sastavu oba peteročlana vijeća koja su donijela dvije suprotne odluke. Podnositelj je naknadno podnio ustavnu tužbu, ali s njome nije uspio.

U okolnostima u kojima ni Vrhovni sud ni Ustavni sud uopće nisu spomenuli prethodno rješenje od 25. veljače 2004. koje se odnosilo na isto pitanje u istome predmetu niti su dali iscrpno obrazloženje, Europski sud ne može znati zašto su ta dva rješenja različita. Stoga je nemoguće znati je li Vrhovni sud u svome rješenju od 23. veljače 2005. jednostavno zanemario svoje prethodno rješenje od 25. veljače 2004. ili je svjesno odstupio od njega, a ako jest, zbog čega je to učinio.

Europski sud prima na znanje Vladinu tvrdnju da je rješenje Vrhovnog suda od 25. veljače 2005. bilo u skladu sa sudskom praksom toga suda, koja je slična zaključku Ustavnog suda da je pobijano rješenje Vrhovnog suda "u skladu s mjerodavnim odredbama Zakona o parničnom postupku" što bi podrazumijevalo da rješenje od 25. veljače 2004. to nije bilo. Međutim, Europski sud primjećuje da je, u skladu s domaćim pravom, a osobito člankom 343. stavkom 3. Zakona o parničnom postupku, Vrhovni sud bio vezan za svoje rješenje od 25. veljače 2004. jer se ono nije odnosilo na upravljanje parnicom. To, između ostalog, znači da je to rješenje bilo obvezujuće za taj isti sud u naknadnom tijeku istoga postupka. Bez obzira na ta razmatranja,

⁸³⁵ Brualla Gómez de la Torre protiv Španjolske, presuda, 19. prosinca 1997., br. 26737/95.

ponavlja da je jedno od temeljnih vidova vladavine prava načelo pravne sigurnosti, načelo koje je neizravno sadržano u Europskoj konvenciji.⁸³⁶ Ako nema mehanizma koji osigurava dosljednost, proturječne odluke u sličnim predmetima koje je donio isti sud, koji uz to predstavlja zadnju instancu u dotičnoj pravnoj stvari, mogu dovesti do povrede tog načela i time potkopati povjerenje javnosti u pravosuđe,⁸³⁷ a to je povjerenje jedna od bitnih sastavnica države utemeljene na vladavini prava. Države ugovornice su obvez organizirati svoje pravne sustave na način da se izbjegne donošenje proturječnih presuda. Europski sud smatra da se takvo mišljenje a fortiori primjenjuje u ovome slučaju u kojemu je isti sud u istome predmetu donio proturječne odluke. Konstatira i da je već utvrdio povredu članka 6., stavka 1. u sličnim okolnostima.⁸³⁸ Stoga Europski sud smatra da postojanje dviju proturječnih odluka Vrhovnoga suda u istome predmetu nije u skladu s načelom pravne sigurnosti. Uloga višega suda u ugovornoj stranci je upravo rješavati sukobe u sudskoj praksi, izbjegavati razilaženja i osigurati jedinstvenu primjenu zakona. Stoga je donošenjem novog rješenja o istome pitanju u istome postupku, suprotnom od prethodnog rješenja, Vrhovni sud u ovome predmetu sam postao izvor nesigurnosti. Na taj je način povrijedio načelo pravne sigurnosti, sadržano u članku 6., stavku 1.

836 Beian protiv Rumunjske (br. 1), presuda, 6. prosinca 2007., br. 30658/05.

837 Vidi, Tudor Tudor protiv Rumunjske, presuda, 24. ožujka 2009., br. 21911/03 i Iordan Iordanov i drugi protiv Bugarske, presuda, 2. srpnja 2009., br. 23530/02.

838 Kostadin Mihaylov protiv Bugarske, presuda, 27. ožujka 2008., br. 17868/07.

6. PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Pravo na pošteno suđenje u razumnom roku sadržano je u hrvatskim propisima na svim razinama, od Ustava, preko procesnih i organizacijskih zakona o djelovanju pravosuđa do podzakonskih akata. Mnogi propisi sadrže i odredbe o hitnosti postupanja u pojedinim sudskim postupcima (npr. u obiteljskim ili radnim sporovima).

Članak 29., stavak 1. Ustava Republike Hrvatske navodi da svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pošteno i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama. Sadržajno slična odredba sadržana je u članku 4., stavku 1. Zakona o sudovima.⁸³⁹ Dužnost suda da provede postupak u razumnom roku sadržana je i u mjerodavnim postupovnim zakonima (npr. članak 10. stavka 1. Zakona o parničnom postupku te članak 11., stavak 1. i 2. Zakona o kaznenom postupku). Zakonom o sudovima iz 2005. uvedeno je novo pravno sredstvo – zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku (članku 27. i 28.), a i daljnjim izmjenama Zakona o sudovima 2013. uvedena su dva pravna sredstva (zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku i zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku). Ostvarenje prava na suđenje u razumnom roku trenutno je na listi pitanja koje u najvećoj mjeri opterećuju djelovanje pravnog poretka, a predstavljaju prepreku i ekonomskom životu, ostvarenju ljudskih prava i daljnjem tijeku europskih integracija. I domaće ocjene stanja, kao i mišljenja inozemnih promatrača, jednoglasna su: pravo na pošteno suđenje u Hrvatskoj nije dostatno zaštićeno, a dugotrajnost sudskih postupaka predstavlja gotovo endemičnu bolest hrvatskoga pravosuđa.

Pravo na suđenje u razumnom roku pravo je stranke ili drugog sudionika sudskoga postupka da sud koji u tom postupku odlučuje o njezinim pravima i obvezama, odluku o tome donese bez nepotrebnog odugovlačenja. Rok u kojem sud mora odlučiti o pred njega iznesenom predmetu mora biti razuman, primjeren svim okolnostima predmeta o kojima se odlučuje. *A contrario* suđenje ne smije trajati nerazumno dugo. S obzirom na to da je hrvatsko pravosuđe neučinkovito, opterećeno velikim zaostatkom neriješenih predmeta, povreda prava na suđenje u razumnom roku jedna je od najučestalijih povreda temeljnih ljudskih prava koja se

839 Zakon o sudovima, NN br. 126/10, 27/11, 57/11, 130/11.

Članak 4., stavak 1.

Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela.

javlja u hrvatskom pravnom sustavu.⁸⁴⁰ Stoga će u ovom dijelu rada biti dan prikaz presuda Europskog suda u predmetima koji su se vodili protiv Republike Hrvatske zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Svaki odjeljak ovoga poglavlja sadrži raščlambu predmeta koji su se vodili protiv Hrvatske pred Europskim sudom zbog povrede prava na pošteno suđenje u razumnom roku. Oni su izneseni u skladu s okolnostima koje su dovele do povreda prava na pošteno suđenje u razumnom roku, kao i s onim što je Republika Hrvatska učinila da se takvo stanje popravi.

6.1. Razdoblje nepostojanja pravnog sredstva za zaštitu prava na pošteno suđenje u razumnom roku

Institut suđenja u razumnom roku danas je reguliran odredbama iz članka 63. do 70. Zakona o sudovima. No sam institut ima svoju povijest, a i svoju budućnost bez kojih se ni trenutna regulacija ne može razumjeti. Povijest prava na suđenje u razumnom roku ima nekoliko svojih razdoblja.

Začetci prava na pošteno suđenje u razumnom roku vezani su uz Ustav iz 1990., tzv. "Božićni" Ustav poznavao je samo odredbu članka 29., stavka 2.⁸⁴¹ da svatko tko je osumnjičen ili optužen zbog kaznenoga djela ima pravo na pošteno suđenje pred nadležnim sudom ustanovljenim zakonom. Vidljivo je da se tada regulacija odnosila isključivo na kazneno područje, a ni u toj zoni nije postavljena kao subjektivno pravo osumnjičenika ili optuženika koje bi bilo zaštićeno nekim izvornim pravnim sredstvima.⁸⁴² Tako je pravo na suđenje u razumnom roku kao temeljno ljudsko pravo u hrvatski pravni poredak ušlo ratifikacijom Europske konvencije 5. studenog 1997. Tada je Europska konvencija osobama čija su prava na suđenje u razumnom roku povrijeđena dugim trajanjem postupka pred hrvatskim sudovima omogućila zaštitu tog prava, u slučaju nepostojanja učinkovitog nacionalnog sredstva pred Europskim sudom.

Nakon stupanja na snagu Europske konvencije u Hrvatskoj podnesen je veliki broj predmeta Europskom sudu koji su se odnosili na povredu prava na pošteno suđenje u razumnom roku. Oni su ukazivali na teško stanje u hrvatskom pravosuđu, te se brzo uvidjelo da je postojeće zakonodavstvo o predmetnoj materiji u Republici Hrvatskoj nedostatno. Tako je u nastojanju da se osigura učinkovito nacionalno pravno sredstvo za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku donesen novi Zakon o

840 Potočnjak, Ž., Zaštita prava na suđenje u razumnom roku nakon stupanja na snagu novog Zakona o sudovima, Hrvatska pravna revija, god. 6, br. 4, Zagreb, 2006., str. 13.

841 Ustav Republike Hrvatske, NN br. 56/90.

842 Radolović, A., op. cit., str. 294 – 295.

Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Ustavni zakon iz 1999.)⁸⁴³ koji je u članak 59., stavak 4. uveo institut prava na ustavnu tužbu i prije negoli je iscrpljen pravni put kada se utvrdi da se nekim aktom ili njegovim nedonošenjem u razumnom roku grubo vrijeđaju ustavna prava ili slobode i da bi nepokretanjem (ustavnog) postupka za podnositelja tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice. Nakon toga, promjenama Ustava od 9. studenog 2000. pravo na suđenje u razumnom roku postalo je pravo zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske i to njegovim člankom 29., stavkom 1.⁸⁴⁴ Međutim, usprkos promjenama Ustava i početnoj praksi Ustavnog suda usmjerenoj na zaštitu toga prava, Europski sud je u prvoj presudi u kojoj je bila tužena Republika Hrvatska zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, *Rajak protiv Hrvatske*,⁸⁴⁵ ocijenio da se u konkretnim okolnostima ovog predmeta tužba prema članku 59., stavku 4. ne može smatrati djelotvornim pravnim sredstvom. To je potvrdio u predmetu *Horvat protiv Hrvatske*⁸⁴⁶ te je istaknuo da u Republici Hrvatskoj u odnosu na duljinu sudskog postupka ne postoji učinkovita pravna zaštita u smislu članka 13. Europske konvencije.

Predmeti u kojima nije postojalo djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka u Hrvatskoj su sljedeći:

U predmetu *Rajak protiv Hrvatske*⁸⁴⁷ podnositelj je iznio prigovor kako postupak koji se odnosio na njegovu građansku tužbu kojom je tražio isplatu naknade za tehnička unaprjeđenja i racionalizaciju radnog procesa u "Brodograđevnoj industriji 3. maj" nije okončan u razumnom roku kao što to propisuje članak 6., stavak 1. Europske konvencije.

Europski sud zauzeo je stajalište da je postupak započeo 1975. kad je podnositelj podnio Okružnom sudu građansku tužbu radi isplate. Međutim, razdoblje koje spada u nadležnost Europskog suda nije počelo toga datuma, već 5. studenog 1997., kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁸⁴⁸ Postupak se

843 Ustavni zakon o Ustavnom sudu, NN br. 99/99.

844 Ustav Republike Hrvatske, NN br. 41/01 i 55/01: Članak 29., stavak 1.

Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela.

845 *Rajak protiv Hrvatske*, presuda, 28. lipnja 2001., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050509_0000029.

846 *Horvat protiv Hrvatske*, presuda, 26. srpnja 2001., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070_0000030.

847 *Rajak protiv Hrvatske*, presuda, 28. lipnja 2001., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050509_0000029.

848 Vidi supra, Foti i ostali protiv Italije, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 56.

trenutno vodi pred prvostupanjskim sudom. Dakle, do trenutka u kojem je Europski sud razmatrao taj predmet postupak je trajao više od 25 godina od kojih tri godine i sedam mjeseci spadaju u razdoblje koje Europski sud treba ispitivati. Nadalje, ustanovio je kako je, za određivanje razumnosti duljine vremenskog razdoblja o kojem je riječ, potrebno uzeti u obzir i stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.⁸⁴⁹ U vezi s tim, Europski sud je primijetio da je u trenutku stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku postupak trajao više od dvadeset i dvije godine.

Europski sud također je podsjetio da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁸⁵⁰

Europski sud je istaknuo kako predmet podrazumijeva određenu složenost, imajući na umu narav tužbenoga zahtjeva podnositelja. Međutim, činjenica da je bilo potrebno pribaviti nekoliko izvješća vještaka nije dostatna kako bi se zaključilo o iznimnoj složenosti predmeta. Uobičajena je zadaća suda u sudskom postupku pribavljati mjerodavna mišljenja vještaka i u skladu s time ocijeniti činjenice. Unatoč tomu, istina je kako je podnositelj barem dva puta dovodio u pitanje zaključke i vjerodostojnost vještaka, zbog čega su se trebala sastavljati dodatna izvješća. Ukratko, Europski sud prihvaća da se predmet može smatrati u određenoj mjeri složenim.

Što se tiče ponašanja podnositelja, Europski sud je primijetio kako je podnositelj prigovarao određenim mišljenjima vještaka i tražio da jedna ustanova iz Slovenije da svoj vještački nalaz, te da je prigovarao i o još jednom vještaku kojeg je imenovao Općinski sud, ali ti su prigovori podneseni prije razdoblja koje je Europski sud razmatrao. Tako nije utvrđeno kako je podnositelj podnio prijedloge koji bi mogli utjecati na duljinu postupka. Europski sud je također zamijetio da je podnositelj dva puta usklađivao traženi iznos novca i to je, možda, produžilo postupak u toj fazi, ali u odnosu na druga pitanja ponašanje podnositelja ne može opravdati duljinu postupka.

Vezano uz ponašanje vlasti, Europski sud je ustanovio da u razdoblju koje treba uzeti u obzir nije bilo aktivnosti 6 mjeseci i 13 dana, odnosno 1 godinu, 2 mjeseca i 4 dana. Iako je 2000. prvostupanjski sud donio presudu, tu je presudu ukinuo drugostupanjski sud pa se predmet ponovo nalazio pred prvostupanjskim sudom. Temeljem toga nisu bila opravdana Vladina objašnjenja za odugovlačenja, jer je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravne sustave tako da njihovi sudovi svakomu mogu jamčiti donošenje pravomoćne odluke u sporovima koji se odnose na

849 Styranski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

850 Comingersoll S.A. protiv Portugala, presuda, 6. travnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000-IV i Humen protiv Poljske, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95.

građanska prava i obveze u razumnom roku.⁸⁵¹ Stoga je Europski sud smatrao da je došlo do povrede članka 6. Europske konvencije.

U predmetu *Horvat protiv Hrvatske*⁸⁵² podnositeljica je pozajmila poduzeću "M.J.B." 10.000,00 njemačkih maraka (dalje: DEM) na razdoblje od tri mjeseca uz kamatnu stopu od 27 %, 19. listopada 1992. Poduzeću "Z.I.P." pozajmila je 20.390,00 DEM na razdoblje od mjesec dana uz kamatnu stopu od 20 %, 23. studenog 1992. Budući da ta poduzeća nisu vratila zajmove, podnositeljica je pokrenula postupke protiv njih na Općinskom sudu. Protiv navedenih poduzeća u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupci su još uvijek bili u tijeku pred Općinskim sudom.

Vlada je postavila prigovor o iscrpljenju domaćih pravnih sredstava u kojem poziva Europski sud na odbijanje zahtjeva zbog toga što podnositeljica nije iscrpila domaća pravna sredstva, tj. nije podnijela ustavnu tužbu u skladu s člankom 59., stavkom 4. Ustavnog zakona o ustavnom sudu.⁸⁵³ Tvrdilo se i kako je podnositeljica, osim te ustavne tužbe mogla zatražiti od predsjednika Općinskog suda i Ministarstva pravosuđa ubrzanje postupka. Podnositeljica se nije slagala sa time.

Europski sud je podsjetio kako pravilo o iscrpljenju domaćih pravnih sredstava iz članka 35., stavka 1. Europske konvencije obvezuje one koji žele svoj predmet protiv države predati pred međunarodno sudsko tijelo, da prvo iskoriste pravna sredstva iz svoga nacionalnog pravnog sustava. Na taj način su države oslobođene odgovarati za svoje radnje pred međunarodnim tijelom prije nego što su imale mogućnosti ispraviti stvari kroz svoje pravne sustave. Ovo se pravilo temelji na predmnjevi koja se odražava u članku 13. Europske konvencije – a s kojom je blisko povezana – kako je u domaćem sustavu na raspolaganju učinkovito sredstvo u odnosu na navodnu povredu, bez obzira na to jesu li odredbe Europske konvencije preuzete u nacionalno pravo ili nisu. Na taj način je to važan vid načela prema kojem je mehanizam zaštite uspostavljen Europskom konvencijom supsidijaran nacionalnim sustavima kojima se štite ljudska prava.⁸⁵⁴ Na temelju članka 35. Europske konvencije, podnositelj bi trebao imati redovni put do pravnih sredstava koja su dostupna i dovoljna za osiguranje

851 G.H. protiv Austrije, presuda, 3. listopada 2000., br. 31266/96.

852 Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000030>.

853 Ustavni zakon o Ustavnom sudu, NN 49/02, članak 59., stavak 4.: "Ustavni sud iznimno može pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije nego li je iscrpljen pravni put ako utvrdi da je potpuno razvidno da se pobijanim aktom, odnosno ne donošenjem akta u razumnom roku grubo vrijeđaju ustavna prava ili slobode i da bi nepokretanjem postupka za podnositelje tužbe mogle nastupiti teške i nepopravljive posljedice."

854 Vidi, *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 7. prosinca 1976., Serija A, br. 24 i *presudu Aksoy protiv Turske*, 18. prosinca 1996., Reports of Judgements and Decisions 1996 –VI.

naknade u odnosu na navodne povrede. Postojanje pravnih sredstava u pitanju mora biti dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi. Ako nije tako, tada će tim pravnim sredstvima nedostajati potrebna dostupnost i učinkovitost.⁸⁵⁵ Nadalje, na području iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava postoji podjela tereta dokaza. Na Vladi je bilo da uvjeri Europski sud kako je to pravno sredstvo bilo učinkovito, na raspolaganju u teoriji i praksi u relevantno vrijeme, odnosno da je bilo dostupno, da je moglo ispraviti povrede u odnosu na prigovore podnositelja i da je nudilo razumne izgleda za uspjeh. Međutim, kada se riješi ovo pitanje tereta dokaza, na podnositelju leži obveza dokazivanja kako je pravno sredstvo na koje se poziva Vlada bilo doista iscrpljeno ili je zbog nekog razloga bilo nedostatno i nedjelotvorno.

Nadalje, Europski sud želi naglasiti kako se u primjeni pravila mora uzeti u obzir njegova primjena u kontekstu mehanizama za zaštitu ljudskih prava, a koje su se ugovorne stranke obvezale uspostaviti. Stoga je on priznao kako se pravilo koje se odnosi na domaća pravna sredstva mora primjenjivati uz određen stupanj fleksibilnosti, te bez pretjeranog formalizma.⁸⁵⁶ Europski sud je nadalje priznao da pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava nije ni apsolutno, niti se može primijeniti automatski. Prilikom ispitivanja je li to pravilo bilo poštivano, treba uzeti u obzir određene okolnosti svakog pojedinog predmeta.⁸⁵⁷ To znači i kako se moralo realno uzeti u obzir ne samo postojanje formalnih pravnih sredstava u pravnom sustavu dotične ugovorne stranke, već i sveukupni pravni i politički kontekst unutar kojeg one djeluju, kao i osobne prilike podnositelja.⁸⁵⁸

U ovom predmetu Europski sud je ustanovio kako se smatralo da je postupak na temelju članka 59., stavka 4. pokrenut samo ako Ustavni sud nakon prethodnog ispitivanja tužbe odluči o njenoj dopuštenosti. Tako iako osoba o kojoj se radi može izravno podnijeti ustavnu tužbu, formalno pokretanje takvog postupka ovisi o diskrecijskoj ocjeni Ustavnog suda, a da bi stranka uopće mogla i podnijeti takvu tužbu, moraju se ispuniti dva kumulativna uvjeta iz tog članka (teške povrede ustavnih prava i rizik nastupa teških i nepopravljivih posljedica). Također su izrazi poput "teške povrede" te "teške i nepopravljive posljedice" bili podložni raznim i širokim tumačenjima. Nadalje je ustanovio i kako formulacije zakona nisu u potpunosti bile precizne pa je tumačenje i primjena takvih odredbi ovisila o praksi.⁸⁵⁹ Vlada je

855 Vidi, Vernillo protiv Francuske, presuda, 20. veljače 1991., Serija A., br. 198., i Dalia protiv Francuske, br. 26102/95, Reports of Judgements and Decisions 1988 – I.

856 Vidi, Cardot protiv Francuske, presuda, 19. ožujka 1991., Serija A, br. 200.

857 Vidi, Van Oosterwijck protiv Belgije, presuda, 6. studeni 1980., Serija A, br. 40.

858 Vidi, Akdivar i ostali protiv Turske, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgements and Decisions 1996–VI.

859 Vidi, Kokkinakis protiv Grčke, presuda, 25. svibnja 1993., Serija A, br. 260–A.

Europskom sudu dostavila samo jedan predmet u kojem je Ustavni sud donio odluku na temelju članka 59., stavka 4., ali nije na Europskom sudu bilo odlučivanje o nekom pitanju hrvatskoga prava koje još uvijek nije riješeno. Prema mišljenju Europskog suda samo jedan predmet nije bio dostatan kako bi se dokazalo da postoji ustaljena nacionalna sudska praksa koja bi dokazala djelotvornost ovoga pravnog sredstva. Tako se ta tužba nije mogla smatrati djelotvornim pravnim sredstvom u predmetu podnositeljice.

Što se tiče Vladine tvrdnje kako podnositeljica nije poduzela nikakve korake radi ubrzanja postupka, Europski sud je podsjetio da se u odnosu na trajanje građanskog postupka pitanje načina na koji je podnositeljica mogla ubrzati postupak, tiče osnovanosti zahtjeva.⁸⁶⁰ Također, i ostala pravna sredstva koja je navela Vlada predstavljaju hijerarhijski priziv, obavijest upućenu nadzornom tijelu s prijedlogom da upotrijebi svoje ovlasti ako smatra da je to primjereno. Ako se i pokrene takav postupak, podnositeljica ne bi bila stranka u njemu i mogla bi biti samo obaviještena o tomu kako je nadzorno tijelo riješilo njezin priziv.⁸⁶¹ Europski sud je stoga ustanovio da nisu postojala primjerena i djelotvorna pravna sredstva u smislu članka 35. Europske konvencije koja je podnositeljica trebala iscrpiti, tj. odlučio je da se Vladin prigovor, koji se temelji na neiscrpjivanju domaćih pravnih sredstava, ne može prihvatiti.

Podnositeljica je prigovorila da postupci koji se odnose na njene građanske tužbe za isplatu nisu okončani u razumnom roku. Europski sud je prvo istaknuo kako su ti postupci započeli 1995. Međutim, razdoblje koje spada u nadležnost Europskog suda započelo je 5. studenog 1997., kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁸⁶² Postupci su bili trenutno u tijeku pred prvostupanjskim sudom. Trajali su do tog trenutka, više od šest godina, od kojih tri godine i osam mjeseci spadaju u razdoblje koje Europski sud treba ispitivati. U svrhu određivanja razumnosti duljine vremenskog razdoblja u pitanju potrebno je uzeti u obzir i stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.,⁸⁶³ tako da su u tom trenutku, od stupanja na snagu Europske konvencije u Hrvatskoj oba postupka trajala oko dvije i pol godine.

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti,

860 Vidi, X protiv Savezne Republike Njemačke, odluka, 8. prosinca 1981., br. 8961/80., i D. protiv Belgije, odluka, 3. listopada 1990., br. 12686/87.

861 Vidi, J. Karrer, S. Fuchs i F. Kodrnja protiv Austrije, odluka, 5. prosinca 1978., br. 7464/76.

862 Foti i ostali protiv Italije, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 56.

863 Styranowski protiv Poljske, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁸⁶⁴ Europski sud je zaključio da je bilo teško utvrditi adrese tuženika, ali prema hrvatskom pravu, kada se tuženik nalazi na nepoznatoj adresi moguće je zatražiti od Centra za socijalnu skrb da takvom tuženiku postavi pravnog zastupnika. To je podnositeljica i zatražila, ali u postupku protiv Ž.M. trebalo je 1 godinu, a u postupku protiv B.J. 3 godine za postavljanje takvog zastupnika. Osim toga Europski sud je utvrdio kako u ovim predmetima nema nikakvih okolnosti zbog kojih bi oni bili složeni. Glede ponašanja podnositeljice, Europski sud je primijetio da je Vlada tvrdila kako je podnositeljica pridonijela trajanju postupka jer nije dostavila točne adrese tuženika te nije podnijela zahtjev za ubrzanje postupaka predsjedniku Općinskog suda ili Ministarstvu pravosuđa. Međutim, Vlada nije dokazala kako je mogućnost za ubrzanje postupka koju je podnositeljica imala bila stvarna. Unatoč podacima koje je Vlada dostavila, Europski sud nije mogao utvrditi da bi takav korak imao ikakve izgleda za uspjeh, imajući na umu diskrecijske ovlasti nadležnih sudskih vlasti, pa je smatrao da u tim okolnostima navodna pasivnost podnositeljice nije pridonijela usporavanju postupka. Glede postupanja vlasti, Vlada je tvrdila kako su domaći sudovi pokazali revnost u vođenju postupka. Navedeno je da je Općinski sud stalno suočen s problemima vezanim uz prekomjerni broj predmeta jer je svaki sudac u građanskom odjelu rješavao više od 1000 predmeta. Europski sud je ustanovio da je u razdoblju koje se uzima u obzir postupak u predmetu protiv "Z.I.P." i Ž.M. bio neaktivan više od 2 godine. Postupak u predmetu protiv "M.J.B." i B.J. bio je neaktivan 1 godinu, 8 mjeseci i 21 dan, stoga nije našao uvjerljivim Vladina objašnjenja za odugovlačenje. Podsjetio je da je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravosudne sustave na takav način kojim mogu svakome jamčiti donošenje konačne odluke o sporovima koji se odnose na građanska prava i obveze u razumnom roku.⁸⁶⁵ Temeljem toga zaključio je da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije u odnosu na oba postupka.

U predmetu *Cerin protiv Hrvatske*⁸⁶⁶ podnositelj je podnio Općinskom sudu tužbu protiv fizičke osobe O.S., Gradskog sekretarijata za unutarnje poslove Zagreba i Gradske zajednice općine Zagreb za naknadu štete u vezi s njegovim stanom 10. veljače 1984. Podnositelj je naknadno izmijenio tužbeni zahtjev i kao tuženike imenovao M.A., Grad Zagreb i Republiku Hrvatsku. Do dana stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku (5. studenog 1997.), Općinski sud, kao prvostupanjski sud, održao je brojna ročišta, a mjerodavne vlasti razmotrile su brojne

864 Vidi, *Humenski protiv Poljske*, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95. i *Comingersoll S.A. protiv Portugala*, presuda, 6. travnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000–IV.

865 Vidi, *G. H. protiv Austrije*, presuda, 3. listopada 2000., br. 31266/96.

866 *Cerin protiv Hrvatske*, presuda, 15. studeni 2001., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050507 0000019>.

prijedloge podnositelja, među ostalim i one za izuzeće predsjednika vijeća. Postupak je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu još bio u tijeku pred Općinskim sudom.

Podnositelj je prigovorio kako postupak koji se odnosi na njegovu građansku tužbu radi naknade štete u vezi s njegovim stanom nije okončan u razumnom roku. Europski sud prvo je primijetio da je postupak započeo 1984., a razdoblje koje spada u nadležnost suda započelo je 5. studenog 1997.⁸⁶⁷ U trenutku stupanja Europske konvencije na snagu postupak je trajao više od trinaest godina što Europski sud uzima u obzir, a ukupno je trajao više od sedamnaest godina, dakle tri godine i jedanaest mjeseci spadali su u razdoblje koje Europski sud treba ispitivati.

Europski sud je podsjetio kako se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁸⁶⁸ Ustanovio je da je predmet podrazumijevao pravnu i činjeničnu složenost i da sadržaj predmeta podnositelja nije zahtijevao posebnu hitnost u donošenju odluke. Vlada se pozvala na sudsku praksu Europskog suda tvrdeći kako su predmeti koji zahtijevaju posebnu hitnost oni koji se odnose na obiteljsko pravna pitanja, odnosno na naknadu štete žrtvama prometnih nesreća, na interese velikog broja ljudi i, tzv. *dismissal cases*, tj. predmete koji se odnose na otkaze ugovora o radu. Podnositelj je to osporavao pa je Europski sud smatrao da, čak i kad predmet ne bi zahtijevao posebnu hitnost, te čak kad bi on možda i podrazumijevao određenu činjeničnu složenost, ti čimbenici nisu objašnjavali sveukupno trajanje postupka. Vlada je tvrdila kako je ponašanje podnositelja pridonijelo odugovlačenju postupka jer mu je trebalo otprilike deset godina za specifikiranje tužbenog zahtjeva i zbog toga što je podnosio brojne prijedloge za izuzeće te je oko 40 ročišta odgođeno na njegov zahtjev. Suci su podnositelja, također, nekoliko puta upućivali da uzme punomoćnika, a on je to učinio tek 1995.

Podnositelj je tvrdio kako je zbog promjena u političkom sustavu, tj. zbog činjenice da je Socijalistička Republika Hrvatska koja je bila jedna od republika bivše Jugoslavije postala Republika Hrvatska, nezavisna država, morao prilagoditi imena tuženika u svom tužbenom zahtjevu. Fizička osoba O.S. koju je tužio umrla je, pa je i u vezi s time morao promijeniti svoj zahtjev. Druge izmjene bile su zbog stalno rastućih troškova kojima je bio izložen u odnosu na imovinski predmet postupka kao i zbog činjenice da su tuženici napravili neke nezakonite promjene na dotičnoj zgradi. On

867 *Foti i ostali protiv Italije*, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 56.

868 Vidi, *Humenski protiv Poljske*, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95. i *Comingersoll S.A. protiv Portugala*, presuda, 6. travnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000 – IV.

je tvrdio kako je samo pet ročišta odgođeno zbog njegovog izostanka. Europski sud je ispitivao samo okolnosti mjerodavne za razdoblje koje se uzima u obzir, a u tom razdoblju na prijedlog podnositelja odgođena su dva ročišta, podnositelj je pokrenuo postupak protiv predsjednika vijeća, ali to ne bi moglo opravdati duljinu postupka. Uobičajena je zadaća suda odlučivati u sudskom postupku o okolnostima koje bi mogle zahtijevati izuzeće sudaca koji sudjeluju u određenom predmetu. Podnositelj je imao punomoćnika koji ga je pravno zastupao od 1995. U odnosu na druga pitanja ponašanje podnositelja samo po sebi nije moglo opravdati dugotrajnost postupka.

Glede ponašanja vlasti, Europski sud je tako ustanovio kako je u razdoblju koje se uzima u obzir predmet bio neaktivan 4 mjeseca i 4 dana, odnosno 1 godinu, 9 mjeseci i 2 dana. Europski sud nisu uvjerila Vladina objašnjenja za odugovlačenja. Podsjetio je da je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravosudne sustave na takav način da mogu svakome jamčiti donošenje konačne odluke o sporovima koji se odnose na građanska prava i obveze u razumnom roku. Temeljem toga Europski sud je smatrao da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Fütterer protiv Hrvatske*⁸⁶⁹ majka podnositelja podnijela je tužbu Općinskom sudu protiv Općine Črnomerec, u vezi sa svojim vlasničkim pravima na dijelu stambene zgrade smještene na području te općine 5. srpnja 1990. Općinski sud je odlučio da nije nadležan u ovom predmetu rješenjem od 9. studenog 1994. Tužitelj se žalio protiv te odluke te je spis bio dostavljen Županijskom sudu 25. rujna 1996. Majka podnositelja umrla je 15. rujna 1997., a on je proglašen njezinim jedinim nasljednikom i nastavio je postupak. Županijski sud je ukinuo prvostupanjsku odluku te vratio predmet Općinskom sudu u svibnju 1998. Budući da je izmijenjen zakon koji regulira vlasništvo, sud je u svibnju 2000. pozvao podnositelja da uskladi svoj zahtjev s promjenama zakona. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak pred prvostupanjskim sudom je bio u tijeku.

Vlada je podnijela preliminarni prigovor glede iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava u kojemu je pozvala Europski sud da odbaci zahtjev jer je podnositelj propustio iscrpiti domaća pravna sredstva, tj. nije podnio ustavnu tužbu temeljem članka 59., stavka 4. novo izmijenjenog zakona o Ustavnom sudu. Europski sud je u svojoj odluci o dopuštenosti predmeta odbio Vladin prigovor utvrdivši kako je članak 59., stavak 4. donesen nakon što je podnositelj podnio svoj zahtjev Europskom sudu i stoga se ovaj članak nije mogao primijeniti retroaktivno na predmet podnositelja. Europski sud je ustanovio kako je Vlada dostavila odluku Ustavnog suda od 11. srpnja 2000. u kojoj je sud ispitao odugovlačenja u postupcima do kojih je došlo

⁸⁶⁹ Fütterer protiv Hrvatske, presuda, 20. studeni 2001., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000028>.

prije stupanja na snagu članka 59., stavka 4. Tvrdila je kako taj zahtjev mora biti proglašen nedopuštenim zbog neiscrpljivanja. Podnositelj je tvrdio kako ta tužba nije bila redovno pravno sredstvo u domaćem pravnom sustavu budući da je Ustavni sud imao potpuno diskrecijsko pravo odlučiti hoće li ili ne ispitati tužbu. Europski sud je podsjetio da je u predmetu *Horvat protiv Hrvatske* utvrdio kako ta tužba nije učinkovito pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka u Hrvatskoj, te je temeljem toga odbio prigovor Vlade.

Podnositelj je prigovorio da postupak povodom njegove građanske tužbe za priznanjem vlasništva nije bio okončan u razumnom roku. Europski sud je prvo zaključio da je postupak započeo 1990. kada je majka podnositelja podnijela svoju građansku tužbu Općinskom sudu. Međutim, razdoblje koje je spadalo u nadležnost Europskog suda je započelo 5. studenog 1997., kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁸⁷⁰ Postupak se tada vodio pred prvostupanjskim sudom. Dakle, do tog trenutka postupak je trajao više od jedanaest godina, od čega razdoblje od tri godine i deset mjeseci razdoblje je koje je Europski sud trebao ispitivati. Europski sud je istaknuo kako se u svrhu određivanja razumnosti duljine vremenskog razdoblja o kojem se radi, trebalo uzeti u obzir i stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.⁸⁷¹

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁸⁷² Europski sud je smatrao kako ponašanje podnositelja nije uzrokovalo dugotrajnost postupka. Primijetio je i da je predmet dugo vremena bio neaktivan. Stoga objašnjenja Vlade za odugovlačenje postupka nisu uvjerila Europski sud, jer je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravosudne sustave na takav način da mogu svakome jamčiti donošenje konačne odluke o sporovima koji se odnose na građanska prava i obveze u razumnom roku.⁸⁷³ Temeljem toga Europski sud je zaključio da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Mikulić protiv Hrvatske*⁸⁷⁴ podnositeljica gđica Montana Lorena

⁸⁷⁰ Foti i ostali protiv Italije, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 56 i Rajak protiv Hrvatske, presuda, 28. lipnja 2001., br. 49706/99.

⁸⁷¹ Vidi, Styranowski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

⁸⁷² Vidi, Humen protiv Poljske, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95.

⁸⁷³ Vidi presudu G.H. protiv Austrije, 3. listopada 2000., br. 31266/96.

⁸⁷⁴ Mikulić protiv Hrvatske, presuda, 7. veljače 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000008>.

Mikulić izvanbračno je dijete rođeno 25. studenog 1996. Podnositeljica i njezina majka pokrenule su pred Općinskim sudom građanski postupak protiv H.P. za utvrđenje očinstva u siječnju 1997. Općinski sud je donio presudu zbog izostanka protiv tuženika na ročištu u lipnju 1997. Međutim, u "statusnim sporovima" donošenje takve presude izričito je bilo zabranjeno Zakonom o braku i porodičnim odnosima, pa je tuženik uložio žalbu protiv te presude. Općinski sud je ukinuo svoju presudu i zakazao sljedeća ročišta. Sud je naredio i provođenje analize krvi metodom DNK. Zakazan je pregled na mjerodavnoj klinici na koji H.P. nije došao, a kada je zakazan sljedeći pregled, H.P. je obavijestio sud da će biti odsutan. Sud je sveukupno šest puta naređivao pregled za analizu krvi, ali H.P. se nije odazvao i nije pristupio narednim ročištima, te je sud u srpnju 2000. zaključio raspravu i donio presudu kojom se utvrđuje očinstvo tuženika i podnositeljici dosuđuje uzdržavanje. Županijski sud je ukinuo prvostupanjsku presudu i predmet vratio na ponovni postupak u travnju 2001. Podnositeljica je zatražila od predsjednika Vrhovnog suda ubrzanje postupka u svibnju i srpnju. Postupak je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu bio u tijeku pred žalbenim sudom.

Podnositeljica je prigovorila kako postupci radi utvrđivanja očinstva H.P. nisu okončani u razumnom roku. Europski sud je zaključio da je postupak započeo u siječnju 1997., ali razdoblje koje spada u nadležnost Europskog suda je započelo 5. studenog 1997., kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁸⁷⁵ Postupak je trenutno u tijeku pred žalbenim sudom. On je do tada, trajao oko 5 godina, od kojih su 4 godine i 2 mjeseca spadali u razdoblje koje Europski sud treba ispitivati. Radi utvrđivanja razumnosti duljine vremenskog razdoblja u pitanju potrebno je bilo uzeti u obzir i stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.⁸⁷⁶

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁸⁷⁷ Također, naglasio je da je posebna revnost potrebna u predmetima koji se odnose na građanski status i poslovnu sposobnost.⁸⁷⁸ S obzirom na to što se za podnositeljicu dovodi u pitanje u ovom predmetu, Europski sud smatra da su nadležne nacionalne vlasti morale u skladu s člankom 6. postupati s osobitom revnošću kako bi osigurale napredovanje postupka. Europski sud je primijetio kako je u razdoblju koje se uzima u obzir postupak već ukupno trajao

875 Foti i ostali protiv Italije, presuda, 10. prosinca 1982., Serija A, br. 56.

876 Vidi, Styranowski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

877 Vidi, Humen protiv Poljske, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95. i Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

878 Bock protiv Savezne Republike Njemačke, presuda, 29. ožujka 1989., Serija A, br. 150.

oko četiri godine pred prvostupanjskim sudom, a oko četiri mjeseca pred žalbenim sudom. Što se tiče odbijanja tužitelja testiranja putem DNK metode, Europski sud je ponovio kako je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravosudne sustave tako da mogu svakome jamčiti donošenje konačne odluke o sporovima koji se odnose na građanska prava i obveze u razumnom roku.⁸⁷⁹ Temeljem toga Europski sud je smatrao da je došlo do povrede članka 6. Europske konvencije.

U predmetu *Kutić protiv Hrvatske*⁸⁸⁰ Europski sud je ustanovio kako je u trenutku kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku Općinski sud u Zagrebu bio spriječen u daljnjem rješavanju predmeta podnositelja na temelju zakona iz 1996. Iz toga je slijedilo da su sve odgode u postupku, u razdoblju koje treba uzeti u obzir, proizašle iz zakona iz 1996. Europski sud je ovaj vid već uzeo u obzir pri prethodnom razmatranju prava podnositelja na pristup sudu pa je zaključio da se na pitanje trajanja postupka mora gledati kao da je obuhvaćeno pitanjem pristupa sudu.

U predmetu *Delić protiv Hrvatske*⁸⁸¹ podnositelj je pozajmio različite novčane iznose određenom broju poduzeća u razdoblju od tri do dvanaest mjeseci po kamatnoj stopi od 5% do 31 % (tzv. financijski inženjering) tijekom 1992. Budući da ta poduzeća nisu vratila zajmove, podnositelj je pokrenuo deset različitih postupaka radi isplate njegovih zajmova.

Podnositelj je prigovorio kako postupci koji su se odnosili na njegove različite tužbe za povrat zajmova nisu bili okončani u razumnom roku kako propisuje članak 6. Europske konvencije. Vlada je pozvala Europski sud da odbije zahtjev zbog toga što podnositelj nije iscrpio domaća pravna sredstva. U tom pogledu, Vlada navodi da podnositelj nije podnio ustavnu tužbu u skladu s člankom 59., stavkom 4. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu. Europski sud nalazi da je pitanje je li zahtjev za iscrpljenjem domaćih pravnih sredstava zadovoljen u ovom predmetu usko povezano s pitanjem postojanja djelotvornog pravnog lijeka prema članku 13. Europske konvencije. Prema mišljenju Vlade, ta je mogućnost predstavljala djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka u predmetima podnositelja. Europski sud primjećuje da je u predmetu Horvat utvrdio da članak 59., stavak 4. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu ne predstavlja djelotvoran pravni lijek u odnosu na duljinu građanskog postupka stoga ne nalazi razloga za različit zaključak u ovom predmetu. Dakle, došlo je do povrede članka 13. Europske konvencije jer podnositelj nije imao na raspolaganju domaće pravno sredstvo kojim bi mogao ostvariti svoje

879 Vidi presudu G.H. protiv Austrije, 3. listopada 2000., br. 31266/96.

880 Vidi supra, bilj. 656, str. 158.

881 Delić protiv Hrvatske, presuda, 27. lipnja 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000024>.

pravo na "ispitivanje predmeta u razumnom roku", kao što je zajamčeno člankom 6. Europske konvencije.

Europski sud je utvrdio da su postupci započeli kada je podnositelj podnio deset različitih tužbi za povrat zajmova 1993. Razdoblje koje je spadalo u nadležnost Europskog suda započelo je 5. studenog 1997., nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁸⁸² Postupci u odnosu na A.K.M. i A.K.; T.I.A i I.A.; T.T.B. i T.B.; M.B.B. i B.B.; D. i D.T.; L.K.M. i K.L.; F.C.F i K.F. bili su u tijeku pred sudom prvog stupnja, dok je postupak protiv A.Š.M. i A.Š. bio u tijeku pred žalbenim sudom. Stoga su oni trajali oko devet godina do tada, od kojih je oko četiri godine i šest mjeseci spadalo u razdoblje koje je Europski sud trebao ispitati. Postupak protiv T.M.T. i M.T. bio je okončan 1999. i trajao je oko šest godina ukupno, od čega su 3 godine, 10 mjeseci i 12 dana spadali u razdoblje koje je Europski sud trebao ispitivati. Postupak protiv E. i F.Š. okončan je u rujnu 2001., trajao je ukupno oko šest godina, od čega su 3 godine, 10 mjeseci i 12 dana spadali u razdoblje koje je ispitivao Europski sud. Ponovio je kako je u svrhu utvrđivanja razumnosti duljine vremenskog razdoblja u pitanju, bilo potrebno uzeti u obzir stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.⁸⁸³ U trenutku stupanja Europske konvencije na snagu u Hrvatskoj je deset postupaka trajalo oko četiri godine.

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka morala ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁸⁸⁴ Vlada je navela kako zahtjev nije predstavljao povredu članka 6. Europske konvencije te da ovaj predmet nije zahtijevao posebnu žurnost u odlučivanju. Što se tiče ponašanja podnositelja, Vlada je navela kako je on pridonio odugovlačenju postupka jer se nije pojavljivao na raspravama i nije dostavio adrese tuženika. Također, nekoliko puta nije preuzeo sudske odluke. U odnosu na domaće vlasti Vlada je tvrdila da su domaći sudovi pokazali revnost u vođenju postupaka. Ti su se postupci vodili dijelom i tijekom rata u Hrvatskoj kada je bio onemogućen normalan rad sudova. Podnositelj se nije složio s Vladom. Europski sud je primijetio kako je predmet protiv A.K.M. i A.K. bio neaktivan više od 2 godine i 10 mjeseci. Predmet protiv T.I.A i I.A. bio je neaktivan više od 2 i pol godine. Predmet protiv T.T.B. i T.B. bio je neaktivan 1 godinu 10 mjeseci i 1 dan, a protiv M.B.B. i B.B. 2 godine 10 mjeseci i 3 dana te ponovo 1 godinu i 5 dana. Vezano

882 Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

883 *Styranowski protiv Poljske*, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

884 Vidi, *Humen protiv Poljske*, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95. i *Mikulić protiv Hrvatske*, presuda, 7. siječnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-I.

uz predmet A.Š.M. i A.Š. prvostupanjski sud je odgodio tri ročišta zbog nepristupanja tuženika, a predmet je bio neaktivan 8 mjeseci i 1 dan. Predmet protiv D. i D.T. bio je neaktivan 1 godinu, 5 mjeseci i 3 dana, protiv E. i F.Š. 1 godinu 5 mjeseci i 3 dana, a protiv L.K.M. i K.L. 10 mjeseci i 4 dana te opet 9 mjeseci. Predmet protiv F.C.F i K.F. bio je neaktivan 1 godinu, 7 mjeseci i 19 dana te 8 mjeseci i 7 dana i opet 9 mjeseci i 12 dana. Sagledavši sve to, čak i da je podnositelj nešto pridonio duljini postupaka, Europski sud nije bio uvjeren Vladinim objašnjenjima za odugovlačenja. Dužnost je država ugovornica organizirati svoje pravne sustave na način da njihovi sudovi mogu jamčiti svakome pravo da dobije u razumnom roku konačnu odluku o svom sporu koji se odnosi na građanska prava i obveze.⁸⁸⁵ Stoga je smatrao kako je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije u odnosu na ovih devet postupaka.

Postupak protiv T.M.T. i M.T. započeo je u lipnju 1993. Razdoblje koje je spadalo u nadležnost Europskog suda započelo je 5. studenog 1997. Općinski sud je utvrdio kako je tužba povučena u listopadu 1999. Podnositelj je naknadno podnio prijedlog za povrat u prijašnje stanje koji je bio odbačen. Taj dio postupka nije se ticao utvrđenja građanskih prava i obveza podnositelja i stoga se na njega nije primijenio članak 6. Postupak koji je Europski sud ispitivao okončan je u listopadu 1999. te je trajao 6 godina i 4 mjeseca, od čega je razdoblje od 1 godine, 11 mjeseci i 10 dana trebao ispitati Europski sud. U razdoblju nakon stupanja na snagu Europske konvencije ročišta su zakazivana u redovnim intervalima i kašnjenja koja su se pojavila nisu bila tako duga da bi povrijedila zahtjev razumnog roka. Stoga nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Radoš i ostali protiv Hrvatske*⁸⁸⁶ podnositelji su pozajmljivali različite novčane iznose određenom broju agencija koje su im te zajmove morale vratiti u roku od 2 do 12 mjeseci uz kamatnu stopu koja se kretala od 10 do 30 % (tzv. financijski inženjering) tijekom 1992. Budući da im te agencije nisu vratile zajmove, podnositelji su pokrenuli građanske postupke protiv agencija i njihovih vlasnika.

Vlada je podnijela prethodni prigovor u kojem je pozvala Europski sud da odbije zahtjev zbog toga što podnositelji nisu iscrpili domaća pravna sredstva, tj. nisu podnijeli ustavnu tužbu temeljem članka 59., stavka 4. Zakona o Ustavnom sudu. Europski sud je podsjetio kako je u odluci o dopuštenosti pitanje iscrpljenosti domaćih pravnih sredstava spojeno s pitanjem osnovanosti zahtjeva i kako je u slučaju

885 Vidi, *Horvat protiv Hrvatske*, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

886 *Radoš i ostali protiv Hrvatske*, presuda, 7. studeni 2002., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2005_05090000028.

Horvat⁸⁸⁷ utvrdio da se postupak u skladu s člankom 59., stavkom 4. ne može smatrati djelotvornim pravnim sredstvom u odnosu na duljinu postupka, te nije našao razloga za dolaženje do drukčijeg zaključka u ovom predmetu. Europski sud je primijetio i kako Vlada nije dala niti jedan argument u vezi s pitanjem iscrpljenosti domaćih pravnih sredstava u odnosu na članak 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu iz 2002. Stoga se prethodni prigovor Vlade morao odbiti.

Podnositelji su naveli kako postupci po njihovim raznim tužbenim zahtjevima za povrat zajmova nisu okončani u razumnom roku. Europski sud prvo je istaknuo da su postupci koje su pokrenuli podnositelji, počeli prije stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku, a nadležnost Europskog suda počela je na dan kada je Europska konvencija stupila na snagu,⁸⁸⁸ međutim Europski sud je uzeo u obzir i to razdoblje.⁸⁸⁹ U trenutku stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku postupak koji je pokrenuo prvi podnositelj trajao je 4 godine, 11 mjeseci i 12 dana. Postupak koji je pokrenuo drugi podnositelj 4 godine i 6 mjeseci, postupak koji je pokrenuo treći podnositelj protiv poduzeća V.M.M. i B.J. trajao je 4 godine, 6 mjeseci i 24 dana, dok je postupak kojeg je pokrenuo protiv poduzeća F.I.S. i njegove vlasnice J.S. trajao 3 godine, 1 mjesec i 15 dana. Postupak koji je pokrenuo četvrti podnositelj trajao je 2 godine i 11 mjeseci. Postupak koji je pokrenuo peti podnositelj protiv poduzeća E. i njegove vlasnice S.D., kao i postupak protiv B.B. trajao je oko 3 godine i 2 mjeseca, dok je postupak protiv poduzeća F.I.M. i njegove vlasnice Đ.M. trajao 3 godine i 4 mjeseca.

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnosti onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu. Europski sud je ispitao tijek postupka koji su pokrenuli podnositelji u razdoblju nakon stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku i utvrdio kako u postupku, koji je pokrenuo Zvonimir Radoš protiv B.J. ročišta nisu održavana i nikakvi postupovni koraci nisu poduzimani 3 godine, 5 mjeseci i 15 dana. U postupku protiv B.B. ročišta nije bilo sveukupno 3 godine, 5 mjeseci i 6 dana, što se može pripisati domaćim vlastima. U postupku koji je pokrenuo drugi podnositelj, Goran Lajnert, razdoblje neaktivnosti trajalo je 1 godinu, 3 mjeseca i 5 dana te je proteklo gotovo 5 i pol godina prije nego je prvostupanjski sud od tužitelja zatražio relevantne potvrde, iako je to

887 Vidi, *Horvat protiv Hrvatske*, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

888 Loc. cit.

889 Vidi, *Styranowski protiv Poljske*, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

mogao učiniti na početku postupka.

Postupak koji je pokrenuo DMITAR Malešević protiv poduzeća V.M.M. i njegove vlasnice B.J. bio je neaktivan 2 godine, 2 mjeseca i 8 dana, a postupak protiv poduzeća F.I.S. i njegove vlasnice J.S. 1 godinu, 7 mjeseci i 7 dana. U postupcima koje je pokrenuo četvrti podnositelj, Branko Jugović, protiv poduzeća T.I.A. i njegovog vlasnika I.A. jedno je ročište odgođeno zbog izostanka podnositelja. U razdoblju koje se uzelo u obzir ročišta su se održavala dva puta godišnje. U odnosu na postupak protiv poduzeća M.J.B. i njegove vlasnice B.J. razdoblje neaktivnosti trajalo je 3 godine, 1 mjesec i 29 dana. U postupku protiv poduzeća M.B.B. i njegovog vlasnika B.B. ročišta nije bilo od 6. studenog 1997. do 2. travnja 2001. U tom je razdoblju prvostupanjski sud četiri puta neuspješno pokušavao izvršiti uvid u kazneni spis protiv B.B. To je dovelo do odugovlačenja od 3 godine, 4 mjeseca i 26 dana, koje se može pripisati domaćim vlastima. U postupku protiv poduzeća T.K.M. i njegove vlasnice T.K. nijedno ročište nije održano od kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku, a to je gotovo 5 godina. Što se tiče dva postupka koje je pokrenuo peti podnositelj, Stjepan Živković protiv poduzeća M.J.B. i njegove vlasnice B.J. došlo je do odugovlačenja od 2 godine 1 mjesec i 2 dana, a u odnosu na postupak protiv poduzeća F.I.M. i njegove vlasnice Đ.M. Europski sud nije našao nikakva značajna razdoblja neaktivnosti, ali je postupak pred prvostupanjskim sudom trajao oko 8 godina i 3 mjeseca od čega 4 godine i 10 mjeseci nakon ratifikacije Europske konvencije.

Temeljem toga, čak i ako su neki podnositelji u određenoj mjeri pridonijeli duljini postupka, Europski sud nije našao uvjerljivima Vladina objašnjenja za odugovlačenja. Dužnost je država ugovornica organizirati svoje pravne sustave na način da njihovi sudovi mogu jamčiti svakome pravo da dobije u razumnom roku konačnu odluku o svom sporu koji se odnosi na građanska prava i obveze.⁸⁹⁰ U svjetlu kriterija utvrđenih u svojoj sudskoj praksi⁸⁹¹ i imajući na umu sve okolnosti predmeta, Europski sud smatra kako duljina naprijed navedenih postupaka nije u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Stoga je došlo do povrede članka 6., stavka 1. u odnosu na tih 11 postupaka.

Postupak koji je pokrenuo peti podnositelj protiv poduzeća E. i njegove vlasnice S.D. završio je u svibnju 1998. i trajao 4 godine, 3 mjeseca i 13 dana od čega razdoblje od 6 mjeseci i 1 dana je razdoblje koje je Europski sud ispitivao. Utvrdio je kako su

890 *Horvat protiv Hrvatske*, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

891 Vidi, *Humenski protiv Poljske*, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95. i *Comingersoll S.A. protiv Portugala*, presuda, 6. travnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000 – IV.

ročišta zakazivana u redovitim vremenskim razmacima, a odugovlačenja do kojih je došlo nisu bila tako dugačka da bi povrijedila zahtjev razumnog roka.

Postupak protiv B.B. trajao je 6 godina, 9 mjeseci i 24 dana, od čega je razdoblje od 3 godine i 15 dana razdoblje koje je Europski sud ispitivao. U tom je razdoblju predmet rješavao žalbeni sud postupajući po žalbi podnositelja protiv prvostupanjske presude iz 1997. To razdoblje, koje je proteklo nakon stupanja na snagu Europske konvencije, ne čini se pretjeranim imajući na umu da je predmet rješavao žalbeni sud. U odnosu na ta dva postupka nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Rajčević protiv Hrvatske*⁸⁹² podnositelj je podnio građansku tužbu Općinskom sudu tražeći naknadu štete za svoju uništenu imovinu od osiguravajućeg društva C.O. u rujnu 1992. Podnositelj je tvrdio kako je nepoznata osoba podmetnula vatru u njegovoj ljetnoj kući te da je otuđila imovinu iz te kuće.

Podnositelj je prigovorio kako postupak koji se odnosio na njegovu tužbu za naknadu štete za uništenu imovinu nije okončan u razumnom roku. Europski sud je utvrdio da je postupak započeo 1992., ali razdoblje koje spada u nadležnost Europskog suda počelo je 5. studenog 1997., nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁸⁹³ Postupak je okončan presudom Županijskog suda u veljači 2002. Trajao je devet godina, četiri mjeseca i osamnaest dana, od kojih četiri godine i tri mjeseca spadaju u razdoblje koje je ispitivao Europski sud. Europski sud je ponovio da je radi utvrđivanja razumnosti duljine razdoblja u pitanju bilo potrebno uzeti u obzir stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.⁸⁹⁴

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanja podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnosti predmeta spora za podnositelja. Europski sud je ustanovio kako je u razdoblju koje treba uzeti u obzir postupak bio u tijeku pred sudom prvog stupnja oko četiri godine i osam mjeseci. Vezano uz složenost predmeta, nije našao da je predmet bio složen bilo činjenično bilo pravno. Ponašanje podnositelja, nešto je pridonijelo duljini postupka tako što je dva puta propustio primiti poziv za ročišta i odbio dostaviti dodatni primjerak svog podneska. Što se tiče ponašanja domaćih vlasti, Općinski sud je prvi puta zatražio informacije mjerodavne za tužbu podnositelja tek nakon više od pet godina nakon što je podnositelj podnio svoju

892 *Rajčević protiv Hrvatske*, presuda, 23. srpnja 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000030>.

893 *Vidi, Horvat protiv Hrvatske*, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

894 *Vidi, Styranowski protiv Poljske*, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

tužbu, a te je podatke dobio skoro devet godina nakon početka postupka. Vlada nije podnijela nikakva objašnjenja za ta odugovlačenja postupka. U svjetlu odugovlačenja koja su se mogla pripisati domaćim vlastima i cjelokupnog trajanja postupka, čak i da je podnositelj nešto pridonio duljini postupka, Europski sud nije bio uvjeren Vladinim objašnjenjima za odugovlačenja. Nadalje, ponavlja kako je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravne sustave na način da njihovi sudovi mogu jamčiti svakome pravo da dobije u razumnom roku konačnu odluku o svom sporu koji se odnosi na građanska prava i obveze.⁸⁹⁵ Temeljem toga Europski sud je zaključio da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Čuljak Gojko i Branko protiv Hrvatske*⁸⁹⁶ prvi i drugi podnositelj bili su vlasnici poduzeća za proizvodnju mesa Mesoprodukt. Treći podnositelj bio je Mesoprodukt. U ovom predmetu radi se o nekoliko postupaka koji su se odnosili na Mesoprodukt.

U postupku protiv Požeško-slavonske županije odlukom veterinarskog inspektora Ureda za gospodarstvo Požeško-slavonske županije 1994. poduzeću podnositelju bilo je zabranjeno klanje životinja i proizvodnja mesa za ljudsku prehranu. Povodom žalbe prvostupanjsku odluku je ukinula je Komisija za žalbe Ministarstva poljoprivrede i šumarstva, Uprave za veterinarstvo. Nakon toga poduzeće podnositelj podnijelo je tužbu o Općinskom sudu tražeći naknadu štete Požeško-slavonske županije zbog činjenice da mu je bila zabranjena proizvodnja mesa. Izgleda da se postupak u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu još uvijek vodio pred prvostupanjskim sudom.

U postupku protiv Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva financija činjenice su bile sljedeće: policija je zaplijenila vozilo u vlasništvu supruge prvog podnositelja u ožujku 1994. Ono je bilo korišteno za prijevoz robe namijenjene Mesoproduktu. Ono je vraćeno u travnju. Nakon toga poduzeće podnositelj podnijelo je tužbu Općinskom sudu protiv tih ministarstava tražeći naknadu štete radi izgubljene dobiti zbog nemogućnosti transporta robe. Sud je donio odluku kojom se usvaja podnositeljev zahtjev 1996. Obje strane uložile su žalbu. Županijski sud je ukinuo presudu 1997. i vratio predmet na ponovno suđenje. Nakon dva otkazana ročišta u listopadu 1999. donesen je Zakon o izmjeni Zakona o obveznim odnosima koji propisuje da se do donošenja posebnog propisa o tome prekidaju svi postupci radi naknade štete koju je počinila Hrvatska vojska ili policija za vrijeme njihovog djelovanja u službi, za vrijeme rata u Hrvatskoj. Postupak je prekinut na temelju tog

895 *Vidi, Horvat protiv Hrvatske*, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

896 *Čuljak Gojko i Branko protiv Hrvatske*, presuda, 19. studeni 2002., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505070000023>.

zakona 2002. Odvjetnik podnositelja podnio je žalbu koja je odbijena. Postupak se sukladno tomu u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu i dalje vodio.

Postaja financijske policije za Požeško-slavonsku županiju naredila je poduzeću podnositelju plaćanje poreza na promet proizvoda i usluga i pripadajućih kamata u prosincu 1993. Kako su podnositelji odbili platiti te iznose, blokirani su bankovni račun Mesoprodukta. Žalbe su poduzeća bile uspješne i podnositelji su platili umanjene iznose. Poduzeće podnositelj podnijelo je tužbu Općinskom sudu u Požegi tražeći naknadu štete od Ministarstva financija zbog činjenice da je pogrešan obračun poreza prouzročio nepotrebnu blokadu računa poduzeća 1997. Tuženik je dostavio podnesak kojim se to osporavalo. Tuženik je predložio proglašenje mirovanja postupka 2001. sve dok podnositelji ne plate sudsku pristojbu. Postupak je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu bio u tijeku pred sudom prvoga stupnja.

U odnosu na ta tri postupka poduzeće podnositelj podnijelo je ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske, u skladu s člankom 59., stavkom 4. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu tražeći ubrzanje tih postupaka. Ustavni sud je odbio taj zahtjev nalazeći kako postupci nisu prekoračili zahtjev za razumnim rokom.

Podnositelji su prigovorili da tri parnična postupka koja je pokrenulo poduzeće podnositelj nisu dovršena u razumnom roku kako je propisano člankom 6., stavkom 1. Europske konvencije.

Europski sud primjećuje kako su dva postupka započela 1994. dok je treći počeo 19. studenog 1997., a razdoblje koje je ušlo u nadležnost Europskog suda započelo je 5. studenog 1997. kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁸⁹⁷ Sva tri postupka bila su u tijeku pred sudom prvoga stupnja. Radi određivanja razumnosti vremena mora se uzeti u obzir stanje postupka na dan 5. studenog 1997.⁸⁹⁸ U vezi s time Europski sud je utvrdio kako su, u trenutku stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku, prvi i drugi postupak trajali oko tri godine.

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnosti predmeta spora za podnositelja.⁸⁹⁹ Europski sud je smatrao kako postupci nisu bili činjenično i pravno složeni te nije utvrdio da bi se time mogla

897 Vidi, Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

898 Vidi, Styranowski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

899 Vidi, Humen protiv Poljske, presuda, 15. listopada 1999., Serija A, br. 26614/95. i Mikulić protiv Hrvatske, presuda, 7. siječnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-I.

opravdati dužina postupka. Nadalje, zaključio je kako je od 5. studenog 1997. prvi postupak trajao oko pet godina na prvoj instanci, a bio je neaktivan jednu godinu, šest mjeseci, i jedan dan. Poreznoj upravi u Požegi trebalo je osam mjeseci da podnese sudu traženu dokumentaciju, a tom je sudu trebalo daljnjih tri mjeseca da tu dokumentaciju prosljedi imenovanom vještaku. Europski sud tako nije bio uvjeren Vladinim objašnjenjima za odugovlačenja.

Drugi postupak trajao je oko pet godina nakon 5. studenog 1997., a bio je neaktivan oko godinu dana. Do te neaktivnosti došlo je radi prekidanja postupaka do donošenja posebnog propisa kojim je propisano kako se prekidaju svi postupci vezani uz akte pripadnika Hrvatske vojske ili policije tijekom trajanja Domovinskog rata. Uzevši u obzir razdoblje neaktivnosti i činjenicu kako nikakav novi propis nije donesen, koji bi omogućio podnositeljima da od domaćih sudova dobiju odluku o njihovom građanskom zahtjevu, Europski sud je odbacio tvrdnje Vlade da se odugovlačenje može u potpunosti pripisati podnositeljima.

Glede trećeg postupka Europski sud je utvrdio kako je on trajao oko pet godina. U tom razdoblju održana su tri ročišta, a nije bilo aktivnosti dvije godine. U odnosu na tvrdnju Vlade da su podnositelji pridonijeli duljini postupka jer nisu platili sudsku pristojbu, Europski sud je zaključio kako ta činjenica nije spriječila Općinski sud da postupa u tom predmetu. Stoga je Europski sud smatrao kako je duljina tih postupaka prekomjerna i da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Multiplex protiv Hrvatske*⁹⁰⁰ Europski sud je utvrdio da je postupak bio prekinut više od tri godine i sedam mjeseci i u međuvremenu nije donesen nikakav novi Zakon koji bi omogućio tvrtki podnositelju da se odluči o njemu. U takvim okolnostima Europski sud nije mogao prihvatiti da je stupanj pristupa koji je osiguran prema nacionalnom zakonodavstvu bio dovoljan za osiguranje prava tvrtke podnositelja na pravo na sud te je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije. Utvrdivši povredu prava tvrtke podnositelja na pristup sudu, Europski sud je smatrao kako se nije trebalo postaviti nikakvo odvojeno pitanje glede duljine postupka, te se smatralo da je ono obuhvaćeno prethodnim prigovorom.

U predmetu *Kastelić protiv Hrvatske*⁹⁰¹ Europski sud je, ustanovio da je u vrijeme kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku, Općinski sud u Bujama bio spriječen nastaviti s rješavanjem predmeta podnositelja na temelju zakona iz 1996., iako je odluka o prekidu donesena tek kasnije. Iz toga slijedi da su sva odugovlačenja postupka u razdoblju koje treba uzeti u obzir bila posljedica

900 Vidi, supra, bilj. 662, str. 161.

901 Vidi, supra, bilj. 660., str. 159.

zakona iz 1996. Europski sud je taj vid već uzeo u obzir u svom naprijed navedenom razmatranju prava na pristup sudu. Imajući na umu svoje odluke u tom pogledu, Europski sud je utvrdio kako se pitanje duljine postupka treba smatrati obuhvaćenim pitanjem pristupa sudu. Stoga pitanje duljine postupka nije bilo potrebno odvojeno ispitivati.

U predmetu *Sahini protiv Hrvatske*⁹⁰² podnositelj je pred Općinskim sudom podnio građansku tužbu protiv I.R. radi smetanja posjeda zakupljenog prostora 18. lipnja 1990. Utvrdio je da je I.R. smetala mirni posjed zakupljenog poslovnog prostora – krojačke radionice – jer je prisilno izbacila podnositelja i njegovog sina iz toga prostora. I.R. je umrla u rujnu 1994., a postupak je nastavljen protiv njezinog pravnog sljednika. U postupku koji je uslijedio do 5. studenoga 1997., kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku, održano je nekoliko ročišta, a nekoliko ih je odgođeno. Ročište zakazano za 5. listopada 1999. odgođeno je na zahtjev podnositeljevog zastupnika, a na ročištu održanom 22. studenoga 1999. glavna rasprava je zaključena i sud je odbio podnositeljev zahtjev. Podnositelj nije uložio žalbu protiv te odluke pa je ona postala pravomoćna 10. veljače 2000.

Podnositelj je naveo kako građanski postupak kojeg je pokrenuo pred Općinskim sudom nije bio dovršen unutar razumnog roka, što je bilo protivno člankom 6., stavkom 1. Europski sud je utvrdio kako je postupak započeo 18. lipnja 1990. Međutim, razdoblje koje je spadalo u nadležnost Europskog suda započelo je 5. studenog 1997.⁹⁰³ Postupak je završen 10. veljače 2000. i trajao je devet godina, sedam mjeseci i dvadeset i dva dana, od kojih su dvije godine, tri mjeseca i pet dana spadali u razdoblje koje je Europski sud ispitivao.

Europski sud je ponovio da je radi određivanja razumnosti duljine razdoblja u pitanju trebalo uzeti u obzir stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.⁹⁰⁴ te je utvrdio kako je u trenutku stupanja Europske konvencije na snagu u Hrvatskoj postupak trajao sedam godina, četiri mjeseca i sedamnaest dana. Podsjetio je i da se razumnost duljine postupka ocjenjuje u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito, složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁹⁰⁵ U pogledu složenosti predmeta Europski sud je ustanovio kako predmet nije bio činjenično ni

902 Sahini protiv Hrvatske, presuda, 19. lipnja 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000033>.

903 Vidi, Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

904 Styranski protiv Poljske, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

905 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

pravno složen. Utvrdio je i da se u postupku radi smetanja podnositeljevog posjeda nisu razmatrala nikakva vlasnička pitanja već je trebalo utvrditi je li podnositelj bio u posjedu prostora o kojem je riječ i je li njegov posjed smetao tuženik. Glede ponašanja domaćih vlasti, Europski sud je ponovio kako se samo za ona odugovlačenja za koja se državu može smatrati odgovornom može opravdano utvrditi da je prekoračen razumni rok.⁹⁰⁶ Utvrdio je razdoblje potpune neaktivnosti između 5. studenog 1997., kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku i 5. listopada 1999. kada je prvostupanjski sud održao ročište, što iznosi godinu dana i jedanaest mjeseci. Budući da Vlada nije dala nikakvo objašnjenje za takav zastoj u postupku, onda se on mogao u potpunosti pripisati domaćim vlastima. Glede ponašanja podnositelja Europski sud je utvrdio kako je podnositeljev odvjetnik prouzročio jednu odgodu, međutim to nije pridonijelo dužini postupka. Imajući u vidu cjelokupnu dužinu postupka te razdoblje neaktivnosti za koje su u potpunosti odgovorne domaće vlasti, Europski sud je utvrdio da je dužina postupka u ovom predmetu prekoračila zahtjev za razumnim rokom iz članka 6.

U predmetu *Napijalo Dragan protiv Hrvatske*⁹⁰⁷ činjenice slučaja prema podnositelju odvijale su se na sljedeći način. Pri prelasku granice između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, u veljači 1999., na upit carinika podnositelj je pokazao robu koju je unosio u Hrvatsku. Budući da se radilo o četiri šteke cigareta i dvije litre ulja za kuhanje, koje podnositelj nije prijavio izrečena mu je kazna od 200 kn. Kako podnositelj nije mogao platiti, carinski djelatnik zadržao je njegovu putovnicu i obavijestio ga da će istu dobiti nakon plaćanja kazne. Prema navodima Vlade podnositelj pri ulasku u Hrvatsku nije prijavio kupljenu robu. Radilo se o pet šteka cigareta i dvije litre ulja za kuhanje. To je djelo predstavljalo lakši carinski prekršaj, a kako podnositelj nije imao novaca carinski službenik mu je predao pisanu kaznu, a podnositelj se odvezao s granice bez da mu je carinik uspio vratiti putovnicu. Podnositelj je tražio od Ministarstva financija povrat svoje putovnice. Budući da nije živio na prijavljenoj adresi nakon nekoliko neuspješnih pokušaja, putovnica mu je vraćena u ožujku 2001. Podnositelj je u međuvremenu pokrenuo postupak protiv Ministarstva financija tražeći povrat putovnice i naknadu štete nastalu zbog nemogućnosti da napusti Hrvatsku. Kako je taj postupak u trenutku vraćanja putovnice podnositelju još trajao, on je obavijestio sud da mu je ona vraćena i tražio je donošenje deklaratorne odluke kojom bi sud utvrdio da su mu 6. veljače 1999. hrvatske vlasti oduzele njegovu putovnicu i vratile je 4. travnja 2001. Tražio je i naknadu parničnog troška. Općinski sud je odbacio zahtjeve podnositelja jer je utvrđeno kako više nema pravni interes donošenja

906 Monnet protiv Francuske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 273.

907 Napijalo protiv Hrvatske, presuda, 13. studeni 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000014>.

deklaratorne odluke. To je potvrdio i Županijski sud povodom žalbe podnositelja.

U postupku pred Europskim sudom Vlada je tvrdila kako članak 6., stavak 1. nije bio primjenjiv na onaj dio postupka koji se dogodio nakon što je podnositelj izmijenio svoj zahtjev, tj. nakon što mu je vraćena putovnica. Europski sud je prvo istaknuo kako treba utvrditi postoji li spor o pravu za koje se može reći da ga domaće pravo priznaje. Ustanovio je kako je zahtjev podnositelja da se donese deklaratorna odluka bio usko povezan s njegovim zahtjevom za naknadu štete pa je podnositelj imao interes da građanski sud utvrdi kako je došlo do takvog oduzimanja. Nakon toga, Europski sud utvrdio je kako je postupak trajao od ožujka 1999. do rujna 2002. Podsjetio je i da se razumnost duljine postupka ocjenjuje u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito, složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁹⁰⁸ Ustanovio je da predmet nije bio složen, a ni podnositelj nije pridonio njegovom produljenju. Europski sud je utvrdio dva duga razdoblja neaktivnosti u postupku koji su doveli do odgoda od oko 20 mjeseci. Ono što je bilo dovedeno u pitanje za podnositelja bila je njegova sloboda kretanja te je temeljem toga Europski sud zaključio da nacionalni sud nije pokazao revnost u vođenju postupka pa je došlo do povrede članka 6.

Sljedeći predmet bio je *Cvijetić protiv Hrvatske*.⁹⁰⁹ Podnositeljica i njezin suprug bili su nositelji stanarskog prava. Nakon njihovog razvoda treća osoba provalila je u stan i izbacila podnositeljicu. Ona je podnijela tužbu zbog smetanja posjeda protiv u ožujku 1994. Sud je presudio u korist podnositeljice i presuda je postala pravomoćna u veljači 1995. Budući da se tuženi nije iselio podnositeljica je podnijela prijedlog za izvršenje odluke, a rješenje o ovrsi doneseno je u ožujku 1995. I nakon toga tuženi nije napustio stan. Podnositeljica je kupila stan i postala njegovom vlasnicom u veljači 2000., ali u njemu se još bespravno nalazio tuženi. Hrvatska udruga vojnih invalida Domovinskog rata i Ministarstvo hrvatskih branitelja zatražili su od suda odgodu iseljenja u rujnu i listopadu 2000. Službena osoba suda pokušala je provesti nalog za iseljenje, ali to je onemogućilo nekoliko branitelja. Sljedeći pokušaj iseljenja također je propao. Stranke su se sporazumjele da će do iseljenja doći 20. ožujka 2002. te se podnositeljica uselila 21. ožujka 2002.

U zahtjevu koji je podnositeljica podnijela Europskom sudu tvrdila je kako je postupak za iseljenje nerazumno dugo trajao. Vlada se ovdje pozvala na slučaj

908 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000-VII.

909 Cvijetić protiv Hrvatske, presuda, 26. veljače 2004., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2005050700_00022.

*Immobiliare Saffi*⁹¹⁰ i istaknula kako u ovom predmetu nije bilo zakonodavne intervencije koja bi spriječila podnositeljicu da ponovo stupi u posjed svog stana te da su domaće vlasti pokazale dužnu revnost kako bi omogućile podnositeljici da stupi u posjed svog stana. Europski sud se tu složio s Vladom, međutim smatrao je da ovaj predmet predstavlja situaciju u kojoj je trebalo preispitati jesu li domaće vlasti pokazale dužnu revnost pri izvršenju naloga za iseljenje, budući da je trebalo oko osam godina dok podnositeljica nije ponovo stekla posjed dotičnog stana.

Europski sud primjećuje da je postupak započeo 9. veljače 1994. kad je podnositeljica zahtjeva podnijela tužbu Općinskom sudu tražeći iseljenje I.Š. iz svog stana. Međutim, razdoblje koje spada u nadležnost Europskog suda započelo je 5. studenog 1997. Postupak je okončan 21. ožujka 2002. Nadalje, istaknuo je da se razumnost duljine postupka ocjenjuje u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito, složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁹¹¹ Tako je zaključio kako postupak nije bio složen i kako vlasti nisu postupile u skladu s obvezom koju im nameće Europska konvencija, a to je dužnost organiziranja sudskog sustava na način da njihovi sudovi mogu ispuniti svaki od zahtjeva iz članka 6., stavka 1., posebice zahtjev za provođenjem sudskih postupaka u razumnom roku. Utvrdio je i da podnositeljica nije pridonijela duljini postupka te je temeljem toga došlo do povrede članka 6., stavka 1.

U predmetu *Muženjak protiv Hrvatske*⁹¹² podnositelj je podnio građansku tužbu protiv osiguravajućeg društva u srpnju 1993., tražeći naknadu štete za ozljede koje je pretrpio u prometnoj nesreći. Tražio je naknadu materijalne i nematerijalne štete i zahtijevao da naknada obuhvati i isplatu mjesečne rente. Sud je donio djelomičnu presudu kojom je usvojio većinu podnositeljevog zahtjeva za naknadu nematerijalne štete u veljači 1994. Povodom žalbe podnositelja preinačena je presuda, a budući da je uložio i reviziju Vrhovni sud je u studenom 1996. povišao naknadu za nematerijalnu štetu. Postupak je nastavljen povodom podnositeljevog zahtjeva za mjesečnom rentom u travnju 1998. Zahtjev podnositelja djelomično je usvojen u lipnju 1999. Povodom žalbe presuda je ukinuta i vraćena na ponovni postupak Općinskom sudu. Sud je donio presudu kojom je djelomično usvojio tužbeni zahtjev podnositelja u listopadu 2001. Podnositelj se žalio, ali Županijski sud je potvrdio presudu pa je time

910 *Immobiliare Saffi* protiv Italije, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgements and Decisions 1999-V.

911 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000-VII.

912 *Muženjak protiv Hrvatske*, presuda, 4. ožujka 2004., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505_090000012.

postupak završen 1. veljače 2002.

U zahtjevu pred Europskim sudom podnositelj je naveo kako u građanskom postupku koji je pokrenuo presuda nije donesena u razumnom roku. Europski sud primjećuje da je postupak započeo 1. lipnja 1993. Međutim, razdoblje koje spada u nadležnost Europskog suda započelo je 5. studenog 1997. Postupak je okončan 1. veljače 2002. Postupak je stoga trajao osam godina i osam mjeseci, od čega razdoblje od četiri godine, devet mjeseci i pet dana spada u razdoblje koje treba ispitati. Europski sud ponavlja kako je, radi određivanja razumnosti duljine razdoblja o kojemu je riječ, potrebno uzeti u obzir stanje predmeta na dan 5. studenoga 1997. S tim u vezi primjećuje da je u trenutku stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku postupak bio trajao četiri godine, pet mjeseci i pet dana. Nadalje podsjeća da se razumnost duljine postupka ocjenjuje u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito, složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁹¹³ Tako je ustanovio da je predmet podrazumijevao određeni stupanj činjenične složenosti i da nije bilo razdoblja dulje neaktivnosti u postupcima pred domaćim sudovima. Što se tiče ponašanja podnositelja ustanovljeno je kako je bio odgovoran za jednu odgodu ročišta, ali taj događaj nije značajno pridonio duljini postupka. Nadalje, Europski sud je zaključio kako je predmet spora bio vrlo važan za podnositelja. Temeljem toga Europski sud je zaključio kako je s obzirom na ukupno trajanje postupka, a osobito zbog značaja predmeta za podnositelja došlo do povrede razumnog roka iz članka 6.

U predmetu *Jelavić-Mitrović protiv Hrvatske*⁹¹⁴ podnositelji su iznajmili poslovne prostorije od košarkaškoga kluba Cibona (dalje: Klub) 6. prosinca 1989. Klub je jednostrano raskinuo ugovor, jer su podnositelji kasnili s isplatom iznosa novca određenog ugovorom u veljači 1990. Podnositelji su nakon toga pokrenuli građanski postupak pred Općinskim sudom tražeći ispunjenje ugovora. Prvostupanjski je sud prihvatio njihov zahtjev 17. listopada 1990. Okružni sud odbio je žalbu Kluba 21. svibnja 1991. Podnositelji su tražili ovrhu te presude 18. srpnja 1991. Postupak je okončan kad je Vrhovni sud Republike Hrvatske odbio reviziju Kluba 11. ožujka 1992.

Klub je u međuvremenu zaključio novi ugovor kojim je dao u najam iste poslovne prostorije Ž.B. i T.B. (dalje: novi najmoprimci), koji su odmah stupili u posjed tih

913 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000-VII.

914 Jelavić-Mitrović protiv Hrvatske, presuda, 13. siječnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505310000016>.

prostorija. Novi najmoprimci su kao treća strana, prigovorili ovrshi koju su zatražili podnositelji 3. rujna 1991., tvrdeći da imaju pravo koristiti prostorije. Nadležni ih je sud uputio na podnošenje građanske tužbe protiv podnositelja radi utvrđenja ovrhe nedopuštenom. Novi najmoprimci su pokrenuli građanski postupak protiv podnositelja u listopadu 1991. Tvrđili su da nisu znali i da nisu mogli znati za ugovor podnositelja s Klubom. Zbog toga je prekinut ovršni postupak do donošenja odluke o tom pitanju 8. siječnja 1992. Sud je ovrhu proglasio nedopuštenom 4. travnja 1996. Utvrdio je da su novi najmoprimci, pri zaključenju svog ugovora s Klubom, postupali u dobroj vjeri i da su stoga imali pravo koristiti prostorije u skladu sa zakonom koji je u relevantno vrijeme bio na snazi. Županijski je sud odbio žalbu podnositelja 8. travnja 1997. Podnositelji su podnijeli reviziju 10. lipnja 1997. Vrhovni sud odbio je njihovu reviziju u studenom 2000. Ta je odluka dostavljena podnositeljima 31. siječnja 2001. Ustavni je sud Republike Hrvatske odbio ustavnu tužbu podnositelja 5. lipnja 2001., utvrdivši da nema povrede njihovih ustavnih prava.

Podnositelji su prigovorili da duljina građanskog postupka pokrenutog protiv njih 21. listopada 1991., nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Postupak o kojemu je riječ trajao je 9 godina, 7 mjeseci i 25 dana. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997. nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku. Slijedi da razdoblje od 3 godine, 7 mjeseci i 9 dana spada u nadležnost suda *ratione temporis*. Međutim, kako bi se utvrdila razumnost duljine vremena o kojem se radi, treba uzeti u obzir stanje predmeta 5. studenog 1997.⁹¹⁵

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, posebice: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹¹⁶ Glede složenosti predmeta, Europski sud smatra da postupak nije bio složen. Glede ponašanja podnositelja Europski sud primjećuje da Vlada nije tvrdila kako je podnositelj doprinio duljini postupka u građanskom postupku. Europski sud nema razloga smatrati drukčije. Glede ponašanja domaćih vlasti, Europski sud primjećuje da se prije stupanja na snagu Europske konvencije, postupak već vodio pred domaćim sudovima oko šest godina. Nadalje, u razdoblju koje treba uzeti u obzir, postupak je trajao gotovo još četiri godine. Tijekom tog vremena, Vrhovnom sudu trebalo je više od tri godine da odluči u predmetu podnositelja, a samo je odlučivao o reviziji i nije izvodio nikakve dokaze ili proveo bilo koju drugu postupovnu radnju. U takvim

915 Styranski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

916 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000-VII.

okolnostima, i uzimajući u obzir ukupno trajanje postupka, Europski sud smatra da je duljina postupka u ovom predmetu bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnog roka.⁹¹⁷

6.2. Ustavna tužba za zaštitu prava na pošteno suđenje u razumnom roku

Ustavnim zakonom o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Ustavni zakon iz 2002.) koje su stupile na snagu 15. ožujka 2002., izmijenjen je članak 59. Ustavnog zakona iz 1999. i dodan članak 59. a) koji je današnji članak 63. Ustavnog zakona iz 2002. Članak 63.⁹¹⁸ glasi:

(1) Ustavni sud će pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije no što je iscrpljen pravni put, u slučaju kad o pravima i obvezama stranke ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela nije u razumnom roku odlučio sud ili u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava, a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice.

(2) U odluci kojom usvaja ustavnu tužbu zbog nedonošenja akta u razumnom roku iz stavka 1. ovoga članka, Ustavni sud će nadležnom sudu odrediti rok za donošenje akta kojim će taj sud meritorno odlučiti o pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela podnositelja. Rok za donošenje akta počinje teći idućeg dana od dana objave odluke Ustavnog suda u "Narodnim novinama".

(3) U odluci iz stavka 2. ovoga članka Ustavni sud će odrediti primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegova ustavnog prava koju je sud učinio kada o pravima i obvezama podnositelja ili o sumnji ili optužbi zbog njegova kažnjivog djela nije odlučio u razumnom roku. Naknada se isplaćuje iz državnog proračuna u roku od tri mjeseca od dana podnošenja zahtjeva stranke za njezinu isplatu."

6.2.1. Zaštita prava na pošteno suđenje kod postupaka koji su u tijeku

U kratkom roku nakon dopune Ustavnog zakona iz 2002. Europski sud je u

917 Vidi, Janssen protiv Njemačke, presuda, 20. prosinca 2001., br. 23959/94.

918 Ustavni zakon o Ustavnom sudu NN br. 99/99, 29/02 i 49/02.

predmetu *Slaviček protiv Hrvatske*⁹¹⁹ utvrdio da je taj novi ustavnosudski postupak učinkovito nacionalno pravno sredstvo za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku koje prethodno mora biti iskorišteno da bi zahtjev podnesen Europskom sudu bio dopušten. Jednako tako je u predmetu *Nogolica protiv Hrvatske*⁹²⁰ zauzeo načelni stav da su nedopušteni i svi ranije podneseni zahtjevi u vezi sa suđenjem u razumnom roku u kojima nije prethodno korišteno novo učinkovito hrvatsko pravno sredstvo za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku propisano člankom 63. Ustavnog zakona iz 2002.

U predmetu *Raguž protiv Hrvatske*⁹²¹ podnositelj je nekoliko godina radio u poduzeću K. Temeljem odluke suda iz 1985. i odluka poduzeća iz 1986. donesenih nakon toga, dobio je na korištenje stan u privatnom vlasništvu. Međutim, nije mogao useliti u stan do 1. rujna 1989. Podnositelj je podnio građansku tužbu protiv poduzeća i protiv T.V.-a, kao vlasnika stana, u prosincu 1989., tražeći naknadu štete zbog toga što nije mogao useliti u stan do 1989. i zbog toga što ga je morao obnoviti. Nakon toga je T.V. podnio protutužbu tražeći iseljenje podnositelja iz stana i plaćanje najamnine za vrijeme koje je proveo u njemu. Općinski sud odbio je i tužbeni zahtjev podnositelja i protutužbeni zahtjev 1995. Županijski je sud ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovno suđenje u dijelu koji se odnosio na plaćanje najamnine u kolovozu 1998. Istovremeno je potvrdio preostali dio prvostupanjske presude u dijelu koji se odnosi na tužbeni zahtjev podnositelja i na protutužbeni zahtjev T.V. za iseljenje podnositelja, koji je time postao pravomoćan. T.V. je uložio reviziju protiv tog dijela odluke. Vrhovni sud Republike Hrvatske ovu je reviziju proglasio nedopuštenom 21. ožujka 2001. jer je vrijednost predmeta spora bila ispod praga propisanog zakonom.

U ponovljenom prvostupanjskom postupku podnositelj je povukao svoj tužbeni zahtjev u odnosu na poduzeće, ali je ostao kod tužbe protiv T.V. Općinski sud je ponovno odbio tužbu podnositelja, prihvativši protutužbeni zahtjev T.V.-a za isplatu najamnine 1. srpnja 2003. Podnositelj se žalio te je podnio ustavnu tužbu radi duljine postupka 19. svibnja 2003. Ustavni sud je odbio ustavnu tužbu podnositelja kao neosnovanu u listopadu 2003. Utvrdio je da je u trenutku kad je podnositelj podnio svoju ustavnu tužbu, postupak pred Županijskim sudom trajao samo četiri dana te da stoga, na temelju postojeće sudske prakse Ustavnoga suda, nisu bili ispunjeni uvjeti propisani u članku 63., stavku 1. Ustavnoga zakona. Županijski sud odbio je žalbu

919 *Slaviček protiv Hrvatske*, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

920 *Nogolica protiv Hrvatske*, odluka, 5. rujna 2002., br. 77784/01.

921 *Raguž protiv Hrvatske*, presuda, 10. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060418000003>.

podnositelja i potvrdio prvostupanjsku presudu u dijelu kojim je naloženo plaćanje najamnine T.V.-u, 4. veljače 2005. Istovremeno je drugostupanjski sud vratio predmet na ponovno suđenje u dijelu koji se odnosio na točan iznos dužne najamnine.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila sukladna sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud primjećuje da je postupak koji je počeo 15. prosinca 1989., kad je podnositelj podnio svoju građansku tužbu, još uvijek u tijeku. On, dakle, traje preko petnaest i pol godina. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997. Slijedi da razdoblje od oko sedam godina i deset mjeseci spada u nadležnost Europskog suda *ratione temporis*. Međutim, kako bi se utvrdila razumnost duljine vremena o kojem se radi, treba uzeti u obzir stanje predmeta 5. studenog 1997.⁹²²

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹²³ Tako prihvaća da je predmet bio donekle složen. Glede ponašanja stranaka, Vlada je tvrdila da su i podnositelj i T.V. doprinijeli produljenju postupka jer nisu točno odredili svoje zahtjeve. Podnositelj je tvrdio da je njegov doprinos produljenju postupka bio zanemariv u usporedbi s neaktivnošću vlasti. I dok je istina kako se čini da su i podnositelj zahtjeva i T.V. nekoliko puta mijenjali svoje zahtjeve, Europski sud ne smatra da su te izmjene značajno pridonijele duljini postupka u ovome predmetu. Primjećuje da su tijekom vremena koje spada u njegovu nadležnost, tj. nešto manje od osam godina, domaći sudovi donijeli tri odluke u predmetu podnositelja. Međutim, budući da je ponovljeni prvostupanjski postupak trajao gotovo pet godina ne smatra da su domaće vlasti postupale bez nerazumne odgode. Isto tako ne može prihvatiti činjenicu da je Vrhovnome sudu trebalo dvije i pol godine da reviziju T.V.-a proglasi nedopuštenom, kao valjano opravdanje za produljeni značaj ponovljenoga prvostupanjskog postupka. Europski sud je često utvrdio povrede članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da dođe do drugačijeg zaključka u ovom predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovom pitanju kao i na ukupnu duljinu postupka, smatra da je u ovom predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila uvjet razumnog roka.

922 Styranski protiv Poljske, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

923 Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

U predmetu *Antonić-Tomasović protiv Hrvatske*⁹²⁴ D.I. (dalje: tužiteljica) je pokrenula građanski postupak protiv podnositeljice pred Općinskim sudom 28. svibnja 1990., tražeći zaključenje ugovora o prodaji kojim je podnositeljica trebala svoj stan prodati tužiteljici. Podnositeljica je podnijela protutužbu te navela da joj tužiteljica nije isplatila punu cijenu za stan. Općinski sud je prihvatio tužbeni zahtjev tužiteljice i odbio protutužbeni zahtjev podnositeljice 7. ožujka 1995. Podnositeljica je uložila žalbu 23. listopada 1996. Županijski sud usvojio je žalbu podnositeljice i vratio predmet na ponovno suđenje 1998.

U ponovljenom postupku Općinski sud je ponovno prihvatio tužbeni zahtjev tužiteljice i protutužbeni zahtjev podnositeljice proglasio nedopuštenim 11. listopada 2000. Presuda je dostavljena podnositeljici zahtjeva 2. srpnja 2001. Županijski sud je vratio spis predmeta Općinskome sudu povodom žalbe tužiteljice i podnositeljice 15. listopada 2002., ne odlučivši o dopuštenosti ili osnovanosti žalbe. Izgleda da je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak još uvijek bio u tijeku pred prvostupanjskim sudom.

U međuvremenu, podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu zbog duljine postupka 9. svibnja 2002. Ustavni sud je odbio njenu ustavnu tužbu 14. studenog 2002. Ispitivao je duljinu postupka u dijelu postupka nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Ustavni sud je utvrdio da je predmet složen, budući da je već jednom bio vraćen na ponovljeno suđenje i jer je Općinski sud trebao pribaviti mišljenje vještaka. Također je utvrdio da je podnositeljica pridonijela duljini postupka time što do svibnja 1994. nije prigovorila prijedlogu tužiteljice iz studenog 1990. za spajanjem predmeta s jednim drugim predmetom. Tek je tada ustvrdila da drugi postupak nije relevantan.

Podnositeljica je prigovorila da duljina postupka nije bila sukladna sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada je osporila tu tvrdnju. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba uzeti u obzir stanje postupka u tom trenutku. Razdoblje o kome se radi nije još završilo 8. ožujka 2005. Na taj datum postupak je već trajao oko sedam godine i četiri mjeseca. Tijekom toga razdoblja donesene su tri odluke i u predmetu su postupali sudovi na dvije razine nadležnosti.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u

924 *Antonić-Tomasović protiv Hrvatske*, presuda, 10. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000001>.

pitanje u sporu.⁹²⁵ Glede složenosti predmeta, Europski sud se ne slaže s utvrđenjem Ustavnog suda i tvrdnjom Vlade da je predmet bio složen zbog činjenice da su sporna pitanja zahtijevala mišljenje vještaka financijske struke. Za pribavljanje toga mišljenja trebalo je samo tri mjeseca. U odnosu na ukupnu duljinu postupka u ispitanom razdoblju, Europski sud oklijeva pripisati odlučnu važnost bilo kojoj odgodi koja je možda mogla biti uzrokovana ponašanjem podnositeljice. Uz to, postoji očigledno protuslovlje u obrazloženju Ustavnoga suda, koje je ponovila i Vlada, u tomu što je on samo ispitao razdoblje nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju, a istovremeno je smatrao podnositeljicu odgovornom za razdoblje neaktivnosti koje se dogodilo prije ratifikacije. Glede ponašanja sudskih vlasti, primjećuje da je prošlo više od sedam godina, a da sudovi nisu mogli donijeti konačnu presudu i da je, nakon drugog vraćanja na ponovno suđenje, postupak ponovno u tijeku pred prvostupanjskim sudom. Stoga, bez obzira na broj održanih ročišta i poduzetih postupovnih koraka, Europski sud smatra da u ispitanome razdoblju domaći sudovi nisu iskoristili vrijeme koje su imali na raspolaganju kako bi ubrzali postupak i što je prije moguće završili predmet. Ova su razmatranja dovoljna da omoguće zaključak kako se u predmetu podnositeljice nije postupalo u razumnom roku.

U predmetu *Šundov protiv Hrvatske*⁹²⁶ podnositelj je dobio otkaz 15. studenog 1991. Iako je Općinski sud ukinuo tu odluku 1994., podnositelj ipak nikada nije vraćen na posao. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak protiv poslodavca, tražeći naknadu svoje plaće 18. prosinca 1995. Sud je pribavio mišljenje vještaka računovodstvene struke u lipnju 1997. Podnositelj je prigovorio nalazu vještaka, a sud je od vještaka zatražio dodatno očitovanje. Nakon toga zatražena su još tri mišljenja vještaka kojima je podnositelj nanovo prigovorio. Zatražio je izuzeće imenovanoga vještaka i pribavljanje novoga mišljenja 18. rujna 2001. Zatražio je i izuzeće raspravnoga suca. Sud je predmet rasporedio u rad drugome sudu i imenovao novoga vještaka 21. rujna 2001. Sud je naložio podnositelju da točno odredi tužbeni zahtjev u listopadu 2001. Vještak je odgovorio na prigovore podnositelja te je poslodavcu naloženo da dostavi dodatne dokumente na raspravi 20. studenog 2001. Sud je odlučio saslušati vještaka financijske struke u veljači 2002.

Podnositelj je podnio ustavnu tužbu na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, prigovarajući duljini postupka 18. kolovoza 2002. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositelja 12. veljače 2003. Utvrdio je da je Općinski sud postupao s dužnom revnošću. Također je zaključio da je podnositelj

925 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

926 Šundov protiv Hrvatske, presuda, 13. travnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000010>.

doprinio duljini postupka tražeći sedam puta dodatno mišljenje vještaka. U takvim okolnostima, Ustavni sud je utvrdio da postupak nije trajao nerazumno dugo. Nakon toga je Sud donio presudu kojom je odbijen zahtjev podnositelja 7. svibnja 2003. Postupajući po žalbi Županijski sud potvrdio je presudu prvostupanjskoga suda 11. svibnja 2004. Podnositelj je podnio reviziju i postupak je trenutačno u tijeku pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud primjećuje da je postupak započeo 18. prosinca 1995. kad je podnositelj podnio svoju građansku tužbu, i da je još uvijek u tijeku. Do toga datuma taj je postupak dakle trajao više od deset godina. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997. i još nije završilo. Tako je trajalo oko osam godina i tri mjeseca na tri razine nadležnosti. Međutim, kad se ocjenjuje razumnost vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka 5. studenog 1997.⁹²⁷ Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹²⁸ Također, ponavlja da je posebna revnost nužna u radnim sporovima.⁹²⁹ Vlada je tvrdila da postupak nije bio složen te je to potvrdio i Europski sud. Nadalje, prihvaća da je podnositelj doprinio produljenju postupka, no s druge strane primjećuje da domaći sud nije morao odrediti dodatno vještačenje svaki put kad ga je podnositelj zatražio. Sam sud ima ovlast odlučiti kako voditi postupak, i, osobito, koje dokaze izvesti. Europski sud stoga smatra da je razdoblje između 22. rujna 1997. i 20. studenog 2001. razdoblje podijeljene odgovornosti za duljinu postupka. Uz to primjećuje određena razdoblja neaktivnosti koja se mogu pripisati domaćim vlasti. Temeljem navedenog Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen i s obzirom na činjenicu da je postupak trajao preko osam godina pred tri stupnja, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Stojić protiv Hrvatske*⁹³⁰ podnositeljica je pokrenula građanski postupak protiv osiguravajućeg društva (dalje: tuženik) tražeći naknadu štete

927 Styrnawski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

928 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

929 Ruotolo protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 230-D.

930 Stojić protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000009>.

prouzročene požarom u njenoj kući 8. ožujka 1993. Općinski sud odbio je njezin zahtjev u srpnju 1993. Županijski sud je po žalbi ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovljeni postupak 6. veljače 1996. U ponovljenom postupku sud je održao nekoliko ročišta i saslušao dva svjedoka. Općinski sud donio je novu presudu dosudivši podnositeljici djelomično naknadu štete 1. lipnja 1999. Obje su stranke uložile žalbe. Županijski sud ponovno je ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovljeni postupak u prosincu 2000. Sud je donio presudu djelomično prihvativši tužbeni zahtjev podnositeljice u ponovljenom postupku nakon četiri održana ročišta u listopadu 2004. Obje stranke su uložile žalbu i postupak je još uvijek u tijeku pred drugostupanjskim sudom.

U međuvremenu, podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu zbog duljine postupka, 31. listopada 2002. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je njenu ustavnu tužbu kao neosnovanu 9. travnja 2003., nalazeći da su nadležni sudovi postupili ažurno i da se jedino odugovlačenje postupka (između 8. ožujka 2001. i 22. studenog 2002.) moglo pripisati podnositeljici zbog toga što nije dostavila adrese predloženih svjedoka.

Podnositeljica je prigovorila da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud primjećuje da je postupak koji je započeo 8. ožujka 1993. još uvijek u tijeku. Do toga je datuma postupak dakle trajao više od trinaest godina. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997. i nije još okončano. Dakle, trajalo je oko osam godina i pet mjeseci, na dvije razine nadležnosti. Međutim, kad se ocjenjuje razumnost vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka 5. studenog 1997.⁹³¹

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹³² Vlada je tvrdila da je postupak bio na određeni način činjenično i pravno složen. Europski sud međutim ta tvrdnja nije uvjerila. Nadalje ne smatra da je ponašanje stranaka značajno doprinijelo produljenju postupka. Tijekom razdoblja koje je naznačio Ustavni sud i nakon toga Vlada (od 8. ožujka 2001. do 22. studenog 2002.), sud nije bio obvezan čekati na podneske podnositeljice koji se odnose na njene svjedoke, jer sam sud ima ovlast odlučiti kako će voditi postupak, i to posebice, koje će dokaze izvoditi i kako će ocijeniti čine i propuste stranaka. S druge strane, postoje određena razdoblja neaktivnosti domaćih sudova, posebice između 5. prosinca 2003. i 5. listopada 2004. Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6., stavka

931 Styranski protiv Poljske, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

932 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen smatra kako Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drukčijega zaključka u ovome predmetu. S obzirom na ukupnu duljinu postupka, i to više od osam godina i pet mjeseci, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Omerović protiv Hrvatske*⁹³³ podnositelj je zatražio ovrhu presude kojom mu je bila dosuđena naknada nakon radnog spora s poduzećem G. (dalje: dužnik) 18. rujna 2000. Zatražio je ovrhu s bankovnoga računa dužnika i na njegovoj pokretnoj imovini. Općinski sud je izdao rješenje o ovrsi u veljači 2001., koje je postalo pravomoćno 21. veljače 2001. Sud je sastavio popis pokretne imovine dužnika u odsutnosti podnositelja u listopadu 2001. i zakazao javnu dražbu u siječnju 2002. Dražba je bila neuspješna kao i druga održana u travnju 2002. Podnositelj je zatražio donošenje privremene mjere kojom bi se dužniku zabranio prijenos ili opterećenje dionica koje je imao u drugim poduzećima u listopadu 2003. Nakon toga održana je još jednu neuspješna javna dražba. Dužnik je platio podnositelju glavnice njegovog potraživanja 23. srpnja 2004., navodeći da će ostatak potraživanja namiriti u roku od osam dana. Podnositelj je obavijestio sud da potraživanje nije u cijelosti namireno u kolovozu 2004. Sud je dužniku izrekao kaznu zato što nije postupio po nalogu suda 27. rujna 2004. i 19. siječnja 2005. Jednog kasnijeg datuma sud je dao uputu podnositelju da dostavi detaljan popis i adrese poduzeća u kojima dužnik ima dionice. Podnositelj je dostavio tražene informacije 25. siječnja 2005. Postupak je još uvijek u tijeku.

U međuvremenu podnositelj je podnio ustavnu tužbu radi duljine postupka 10. lipnja 2002. Ustavni sud Republike Hrvatske njegovu je ustavnu tužbu proglasio nedopuštenom 2. listopada 2002. utvrdivši da je već bio izdan nalog za ovrhu.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 18. rujna 2000. i još nije završilo. Trajalo je oko pet i pol godina. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹³⁴ Vlada je tvrdila da je ovršni postupak bio donekle složen jer su javne dražbe za prodaju pokretnina dužnika

933 Omerović protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060927_0000007.

934 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

bile neuspješne. Europski sud taj argument nije uvjerio. Također, primjećuje da se državu ne može smatrati odgovornom za situaciju u kojoj ovršenik nema sredstava za namirenje svoga duga ili kao što je to slučaj u ovome predmetu, za nemogućnost da se imovina dužnika proda na javnoj dražbi. Međutim, primjećuje da je podnositelj prvo tražio ovrhu s bankovnog računa dužnika i na njegovoj pokretnoj imovini. Nakon neuspješnih javnih dražbi, podnositelj je zatražio privremenu mjeru kojom bi se zabranio prijenos dionica koje je dužnik imao u drugim poduzećima, o kojem je prijedlogu odlučeno više od godinu dana nakon što je bio podnesen. Štoviše, podnositelj je također zatražio da sud naloži dužniku dostavljanje prokaznog popisa imovine. U tim okolnostima, sud nije prihvatio tvrdnju Vlade glede neaktivnosti podnositelja u postupku. Nadalje, često je utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.⁹³⁵ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, smatra kako Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drugačijega zaključka u ovome predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o tom pitanju, i činjenicu da je ovršni postupak do sada trajao oko pet i pol godina, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Debelić Nedjeljko protiv Hrvatske*⁹³⁶ Europski sud je odlučivao o razumnosti duljine građanskog postupka u odnosu na podnositelja. Vlada je prvo tvrdila da se članka 6. ne primjenjuje na ovaj predmet. Ovdje se radi o izvanparničnom postupku, koji nije uključivao spor ozbiljne i stvarne naravi i stoga nije sukladan *ratione materiae* s člankom 6. Europski sud podsjeća da koncept "građanskih prava i obveza" ne treba tumačiti isključivo pozivom na domaće pravo tužene države. Primjećuje da se u ovome postupku radi o uređenju međa između čestice zemlje u vlasništvu podnositelja zahtjeva i susjedne čestice zemlje u vlasništvu druge osobe. Uređenje međe između čestica zemlje bilo je blisko povezano s opsegom vlasništva dotičnih čestica zemlje i bilo je odlučno za djelotvorno vršenje prava podnositelja zahtjeva, tj. za slobodno uživanje njegovoga vlasništva. Stoga se u dotičnome postupku radilo o utvrđenju građanskih prava i obveza podnositelja. Također, u odnosu na postupak za uređenje međa, Europski sud primjećuje da među strankama nije postojao sporazum o toj stvari. Ove činjenice navode na zaključak da je među strankama u dotičnom postupku postojao stvarni spor o utvrđenju međa.

Tako, Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na kriterije utvrđene njegovom sudskom

935 Vidi, *Prodan protiv Moldavije*, presuda, 18. svibnja 2004., Reports of Judgments and Decisions 2004-III (extracts).

936 *Debelić Nedjeljko protiv Hrvatske*, presuda, 12. listopada 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200612160000001>.

praksom, posebice: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹³⁷ Vlada je tvrdila da je predmet složen i da je sam podnositelj doprinio duljini postupka zbog toga što nije tražio uknjižbu svoga vlasništva u zemljišne knjige, što je doprinijelo zbrci oko činjenica predmeta. Podnositelj je osporio te tvrdnje.

Europski sud primjećuje da je postupak kao takav trajao oko godinu i pol dana, što samo po sebi nije prekomjerno dugo. Nadalje primjećuje da je podnositelj stupio u postupak tek u ožujku 2000. Međutim, Općinskom sudu je trebalo više od dvije i pol godine da izradi pismeni otpisak i dostavi odluku podnositelju (24. prosinca 2002.). Također, podnositelj je podnio ustavnu tužbu radi duljine postupka 2002. Ustavni sud Republike Hrvatske utvrdio je da je ta ustavna tužba nedopuštena zbog nedostatka aktivne legitimacije za vođenje postupka 13. veljače 2004., utvrdivši da podnositelj nije bio stranka u postupku kojemu prigovara. Izvršivši uvid u sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud ne nalazi da bi Vlada iznijela bilo koju činjenicu ili tvrdnju koja bi mogla opravdati odugovlačenje u dostavi odluke Općinskoga suda. Uzevši u obzir svoju sudsku praksu o tom pitanju, Europski sud smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmet *Jakupović protiv Hrvatske*⁹³⁸ podnositelji su podnijeli Općinskom sudu građansku tužbu protiv države i bolnice R. tražeći naknadu nematerijalne štete zbog smrti sina prvog i drugog podnositelja i brata trećeg podnositelja 2. veljače 1998. Nakon četiri održana ročišta podnositelji su povukli svoju tužbu u odnosu na državu. U međuvremenu se u postupak umiješalo osiguravajuće društvo C.O. Sud je donio presudu kojom je djelomično dosudio traženu naknadu štete 29. travnja 2004. Županijski sud je po žalbi tuženika ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovljeni postupak 21. ožujka 2006.

Podnositelji su u međuvremenu podnijeli ustavnu tužbu zbog duljine postupka 10. prosinca 2002. Ustavni sud je prihvatio ustavnu tužbu podnositelja 17. rujna 2004., utvrdivši povredu njihovoga prava na suđenje u razumnome roku i dosudio svakome naknadu.

Podnositelji su prigovarali da je duljina postupka bila nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Prema Europskom sudu postupak u predmetu do sada traje više od devet i pol godina pred dvije razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se

937 *Frydlander protiv Francuske*, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

938 *Jakupović protiv Hrvatske*, presuda, 31. srpnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200712190000002>.

razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹³⁹ Tako je često utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.⁹⁴⁰ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud se slaže s Ustavnim sudom da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije ispunila zahtjev razumnoga roka. Glede razdoblja nakon donošenja odluke Ustavnoga suda, primjećuje da je, nakon vraćanja na ponovljeni postupak, predmet ponovno u postupku pred prvim stupnjem. U takvim okolnostima nužno zaključuje da je nakon toga datuma došlo do daljnjih neopravdanih kašnjenja.

U predmetu *Letica protiv Hrvatske*⁹⁴¹ Općinski sud primio je smrtni list za određenu M.K. 29. siječnja 1974., te je na ročištu održanom 28. veljače 1974. proglašena njena oporuka. Podnositelji su bili jedni od njezinih nasljednika. Međutim, jedna druga stranka tvrdila je da je M.K. sastavila jednu drugu oporuku kasnijega datuma od datuma oporuke koja je bila proglašena. Posljednje ročište održano je 3. listopada 1995. Prvo ročište nakon 5. studenog 1997. održano je 22. travnja 2003. Općinski sud prekinuo je ostavinski postupak i uputio podnositelje i dvije druge osobe da pokrenu građanski postupak protiv treće osobe u vezi sa sporom između njih 21. svibnja 2003. Međutim, iako je postupak već bio prekinut, u kolovozu 2003. održano je još jedno ročište i tada je odlučeno da će se saslušati odvjetnik, koji je navodno pomogao M.K. u sastavljanju njezine druge oporuke. Podnositelji su se žalili protiv odluke o prekidu postupka te je spis predmeta prosljeđen Županijskom sudu 13. srpnja 2004.

U međuvremenu podnositelji su podnijeli ustavnu tužbu zbog duljine postupka 23. siječnja 2004. Ustavni sud je utvrdio povredu prava podnositelja na suđenje u razumnome roku i dosudio svakom podnositelju naknadu 14. veljače 2005. Također, naložio je Županijskom sudu donošenje odluke u najkraćem mogućem roku, najkasnije u roku od šest mjeseci od objave odluke u Narodnim novinama. Županijski sud je potvrdio prvostupanjsku odluku kojom je prekinut ostavinski postupak.

U građanskom postupku pokrenutom prema uputama Općinskoga suda u svibnju 2005., još je jedna stranka podnijela ustavnu tužbu zbog duljine toga postupka te je Ustavni sud naložio Općinskom sudu donošenje odluke u najkraćem mogućem roku, u ožujku 2007. i to najkasnije u roku od šest mjeseci od objave odluke u Narodnim

939 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

940 Silva Pontes protiv Portugala, presuda, 23. ožujka 1994., Serija A, br. 286-A.

941 *Letica protiv Hrvatske*, presuda, 18. listopada 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20080411 0000003>.

novinama. Ostavinski postupak je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu još uvijek bio u tijeku.

Podnositelji prigovaraju da je duljina ostavinskog postupka nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. Prije ratifikacije postupak je trajao oko dvadeset tri godine i devet mjeseci. Postupak je još uvijek bio u tijeku 14. veljače 2005. kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Toga dana postupak je trajao dodatnih sedam godina i tri mjeseca. Još nije okončan, te je ukupno do sada trajao više od devet godina i deset mjeseci nakon ratifikacije. Tijekom toga razdoblja nije donesena nikakva odluka o osnovanosti i predmet je bio ispitivan na jednoj razini nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁴² Često je utvrdio povrede članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.⁹⁴³ Razmotrivši sav materijal koji mu je podnesen Europski sud se slaže s Ustavnim da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. U odnosu na razdoblje nakon donošenja odluke Ustavnoga suda, primjećuje da je, nakon vraćanja na ponovljeni postupak, postupak ponovno u tijeku pred prvim stupnjem. U takvim okolnostima nužno zaključuje da je nakon toga datuma došlo do daljnjih neopravdanih odugovlačenja.

U predmetu *Husić protiv Hrvatske*⁹⁴⁴ nakon što je dobila otkaz 7. studenog 1994. podnositeljica je 16. prosinca 1994. podnijela građansku tužbu Općinskom sudu protiv svoga bivšeg poslodavca tražeći povratak na posao i zaostatak plaće. Od stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku sud je održao pet ročišta i pribavio mišljenje vještaka.

Podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu zbog duljine postupka 5. veljače 2003. Ustavni sud prihvatio je ustavnu tužbu podnositeljice utvrdivši povredu njenoga ustavnoga prava na suđenje u razumnome roku 7. srpnja 2003. Naložio je Općinskom sudu donošenje odluke u predmetu podnositeljice u roku od šest mjeseci nakon objave te odluke u Narodnim novinama i dosudio joj naknadu. Općinski sud odbio

942 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

943 Vidi, Mahmutović protiv Hrvatske, presuda, 15. veljače 2007., br. 9505/03.

944 *Husić protiv Hrvatske*, presuda, 25. listopada 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20080411 0000004>.

je zahtjev podnositeljice kao neosnovan u veljači 2004. Ta je presuda dostavljena podnositeljici 1. travnja 2004. Nakon žalbe Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovljeni postupak u rujnu 2005. Postupak je još uvijek u tijeku.

Podnositeljica prigovara da je duljina građanskog postupka povodom njezinoga zahtjeva nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je postupak prije ratifikacije Europske konvencije trajao oko tri godine. Postupak u predmetu još je uvijek bio u tijeku kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Toga dana postupak je trajao pet godina i osam mjeseci pred jednom razinom nadležnosti. Postupak još nije okončan. Tako je, ukupno, postupak u predmetu do sada trajao više od devet i pol godina nakon ratifikacije. Tijekom toga razdoblja donesene su dvije odluke i predmet je bio ispitivan na dvije razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁴⁵ Tako je često utvrdio povrede članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.⁹⁴⁶ Razmotrivši sav materijal koji mu je podnesen Europski sud se slaže s Ustavnim da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. U odnosu na razdoblje nakon donošenja odluke Ustavnoga suda, primjećuje da je, nakon vraćanja na ponovljeni postupak, postupak ponovno u tijeku pred prvim stupnjem. U tim okolnostima Europski sud nužno zaključuje da je nakon toga datuma došlo do daljnjih neopravdanih odugovlačenja.

U predmetu *Krnić protiv Hrvatske*⁹⁴⁷ podnositelj je podnio građansku tužbu protiv svoga bivšeg poslodavca, poduzeća F. 8. listopada 1990., pobijajući svoj otkaz i tražeći vraćanje na posao i isplatu zaostalih plaća za razdoblje dok je bio nezaposlen. Općinski sud djelomično je usvojio njegov tužbeni zahtjev u presudi od 6. prosinca 1991. koju je 13. travnja 1993. potvrdio Županijski sud. Vrhovni sud je, odlučujući povodom žalbe koju je podnio tuženik, ukinuo presude nižih sudova i predmet vratio na ponovni postupak 2. rujna 1998. U ponovljenom postupku Općinski sud naložio je vraćanje podnositelja na posao i odbio je njegov zahtjev za isplatu zaostalih plaća u

945 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

946 Vidi, Tatjana Marinović protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., br. 9627/03.

947 Krnić protiv Hrvatske, presuda, 31. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20090105 0000001>.

svibnju 2000. Podnositelj je uložio žalbu. Županijski sud je potvrdio prvostupanjsku presudu u dijelu kojim je odbijen zahtjev za isplatu. Odbio ju je u dijelu kojim je usvojen tužbeni zahtjev podnositelja za vraćanje na posao te je predmet vratio na ponovni postupak u travnju 2003. Kako podnositelj nije pristupio na ročište zakazano za 21. listopada 2003. postupak je prekinut. Glavna rasprava zaključena je 2. lipnja 2004., ali podnositelj je potom podnio nove dokaze te je ponovno otvorena 17. lipnja 2004. te je postupak još uvijek u tijeku.

U međuvremenu je podnositelj podnio i ustavnu tužbu zbog duljine postupka 24. siječnja 2003. Ustavni sud proglasio je ustavnu tužbu nedopuštenom 27. studenoga 2003. jer je Županijski sud 29. travnja 2003. odlučio o njegovoj žalbi.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je tek 5. studenoga 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo od toga datuma, mora se voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. Razdoblje o kojemu je riječ još nije završeno. Dakle ono traje oko deset godina i osam mjeseci nakon ratifikacije na tri razine nadležnosti. Prema stajalištu Europskog suda razumnost duljine postupka mora se ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁴⁸ Kad je riječ o ponašanju stranaka, Vlada je tvrdila da je podnositelj pridonio dugotrajnosti postupka tražeći da o njegovom predmetu odlučuje sudsko vijeće umjesto suca pojedinca, podnoseći dodatne dokaze nakon zaključenja glavne rasprave i prouzročivši odgađanje jednog ročišta. Podnositelj je to osporio. Europski sud smatra da tvrdnje Vlade ne mogu opravdati duljinu postupka u ovome predmetu. Tako je često utvrđivao postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanjima iz ovoga predmeta. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koje bi ga mogle uvjeriti da dođe do drukčijega zaključka u ovome predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o tom pitanju kao i ukupnu duljinu postupka, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

6.2.2. Zaštita prava na pošteno suđenje u razumnom roku kod okončanih predmeta

Nakon navedenih presuda Europski sud je proglašavao nedopuštenima predmete koji su dolazili iz Hrvatske, a u kojima nije podnesena Ustavna tužba na temelju

948 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

članka 63. Međutim, u predmetu *Šoć protiv Hrvatske* Europski sud je trebao utvrditi primjenjuje li se članak 63. i na postupke koji su već okončani. Tako je ustanovio da Ustavni sud odbacuje tužbe temeljem članka 63. ako su postupci na čiju se duljinu žale podnositelji, okončani prije odluke Ustavnog suda. Stoga, članak 63. ne predstavlja djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na postupke koji su već okončani.

U predmetu *Zagorec protiv Hrvatske, Nogolica br. 2 protiv Hrvatske, Poje protiv Hrvatske* i *Uljar protiv Hrvatske* Europski sud je zauzeo stajalište da ponovo iscrpljivanje nacionalnog pravnog sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, raspoloživog nakon promjene prakse Ustavnog suda, nije potrebno ako je podnositelj podnio ustavnu tužbu u skladu s odredbama članka 63., a Ustavni sud je tužbu odbacio zbog nepostojanja pretpostavki za odlučivanje o biti stvari, jer je županijski sud u međuvremenu odlučio u ovom predmetu (ukinuo prvostupanjsku presudu i predmet vratio na ponovno suđenje). Naime prije promjene prakse, 5. svibnja 2004., Ustavni sud je odbacivao ustavne tužbe podnesene zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, ako je u međuvremenu bila donesena sudska odluka, uključujući i sudska odluku kojom predmet nije riješen, već je presuda ukinuta, a predmet vraćen na ponovno suđenje što je bio i slučaj u navedenim predmetima. Stoga je Ustavni sud tretirao ove predmete kao okončane. Nakon promjene prakse Ustavni sud u tim predmetima, sagledavajući postupak kao cjelinu, odlučuje je li došlo do povrede prava na suđenje u razumnom roku.

U predmetu *Šoć protiv Hrvatske*⁹⁴⁹ podnositelj je Općinskom sudu podnio tužbu protiv R.R. 27. siječnja 1994. Tvrdio je kako su 1986. on i njegova supruga s R.R. sklopili ugovor prema kojem bi podnositelj i njegova supruga pružali njegu R.R. do njene smrti, a ona bi njima dala na korištenje stan. Naknadno je sklopljen još jedan ugovor prema kojem bi podnositelj i njegova supruga platili neke od dugova R.R., a R.R. bi ostavila oporuku kojom bi supruzi podnositelja pripalo prizemlje kuće s vrtom. Sklopili su još dva ugovora prema kojima je R.R. prodala podnositelju kuću. Ugovori nisu bili upisani u zemljišne knjige. R.R. je ostala u kući i podnositelju je osporila pravo vlasništva. Svojom je tužbom podnositelj tražio utvrđenje prava vlasništva i zatražio od suda izdavanje privremene mjere radi sprječavanja R.R. da proda nekretninu o kojoj je riječ. R.R. je umrla 1996., ali je prethodno nekretninu prodala trećim osobama.

Podnositelj je podnio Općinskom sudu u Zagrebu tužbu protiv L.J.Š. radi isplate 9.718,00 kuna (kn) 11. ožujka 1994. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak je bio u tijeku pred prvostupanjskim sudom.

949 *Šoć protiv Hrvatske*, presuda, 9. svibnja 2003., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000039>.

Podnositelj je podnio tužbu Općinskom sudu u Dubrovniku protiv P.D. i D.D. radi utvrđivanja prava vlasništva 1. ožujka 1997. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak je bio u tijeku pred Županijskim sudom.

Podnositelj je podnio Općinskom sudu u Samoboru tužbu protiv K.M. za isplatu 1.126,100,00 kn 20. ožujka 1997. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak je bio u tijeku pred prvostupanjskim sudom.

Podnositelj je podnio Općinskom sudu u Zagrebu tužbu za naknadu štete protiv A.J.J. 20. ožujka 1997. Sud je podnositelja oslobodio plaćanja sudskih pristojbi, a punomoćnik A.J.J. podnio je zahtjev kojim je tražio da sud podnositelju naloži polaganje osiguranja za izdatke i troškove A.J.J. budući da podnositelj nije bio hrvatski državljanin. Predmet je dodijeljen drugom sucu u siječnju 1999., jer je prijašnji sudac otišao u mirovinu. Zahtjev A.J.J. je odbijen u lipnju 2000. i ona se žalila na tu odluku, ali u međuvremenu je podnositelj dobio hrvatsko državljanstvo. Na sljedećem ročištu sud je odredio mirovanje postupka jer mu podnositelj nije pristupio. Sud je saslušao podnositelja u vezi s njegovim prijedlogom za povrat u prijašnje stanje u ožujku 2002. i nakon što je još jedno ročište odgođeno zbog toga što podnositelj nije pristupio, odbio je taj prijedlog podnositelja i obustavio postupak. Ta je odluka postala pravomoćna 9. travnja 2002.

Vlada je uložila prethodni prigovor, tj. pozvala je Europski sud da odbije zahtjev jer podnositelj nije iscrpio sva domaća pravna sredstva. Podnositelj nije podnio ustavnu tužbu temeljem članka 59., stavka 4. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu. Nakon što je uvedeno novo pravno sredstvo, u ožujku 2002., Vlada je podnijela dodatno očitovanje tvrdeći kako ustavna tužba iz članka 63. Ustavnog zakona iz 2002. stranci omogućava tražiti ustavnu zaštitu u odnosu na duljinu postupka. Podnositelj se nije složio s Vladom. Europski sud je prvo ispitivao je li podnositelj poštovao pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava kako zahtijeva članak 35., stavak 1. Europske konvencije. Podsjećajući na svoje odluke u predmetima *Slaviček*⁹⁵⁰ i *Nogolica*⁹⁵¹ gdje je utvrdio kako postoji djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka koji je još bio u tijeku u Hrvatskoj, pa Europski sud nije vidio razloga da u ovom slučaju odstupa od svog stava u naprijed izraženim predmetima. Prema tome, zbog neiscrpjivanja domaćih pravnih sredstava u odnosu na postupke koji su još u tijeku, Europski sud nije mogao odlučivati o osnovanosti iznesenih prigovora.

Što se tiče postupaka protiv R.R. i A.J.J. trebalo je utvrditi primjenjuje li se na njih članak 63. s obzirom na to da su oni već okončani. Europski sud je naveo kako

950 *Slaviček protiv Hrvatske*, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

951 *Nogolica protiv Hrvatske*, odluka, 5. rujna 2002., br. 77784/01.

bi prema članku 35. Europske konvencije podnositelj trebao imati redovni put do pravnih sredstava koja su dostupna i dovoljna za osiguranje naknade. Postojanje tih pravnih sredstava mora biti dovoljno i u teoriji i u praksi.⁹⁵² Formulacija članka 63. nije bila dovoljno jasna da bi mogla otkloniti svaku dvojbu o tomu primjenjuje li se on na postupke koji su već okončani. Na području iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava teret dokazivanja je podijeljen. Vlada je bila dužna uvjeriti Europski sud kako je pravno sredstvo bilo djelotvorno, raspoloživo u teoriji i praksi u relevantno vrijeme. Kada se taj teret dokazivanja ispunio, na podnositelju je da dokaže kako je pravno sredstvo koje isticala Vlada u stvari bilo iscrpljeno ili je iz nekog razloga bilo neprimjereno ili nedjelotvorno, odnosno kako su postojale posebne okolnosti koje su ga oslobodile ispunjavanja tog uvjeta.

Europski sud je nadalje, utvrdio kako formulacije odredaba mnogih zakona nisu apsolutno precizne. Zbog potrebe izbjegavanja prekomjerne krutosti i hvatanja koraka s okolnostima koje se mijenjaju mnogi zakoni neizbježno sadrže pojmove koji su u većem ili manjem opsegu neodređeni.⁹⁵³ Tumačenje i primjena takvih odredaba ovise o praksi. U ovom predmetu Vlada nije dostavila nikakvu odluku koja bi ukazivala na to da Ustavni sud prihvaća odlučivati o pitanju prekomjerne duljine postupka koji su već okončani. Odluke Ustavnog suda na temelju članka 63. jasno ukazuju na to da je Ustavni sud zauzeo stav kako se članak 63. ne primjenjuje na situacije kod kojih je postupak već okončan. Stoga se može utvrditi da članak 63. ne predstavlja pravno sredstvo za duljinu takvih postupaka. Vladin prigovor u odnosu na ta dva postupka trebalo je odbaciti.

Podnositelj je naveo kako domaći sudovi nisu riješili njegove predmete u postupcima protiv R.R. i A.J.J. u razumnom roku protivno članku 6., stavku 1. Europski sud je zaključio kako je postupak protiv R.R. počeo u siječnju 1994., a postupak protiv A.J.J. u ožujku 1997., međutim, razdoblje koje je spadalo u nadležnost Europskog suda je započelo 5. studenog 1997. kada je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku.⁹⁵⁴ Postupak protiv R.R. bio je završen 2002. i trajao je osam godina od kojih 4 godine, 3 mjeseca i 29 dana spada u razdoblje koje je Europski sud ispitivao. Postupak protiv A.J.J. završen je u travnju 2000. i trajao je pet godina od čega su 4 godine, 5 mjeseci i 3 dana spadala u razdoblje koje ispituje Europski sud. Zbog određivanja razumnosti duljine razdoblja u pitanju, je bilo potrebno uzeti u

952 Vidi, npr. Vernillo protiv Francuske, presuda, 20. veljače 1991., Serija A, br. 198. i Dalia protiv Francuske, presuda, 19. veljače 1998., Reports of Judgements and Decisions 1998-I.

953 Vidi npr. Müller i drugi protiv Švicarske, presuda, 24. svibnja 1988., Serija A, br. 133. i Kokkinakis protiv Grčke, presuda, 25. svibnja 1993., Serija A, br. 260-A.

954 Vidi, Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

obzir i stanje predmeta na dan 5. studenog 1997.⁹⁵⁵

Europski sud je podsjetio da se razumnost duljine postupka morala ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito složenost predmeta, ponašanje podnositelja i nadležnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.⁹⁵⁶ Europski sud je smatrao kako se u postupku protiv R.R. radilo o složenoj činjeničnoj situaciji u kojoj je sud trebao utvrditi prava vlasništva podnositelja koja proizlaze iz ugovora sklopljenih s osobom koja je umrla, a koji nisu upisani u zemljišne knjige. Otežavajuća okolnost bila je i ta da je R.R. prije smrti prodala nekretninu trećim osobama. Nadalje, ponovio je kako se samo za ona odugovlačenja za koja se državu može smatrati odgovornom, može opravdano utvrditi da je prekoračen razumni rok.⁹⁵⁷ U ovom predmetu podnositelj nije pokazao potrebnu revnost kada je od njega traženo da dolazi na sudska ročišta i da obavijesti sud o relevantnim činjenicama. Također, nije obavijestio sud o svojoj novoj adresi i na kraju je postupak obustavljen jer nije pristupio na ročište zakazano za listopad 2001., a naknadno nije zatražio od suda nastavak postupka. To je upućivalo na nemarno ponašanje podnositelja, a još je i zatražio da se ročište zakazano za svibanj 1998. odgodi na neodređeno vrijeme pa je tako sam prouzročio odugovlačenje u postupku. Što se tiče ponašanja domaćih vlasti, prvostupanjski sud koji je rješavao predmet redovito je zakazivao ročišta do svibnja 1998., a potom opet nakon siječnja 2002. Takvo vođenje postupka pokazalo je kako su domaći sudovi pokazali dužnu revnost u vođenju postupka i rješavanju predmeta podnositelja. Uzimajući u obzir sve okolnosti predmeta, a posebno ponašanje podnositelja tijekom razdoblja nakon 5. studenog 1997., Europski sud ukupnu duljinu postupka nije smatrao prekomjernom. Stoga nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije u odnosu na duljinu ovog postupka.

Europski sud je smatrao kako postupak protiv A.J.J. nije podrazumijevao ikakvu činjeničnu ili pravnu složenost. Nakon stupanja na snagu Europske konvencije sud je trebao prvo odlučiti o pitanju polaganja osiguranja za troškove i izdatke A.J.J, ali to je riješeno kada je A.J.J. dobio hrvatsko državljanstvo. Podnositelj je pridonio duljini postupka jer nije dolazio na ročišta, te je zbog toga, na kraju određeno mirovanje postupka, a on je i okončan nakon što je odbijen njegov prijedlog za povrat u prijašnje stanje. Ponašanje podnositelja tako je prouzročilo da se takva odugovlačenja, unatoč određenim razdobljima neaktivnosti za koja se mogu vlasti smatrati odgovornima, ne

955 Vidi, Styranowski protiv Poljske, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

956 Vidi, Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000, Reports of Judgements and Decisions 2000-VII.

957 Vidi, Monnet protiv Francuske, presuda, 27. listopada 1993., Serija A, br. 273.

mogu smatrati prekomjernima, tj. ukupna duljina postupka nije prekoračila razumni rok. Tako nije došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije u odnosu na ovaj postupak.

U predmetu *Gudeljević protiv Hrvatske*⁹⁵⁸ podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom protiv osiguravajućeg društva C., tražeći isplatu na temelju ugovora o osiguranju 7. siječnja 1994. Zahtjev podnositelja je odbijen 22. veljače 1996. Podnositelj se žalio protiv te presude 20. ožujka 1996. Županijski sud odbio je njegovu žalbu i potvrdio prvostupanjsku presudu 18. srpnja 1996. Podnositelj je podnio reviziju Vrhovnom sudu Republike Hrvatske 7. listopada 1996. Vrhovni je sud odbio reviziju podnositelja 7. lipnja 2001. Presuda je dostavljena podnositelju zahtjeva 24. listopada 2001.

U postupku pred Europskim sudom Vlada je tvrdila da podnositelj nije iscrpio domaća pravna sredstva zato što nije podnio tužbu Ustavnom sudu zbog duljine postupka, na temelju članka 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, u svezi s člankom 29., stavkom 1. Ustava. Podnositelj je osporio djelotvornost tog pravnog sredstva, tvrdeći da takva ustavna tužba nije mogla biti podnesena prije odluke Vrhovnoga suda o njegovoj reviziji. Europski sud podsjeća da je u svojoj presudi *Kvartuč*⁹⁵⁹ smatrao kako članak 62. Zakona o Ustavnom sudu nije predstavljao djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka. Europski sud ovdje nije odstupio od svojega mišljenja izraženoga u potonjoj presudi. Prilikom odlučivanja o osnovanosti podnositelj je ustvrdio da je postupak premašio razumni rok, posebice u dijelu pred Vrhovnim sudom. Vlada je osporila takvo stajalište. Ustvrdili su da se u postupku radilo samo o kamati koju je podnositelj potraživao i da je osiguravajuće društvo kao protustranka doprinijelo produljenom trajanju postupka. Europski sud primjećuje da je postupak počeo 7. siječnja 1994., kad je podnositelj podnio svoju građansku tužbu, a završio 24. listopada 2001., kad je podnositelju dostavljena presuda Vrhovnoga suda. Tako je trajao gotovo sedam godina. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenoga 1997., nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Slijedi da u nadležnost suda *ratione temporis* ulazi razdoblje od neke četiri godine.

Međutim, radi utvrđivanja razumnosti duljine dotičnoga vremena, treba uzeti u obzir stanje predmeta na dan 5. studenoga 1997.⁹⁶⁰ Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom

958 Gudeljević protiv Hrvatske, presuda, 31. ožujka 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512070000006>.

959 Kvartuč protiv Hrvatske, 18. studeni 2004., br. 4899/02.

960 Styranski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

na kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, posebice: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁶¹ Glede složenosti predmeta i ponašanja podnositelja, Vlada je priznala da predmet nije bio složen i da podnositelj nije doprinio duljini postupka. Europski sud ne vidi razloga smatrati drugačije. Glede ponašanja domaćih vlasti, Europski sud primjećuje da je tijekom vremena koje treba uzeti u obzir, predmet podnositelja bio u tijeku pred Vrhovnim sudom oko četiri godine, tijekom kojega vremena je taj sud samo preispitao predmet u odnosu na pravna pitanja i nije izvodio dokaze ili proveo bilo koju drugu procesnu radnju. Pregledavši sve materijale koji su mu bili dostavljeni, Europski sud smatra da Vlada nije predočila niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli uvjeriti da dođe do drukčijega zaključka u ovom predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovome pitanju Europski sud smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i nije zadovoljila uvjet razumnoga roka.

U predmetu *Debelić protiv Hrvatske*⁹⁶² poduzeće J (dalje: poduzeće) je pokrenulo parnični postupak protiv podnositelja zahtjeva pred Trgovačkim sudom tražeći povrat poslovnih prostorija u posjedu podnositelja i isplatu zakupnine 10. lipnja 1996. Podnositelj je podnio protutužbu protiv poduzeća tražeći isplatu određenog iznosa na temelju svojih ulaganja u poslovne prostorije. Ti su predmeti spojeni. Trgovački sud presudio je u korist poduzeća u listopadu 1996. U isto vrijeme odbacio je tužbeni zahtjev podnositelja zahtjeva kao nedopušten jer je nad poduzećem u međuvremenu otvoren stečaj, a podnositelj nije prijavio svoje potraživanje u stečaj. Podnositelj se žalio protiv tog rješenja, ali Visoki trgovački sud je potvrdio prvostupanjsku presudu 11. veljače 1997. Podnositelj je podnio zahtjev za reviziju Vrhovnom sudu 27. ožujka 1997. Vrhovni sud je odbio reviziju kao neosnovanu u prosincu 2001. Ta odluka nije dostavljena podnositelju sve do 6. svibnja 2002.

U međuvremenu je članak 59. a Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, koji je potom postao članak 63., stupio na snagu, uvodeći novo pravno sredstvo za duljinu postupka u obliku ustavne tužbe 22. ožujka 2002. U skladu s novim zakonodavstvom, podnositelj je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske 11. travnja 2002. prigovarajući na duljinu postupka. Ustavni sud odbacio je ustavnu tužbu podnositelja 2. listopada 2002. jer je Vrhovni sud u međuvremenu odlučio o njegovom predmetu.

Podnositelj je prigovorio da dužina postupka nije bilo sukladna zahtjevu

961 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000-VII.

962 Debelić protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512070000005>.

“razumnog roka” prema članku 6. Vlada je iznijela da je podnositelj propustio iscrpiti domaća pravna sredstva jer nije podnio tužbu Ustavnom sudu zbog duljine postupka, temeljem članka 62. Ustavnog zakona. Po njoj je takva ustavna tužba djelotvorno pravno sredstvo u postupcima koji su već dovršeni. Europski sud podsjeća, da je utvrdio kako članak 62. Ustavnog zakona ne predstavlja učinkovito pravno sredstvo u pogledu duljine postupka⁹⁶³ te ne vidi razloga za promjenu mišljenja izraženog u gornjoj presudi.

Europski sud bilježi da je postupak započeo 10. lipnja 1996., kad je podnesena tužba protiv podnositelja i završio 6. svibnja 2002., na dan dostave presude Vrhovnog suda. Dakle, trajao je gotovo šest godina. Razdoblje koje treba uzeti u razmatranje započelo je 5. studenog 1997. Međutim, da bi se utvrdila razumnost vremenskog razdoblja koje je u pitanju, treba uzeti u obzir stanje predmeta na dan 5. studenog 1997. Ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, posebice: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁶⁴ Europski sud je učestalo nalazio povrede članka 6., stavka 1. u predmetima koji postavljaju slična pitanja kao ovaj predmet. Ispitavši sve dokaze koji su mu podneseni, smatra da Vlada nije iznijela činjenicu ili argument koji bi ga mogli uvjeriti u donošenje drugačijeg zaključka u ovom predmetu. Imajući u vidu svoju praksu u ovakvim slučajevima, Europski sud smatra da ovaj predmet u pogledu duljine razdoblja neaktivnosti pred Vrhovnim sudom, ne udovoljava uvjetu “razumnog roka”.

U predmetu *Marinović protiv Hrvatske*⁹⁶⁵ podnositeljica je, zajedno sa svojom rođakinjom A.M., 1982. kupila stan. Ugovor o kupnji nije sadržavao nikakvu odredbu o suvlasničkim udjelima na stanu. A.M. je pokrenula građanski postupak pred Općinskim sudom u svibnju 1989., tražeći utvrđenje svog vlasništva na dvije trećine stana. Podnositeljica je podnijela protutužbu, tražeći utvrđenje da je ona vlasnica sedam osmina stana. Nakon što je predmet dva puta vraćan na ponovno suđenje, Općinski sud je presudio da je A.M. vlasnica tri petine, a podnositeljica dvije petine stana u lipnju 1996. Županijski sud je po žalbi potvrdio prvostupanjsku presudu 8. listopada 1997. Podnositeljica je podnijela reviziju 20. listopada 1998. Vrhovni sud Republike Hrvatske odbio je njezinu reviziju kao neosnovanu 4. travnja 2002. Odluka je dostavljena podnositeljici zahtjeva 13. rujna 2002.

963 Vidi, Camasso protiv Hrvatske, presuda, 13. siječnja 2005., br. 15733/02.

964 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

965 Marinović Tatjana protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000010>.

Vlada je ustvrdila da podnositeljica nije iscrpila domaća pravna sredstva jer nije podnijela ustavnu tužbu Ustavnom sudu zbog duljine postupka, na temelju članka 62. Zakona o Ustavnom sudu.⁹⁶⁶ Tvrdila je da je ta ustavna tužba bila djelotvorno pravno sredstvo za duljinu postupka koji je već okončan. Europski sud podsjeća da je već presudio da članak 62. ne predstavlja djelotvorno domaće pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka.⁹⁶⁷ Europski sud ne vidi nikakav razlog da odstupa od svog mišljenja izraženog u naprijed navedenoj presudi.

Podnositeljica je prigovorila da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud primjećuje da je postupak počeo 23. svibnja 1989., a da je završio 13. rujna 2002. Tako je postupak trajao dvanaest i pol godina. Razdoblje koje treba uzeti u obzir počelo je 5. studenog 1997., nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku. Slijedi da u nadležnost suda *ratione temporis* spada razdoblje od četiri godine, deset mjeseci i osam dana. Međutim, kako bi se utvrdila razumnost duljine vremena o kojem se radi, treba uzeti u obzir stanje predmeta 5. studenog 1997.⁹⁶⁸

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁶⁹ Tako primjećuje da je unutar razdoblja koje treba uzeti u obzir, predmet podnositeljice bio u tijeku pred jednim stupnjem gotovo četiri godine. Tijekom tog vremena, Vrhovni sud je samo preispitao predmet po reviziji glede pravnih pitanja i nije proveo niti jednu drugu postupovnu aktivnost. Glede argumenta Vlade koji se odnosi na broj predmeta u radu pred Vrhovnim sudom, Europski sud podsjeća da članak 6., stavak 1. državama ugovornicama nameće dužnost organizirati

966 Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, NN br. 49/2002. Članak 62.

(1) Svatko može podnijeti Ustavnom sudu ustavnu tužbu ako smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima, kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom, odnosno Ustavom zajamčeno pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (u daljnjem tekstu: ustavno pravo).

(2) Ako je zbog povrede ustavnih prava dopušten drugi pravni put, ustavna tužba može se podnijeti tek nakon što je taj pravni put iscrpljen.

(3) U stvarima u kojima je dopušten upravni spor, odnosno revizija u parničnom ili izvanparničnom postupku, pravni put je iscrpljen nakon što je odlučeno i o tim pravnim sredstvima.

967 Vidi, Camasso protiv Hrvatske, presuda, 13. siječnja 2005., br. 15733/02.

968 Styranowski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

969 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

svoje pravosudne sustave na način da njihovi sudovi mogu zadovoljiti njegove uvjete, uključujući i obvezu postupati u predmetima u razumnom roku.⁹⁷⁰ Europski sud je često utvrdio povrede članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da dođe do drugačijeg zaključka u ovom predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovoj temi⁹⁷¹ smatra da je u ovom predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila uvjet razumnog roka.

U predmetu *Zagorec protiv Hrvatske*⁹⁷² podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom, tražeći naknadu nematerijalne štete za povrede koje je zadobio u prometnoj nezgodi 4. prosinca 1992. Općinski sud donio je presudu dosudivši djelomičnu naknadu zatražene štete 29. listopada 1997. Županijski sud je po žalbi ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovno suđenje 9. veljače 1999. U ponovljenom suđenju sud je održao dva ročišta i donio drugu presudu 18. ožujka 2002. Ponovno je dosudio djelomičnu naknadu zatražene štete. Presuda je dostavljena podnositelju 30. srpnja 2002.

U međuvremenu je podnositelj podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske 5. srpnja 2002., prigovarajući duljini postupka. Ustavni sud je ustavnu tužbu podnositelja proglasio nedopuštenom 7. studenoga 2002., budući da je Općinski sud u tom predmetu donio presudu. Po žalbi podnositelja, Županijski sud je ponovno ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovno suđenje 17. prosinca 2002. U ponovnom suđenju sud je održao dva ročišta i zaključio glavnu raspravu 13. svibnja 2004. Međutim, budući da je predsjednik vijeća bio razriješen dužnosti, glavna je rasprava ponovno otvorena, i nakon toga je 16. prosinca 2004. donesena presuda. Postupak je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu bio u tijeku pred Županijskim sudom nakon žalbe protiv naprijed navedene presude.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud primjećuje da je postupak započeo 4. prosinca 1992., kad je podnositelj podnio svoju građansku tužbu, i da je još u tijeku. Taj je postupak dakle trajao preko dvanaest i pol godina. Razdoblje koje treba uzeti u obzir počelo je 5. studenog 1997., nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku. Slijedi da u nadležnost suda *ratione temporis* spada razdoblje od oko sedam

970 Kyratos protiv Grčke, presuda, 22. svibnja 2003., Reports of Judgments and Decisions 2003-VI (extracts).

971 Vidi, Debelić protiv Hrvatske, presuda, 26. svibnja 2005., br. 2448/03.

972 Zagorec protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2005120200 00014>.

godina i deset mjeseci. Međutim, kako bi se utvrdila razumnost duljine vremena o kojem se radi, treba uzeti u obzir stanje predmeta 5. studenog 1997.⁹⁷³

Podnositelj je prigovario duljini postupka pred Europskim sudom. Vlada je pozvala Europski sud da odbije prigovor podnositelja radi neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava. Tvrdila je da je podnositelj mogao podnijeti drugu ustavnu tužbu, nakon što je Ustavni sud odbacio prvu. Naglasivši kako je Ustavni sud u tom smislu promijenio svoju praksu, kako bi postupao u skladu sa sudskom praksom Europskog suda, Vlada je tvrdila da bi ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu iz 2002. bila djelotvorno pravno sredstvo za prigovor podnositelja o duljini postupka. Nadalje, tvrdila je kako, u smislu promjene sudske prakse Ustavnoga suda, Europski sud treba učiniti iznimku od općega pravila o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava i ovaj prigovor proglasiti nedopuštenim čak iako je do te promjene došlo tek nakon podnošenja zahtjeva Europskom sudu.

Europski sud ponavlja kako, prema članku 35., stavku 1. može rješavati neku stvar tek nakon što su iscrpljena sva domaća pravna sredstva. Svrha pravila koje se odnosi na iscrpljenje domaćih pravnih sredstava je da se državama ugovornicama da prilika spriječiti ili ispraviti povrede za koje se navodi da su ih počinile, prije nego se ti navodi podnesu njemu. Obveza iscrpljenja domaćih pravnih sredstava podrazumijeva da se podnositelj treba poslužiti uobičajenim pravnim sredstvima koja su djelotvorna, dostatna i dostupna u odnosu na svoje prigovore prema Europskoj konvenciji. Nadalje, ponavlja kako se pitanje jesu li domaća pravna sredstva iscrpljena obično rješava na način da se uzme u obzir datum kada je zahtjev podnesen Europskom sudu. To pravilo podliježe izuzecima koje mogu opravdati posebne okolnosti svakoga predmeta.⁹⁷⁴

Prilikom odlučivanja o osnovanosti predmeta Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁷⁵ Također, ponavlja i da se posebna revnost traži u predmetima koji se odnose na određivanje naknade za žrtve prometnih nesreća.⁹⁷⁶ Glede složenosti predmeta, Vlada je ustvrdila da je postupak bio donekle složen jer je nadležni sud imao poteškoća pri utvrđivanju

973 Styranowski protiv Poljske, presuda 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

974 Vidi, Nogolica protiv Hrvatske, odluka, 5. rujna 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VIII.

975 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

976 Vidi, Silva Pontes protiv Portugala, presuda, 23. ožujka 1994., Serija A, br. 286-A.

je li podnositelj bio pod utjecajem alkohola u trenutku nesreće. Podnositelj se nije složio s tim. Za Europski sud, ovo pitanje ne može opravdati produljenje postupka tijekom više od dvanaest godina. Glede ponašanja podnositelja, Vlada nije tvrdila da je on na bilo koji način pridonio duljini postupka. Europski sud ne vidi razloga smatrati drukčije. Nadalje ne može prihvatiti da je, nakon pet godina prvostupanjskog postupka prije ratifikacije Europske konvencije, ponovno prvostupanjsko suđenje trajalo oko tri i pol godine, tijekom kojega vremena je sud održao samo dva ročišta. Štoviše, nakon još jednog vraćanja predmeta na ponovno suđenje u prosincu 2002., prvostupanjskom sudu je trebalo još dvije godine da donese odluku u predmetu po treći put tek u prosincu 2004. Po mišljenju Europskog suda, ta su razdoblja neopravdana i prekomjerna. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da dođe do zaključka da je ovaj predmet ispitivan s dužnom revnošću. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovom pitanju, Europski sud smatra da je u ovom predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila uvjet razumnog roka.

U predmetu *Nogolica protiv Hrvatske* (br. 2)⁹⁷⁷ podnositelj je pokrenuo građanski postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom 5. listopada 1995., protiv tjednika G. (dalje: tuženik), tvrdeći da je objavio klevetnički članak o njemu. Održano je 6 ročišta od 1. travnja 1996. do 28. veljače 2000., s time da su dva odgođena. Tada je sud je saslušao jednoga svjedoka i donio odluku kojom je odbio tužbeni zahtjev podnositelja. Presuda je dostavljena podnositelju četiri mjeseca kasnije. Podnositelj se žalio. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu 25. ožujka 2003. i vratio predmet na ponovno suđenje. U ponovljenom postupku Općinski sud je odlučio saslušati dodatne svjedoke. Ročišta zakazana za 16. lipnja i 23. studenoga 2004. odgođena su zbog neuredne dostave poziva svjedocima. Sljedeće ročište zakazano je za 14. travnja 2005. Postupak je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu još uvijek bio u tijeku pred prvostupanjskim sudom.

U međuvremenu, podnositelj je podnio ustavnu tužbu Ustavnome sudu Republike Hrvatske 10. prosinca 2002., prigovorivši duljini postupka. Ustavni je sud odbacio ustavnu tužbu podnositelja kao nedopuštenu 13. lipnja 2003., budući da je Županijski sud već donio odluku o tom predmetu.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila sukladna sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada je pozvala Europski sud da odbije prigovor podnositelja zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava. Tvrdila je da je podnositelj mogao

⁹⁷⁷ *Nogolica protiv Hrvatske* (br. 2), presuda, 17. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000003>.

podnijeti drugu ustavnu tužbu, nakon što je Ustavni sud odbacio prvu. Naglasivši kako je Ustavni sud u tom smislu promijenio svoju praksu, kako bi postupao u skladu sa sudskom praksom Europskog suda, Vlada je tvrdila da bi ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu iz 2002. bila djelotvorno pravno sredstvo za prigovor podnositelja o duljini postupka. Nadalje, tvrdila je kako, u smislu promjene sudske prakse Ustavnoga suda, Europski sud treba učiniti iznimku od općega pravila o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava i ovaj prigovor proglasiti nedopuštenim čak iako je do te promjene došlo tek nakon podnošenja zahtjeva Europskom sudu.

Europski sud ponavlja kako, prema članku 35., stavku 1. može rješavati neku stvar tek nakon što su iscrpljena sva domaća pravna sredstva. Svrha pravila koje se odnosi na iscrpljenje domaćih pravnih sredstava je da se državama ugovornicama da prilika spriječiti ili ispraviti povrede za koje se navodi da su ih počinile, prije nego se ti navodi podnesu njemu. Obveza iscrpljenja domaćih pravnih sredstava podrazumijeva da se podnositelj treba poslužiti uobičajenim pravnim sredstvima koja su djelotvorna, dostatna i dostupna u odnosu na svoje prigovore prema Europskoj konvenciji. Nadalje, ponavlja kako se pitanje jesu li domaća pravna sredstva iscrpljena obično rješava na način da se uzme u obzir datum kada je zahtjev podnesen Europskom sudu. To pravilo podliježe izuzecima koje mogu opravdati posebne okolnosti svakoga predmeta.⁹⁷⁸

Vraćajući se na ovaj predmet, Europskim sud primjećuje da se podnijevši ustavnu tužbu na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu iz 2002. podnositelj na redovan način poslužio pravnim sredstvom koje je bilo utvrđeno djelotvornim glede njegovog prigovora o duljini postupka. On je dakle domaćim vlastima ponudio mogućnost da spriječe ili isprave navodne povrede. Međutim, razumljivo je da je podnositelj, vidjevši da njegova ustavna tužba nije uspjela, nije podnio drugu ustavnu tužbu. To bi za Europski sud previše rasteglo dužnosti koje ima podnositelj na temelju članka 35., stavka 1.

Što se tiče Vladinoga zahtjeva da se odstupi od općega pravila koje se odnosi na iscrpljenje i da se prigovor podnositelja proglasi nedopuštenim, iako je do navodne promjene sudske prakse Ustavnoga suda došlo tek nakon podnošenja njegovog zahtjeva, Europski sud naglašava da za razliku od predmeta *Nogolica*, Vlada nije dokazala postojanje bilo kakvih posebnih okolnosti koje bi opravdale takvo odstupanje.⁹⁷⁹

Europski sud primjećuje da je postupak počeo 5. listopada 1995., kad je podnositelj

⁹⁷⁸ Vidi, *Nogolica protiv Hrvatske*, odluka, 5. rujna 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VIII.

⁹⁷⁹ Vidi, *Pikić protiv Hrvatske*, presuda, 18. siječnja 2005., br. 16552/02.

podnio svoju građansku tužbu i da je još u tijeku. Do danas, postupak je trajao više od deset godina. Razdoblje koje treba uzeti u obzir počelo je 5. studenog 1997., nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku. Slijedi da razdoblje od oko osam godina potpada u nadležnost Suda *ratione temporis*. Međutim, zbog utvrđivanja razumnosti duljine dotičnoga vremena, treba uzeti u obzir stanje predmeta na dan 5. studenoga 1997.⁹⁸⁰

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁸¹ Europski sud ne smatra dva odgođena ročišta relevantnima, budući da su se te činjenice dogodile prije razdoblja koje je nadležan razmatrati *ratione temporis*. Štoviše, ne pridaje osobitu važnost drugoj tvrdnji koju je navela Vlada, jer izgleda kako je taj događaj produljio postupak samo za nekoliko mjeseci. Europski sud primjećuje da je postupak trajao osam godina pred sudovima dva stupnja, tijekom kojega vremena sudovi nisu donijeli nikakvu konačnu odluku u ovome predmetu. Uz to, čini se da je postojalo nekoliko razdoblja neaktivnosti, koja se mogu isključivo pripisati vlastima i koja Vlada nije objasnila. Europski sud je često utvrdio povrede članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da dođe do drugačijeg zaključka u ovom predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovom pitanju kao i na ukupnu duljinu postupka, smatra da je u ovom predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila uvjet razumnog roka.

U predmetu *Poje protiv Hrvatske*⁹⁸² 4. siječnja 1992. u prometnoj nesreći poginuo je I.P. suprug prve podnositeljice i otac drugog podnositelja. Tada su podnositelji pokrenuli građanski postupak protiv osiguravajućeg društva C.O. pred Općinskim sudom tražeći naknadu štete. Od 6. travnja 1992. do 10. studenog 1997. održano je šest ročišta. Podnositelji su podnijeli dvije požurnice tražeći da sud zakaže ročište i donese odluku 17. rujna 1998. i 10. veljače 1999. Na ročištu održanom 9. veljače 2001. saslušani su svjedoci. Do tada je odgođeno četiri ročišta. Općinski sud donio je presudu kojom je odbio zahtjev podnositelja 23. ožujka 2001. Presuda je dostavljena podnositeljima 12. travnja 2001. Oni su se žalili te je Županijski sud ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovno suđenje 18. veljače

980 Styranski protiv Poljske, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

981 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

982 Poje protiv Hrvatske, presuda, 9. ožujka 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200607130000002>.

2003. U ponovljenom postupku Općinski sud održao je tri ročišta od 10. listopada 2003. do 20. svibnja 2005. Vlada je tvrdila da je sud održao ročište i 10. prosinca 2003. Prema navodima podnositelja to se ročište nije nikada održalo. Čini se da je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak još uvijek bio u tijeku pred Općinskim sudom.

U međuvremenu su podnositelji podnijeli ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske prigovarajući duljini postupka 2002. Ustavni sud je ustavnu tužbu podnositelja proglasio nedopuštenom 11. travnja 2003., budući da je Općinski sud donio presudu u predmetu za vrijeme dok je postupak po ustavnoj tužbi bio u tijeku pred Ustavnim sudom.

Podnositelji su prigovorili da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada je pozvala Europski sud da odbije zahtjev zato što su podnositelji propustili iscrpiti domaća pravna sredstva kako to traži članak 35., stavak 1. Europske konvencije. Tvrdila je da je podnositelj mogao podnijeti drugu ustavnu tužbu, nakon što je Ustavni sud odbacio prvu. Naglasivši kako je Ustavni sud u tom smislu promijenio svoju praksu, kako bi postupao u skladu sa sudskom praksom Europskog suda, Vlada je tvrdila da bi ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu iz 2002. bila djelotvorno pravno sredstvo za prigovor podnositelja o duljini postupka. Nadalje, tvrdila je kako, u smislu promjene sudske prakse Ustavnoga suda, Europski sud treba učiniti iznimku od općega pravila o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava i ovaj prigovor proglasiti nedopuštenim čak iako je do te promjene došlo tek nakon podnošenja zahtjeva Europskom sudu. Europski sud primjećuje da su tvrdnje koje je navela Vlada bile odbačene u ranijim predmetima⁹⁸³ i ne vidi nikakvog razloga da u ovome predmetu dođe do drukčijega zaključka. Slijedi da prigovor Vlade treba odbiti.

Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997., na dan stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Međutim, kad se ocjenjuje razumnost vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u tom trenutku. Razdoblje o kojem se radi nije još završilo. Do tada je trajalo oko osam godina, pred dvije razine sudova.

Pri odlučivanju o osnovanosti predmeta Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁸⁴ Europski sud

983 Zagorec protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000014>.

984 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-

ponavlja da se posebna revnost traži u predmetima koji se odnose na određivanje naknade za žrtve prometnih nesreća.⁹⁸⁵ Također, često je utvrdio postojanje povreda članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima se postavljaju slična pitanja onima u ovome predmetu.⁹⁸⁶ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da dođe do drugačijega zaključka u ovome predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovom pitanju smatra da je u ovom predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila uvjet razumnog roka.

U predmetu *Uljar protiv Hrvatske*⁹⁸⁷ podnositelji su nasljednici pokojnoga A.B. koji je umro 14. prosinca 1995. Prvi i drugi podnositelji su njegova djeca, a treći i četvrti podnositelji su njegovi unuci. U kontekstu ostavinskog postupka nakon smrti A.B.-a, 16. kolovoza 1996., njegova je bivša supruga M.K. podnijela građansku tužbu protiv podnositelja Općinskom sudu tražeći svoj suvlasnički dio kuće na ime određenih ulaganja koje je ona učinila dok je živjela u izvanbračnoj zajednici s pokojnim. U razdoblju između stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku i donošenja prvostupanjske presude, Općinski sud održao je devet ročišta. Podnositelji su podnijeli protutužbu tražeći utvrđenje da nije bilo izvanbračne zajednice između tužiteljice i pokojnoga A.B. u kolovožu 1999. Do tada sud je ispitao veći broj svjedoka. Sud je donio presudu kojom je odbio i tužbu M.K. i protutužbu podnositelja 3. prosinca 2001. Županijski sud je po žalbi ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovljeni postupak utvrdivši da je potrebno utvrditi državljanstvo tužiteljice 1. listopada 2003.

Prvi i drugi podnositelji podnijeli su ustavnu tužbu zbog duljine postupka 2003. Ustavni sud Republike Hrvatske odlučio je da je njihova ustavna tužba nedopuštena 16. siječnja 2004., jer je Županijski sud u međuvremenu, ukinuo prvostupanjsku presudu i predmet vratio na ponovljeno postupanje. U ponovljenom postupku sud je donio odluku utvrdivši da je tužba tužiteljice nedopuštena 26. listopada 2004., jer kao strana državljanica nije pribavila potrebne dozvole za stjecanje vlasništva u skladu s domaćim zakonodavstvom. Istovremeno je Općinski sud zaključio da je povučena protutužba podnositelja zahtjeva. M.K. se žalila protiv te odluke, no Županijski sud odbio je njezinu žalbu 9. ožujka 2004.

VII.

985 Vidi, *Silva Pontes protiv Portugala*, presuda, 23. ožujka 1994., Serija A, br. 286-A.

986 Vidi, *Silva Pontes protiv Portugala*, presuda, 23. ožujka 1994., Serija A, br. 286-A i *Martins Moreira protiv Portugala*, presuda, 26. listopada 1988., Serija A, br. 143.

987 *Uljar protiv Hrvatske*, presuda, 8. ožujka 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200707160000003>.

Podnositelji su prigovorili da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada je pozvala Europski sud da odbije prigovor podnositelja zbog toga što nisu bila iscrpljena domaća pravna sredstva. Tvrdili su da su prvi i drugi podnositelj mogli podnijeti još jednu ustavnu tužbu nakon što je Ustavni sud 16. siječnja 2004. utvrdio da je njihova ustavna tužba nedopuštena. Imajući na umu da je Ustavni sud promijenio svoju sudsku praksu u tom pogledu, kako bi bila u skladu sa sudskom praksom Europskog uda, Vlada je tvrdila da bi ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu bila djelotvorno sredstvo za prigovor prvog i drugog podnositelja zahtjeva protiv duljine postupka. Europski sud u odnosu na prvog i drugog podnositelja podsjeća da su argumenti koje je iznijela Vlada bili odbijeni u ranijim predmetima.⁹⁸⁸ Stoga, Europski sud ne vidi razloga da dođe do drukčijeg zaključka u ovome predmetu. Slijedi da Vladin prigovor u tom pogledu treba odbiti.

Europski sud primjećuje da je postupak trajao devet godina i sedam mjeseci. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997. i trajalo je oko osam godina i četiri mjeseca na tri razine nadležnosti. Međutim, kako bi se odlučilo o razumnosti duljine vremena o kojemu se radi, treba uzeti u obzir stanje predmeta 5. studenog 1997.⁹⁸⁹ Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁹⁰ Europski sud smatra da je razdoblje od osam godina i četiri mjeseca za dvije razine nadležnosti nerazumno i traži globalnu ocjenu. Njegova bi se ukupna duljina mogla opravdati samo pod iznimnim okolnostima. Nadalje smatra da argumenti koje je iznijela Vlada nisu dovoljni kako bi objasnili odgodu više od osam godina za sudove dva stupnja. Iako je točno da su podnositelji u određenoj mjeri pridonijeli produženju predmeta, do toga je odugovlačenja uglavnom došlo jer prvostupanjski sud nije djelotvorno kontrolirao postupak. Taj je sud bio onaj koji je imao ovlasti odlučiti kako voditi postupak, i to osobito koje dokaze izvesti i kako ocijeniti djelovanje i propuste stranaka, imajući na umu članak 6. Štoviše, primjećuje i određeno razdoblje neaktivnosti za koje Vlada nije dala nikakvo objašnjenje. Tako je često utvrdio postojanje povreda članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.

988 *Zagorec protiv Hrvatske*, presuda, 6. listopada 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200512020000014>. i *Nogolica protiv Hrvatske*, odluka, 5. rujna 2002., br. 77784/01.

989 *Styranowski protiv Poljske*, presuda, 30. listopada 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII.

990 *Frydlander protiv Francuske*, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen i s obzirom na svoju sudsku praksu o tom pitanju smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Lesnina protiv Hrvatske*⁹⁹¹ osam osoba podnijelo je građansku tužbu Općinskom sudu protiv društva podnositelja zahtjeva (koje se tada zvalo „Moderni interijeri“), pobijajući odluku o otkazu ugovora o radu 1992. Tužitelji su također tražili izdavanje privremene mjere. Budući da i društvo podnositelj zahtjeva i tužitelji nisu bili zadovoljni odlukom Županijskog suda, podnijeli su reviziju protiv drugostupanjske presude Vrhovnom sudu Republike Hrvatske. Vrhovni sud je odbio obje revizije 22. studenog 2000. Društvo podnositelj zahtjeva tada je podnijelo ustavnu tužbu navodeći da su niži sudovi pogrešno primijenili mjerodavno pravo, da je bilo povrijeđeno njegovo pravo vlasništva i pravo na slobodno poduzetništvo. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu 29. rujna 2004. Odluka je dostavljena društvu podnositelju zahtjeva 21. listopada 2004.

Podnositelj je prigovorio da je duljina postupka bila nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada je pozvala Europski sud da odbije zahtjev zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava. Tvrdili su da je od 22. ožujka 2002. podnositelj mogao podnijeti ustavnu tužbu na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu. Europski sud podsjeća da se od 22. ožujka 2002. ustavna tužba na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu smatra djelotvornim pravnim sredstvom u odnosu na duljinu postupka koji je još uvijek u tijeku u Hrvatskoj. Bilježi da je domaći postupak pred Vrhovnim sudom završio 22. studenog 2000. i da u to vrijeme u nacionalnom pravnom sustavu nije bilo dostupno niti jedno pravno sredstvo s kojim bi se moglo rješavati duljinu građanskog postupka. Glede postupka provedenog nakon što je uvedeno takvo pravno sredstvo, tj. 22. ožujka 2002., bilježi da je u tom trenutku postupak u predmetu bio u tijeku pred Ustavnim sudom. Prema mišljenju Europskog suda, podnošenje ustavne tužbe zbog duljine postupka pred Ustavnim sudom ne bi imalo nikakvu smislenu svrhu. U tim okolnostima, smatra da se prigovor društva podnositelja zahtjeva ne može odbiti jer ono nije iscrpilo domaća pravna sredstva.

Razdoblje koje treba uzeti u obzir počelo je tek 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. Europski sud primjećuje da je prije stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku postupak već trajao pet godina, pet mjeseci i pet dana. Slijedi da razdoblje od šest godina, jedanaest mjeseci i petnaest dana spada u nadležnost Europskog suda *ratione temporis*. U tom je razdoblju postupak u predmetu prvo trajao dva mjeseca i šesnaest dana pred Općinskim sudom. Nakon

991 Vidi supra, str. 219., bilj. 825.

toga ispitivao ga je Vrhovni sud po revizijama obje stranke do 22. studenog 2000., a tada Ustavni sud do 21. listopada 2004.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁹² Europski sud je često utvrdio povrede članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.⁹⁹³ Glede ponašanja domaćih vlasti Europski sud primjećuje da je prije stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku postupak pred domaćim sudovima već trajao više od pet godina. Nadalje, u razdoblju koje treba uzeti u obzir, postupak je trajao gotovo još sedam godina. Tijekom toga vremena Vrhovnome sudu je trebalo gotovo četiri godine da odluči o predmetu podnositelja, a prvi od ovih sudova samo je preispitao predmet povodom revizije, a drugi ustavnost odluke nižih sudova, dok niti jedan nije izvodio dokaze ili izveo bilo koju drugu postupovnu radnju. U tim okolnostima, i uzimajući u obzir ukupno trajanje postupka, Europski sud smatra da je duljina postupka u ovome predmetu bila prekomjerna i da nije zadovoljila uvjet razumnoga roka.

6.3. Duljina postupka pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske

Od ustanovljenja ustavne tužbe kao nacionalnoga pravnog sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku od 15. ožujka 2002. do kraja 2005. Ustavnom sudu podneseno je nešto više od 3300 ustavnih tužbi zbog povrede toga prava. Ustavni sud je riješio oko 1700 takvih tužbi i u više od 800 predmeta utvrdio povredu prava na suđenje u razumnom roku. U gotovo svim odlukama u kojima je usvojio ustavne tužbe podnositeljima je dosudio primjerenu naknadu zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Međutim, zbog velike opterećenosti ukupnim brojem predmeta i posebno naglog porasta broja predmeta u vezi s razumnim rokom zaprijetila je opasnost da Ustavni sud i sam neće biti u mogućnosti u razumnom roku odlučivati o pred njega iznesenim predmetima.⁹⁹⁴ Stoga je uputio izvješće Hrvatskom saboru o nekim pitanjima ostvarivanja ustavnosti i zakonitosti 24. veljače 2005. U tom izvješću Ustavni je sud istaknuo da “zbog uočenih problema neučinkovitosti hrvatskog sudbenog sustava izvješćuje Sabor Republike Hrvatske o prijeko potrebi da redovni i specijalizirani sudovi sudjeluju u potrebi utvrđivanja povreda prava na

992 Vidi, Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII i Ruotolo protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A br. 230-D.

993 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

994 Vidi, Pitra protiv Hrvatske, presuda, 16. lipnja 2005., br. 41075/02.

suđenje u razumnom roku, određivanju rokova u kojima se mora okončati sudski postupak, te određivanju primjerene naknade za pretrpljenu povredu.”

U ovom razdoblju Europski sud je utvrdio nekoliko povreda prava na pošteno suđenje u razumnom roku zbog toga što je postupak pred Europskim sudom bio prekomjeran. To su sljedeći predmeti:

U predmetu *Pitra protiv Hrvatske*⁹⁹⁵ podnositeljica je ustvrdila da je postupak trajao nerazumno dugo. Vlada je osporila tu tvrdnju. Ustvrdili su da su prvostupanjski i drugostupanjski sudovi postupali brzo te da je postupak pred Ustavnim sudom bio dugotrajniji zbog priliva ustavnih tužbi podnesenih tom sudu svake godine. Postupak o kojem se radi započeo je 17. siječnja 1997., a završio 24. ožujka 2004. odlukom Ustavnoga suda. Tako je trajao 7 godina, 2 mjeseca i 7 dana. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenoga 1997., nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Slijedi da u nadležnost suda *ratione temporis* ulazi razdoblje od 6 godina, 4 mjeseca i 18 dana.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.⁹⁹⁶ Europski sud nadalje ponavlja kako je u radnim sporovima potrebna posebna revnost.⁹⁹⁷ Glede složenosti predmeta vlada je ustvrdila da je postupak bio nešto složen. Međutim, na temelju informacija koje ima, Europski sud smatra da postupak o kojem se radi nije bio tako složen da bi to opravdalo njegov produljeni karakter. Glede ponašanja podnositeljice, Europski sud primjećuje da Vlada nije ustvrdila da bi podnositeljica doprinijela duljini građanskog postupka. Europski sud nema razloga smatrati drukčije. Glede ponašanja domaćih vlasti, Europski sud primjećuje da, iako su sudovi nižeg stupnja i Vrhovni sud postupali bez nerazumnog odugovlačenja, predmet podnositeljice bio je u postupku samo pred Ustavnim sudom oko tri i pol godine. Tijekom toga vremena taj sud nije poduzeo niti jednu postupovnu radnju.

Vlada je nadalje tvrdila da je radno opterećenje Ustavnog suda znatno poraslo u to vrijeme i da je morao ispitati ustavnost određenih zakona od velike političke i društvene važnosti. U svezi s time Europski sud podsjeća da su države ugovornice obvezne organizirati svoje pravne sustave na takav način da njihovi sudovi svima mogu jamčiti pravo dobiti konačnu odluku u sporovima koji se odnose na građanska

995 Vidi supra, bilj. 827., str. 220.

996 Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

997 Ruotolo protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 230-D.

prava i obveze u razumnom roku.⁹⁹⁸ Svjestan je, međutim, da se ta obveza ne može isto tumačiti za Ustavni sud kao za redovni sud. Uloga Ustavnoga suda kao čuvara Ustava čini ponekad osobito potrebnim da on uzme u obzir neka druga razmatranja, osim pukoga kronološkog reda po kojem se predmeti stavljaju na popis, kao što je narav predmeta i njegova važnost u političkom i društvenom smislu.⁹⁹⁹ U ovome predmetu Vlada nije ustvrdila da bi postojale bilo kakve posebne okolnosti koje bi bile razlogom da Ustavni sud odgodi svoju odluku. Općenito radno preopterećenje nije nikakvo opravdanje za nerazumne odgode, a ostala događanja u društvu mogla su samo imati drugorazrednu ulogu u ovome predmetu.¹⁰⁰⁰ U svjetlu naprijed navedenog, Europski sud smatra da je duljina postupka u ovome predmetu bila prekomjerna i nije ispunila uvjet razumnoga roka.¹⁰⁰¹

U predmetu *Posedel-Jelinović protiv Hrvatske*¹⁰⁰² podnositeljica je imala stanarsko pravo. Na temelju zakona koji je tada bio na snazi, svi nositelji stanarskog prava imali su pravo otkupiti svoje stanove pod povoljnim uvjetima, s time da su mogli otkupiti samo jedan stan. Podnositeljica je otkupila taj stan i nakon toga ga odlučila darovati svom sinu 1993. Pokojni suprug podnositeljice bio je nositelj stanarskog prava na drugom stanu. Umro je 1995., prije nego što je mogao iskoristiti svoje pravo na otkup toga stana. Podnositeljica je kao nasljednica svoga supruga, pokrenula upravni postupak za priznanje svoga stanarskog prava. Njezino stanarsko pravo na drugome stanu priznato je 17. travnja 1997. Podnositeljica je pokrenula građanski postupak pred Općinskim sudom 23. listopada 1998., tražeći da sud naredi Gradu Splitu da s njom zaključi ugovor o otkupu stana. Općinski sud je odbio tužbeni zahtjev podnositeljice 13. srpnja 1999. Utvrdio je da je podnositeljica već otkupila jedan stan kao nositeljica stanarskog prava i da nije imala pravo kupiti još jedan. Županijski sud odbio je tužbeni zahtjev podnositeljice iz istih razloga. Podnositeljica je predložila nadležnom državnom odvjetništvu da podnese zahtjev za zaštitu zakonitosti, izvanredni pravni lijek prema domaćem pravu 2000. Njezin je prijedlog odbijen 20. veljače 2001.

U međuvremenu, podnositeljica je podnijela i ustavnu tužbu 4. prosinca 2000., tvrdeći da su i Općinski sud i Županijski sud u svojim presudama povrijedili njeno pravo na poštovanje doma i vlasništva. Vlada je ustvrdila kako je tijekom postupka

998 Kind protiv Njemačke, presuda, 20. veljače 2003., br. 44324/98.

999 Sussmann protiv Njemačke, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

1000 Pammel protiv Njemačke, presuda, 1. srpnja 1997., Reports 1997-IV.

1001 Diaz Aparicio protiv Španjolske, presuda, 11. listopada 2001., br. 49468/99.

1002 Posedel-Jelinović protiv Hrvatske, presuda, 24. studeni 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200604180000002>.

podnositeljica dostavljala razne podneske Ustavnom sudu Republike Hrvatske kojima je tražila od Ustavnog suda da „prekine sve sudske radnje i predmet vrati županijskom sudu“, a od studenoga 2001. nadalje slala je požurnice. Ustavni sud je odbio njenu ustavnu tužbu kao neosnovanu 30. lipnja 2004.

Podnositeljica je prigovorila da duljina postupka nije bila sukladna sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁰³ Glede složenosti predmeta, Vlada je priznala da postupak nije bio složen te je Europski sud utvrdio isto. Glede ponašanja podnositeljice Europski sud je ustanovio kako je moguće da su brojni podnesci podnositeljice Ustavnome sudu mogli dovesti do nekih odgoda. Međutim, ne nalazi da je njezino ponašanje bitno doprinijelo duljini postupka pred Ustavnim sudom u cjelini. Glede ponašanja vlasti, Europski sud primjećuje kako je Općinskome sudu trebalo devet mjeseci da donese prvostupanjsku presudu i da je Županijski sud odlučio o žalbi podnositeljice u roku od tri mjeseca što ne bi moglo biti razlogom za bilo kakvu kritiku. Glede postupka pred Ustavnim sudom, primjećuje da je on trajao otprilike tri i pol godine. Međutim, ovdje treba imati na umu posebnu ulogu Ustavnoga suda kao čuvara Ustava¹⁰⁰⁴ i činjenicu da se u nekoj fazi postupka odgoda može tolerirati ako se ukupna duljina ne može smatrati prekomjernom.¹⁰⁰⁵ Sve u svemu, uzimajući u obzir da su odluku u predmetu podnositeljice donosili sudovi na tri stupnja tijekom pet godina i osam mjeseci, Europski sud utvrđuje da u ovome predmetu duljina postupka nije povrijedila uvjet razumnoga roka.¹⁰⁰⁶

U predmetu *Škare protiv Hrvatske*¹⁰⁰⁷ Vlada je donijela Uredbu kojom je zabranila sve pravne poslove s nekretninama koje se nalaze u Hrvatskoj 17. srpnja 1991., a pripadaju savezним institucijama bivše Jugoslavije ili pravnim osobama koje imaju sjedište u jednoj od bivših saveznih jedinica.¹⁰⁰⁸ Uredba je stupila na snagu 24. srpnja 1991. i trebala je ostati na snazi dok je trajao proces sukcesije bivše Jugoslavije. Razni

1003 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1004 Süßmann protiv Njemačke, presuda, 16. rujna 1996., Reports 1996-IV.

1005 Pretto i ostali protiv Italije, presuda, 8. prosinca 1983., Serija A, br. 71 i Nuutinen protiv Finske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VIII.

1006 Vidi, Marcotrigiano protiv Italije (br. 2), presuda, 1. ožujka 2001., br. 47783/99 i Stoidis protiv Grčke, presuda, 17. svibnja 2001., br. 46407/99.

1007 Škare protiv Hrvatske, presuda, 15. lipnja 2006., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060927_0000011.

1008 Uredba o zabrani raspolaganja nekretninama na teritoriju Republike Hrvatske, NN br. 36/1991.

podnositelji su u pet navrata su pobijali Uredbu u postupku za ispitivanje ustavnosti u razdoblju od 1993. do 1999. Ustavni sud je odbio sve zahtjeve utvrdivši da Uredba nije povrijedila Ustav. Vlada je donijela nekoliko uzastopnih uredbi kojima su bili zabranjeni pravni poslovi s drugom imovinom koja je ostala u Hrvatskoj i koja je pripadala pravnim osobama koje imaju sjedište u jednoj od saveznih jedinica bivše Jugoslavije u razdoblju od srpnja 1991. do travnja 1994. Na kraju je Sabor donio Zakon¹⁰⁰⁹ s jednakim sadržajem 24. ožujka 1994.

Zagrebački garnizon Jugoslavenske narodne armije (dalje: JNA) donio je dvije odluke u kolovozu 1991., kojima je podnositelju dodijelio pravo stanovati u stanu od 99.35 kvadratnih metara, a koji je bio u vlasništvu JNA. Isto tako bio je obvezan vratiti stan od 51.56 kvadratnih metara koji mu je JNA prije dodijelila, a u kojem je stanu do tada živio sa svojom suprugom i dvoje djece. Oni još uvijek žive u ovome drugome stanu. Podnositelj je podnio građansku tužbu protiv države pred Općinskim sudom tražeći korištenje stana koje mu je bilo dodijeljeno naprijed navedenim odlukama JNA u rujnu 1992. Općinski sud je odbio zahtjev podnositelja u listopadu 1992. Utvrdio je da odluke JNA nisu imale nikakav pravni učinak budući da su bile donesene protivno pravilima iz Uredbe koja su to zabranjivala. Podnositelj je uložio žalbu Okružnom sudu koji je u ožujku 1993. ukinuo prvostupanjsku presudu zbog nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i vratio predmet na ponovljeni postupak. U ponovljenom postupku, Općinski sud ponovno je odbio zahtjev podnositelja ponavljajući svoja prethodna utvrđenja 7. ožujka 1995. Županijski sud odbio je žalbu podnositelja 30. prosinca 1996. i potvrdio prvostupanjsku presudu. Podnositelj je tada uložio reviziju Vrhovnom sudu Republike Hrvatske. Vrhovni sud je odbio reviziju podnositelja u svibnju 2000.

Podnositelj je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske protiv odluke Vrhovnog suda 20. studenog 2000. Ustavni sud je odbio ustavnu tužbu podnositelja. Primijetio je *obiter dictum* da nije mogao odlučivati o tvrdnji podnositelja da je Uredba bila donesena *ultra vires*, budući da se to pitanje može ispitivati samo u postupku ocjene ustavnosti, a ne u postupku povodom ustavne tužbe.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je tek nakon 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u tom trenutku.¹⁰¹⁰ S tim u vezi, Europski

1009 Zakon o zabrani raspolaganja i preuzimanju sredstava određenih pravnih osoba na teritoriju Republike Hrvatske, NN br. 29 i 35/1994.

1010 *Styranowski protiv Poljske*, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

sud primjećuje da je postupak u predmetu već bio u tijeku više od pet godina prije ratifikacije Europske konvencije. Razdoblje o kojemu se radi završilo je 6. travnja 2005. kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Dakle, trajalo je sedam godina i pet mjeseci na dvije razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰¹¹ Vlada je tvrdila da predmet podnositelja nije tražio nikakvu posebnu revnost, nego je bio dosta složen. Štoviše, obveza postupati u predmetu u razumnom roku ne može se tumačiti u odnosu na Ustavni sud na isti način kao u odnosu na redovni sud, zbog njegove posebne uloge kao čuvara Ustava. Tvrdeći to, pozvali su se na sudsku praksu.¹⁰¹² Europski sud ima na umu posebne značajke postupka pred Ustavnim sudom. Međutim, čak i ako pretpostavimo da je bilo potrebno čekati ishod naprijed navedenog postupka za ispitivanje ustavnosti prije nego što se moglo postupati u predmetu podnositelja¹⁰¹³ primjećuje da je Ustavnom sudu trebalo više do dvije godine nakon odbijanja zadnjeg prijedloga za ocjenu ustavnosti da stavi predmet podnositelja na dnevni red, i još devet mjeseci da to učini nakon što je predmet bio povučen. Štoviše, Vlada nije dala nikakvo objašnjenje za odgodu do koje je došlo pred Vrhovnim sudom gdje je postupak u predmetu trajao oko dvije i pol godine nakon ratifikacije. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen i uzimajući u obzir sudsku praksu o tom pitanju, naprijed navedena razmatranja dovoljna su za zaključiti da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Oršuš protiv Hrvatske*¹⁰¹⁴ podnositelji su prigovorili da je duljina postupka, osobito postupka pred Ustavnim sudom, prekoračila razumni rok. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine tog postupka treba ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta uzimajući u obzir kriterije utvrđene sudskom praksom, a to su posebno složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰¹⁵ U konkretnom predmetu Europski sud ustanovio je da je predmet bio brzo riješen pred prvostupajskim i žalbenim sudom, gdje je postupak trajao oko sedam mjeseci, što se, međutim, ne može reći i

1011 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1012 Vidi, *Tričković protiv Slovenije*, presuda, 12. lipnja 2001., br. 39914/98. i *Đuričić protiv Hrvatske*, odluka, 9. listopada 2003., br. 67399/01.

1013 *Süßmann protiv Njemačke*, presuda, 16. rujna 1996., Reports 1996-IV.

1014 Vidi supra, bilj. 576, str. 124.

1015 Vidi, *Süßmann protiv Njemačke*, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV, *Gast and Popp protiv Njemačke*, presuda, 25. veljače 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-II.

za duljinu postupka pred Ustavnim sudom, koji je trajao četiri godine, jedan mjesec i osamnaest dana. Iako Europski sud prihvaća da je zbog uloge čuvara ustava koju Ustavni sud ima osobito nužno da Ustavni sud ne uzme u obzir samo kronološki red prema kojemu predmeti dolaze na popis, već i druga pitanja kao što su priroda predmeta i njegova važnost u političkom i socijalnom smislu, Europski sud utvrđuje da se razdoblje dulje od četiri godine u kojem se rješavao predmet podnositelja, osobito imajući na umu ono što je za podnositelje bilo dovedeno u pitanje, a to je njihovo pravo na obrazovanje, čini prekomjernim.

U predmetu *Olujić protiv Hrvatske*¹⁰¹⁶ podnositelj je prigovarao da je duljina postupka, posebice onoga pred Ustavnim sudom, premašila zahtjev razumnoga roka. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka treba ocijeniti u svjetlu osobitih okolnosti predmeta, s time da se uzmu u obzir kriteriji navedeni u sudskoj praksi Europskog suda, posebice složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, te važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰¹⁷ Iako prihvaća da je povremeno, zbog uloge čuvara Ustava koju ima Ustavni sud, osobito potrebno da Ustavni sud uzme u obzir i druge okolnosti osim pukoga kronološkog reda po kojemu je neki predmet došao na popis, kao što je važnost predmeta u političkom i socijalnom smislu, nalazi da razdoblje od više od šest godina za odluku u predmetu podnositelja izgleda prekomjerno, posebice s obzirom na to što je bilo dovedeno u pitanje za podnositelja, a to je njegovo razrješenje s dužnosti predsjednika Vrhovnog suda.

Povrede prava na suđenje u razumnom roku bile su utvrđene i u predmetima u kojima je Ustavni sud već bio odlučivao i donio svoju odluku, no ta odluka nije odgovarala kriterijima za odlučivanje o duljini postupka koja je postavio Europski sud. To su sljedeće presude:

U predmetu *Kozlica protiv Hrvatske*¹⁰¹⁸ podnositelj je Općinskom sudu podnio građansku tužbu protiv poduzeća V. (dalje: poslodavac) i osiguravajućeg društva C.O. 25. studenog 1994., tražeći naknadu štete za povredu na radu. Podnositelj je dostavio četiri požurnice hitno tražeći od suda da zakaže raspravu i ubrza postupak u razdoblju od svibnja 1998. do listopada 2000. Općinski sud je donio presudu kojom je odbio zahtjev podnositelja u veljači 2001. Podnositelj se žalio 5. travnja 2005. Županijskom sudu koji je odbio žalbu. Presuda je dostavljena podnositelju 25. travnja

1016 Olujić protiv Hrvatske, presuda, 5. veljače 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200906120000004>.

1017 Vidi npr., *Süßmann protiv Njemačke*, presuda, 16. rujna 1996., Reports 1996-IV, *Gast and Popp protiv Njemačke*, presuda, 25. veljače 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-II.

1018 *Kozlica protiv Hrvatske*, presuda, 2. studeni 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200612160000006>.

2005. Protiv ove presude nije dopuštena revizija Vrhovnome sudu.

U međuvremenu, podnositelj je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske prigovorivši duljini građanskog postupka 23. srpnja 2002. Ustavni sud je odbio ustavnu tužbu podnositelja 17. travnja 2003. Presudio je da je do odgode došlo zbog složenosti predmeta i ponašanja podnositelja. Utvrdio je da je podnositelj doprinio duljini postupka tako da je zatražio oslobađanje od plaćanja sudskih pristojbi tek nakon što se žalio na prvostupanjsku presudu.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir počelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo od toga datuma, treba uzeti u obzir stanje postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je postupak počeo 25. studenog 1994. te je prije ratifikacije trajao gotovo tri godine. Postupak u predmetu je još uvijek bio u tijeku 17. travnja 2003. kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Toga datuma postupak je trajao oko pet i pol godina na dvije razine nadležnosti. Postupak je završio 25. travnja 2005. kad je podnositelju dostavljena presuda Županijskoga suda, tj. oko dvije godine nakon odluke Ustavnoga suda. Tako je postupak nakon ratifikacije ukupno trajao gotovo sedam i pol godina na dvije razine nadležnosti. Europski sud na početku primjećuje da je podnositelj iskoristio djelotvorno domaće pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka, ustavnu tužbu¹⁰¹⁹ i da je ona odbijena. U tim okolnostima treba provjeriti proizvodi li način na koji je Ustavni sud tumačio i primijenio mjerodavne odredbe domaćega prava posljedice koje su sukladne načelima Europske konvencije, kako se ona tumači u svjetlu sudske prakse.¹⁰²⁰ Pri tome Europski sud mora ispitati razdoblje između datuma stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku i datuma odluke Ustavnoga suda. Ako je odluka Ustavnoga suda sukladna s načelima Europske konvencije, Europski sud će se, kad ispituje iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava, suzdržati od bavljenja duljinom postupka nakon te odluke. Inače se traži stvarno ispitivanje ukupne duljine postupka.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰²¹ Tako primjećuje da u ovome predmetu razdoblje koje je ispitivao Ustavni sud iznosi pet i pol godina. Tijekom toga razdoblja postojala su dva bitna

1019 Slaviček protiv Hrvatske, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

1020 Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01.

1021 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

razdoblja neaktivnosti čineći ukupno gotovo tri godine tijekom kojih nije održano niti jedno ročište. Njih se može pripisati isključivo vlastima. Štoviše, Općinskom sudu je trebalo više od godinu i pol dana da zakaže ročište povodom zahtjeva podnositelja za oslobođenjem od plaćanja sudskih pristojbi. Stoga ne može prihvatiti stajalište da je podnositelj značajno doprinio duljini postupka. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, i uzimajući u obzir svoju sudsku praksu o ovoj temi, naprijed navedena razmatranja dovoljna su kako bi omogućila Europskom sudu zaključiti da je već u razdoblju koje je podložno kontroli Ustavnoga suda duljina postupka bila prekomjerna i nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Sukobljević protiv Hrvatske*¹⁰²² podnositelj je podnio građansku tužbu protiv poduzeća T. (dalje: poslodavac) pred Općinskim sudom kojom je tražio naknadu štete za ozljedu na radu 24. ožujka 1993. Općinski sud donio je presudu kojom je podnositelju dosudio naknadu štete u veljači 1995. Poslodavac se žalio Županijskome sudu u svibnju 1996. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu i predmet vratio na ponovno suđenje 1999. U ponovljenom postupku Općinski sud je održao ročište 7. prosinca 1999. na kojemu je od podnositelja zatražio dostavljanje zapisnika što ga je sastavila inspekcija rada o incidentu koji je imao za posljedicu njegovu ozljedu ili da naznači koja osoba ili tijelo posjeduje taj dokument. Do siječnja 2001. podnositelj je od suda dva puta zatražio pozivanje poslodavca da dostavi naprijed spomenuti dokaz. Sud je to i učinio 26. lipnja 2001. Sud je odlučio obaviti očevid te je podnositelja pozvao da uplati predujam za troškove 14. prosinca 2001. Budući da je podnositelj to učinio tek 19. veljače 2002., očevid nije obavljen.

Trgovački sud je otvorio stečajni postupak protiv poslodavca u siječnju 2002. Pozvao je vjerovnike da svoje tražbine prijave do 28. veljače 2002. te je zakazao ročište na kojem su se trebale ispitati prijavljene tražbine za 20. ožujka 2002. Općinski sud pozvao je podnositelja u svibnju 2002. da ga obavijesti je li protiv poslodavca otvoren stečajni postupak. Tada je podnositelj zatražio da se komunikacija s poslodavcem odvija preko njegovog stečajnog upravitelja. Općinski sud prekinuo je postupak zbog toga što je u tijeku bio stečajni postupak u lipnju 2002. Podnositelj je prijavio svoju tražbinu Trgovačkom sudu i uputio mu dvije požurnice. Trgovački sud je, ne donoseći formalnu odluku, odgovorio da u stečajnome postupku protiv poslodavca tražbina podnositelja nikada nije bila ispitana u ožujku 2006. Građanski i stečajni postupak formalno su još u tijeku.

U međuvremenu je podnositelj podnio ustavnu tužbu Ustavnome sudu Republike Hrvatske u kojoj je prigovorio duljini građanskoga postupka 18. lipnja 2002. Ustavni

1022 Sukobljević protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200612160000007>.

sud je odbio tužbu podnositelja 16. prosinca 2002. Ispitivao je duljinu postupka u dijelu nakon stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku. Ustavni sud je presudio da se odugovlačenje može pripisati složenosti predmeta i ponašanju podnositelja. Utvrdio je da je podnositelj pridonio duljini postupka jer da više od šest mjeseci nije odgovorio na zahtjev Općinskoga suda od 7. prosinca 1999., da nije pravodobno uplatio predujam za troškove očevida i da je propustio od Općinskoga suda zatražiti da pozove stečajnog upravitelja da preuzme građanski postupak, što bi imalo za posljedicu njegov nastavak.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Europski sud prvo primjećuje da, prema hrvatskome pravu, ako se protiv određenog poduzeća otvori stečajni postupak, njegovi vjerovnici svoje tražbine prema njemu imaju pravo ostvariti isključivo u stečajnome postupku. Stoga se svi građanski postupci protiv tog poduzeća prekidaju sve dok stečajni upravitelj, na ispitnom ročištu u stečajnom postupku, bilo prihvati ili ospori tražbine što su ih prijavili vjerovnici. Ako stečajni upravitelj prihvati tražbinu koja je bila predmet ispitivanja u građanskom postupku, tražbina se smatra konačno utvrđenom, a građanski se postupak kao posljedica toga više ne vodi. Ako ospori tu tražbinu, mora preuzeti građanski postupak koji je u tijeku, koji će se prema tomu nastaviti i u kojem će se odlučiti o tražbini. Stoga smatra da je u ovome predmetu utvrđivanje prava i obveza podnositelja "građanske naravi" započelo u građanskome postupku, a nastavilo se u stečajnome postupku. Razdoblje koje se uzima u obzir počelo je 5. studenoga 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon tog datuma, potrebno je uzeti u obzir stanje postupka u to vrijeme. U vezi s time prije ratifikacije postupak je već trajao više od četiri i pol godine. Postupak je još bio u tijeku kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Na taj je datum postupak trajao oko pet godina i mjesec dana. Postupak još uvijek nije okončan. Nakon odluke Ustavnoga suda postupak je trajao još tri godine i deset mjeseci. Tako je od ratifikacije do sada postupak ukupno trajao oko osam godina i jedanaest mjeseci.

Vlada je pozvala Europski sud da odbije zahtjev zbog toga što podnositelj nije iscrpio domaća pravna sredstva, kako zahtijeva članak 35., stavak 1. Europski sud smatra da je pitanje iscrpljenja domaćih pravnih sredstava nerazdvojivo povezano s osnovanošću ovoga prigovora. Na početku primjećuje da je podnositelj iskoristio djelotvorno domaće pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka ustavnu tužbu¹⁰²³ i da ju je Ustavni sud odbio. U tim okolnostima treba provjeriti proizvodi li način na koji je Ustavni sud tumačio i primijenio mjerodavne odredbe domaćega prava,

¹⁰²³ Vidi, Slaviček protiv Hrvatske, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

posljedice koje su u skladu s načelima Europske konvencije, na način na koji se ona tumači u svjetlu sudske prakse.¹⁰²⁴ Pritom Europski sud mora ispitati razdoblje od datuma stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku do datuma odluke Ustavnoga suda. Ako je odluka Ustavnoga suda u skladu s načelima Europske konvencije, Europski sud će se, kad bude ispitivao pitanje iscrpljenja domaćih pravnih sredstava, suzdržati od bavljenja duljinom postupka nakon te odluke. Inače se zahtijeva stvarno ispitivanje ukupne duljine postupka.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰²⁵ Tako primjećuje da u ovome predmetu razdoblje koje je ispitivao Ustavni sud iznosi pet godina i mjesec dana. Zapaža kako se u tom razdoblju određena odugovlačenja u građanskom postupku mogu pripisati podnositelju. S druge strane, postojala su dva značajna razdoblja neaktivnosti koja se mogu pripisati isključivo vlastima koja su zajedno trajala dvije godine i pet mjeseci. Kad je riječ o naknadnom stečajnom postupku, Europski sud prima na znanje Vladinu tvrdnju da podnositelj nije pravodobno prijavio svoju tražbinu u stečajnome postupku. Primjećuje i da se zakašnjele prijave ili odbacuju ili, ako su podnesene u dodatnom roku od tri mjeseca nakon prvog ispitnog ročišta, ispituju na posebnom ispitnom ročištu. U ovome je predmetu prvo ispitno ročište održano 20. ožujka 2002., a podnositelj je svoju tražbinu prijavio 13. lipnja 2002. Dakle, čini se da je on to učinio u dodatnom roku. Međutim, posebno ispitno ročište nikada nije održano niti je prijava podnositelja odbačena. Odugovlačenje koje iz toga proizlazi ne može se stoga pripisati samo podnositelju. I konačno, budući da prijava podnositelja nije ispitana u stečajnom postupku, on od Općinskoga suda nije mogao zatražiti nastavak građanskog postupka. Kad se ispita sav materijal koji je dostavljen Europskom sudu te kad se uzme u obzir njegova sudska praksa o tom pitanju, može se reći da su naprijed navedena razmatranja dovoljna kako bi mu omogućila zaključiti da je već u razdoblju koje je bilo podvrgnuto preispitivanju Ustavnoga suda duljina postupka bila prekomjerna i nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. Postupak je neizbježno zadržao takvo obilježje i kroz cijelo naknadno razdoblje. Tražiti od podnositelja u tim okolnostima da podnese drugu ustavnu tužbu značilo bi preširoko tumačiti njegove dužnosti prema članku 35., stavku 1.¹⁰²⁶

¹⁰²⁴ Vidi, Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01.

¹⁰²⁵ Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

¹⁰²⁶ Antonić-Tomasović protiv Hrvatske, presuda, 10. studeni 2005., br. 5208/03.

U predmetu *Nogolica protiv Hrvatske* (br. 3)¹⁰²⁷ podnositelj je podnio građansku tužbu za naknadu štete protiv tjednika A. (dalje: tuženik) pred Općinskim sudom 5. listopada 1995., u kojoj je tvrdio da je ovaj o njemu objavio klevetnički članak. Sud je održao nekoliko ročišta do 5. studenoga 1997. Sud je saslušao tri svjedoka do 2. veljače 2000. i tada donio presudu kojom je odbio tužbeni zahtjev podnositelja. Podnositelj je uložio žalbu u listopadu 2002. Županijski sud ukinuo je tu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje.

Podnositelj je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske u kojoj je prigovorio duljini postupka 10. prosinca 2002. Općinski sud održao je ročište i donio novu presudu kojom je djelomično usvojio tužbeni zahtjev podnositelja u ožujku 2004.. Podnositelj zahtjeva se žalio protiv presude te je postupak još uvijek u tijeku pred drugostupanjskim sudom. Ustavni sud odbio je tužbu podnositelja kao neosnovanu 17. lipnja 2004. Uzeo je u obzir razdoblje od otprilike pet godina (od stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku do podnošenja ustavne tužbe podnositelja) i utvrdio da su nadležni sudovi postupali brzo, s time da je primijetio da je postupak bio u određenoj mjeri složen.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Europski sud smatra da je razdoblje koje se uzima u obzir počelo 5. studenoga 1997. Međutim, kad se ocjenjuje razumnost vremena koje je proteklo nakon tog datuma, potrebno je voditi računa o stanju postupka u tom trenutku. Dakle, u trenutku ratifikacije, postupak u predmetu već je trajao godinu dana i jedanaest mjeseci. Postupak u predmetu još je uvijek bio u tijeku 17. lipnja 2004. kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Od ratifikacije do tog datuma postupak u predmetu trajao je otprilike šest godina i osam mjeseci. Prema tome, razdoblje o kojemu je riječ trajalo je oko devet godina pred tri instance nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku i još uvijek nije završeno.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰²⁸ Tako, primjećuje da je odlučivanje o dopuštenim žalbama protiv prvostupanjskih presuda uobičajena zadaća žalbenog suda u sudskom postupku. Nadalje, podsjeća da su države ugovornice dužne organizirati svoje pravosudne sustave na takav način da njihovi sudovi mogu svakome jamčiti donošenje konačne

1027 *Nogolica protiv Hrvatske* (br. 3), presuda, 7. prosinca 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200703290000008>.

1028 *Frydlender protiv Francuske*, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

odluke u sporovima koji se odnose na prava i obveze građanske naravi u razumnom roku.¹⁰²⁹ Nadalje, zaključuje da je u ovome predmetu relevantno razdoblje dulje od osam godina i deset mjeseci i da je postupak još u tijeku. U tom je razdoblju bilo nekoliko značajnih razdoblja neaktivnosti u postupku pred prvostupanjskim sudom ukupno gotovo dvije godine u kojima nije održano niti jedno ročište. Nakon toga, žalbeni je postupak trajao dvije godine i šest mjeseci. Nadalje, postojalo je još jedno značajno razdoblje neaktivnosti nakon što je predmet vraćen prvostupanjskome sudu koje je trajalo jednu godinu, pet mjeseci i sedam dana. Sva se ta razdoblja neaktivnosti mogu isključivo pripisati vlastima. Europski sud stoga ne može prihvatiti mišljenje da je podnositelj značajno pridonio duljini postupka. Kad se ispita sav materijal koji mu je dostavljen te ako se uzme u obzir njegova sudska praksa o tom pitanju, može se reći da su naprijed navedena razmatranja dovoljna kako bi mu omogućila zaključiti da je već u razdoblju koje je bilo podvrgnuto preispitivanju Ustavnoga suda duljina postupka bila prekomjerna i nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. Postupak je neizbježno zadržao takvo obilježje i kroz naknadno razdoblje od oko dvije i pol godine.

U predmetu *Butković protiv Hrvatske*¹⁰³⁰ podnositelj je vlasnik stana u kojem je živio S.V. na temelju ugovora o najmu stana. Supruga S.V.-a, M.V., kao i tri druge osobe, A, B i C, bili su članovi domaćinstva i njihov je pravni položaj u odnosu na taj stan ovisio o položaju S.V.-a. Zakon o najmu stanova donesen je 22. listopada 1996. On ukida stanarska prava i uređuje uvjete davanja u najam stanova u privatnom vlasništvu, uključujući i one koji su prije toga bili dani na korištenje na temelju ugovora o najmu stana. Podnositelj je podnio građansku tužbu protiv S.V. i njegovog domaćinstva Općinskom sudu pobijajući pravo tuženika na zaštićenu najamninu u lipnju 1997. Podnositelj je istovremeno podnio posebnu tužbu protiv tuženika, tražeći njihovo iseljenje iz stana. S.V. je umro u rujnu 1997., no navedeni je postupak nastavljen, s time da je sada M.V. osoba koja koristi pravo na zaštićenu najamninu. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak je bio u tijeku. M.V. je 23. listopada 1998. pokrenula postupak protiv podnositelja pred Općinskim sudom, kako bi dobila zaključenje ugovora o najmu. Kako je izgleda ovaj spor ostao neriješen, podnositelj je 2. ožujka 2004. podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu u odnosu na duljinu postupka. Ustavni sud je utvrdio da je došlo do povrede prava podnositelja da o njegovom sporu bude odlučeno u razumnom roku te mu dosudio pravičnu naknadu u iznosu od 6.500,00 hrvatskih kuna 9. studenog 2005. Nadalje, naložio je

1029 *Cocchiarella protiv Italije*, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01 i *Horvat protiv Hrvatske*, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

1030 *Butković protiv Hrvatske*, presuda, 24. svibnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200709270000003>.

Općinskom sudu da donese presudu u roku od šest mjeseci od objave njegove odluke u Narodnim novinama. Pridržavajući se ovoga, Općinski sud je donio presudu 6. prosinca 2005. M.V. se žalila protiv ove presude Županijskome sudu pred kojim je sada postupak o predmetu u tijeku.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. U odnosu na postupak koji se odnosi na uređenje najamnine i iseljenje stanara Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir počelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je postupak u predmetu prije ratifikacije već trajao četiri mjeseca i dvadeset sedam dana. U odnosu na postupak koji se odnosi na iseljenje tuženika Ustavni je sud konačno o tome odlučio 13. listopada 2004. Tako je taj postupak trajao šest godina, jedanaest mjeseci i osam dana nakon ratifikacije, pred tri razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰³¹ Nadalje, primjećuje da je postupak pred prvostupanskim sudom trajao jednu godinu i dvadeset dva dana nakon ratifikacije i pred žalbenim sudom oko dvije godine, koja se sama po sebi ne čine prekomjernima. Međutim, postupak pred Ustavnim sudom trajao je više od tri godine i šest mjeseci. Iako se predmet može smatrati donekle složenim, sama složenost ne opravdava takvo prekomjerno razdoblje ispitivanja predmeta pred Ustavnim sudom, posebno imajući na umu važnost predmeta za podnositelja koji je tražio iseljenje tuženika i vraćanje posjeda svoga stana. U tim okolnostima, Europski sud smatra da ukupna duljina postupka nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

Glede postupka za uređenje najamnine, Europski sud primjećuje da je bio podijeljen u dva odvojena postupka odlukom Županijskoga suda od 9. studenog 2004. Postupak koji se odnosi na M.V. u tijeku je pred Općinskim sudom, a postupak koji se odnosi na A, B i C u tijeku je pred Županijskim sudom. Međutim, Ustavni sud je u svojoj odluci od 9. studenog 2005. razmatrao duljinu ovih postupaka zajedno. Toga je datuma postupak trajao osam godina i tri dana nakon ratifikacije. Postupak o kojemu se radi tako je trajao oko devet godina pred dvije razine nadležnosti nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku i sada je u tijeku. Europski sud smatra da je duljina postupka o kojemu se radi, a koji je do sada trajao više od devet godina pred dvije razine nadležnosti, i koji je još uvijek u tijeku,

¹⁰³¹ Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

nerazumna i traži globalnu ocjenu. Njegova ukupna duljina mogla bi se opravdati samo u iznimnim okolnostima. Međutim, Vlada nije dala nikakvo opravdanje za duljinu postupka. Europski sud je često utvrdio povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹⁰³² Ispitavši sav materijal koji mu je predočen, i s obzirom na sudsku praksu o ovoj stvari, naprijed navedena razmatranja dovoljna su da može zaključiti da je već u razdoblju koje je bilo podložno preispitivanju Ustavnoga suda, duljina postupka bila prekomjerna i nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. Ona je nužno zadržala takav karakter kroz sljedeće razdoblje od oko jedne godine i dva mjeseca.

Glede postupka koji se odnosi na ugovor o najmu, Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 23. listopada 1998. kad je M.V. pokrenula postupak protiv podnositelja pred Općinskim sudom, tražeći od njega da naloži prihvaćanje ugovora o najmu. Predmet je još bio u tijeku 9. studenog 2005., kada je Ustavni sud donio svoju odluku. Toga je datuma postupak trajao sedam godina i šesnaest dana. Razdoblje o kojemu se radi tako je trajalo oko osam godina pred dvije razine nadležnosti nakon što je Europska konvencija stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku, a postupak je još uvijek u tijeku pred Županijskim sudom. Vlada je prihvatila da je u smislu nalaza Ustavnoga suda postupak trajao nerazumno dugo. Načela koja su u podlozi ocjenjivanja razumnosti duljine postupka ista su kao što je već navedeno u ovoj presudi. Europski sud je često utvrdio povrede prava podnositelja na pristup sudu na temelju članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen i imajući na umu svoju sudsku praksu o ovome pitanju, Europski sud se slaže s Ustavnim sudom da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. Također je ispitaio jesu li se nakon što je Ustavni sud donio odluku dogodila daljnja odugovlačenja. Primjećuje da je Općinski sud donio svoju presudu 6. prosinca 2005. Nakon što je tužiteljica podnijela svoju žalbu protiv prvostupanske presude 20. ožujka 2005., postupak je pred žalbenim sudom trajao kroz razdoblje koje sada iznosi oko jednu godinu i deset mjeseci. U svjetlu naprijed navedenih razmatranja, zaključuje da je došlo do povrede članka 6. u odnosu na duljinu postupka o kojemu je riječ.

U predmetu *Skokandić protiv Hrvatske*¹⁰³³ podnositelji su podnijeli pred Općinskim sudom građansku tužbu protiv izvjesnog J.P. i grada Korčule 5. rujna 1974., kojom

¹⁰³² Nogolica protiv Hrvatske (br. 3), presuda, 7. prosinca 2006., br. 9204/04.

¹⁰³³ Skokandić protiv Hrvatske, presuda, 31. srpnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20080411000002>.

su tražili da se proglase vlasnicima parcele na kojoj se nalazio kamenolom. Sud je strankama otpremio svoju presudu datiranu 5. rujna 1994., 10. travnja 2002. Podnositelji, koji su proglašeni vlasnicima dijela spornoga zemljišta, presudu su primili nakon osam dana. Tuženici su se žalili.

U međuvremenu su podnositelji podnijeli ustavnu tužbu u kojoj su prigovorili duljini spomenutog postupka 19. ožujka 2002. Ustavni sud Republike Hrvatske utvrdio je povredu njihovih ustavnih prava na suđenje u razumnom roku, a 7. srpnja 2004. svakome od njih dosudio naknadu, te je Županijskom sudu naložio da odluku o žalbi donese u najkraćem mogućem roku, a najkasnije šest mjeseci nakon objave odluke u Narodnim novinama. Odluka Ustavnoga suda objavljena je 20. srpnja 2004. Županijski sud usvojio je žalbu tuženika 7. listopada 2004., ukinuo prvostupanjsku presudu i predmet vratio na ponovno suđenje. Postupak se ponovno vodi pred Općinskim sudom.

Ministarstvo gospodarstva sklopilo je s poduzećem B.M. (dalje: poduzeće) ugovor na temelju kojeg mu je dodijelilo koncesiju za eksploataciju mineralnih sirovina i kamena na zemljištu iz naprijed spomenutoga spora (dalje: ugovor o koncesiji) 14. lipnja 1995. Nadležno tijelo uprave izdalo je poduzeću lokacijsku dozvolu za planiranu eksploataciju u travnju 1997. Podnositelji su podnijeli upravnu tužbu Upravnome sudu kojom su pobijali ugovor o koncesiji i izdanu dozvolu 21. lipnja 2002. Zatražili su i da se zaustave radovi do okončanja građanskoga postupka u kojemu se odlučivalo o vlasništvu nad zemljištem. Upravni sud je tužbu podnositelja proglasio nedopuštenom 20. studenoga 2002., utvrdivši da nisu dopunili svoju tužbu kako je to zatraženo 26. lipnja 2002.

Nakon početka radova na eksploataciji, drugi podnositelj podnio je Općinskome sudu u tužbu za smetanje posjeda (*actio negatoria*) protiv J.P. kao vlasnika udjela u poduzeća B.M., grada Korčule i države. Podnio je i zahtjev za određivanje privremene mjere zaustavljanja radova na eksploataciji. Općinski sud je odbio tužbu drugoga podnositelja kao i njegov zahtjev za određivanje privremene mjere u lipnju 2004. Utvrdio je kako ovaj nije dokazao svoje vlasništvo nad dotičnim zemljištem niti nezakonitost radova na eksploataciji. Županijski sud odbio je žalbu drugoga podnositelja i potvrdio prvostupanjsku presudu u prosincu 2005. Drugi podnositelj podnio je redovnu ustavnu tužbu protiv drugostupanjske presude u ožujku 2006. Postupak u tom predmetu u tijeku je pred Ustavnim sudom.

U međuvremenu je drugi podnositelj podnio ustavnu tužbu u kojoj je prigovorio duljini naprijed spomenutoga postupka 30. srpnja 2004. Ustavni sud je odbio njegovu tužbu utvrdivši da duljina postupka nije prekomjerna 27. travnja 2006.

Podnositelji su prigovorili da duljina građanskog postupka za utvrđenje vlasništva nije u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenoga 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena, koje je proteklo od toga datuma, mora se voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi postupak je do ratifikacije trajao više od 23 godine. Postupak u predmetu još je bio u tijeku 7. srpnja 2004., kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Na taj je datum postupak trajao oko šest godina i osam mjeseci. Također, postupak još uvijek nije okončan. Nakon odluke Ustavnoga suda postupak je trajao još tri godine. Dakle, postupak u predmetu dosad ukupno traje više od devet i pol godina nakon ratifikacije. U tom su razdoblju donesene dvije odluke i predmet je ispitivan na dvije razine sudske nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰³⁴ Vlada je prihvatila da je, s obzirom na utvrđenja Ustavnoga suda, postupak trajao nerazumno dugo. Europski sud ne vidi razloga za drukčiji stav jer je, u predmetima koji su o pitanjima što su se u njima postavljala bili slični ovome predmetu, često utvrđivao povrede članka 6., stavka 1.¹⁰³⁵ Dakle, duljina postupka bila je prekomjerna i zahtjev razumnoga roka nije bio ispunjen već u razdoblju koje je bilo podvrgnuto ispitivanju Ustavnoga suda.

U predmetu *Pleteš protiv Hrvatske*¹⁰³⁶ određeni N.K. podnio je građansku tužbu protiv podnositelja Općinskom sudu 1. srpnja 1997., tražeći diobu suvlasničke zajednice. Sud je održao šest ročišta, saslušao iskaze dva svjedoka te je 2. prosinca 1999. odbio zahtjev tužitelja. Podnositelj je u žalbenom postupku podnio zahtjev da se predmet prebaci na drugi sud, koji je Vrhovni sud odbio 4. lipnja 2003. Zatim je podnio zahtjev za izuzeće predsjednika Županijskog suda, koji je Vrhovni sud odbio 13. listopada 2003. i zahtjev za izuzeće predsjednika vijeća, koji je predsjednik Županijskog suda u Rijeci odbio 9. siječnja 2004. Vlada tvrdi da su sva tri zahtjeva bila nepotkrijepljena dokazima. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovljeni postupak radi provođenja dodatnih dokaza u siječnju 2004. U ponovljenom postupku, prema navodima Vlade, podnositelj nije od 2004. do 2006. podizao poštu koju mu je slao Općinski sud. To je dovelo do odgode ročišta. Vlada nadalje tvrdi da je u razdoblju od 2004. do 2006. pokrenut kazneni postupak protiv podnositelja, uz optužbu za prjevare, prijeteće ponašanje i lihvarjenje. Odgođeno je

1034 Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01 i Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1035 Tatjana Marinović protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., br. 9627/03.

1036 Pleteš protiv Hrvatske, presuda, 10. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200901200000003>.

oko petnaest ročišta jer podnositelj nije podizao sudske pozive.

U međuvremenu, podnositelj je podnio ustavnu tužbu prigovarajući duljini postupka 17. srpnja 2004. Ustavni sud odbio je njegovu ustavnu tužbu kao neosnovanu 17. studenog 2005., nalazeći da je postupak bio razmjerno složen i da je podnositelj pridonio odugovlačenjima tako što nije pristupio na tri ročišta 1998. Postupak je u trenutku podnošenja predmeta Europskom sudu bio u tijeku pred Općinskim sudom.

Podnositelj je prigovorio da je duljina postupka nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. Razdoblje o kojemu se radi još nije završilo. Tako je do sada postupak trajao oko deset godina i šest mjeseci pred dvije razine nadležnosti. Europski sud na početku primjećuje da je podnositelj iskoristio djelotvorno domaće pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka, ustavnu tužbu koju je odbio Ustavni sud. U tim okolnostima treba provjeriti proizvodi li način na koji je Ustavni sud tumačio i primijenio mjerodavne odredbe domaćega prava, posljedice koje su sukladne načelima Europske konvencije, kako se ona tumači u svjetlu sudske prakse. Pri tomu se mora ispitati razdoblje između datuma stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku i datuma odluke Ustavnoga suda. Ako je odluka Ustavnoga suda sukladna s načelima Europske konvencije, Europski sud će se, kad ispituje iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava, suzdržati od bavljenja duljinom postupka nakon te odluke. Inače se traži stvarno ispitivanje ukupne duljine postupka.¹⁰³⁷ Tako primjećuje da razdoblje koje je ispitao Ustavni sud iznosi osam godina tijekom kojega je predmet ispitivan pred dvije razine nadležnosti. Iako se čini da nije bilo bitnih odgoda u postupku pred prvostupanjskim sudom, to isto se ne može reći za žalbeni postupak, koji je trajao tri godine, devet mjeseci i dvadeset šest dana. Iako su u tom razdoblju ispitivana i tri zahtjeva podnositelja, dva za izuzeće sudaca i jedan da predmet bude prebačen na drugi žalbeni sud Europski sud ne vidi kako bi odlučivanje o tim postupovnim pitanjima moglo opravdati tako dugački žalbeni postupak. S tim u vezi primjećuje tvrdnju Vlade da su zahtjevi podnositelja bili nepotkrijepljeni dokazima, no to je čimbenik koji ako bi imao neki učinak, to bi bilo lakše donošenje odluke o zahtjevima. Međutim, Vrhovni sud je donio prvu odluku, koja se ticala zahtjeva podnositelja za prebacivanje predmeta sa Županijskog suda, tek kad je žalbeni postupak već bio u tijeku oko tri godine i tri mjeseca. Nadalje, ponavlja da je redovni zadatak suda u sudskom postupku odlučiti o okolnostima koje bi mogle zahtijevati izuzeće sudaca koji sudjeluju u konkretnom premetu,¹⁰³⁸ Europski

¹⁰³⁷ Kozlica protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., br. 29182/03.

¹⁰³⁸ Vidi, Cerin protiv Hrvatske, presuda, 15. studeni 2001., br. 54727/00.

sud stoga ne može prihvatiti mišljenje da je podnositelj značajno pridonio duljini postupka prije odluke Ustavnoga suda. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, i uzimajući u obzir svoju sudsku praksu o ovoj temi, naprijed navedena razmatranja dovoljna su kako bi mu omogućila zaključiti da je već u razdoblju koje je podložno kontroli Ustavnoga suda duljina postupka bila prekomjerna i nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

6.4. Ovršni postupci i pravo na pošteno suđenje u razumnom roku

Prema ustaljenoj praksi Europskog suda ovrha pravomoćne odluke koju je donio bilo koji sud mora se smatrati sastavnim dijelom suđenja u svrhu članka 6. Međutim, Ustavni sud Republike Hrvatske je do 2. veljače 2005., ustavne tužbe koje su podnesene temeljem članka 63. u predmetima ovrhe proglašavao nedopuštenima ako je rješenje o ovrši već bilo doneseno. U odluci broj U-III A-1128/2004¹⁰³⁹ od 2. veljače 2005. Ustavni sud je promijenio svoju praksu uvažavajući ustavnu tužbu podnositelja te mu dodijelio naknadu štete i naredio nadležnom sudu da dovrši ovršni postupak u roku od šest mjeseci od odluke.

Duljinu ovršnog postupka Europski sud je razmatrao u sljedećim predmetima:

U predmetu *Pibernik protiv Hrvatske*¹⁰⁴⁰ podnositeljica je živjela u stanu sa svojim roditeljima. Nositelj stanarskog prava bio je njezin otac, a stan je bio u vlasništvu Ministarstva obrane. Roditelji podnositeljice napustili su Hrvatsku 1991., a podnositeljica je ostala u stanu sa suprugom i djecom. Treća osoba provalila je nasilno u stan i stupila u njegov posjed u rujnu 1995. U postupku zbog smetanja posjeda stana podnositeljica je dobila presudu u svoju korist i naloženo je iseljenje tuženog. Podnositeljica je podnijela sudu ovršni prijedlog, a rješenje o ovrši doneseno je u veljači 2000. Ministarstvo obrane kao zainteresirana strana u postupku žalilo se protiv takve odluke, a ministarstvo branitelja zatražilo je odgodu iseljenja, budući da je zdravlje tuženika i njegove supruge bilo teško. Nakon još nekoliko pokušaja za iseljenjem i zamolbi za produženjem roka za iseljenje na koje je pristala podnositeljica, stan je konačno iseljen u ožujku 2003.

U postupku pred Europskim sudom podnositeljica je tvrdila kako je postupak za iseljenje iz njezinog stana nerazumno dugo trajao. Europski sud ponavlja kako se ovrha pravomoćne odluke koju je donio bilo koji sud mora smatrati sastavnim dijelom suđenja u svrhu članka 6.¹⁰⁴¹ Ustanovio je kako je postupak trajao sedam

¹⁰³⁹ USH, U-III A-1128/2004 od 2. veljače 2005., NN br. 21/2005.

¹⁰⁴⁰ Pibernik protiv Hrvatske, presuda, 4. ožujka 2004., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200505090000020>.

¹⁰⁴¹ Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

godina i nešto više od pet mjeseci od kojih pet godina i nešto više od četiri mjeseca spadaju u razdoblje koje ispituje Europski sud. Nadalje, podsjeća da se razumnost duljine postupka ocjenjuje u svjetlu okolnosti predmeta i imajući na umu kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, i to osobito, složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, kao i važnost predmeta spora za podnositelja.¹⁰⁴² Glede složenosti postupka Europski sud je primijetio da je u razdoblju nakon ratifikacije Europske konvencije postupak preispitao Županijski sud, a ostatak se odnosio na ovrhu. Utvrđeno je da postupak nije bio složen i da nadležne vlasti nisu postupale u skladu sa zahtjevom razumnog vođenja postupaka, a kako podnositeljica nije pridonijela duljini postupka došlo je do povrede članka 6., stavka 1.

U predmetu *Karadžić protiv Hrvatske*¹⁰⁴³ radilo se o podnositeljici koja ima sina N.D.K., rođenog 1995. u vanbračnoj zajednici te oni žive u Njemačkoj. Prema njemačkom pravu podnositeljica ima isključivu roditeljsku skrb nad svojim sinom. Podnositeljica je živjela sa svojim sinom i njegovim ocem Ž.P. do 1999., kada je Ž.P. napustio Njemačku zbog nekoliko kaznenih postupaka koji su se vodili protiv njega. Od tada Ž.P. živi u Hrvatskoj dok je podnositeljica odlučila nastaviti živjeti sa svojim sinom u Njemačkoj. Tijekom jednog od njihovih posjeta u Hrvatsku u svibnju 2000., Ž.P. nije dopustio da podnositeljica odvede njihovog sina natrag u Njemačku. Sljedećih nekoliko mjeseci, podnositeljica je nekoliko puta posjetila sina u Hrvatskoj i zatražila od Ž.P. dopuštenje da uzme sina natrag, ali uzalud. Podnositeljica je uspjela odvesti sina nazad u Njemačku u rujnu 2001. Međutim, Ž.P. je oteo sina na ulici u Kehl u odveo ga u Hrvatsku 18. rujna 2001. U međuvremenu, na zahtjev podnositeljice, nadležni sud u Njemačkoj (Amtsgericht) donio je odluku 25. travnja 2001. kojom je potvrdio da je Ž.P. odveo dijete protivno odredbama članka 3. Haške konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djece iz 1980. (dalje: Haška konvencija). Slijedom žalbe Ž.P.-a, nadležni drugostupanjski sud u Njemačkoj (Oberlandesgericht) potvrdio je odluku prvostupanjskog suda 28. siječnja 2003. Nakon toga se u travnju 2001. podnositeljica obratila Federalnom državnom odvjetniku (Generalbundesanwalt), kao središnjem državnom tijelu, tražeći povrat malodobnog djeteta pozivajući se na Hašku konvenciju. Federalni državni odvjetnik obavijestio je podnositeljicu da još nije zaprimio odgovor od središnjeg hrvatskoga tijela kojem se obratio u svojim podnescima od 12. lipnja i 19. prosinca 2001. Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske naložilo je Centru za socijalnu skrb, da stupi u kontakt sa Ž.P. neutvrđenog datuma u ljeto 2001., i zatraži od njega vraćanje djeteta N.D.K. podnositeljici. Ž.P. je to odbio učiniti. Centar za socijalnu

¹⁰⁴² Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgements and Decisions 2000-VII.

¹⁰⁴³ Karadžić protiv Hrvatske, presuda, 15. prosinca 2005., br. 35030/04.

skrb pokrenuo je postupak za vraćanje djeteta podnositeljici pred Općinskim sudom 21. listopada 2001. Općinski sud, naredio je vraćanje N.D.K. podnositeljici u svibnju 2002. Na temelju žalbe, Županijski sud ukinuo je odluku Općinskog suda i vratio predmet na ponovni postupak. Općinski sud ponovo je naredio vraćanje N.D.K. podnositeljici 12. svibnja 2003. Na zahtjev podnositeljice Općinski sud izdao je rješenje o ovrsi 29. rujna 2003., određujući žurno izvršenje presude, po sudskom ovršitelju uz podršku policije. Sudski ovršitelj pokušao je provesti ovrhu 9. listopada 2003. Svojim podnescima od 15. listopada i 10. studenog 2003. sud je tražio od lokalne policijske postaje podatke o boravištu djeteta. Policija je obavijestila sud da se N.D.K. nalazi u Slavonskom Brodu, ali djeteta se nije nalazilo u području njegove nadležnosti.

Općinski sud donio je odluku kojom je Ž.P.-u odredio kaznu zatvora u trajanju od 30 dana jer nije postupio prema sudskom nalogu u svibnju 2004. Također, mu je naređeno da otkrije trenutnu lokaciju N.D.K. na temelju izjavljene žalbe, Županijski sud potvrdio je prvostupanjsku odluku, no smanjio je zatvorsku kaznu na trajanje od 8 dana. Općinski sud ponovo je odredio Ž.P. kaznu zatvora u trajanju od 30 dana u srpnju 2004. Domaće vlasti su ponovo pokušale provesti odluku Općinskog suda u rujnu 2004. Tri policijska službenika, sudski ovršitelj i odvjetnik podnositeljice došli su Ž.P.-ovoj kući i zatražili izručenje djeteta. Ž.P. je to odbio učiniti te upotrijebivši silu pobjegao sa svojim sinom. Nakon toga, policija je podnijela kaznenu prijavu protiv Ž.P. zbog kaznenog djela prijetnje. Ž.P. je pronađen i zadržan u pritvoru 12. listopada 2004. Nakon pritužbi na loše zdravstveno stanje, prebačen je u bolnicu iz koje je uspio pobjeći. Vlada je izjavila da je podnositeljica zatražila odgodu ovrhe na mjesec dana 26. siječnja 2005., smatrajući da će se mirnim putem nagoditi sa Ž.P. oko vraćanja N.D.K.

Općinski sud održao je saslušanje 2. veljače 2005. na kojem je odvjetnik podnositeljice, izjavio da je N.D.K. vraćen podnositeljici. Istovremeno odvjetnik Ž.P.-a izjavio je da je njegova stranka podmirila sve troškove postupka. Sukladno izjavama stranaka, istoga dana sud je donio odluku proglašivši ovršni postupak dovršenim. Podnositeljica nikada nije podnijela žalbu protiv navedene odluke. Podnositeljica je tvrdila da je izjava odvjetnika dana sudu bila lažna i nije prikazivala stvarno stanje. Tvrdila je da nije imala saznanja o održavanju ročišta 2. veljače 2005. i nije dala naputak odvjetniku da izjavi da joj je N.D.K. vraćen. Iako je istina da je ona viđala sina u nekoliko navrata početkom 2005., ona nikada nije bila s njim nasamo niti joj je sin ikada vraćen. Podnositeljica tvrdi da joj N.D.K. još uvijek nije vraćen te da isti navodno i dalje živi u Hrvatskoj sa Ž.P.

Podnositeljica se žali da joj je zbog neučinkovitosti hrvatskih vlasti, osobito dugotrajne nemogućnosti provođenja ovršnog rješenja Općinskog suda u Poreču

od 12. svibnja 2003. radi vraćanja sina, povrijeđeno pravo na poštovanje obiteljskog života koje propisuje članak 8. Vlada je pozvala Europski sud da odbaci zahtjev zbog neiscrpljenosti domaćih pravnih sredstava. Navela je da je podnositeljica mogla podnijeti ustavnu tužbu temeljem članka 63. Ustavnog zakona u pogledu duljine ovršnog postupka, s razumnim mogućnošću da s njom uspije. Kako bi poduprla taj argument Vlada je dostavila odluku Ustavnog suda od 2. veljače 2005. u kojoj je taj sud utvrdio povredu podnositeljevog prava na suđenje u razumnom roku i u razdoblju nakon što je izdano rješenje o ovrsi. Europski sud ponavlja da se prema članku 35., stavku 1. on može baviti predmetom samo nakon što su iscrpljena sva domaća pravna sredstva. Svrha pravila o iscrpljivanju jest dati mogućnost državama ugovornicama da spriječe ili isprave povredu koje se protiv njih iznose, prije nego što se iznesu pred Europski sud.¹⁰⁴⁴ Međutim, jedina pravna sredstva koja treba iscrpiti su ona koja su učinkovita u teoriji i u praksi u relevantno vrijeme, što znači da moraju biti dostupna i sposobna omogućiti zadovoljštinu u odnosu na pritužbu te moraju pružati razumnu mogućnost uspjeha.¹⁰⁴⁵ Europski sud dalje naglašava da je već ranije utvrdio da je ustavna tužba na temelju članka 63. Ustavnog zakona učinkovito pravno sredstvo u pogledu duljine postupka koji još traju u Hrvatskoj. Međutim, u to vrijeme nije bilo jasno bi li takva tužba bila učinkovito pravno sredstvo i u pogledu duljine ovršnog postupka. Primjećuje da su prije odluke od 2. veljače 2005. ustavne tužbe bile sustavno proglašavane nedopuštenima u ovršnim postupcima u kojima je nadležni sud već izdao rješenje o ovrsi. U tim slučajevima Ustavni sud je smatrao da nije nadležan za rješavanje pitanja je li produljeno trajanje ovršnog postupka preraslilo u povredu ustavnog prava podnositelja tužbe, jer je odluku o meritumu njegovog predmeta već donio nadležni sud. U tim okolnostima, zaključuje da se, prije 2. veljače 2005. ustavna tužba temeljem članka 63. Ustavnog zakona ne može smatrati učinkovitim pravnim sredstvom u ovakvim predmetima. Međutim, u svojoj odluci od 2. veljače 2005., Ustavni sud je izmijenio svoju praksu. Odlučio je ispitati, pri odlučivanju o duljini ovršnog postupka, također i vrijeme koje je proteklo od donošenja rješenja o ovrsi. Pritom se Ustavni sud izričito pozvao na praksu Europskog suda, osobito presudu *Hornsby*.¹⁰⁴⁶ Stoga, Europski sud smatra da je ustavna tužba temeljem članka 63. učinkovito pravno sredstvo u pogledu ovršnog postupka od 2. veljače 2005. i promjene mjerodavne prakse Ustavnog suda. U ovom predmetu, međutim, Europski sud primjećuje da je ovršni postupak započeo 29. rujna 2003. i da je dovršen 2. veljače 2005., istog dana kada je Ustavni sud promijenio svoju praksu. U

1044 Vidi, Selmouni protiv Francuske, presuda, 28. srpnja 1999., br. 25803/94.

1045 Vidi, Akdivar i drugi protiv Turske, presuda, 16. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

1046 Vidi, Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

pogledu gornjih zaključaka, smatra da podnositeljica nije trebala podnijeti ustavnu tužbu kako bi iscrpila domaća pravna sredstva, budući da u mjerodavno vrijeme nije pružala razumne izgleda za uspjeh.

U predmetu *Buj protiv Hrvatske*¹⁰⁴⁷ majka podnositelja umrla je 1. svibnja 1994. te je pred Općinskim sudom pokrenut ostavinski postupak. Sud je donio rješenje kojim je podijelio imovinu između podnositelja i njegovoga brata 8. lipnja 1999. Nakon toga je brat podnositelja uložio žalbu protiv toga rješenja prigovarajući odluci o troškovima postupka. Županijski sud žalbu je proglasio nedopuštenom 12. travnja 2002. Ova je odluka dostavljena punomoćniku podnositelja 22. svibnja 2002. Čini se da pravo vlasništva podnositelja nad naslijeđenom imovinom do danas nije upisano u zemljišnu knjigu.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud podsjeća da članak 6., stavak 1. traži da se svi stadiji pravnog postupka "za odlučivanje... o građanskim pravima i obvezama", ne isključujući stadije nakon presude o osnovanosti, riješe u razumnome roku. Ovrhu presude koju je donio bilo koji sud treba stoga smatrati sastavnim dijelom suđenja prema članku 6.¹⁰⁴⁸ Glede naknadnog upisa vlasništva u zemljišnu knjigu, primjećuje da mu je svrha bila upisati promjene vlasništva zemljišta učinjene odlukom donesenom u ostavinskome postupku, a to je trebao po službenoj dužnosti izvršiti zemljišnoknjižni odjel Općinskoga suda. Kad je to tako, ovaj postupak služi kao funkcionalni ekvivalent ovrsi. Štoviše, bez obzira na činjenicu je li članak 6. primjenjiv na ostavinski postupak ili nije, Europski sud podsjeća da ovršna isprava kojom se utvrđuju građanska prava ne mora nužno proizlaziti iz postupka na koji je članak 6. primjenjiv.¹⁰⁴⁹ Rješenje Općinskog suda od 8. lipnja 1999. predstavljalo je ovršnu ispravu, bez obzira na narav ostavinskoga postupka. Iako se upis prava vlasništva podnositelja u ovome predmetu po domaćem pravu ne bi smatrao konstitutivnim, daljnji postupak upisa u zemljišne knjige bio je odlučan za djelotvorno vršenje njegovih prava, tj. slobodno uživanje njegovoga vlasništva. Dok se ne izvrši taj upis, podnositelj ostaje značajno ograničen u slobodnom raspolaganju svojim vlasništvom. Stoga se na taj dio postupka primjenjuje članak 6. Štoviše, glede duljine postupka za upis prava vlasništva, Vlada je priznala da ustavna tužba na temelju članka 63. ne bi bila djelotvorno pravno sredstvo za ovaj dio postupka. Nisu tvrdili da je bilo koje drugo pravno sredstvo moglo biti djelotvorno. Stoga je Europski sud ispitivao samo

1047 Buj protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200609270000005>.

1048 Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

1049 Estima Jorge protiv Portugala, presuda, 21. travnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-II.

razdoblje nakon 22. svibnja 2002., nakon kojega datuma podnositelj nije na domaćoj razini imao pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka.

Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je tek nakon 5. studenog 1997. Međutim, kako bi se utvrdila razumnost duljine vremena o kojem se radi, treba uzeti u obzir stanje predmeta na taj dan.¹⁰⁵⁰ Tako Europski sud primjećuje da je razdoblje koje treba ispitati trajalo četiri godine i da još nije završilo. Ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁵¹ Nadalje, često je utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, smatra kako Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drugačijega zaključka u ovome predmetu. Ovrha odluke donesene u ostavinskome postupku, u obliku upisa vlasništva na ime podnositelja, sada je u tijeku više od četiri godine, bez ijedne odluke o tome. S obzirom na svoju sudsku praksu o tom pitanju, Europski sud smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Mužević protiv Hrvatske*¹⁰⁵² podnositeljica i njezin bivši suprug A.P. (dalje: dužnik) zaključili su sudsku nagodbu kojom je on preuzeo obvezu 28. svibnja 1986.: (a) predati joj određene pokretnine navedene u nagodbi (uključujući i neki nakit) i (b) nabaviti joj određenu robu (opremu za kuću i namještaj). Prema hrvatskome pravu sudska nagodba je po snazi jednaka pravomoćnoj presudi i predstavlja ovršnu ispravu. Podnositeljica je ishodila i tri sudske presude protiv dužnika 9. siječnja 1989., 9. travnja 1991. i 2. lipnja 1992., kojim je on obvezan platiti joj određene iznose novca. Podnositeljica je pokrenula pet ovršnih postupaka protiv dužnika pred Općinskim sudom radi ovrhe navedene nagodbe i presuda u razdoblju između 1988. i 1992. Općinski sud je odlučio spojiti ta tri postupka, tj. postupke pokrenute 1988. (dva postupka) i 1989. 15. svibnja 1991. Stoga je sudski izvršitelj poduzeo radnje radi oduzimanja pokretnina dužnika 6. lipnja 1991., radi namirenja zahtjeva podnositeljice u barem dva postupka. Isto tako, na oba je ova postupka utjecalo miješanje treće strane, što je dovelo do nedopuštenosti ovrhe u odnosu na neke oduzete predmete. Međutim, čini se da je sud nakon toga ponovno odvojio ova tri postupka. Preostala dva postupka kojima se prigovara ostala su odvojena do 27.

1050 Styranski protiv Poljske, presuda, 30. listopada 1998., Reports 1998-VIII.

1051 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1052 Mužević protiv Hrvatske, presuda, 16. studeni 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200703290000005>.

ožujka 2001. kad ih je sud odlučio spojiti.

Podnositeljica je prigovorila da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud ponavlja da se ovrha presude koju donese bilo koji sud mora smatrati sastavnim dijelom suđenja u smislu članka 6.¹⁰⁵³ Dakle, ovršni se postupak mora smatrati drugom fazom građanskoga postupka.¹⁰⁵⁴ Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 6. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba uzeti u obzir stanja postupka u tom trenutku. Razdoblje o kojemu se radi još nije prestalo u odnosu na tri ovršna postupka. Oni su do sada trajali gotovo devet godina. S druge strane, mjerodavno razdoblje u odnosu na spojeni peti i šesti postupak okončano je 10. srpnja 2001., kad je odluka Općinskog suda o njegovom prekidu postala pravomoćna. Tako je taj postupak trajao oko tri godine i osam mjeseci. Europski sud ponavlja da je država obvezna organizirati sustav ovrhe presuda koji je djelotvoran i na razini prava i u praksi, te osigurati njihovu ovrhu bez neopravdanih odgoda.¹⁰⁵⁵ Međutim, moguće propuštanje ovrhe presude zbog neimaštine dužnika ne može se smatrati krivnjom države, osim u mjeri u kojoj se to može pripisati domaćim vlastima, na primjer, njihovim pogreškama ili odgodi u postupanju s ovrhom.¹⁰⁵⁶

Razumnost duljine postupka mora se ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁵⁷ Europski sud ponavlja da se u ovršnom postupku, zbog same njegove prirode treba postupati brzo.¹⁰⁵⁸ Smatra da duljina tri ovršna postupka o kojima se radi, koji su do sada trajali više od osam godina svaki, i koji su još u tijeku, jest *a priori* nerazumna i traži opću ocjenu. Njihova bi se ukupna duljina mogla opravdati samo u iznimnim okolnostima. Međutim, tvrdnje Vlade koje se odnose na složenost predmeta i na ponašanje stranaka ne mogu dovoljno objasniti takvo bitno odugovlačenje. Štoviše, ne može se tvrditi da je postupak još uvijek u tijeku samo formalno, tj. kao puki postupovni osigurač koji omogućava podnositeljici osigurati pljenidbu bilo koje imovine inače insolventnog dužnika, koja bi se moguće mogla pojaviti u budućnosti.

1053 Vidi, Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

1054 Vidi, Zappia protiv Italije, presuda, 26. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

1055 Vidi, Fuklev protiv Ukrajine, presuda, 7. lipnja 2005., br. 71186/01.

1056 Vidi, Omasta protiv Slovačke, odluka, 10. prosinca 2002., br. 40221/98.

1057 Frydlender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII i Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01.

1058 Comingersoll S.A. protiv Portugala, presuda, 6. travnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-IV.

Upravo suprotno, kao što se čini iz spisa predmeta, dužnik ima nekoliko automobila i vodi posao automehaničara, koji je registriran na njegovo ime barem od 1996. Stoga se propuštanje ovršiti sudsku nagodbu i presudu protiv njega do sada teško može pripisati tome da on nema sredstava. Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.¹⁰⁵⁹ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da dođe do drugačijega zaključka u ovome predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovom pitanju, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Šamija protiv Hrvatske*¹⁰⁶⁰ Općinski sud donio je presudu naloživši određenom A.B. da podnositelju isplati protuvrijednost od 14.000 njemačkih maraka u jugoslavenskim dinarima 14. travnja 1992. Podnositelj je zatražio ovrhu navedene presude u prosincu 1992. Ubrzo nakon toga sud je donio rješenje o ovrši pljenidbom pokretne imovine A.B.-a. Čini se da je prije 5. studenog 1997. sud nekoliko puta neuspješno pokušao zaplijeniti pokretnu imovinu A.B.-a. Sud je naložio A.B.-u da dostavi prokazni popis imovine 17. srpnja 2000. Međutim, budući da A.B. nije postupio po tom rješenju, podnositelj je 3. rujna 2001. zatražio da se ovrha provede na bankovnim računima A.B.-a. Sud je poslao pisma bankama tražeći obavijesti o bankovnim računima A.B.-a u svibnju 2002. Ponovno su poslana pisma bankama 12. prosinca 2002. zbog određenih nedostataka. Ročište zakazano za 2. listopada 2003. bilo je odgođeno zbog nedolaska podnositelja. Podnositelj je zatražio da se ovrha provede na računu A.B.-a u banci u Zagrebu u siječnju 2004. Sud je tada donio novo rješenje o ovrši. Čini se da je postupak još uvijek u tijeku, budući da niti jedna stranka nije Sud obavijestila o suprotnom.

Podnositelj je u međuvremenu podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske, prigovorivši u biti duljini ovršnoga postupka 24. lipnja 2002. Taj je sud, bez donošenja formalne odluke, 4. svibnja 2004. odgovorio da nije nadležan budući podnositelj nije svoju tužbu podnio protiv neke pojedinačne odluke koju je donijelo neko državno tijelo.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Vlada je tvrdila da je članak 63. Ustavnoga zakona o Ustavnom sudu uveo djelotvorno domaće pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka 2002.

1059 Poláčik protiv Slovačke, presuda, 15. studeni 2005., br. 58707/00, Heger protiv Slovačke, presuda, 17. svibnja 2005., br. 62194/00 i Estima Jorge protiv Portugala, presuda, 21. travnja 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998-II.

1060 Šamija protiv Hrvatske, presuda, 7. prosinca 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20070329 0000007>.

Ustavni je sud donio odluku kojom je primijenio zahtjeve razumnoga roka u odnosu na ovršni postupak koji je bio u tijeku 2. veljače 2005. Europski sud ponavlja kako prema članku 35., stavku 1. može rješavati neku stvar tek nakon što su iscrpljena sva domaća pravna sredstva. Nadalje, podsjeća kako se od 22. ožujka 2002. ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu smatra djelotvornim pravnim sredstvom u odnosu na duljinu postupka koji je još uvijek u tijeku u Hrvatskoj.¹⁰⁶¹ Međutim, u tom trenutku nije bilo jasno hoće li se novo pravno sredstvo uopće primjenjivati na ovršni postupak.¹⁰⁶² Kasniji razvoj sudske prakse Ustavnoga suda pokazao je da je od 2. veljače 2005. ustavna tužba postala djelotvorno pravno sredstvo za duljinu ovršnoga postupka.¹⁰⁶³ Ponavlja da se o pitanju jesu li iscrpljena domaća pravna sredstva redovno odlučuje pozivom na datum kad je zahtjev podnesen Europskom sudu. Ovo pravilo ima iznimaka koje se mogu opravdati konkretnim okolnostima svakoga predmeta.¹⁰⁶⁴ Vraćajući se na ovaj predmet, primijećuje da je podnositelj podnio svoj zahtjev Europskom sudu 6. veljače 2004. Tek je gotovo godinu dana kasnije Ustavni sud po prvi puta presudio da je došlo do povrede prava na pristup sudu u sličnom predmetu. Stoga se od podnositelja nije moglo očekivati da podnese tu ustavnu tužbu, koja mu u to vrijeme nije nudila bilo kakve razumne izgleda za uspjeh. Glede mogućeg odstupanja od općega pravila o neiscrpljivanju, Europski sud ne nalazi nikakve posebne okolnosti koje bi opravdale da se učini iznimka od toga pravila u ovome predmetu.

Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je tek 5. studenog 1997. Međutim, pri procjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u tom trenutku. S tim u vezi Europski sud primijećuje da je postupak prije ratifikacije u predmetu već bio u tijeku četiri godine, deset mjeseci i dvadeset i pet dana. Dotično razdoblje još nije završeno. Tako ono traje oko devet godina. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁶⁵ Također, ponavlja da je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravosudne sustave tako da mogu svakome jamčiti donošenje konačne odluke o sporovima koji se odnose na građanska prava i obveze u razumnom roku.¹⁰⁶⁶

1061 Slaviček protiv Hrvatske, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

1062 Pibernik protiv Hrvatske, presuda, 4. ožujka 2004., br. 75139/01.

1063 Karadžić protiv Hrvatske, presuda, 15. prosinca 2005., br. 35030/04.

1064 Nogolica protiv Hrvatske, odluka, 5. rujna 2002., br. 77784/01.

1065 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1066 Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-

Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.¹⁰⁶⁷ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen i s obzirom na svoju sudsku praksu o tom pitanju smatra da je u ovome predmetu duljina ovršnog postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Mačinković protiv Hrvatske*¹⁰⁶⁸ Općinski sud donio je presudu naloživši određenom F.P. da podnositelju isplati određenu svotu novca 1. rujna 1999. Podnositelj je zatražio ovrhu navedene presude u svibnju 2000. Općinski sud donio je rješenje o ovrši, a sudski je ovršitelj pokušao sastaviti pljenidbeni popis imovine F.P.-a, no on je odbio surađivati. Podnositelj je obavijestio sud da je F.P. vlasnik motornog vozila i predložio pljenidbu istog, međutim F.P. je odbio surađivati. Sud je još dva puta pokušao provesti pljenidbu, ali bezuspješno. Podnositelj je zatražio od suda da F.P.-u privremeno oduzme putovnicu 20. veljače 2003. Nakon toga traženja sud je od Ministarstva unutarnjih poslova zatražio podatak je li F.P. vlasnik određenog motornog vozila 1. srpnja 2003. Ministarstvo je odgovorilo negativno 22. srpnja 2003. Podnositelj je tada zatražio još jedno uredovanje ovršitelja 8. rujna 2003. Međutim, spis predmeta ustupljen je novo osnovanom Općinskom sudu 24. svibnja 2004. Budući da je supruga F.P.-a u listopadu 2004. predočila dokaz o tome da je F.P. platio dio iznosa koji je dugovao podnositelju, uredovanje je odgođeno uz suglasnost punomoćnika podnositelja. Međutim, F.P. nije podmirio ostatak svoje obveze i stoga je 24. prosinca 2004. podnositelj zatražio još jedno uredovanje ovršitelja. Uredovanje je održano te je izrađen pljenidbeni popis 8. ožujka 2005. Podnositelj je zatražio da sud zakaže javnu dražbu u rujnu 2005. Dražba je bila zakazana za 22. studenoga 2005. Čini se da je ovršni postupak još uvijek u tijeku pred prvostupanjskim sudom.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Vlada je tvrdila da je članak 63. Ustavnoga zakona o Ustavnom sudu uveo djelotvorno domaće pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka 2002. Ustavni je sud donio odluku kojom je primijenio zahtjeve razumnoga roka u odnosu na ovršni postupak koji je bio u tijeku 2. veljače 2005. Europski sud ponavlja kako prema članku 35., stavku 1. može rješavati neku stvar tek nakon što su iscrpljena sva domaća pravna sredstva. Nadalje, podsjeća kako se ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu smatra djelotvornim pravnim sredstvom u odnosu na

VIII.

1067 Vidi, Estima Jorge protiv Portugala, presuda, 21. travnja 1998., Reports of judgments and decisions 1998-II, i Vodopyanovy protiv Ukrajine, presuda, 17. siječnja 2006., br. 22214/02 i Omerović protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., br. 36071/03.

1068 Mačinković protiv Hrvatske, presuda, 7. prosinca 2006., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2007032900000006>.

duljinu postupka koji je još uvijek u tijeku u Hrvatskoj od 22. ožujka 2002.¹⁰⁶⁹ Međutim, u tom trenutku nije bilo jasno hoće li se novo pravno sredstvo uopće primjenjivati na ovršni postupak.¹⁰⁷⁰ Kasniji razvoj sudske prakse Ustavnoga suda pokazao je da je od 2. veljače 2005. ustavna tužba postala djelotvorno pravno sredstvo za duljinu ovršnoga postupka.¹⁰⁷¹ Ponavlja da se o pitanju jesu li iscrpljena domaća pravna sredstva redovno odlučuje pozivom na datum kad je zahtjev podnesen Europskom sudu. Ovo pravilo ima iznimaka koje se mogu opravdati konkretnim okolnostima svakoga predmeta.¹⁰⁷² Vraćajući se na ovaj predmet, primijećuje da je podnositelj podnio svoj zahtjev Europskom sudu 12. srpnja 2004. Tek je gotovo godinu i pol dana kasnije Ustavni sud prvi puta presudio da je došlo do povrede prava na pristup sudu u sličnom predmetu. Stoga se od podnositelja nije moglo očekivati da podnese tu ustavnu tužbu, koja mu u to vrijeme nije nudila bilo kakve razumne izgleda za uspjeh.

Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 8. svibnja 2000. i još nije završilo. Tako je trajalo oko šest godina i šest mjeseci. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁷³ Također, ponavlja da je dužnost država ugovornica organizirati svoje pravosudne sustave tako da mogu svakome jamčiti donošenje konačne odluke o sporovima koji se odnose na građanska prava i obveze u razumnom roku.¹⁰⁷⁴ Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.¹⁰⁷⁵ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen i s obzirom na svoju sudsku praksu o tom pitanju smatra da je u ovome predmetu duljina ovršnog postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Mahmutović protiv Hrvatske*¹⁰⁷⁶ podnositelj je posudio određen iznos

1069 Slaviček protiv Hrvatske, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

1070 Pibernik protiv Hrvatske, presuda, 4. ožujka 2004., br. 75139/01.

1071 Karadžić protiv Hrvatske, presuda, 15. prosinca 2005., br. 35030/04.

1072 Nogolica protiv Hrvatske, odluka, 5. rujna 2002., br. 77784/01.

1073 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1074 Horvat protiv Hrvatske, presuda, 26. srpnja 2001., Reports of Judgments and Decisions 2001-VIII.

1075 Vidi, Estima Jorge protiv Portugala, presuda, 21. travnja 1998., Reports of judgments and decisions 1998-II, i Vodopyanovy protiv Ukrajine, presuda, 17. siječnja 2006., br. 22214/02 i Omerović protiv Hrvatske, presuda, 1. lipnja 2006., br. 36071/03.

1076 Mahmutović protiv Hrvatske, presuda, 15. veljače 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=2007092700000002>.

novca T.T.-u koji mu ga nije vratio u ugovorenome roku 13. srpnja 1990. Općinski sud donio je presudu kojom je T.T.-u naložio da podnositelju vrati novac 24. lipnja 1992. Budući da T.T. nije platio, podnositelj je u veljači 1998. podnio prijedlog za ovrhu. Općinski sud donio je rješenje o ovrši pljenidbom pokrene imovine T.T.-a. On je podnio prigovor protiv tog rješenja, koji je odbijen 10. studenog 1998. Općinski sud je odlučio popisati i procijeniti pokretne T.T.-a, uključujući i njegov automobil 2. prosinca 1998. Supruga T.T.-a, D.T. podnijela je prigovor sudu, tvrdeći da je ona vlasnica automobila koji je bio opisan kao imovina T.T.-a. Općinski sud uputio je D.T. da pokrene građanski postupak protiv podnositelja u srpnju 1999., radi proglašenja ovrhe automobila nedopuštenom. Ona je to i učinila u kolovozu 1999. Sud je u skladu s tim prekinuo ovršni postupak. Nakon toga je D.T. povukla svoju tužbu 27. ožujka 2001., a ovršni postupak se nastavio. Nakon dva neuspjela pokušaja pljenidbe stranke su zaključile sudsku nagodbu 15. listopada 2003. Odvjetnik podnositelja povukao je zahtjev za ovrhu 5. svibnja 2004. U skladu s tim Općinski sud je donio rješenje kojim je obustavljen ovršni postupak 6. svibnja 2004.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Razdoblje koje treba uzeti u obzir trajalo je šest godina, dva mjeseca i dvadeset i pet dana na jednoj razini nadležnosti. Europski sud ponavlja da je država obvezna organizirati sustav ovrhe presuda koji je djelotvoran i na razini prava i u praksi, te osigurati njihovu ovrhu bez neopravdanih odgoda.¹⁰⁷⁷ Razumnost duljine postupka mora se ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁷⁸ Nadalje, ponavlja da se u ovršnom postupku, zbog same njegove prirode treba postupati žurno.¹⁰⁷⁹ Tako smatra da duljina ovršnog postupka o kojemu se radi, koji je trajao više od šest godina, i koji je još u tijeku, jest nerazumna i traži opću ocjenu. Njegova bi se ukupna duljina mogla opravdati samo u iznimnim okolnostima. Međutim, tvrdnje Vlade koje se odnose na složenost predmeta i na ponašanje podnositelja ne mogu dovoljno objasniti takvo bitno odugovlačenje, koje je bilo uzrokovano uglavnom time što domaći sudovi nisu djelotvorno nadzirali ovršni postupak. Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.¹⁰⁸⁰ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud smatra da

1077 Fuklev protiv Ukrajine, presuda, 7. lipnja 2005., br. 71186/01.

1078 Vidi, Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01, Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1079 Comingersoll S.A. protiv Portugala, presuda, 6. travnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-IV.

1080 Vidi, Estima Jorge protiv Portugala, presuda, 21. travnja 1998., Reports of Judgments and

Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da dođe do drugačijega zaključka u ovome predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovom pitanju smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Lukavica protiv Hrvatske*¹⁰⁸¹ policija je oduzela vozilo podnositeljice pod sumnjom da je ukradeno 3. veljače 1994. Općinsko državno odvjetništvo donijelo je odluku kojom je odbilo pokrenuti kazneni postupak protiv određenog M.S., osobe od koje je 1992. podnositeljica kupila automobil i odbacilo kaznenu prijavu koja se na to odnosila 25. studenog 1994. Međutim, nije odlučilo o povratu vozila podnositeljici.

Podnositeljica je u međuvremenu podnijela građansku tužbu protiv države Općinskom sudu 23. lipnja 1994., tražeći povrat oduzetoga vozila ili podredno, naknadu u novcu. Podnositeljica je nakon toga, povukla prvi zahtjev, a ostala kod zahtjeva za naknadu štete 9. studenog 1999. U listopadu 1997. Općinski sud je donio presudu kojom je odbio zahtjev podnositeljice u listopadu 1997. Podnositeljica se žalila. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu radi pogrešne primjene materijalnoga prava i vratio predmet na ponovljeni postupak u svibnju 1999. Općinski sud je održao četiri ročišta, a dva su odgođena do 2. srpnja 2002. Stranke su postigle sudsku nagodbu 11. ožujka 2004. Prema hrvatskome pravu sudska nagodba proizvodi jednake učinke kao *res iudicata* presuda te predstavlja ovršni naslov. Budući da država nije izvršila obveze koje je preuzela, podnositeljica je 15. rujna 2004. zatražila od Općinskog suda ovrhu dijela navedene nagodbe koji se odnosi na isplatu štete i troškova postupka. Predmet je kasnije prebačen na drugi Općinski sud. Taj je Općinski sud donio rješenje o ovrši 15. veljače 2005., a koje je bilo provedeno 5. travnja 2005. Podnositeljici nije vraćeno njeno vozilo. Vlada je tvrdila da ona nikada nije pokušala ovršiti taj dio sudske nagodbe. Međutim, podnositeljica je tvrdila da je, pozivajući se na nagodbu, pokušala dobiti natrag svoje vozilo od policije, no da su je slali od jednoga do drugoga mjesta, no da niti na jednom nije bilo moguće pronaći njen automobil.

U međuvremenu je podnositeljica podnijela ustavnu tužbu prigovarajući duljini navedenoga postupka 16. srpnja 2002. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je njenu ustavnu tužbu nalazeći da se odugovlačenje moglo pripisati složenosti predmeta i ponašanju podnositeljice 29. rujna 2004. Glede postupanja Općinskoga suda, Ustavni je sud primijetio da su postojala dva bitna razdoblja tijekom kojih nisu bila održana

Decisions 1998-II, Heger protiv Slovačke, presuda, 17. svibnja 2005., br. 62194/00 i Poláčik protiv Slovačke, presuda, 15. studeni 2005., br. 58707/00.

1081 Lukavica protiv Hrvatske, presuda, 5. srpnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200711210000003>.

nikakva ročišta. Međutim, iako su ona ukupno iznosila više od dvije godine, bila su opravdana jer je u tom razdoblju Općinski sud prikupljao dokaze prijepiskom s nadležnim upravnim vlastima.

Podnositeljica je prigovorila da je duljina postupka bila nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je postupak prije ratifikacije već bio u tijeku više od tri godine. Postupak o osnovanosti završio je 11. ožujka 2004. kad su stranke postigle sudsku nagodbu. Nadalje primjećuje da navedena sudska nagodba do danas nije ovršena u cijelosti. Imajući na umu da se ovrha presude koju je donio bilo koji sud mora smatrati sastavnim dijelom suđenja prema članku 6.,¹⁰⁸² smatra da postupak o kojemu se radi još nije završio. Stoga je trajao oko devet i pol godina nakon ratifikacije. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁸³ Nadalje, često je utvrdio povrede članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹⁰⁸⁴ Ispitavši sav materijal koji mu je predložen i s obzirom na svoju sudsku praksu, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Plazonić protiv Hrvatske*¹⁰⁸⁵ podnositelj je pokrenuo tri skupa postupaka. Podnositelj je podnio građansku tužbu Općinskom sudu protiv određenog obrtnika B.P., radi isplate 8. listopada 1996. Općinski sud je donio presudu djelomično usvojivši zahtjev podnositelja 7. svibnja 2001. Tuženik je uložio žalbu. Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovni postupak u listopadu 2003. U ponovljenom postupku Općinski sud je donio novu presudu prihvativši djelomično zahtjev podnositelja u ožujku 2005. Županijski sud odbio je žalbu podnositelja i potvrdio prvostupanjsku presudu 16. siječnja 2006. Podnositelj je zatražio od Općinskog suda ovrhu naprijed navedene presude 24. ožujka 2006. Postupak je još uvijek bio u tijeku u studenom 2007.

U drugom skupu postupaka podnositelj je podnio građansku tužbu protiv svog bivšeg poslodavca, poduzeća P., tražeći isplatu zaostataka plaće 30. prosinca 1996.

¹⁰⁸² Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II,

¹⁰⁸³ Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01 i Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

¹⁰⁸⁴ Vidi, Kozlica protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., br. 29182/03.

¹⁰⁸⁵ Vidi supra, bilj. 820, str. 324.

Budući da podnositelj nije pristupio na dva uzastopna ročišta, sud je donio odluku utvrdivši da se tužba smatra povučenom. Podnositelj je tada podnio prijedlog za povrat u prijašnje stanje, koji je sud dopustio 20. lipnja 2000. Općinski sud donio je presudu kojom je djelomično presudio u korist podnositelja 26. rujna 2000. Po žalbi Županijski sud ukinuo je prvostupanjsku odluku i vratio predmet na ponovljeni postupak. U ponovljenom postupku Općinski sud je ponovno donio presudu, presudivši djelomično u korist podnositelja u siječnju 2003. Kako nije bilo žalbi, presuda je postala pravomoćna i ovršna kratko nakon toga. Podnositelj je zatražio ovrhu u siječnju 2003. Ovrha je dovršena zapljenom sredstava s bankovnog računa poduzeća dužnika 4. ožujka 2003.

Podnositelj je podnio građansku tužbu protiv poduzeća L. Općinskom sudu u Puli, radi isplate 21. svibnja 1997. Budući da Općinski sud u Puli nije bio mjesno nadležan, predmet je proslijeđen Općinskom sudu u Rijeci 8. listopada 1997. Sud je donio presudu u korist podnositelja, na ročištu održanom 23. siječnja 2003. Županijski sud u Rijeci odbio je žalbu podnositelja i potvrdio prvostupanjsku presudu 20. listopada 2004. Podnositelj je zatražio od Općinskog suda ovrhu naprijed navedene presude 25. svibnja 2005. Izgleda da je postupak u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu još bio u tijeku.

Nadležne porezne vlasti donijele su odluku kojom su naložile podnositelju plaćanje poreza u iznosu od 19.427 hrvatskih kuna 3. lipnja 1996. Ministarstvo financija potvrdilo je prvostupanjsku odluku u ožujku 1997. Podnositelj je nakon toga podnio upravnu tužbu. Upravni sud Republike Hrvatske ukinuo je odluku od 27. ožujka 1997. i vratio predmet na ponovljeni postupak u ožujku 2000. Nadležne porezne vlasti donijele su novu odluku kojom su naložile podnositelju isplatu manjeg iznosa poreza, u ponovljenom postupku 23. listopada 2000. Podnositelj je tvrdio da je platio zatraženi iznos, no da su mu porezne vlasti usprkos tome nastavile slati upozoravajuća pisma i odbile deblokirati njegov bankovni račun. Podnositelj je u međuvremenu podnio ustavnu tužbu na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, prigovarajući duljini prvog i drugog skupa naprijed navedenih postupaka 4. prosinca 2002. Drugu ustavnu tužbu podnio je u svibnju 2004. prigovarajući duljini trećeg skupa postupaka. Ustavni sud je odbio prvu ustavnu tužbu podnositelja u odnosu na prvi skup postupaka 23. prosinca 2004. S obzirom na ponašanje podnositelja presudio je da prvi postupak nije premašio razumni rok. Međutim, izgleda da Ustavni sud još uvijek ispituje prvu ustavnu tužbu podnositelja u odnosu na drugi skup postupaka. Ustavni sud je odbio i drugu ustavnu tužbu podnositelja 7. travnja 2005. Uzimajući u obzir ponašanje podnositelja presudio je da duljina postupka kojoj se prigovara nije bila prekomjerna.

Europski sud je ponovio da razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, u ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba uzeti u obzir stanje postupka u to vrijeme. Nadalje, Europski sud ponavlja da se ovrha presude koju je donio bilo koji sud mora smatrati sastavnim dijelom suđenja u svrhu članka 6.¹⁰⁸⁶

Prvi i treći postupak još su u tijeku, a drugi je postupak završen 4. ožujka 2003. Tako je nakon odnosnih odluka Ustavnog suda prvi postupak do sada trajao još dvije godine i jedanaest mjeseci, a treći postupak je do sada trajao oko dvije godine i sedam mjeseci. Slijedi da je ukupno prvi postupak do danas trajao više od jedanaest godina, a treći postupak više od deset i pol godina, nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Drugi postupak trajao je šest godina i dva mjeseca, nakon ratifikacije.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka treba ocjenjivati u svjetlu okolnosti predmeta i pozivanjem na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti i onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁸⁷ Tako primjećuje na početku da je podnositelj iscrpio djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka ustavnu tužbu¹⁰⁸⁸ te da je Ustavni sud odbio njegove ustavne tužbe. U tim okolnostima od Europskog se suda traži da provjeri je li način na koji je Ustavni sud tumačio i primijenio mjerodavne odredbe domaćega prava proizveo posljedice koje su spojive s načelima Europske konvencije, tumačene u svjetlu sudske prakse. Pri tomu Europski sud treba ispitati razdoblje između datuma stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku i datuma odluka Ustavnog suda. Ako su odluke Ustavnog suda spojive s načelima Europske konvencije, Europski sud će se, kad ispituje pitanje iscrpljenosti domaćih pravnih sredstava, suzdržati od toga da se bavi duljinom postupka nakon tih odluka. Inače se traži istinsko ispitivanje ukupne duljine nakon ratifikacije.¹⁰⁸⁹ Europski sud primjećuje da razdoblje koje je ispitivao Ustavni sud iznosi sedam godina i mjesec dana u kojemu je predmet bio ispitivan pred dvije razine nadležnosti. U tom su razdoblju postojala dva bitna razdoblja neaktivnosti što ukupno iznosi gotovo jednu i pol godinu u kojoj nije održano niti jedno ročište. Ona su se mogla isključivo pripisivati vlastima. Stoga, i s obzirom na to da predmet nije osobito složen, Europski sud ne može prihvatiti mišljenje da je podnositelj značajno pridonio duljini postupka.

1086 Vidi, *Hornsby protiv Grčke*, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

1087 *Cocchiarella protiv Italije*, presuda, 10. studeni 2004., 64886/01, *Frydlander protiv Francuske*, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1088 *Slaviček protiv Hrvatske*, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

1089 Vidi, *Kozlica protiv Hrvatske*, presuda, 2. studeni 2006., br. 29182/03.

U trećem skupu postupaka Ustavni sud je ispitivao razdoblje od sedam godina i pet mjeseci tijekom kojega je postupak u tom predmetu trajao pred dvije razine nadležnosti. U tom su razdoblju bila dva bitna razdoblja neaktivnosti što ukupno predstavlja više od dvije godine tijekom kojih nije zakazano niti jedno ročište. S obzirom na to da se razdoblja neaktivnosti mogu pripisati vlastima, a kako i predmet nije bio osobito složen, Europski sud ne može smatrati da je ponašanje podnositelja bio odlučan čimbenik za neurednu duljinu postupka. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, i uzimajući u obzir svoju sudsku praksu na tu temu, Europski sud može zaključiti kako je već u razdobljima koja su bila podložna preispitivanju Ustavnog suda duljina prvog i trećeg postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. Ona je nužno zadržala takav značaj tijekom naknadnih razdoblja od dvije godine i jedanaest mjeseci (prvi postupak) i dvije godine i sedam mjeseci (treći postupak). Zaključno, Europski sud nalazi da je u ovome predmetu došlo do povrede članka 6., stavka 1. zbog prekomjerne duljine prvog i trećeg skupa postupaka.

U predmetu *Siničić protiv Hrvatske*¹⁰⁹⁰ podnositelj je prigovorio da Ministarstvo nije ispunilo svoju obvezu navedenu u pravomoćnoj presudi da vrati njegovo vozilo u ispravnom stanju. Vlada tvrdi da je sredstvo ovrhe u ovome predmetu bio nalog za isplatu sudskih penala dok se zaplijenjeno vozilo ne dovede u ispravno stanje. Vozilo je bilo dovedeno u ispravno stanje u rujnu 2006., ali ga je podnositelj odbio preuzeti. Europski sud ponavlja da djelotvoran pristup sudu uključuje pravo ishoditi ovrhu sudske odluke bez nepropisnih odugovlačenja.¹⁰⁹¹ U ovome predmetu Europskom sudu je ukazano na odugovlačenje dulje od šest godina. S tim u vezi Europski sud primjećuje da je presudom od 2. listopada 1997., potvrđenom 4. travnja 2000., izričito naloženo Ministarstvu da podnositelju preda vozilo u ispravnom stanju. Iako je imenovani sudski vještak utvrdio da je vozilo popravljeno 19. studenog 2004., ovaj je nalaz pobijen 23. svibnja 2006. kad je utvrđeno da vozilo i dalje ima neke nedostatke. Tek je 14. rujna 2006. utvrđeno da je vozilo pravilno popravljeno i da je u ispravnome stanju. Europski sud smatra da se odbijanje podnositelja da preuzme vozilo prije 14. rujna 2006. ne može uzeti protiv njega. Slijedi da je država nastavila držati vozilo podnositelja do toga datuma, i da je do razdoblja odugovlačenja od travnja 2000. do rujna 2006. došlo zbog propusta države da se pobrine da vozilo podnositelja zahtjeva bude vraćeno podnositelju u ispravnom stanju. Navedena razmatranja dovela su Europski sud do zaključka da potpuna ovrha presude donesene u korist podnositelja nije bila izvršena u razumnome roku.

1090 Vidi supra, str. 221, bilj. 829.

1091 *Immobiliare Saffi protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999-V.

U predmetu *Kvartuč protiv Hrvatske*¹⁰⁹² podnositelj je posudio 40.000,00 njemačkih maraka Z.G.-u i G.G.-u pod uvjetom da mu zajam bude vraćen u roku od 15 dana od zahtjeva za isplatu 15. srpnja 1995. Z.G. i G.G. su umrli 25. kolovoza 1995. Nakon toga je pred Općinskim sudom pokrenut ostavinski postupak radi nasljeđivanja njihove ostavinske imovine. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom u Zadru protiv I.G.-a i M.G.-a (djece Z.G.-a i G.G.-a) tražeći povrat zajma. Sud je održao sedmo ročište 6. veljače 2002. i istoga dana donio presudu kojom je usvojio tužbeni zahtjev podnositelja. Ta je presuda postala pravomoćna jer nije bila uložena žalba. Podnositelj je dobio rješenje o ovrsi presude 17. travnja 2002. Ovršni je postupak u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu još uvijek bio u tijeku.

Podnositelj je prigovorio da je duljina postupka bila nesukladna sa zahtjevom razumnog roka iz članka 6. Europski sud primjećuje da je postupak započeo 4. listopada 1995. kad je podnositelj podnio tužbu Općinskom sudu tražeći povrat zajma od I.G.-a i M.G.-a. Razdoblje koje spada u nadležnost Europskog suda nije započelo tog datuma nego 5. studenoga 1997. nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju. Iako je ovršni postupak još uvijek bio u tijeku, možemo ga smatrati drugom fazom postupka premda je započeo 4. listopada 1995.¹⁰⁹³ Postupak je tako trajao više od devet godina, od čega gotovo sedam nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju. Europski sud dalje primjećuje kako u procjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon 5. studenoga 1997. treba voditi računa o fazi do koje je postupak došao do tog datuma.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, posebice: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁹⁴ Glede složenosti predmeta, Europski sud primjećuje da je predmet podnositelja bio prekinut do okončanja ostavinskog postupka. Čak i pretpostavljajući da je to bilo potrebno i da sam ostavinski postupak nije bio nerazumno dugačak, ostavinski postupak nije završio do rujna 2001. (gotovo šest godina nakon što je podnositelj započeo svoj postupak). Općinski sud je stoga trebao biti posebice revan u vođenju postupka podnositelja nakon što je bio okončan ostavinski postupak. Glede ponašanja podnositelja, Europski sud prihvaća da je podnositelju trebalo više od šest mjeseci

1092 *Kvartuč protiv Hrvatske*, presuda, 18. studeni 2004., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20050531_0000009.

1093 *Vidi, Di Pede protiv Italije*, 26. rujna 1996., *Reports of Judgments and Decisions 1996-IV* i *Zappia protiv Italije*, presuda, 26. rujna 1996., *Reports of Judgments and Decisions 1996-IV*.

1094 *Frydlander protiv Francuske*, presuda, 27. lipnja 2000., *Reports of Judgments and Decisions 2000-VII*.

da Općinskom sudu dostavi tražene informacije. Međutim, s obzirom na naprijed naveden prekid njegovog postupka do okončanja ostavinskog postupka, to nije imalo nikakvog utjecaja na ukupnu duljinu postupka. S druge strane, glede ponašanja domaćih vlasti, Europski sud posebice primjećuje kako Općinski sud nije poduzeo nikakve korake u ovrsi presude u korist podnositelja više od godinu dana i sedam mjeseci. Vlada nije pokušala opravdati tako dugo razdoblje neaktivnosti u ovršnom postupku. U tim okolnostima Europski sud zaključuje da je odgoda koja se odnosi na ovrhu, nakon dugog prekida kao što je bio ovaj, dovoljna da bi mogao zaključiti da se u predmetu podnositelja nije postupilo u razumnom roku.

U predmetu *Majski protiv Hrvatske*¹⁰⁹⁵ podnositelj je imao stanarsko pravo na stanu u Vukovaru. Međutim, između 1997. i 2004. živio je i radio u Zagrebu. Nakon mirne reintegracije Vukovarskoga područja, 1998. određeni S.Z. i D.Z. (dalje: tuženici) zauzeli su stan podnositelja. Podnositelj je pokrenuo građanski postupak pred Općinskim sudom radi iseljenja tuženika 30. travnja 1999. Sud je prihvatio tužbeni zahtjev podnositelja i tuženicima naložio isprazniti stan 10. prosinca 1999. U veljači 2000. Županijski sud odbio je žalbu tuženika. Podnositelj je zatražio ovrhu presude Općinskoga suda u ožujku 2000. Općinski sud donio je rješenje o ovrsi. Tuženici su uložili žalbu, ali im je Županijski sud žalbu odbio 31. svibnja 2002.

Podnositelj je nakon toga podnio ustavnu tužbu na temelju članka 63. Ustavnoga zakona o Ustavnom sudu prigovarajući duljini postupka. Ustavni sud Republike Hrvatske utvrdio je da je ta ustavna tužba nedopuštena 16. svibnja 2003. Sudski ovršitelj otišao je u stan radi provođenja naloga o ovrsi 30. rujna 2003., ali se podnositelj dogovorio s dužnicima da se iseljenje odgodi do 20. studenog 2003. Nakon toga datuma u nekoliko je navrata zatražio odgodu. Tuženici su podnositelju predali ključeve stana 29. siječnja 2004. Općinski sud obustavio je ovršni postupak 6. veljače 2004.

Vlada je pozvala Europski sud da odbije zahtjev podnositelja zbog toga što nisu bila iscrpljena domaća pravna sredstva tvrdeći da je podnositelj mogao podnijeti ustavnu tužbu prije nego što je Županijski sud odlučio o žalbi ovršenika protiv rješenja o ovrsi od 31. svibnja 2002. Budući da do toga datuma sudovi nisu donijeli konačnu odluku o pravima i obvezama stranka, prema sudskoj praksi Ustavnoga suda u relevantno vrijeme, bila bi ispitana osnovanost takve ustavne tužbe. Europski sud nadalje podsjeća kako se od 22. ožujka 2002. ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu smatra djelotvornim pravnim sredstvom u odnosu na

1095 *Majski protiv Hrvatske*, presuda, 1. lipnja 2006., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060927_0000006.

duljinu postupka koji je još uvijek u tijeku u Hrvatskoj¹⁰⁹⁶ Međutim, u to vrijeme nije bilo jasno bi li se to novo pravno sredstvo uopće primjenjivalo na duljinu ovršnoga postupka.¹⁰⁹⁷ Naknadni razvoj sudske prakse Ustavnoga suda pokazao je da je tek od 2. veljače 2005. ustavna tužba postala djelotvorno pravno sredstvo za duljinu ovršnoga postupka.¹⁰⁹⁸ Nadalje, primijećuje da je podnositelj podnio ustavnu tužbu, iako tek nakon odluke Županijskoga suda od 31. svibnja 2002., koja je bila utvrđena nedopuštenom. Vlada nije dostavila nikakav uvjerljivi dokaz, npr. sudsku praksu Ustavnoga suda, kako bi dokazala da bi ishod ustavne tužbe podnositelja bio na bilo koji način različit da je tu ustavnu tužbu bio podnio prije odluke Županijskoga suda. Praksa Ustavnoga suda u relevantno vrijeme predviđala je da je članak 63. primjenjiv samo u predmetima u kojima nadležni sud nije odlučio o “osnovanosti prava i obveza podnositelja ustavne tužbe” dok u ovršnome postupku sud u načelu ne odlučuje o osnovanosti građanskih prava, nego o ovrši prava koje je već utvrđeno pravomoćnom sudskom presudom. U tim okolnostima Europski sud smatra da prigovor podnositelja ne može biti odbijen zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava

Podnositelj je prigovorio da duljina ovršnoga postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Razdoblje koje treba uzeti u obzir trajalo je 3 godine i 11 mjeseci. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹⁰⁹⁹ Vlada je tvrdila da je ovršni postupak bio složen jer ovršni nalog trebalo provesti u teškim okolnostima reintegracije prethodno okupiranog područja Hrvatske. Vladina tvrdnja nije uvjerila Europski sud i on ju ne može prihvatiti kao opravdanje za duljinu ovršnoga postupka u ovome predmetu. Glede ponašanja stranaka Europski sud uviđa da je podnositelj uistinu zatražio odgodu ovrhe. Međutim, samo se četiri mjeseca mogu pripisati toj činjenici, dok za preostalo vremensko razdoblje Vlada nije dala nikakvo uvjerljivo obrazloženje. Štoviše, prvi pokušaj provođenja rješenja o ovrši dogodio tek nakon 30. rujna 2003., tj. tri godine i pet mjeseci nakon što je on bio izdan. Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu¹¹⁰⁰ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud smatra kako

1096 Slaviček protiv Hrvatske, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

1097 Pibernik protiv Hrvatske, presuda, 4. ožujka 2004., br. 75139/01.

1098 Karadžić protiv Hrvatske, presuda, 15. prosinca 2005., br. 35030/04.

1099 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1100 Vidi, Pibernik protiv Hrvatske, presuda, 4. ožujka 2004., br. 75139/01 i Cvijetić protiv Hrvatske, presuda, 26. veljače 2004., br. 71549/01.

Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drukčijega zaključka u ovome predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o tom pitanju, smatra da je u ovome predmetu duljina ovršnoga postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

6.5. Duljina trajanja upravnih postupaka u Republici Hrvatskoj

Pri ratifikaciji Europske konvencije Hrvatska je istaknula rezervu¹¹⁰¹ na primjenu prava na pošteno suđenje u upravnosudskim sporovima, odnosno rezervu na primjenu članka 6., stavka 1. Rezerva se odnosila na nemogućnost države da jamči pravo na pošteno suđenje u sporovima pred Upravnim sudom kada on odlučuje o zakonitosti pojedinačnih akata upravnih tijela jer je tada Upravni sud sudio u zatvorenoj sjednici. Zakon o upravnim sporovima¹¹⁰² (dalje: ZUS) koji se primjenjivao do 31. prosinca 2011. nije bio usklađen s člankom 6., stavkom 1.¹¹⁰³ Zbog istaknute rezerve na članak 6., stavak 1. Europski sud nije odlučivao o standardima i garancijama poštenog suđenja u upravnosudskim postupcima u hrvatskim predmetima, osim u dijelu koji se odnosio na duljinu trajanja postupka, gledajući upravni i upravnosudski postupak kao cjelinu,¹¹⁰⁴ odnosno samo upravnosudski postupak.¹¹⁰⁵ Stupanjem na snagu novog Zakona o upravnim sporovima (dalje: ZUS iz 2010.) 1. siječnja 2012. prestala je potreba postojanja rezerve na članak 6., stavak 1. Od tada, Europski sud može razmatrati i navedene postupke, ovisno o pravima i interesima građana na koje se oni odnose.¹¹⁰⁶

Duljinu trajanja upravnih postupaka Europski sud je ispitivao u sljedećim predmetima koji su se vodili protiv Hrvatske.

U predmetu *Počuča protiv Hrvatske*¹¹⁰⁷ podnositelj je tvrdio da je njegova mirovina bila redovito usklađivana u skladu s porastom plaća. Zakon o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, te upravljanju

1101 Članak 57. Europske konvencije omogućuje državama isticanje rezervi na određene članke, osim u slučaju članka 4., Protokola 6. primjenu kojeg nije uopće moguće otkloniti.

1102 Zakon o upravnim sporovima, NN 53/91, 9/92, 77/92.

1103 Stažnik, Š., Europski sud za ljudska prava i standardi upravnosudskog postupka, Zagreb, Hrvatska javna uprava, god. 10., br. 4., str. 915.

1104 Vidi, *Počuča protiv Hrvatske*, presuda, 29. lipnja 2006., br. 38550/02, *Božić protiv Hrvatske*, presuda, 29. lipnja 2006., br. 22457/02, *Smoje protiv Hrvatske*, presuda, 11. siječnja 2007., br. 28074/03 i *Štokalo protiv Hrvatske*, presuda, 16. listopada 2008., br. 15233/05.

1105 *Tomljenović protiv Hrvatske*, presuda, 21. lipnja 2007., br. 35384/04.

1106 Stažnik, Š., op. cit., str. 915-918.

1107 *Počuča protiv Hrvatske*, presuda, 29. lipnja 2006., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060927_0000008.

fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja¹¹⁰⁸ (dalje: Zakon o usklađivanju mirovina) donesen je u veljači 1997. Članak 3. novoga zakona propisano je da se mirovine trebaju usklađivati u skladu s povećanjem troškova života. Ustavni sud je ukinuo kao neustavne određene odredbe, uključujući i članak 3. u svibnju 1998. Podnositelj je podnio zahtjev Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje 23. lipnja 1998., tražeći usklađenje svoje imovne za razdoblje između kolovoza 1993. i lipnja 1998. Područni ured nije donio odluku u zakonskom roku od dva mjeseca te je podnositelj podnio žalbu zbog šutnje administracije kao da mu je zahtjev bio odbijen u kolovozu 1998. S obzirom na to da ni tada nije donesena odluka na temelju njegove žalbe u zakonskom roku od dva mjeseca, 5. studenog 1998. podnositelj je podnio tužbu zbog šutnje administracije Upravnom sudu Republike Hrvatske. Na temelju Zakona o upravnim sporovima Upravni sud je donio presudu kojom je naložio Središnjem uredu da odluči o žalbi podnositelja u roku od 60 dana u prosincu 2001. Dao je i uputu Središnjem uredu da uskladi mirovinu podnositelja za razdoblje od siječnja 1997. do lipnja 1998., u skladu s porastom plaća, na temelju članka 30. Zakona o mirovinskom osiguranju iz 1991., ali i uzimajući u obzir povećanje koje je već bilo osigurano na temelju Zakona o povećanju mirovina.

Podnositelj je podnio ustavnu tužbu pobijajući presudu Upravnoga suda i prigovarajući duljini postupka u ožujku 2002. U međuvremenu, nakon presude Upravnog suda Središnji ured je u travnju 2002. naložio Područnom uredu donošenje odluke u predmetu podnositelja. Područni ured odbio je zahtjev podnositelja. Podnositelj je uložio žalbu koja je odbijena u listopadu 2002. Nakon toga podnositelj je podnio tužbu Upravnom sudu pobijajući tu odluku. Zakon o provođenju odluke Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. (dalje: Zakon o provedbi) stupio je na snagu 5. kolovoza 2004.¹¹⁰⁹ Zakon o umirovljeničkom fondu stupio je na snagu 29. srpnja 2005.¹¹¹⁰ Upravni sud je donio presudu odbijajući zahtjev podnositelja 29. prosinca

1108 Zakon o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, te upravljanju fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja, NN br. 20/1997.

1109 Zakon o provođenju odluke Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. NN br. 105/2004 od 28. srpnja 2004. Članak 2. propisuje da umirovljenici čije su mirovine bile smanjene od 1. rujna 1993. godine do 31. prosinca 1998. godine imaju pravo na naknadu izračunatu kao razliku između mirovine na koju su imali pravo i mirovine koju su stvarno primili tijekom toga razdoblja, uzimajući u obzir povećanja propisana Zakonom o povećanju mirovina. Naknadu je trebalo dobiti putem posebnog fonda koji je trebao biti osnovan naknadno donesenim propisima.

1110 Zakon o umirovljeničkom fondu, NN br. 93/2005 propisuje da svaki umirovljenik ima pravo na udio u Fondu, ovisno o iznosu naknade na koji ima pravo. Posebice, članak 41., stavak 1. propisuje da umirovljenici koji su već primili naknadu na temelju pravomoćne i ovršne sudske odluke, nemaju pravo na naknadu od Zavoda za mirovinsko osiguranje. Članak 41., stavak 2. propisuje da će umirovljenici koji sudjeluju u upravnom postupku koji je u tijeku, pokrenutom radi dobivanja naknade (usklađivanja njihovih mirovina), dobiti tu naknadu prema Zakonu o umirovljeničkom

2005. Podnositelj je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu protiv te presude 17. veljače 2006. Postupak je trenutačno u tijeku pred tim sudom.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Što se tiče razdoblja koje treba uzeti u obzir Europski sud prvo primjećuje da je upravni postupak pokrenut 23. lipnja 1998. Međutim, razdoblje koje treba razmotriti započelo je tek 28. kolovoza 1998., kad je podnositelj uložio žalbu zbog šutnje administracije. Tada je nastao spor u smislu članka 6.¹¹¹¹ Razdoblje o kojemu se radi još nije završilo. Do sada je trajalo gotovo sedam godina i devet mjeseci. Tijekom njega donesene su tri odluke o glavnom zahtjevu podnositelja.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹¹² Europski sud ponavlja kako situacija u kojoj je protiv države podnesen značajan broj zahtjeva koji glase na velike iznose novca može tražiti donošenje daljnjih propisa države i da u tom pogledu država uživa određenu slobodu procjene.¹¹¹³ Međutim, vršenje te diskrecijske slobode države ne može za sobom povlačiti posljedice koje nisu u skladu sa standardima Europske konvencije. Nadalje sudu je trebalo više od sedam godina nakon odluke Ustavnoga suda za donošenje provedbenih propisa čime je bila uspostavljena potrebna pravna sigurnost i kojom je sudovima i upravnim vlastima omogućeno donositi odluke o zahtjevima umirovljenika. Ovo je odugovlačenje negativno utjecalo na podnositelja, produžujući postupak kojemu je prigovorio u znatnoj mjeri. U tim okolnostima, Europski sud ne može prihvatiti da situacija kako ju je opisala Vlada sama za sebe opravdava produljenje postupka podnositelja preko sedam godina. Glede ponašanja podnositelja, Europski sud primjećuje da se koristio sredstvima namijenjenim za ubrzanje upravnog postupka. On je podnio žalbu i tužbu zbog šutnje administracije. Prema tome, duljina postupka ne može se pripisati njemu. Glede onoga što je u ovome predmetu bilo bitno za podnositelja, Europski sud ponavlja da je u mirovinskim sporovima potrebna posebna revnost.¹¹¹⁴ Mirovina podnositelja bila je prije toga smanjena i stoga je, s obzirom na njegove godine, postupak kojemu je prigovorio bio neosporivo bitan za njega. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, i uzimajući u obzir sudsku praksu u ovim stvarima, naprijed navedena razmatranja dovoljna

fundu.

1111 Vidi, Janssen protiv Njemačke, presuda, 20. prosinca 2001., br. 23959/94.

1112 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1113 Kutić protiv Hrvatske, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II.

1114 H.T. protiv Njemačke, presuda, 11. listopada 2001., br. 38073/97.

su kako bi omogućila Europskom sudu zaključiti da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Božić protiv Hrvatske*¹¹¹⁵ Republički fond mirovinskog i invalidskog osiguranja, donio je odluku kojom je podnositeljici priznao pravo na obiteljsku mirovinu (kao udovici) od 6. kolovoza 1991., 27. rujna 1991. Međutim, ništa nije bilo isplaćeno do 1. kolovoza 1997. Podnositeljica je pokrenula upravni postupak radi povrata dužnih isplata mirovine u rujnu 1997. Područni ured odbio je njezin zahtjev u lipnju 1999. Područni ured je treći put odbio zahtjev podnositeljice te se ona opet žalila u kolovozu 2001. Područni ured djelomično je prihvatio zahtjev podnositeljice 29. siječnja 2003. Donio je odluku kojom joj se priznaju isplate mirovine od 1. listopada 1994., a odbio je njezin zahtjev za isplatama mirovine dospjelim prije toga datuma. Podnositeljica je uložila žalbu. Središnji ured odbio je žalbu podnositeljice u svibnju 2003. Podnositeljica je podnijela upravnu tužbu Upravnom sudu, pobijajući tu odluku. Upravni sud je donio presudu kojom je odbijen zahtjev podnositeljice u siječnju 2005. Podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu Ustavnom sudu protiv te presude u ožujku 2005. Postupak je u trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu bio u tijeku pred tim sudom.

Podnositeljica je prigovorila da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada je priznala da Ustavni sud, kad je odlučivao o ustavnoj tužbi u odnosu na duljinu postupka koji je u tijeku pred Upravnim sudom, nije uzeo u obzir razdoblje tijekom kojega je postupak u predmetu bio u tijeku pred upravnim vlastima. Međutim, ponavljajući stav Ustavnoga suda Vlada je objasnila da je to bilo zato što je hrvatski pravni sustav osigurao pravna sredstva koja su djelotvorno sprečavala odugovlačenja upravnog postupka u onome dijelu koji se provodio pred upravnim organima. U svezi s tim primijetili su da je Europski sud već utvrdio kako su slična pravna sredstva djelotvorna u svrhu članka 35., stavka 1.¹¹¹⁶ Kad je to tako, tvrdila je Vlada, bilo je razumno to što je Ustavni sud ograničio svoje preispitivanje na duljinu upravnoga postupka u dijelu pred Upravnim sudom. Europski sud primjećuje da Ustavni sud, kad odlučuje o ustavnoj tužbi koja se odnosi na duljinu postupka koji je u tijeku pred Upravnim sudom, ne uzima u razmatranje njegovo ukupno trajanje. On isključuje razdoblje tijekom kojega je postupak u predmetu bio u tijeku pred upravnim organima zbog posebnog sredstva koje je na raspolaganju za ubrzanje postupka pred tim organima. Ovaj pristup Ustavnoga suda razlikuje se od pristupa Europskog suda jer ne pokriva sve stadije postupka. Slijedi da se ustavna tužba ne može smatrati „djelotvornim“ pravnim sredstvom u odnosu na duljinu

1115 Božić protiv Hrvatske, presuda, 29. lipnja 2006., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20060927_0000003.

1116 Pallanich protiv Austrije, presuda, 30. siječnja 2001., br. 30160/96.

upravnog postupka.

Što se tiče razdoblja koje treba uzeti u obzir Europski sud prvo primjećuje da je upravni postupak pokrenut 18. rujna 1997., a da je Područni ured donio odluku kojom je odbijen zahtjev podnositeljice 14. lipnja 1999. Međutim, razdoblje koje treba razmotriti započelo je tek 9. srpnja 1999., kad je podnositeljica uložila žalbu protiv te odluke jer je tada nastao spor u smislu članka 6.¹¹¹⁷ Razdoblje o kojemu se radi još nije završilo. Do sada je trajalo gotovo sedam godina. Tijekom toga razdoblja doneseno je osam odluka i predmet su ispitali tri razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja zahtjeva dovodi u pitanje u sporu.¹¹¹⁸ Europski sud ponavlja da je u mirovinskim sporovima potrebna posebna revnost.¹¹¹⁹ Tako prihvaća da se u ovome predmetu radilo o određenom stupnju činjenične složenosti. Isto tako smatra da je podnositeljica pokazala određenu nemarnost u korištenju sredstava namijenjenih za ubrzanje upravnoga postupka jer nije ulagala žalbe zbog šutnje administracije svaki put kad su upravni organi premašili zakonske rokove za donošenje svojih odluka.¹¹²⁰ Međutim, niti složenost predmeta, niti ponašanje podnositeljice ne mogu objasniti duljinu postupka od gotovo sedam godina. Europski sud je često utvrdio postojanje povreda članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.¹¹²¹ Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen smatra kako Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili tvrdnju koja bi ga mogla uvjeriti da dođe do drukčijega zaključka u ovome predmetu.

U predmetu *Kunić protiv Hrvatske*¹¹²² podnositelj i njegova obitelj živjeli su u obiteljskoj kući gdje je podnositelj vodio i restoran. Vlasnik te imovine bio je njegov otac, koji je umro 1992. Podnositelj je proglašen njegovim zakonskim nasljednikom u siječnju 1999. Podnositelj i njegova obitelj otišli su u Bosnu i Hercegovinu u kolovozu 1995. Zakon o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom (dalje: Zakon o preuzimanju) stupio je na snagu 27. rujna 1995. On je predviđao da će se imovina koja se nalazila na ranije okupiranim područjima, a pripadala je osobama koje su napustile Hrvatsku, staviti pod privremenu upravu države. Ovlastio

1117 Vidi, Janssen protiv Njemačke, presuda, 20. prosinca 2001., br. 23959/94.

1118 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1119 H.T. protiv Njemačke, presuda, 11. listopada 2001., br. 38073/97.

1120 Štajcar protiv Hrvatske, odluka, 20. siječnja 2000., br. 46279/99.

1121 Pavlyulynets protiv Ukrajine, presuda, 6. rujna 2005., br. 70767/01,

1122 Kunić protiv Hrvatske, presuda, 11. siječnja 2007., http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20070329_0000011.

je i lokalna tijela (komisije za preuzimanje) da takvu imovinu daju na privremeno korištenje trećim osobama. Komisija za privremeno preuzimanje i korištenje imovine (dalje: Komisija za preuzimanje) priznala je izvjesnom V.P. pravo na privremeno korištenje imovine podnositelja, radi vođenja restorana u svibnju 1996.

Podnositelj je prigovorio da duljina upravnog, građanskog i ovršnog postupka koji su se, jedan za drugim, vodili po njegovom zahtjevu za povrat imovine nije u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Europski sud ponavlja da kad prema domaćem zakonodavstvu podnositelj prije obraćanja sudu prethodno treba iscrpiti upravni postupak, tada se postupak pred upravnim tijelima treba uzeti u obzir pri računanju ukupne duljine postupka u smislu članka 6.¹¹²³ Nadalje, podsjeća da se ovrha presude koju donese bilo koji sud mora smatrati sastavnim dijelom suđenja u smislu članka 6.¹¹²⁴ Dakle, ovršni se postupak mora smatrati drugom fazom građanskoga postupka.¹¹²⁵ Europski sud zaključuje da je postupak koji je predmet prigovora započeo 15. rujna 1997. Međutim, razdoblje koje se uzima u obzir počelo je 5. studenoga 1997. Dotično je razdoblje završilo 23. prosinca 2003. kad je okončana ovrha i kad je podnositelj ponovno stupio u posjed svoje imovine. Prema tome, ono je trajalo otprilike šest godina i mjesec dana. Europski sud ne pridaje važnost činjenici da je postupak koji se odnosi na dopuštenost revizije što ga je uložio V.P. još uvijek u tijeku pred Vrhovnim sudom jer se taj postupak isključivo tiče postupovnih pitanja, a ne utvrđivanja podnositeljevih prava i obveza građanske naravi. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹²⁶ Međutim, zaključuje da se njegova sudska praksa zasniva na temeljnom načelu prema kojemu se razumnost duljine postupka određuje u svjetlu posebnih okolnosti predmeta. Budući da u ovom predmetu te okolnosti zahtijevaju općenitu ocjenu, ne nalazi potrebnim iscrpno razmatrati naprijed spomenute kriterije.¹¹²⁷ Dovoljno je zaključiti da je domaćim vlastima trebalo više od šest godina za donošenje i ovrhu pravomoćne odluke u predmetu koji je za podnositelja imao nepobitnu važnost, a nije bio osobito složen. Europski sud je često utvrđivao povrede članka 6. u predmetima u kojima

1123 Vidi, Kiurkchian protiv Bugarske, presuda, 24. ožujka 2005., br. 44626/98.

1124 Vidi, Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997-II.

1125 Zappia protiv Italije, presuda, 26. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

1126 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1127 Obermeier protiv Austrije, presuda, 28. lipnja 1990., Serija A, br. 179.

su se postavljala pitanja slična pitanju iz ovoga predmeta¹¹²⁸ Nakon što je ispitao sve podnesene mu materijale i uzimajući u obzir svoju sudska praksu o tom pitanju, smatra da je u ovom predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije ispunila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Smoje protiv Hrvatske*¹¹²⁹ komunističke su vlasti nacionalizirale stan u Splitu u vlasništvu podnositeljeve bake 1958. Nakon toga bio je dodijeljen D.P.-u koji je na stanu stekao stanarsko pravo. Kad je D.P. umro u srpnju 1996., stanarsko pravo bilo je preneseno na njegovu suprugu A.P. Ona je umrla u listopadu 1996. Podnositelj je pokrenuo upravni postupak pred Gradskim uredom za imovinskopravne poslove Županije Splitsko-dalmatinske (dalje: Ured) 27. veljače 1997. tražeći povrat u naravi navedenoga stana. Ured je odlučio prekinuti postupak čekajući ishod paralelnog upravnog i građanskog postupka 17. rujna 1998. Upravni je sud, zasjedajući kao sud pune nadležnosti, donio rješenje kojim je odbio žalbu podnositelja protiv zaključka o prekidu postupka u veljači 2002. Sud je presudio da je glavno pitanje u paralelnom upravnom i građanskom postupku bilo postojanje stanarskog prava na stanu. Budući da je to pitanje bilo odlučno za pitanje ima li podnositelj pravo na povrat u naravi ili na naknadu, bilo je opravdano prekinuti postupak. Podnositelj je podnio ustavnu tužbu protiv tog rješenja Ustavnom sudu Republike Hrvatske, 15. lipnja 2002. navodeći povredu svoga ustavnoga prava na vlasništvo. Ustavni je sud utvrdio da je ustavna tužba podnositelja nedopuštena kao preuranjena u prosincu 2002., jer se pobijano rješenje nije ticalo osnovanosti predmeta. Ured za imovinske poslove odlučio je nastaviti upravni postupak u srpnju 2005. Postupak je još uvijek u tijeku pred Uredom kao prvostupanjskim upravnim tijelom.

U paralelnom upravnom postupku N.K. kći A.P. tražila je priznanje stanarskog prava koje je odbijeno zbog nenadležnosti tijela koja su odlučivala. Budući da N.K. nije podnijela tužbu Upravnom sudu odluke upravnih vlasti postale su konačne. U građanskom postupku Grad Split podnio je tužbu Općinskom sudu protiv N.K., tražeći njeno iseljenje. Međutim, Sud je utvrdio da je ona nakon smrti svoje majke A.P. po sili zakona stekla stanarsko pravo na stanu i da je stoga imala pravo s tužiteljem zaključiti ugovor o najmu sa zaštićenom najamninom. Pozivajući se na utvrđenja suda da je ona stekla stanarsko pravo na stanu po sili zakona, N.K. je 15. prosinca 2004. zaključila, umjesto ugovora o najmu s lokalnim vlastima, ugovor o kupnji s Fondom za naknadu oduzete imovine kojim je kupila dotični stan. Ubrzo nakon toga upisala se kao vlasnik stana u zemljišne knjige.

1128 Vidi, Ruianu protiv Rumunjske, presuda, 17. lipnja 2003., br. 34647/97 i Zappia protiv Italije, presuda, 26. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

1129 Smoje protiv Hrvatske, presuda, 11. siječnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20070716 0000004>.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 5. studenog 1997., nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba uzeti u obzir stanje postupka u tom trenutku. Dotično razdoblje još nije završilo. Do sada je trajalo oko devet godina. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹³⁰ Nadalje, smatra da je duljina upravnoga postupka o kojemu je riječ, a koji je trajao oko devet godina, i koji je još uvijek u tijeku, nerazumna i traži globalnu ocjenu. Njegova bi se ukupna duljina mogla opravdati samo pod iznimnim okolnostima. Međutim, tvrdnje koje je dostavila Vlada ne mogu dovoljno objasniti takvo bitno odugovlačenje, do kojega je došlo zbog odluke o prekidu postupka do ishoda paralelnih građanskih i upravnih predmeta. Iako bi se takva mjera mogla u načelu smatrati opravdanom za pravilno vršenje pravde, smatra da je neopravdano odugovlačenje koje se dogodilo u ova dva predmeta imalo neizbježne posljedice na prekinuti upravni postupak. U tim se okolnostima duljina postupka kojemu je prigovoreno, isto tako može pripisati vlastima.¹¹³¹ Europski sud je često utvrdio povrede članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹¹³² Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen i s obzirom na sudsku praksu o tom pitanju, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Tomljenović protiv Hrvatske*¹¹³³ podnositelj je predavao biologiju i kemiju i bio je ravnatelj osnovne škole. Ministarstvo prosvjete i športa razriješilo je podnositelja njegove dužnosti ravnatelja te mu dalo otkaz zbog toga što je navršio godine života za mirovinu 22. prosinca 1995. Podnositelj je podnio tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske protiv te odluke 3. siječnja 1996. Upravni sud oglašio se nenadležnim u toj stvari u listopadu 1997. te je prosljedio spis Općinskom sudu 5. svibnja 1998. Općinski sud je pozvao podnositelja da dopuni svoj zahtjev. Nakon dva održana ročišta, smatrajući da nije nadležan u toj stvari, zatražio je od Vrhovnoga

1130 Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1131 Vidi, Todorov protiv Bugarske, presuda, 18. siječnja 2005., br. 39832/98, Džangozov protiv Bugarske, presuda, 8. srpnja 2004., br. 45950/99 i Kerékgyártó protiv Mađarske, presuda, 16. prosinca 2003., br. 47355/99.

1132 Vidi, Pastellis protiv Cipra, presuda, 2. ožujka 2006., br. 19106/03 i Shacolas protiv Cipra, presuda, 4. svibnja 2006., br. 47119/99.

1133 Tomljenović protiv Hrvatske, presuda, 21. lipnja 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20071121 0000002>.

suda Republike Hrvatske donošenje odluke o negativnom sukobu nadležnosti 17. prosinca 2001. Vrhovni sud je odlučio da je Upravni sud nadležan za postupanje u predmetu podnositelja 22. siječnja 2002. Taj je sud odlučio u korist podnositelja 31. listopada 2002. Ukinuo je pobijanu odluku od 22. prosinca 1995. i vratio predmet na ponovljeni postupak Ministarstvu. Budući da Ministarstvo nije donijelo novu odluku u zakonskome roku od 30 dana, podnositelj je 5. studenog 2003. zatražio od Upravnoga suda da to učini. U svom odgovoru na ovaj zahtjev Ministarstvo je tvrdilo da više nije nadležno donijeti takvu odluku zbog promjene propisa koji uređuju osnovno školstvo. Upravni sud je, postupajući kao sud pune nadležnosti, donio odluku koja u cijelosti zamjenjuje odluku Ministarstva 6. svibnja 2004. Odbio je zahtjev podnositelja prihvativši da Ministarstvo više nije nadležno u toj stvari. Međutim, utvrdio je da je u tim okolnostima Ministarstvo trebalo prosljediti spis predmeta tijelu koje je novim propisom ovlašteno donijeti takvu odluku školskom odboru Osnovne škole. Ministarstvo je to učinilo 26. lipnja 2006. Čini se da je postupak u ovome predmetu trenutačno u tijeku pred školskim odborom.

Podnositelj je u međuvremenu podnio ustavnu tužbu zbog duljine postupka. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositelja 1. srpnja 2004. Ispitao je samo duljinu postupka u dijelu između podnošenja zahtjeva podnositelja Upravnome sudu 5. studenog 2003. i podnošenja ustavne tužbe. Odbio je ustavnu tužbu našavši da je postupak trajao samo četiri mjeseca i tri dana.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo od toga datuma, mora se voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je postupak prije ratifikacije već bio u tijeku jednu godinu i deset mjeseci. Dotično razdoblje nije još okončano. Do sada je trajalo više od devet i pol godina nakon ratifikacije, za koje vrijeme je osnovanost predmeta bila ispitivana pred dvije razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹³⁴ Europski sud ponavlja da radni sporovi zahtijevaju posebnu pozornost.¹¹³⁵ Tako je često utvrdio povrede članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹¹³⁶

1134 Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01 i Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1135 Ruotolo protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 230-D.

1136 Šundov protiv Hrvatske, presuda, 13. travnja 2006., br. 13876/03 i Pitra protiv Hrvatske, presuda, 16. lipnja 2005., br. 41075/02.

Ispitavši sav materijal koji mu je predložen i s obzirom na svoju sudsku praksu o toj stvari, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Nicolac protiv Hrvatske*¹¹³⁷ podnositelj je podnio Općinskom sudu građansku tužbu protiv svog bivšeg poslodavca 1992., kojom je osporavao svoj otkaz i tražio isplatu zaostalih plaća. Općinski sud djelomično je usvojio podnositeljev tužbeni zahtjev u svojoj presudi od 2. lipnja 1993. Međutim, tu je presudu žalbeni sud ukinuo i predmet vratio na ponovno odlučivanje Općinskom sudu koji se, pak, odlukom od 6. veljače 1996. proglasio nenadležnim. Tu je odluku potvrdio Županijski sud 11. srpnja 1996. Povodom revizije koju je podnositelj podnio 27. rujna 1996. Vrhovni sud Republike Hrvatske 13. listopada 1999. ustupio je predmet Upravnom sudu Republike Hrvatske. Upravni sud odbacio je tužbu podnositelja 31. siječnja 2002. Naknadnu ustavnu tužbu koju je podnositelj podnio 21. lipnja 2002. Ustavni sud Republike Hrvatske odbacio je 12. listopada 2005.

Podnositelj prigovara da je duljina postupka nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud utvrdio je da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo tek 5. studenoga 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo od toga datuma, mora se voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. Europski sud primjećuje da je prije stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku postupak trajao oko pet godina. Razdoblje o kojemu je riječ završilo je 12. listopada 2005. Iz toga slijedi da u nadležnost Europskog suda *ratione temporis* ulazi razdoblje od šest godina, jedanaest mjeseci i šest dana. U tom je razdoblju predmet prvo bio godinu dana, jedanaest mjeseci i sedam dana pred Vrhovnim sudom u postupku povodom revizije koju je podnositelj uložio. Nakon toga ga je Upravni sud rješavao do 31. siječnja 2002., a potom Ustavni sud do 12. listopada 2005.

Vlada je pozvala Europski sud da zahtjev odbije zbog toga što nisu iscrpljena domaća pravna sredstva jer je od 22. ožujka 2002. podnositelj mogao podnijeti ustavnu tužbu na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu. Europski sud ponavlja da se od 22. ožujka 2002. ustavna tužba na temelju članka 63. Zakona o Ustavnom sudu u Hrvatskoj smatra djelotvornim pravnim sredstvom u odnosu na duljinu postupka koji je još u tijeku.¹¹³⁸ Europski sud primjećuje da je domaći postupak pred Upravnim sudom okončan 31. siječnja 2002. i da u to vrijeme u hrvatskom pravnom sustavu nije postojalo nikakvo pravno sredstvo u odnosu na duljinu postupka pred Upravnim sudom. Kad je riječ o postupku vođenom nakon što je to pravno sredstvo uvedeno Europski sud primjećuje da je predmet bio u tijeku pred Ustavnim sudom

1137 Vidi supra, str. 213., bilj. 818.

1138 Slaviček protiv Hrvatske, odluka, 4. srpnja 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

21. lipnja 2002. U tim okolnostima Europski sud smatra da se prigovor podnositelja ne može odbiti zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava.

Prema stajalištu Europskog suda razumnost duljine postupka mora se ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹³⁹ Europski sud ponavlja da radni sporovi zahtijevaju posebnu pozornost.¹¹⁴⁰ Kad je riječ o ponašanju domaćih vlasti, Europski sud primjećuje da je prije stupanja Europske konvencije na snagu u odnosu na Hrvatsku, postupak pred domaćim sudovima već trajao oko pet godina. Nadalje, u razdoblju koje se treba uzeti u obzir, postupak je trajao još gotovo sedam godina. Za to je vrijeme Upravnom sudu trebalo više od dvije godine i tri mjeseca, a Ustavnom sudu oko tri godine i četiri mjeseca da odluče o predmetu podnositelja, s time da je prvi od njih samo preispitivao predmet bez utvrđivanja činjenica, a drugi je preispitivao ustavnost odluke nižega suda, te niti jedan od njih nije izvodio nikakve dokaze niti obavljao ikakve druge postupovne aktivnosti. U tim okolnostima i uzimajući u obzir ukupno trajanje postupka, Europski sud smatra da je duljina postupka u ovom predmetu bila prekomjerna i da nije ispunjen zahtjev razumnog roka.

U predmetu *Štokalo i ostali protiv Hrvatske*¹¹⁴¹ Europski sud primjećuje da je prvi upravni postupak pokrenut 16. lipnja 1997. Međutim, razdoblje koje treba uzeti u razmatranje počelo je tek 18. travnja 2003. kad su se podnositelji žalili protiv prvostupanjske odluke. Tada je nastao spor u smislu članka 6., stavka 1.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁴² Tako je često utvrdio povrede članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹¹⁴³ Razmotrivši sav materijal koji mu je podnesen Europski sud smatra da Vlada nije iznijela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga mogli navesti na donošenje drukčijeg zaključka u ovome predmetu. Uzimajući u obzir svoju sudsku praksu u ovakvim stvarima, smatra da je u ovome predmetu duljina postupka prekomjerna i ne ispunjava zahtjev

1139 Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1140 Ruotolo protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 230-D.

1141 Vidi supra, str. 118., bilj. 560.

1142 Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01, Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1143 G.S. protiv Austrije, presuda, 21. prosinca 1999., br. 26297/95.

razumnoga roka.

6.6. Pravedna naknada

Iznos naknade koju države moraju platiti žrtvama povreda prava na pošteno suđenje u razumnom roku nije izričito utvrđen u praksi Europskog suda. Države ovdje uživaju određenu diskreciju prilikom odlučivanja o njezinoj visini ovisno o gospodarskoj situaciji i standardu života u svakoj pojedinoj državi. Međutim, u nekoliko predmeta u kojima je Ustavni sud Republike Hrvatske ustanovio povredu prava na pošteno suđenje u razumnom roku i dodijelio naknadu, Europski sud je utvrdio da je ona bila niža od naknade koju dodjeljuje u sličnim predmetima što je dovelo do povrede članka 6., stavka 1. To su sljedeći predmeti.

U predmetu *Balen protiv Hrvatske*¹¹⁴⁴ nakon što je dobila otkaz podnositeljica je 8. svibnja 1997. podnijela građansku tužbu Općinskom sudu protiv svoga bivšeg poslodavca, tražeći povratak na posao. Od stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku Općinski sud je održao pet ročišta, te je 8. travnja 1998. donesena presuda kojom je odbijen zahtjev podnositeljice. Presuda je dostavljena podnositeljici 1. rujna 1999. Spis predmeta je nakon žalbe 4. prosinca 1999. prosljeđen Županijskom sudu koji ga je vratio Općinskom sudu 22. prosinca 2000. s uputom da pribavi valjanu punomoć od tuženika. Nakon što je postupio po uputi, Općinski sud je ponovno prosljeđio spis predmeta Županijskom sudu 15. siječnja 2001. Županijski sud je potvrdio prvostupanjsku presudu koja je tako postala pravomoćna 23. rujna 2004.

Podnositeljica je u međuvremenu podnijela ustavnu tužbu zbog duljine postupka 21. srpnja 2003. Ustavni sud prihvatio je ustavnu tužbu podnositeljice 6. travnja 2005., utvrdivši povredu njenoga ustavnoga prava na suđenje u razumnome roku i dosudio joj naknadu.

Podnositeljica prigovara da je duljina građanskog postupka povodom njezinog zahtjeva bila nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Europski sud primjećuje da položaj žrtve podnositeljice u ovome predmetu ovisi o tome je li dosuđena joj zadovoljština na domaćoj razini bila odgovarajuća i dostatna, s obzirom na članak 41. Ovo pitanje treba utvrditi u svjetlu načela utvrđenih sudskom praksom Europskog suda. S tim u vezi on primjećuje da je Ustavni sud podnositeljici dosudio ekvivalent od oko 1.000,00 eura 6. travnja 2005. Naknada koju je dosudio Ustavni sud ne može se smatrati dostatnom s obzirom na sudsku praksu Europskog suda. Stoga podnositeljica još uvijek može tvrditi da je „žrtva“ povrede njenoga prava na suđenje

¹¹⁴⁴ *Balen protiv Hrvatske*, presuda, 25. listopada 2007., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20080904 0000004>.

u razumnome roku, te Vladin prigovor stoga treba odbiti.

Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je postupak prije ratifikacije trajao oko šest mjeseci. Postupak je tako trajao daljnjih šest godina, deset mjeseci i sedamnaest dana nakon ratifikacije. Tijekom toga razdoblja donesene su dvije odluke i predmet je bio razmatran na dvije razine nadležnosti. Kad je Ustavni sud donio svoju ocjenu postupak je već bio okončan. Trajao je, pred dvije razine nadležnosti, šest godina, deset mjeseci i sedamnaest dana nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁴⁵ Tako je često utvrdio povredu članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹¹⁴⁶ Razmotrivši sav materijal koji mu je podnesen Europski sud se slaže s Ustavnim da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Kaić protiv Hrvatske*¹¹⁴⁷ podnositelji su posudili razne iznose novca određenoj S.D., koja je taj novac trebala vratiti u rokovima od dva do dvanaest mjeseci po kamatnoj stopi u rasponu od 10 % do 18 % mjesečno (tzv. “financijski inženjering”) tijekom 1992. Budući da S.D. nije izvršila svoje ugovorne obveze, podnositelji su pokrenuli građanski postupak protiv nje pred Općinskim sudom 21. ožujka 1994. U razdoblju prije stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku sud je održao nekoliko ročišta. Sud je pozvao podnositelje da uplate predujam za troškove financijskog vještaka 17. studenog 1997. Podnositelji su odbili to učiniti, tvrdeći kako mišljenje vještaka nije potrebno, jer da su već bili dostavili slično mišljenje kojemu tuženik nije prigovorio. Pozvali su sud da donese presudu na temelju postojećih dokaza. Sud je donio presudu kojom je presudio u korist podnositelja 4. srpnja 2003. S.D. je uložila žalbu u veljači 2004. Županijskom sudu koji je 8. studenog 2005. odbio žalbu tuženika i potvrdio prvostupanjsku presudu.

U međuvremenu, podnositelji su podnijeli ustavnu tužbu prigovarajući duljini navedenoga postupka 2. prosinca 2002. Ustavni sud je utvrdio povredu ustavnog

¹¹⁴⁵ *Frydlander protiv Francuske*, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

¹¹⁴⁶ Vidi, *Tatjana Marinović protiv Hrvatske*, presuda, 6. listopada 2005., br. 9627/03.

¹¹⁴⁷ *Kaić protiv Hrvatske*, presuda, 17. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20081112 0000001>.

prava podnositelja na suđenje u razumnome roku 9. studenog 2004., te svakome od njih dosudio naknadu te naložio Županijskom sudu da u najkraćem mogućem roku, ali najkasnije u roku od šest mjeseci od objave odluke u Narodnim novima, odluči o žalbi. Odluka Ustavnoga suda objavljena je 26. studenog 2004.

Podnositelji prigovaraju da je duljina postupka bila nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada tvrdi da je Ustavni sud prihvatio ustavnu tužbu podnositelja zahtjeva, utvrdio povredu njihovog ustavnog prava na suđenje u razumnom roku te im dosudio odgovarajuću naknadu. Stoga je povreda kojoj se prigovara ispravljena pred domaćim vlastima i podnositelji su izgubili svoj položaj žrtve. Europski sud primjećuje da položaj žrtve podnositelja u ovome predmetu, ovisi o tome je li zadovoljština, dosuđena im na domaćoj razini, bila odgovarajuća i dostatna, s obzirom na članak 41. Europske konvencije. Tako bilježi da je Ustavni sud svakome podnositelju dosudio iznos koji odgovara otprilike 530,00 EUR. Taj je iznos očigledno nerazuman, s obzirom na sudsku praksu Europskog suda. Sam ovaj čimbenik navodi na zaključak da je zadovoljština koju su podnositelji pribavili na domaćoj razini bila nedostatna.

Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir počelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. Stoga je prije ratifikacije trajao oko tri godine i sedam mjeseci. Postupak u predmetu još je bio u tijeku 9. studenog 2004., kad je Ustavni sud donio svoju odluku. Toga je dana postupak trajao oko sedam godina. Ukupno je postupak trajao oko osam godina nakon ratifikacije, pred dvije razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁴⁸ Vlada prihvaća da je, u svjetlu utvrđenja Ustavnog suda, postupak trajao nerazumno dugo. Europski sud ne vidi razloga da drukčije odluči, budući da je često utvrdio postojanje povreda članka 6., stavka 1. u predmetima u kojima se postavljaju pitanja slična onima u ovome predmetu.¹¹⁴⁹ Stoga je već u razdoblju koje je bilo podvrgnuto ispitivanju Ustavnoga suda duljina postupka bila prekomjerna te nije zadovoljila uvjet razumnoga roka. Nužno je zadržala to svojstvo kroz sljedeće razdoblje od godinu dana nakon donošenja odluke Ustavnog suda.

1148 Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., br. 64886/01 i Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1149 Vidi, Poje protiv Hrvatske, presuda, 9. ožujka 2006., br. 29159/03 i Škare protiv Hrvatske, presuda, 15. lipnja 2006., br. 17267/03.

U predmetu *Vidas protiv Hrvatske*¹¹⁵⁰ podnositelj je pretrpio povredu na radnom mjestu koja je dovela do gubitka dva prsta dok je radio s cirkularnom pilom 16. svibnja 1994. Povrede su bile takvog stupnja da je podnositelj dobio invalidsku mirovinu. Podnositelj je podnio građansku tužbu Općinskom sudu protiv poduzeća S. 22. rujna 1995., tražeći naknadu štete u svezi s ovim incidentom. Podnositelj je nakon toga naveo poduzeće J. kao tuženika, jer je smatrao da je ono pravni sljednik poduzeća S. nad kojim je bio proveden stečaj i koje je 1996. izbrisano iz Sudskog registra. Općinski sud utvrdio je da je tužba podnositelja nedopuštena zbog nenadležnosti 15. svibnja 2000., te je predmet prosljedio Trgovačkom sudu. Podnositelj je uložio žalbu. Županijski sud je ukinuo prvostupanjsku odluku i prosljedio predmet Općinskom sudu u Crikvenici kao nadležnome sudu 4. listopada 2000. Taj je sud donio presudu kojom je odbio zahtjev podnositelja 25. listopada 2002. Županijski sud ukinuo je presudu po žalbi te je predmet vraćen prvostupanjskome sudu u siječnju 2003.

Podnositelj je u međuvremenu, podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu, prigovarajući duljini navedenoga postupka 28. ožujka 2002. Ustavni sud je utvrdio povredu njegovoga ustavnoga prava na suđenje u razumnome roku 13. travnja 2005., dosudio mu naknadu te naložio Općinskome sudu donošenje odluke u ovome predmetu u najkraćem mogućem roku i to najkasnije u roku od dvanaest mjeseci nakon objave odluke u Narodnim novinama.

U ponovljenom postupku Općinski sud je ponovno donio presudu kojom je odbio zahtjev podnositelja 10. veljače 2006. Podnositelj se ponovno žalio, te je 5. srpnja 2006. Županijski sud odbio žalbu i potvrdio prvostupanjsku presudu. Podnositelj je podnio reviziju Vrhovnome sudu u rujnu 2006., koja je odbijena 21. veljače 2007.

Podnositelj je prigovorio duljini građanskog postupka na temelju članka 6. Vlada je tvrdila da podnositelj više ne može tvrditi da je žrtva u smislu članka 34., budući je Ustavni sud prihvatio ustavnu tužbu podnositelja, utvrdio povredu njegovoga ustavnoga prava na suđenje u razumnome roku i dosudio mu naknadu. Europski sud primjećuje da položaj žrtve podnositelja u ovome predmetu ovisi o tome je li dosuđena im zadovoljština na domaćoj razini bila odgovarajuća i dostatna, s obzirom na članak 41. Ovo pitanje treba utvrditi u svjetlu načela utvrđenih sudskom praksom Europskog suda.¹¹⁵¹

S tim u vezi Europski sud primjećuje da je Ustavni sud podnositelju dosudio ekvivalent od oko 700,00 eura 13. travnja 2005. i naložio Općinskome sudu da

1150 Vidas protiv Hrvatske, presuda, 3. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200901050000002>.

1151 Scordino protiv Italije (br. 1), presuda, 29. ožujka 2006., br. 36813/97 i Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., 64886/01.

donese odluku o žalbi u roku od dvanaest mjeseci. Naknada koju je dosudio Ustavni sud ne može se smatrati dostatnom, s obzirom na sudsku praksu Europskog suda, posebice imajući na umu da se u ovome predmetu radilo o tužbi za naknadu štete u svezi s nesrećom na radu zbog koje je podnositelj nesposoban za daljnji rad. Stoga podnositelj još uvijek može tvrditi da je žrtva povrede njegovoga prava na suđenje u razumnome roku.

Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. Tako je postupak trajao oko jednu godinu i deset mjeseci prije ratifikacije. Postupak je još uvijek bio u tijeku kad je Ustavni sud donio svoju odluku 13. travnja 2005. Toga dana postupak je trajao, nakon ratifikacije, sedam godina i pet mjeseci na dvije razine nadležnosti. Okončan je presudom Vrhovnoga suda od 21. veljače 2007. Tako je trajao još jednu godinu, deset mjeseci i osam dana nakon odluke Ustavnog suda. Tijekom tog vremena predmet je ispitan pred tri razine nadležnosti. Tako je ukupno postupak u predmetu trajao više od devet godina i tri mjeseca nakon ratifikacije. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka treba ocjenjivati u svjetlu okolnosti predmeta i pozivanjem na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti i onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁵² Tako je često utvrdio povrede članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹¹⁵³ Razmotrivši sav materijal koji mu je podnesen Europski sud se slaže s Ustavnim sudom da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. U odnosu na razdoblje nakon donošenja odluke Ustavnoga suda, Europski sud primjećuje da je nakon vraćanja predmeta na ponovljeni postupak, predmet ispitan pred tri razine nadležnosti i konačno završen u veljači 2007. Iako u tom razdoblju nije više bilo daljnjih neopravdanih odugovlačenja, s obzirom na ukupnu duljinu postupka i odugovlačenja koja su se dogodila prije odluke Ustavnoga suda, smatra da podnositelj nije dobio suđenje u razumnome roku.

U predmetu *Rizman protiv Hrvatske*¹¹⁵⁴ podnositelj je podnio građansku tužbu Općinskom sudu protiv svoga poslodavca, poduzeća I., tražeći naknadu štete za povrede pretrpljene na radnome mjestu 15. travnja 1993. Sud je donio presudu 21. lipnja 1994., koju je 19. rujna 1999. ukinuo Županijski sud.

1152 Cocchiarella protiv Italije, presuda, 10. studeni 2004., 64886/01, Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1153 Tatjana Marinović protiv Hrvatske, presuda, 6. listopada 2005., br. 9627/03.

1154 Rizman protiv Hrvatske, presuda, 31. srpnja 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20090105 0000003>.

Podnositelj je podnio ustavnu tužbu zbog duljine postupka 2002. Ustavni sud usvojio je ustavnu tužbu podnositelja 20. prosinca 2004., utvrdio povredu njegovoga prava na suđenje u razumnome roku te mu dosudio naknadu i naredio da Općinski sud odluči u predmetu podnositelja u najkraćem mogućem roku, ali ne kasnije od deset mjeseci nakon objave odluke u Narodnim novinama. Odluka je objavljena 12. siječnja 2005. Općinski sud donio je presudu kojom je odbio zahtjev podnositelja 1. veljače 2007. Presuda je po žalbi ukinuta u listopadu 2007. te je predmet vraćen Općinskom sudu pred kojim je postupak trenutačno u tijeku.

Podnositelj je prigovorio duljini građanskog postupka. Vlada tvrdi da podnositelj više ne može tvrditi da je žrtva u smislu članka 34., budući da je Ustavni sud prihvatio ustavnu tužbu podnositelja, utvrdio povredu njegovoga ustavnoga prava na suđenje u razumnome roku i dosudio mu naknadu. Povreda kojoj se prigovara stoga je ispravljena pred domaćim vlastima i podnositelj je izgubio svoj položaj žrtve. Europski sud primjećuje da je u trenutku donošenja odluke Ustavnog suda postupak trajao sedam godina i mjesec dana na dvije razine nadležnosti, nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju. Pravedna naknada koju je dosudio Ustavni sud ne odgovara onome što bi Europski sud vjerojatno dosudio na temelju članka 41. u odnosu na to isto razdoblje, s time da se dužno uzima u obzir činjenica da se u ovom predmetu radi o radnome sporu. Stoga se ona ne može smatrati odgovarajućom u okolnostima. U tim okolnostima, u odnosu na razdoblje obuhvaćeno utvrđenjem Ustavnoga suda podnositelj nije izgubio svoj položaj žrtve.

Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma, treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je trajao oko četiri godine i šest mjeseci prije ratifikacije. Postupak je još uvijek u tijeku. Tako je trajao još tri godine i šest mjeseci nakon odluke Ustavnog suda. Tijekom toga vremena predmet je ispitan pred dvije razine nadležnosti. Tako je ukupno postupak u predmetu trajao više od deset godina i šest mjeseci nakon ratifikacije. Prema stajalištu Europskog suda razumnost duljine postupka mora se ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁵⁵ Tako je često utvrdio povrede članka 6. u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu.¹¹⁵⁶ Razmotrivši sav materijal koji mu je podnesen Europski sud se slaže s Ustavnim da je u ovome predmetu duljina

1155 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1156 Vidi, Husić protiv Hrvatske, presuda, 25. listopada 2007., br. 14878/04.

postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka. U odnosu na razdoblje nakon donošenja odluke Ustavnoga suda, primjećuje da je postupak ispitivan pred dvije razine nadležnosti i da je trenutačno u tijeku pred sudom prvoga stupnja. S obzirom na to, i na ukupnu duljinu postupka, smatra da podnositelj nije dobio suđenje u razumnome roku.

U predmetu *Oreb protiv Hrvatske*¹¹⁵⁷ podnositelji su podnijeli Općinskom sudu građansku tužbu protiv dvije osobe koje također žive u Švedskoj, radi priznanja svojega suvlasništva određene nekretnine 10. travnja 1980. Podnositelji su se obratili Ustavnom sudu zbog duljine postupka u travnju 2003. Ustavni sud je utvrdio povredu prava podnositelja na suđenje u razumnome roku i svakome podnositelju zahtjeva dosudio naknadu 14. veljače 2005. Također je i naložio Općinskome sudu da donese odluku u najkraćem mogućem roku, ne duljem od deset mjeseci od dana objave odluke u Narodnim novinama. Odluka je objavljena u Narodnim novinama br. 32, 9. ožujka 2005. Vlada navodi da je Općinski sud nakon odluke Ustavnoga suda zakazao četiri ročišta, koja su sva odgođena. S tim u vezi tvrde da tuženici žive u Švedskoj i da je bilo potrebno pozive im slati putem hrvatskoga veleposlanstva u Stockholmu. Pozivi za dva ročišta nisu bili dostavljeni tuženicima, a veleposlanstvo nije poslalo nikakvu obavijest zbog čega je to bilo tako. Glede poziva u svezi s ročištem zakazanim za 18. rujna 2006. veleposlanstvo je obavijestilo Općinski sud da su se dokumenti vratili poštom nedostavljeni tuženicima. Na kraju, veleposlanstvo je obavijestilo Općinski sud da su tuženici odbili primiti pozive za ročište zakazano za 28. svibnja 2007. Postupak je još uvijek u tijeku pred Općinskim sudom.

Podnositelji prigovaraju da je duljina postupka nespojiva sa zahtjevom razumnoga roka. Vlada tvrdi da je Ustavni sud prihvatio ustavnu tužbu podnositelja, utvrdio povredu njihovog ustavnog prava na suđenje u razumnom roku te im dosudio odgovarajuću naknadu. Stoga je povreda kojoj se prigovara ispravljena pred domaćim vlastima te su podnositelji izgubili svoj položaj žrtve. Europski sud bilježi da je u trenutku kad je donesena odluka Ustavnoga suda postupak bio u tijeku 7 godina i tri mjeseca na jednoj razini nadležnosti, nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju. Naknada koju je dosudio Ustavni sud ne odgovara onome što bi Europski sud vjerojatno dosudio na temelju članka 41. u odnosu na isto razdoblje, s time da se dužno uzme u obzir činjenica da je predmet bio u tijeku oko sedamnaest godina i sedam mjeseci prije ratifikacije. Stoga se u okolnostima predmeta ne može smatrati odgovarajućom. U tim okolnostima, u odnosu na razdoblje koje je pokriveno utvrđenjima Ustavnoga suda, podnositelji nisu izgubili svoj položaj žrtve u smislu

¹¹⁵⁷ *Oreb protiv Hrvatske*, presuda, 23. listopada 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20090121 0000001>.

članka 41. Europske konvencije.

Vlada tvrdi da se država ne može smatrati odgovornom za odugovlačenja koja su se dogodila nakon odluke Ustavnoga suda, jer je Općinski sud zakazao četiri ročišta koja su bila odgođena zbog toga što tuženici, koji žive u Švedskoj, nisu primili pozive. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁵⁸ Tako smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 5. studenog 1997. Međutim, pri procjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma treba voditi računa o stanju postupka u tom trenutku. S tim u vezi postupak je trajao oko sedamnaest godina i sedam mjeseci prije ratifikacije. Još uvijek je u tijeku te ukupno traje više od dvadeset osam godina, od kojih više od deset godina nakon ratifikacije Europske konvencije, na jednoj razini nadležnosti. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud se slaže s Ustavnim da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila zahtjev razumnoga roka.

Glede razdoblja nakon donošenja odluke Ustavnoga suda, ne može prihvatiti Vladine tvrdnje da se odugovlačenja koja su se dogodila ne mogu pripisati državi zato što tuženici koji žive u Švedskoj nisu primili pozive za četiri ročišta. Bilježi da se okolnosti na koje se poziva Vlada ne mogu pripisati podnositeljima. Glede odbijanja tuženika da prime sudske pozive, smatra da se to ne može pripisati vlastima. Nalazi da činjenica da tuženici žive u inozemstvu može, u načelu, opravdano pridonijeti poteškoćama u obradbi predmeta. Međutim, domaće vlasti trebaju o tom čimbeniku dužno voditi računa pri upravljanju predmetom. U ovome predmetu postupak je nakon odluke Ustavnoga suda trajao oko tri godine i sedam mjeseci na jednoj razini nadležnosti i da je još uvijek u tijeku pred istim prvostupanjskim sudom. Mišljenje Europskog suda je da domaći sudovi trebaju voditi postupak o kojemu se radi na način spojiv sa zahtjevom razumnoga roka i poštovati rok koji je odredio Ustavni sud. S obzirom na okolnosti ovoga predmeta i ukupnu duljinu postupka, smatra da podnositelji nisu dobili suđenje u razumnome roku.

U predmetu *Medić protiv Hrvatske*¹¹⁵⁹ podnositelj je zatražio ovrhu pravomoćne presude Općinskoga suda 3. lipnja 1994., kojom je izvjesnom N.B.-u bilo naloženo da mu isplati određeni iznos novca. Rješenje o ovrsi toga sadržaja doneseno je u rujnu

¹¹⁵⁸ *Frydlander protiv Francuske*, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

¹¹⁵⁹ *Medić protiv Hrvatske*, presuda, 26. ožujka 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20091023 0000004>.

1994. Rješenje o ovrši trebalo je provesti prodajom nekretnine u vlasništvu N.B.-a na javnoj dražbi. M.B. je prigovorila ovršnom postupku tvrdeći da je ona suvlasnica nekretnine o kojoj se radi 26. ožujka 1996. Općinski sud uputio je M.B. da pokrene građanski postupak vlasničkom tužbom nakon čega je Općinski sud prekinuo ovršni postupak do ishoda ovoga građanskoga postupka. M.B. je pokrenula građanski postupak pred istim Općinskim sudom protiv podnositelja i nekih drugih osoba 9. svibnja 1996., tražeći od suda da ovrhu proglaši nedopuštenom. N.B. je podnio zasebnu građansku tužbu pred Općinskim sudom protiv podnositelja i nekih drugih osoba 9. prosinca 1996., također tražeći da sud ovrhu proglaši nedopuštenom.

Podnositelj prigovara da je duljina ovršnog postupka premašila zahtjev razumnoga roka. Vlada je tvrdila da je Ustavni sud prihvatio ustavnu tužbu podnositelja, utvrdio povredu njegovoga ustavnog prava na suđenje u razumnom roku te mu dosudio odgovarajuću naknadu. Stoga je povreda zbog koje prigovara ispravljena pred domaćim vlastima zbog čega je podnositelj izgubio svoj položaj žrtve. Europski sud na početku bilježi da je ovaj predmet, u kojemu se radi o duljini ovršnog postupka koji je podnositelj pokrenuo 1994., u bliskoj vezi s duljinom dva građanska postupka koja su 1996. pokrenuli M.B. odnosno N.B. Nadalje, bilježi da su u vrijeme donošenja odluke Ustavnoga suda ovršni postupak i građanski postupak koji je pokrenuo N.B. već trajali sedam godina i tri mjeseca nakon što je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju, s time da je datum ratifikacije 5. studeni 1997. Građanski postupak koji je pokrenula M.B. završen je 10. lipnja 2005. Glede duljine ovršnoga postupka koji je pokrenuo podnositelj naknada koju mu je dosudio Ustavni sud zbog prekomjerne duljine ne odgovara onome što bi mu Europski sud vjerojatno dosudio na temelju članka 41. za isto razdoblje, s time da je nužno uzeti u obzir činjenicu da je ovršni postupak određeni broj godina bio prekinut, do rješenja dva s njime povezana građanska postupka. Stoga se ta naknada ne može smatrati odgovarajućom u okolnostima ovoga predmeta. U tim okolnostima, u odnosu na razdoblje obuhvaćeno utvrđenjima Ustavnoga suda, podnositelj nije izgubio svoj položaj žrtve u smislu članka 41. Europske konvencije.

Vlada tvrdi da je predmet složen i da je duljina postupka ovisila o rješenju dva povezana građanska postupka. Nadalje tvrde da domaći sudovi nisu uzrokovali nikakve nepotrebne odgode. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁶⁰ Tako smatra da je razdoblje koje

¹¹⁶⁰ Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

treba razmotriti u odnosu na ovršni postupak započelo 5. studenog 1997., nakon stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Hrvatsku. Međutim, pri ocjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon toga datuma treba voditi računa o stanju postupka u to vrijeme. S tim u vezi primjećuje da je ovršni postupak započeo 3. lipnja 1994., kad je podnositelj podnio svoj prijedlog za donošenje rješenja o ovrši. Dakle, postupak je prije ratifikacije trajao oko tri godine i pet mjeseci. Ovaj postupak još traje. Dakle, ukupno traje više od četrnaest godina, od čega je više od jedanaest godina nakon ratifikacije Europske konvencije.

Nadalje, Europski sud smatra da je u okolnostima ovoga predmeta mjerodavna i duljina dva s njime povezana građanska postupka, jer je ovršni postupak koji je pokrenuo podnositelj prekinut kroz produljeno razdoblje, do rješenja tih građanskih postupaka. S tim u vezi bilježi da je građanski postupak koji je pokrenula M.B. protiv podnositelja trajao oko osam godina nakon ratifikacije, na dvije razine nadležnosti. Građanski postupak koji je pokrenuo N.B. protiv podnositelja trajao je oko deset godina nakon ratifikacije, na dvije razine nadležnosti. Dakle, nakon što je ispitao sav materijal koji mu je dostavljen, Europski sud smatra da je u ovome premetu duljina ovršnog postupka bila prekomjerna i da nije ispunila zahtjev razumnoga roka.

U predmetu *Vujčić protiv Hrvatske*¹¹⁶¹ podnositelj je podnio Općinskom sudu građansku tužbu protiv svoga bivšeg poslodavca, mađarskoga poduzeća GE L.T. Rt. 6. srpnja 2000., osporavajući otkaz koji mu je uručen i tražeći isplatu zaostataka plaće i nagrade za iznimne rezultate rada. Nenavedenog datuma tuženik u postupku podnio je protutužbu, zahtijevajući da podnositelj vrati iznos nagrade koji mu je tvrtka navodno preplatila. U trenutku podnošenja zahtjeva Europskom sudu postupak je bio u tijeku.

Podnositelj je prigovorio da duljina postupka nije bila u skladu sa zahtjevom razumnog roka, odnosno da je duljina predmetnog građanskog postupka daleko prekoračila razumni rok. Vlada je ustvrdila da je Ustavni sud prihvatio ustavnu tužbu podnositelja, utvrdio povredu njegovoga ustavnog prava na suđenje u razumnom roku i dodijelio mu odgovarajuću naknadu. Prema tome, povreda na koju se žalio podnositelj ispravljena je pred domaćim nadležnim tijelima te je kao rezultat toga podnositelj prestao biti žrtva. Europski sud primjećuje da je u vrijeme donošenja odluke Ustavnog suda građanski postupak trajao šest godina. Naknada koju je Ustavni sud dodijelio zbog prekomjerne duljine postupka ne odgovara onoj koju bi Europski sud vjerojatno dodijelio u skladu s člankom 41. za isto razdoblje, s obzirom na činjenicu da je riječ o postupku u radnom sporu. Stoga se ne može smatrati

¹¹⁶¹ Vujčić protiv Hrvatske, presuda, 25. lipnja 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=20100305 0000007>.

primjerenom u okolnostima predmeta. U tim okolnostima, u odnosu na razdoblje obuhvaćeno utvrđenjem Ustavnoga suda podnositelj nije izgubio svoj položaj žrtve u smislu članka 34. Europske konvencije.

Europski sud primjećuje da je postupak koji treba razmotriti započeo 6. srpnja 2000. kad je podnositelj podnio građansku tužbu pred domaćim sudovima. Trenutačno je predmet još uvijek u tijeku pred prvostupanjnskim sudom. Tako postupak dosad traje skoro devet godina pred dvije razine nadležnosti. Razumnost toga razdoblja mora se ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁶² Nadalje, Europski sud ponavlja da radni sporovi zahtijevaju posebnu pozornost.¹¹⁶³ Europski sud je često utvrđivao povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije u predmetima u kojima su se postavljala pitanja slična pitanju u ovome predmetu. Ispitavši sav materijal koji mu je dostavljen, smatra da Vlada nije navela niti jednu činjenicu ili argument koji bi ga doveo do drugačijeg zaključka u ovom predmetu. S obzirom na svoju sudsku praksu o ovoj temi, smatra da je u ovom predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije zadovoljila uvjet razumnog roka.

6.7. Izmjene Zakona o sudovima 2005. godine

Polazeći od izvješća Ustavnog suda iz veljače 2005. Vlada Republike Hrvatske je predložila, a Hrvatski sabor donio novi zakon o sudovima koji u glavi III. (članak 27. i 28.)¹¹⁶⁴ utvrđuje "zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku" kao

1162 Frydender protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1163 Ruotolo protiv Italije, presuda, 27. veljače 1992., Serija A, br. 230-D.

1164 Zakon o sudovima, NN br. 150/05, 16/07, 113/08, 153/09:
Članak 27.

(1) Stranka u sudskom postupku koja smatra da nadležni sud nije odlučio u razumnom roku o njezinom pravu ili obvezi ili o sumnji ili optužbi za kažnjivo djelo, može neposredno višem sudu uputiti zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.

(2) Ako se zahtjev odnosi na postupak koji je u tijeku pred Visokim trgovačkim sudom Republike Hrvatske, Visokim prekršajnim sudom Republike Hrvatske ili Upravnim sudom Republike Hrvatske, o zahtjevu će odlučiti Vrhovni sud Republike Hrvatske.

(3) Postupak odlučivanja o zahtjevu iz stavka 1. ovoga članka je hitan. Postupak se provodi uz odgovarajuću primjenu pravila o izvanparničnom postupku, u pravilu bez održavanja ročišta.

Članak 28.

(1) Ako sud iz članka 27. ovoga Zakona utvrdi da je zahtjev podnositelja osnovan, odredit će rok u kojem sud pred kojim je postupak u tijeku mora odlučiti o pravu ili obvezi ili o sumnji ili optužbi za kažnjivo djelo podnositelja zahtjeva, te odrediti primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegovog prava na suđenje u razumnom roku.

(2) Naknada se isplaćuje iz državnog proračuna u roku od 3 mjeseca od dana podnošenja zahtjeva

novo pravno sredstvo za zaštitu tog prava. Osim toga, njegov članak 158., stavak 2.¹¹⁶⁵ sadrži odredbu o nadležnosti za odlučivanje u postupcima za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku pokrenutima prije dana stupanja na snagu Zakona o sudovima 29. prosinca 2005.

Iz odredaba Zakona o sudovima vidljivo je da su u novom sustavu, osim Ustavnog suda, za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku nadležni i županijski sudovi, Visoki prekršajni sud, Visoki trgovački sud te Vrhovni sud Republike Hrvatske. Pri tome ti sudovi imaju iste ovlasti kakve je do stupanja na snagu Zakona o sudovima imao Ustavni sud. U novom sustavu zaštite prava na suđenje u razumnom roku Ustavni sud zadržava ovlasti predviđene članak 63. Ustavnog zakona jer je i dalje zadnja instanca nacionalnoga pravnog poretka kojoj se stranka sudskog postupka nezadovoljna duljinom njegovog trajanja, može obratiti tražeći njegovo ubrzanje i/ili obeštećenje zbog njegovog dugog trajanja. Jednako tako ustavna tužba ostaje pravno sredstvo koje mora biti iscrpljeno prije podnošenja zahtjeva Europskom sudu.¹¹⁶⁶

Ovdje je potrebno istaknuti i da je Zakonom o sudovima iz 2005. predviđeno da predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske može, uz prethodno mišljenje opće sjednice tog suda, odrediti da u pojedinoj vrsti predmeta, odnosno u pojedinoj pravnoj stvari, postupa drugi stvarno nadležni sud, ako sud koji je po zakonu mjesno i stvarno nadležan zbog broja predmeta koje ima u radu, ne može u razumnom roku raspraviti te predmete i donijeti odluku.¹¹⁶⁷ Predsjednik Vrhovnog suda Republike

stranke za njezinu isplatu.

(3) Rješenje suda kojim se odlučuje o zahtjevu za suđenje u razumnom roku dostavlja se strankama, a nakon pravomoćnosti i predsjedniku suda pred kojim je došlo do povrede prava na suđenje u razumnom roku, predsjedniku neposredno višeg suda, Ministarstvu pravosuđa i Ministarstvu financija.

(4) Neposredno viši sud dužan je u roku od tri mjeseca odlučiti o zahtjevu za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.

(5) Protiv rješenja o zahtjevu za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku može se u roku od 15 dana podnijeti žalba Vrhovnom sudu Republike Hrvatske. Protiv rješenja Vrhovnog suda Republike Hrvatske žalba se može podnijeti Vijeću Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Vijeće je dužno u roku od tri mjeseca odlučiti o žalbi.

1165 Ibid. Članak 158., stavak 2.:

(2) Odredbe ovoga Zakona o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku ne primjenjuju se na predmete u kojima je do dana stupanja na snagu ovoga Zakona podnesena ustavna tužba, na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 99/99., 29/02. i 49/02. – pročišćeni tekst). O podnesenim ustavnim tužbama odlučit će Ustavni sud Republike Hrvatske prema odredbama toga Ustavnog zakona.

1166 Potočnjak, Ž., op. cit., str. 16 -18.

1167 Zakon o sudovima NN br. 150/05, 16/07, 113/08, 153/09:
Članak 10., stavak 2.

Predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske može odrediti da u pojedinoj vrsti predmeta

Hrvatske ovlašten je rješenjem odrediti koji se predmeti ustupaju drugom stvarno nadležnom sudu na suđenje, uzevši u obzir da to najprije budu predmeti u kojima još nije poduzeta niti jedna procesna radnja ili u kojima su poduzete tek prve radnje, poput odgovora na tužbu, uzimanja obrane okrivljenika i sl.¹¹⁶⁸

Jurifex maximus ovlašten je, dakle, na dvojaku delegaciju nadležnosti. On prvo može odrediti da u odedenoj vrsti predmeta iz nadležnosti suda koji je po zakonu mjesno i stvarno nadležan postupa drugi stvarno nadležni sud ili da postupaju drugi stvarno nadležni sudovi (tzv. generička delegacija). Drugo, predsjednik Vrhovnog suda može odrediti delegaciju konkretnog predmeta sa suda koji je mjesno i stvarno nadležan na drugi stvarno nadležni sud (tzv. individualna delegacija).

Obje vrste ove dvije prezidencijalne delegacije ovise o utvrđivanju dviju pretpostavki, prve eksplicitne, druge implicitne:

- 1.) Sud koji je po zakonu mjesno i stvarno nadležan treba imati u radu tako veliki broj predmeta (s obzirom na broj sudaca i druge uvjete rada) da se može opravdano zaključiti (s obzirom na opće standarde sudačke produktivnosti, u tom sudu itd.) da ih neće moći raspraviti i o njima odlučiti u razumnom roku.
- 2.) Opterećenost suda ili sudova na koji se predmet prenosi, odnosno na koje se predmeti prenose, treba biti takva da će ih moći raspraviti i o njima odlučiti u razumnom roku ili barem u roku koji bi bio razumniji od onoga u kojem bi ih rješavao sud koji je za njih po zakonu nadležan. U suprotnom bi delegacija izgubila svoj smisao.¹¹⁶⁹

U predmetu *Brajović-Bratanović protiv Hrvatske*¹¹⁷⁰ podnositeljica je bila vlasnica stana. Sabor je donio zakon koji uređuje privremeno korištenje imovine osoba koje su napustile Hrvatsku (dalje: Zakon o preuzimanju imovine) koji je jedinicama lokalne samouprave dao ovlast u tu imovinu privremeno smjestiti druge osobe u rujnu 1995. Policajac R. nasilno je uselio u stan podnositeljice 1992. Stambena komisija dodijelila

postupa drugi stvarno nadležni sud, ako sud koji je po zakonu mjesno i stvarno nadležan zbog velikog broja predmeta koje ima u radu, ne može u razumnom roku raspraviti te predmete i donijeti odluku.

1168 Zakon o sudovima NN br. 150/05, 16/07, 113/08, 153/09:

Članak 10., stavak 3.

Predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske odredit će rješenjem koji se predmeti ustupaju drugom stvarno nadležnom sudu na suđenje.

1169 Triva, S., Mihajlo, D., Građansko parnično procesno pravo, VII. izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Narodne novine, 2004., str. 283.

1170 Brajović-Bratanović protiv Hrvatske, presuda, 9. listopada 2008., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200902190000002>.

mu je status izbjeglice i legalizirala njegovo zauzimanje stana podnositeljice u rujnu 1995. Podnositeljica je podnijela zahtjev Stambenoj komisiji za povrat svoje imovine u siječnju 2002. Tada je i pokrenula je građanski postupak pred Općinskim sudom, tražeći iseljenje R.-a.

Podnositeljica je podnijela zahtjev Vrhovnom sudu prigovarajući duljini postupka 12. svibnja 2006. Vrhovni sud je uputio Općinski sud da ubrza postupak pismom od 26. svibnja 2006. Općinski je sud ponovno prihvatio tužbeni zahtjev podnositeljice i naložio iseljenje R.-a 31. svibnja 2006. R. se žalio protiv te presude Županijskome sudu. Dok je postupak u tome predmetu bio u tijeku pred tim sudom, podnositeljica se još jednom obratila Vrhovnome sudu, prigovarajući duljini postupka. Vrhovni sud je uputio Županijski sud da ubrza postupak i donese presudu pismom od 11. rujna 2006. Županijski je sud ponovno ukinuo presudu Općinskoga suda 2. listopada 2006. i u skladu s tim još jednom o toga suda zatražio da ispita zahtjeve podnositeljice. Općinski sud je presudio u korist podnositeljice zahtjeva 27. ožujka 2007. R. se žalio protiv te presude i postupak po žalbi je sada u tijeku pred Županijskim sudom.

Podnositeljica prigovara duljini građanskog postupka. Europski sud smatra da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 11. siječnja 2002. kad je podnositeljica podnijela svoju građansku tužbu Općinskom sudu, tražeći iseljenje R.-a iz njenoga stana. Postupak je još uvijek u tijeku. Stoga je on dakle do sada trajao oko šest godina i osam mjeseci na dvije razine nadležnosti. Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁷¹ Tako bilježi da se, iako u postupku o kojemu se radi nije bilo nikakvih bitnih razdoblja neaktivnosti, te su do sada donesene tri presude o osnovanosti, ne može reći da je postupak bio u skladu sa zahtjevom razumnoga roka jer je prvostupanjska presuda, kojom je usvojen tužbeni zahtjev podnositeljice, bila dva puta ukinuta po žalbi, i to oba puta zato što R.-u nije bio osiguran alternativni smještaj. Nadalje bilježi da je postupak još uvijek u tijeku, i to sada pred žalbenim sudom, i da Vlada nije dokazala da je pronađen alternativni smještaj za R.-a, što je do sada odgađalo konačno rješenje predmeta podnositeljice.

U predmetu *Janković protiv Hrvatske*¹¹⁷² podnositeljica je bila u posjedu sobe i zajedničkih dijelova stana u privatnom vlasništvu u Splitu, zajedno s drugim stanarima

1171 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1172 Janković protiv Hrvatske, presuda, 5. ožujka 2009., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=201002120000001>.

od listopada 1996. Podnositeljica je otkrila da je promijenjena brava na ulaznim vratima stana i da su iz stana uklonjene njene stvari 2. kolovoza 1999. Podnositeljica je pozvala policiju, koja je sastavila izvješće. Građansku tužbu podnijela je Općinskom sudu protiv dvije osobe, M.P. i I.P., tražeći zaštitu od smetanja njenoga posjeda sobe i zajedničkih dijelova stana 3. kolovoza 1999. Prvostupanjska presuda zbog izostanka ukinuta je 16. rujna 1999. Presuda kojom je naloženo da podnositeljici bude vraćen posjed stana donesena je 14. svibnja 2002. Žalba koju su nakon toga podnijeli tuženici utvrđena je nedopuštenom. Budući da tuženici u građanskom postupku nisu postupili po presudi od 14. svibnja 2002., podnositeljica se žalila Općinskom sudu u ožujku 2003., tražeći donošenje rješenja o ovrsi. To je rješenje doneseno 10. travnja 2003. Tuženici su uložili žalbu. Provođenje rješenja o ovrsi zakazano je za 5. lipnja 2003. Ono je propisno obavljeno. Međutim, podnositeljica je izbačena iz stana 6. lipnja 2003. Stoga je zatražila od Općinskog suda nastavak ovršnog postupka 2. srpnja 2003. Županijski sud usvojio je žalbu tuženika 26. kolovoza 2004., ukinuo rješenje o ovrsi od 10. travnja 2003. i vratio predmet na ponovljeni postupak Općinskome sudu.

Dan nakon što je podnositeljica ponovno stupila u posjed stana o kojemu je riječ 6. lipnja 2003., po njenom dolasku pred stan napale su je tri osobe, dvije žene i jedan muškarac. Tada je podnositeljica pokrenula i prekršajni i kazneni postupak.

Podnositeljica je prigovorila duljini građanskog i ovršnog postupka koji je pokrenula pred Općinskim sudom. Tvrdi da je duljina postupka koji je započeo u kolovozu 1999. bila prekomjerna te da se građanski i ovršni postupak treba smatrati jednom cjelinom. Vlada tvrdi da su to bila dva odvojena postupka: građanski postupak, koji je završio u ožujku 2003. i ovršni postupak, koji je započeo u svibnju 2003. Mišljenje Vlade je da Europski sud treba ispitati samo duljinu ovoga drugoga postupka. Priznaju da podnositeljica nije pridonijela duljini toga postupka i da on nije bio složen. Međutim, mjerodavne vlasti su pokazale dužnu revnost i poštovale zahtjev razumnoga roka.

Europski sud na početku bilježi da je podnositeljica prigovorila duljini postupka o kojemu je riječ, prvo Ustavnome sudu zbog duljine građanskog postupka, a onda Županijskome sudu zbog duljine ovršnoga postupka. I dok je ovaj prvi odbio prigovor podnositeljice, drugi je 31. ožujka 2008. prihvatio njen prigovor te joj dosudio 5.000 HRK kao naknadu te naložio Općinskom sudu da završi ovršni postupak u roku od šest mjeseci. U svjetlu ovih nalaza postavlja se pitanje može li se podnositeljica još uvijek smatrati žrtvom navodne povrede.

Europski sud prvo bilježi da je Županijski sud ispitivao duljinu samo ovršnoga postupka. U to je vrijeme ovršni postupak trajao pet godina na dvije razine nadležnosti. Naknada koju je dosudio Županijski sud ne odgovara onome što bi Europski sud

vjerojatno dosudio na temelju članka 41. u odnosu na isto razdoblje. Stoga se ona ne može smatrati odgovarajućom u okolnostima predmeta U tim okolnostima podnositeljica nije izgubila svoj status žrtve.

Europski sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu.¹¹⁷³ Tako smatra da je razdoblje koje treba razmotriti započelo 2. kolovoza 1999., kad je podnositeljica podnijela svoju građansku tužbu Općinskom sudu. Bilježi da je građanski postupak završio 7. ožujka 2003. Nadalje bilježi da je podnositeljica 31. ožujka 2003. zatražila rješenje o ovrsi od Općinskog suda. S tim u vezi Europski sud ponavlja kako se ovrha presude koju je donio bilo koji sud treba smatrati sastavim dijelom suđenja u svrhu članka 6.¹¹⁷⁴ Stoga ne može biti prihvaćena tvrdnja Vlade da su to bila dva različita postupka. Postupak je završio 8. siječnja 2008. Tako je ukupno trajao osam godina, pet mjeseci i šest dana. I građanski i ovršni postupak ispitani su na dvije razine nadležnosti. Glede građanskog postupka, Europski sud prvo bilježi da je prema mjerodavnom nacionalnom pravu postupak zbog smetanja posjeda hitne naravi. Usprkos tomu nacionalnim je sudovima trebalo više od tri godine i sedam mjeseci da dovrše predmet. S tim u vezi naglašava tvrdnju Vlade da sama podnositeljica nije uopće pridonijela duljini toga postupka. Nadalje bilježi da je ovršni postupak trajao pedeset sedam mjeseci. Čak je i Županijski sud priznao da je duljina ovršnoga postupka bila prekomjerna. Ispitavši sav materijal koji mu je podnesen, Europski sud nalazi da je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i da nije ispunila zahtjev razumnoga roka. U svjetlu gornjih razmatranja, Europski sud zaključuje da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Europske konvencije.

U predmetu *Marelja protiv Hrvatske*¹¹⁷⁵ podnositelj je podnio Općinskom sudu građansku tužbu za naknadu štete protiv osiguravajućeg društva J.O., 14. srpnja 2004. Taj je sud donio presudu u korist podnositelja 3. veljače 2010. Županijski sud odbio je tužbu tuženika i potvrdio prvostupanjsku presudu 22. rujna 2010. U međuvremenu, podnositelj je Županijskom sudu podnio zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Županijski sud utvrdio je povredu prava podnositelja na suđenje u razumnom roku 30. travnja 2009. Dodijelio mu je 2.000 kuna naknade, te je odredio Općinskom sudu da donese odluku u predmetu podnositelja u roku od šest mjeseci

1173 Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1174 Vidi, Hornsby protiv Grčke, presuda, 19. ožujka 1997., Reports 1997-II i Plazonić protiv Hrvatske, presuda, 6. ožujka 2008., br. 26455/04.

1175 Marelja protiv Hrvatske, presuda, 18. prosinca 2012., br. 4255/10.

od dostave tog rješenja. Rješenje je uručeno odvjetniku podnositelja 18. svibnja 2009. Podnositelj se žalio protiv rješenja Županijskog suda u dijelu koji se odnosi na dodjelu naknade. Tvrdio je da je naknada koju mu je taj sud dodijelio premala, te je umjesto nje tražio 20.000 kuna. Vrhovni sud Republike Hrvatske djelomično je usvojio tužbu podnositelja 30. rujna 2009. i dodijelio mu dodatnih 4.000 kuna, odnosno 6.000 kuna ukupno. Rješenje Županijskog suda od 30. travnja 2009. uručeno je Općinskom sudu 21. listopada 2009., kako bi donio odluku u roku određenom tim rješenjem.

Podnositelj prigovara da je duljina građanskog postupka u suprotnosti sa zahtjevom razumnog roka, utvrđenim u članku 6., stavku 1. Europski sud ponavlja da razumnost duljine postupka mora biti procijenjena u svjetlu okolnosti predmeta i u odnosu na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih tijela, te važnost onoga oko čega postoji spor za podnositelja.¹¹⁷⁶ Europski sud bilježi da su Županijski sud i Vrhovni sud utvrdili da je postupak trajao nerazumno dugo te ne vidi razloga da utvrdi drukčije budući da je sam često utvrđivao povrede članka 6., stavka 1. u slučajevima sa sličnom problematikom kao i u predmetnom. Stoga je već u razdoblju koje je bilo predmet ispitivanja Županijskog suda i Vrhovnog suda duljina postupka bila prekomjerna i nije udovoljila zahtjevu razumnog roka. Ona je zadržala tu karakteristiku tijekom naknadnog razdoblja od godinu i sedam mjeseci nakon dostavljanja rješenja Županijskog suda od 30. travnja 2009. U svjetlu naprijed navedenog, Europski sud smatra da je došlo do povrede članka 6., stavka 1.

U predmetu *Lončar protiv Hrvatske*¹¹⁷⁷ podnositeljica je zbog klevete podnijela Općinskom sudu građansku tužbu protiv Hrvatske radio televizije, tražeći naknadu štete 23. veljače 1999. Prvostupanjski sud je održao sedam rasprava u razdoblju između 20. svibnja 1999. i 19. svibnja 2000. Općinski sud je odbio tužbu podnositeljice 19. svibnja 2000. Povodom žalbe podnositeljice, Županijski sud je 21. svibnja 2004. ukinuo prvostupanjsku presudu i predmet vratio na ponovno suđenje. U ponovljenom postupku Općinski sud je održao tri rasprave, te je 21. rujna 2009. donio presudu kojom je naložio da tuženik plati podnositeljici 30.000 kuna kao naknadu za nematerijalnu štetu. Povodom žalbe tuženika, Županijski sud je 26. studenog 2010. smanjio iznos naknade dosuđene podnositeljici na 20.000 kuna. Presuda je uručena odvjetnici podnositeljice 4. siječnja 2011. U međuvremenu, podnositeljica je Županijskom sudu podnijela zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku 5. studenog 2007. Županijski sud utvrdio je povredu prava podnositeljice na suđenje u razumnom roku, dodijelio joj je 12.500 kuna naknade 18. kolovoza 2008., te je odredio Općinskom sudu da donese odluku u njezinom predmetu u roku od šest

¹¹⁷⁶ Frydlander protiv Francuske, presuda, 27. lipnja 2000., br. 30979/96.

¹¹⁷⁷ Lončar protiv Hrvatske, presuda, 18. prosinca 2012., br. 42969/09.

mjeseci od dostave tog rješenja. Rješenje Županijskog suda uručeno je Općinskom sudu 31. listopada 2008.

Podnositeljica prigovara da je duljina postupka bila u suprotnosti sa zahtjevom razumnog roka, utvrđenim u članku 6., stavku 1. Europske konvencije. Europski sud ponavlja da razumnost duljine postupka mora biti procijenjena u svjetlu okolnosti predmeta i u odnosu na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih tijela, te važnost onoga oko čega postoji spor za podnositelja. Europski sud bilježi da je Županijski sud u svojem rješenju od 18. kolovoza 2008. utvrdio da je postupak trajao nerazumno dugo te ne vidi razloga da utvrdi drugačije budući da je sam često utvrđivao povrede članka 6., stavka 1. u slučajevima sa sličnom problematikom kao i u predmetnom. Stoga je već u razdoblju koje je bilo predmet ispitivanja Županijskog suda duljina postupka bila prekomjerna i nije udovoljila zahtjevu razumnog roka. Ona je zadržala tu karakteristiku tijekom naknadnog razdoblja od dvije godine i četiri mjeseca nakon dostavljanja rješenja Županijskog suda. U svjetlu naprijed navedenog, smatra da je došlo do povrede članka 6.

U predmetu *Bečirović protiv Hrvatske*¹¹⁷⁸ gđa M.S. podnijela je građansku tužbu protiv podnositelja Općinskom sudu u Rabu 21. studenoga 2005., tražeći proglašenje ništavnim ugovora o zajmu sklopljenog između nje i podnositelja. Tužbeni zahtjev tužiteljice dostavljen je podnositelju 12. siječnja 2006. Vrhovni sud Republike Hrvatske ustupio je predmet Općinskom sudu u Rijeci 16. svibnja 2007. Općinski sud u Rijeci donio je presudu 30. rujna 2011., djelomično usvojivši tužbeni zahtjev tužiteljice. Slijedom žalbi obje stranke, Županijski sud u Rijeci ukinuo je prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovno suđenje 5. rujna 2012. Postupak je trenutno opet u tijeku pred Općinskim sudom u Rijeci. U međuvremenu, podnositelj je podnio zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku 19. ožujka 2009. Županijskom sudu u Rijeci, prigovarajući duljini navedenog građanskog postupka. Županijski sud u Rijeci utvrdio je povredu prava podnositelja na suđenje u razumnom roku 14. svibnja 2009., dodijelio mu 4.000 hrvatskih kuna za naknadu štete, te naložio Općinskom sudu u Rijeci da donese odluku u predmetu podnositelja u roku od deset mjeseci od primitka ove odluke. Prema navodima Vlade, odluka Županijskog suda dostavljena je Općinskom sudu u Rijeci istoga dana. Vrhovni sud Republike Hrvatske odbio je žalbu podnositelja i potvrdio prvostupanjsku odluku 31. kolovoza 2009. Odluka Vrhovnog suda dostavljena je punomoćniku podnositelja 14. listopada 2009. Podnositelj je prigovorio da je duljina građanskog postupka u suprotnosti sa zahtjevom razumnog roka, utvrđenim u članku 6., stavku 1. Europski sud ponavlja da razumnost duljine postupka mora biti procijenjena u svjetlu okolnosti predmeta i u odnosu na sljedeće

¹¹⁷⁸ Bečirović protiv Hrvatske, presuda, 18. prosinca 2012., br. 45379/10

kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih tijela, te važnost onoga o čemu postoji spor za podnositelja. Bilježi da je Županijski sud u Rijeci u svojoj odluci od 14. svibnja 2009. utvrdio da je postupak trajao nerazumno dugo. Europski sud ne vidi razloga da utvrdi drukčije budući da je sam često utvrđivao povrede članka 6., stavka 1. u slučajevima sa sličnom problematikom kao i u predmetnom. Stoga je već u razdoblju koje je bilo predmet ispitivanja Županijskog suda duljina postupka bila prekomjerna i nije udovoljila zahtjevu razumnog roka. Ona je zadržala tu karakteristiku tijekom narednog razdoblja koje dosad traje oko tri godine i pet mjeseci od dostave rješenja županijskog suda. U svjetlu naprijed navedenog, smatra da je došlo do povrede članka 6.

6.8. Izmjene Zakona o sudovima 2013. godine

Novi Zakon o sudovima (dalje: ZS 2013.) koji je stupio na snagu 6. ožujka 2013. bitno drukčije uređuje zaštitu prava na suđenje u razumnom roku u odnosu na Zakon o sudovima iz 2005. (dalje: ZS 2005.) i to u člancima 63. do 70. Definicija povrede prava na suđenje u razumnom roku ostaje ista kao u ZS 2005.¹¹⁷⁹ Također, postupak odlučivanja provodi se uz odgovarajuću primjenu pravila o izvanparničnom postupku, u pravilu bez održavanja ročišta. Glavna je novina uvođenje dva pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku i to: 1.) zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku i 2.) zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.

6.8.1. Zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku

Zahtjev se podnosi sudu pred kojim se vodi postupak. O njemu odlučuje predsjednik suda. On je dužan u roku od petnaest dana od primitka zahtjeva zatražiti od suca izvješće o duljini trajanja postupka, razlozima zbog kojih postupak nije okončan i mišljenje o roku u kojem se predmet može riješiti. Predsjednik suda može i sam izvršiti uvid u spis predmeta. Sudac je dužan dostaviti izvješće odmah, a najkasnije u roku petnaest dana od traženja predsjednika sud. Ako je zahtjev osnovan predsjednik suda određuje rok za završetak postupka koji u pravilu iznosi najdulje šest mjeseci. Takvo rješenje ne mora biti obrazloženo i protiv njega nije dopuštena žalba. Ako sudac ne riješi predmet u određenom roku dužan je u roku petnaest dana od proteka roka dostaviti pisano izvješće predsjedniku suda, koji isto dostavlja predsjedniku višeg suda i Ministarstvu pravosuđa, te uz to i svoje očitovanje. Ako je

¹¹⁷⁹ Zakon o sudovima NN 28/13, 6. ožujka 2013.

Članak 63.

Stranka u sudskom postupku koja smatra da nadležni sud nije odlučio u razumnom roku o njezinom pravu ili obvezi ili o sumnji ili optužbi za kažnjivo djelo ima pravo na sudsku zaštitu sukladno odredbama ovog Zakona.

zahtjev neosnovan predsjednik suda odbit će zahtjev, a protiv rješenja stranka ima pravo žalbe u roku osam dana. Stranka ima pravo žalbe i ako predsjednik suda u roku šezdeset dana od zaprimanja njezinog zahtjeva isti ne riješi. O žalbi odlučuje predsjednik neposredno višeg suda. Ako se zahtjev odnosi na postupak koji se vodi pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske, o žalbi odlučuje vijeće od tri suca tog suda.

6.8.2. Zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku

Ako se predmet ne riješi u određenom roku, stranka može u roku od 6 mjeseci neposredno višem sudu podnijeti zahtjev za isplatu naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. O tom zahtjevu odlučuje sudac pojedinac, a ako je postupak u tijeku pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske o njemu odlučuje vijeće od tri suca tog suda. Ako se zahtjev odnosi na postupak koji je u tijeku pred Visokim trgovačkim sudom Republike Hrvatske, Visokim upravnim sudom Republike Hrvatske ili Visokim prekršajnim sudom Republike Hrvatske, o zahtjevu odlučuje Vrhovni sud Republike Hrvatske. Neposredno viši sud dužan je o zahtjevu odlučiti u roku od šest mjeseci.

Neposredno viši sud ili vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske određuje rok za dovršetak postupka i kao i primjerenu naknadu zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, a koja ne može prijeći iznos od 35 000 kn (trideset i pet tisuća kuna). Žalba se podnosi u roku od osam dana Vrhovnom sudu Republike Hrvatske. O njoj odlučuje vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske od tri suca. Ako je u prvom stupnju odluku donijelo vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske, o žalbi odlučuje vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske od pet sudaca. Naknada se isplaćuje iz državnog proračuna. Ako se predmet povodom zahtjeva za isplatu naknade ne riješi u određenom roku predsjednik suda dužan je o razlozima izvijestiti predsjednika neposredno višeg suda i Ministarstvo pravosuđa u roku od petnaest dana od isteka određenog roka. Rješenje o naknadi se dostavlja po pravomoćnosti predsjedniku suda pred kojim je došlo do povrede, predsjedniku Vrhovnog suda Republike Hrvatske i Ministarstvu pravosuđa.

Zaključno možemo reći da ZS 2013. uvodi dva pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku i zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Odlučivanje o zahtjevu zaštite prava na suđenje u razumnom roku spušta se na razinu sudova pred kojima se vodi postupak te tu jača odgovornost predsjednika suda koji o takvom zahtjevu odlučuje. Isplata primjerene naknade trebala bi biti iznimka,

a i ograničava se iznos naknade na 35 000 kn (trideset i pet tisuća kuna). Stoga se u ZS 2013. kao osnovni cilj u rješavanju problema dugotrajnosti postupaka postavlja okončavanje postupaka u razumnom roku, a samo iznimno plaćanje naknade.

Nezavisno o izmjenama zakonodavstva u navedenim razdobljima ovdje je značajna presuda Europskog suda u predmetu *Mikulić protiv Hrvatske*. Tu se radilo o utvrđivanju očitstva, te je Europski sud ustanovio kako je tri godine, koliko se vodio ovaj postupak do podnošenja zahtjeva Europskom sudu, nerazuman rok kada se radi o statusnim stvarima, te je naložio Republici Hrvatskoj da izmijeni propis, tj. Obiteljski zakon u onom dijelu koji govori o pravu na poštovanje obiteljskog i privatnog života zbog prekomjerne duljine trajanja postupka utvrđivanja očitstva. Time Europski sud nije rekao hrvatskim vlastima kako će regulirati konkretnu situaciju, ali je utvrdio kako sudac mora imati na raspolaganju pravni instrument kojim će osigurati prisutnost tuženika, te ne može ostati postojeća situacija u kojoj tuženik može odugovlačiti postupak. Obiteljski zakon još nije izmijenjen u tom smislu.

Na kraju, bitno je istaknuti i da Ustavni sud pod povredu prava na suđenje u razumnom roku podvodi i povrede prava na pristup sudu od 24. ožujka 2004. Time je ustavnosudski postupak predviđen odredbama članka 63. postao učinkovito pravno sredstvo i za otklanjanje povreda prava na pristup sudu, do kojih je došlo zbog prekida, po sili zakona postupaka za naknadu nekih šteta nastalih u vezi s ratom. U predmetu *Subašić protiv Hrvatske*¹¹⁸⁰ Europski sud je utvrdio promjenu prakse Ustavnog suda u ovoj vrsti predmeta, ali je za razliku od pristupa izraženog u predmetu *Nogolica* ocijenio da se iscrpljivanje toga pravnog sredstva ne može tražiti u odnosu na zahtjeve podnesene Europskom sudu prije 24. ožujka 2004., dana promjene prakse Ustavnog suda.

Također, izvršene su izmjene i dopune Zakona o parničnom postupku koje predviđaju mnoge novine, a tu je važna ona kojom će se u pogledu duljine trajanja postupka sucima omogućiti veća kontrola discipline stranaka, brža i učinkovitija dostava te obveza iznošenja svih dokaza već na glavnoj raspravi. Tako je obveza suda da parnični postupak provede u razumnom roku provedena prvi put Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2003. Odredba članka 4. toga zakona glasi: "Sud je dužan provesti postupak bez odugovlačenja, u razumnom roku i sa što manje troškova, te onemogućiti svaku zlouporabu prava u postupku."

Nadalje, izmijenjene su i odredbe u Glavi III. Zakona o parničnom postupku koje govore o izuzeću sudaca, vještaka, tumača i sudskih savjetnika (članak 39. Zakona

¹¹⁸⁰ Subašić protiv Hrvatske, presuda, 1. prosinca 2005., <http://www.pravosudje.hr/default.asp?gl=200602130000004>.

o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku) i u razlozima za izuzeće (apsolutni razlozi, kada sudac mora biti isključen od obavljanja sudačke dužnosti po samom zakonu, kada je odluka o izuzeću tek deklaracija kojom se samo utvrđuje postojanje razloga i relativni razlozi kada se u svakom konkretnom slučaju utvrđuje mogućnost utjecaja na nepristranost suda) i u postupku povodom zahtjeva za izuzeće. Bitna je novina da sudac čije se izuzeće traži može pod određenim pretpostavkama odbaciti zahtjev za izuzeće protiv kojeg nije dopuštena posebna žalba. Novina je i u tomu što je predsjednik suda dužan primjerak izvješća suca čije se izuzeće traži, odnosno izvješće o obavljenim izviđajima, dostaviti strankama koje mogu u roku od tri dana dati svoje očitovanje. Protiv svih odluka o izuzeću nije dopuštena posebna žalba.

Objava presude obvezna je radnja u parničnim predmetima odmah nakon zaključenja glavne rasprave koju objavljuje sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća. U složenijim predmetima dana je mogućnost odgode objave za petnaest dana od zaključenja glavne rasprave s time da se na ročištu na kojem je zaključena glavna rasprava zakazuje ročište za objavu. I ako stranke na to ročište ne pristupe, ročište za objavu presude će se održati. Nije dopuštena odgoda ročišta za objavu presude. Nakon objave presude ne postoji mogućnost preotvaranja glavne rasprave.

Također, novelom Zakona o parničnom postupku unesena je nova odredba članka 428. a) kojom je omogućeno ponavljanje postupka u povodu konačne presude Europskog suda o povredi temeljnog ljudskog prava ili slobode. Prema ovoj odredbi kada Sud utvrdi povredu ljudskog prava ili temeljne slobode zajamčene Europskom konvencijom, stranka može u roku od 30 dana od konačne presude Europskog suda, podnijeti zahtjev sudu u Republici Hrvatskoj, koji je sudio u prvom stupnju u postupku u kojemu je donesena odluka, kojom je povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda, za izmjenu odluke kojom je to pravo ili temeljna sloboda povrijeđeno. Postupak se provodi uz odgovarajuću primjenu odredaba o ponavljanju postupka.

Tako je Republika Hrvatska primjenom sudske prakse Europskog suda i izmjenama zakonodavstva smanjila broj zahtjeva koji se podnose Europskom sudu, ali i dalje ostaje pitanje ostvaruju li navedene promjene doista djelotvorne i zadovoljavajuće rezultate jer u Republici Hrvatskoj još uvijek nema naznaka smanjenja duljine trajanja građanskih postupaka pa se postavlja pitanje stvarne djelotvornosti tako poduzetih mjera. Stoga radi zaštite i promicanja prava na pošteno suđenje, a osobito prava na suđenje u razumnom roku, potrebno je prioritete korake učiniti u više područja, dijelom organizacijske naravi, a dijelom vezanih uz procesna pravila i njihovo stvarno djelovanje u pravnoj praksi. Organiziranje pravosuđa koje u cijelosti poštuje

temeljna ljudska prava iz članka 6., zadatak je koji obuhvaća cjelokupno polje reformi u pravosudnom sustavu kao što su primjerice: 1.) poboljšanje sustava obrazovanja kandidata za sudačke i druge pravne službe, uz intenzivnu suradnju i sudjelovanje pravnih fakulteta i akademske zajednice; 2.) sustav regrutiranja kandidata za pravosudne službe, a osobito za suce, treba se temeljiti na strogoj objektivnosti i kompetitivnosti, na temelju neutralnih, i gdje god je to moguće, anonimnih metoda vrednovanja koje rezultiraju objektivnim rangiranjem kandidata, kako bi se isključili svi mogući nelegitimni utjecaji i osiguralo zapošljavanje samo najboljih kandidata; 3.) opće praćenje djelovanja pravosuđa i planiranje njegova razvoja treba biti bitno unaprijeđeno. Treba prikupljati, pratiti i analizirati cjelovite podatke o tijeku postupaka i svakom pojedinačnom koraku, kako na razini pojedinačnog suda, tako i na općoj razini pravosudnog sustava. Pri tome posebnu pozornost treba posvetiti trajanju postupaka; 4.) djelovanje pravosuđa treba biti transparentno i predvidljivo. Zbog toga sudionicima u postupku treba omogućiti u svakom trenutku pristup sudu, kontinuirano praćenje tijeka postupka, informaciju o sljedećim koracima i uvid u predvidljivi kalendar budućih procesnih radnji, sve do okončanja postupka i ispunjenja odluke suda; 5.) standardi kvalitete i trajanja za sve vrste postupaka trebali bi se razviti u suradnji pravne znanosti i prakse. Kriteriji bi trebali biti uspostavljeni i na razini pojedinačnog postupka (planiranje procesnog kalendara sa strankama) i na razini pojedinačnog suda (npr. prosjek trajanja prvostupanjskog postupka od šest mjeseci), kao i na nacionalnoj razini (npr. 80% svih građanskih postupaka trebali bi biti završeni u roku do jedne godine). Ostvarivanje tih standarda trebalo bi stalno pratiti, standarde unapređivati te poduzimati mjere radi njihova ostvarenja; 6.) u građanskim parnicama u kojima ima najviše zaostataka i dugotrajnosti treba promijeniti obrasce djelovanja. Odgovornost stranaka i njihovih zastupnika za dostavljanje dokumenata te izvođenje dokaza treba povećati, omogućavajući sudu da u slučaju propusta stranaka da podnesu dokaze, odluku donese na temelju pravila o teretu dokazivanja. Nedisциплиnu (npr. neodazivanje pozivu suda) treba sankcionirati u svakom stadiju postupka, proširujući granice za donošenje kontumacijskih presuda; 7.) sustav pravnih lijekova treba revidirati, osobito reformom žalbenog postupka. Žalbeni sudovi trebali bi, ako uoče propuste u djelovanju prvostupanjskog suda, pogrešku ispraviti sami i preuzeti odgovornost za donošenje odluke. Slučajeve u kojima sud odlučuje o pravnom lijeku, ukida odluku i vraća predmet na ponovno določivanje, treba svesti na minimum (a mogućnost opetovanog vraćanja posve isključiti). Zbog toga treba omogućiti redovno provođenje rasprave i na drugostupanjskim sudovima, kako bi oni mogli preinačiti pogrešne odluke nižih sudova; 8.) treba nastaviti poticati sustave alternativnog rješavanja sporova (arbitražu i mirenje), no ne zbog umjetnog preusmjeravanja predmeta i rasterećenja sudova, nego zbog podizanja kapaciteta za

samostalno rješenje sporova bez suda i doprinosa kulturi autonomnog rješavanja svih sporova u društvu.¹¹⁸¹

Zbog velikog utjecaja prakse Europskog suda, posebice presuda koje je Republika Hrvatska izgubila pred Europskim sudom povodom duljine trajanja postupaka one su detaljno objašnjene u ovom radu kako bi se izbjeglo ponavljanje istih pogrešaka pri rješavanju pitanja dugotrajnosti postupaka. Pred Republikom Hrvatskom još je uvijek veliki put i dugoročan posao koji bi trebao dovesti do smanjenja duljine trajanja građanskih postupaka, a sve to nemoguće je ostvariti bez dobroga poznavanja prakse Europskog suda.

1181 Uzelac, A., Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6., st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, u: Usklađenost hrvatskog zakonodavstva i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, (ur. Radačić, Ivana), Centar za mirovne studije, Zagreb, 2010., str. 123-125.

7. ZAKLJUČAK

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda stupila je na snagu 5. studenog 1997. u Republici Hrvatskoj. Za Hrvatsku su time učinjena dva velika koraka: jedan prema uključivanju u europske integracije, (a time i prema svjetskoj kulturnoj i civilizacijskoj eliti), i drugi prema odricanju dijela državnog suvereniteta u korist ispitivanja sukladnosti svoga pravnog poretka s visokim europskim standardima. Ratifikacijom Europske konvencije Hrvatska je omogućila da njezin unutarnji pravni poredak bude podložan nadzoru nezavisnih tijela Vijeća Europe, a time se i obvezala svoj pravni poredak usuglasiti sa standardima i praksom tih tijela. Te promjene su dovele do povećanja složenosti zadaća hrvatskoga pravosudnog sustava koje se sastoje u neposrednoj primjeni Europske konvencije i sudske prakse Europskog suda.

Pristup Europskog suda bit će razvidan iz njegovog određivanja predmeta koji su pred njim i okvira pravne prakse koja iz toga proizlazi. Naravno, prošli predmeti neće uvijek biti odlučujući u hrvatskom kontekstu, jer njihova situacija ne mora biti istovjetna posebnim situacijama koje se javljaju. U svakom slučaju, odluke Europskog suda uvijek će se morati tumačiti u svjetlu određenoga pravnog sustava u kojemu se spor pojavio, ali samim tim što predmet potječe iz druge države, ne znači kako presuda neće biti poučna u odnosu na najvažnije uvjete odredbi Europske konvencije kada se oni primjenjuju kao dio hrvatskoga prava. To je slučaj posebno zato jer mnogi pravni sustavi imaju puno sličnosti s onim u Hrvatskoj, a u odnosu na koji se o takvim predmetima već odlučivalo. Međutim, čak i kada se karakter pravnoga sustava države sudionice u predmetu značajno razlikuje od onog u Hrvatskoj, priroda utvrđenog pitanja u mnogim slučajevima neće biti sustavno određena, tako da presuda još uvijek može biti koristan izvor uputa o primjeni uvjeta određenih odredbi Europske konvencije.

Domaći sudovi su vrlo važni partneri Europskog suda u zaštiti ljudskih prava, jer je suradnja sa sudovima u svakoj državi, osobito s najvišim sudovima, kao što je npr. Ustavni sud, sastavni dio zaštite ljudskih prava. U Hrvatskoj suci imaju mogućnost (koja se rijetko koristi) izravne primjene odredbi Europske konvencije, iako je i većina tih prava zajamčena Ustavom Republike Hrvatske. Kada bi sudovi, a posebice najviši sudovi u državi, primjenjivali Europsku konvenciju kao i Europski sud, primjenjujući iste kriterije, i češće se pozivali na njegove presude, to bi predstavljalo važan pomak u razvoju zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj. Također, presude Europskog suda nisu kazna za državu, već one moraju biti poticaj za usvajanje i održavanje europskih standarda, kao i za reforme i usavršavanje pravnog sustava.

Jedno od najznačajnijih i najdalekosežnijih prava iz Europske konvencije jest pravo na pošten postupak iz članka 6. To je pravo predmet raščlambe u ovom radu, tj. nezavisnost i nepristranost sudova te pravo na pošteno suđenje u razumnom roku. Također, obrađena su i prava i načela koja nisu izrijekom unesena u tekst članka 6. već su stvorena sudskom praksom Europskog suda, tzv. prešutna prava i načela, a to su pravo na pristup sudu i načelo jednakosti oružja u građanskim predmetima. Sva ta prava i načela detaljno su razrađena sudskom praksom Europskog suda, tako da tekst članka 6. u Europskoj konvenciji predstavlja osnovu od koje se polazi kada se govori o pravu na pošteno suđenje. Do stvarnog značenja tih pojmova dolazi se kroz presude Europskog suda koje su predmet ovoga rada, a koje se odnose na povrede članka 6. u građanskim predmetima.

Dugi niz godina sustav pravosuđa u Republici Hrvatskoj nalazi se u stanju stalne krize. Njezini su uzroci raznovrsni: od promjena pravnog i političkog sustava, raspada federalne zajednice i osnivanja nezavisne države, do rata i izvanrednog stanja izazvanog općom nestabilnošću u regiji. Zbog svih tih okolnosti, pravo pojedinca na pošteno suđenje dovedeno je u pitanje. Od trenutka stupanja na snagu Europske konvencije u Republici Hrvatskoj pa do 2012. donesen je veliki broj presuda u kojima je utvrđena povreda prava na pošteno suđenje. Tako je Europski sud u razdoblju od 5. studenog 1997. do 2012. donio ukupno 239 presuda u odnosu na Hrvatsku. Od toga broja 85 presuda se odnosila na povredu prava na pošteno suđenje u razumnom roku, a još 55 presuda na povredu prava na pošteno suđenje. Većina tih presuda glasila je negativno po Republiku Hrvatsku, tj. Europski sud je u njima utvrdio povredu članka 6. Posljedice tih presuda vrlo su značajne za hrvatsko zakonodavstvo jer je situacija u Republici Hrvatskoj takva da zahtijeva radikalnu izmjenu hrvatskoga pravosuđa pogotovu po pitanju poštenog suđenja. Također, temeljem odredbi Statuta Vijeća Europe država je, dužna poduzeti mjere prevencije (opće mjere) kako se povrede utvrđene nekom presudom ne bi ponovile, tj. kako bi se prekinulo trajanje te povrede. Za državu to najčešće znači ili usvajanje nove sudske prakse koja će se temeljiti na presudi Europskog suda ili promjene u zakonodavstvu.

Tako je Europski sud posebno istaknuo da je u odnosu na sedam predmeta koji su se vodili protiv Republike Hrvatske zbog dugotrajnosti građanskih postupaka (*Poje, Butković, Krnić, Plazonić, Pleteš, Raguž i Sukobljević protiv Hrvatske*) došlo do usvajanja općih mjera kako bi se poboljšala učinkovitost provođenja sudskih postupaka te izbjegle nove povrede. To se odnosilo na izmjene Zakona o parničnom postupku od 14. srpnja 2003. koje su dovele do jačanja, tzv. "postupovne discipline" i pojednostavljenja građanskih postupaka. Također, tu spada i izmjena Ustavnog zakona o Ustavnom sudu od 15. ožujka 2002. kojom je uvedeno novo sredstvo zbog povrede duljine trajanja postupka u njegovom članku 63. Nadalje, Europski sud je

ovdje istaknuo i izmjene Zakona o sudovima od 29. prosinca 2005. prema kojima se u Republici Hrvatskoj zbog duljine trajanja postupka obraćalo neposredno višem sudu od onog koji odlučuje o predmetu. Također, značajne su i daljnje promjene koje unosi Zakon o sudovima od 6. ožujka 2013. koji uvodi dva pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Tako provedene opće mjere Europski sud smatrao je zadovoljavajućima u odnosu na rješavanje ovoga velikog problema u Republici Hrvatskoj, budući da s broj podnesenih zahtjeva u odnosu na duljinu trajanja postupka smanjio pred Europskim sudom. Naravno, Europski sud je uzео u obzir i činjenicu da se u Republici Hrvatskoj koriste i druge opće mjere kojima se sprječavaju daljnje povrede prava na pošteno suđenje te je istaknuta važnost provođenja presuda Europskog suda u odnosu na Hrvatsku, njihovog objavljivanja u pravnoj literaturi kao i održavanje seminara i radionica na kojima se raspravlja o zaštiti prava iz članka 6. Međutim, rješavanje problema dugotrajnosti građanskih postupaka i dalje ostaje ključni problem što je vidljivo i u neprestanim izmjenama Zakona o sudovima. Stoga bi trebalo provesti radikalnije promjene u okviru pravosudnog sustava Republike Hrvatske kako bi se ovaj problem doista i rješio.

Europski sud je u trinaest presuda (*Jakupović, Alagić, Balen, Husić, Kaić i ostali, Letica, Oreb, Parlov-Tkalčić, Pavić, Rizman, Skokandić, Vidas i Vujčić protiv Hrvatske*) utvrdio povredu prava na pošteno suđenje zbog dugotrajnosti postupaka i to zbog neadekvatno dodijeljene naknade. Ustanovio je da je prosječan iznos naknade dodijeljene pojedincima u tim i drugim sličnim predmetima iznosio od 4.000,00 do 10.000,00 kn. Istaknuo je da kada domaći sudovi odlučuju o dodjeljivanju naknade u obzir uzimaju sve okolnosti pojedinoga predmeta kao i ekonomske i socijalne standarde u Hrvatskoj. Plaćanje se vrši u roku od tri mjeseca od dana određivanja naknade iz državnog proračuna. Europski sud je povodom takvih odluka zaključio da domaći sudovi odlučuju o dodjeli naknade uzimajući u obzir sve okolnosti pojedinog predmeta te da je to praksa koja je u skladu sa sudskom praksom Europskog suda kada se radi o pravu na pošteno suđenje u razumnom roku. Također, ustanovio je da se i broj takvih predmeta pred Europskim sudom počeo smanjivati u odnosu na Hrvatsku. Međutim, za sada Europski sud ne može doista i reći je li takav iznos naknada doista i primjeren za Republiku Hrvatsku. Stoga kako ne bi i dalje dolazilo do utvrđenja takvih povrede Europski sud očekuje od Republike Hrvatske podnošenje daljnjih primjera iz sudske prakse koji se odnose na dodjelu naknade u sličnim predmetima koji bi ukazali na rješavanje pitanja zaštite prava na pošteno suđenje u razumnom roku. Zbog takvog stajališta Europskog suda ZS 2013. predvidio je maksimalan iznos naknade od trideset i pet tisuća kuna, ali ona bi ovdje trebala biti isplaćivana iznimno, tj. ako se postupak ne dovrši u za to određenom roku i uz podnošenje posebnog zahtjeva za isplatu primjerene naknade.

Do daljnjih izmjena u zakonodavstvu Republike Hrvatske zbog duljine trajanja postupka došlo je povodom presude Europskog suda *Počuča protiv Hrvatske*. Tu je Europski sud, kao i u pet narednih predmeta (*Počuča, Božić, Smoje, Štokalo i Tomljenović protiv Hrvatske*), ustanovio da je duljina postupka pred upravnim organima i sudom dovela do povrede članka 6. Tada je Zakonom o provođenju odluke Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. uspostavljen mehanizam za određivanje naknada zbog smanjenja mirovina do kojih je došlo povodom te odluke Ustavnog suda iz 1998. Vlada Republike Hrvatske Europskom sudu iznijela je podatke da je provođenjem takve opće mjere došlo do povlačenja dvije trećine zahtjeva u odnosu na Mirovinski fond, a o jednoj trećini takvih zahtjeva morao je odlučiti Upravni sud. Tako je njihov broj znatno opao. Od 547 podnesenih zahtjeva u 2006. njihov broj se smanjio na 13 u 2009. Temeljem toga Europski sud je zaključio da je Hrvatska riješila navedeni problem i da se takve povrede u budućnosti ne bi trebale pojavljivati.

Do izmjena zakonodavstva Republike Hrvatske došlo je i povodom presude Europskog suda u predmetu *Olujić protiv Hrvatske*. Tu je Europski sud utvrdio povredu članka 6. zbog povrede nepristranosti suđenja. Kako bi se poboljšala i ojačala nepristranosti hrvatskih sudova došlo je do izmjena Zakona o državnom sudbenom vijeću.

U odnosu na pravo na pristup sudu u građanskim predmetima značajno je donošenje tri zakona iz 2003., Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija, Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata i Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu nastalu u bivšoj SFRJ za koju je odgovarala bivša SFRJ. Ovi zakoni omogućili su nastavak postupaka koji su u Republici Hrvatskoj bili prekinuti povodom Izmjena zakona o obveznim odnosima iz 1996. i Dopuna Zakona o obveznim odnosima iz 1999. Tako su podnositelji nakon dugog niza godina uspjeli dobiti presude u predmetima koji su se vodili pred hrvatskim sudovima, čime je ostvareno njihovo pravo na pristup sudu. Nakon toga Ustavni sud je 24. ožujka 2004. donio i ustavnu odluku kojom je odredio da članak 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu iz 2002. postaje učinkovito pravno sredstvo i za povredu prava na pristup sudu. Tako da su podnositelji, koji su se žalili na povredu prava na pristup sudu zbog nemogućnosti donošenja odluke u postupku, te ujedno i zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, zaštitu tih svojih prava mogli ostvariti i na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu iz 2002.

Do povrede prava na pristup sudu došlo je i zbog neadekvatno dodijeljene naknade žrtvama povreda prava na pristup sudu. Europski sud je povodom predmeta *Tomašić protiv Hrvatske* i sličnih osam predmeta *Krivokuća, Novković, Petrović,*

Terzin-Laub, Hajduković, Novaković, Pasanec i Milašinović protiv Hrvatske, istaknuo da su izmjenama Zakona o sudovima iz 2005. uvedena nova pravna sredstva za zaštitu prava na pošteno suđenje u razumnom roku i da su ona dovela do rješavanja toga problema u ovim predmetima. Međutim, ovdje je utvrđena i povreda prava na pristup sudu, ali je za to po mišljenju Europskog suda određena neadekvatna naknada. Europski sud istaknuo je da su svi ovi postupci započeti između 1994. i 1995. te da su odluke Ustavnog suda o povredi navedenih prava donesene 2004. Povodom odluke u predmetu *Milašinović protiv Hrvatske* u Europski sud istaknuo je da je iznos od 12.750,00 kn neprimjeren u odnosu na takve povrede, a u ostalih osam predmeta dodijeljene naknade su se kretale od 4.000,00 do 10.000,00 kn, što je 15 % od naknada koje inače dodjeljuje Europski sud. Tako se unatoč pozitivnim promjenama u hrvatskom zakonodavstvu pokazala potreba i za rješavanjem ovog dijela prava na pošteno suđenje. Odnosno utvrđeno je da nije dovoljno da nacionalni sudovi utvrde povredu prava na pristup sudu već i naknada koju određuju zbog takve povrede mora biti u skladu sa iznosima koje dodjeljuje Europski sud.

Sam iznos naknade računao se u nacionalnoj valuti (npr. u predmetima *Rajak protiv Hrvatske* i *Fütterer protiv Hrvatske* i dr.). Od uvođenja eura taj se iznos izračunava u eurima (npr. *Kastelić protiv Hrvatske* i *Ačimović protiv Hrvatske*), a isplaćuje u nacionalnoj valuti prema tečaju na dan isplate. Ako država ne isplati pravičnu naknadu u predviđenom roku, stranka ima pravo na kamate u skladu s nacionalnim zakonodavstvom. Za Hrvatsku to znači da bi se nakon proteka roka od tri mjeseca do namirenja primijenila zakonski propisana kamatna stopa koja iznosi 18 % godišnje. U slučaju zakašnjenja s isplatom, država plaća kamate čak i kada je predmet riješen prijateljskim rješenjem.

Zaključno možemo reći da su takve izmjene hrvatskoga zakonodavstva kao i provođenje odluka Europskog suda poželjne za Republiku Hrvatsku te su one stoga i detaljno razrađene u ovom radu, a sve radi smanjivanja povreda prava na pošteno suđenje i stvaranja povjerenja građana u pravedno i učinkovito sudstvo i zakonodavstvo. Međutim, organiziranje pravosuđa koje će u potpunosti zajamčiti bolje ostvarenje prava na pošteno suđenje prema članku 6. u Republici Hrvatskoj zadatak je koji zahtijeva veliki broj reformi njezinog pravosudnog sustava. Kako bi te reforme doista polučile željeni učinak potrebno je dobro poznavati i primjenjivati Europsku konvenciju kao i sudsku praksu Europskog suda.

8. BIBLIOGRAFIJA

Knjige

- Berger, Vincent, Petiti, Luis-Edmond, *Jurisprudence de la Cour Européenne des droits de l' homme*, Paris, Sirey, 2007.
- Bossuyt, Marc, *Guide to the "travaux préparatoires" of the International Covenant on Civil and Political Rights*, Dordrecht, Boston, Lancaster, Martinus Nijhoff Publishers, 1987.
- Buckland, William, Warwick, *Equity in Roman law: lectures delivered in the University of London, at the request of the faculty of Laws*, London, University of London Press, 1911.
- Buckland, William, Warwick, McNair, Arnold, Duncan, *Roman Law and Common Law: a comparison in outline*, London, University Press Cambridge, 1952.
- Caflich, Lucius (ur.), *Liber amicorum Luzius Wildhaber: Human Rights – Strasbourg views = Droits de l'homme – Regards de Strasbourg*, Kehl, Strasbourg, N. P. Engel, 2007.
- Dutertre, Gilles, *Izvodi iz sudske prakse – Evropski sud za ljudska prava*, Sarajevo, IMTEC, 2002.
- Dutertre, Gilles, van der Velde, Jakob, *Key extracts from a selection of judgements of the European Court of Human Rights and decisions and reports of the European Commission of Human Rights*, Strasbourg, Council of Europe, 1999.
- European Commission of Human Rights, *Preparatory work on article 6 of the European Convention on Human Rights*, Strasbourg, Council of Europe, 1956.
- Ergec, Rusen, *Protection européenne et internationale des droits de l' homme*, Bruxelles, Bruylant, 2004.
- Ferreira, Francisco et al., *World development report 2006: Equity and Development*, New York, Oxford University Press, 2006.
- Galligan, Denis James, *Due Process and Fair Procedures, A Study of Administrative Procedures*, Oxford, Clarendon Press, 1996.
- Gomien, Donna, *Europska konvencija o ljudskim pravima*, Rijeka, Naklada, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2007.
- Gomien, Donna, Harris, David, Zwaak, Leo, *Law and practice of the European*

- Convention on Human Rights and the European Social Charter, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 1996.
- Grozev, Yonko, Sian, Lewis-Anthony, Vitkauskas, Dovydas, Right to a Fair Trial under the European Convention for Protection of Human Rights (Article 6), Manual for lawyers, London, Interights, 2008.
- Harris, David John, et al., Law of the European Convention on Human Rights, London, Butterworths, 1995.
- Janis, Weston, Mark, et al., European Human Rights law, Text and materials, Oxford, Oxford University Press, 2008.
- Lambert, Thierry, et al., Égalité et équité, Antagonisme ou complémentarité?, Paris, Economica, 1999.
- Lawson, Rick, Schermers Henry, Leading cases of the European Court of Human Rights, Nijmegen, Ars aequi libri, 1999.
- Leach, Philip, Taking a Case to the European Court of Human Rights, New York, Oxford University Press, 2005.
- Loucaides, Loukis, Judge Loukis Loucaides: an alternative view on the jurisprudence of the European Court of Human Rights: a collection of separate opinions (1998 – 2007), Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2008.
- Matscher, Franz et al., The right to a fair trial in domestic law, Strasbourg, New York, Council of Europe, 2000.
- Maitland, Frederic, William, Origins of Equity, Cambridge, Cambridge University Press, 1908.
- Merrills, J. G., Robertson, Artur, Henry, Human Rights in Europe, A study of the European Convention on Human Rights, Manchester, Manchester University Press, 2001.
- Nuala, Mole, Harby, Catharina, The right to a fair trial, A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights, Human rights handbooks, No 3, Strasbourg, Council of Europe, 2006.
- Nuala, Mole, Harby Catharina, Pravo na pošteno suđenje, Sarajevo, IMTEC, 2005.
- Omejec, Jasna, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, strasbourgški acquis, Zagreb, Novi informator, 2013.
- Ovey, Clare, White, Robin Jacobs and White: The European Convention on Human

- Rights, 3rd ed., New York, Oxford University Press, 2006.
- Oxford Dictionary of Law, Oxford, New York, Oxford University Press, 2002.
- Pettiti, Louis-Edmond, Decaux, Emanuel, Imbert, Pierre-Henri, La Convention européenne des droits de l' homme, Commentaire article par article, Paris, Economica, 1999.
- Reid, Karen, A practitioner's guide to European Convention on Human Rights, London, Sweet & Maxwell, 2007.
- Stavros, Stephanos, The guarantees for accused persons under article 6 of the European Convention on Human Rights, An Anylisis of the Application of the Convention and a comparision with Other Instruments, Dordrecht, Boston, London, Martinus Nijhoff Publishers, 1993.
- Triva, Siniša, Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, VII. izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Narodne novine, 2004.
- United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in cooperation with the International Bar Association, Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers, Chapter 7, New York and Geneva, United Nations, 2003.
- Uzelac, Alan, Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6., st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, u: Usklađenost hrvatskog zakonodavstva i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, (ur. Radačić, Ivana), Zagreb, Centar za mirovne studije, 2010.
- Van Dijk, Peter et al., Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima, Sarajevo, Mueller, 2001.
- Članci**
- Battista, Giovanni, Il principio costituzionale del giusto processo, Roma, Polizia e Democrazia, Maggio-Giugno/2007, <http://www.poliziaedemocrazia.it/live/index.php?domain=rubriche&action=articolo&idArticolo=1509>, 3. lipnja 2009.
- Bodul, Dejan, Grbić, Sanja, Smokvina Vanja, Diskriminacija osoba s invaliditetom i njihova uključenost u društvo s naglaskom na pravo pristupa sudu, Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 33, br. 2, 2012., str. 667-693.
- Fabri, Marco, Giusto processo e durata ragionevole dei procedimenti, u Carlo Guarnieri, Francesca Zannotti (ed.), Giusto processo?, Padova, Cedam, 2006., str.

- 343-369.
- Grbić, Sanja, Bodul, Dejan, O međusobnoj komplementarnosti pojmova "sud" i "javni bilježnik" u praksi Europskog suda za ljudska prava, Javni bilježnik, god. 18, br. 40, 2014., str. 35-52.
- Britvić Vetma, Bosiljka, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 6.) i upravni spor, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1., 2008., str. 129-148.
- Carić, Marina, Pojam načela pravičnog postupka pred kaznenim sudom, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 43., br. 2, 2006., 55-73
- Dika, Mihajlo, Organizacijska samostalnost i funkcionalna sudbene vlasti u Republici Hrvatskoj, Privreda i pravo, vol. 33, br. 1-2, 1994., str. 19. – 46.
- Dika, Mihajlo, Načelo javnosti u parničnom postupku: prilog pokušajima opravdanja i reafirmacije instituta, Rijeka, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 29, br. 1, 2008., str. 1 – 26.
- Ivičević Karas, Elizabeta, Načelo jednakosti oružja kao konstitutivni element prava na pravični kazneni postupak iz članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, god. 57, br. 4 -5, 2007., str. 761 – 778.
- Krapac, Davor, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i hrvatski kazneni postupak, Zagreb, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, god. 2, br. 1, 1995.
- Maričić, Domagoj, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Informator, vol. 54., br. 5423-5424, 2006., str. 1 – 69.
- Maričić, Domagoj, Europski sud za ljudska prava sudska praksa u odnosu na Republiku Hrvatsku, Informator, god. 51, br. 5135, str. 15 -21.
- Potočnjak, Željko, Zaštita prava na suđenje u razumnom roku nakon stupanja na snagu novog zakona o sudovima, Zagreb, Hrvatska pravna revija, vol. 6, br. 4., 2006., str. 13 – 31.
- Potočnjak, Željko, Zaštita prava na suđenje u razumnom roku – neki prijedlozi za unapređenje hrvatskog sustava na temelju stranih iskustava, Hrvatska pravna revija, vol. 5, br. 4., 2005., str. 1 – 15.
- Potočnjak, Željko, Pravo na sud, pristup sud i suđenje u razumnom roku u slučaju intervencije zakonodavca u sudske postupke u tijeku, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 25, br. 2., 2004., str. 823 – 853.

- Radolović, Aldo, Zaštita prava na suđenje u razumnom roku –realna mogućnost, (pre)skupa avantura ili utopija?, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 29, br. 1, 2008., str. 277 – 315.
- Trgo, Amara, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku i Konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Split, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 42, br. 1-2, 2005., str. 127 – 133.
- Uzelac, Alan, Hrvatsko procesno pravo i jamstvo "pravičnog postupka" iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Rijeka, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 19, Supplement/1998., str. 1005-1030.
- Vajić, Nina, Duljina sudskog postupka u Hrvatskoj i praksa Europskog suda za ljudska prava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, vol. 51, br. 5., 2001., str. 981 – 990.

Vrela s interneta

- Annual Report 2009 of the European Court of Human Rights (provisional edition), Council of Europe, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/C25277F5-BCAE-4401-BC9B-F58D05E4D54/0/Annual_Report_2009_version_Prov.pdf, siječanj 2010., 15. veljače 2010.
- Disopra, T., Crnić, I. predsjednik Vrhovnog suda, na konferenciji o pravu na pravično suđenje u razumnom roku: Hrvatska nema dovoljno sudaca, <http://www.slobodnadalmacija.hr/20021019/novosti11.asp>, 19. listopada 2002., 6. svibnja 2003.
- Međunarodna načela o nezavisnosti i odgovornosti sudaca, odvjetnika i tužitelja, Vodič za praktičare, Ministarstvo pravosuđa RH, <http://www.pravosudje.hr/default.asp?ru=150&gl=200505120000002&sid=jezik=1>, 13.12.2008.
- United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in cooperation with the International Bar Association, Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9Titleen.pdf>, 2003., 15. rujna 2007.

